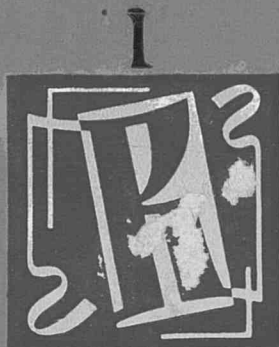


CRONICILE MEDIEVALE ALE ROMÂNIEI



EXPERTORIUL MANUSCRISERILOR DE CRONICI INTERNE

privind istoria României

www.dacoromanica.ro

EDIT

BDD-B730 © 1963 Editura Academiei

RE ROMÂNIE

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.28 (2025-08-04 15:36:46 UTC)

REPERTORIUL MANUSCRISELOR DE CRONICI INTERNE

www.dacoromanica.ro

BDD-B730 © 1963 Editura Academiei

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.28 (2025-08-04 15:36:46 UTC)

CRONICILE MEDIEVALE ALE ROMÂNIEI
I

REPERTORIUL MANUSCRISELOR
DE CRONICI INTERNE

SEC. XV—XVIII

Privind istoria României

INTOCMIT DE
I. CRĂCIUN și A. ILIEȘ

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
1963

www.dacoromanica.ro

BDD-B730 © 1963 Editura Academiei

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.28 (2025-08-04 15:36:46 UTC)

Coperta de : I. Mișucă

CUVINT INAINTE

Realizarea colecției Cronicile medievale ale României se înscrie în planul vast al înzestrării medievisticii românești cu publicațiile de izvoare necesare, elaborat în anii puterii populare. Și în acest domeniu, ca și într-acel al tipăririi izvoarelor documentare interne, sau într-alătea altele, vechea istoriografie lăsase în urmă un gol, care se cerea înlăturat în cât mai scurtă vreme. Inițiativa Comisiei istorice a României dusesese doar la publicarea câtorva temeinice ediții de cronici, alături de aceea a unor texte de literatură veche. Sporadic, se mai tipărise câte o cronică în ediție critică, dar pentru foarte multe din izvoarele narrative de bază ale evului mediu, cercetătorul era nevoit să recurgă încă la edițiile — importante pentru vremea lor, dar de mult învechite — ale lui Kogălniceanu sau Bălcescu. Se impunea, astfel, reluarea tipăririi numeroaselor cronici medievale, în ediții critice care să ofere cea mai mare garanție științifică și reunite într-o colecție bazată pe criterii unitare. Împlinirea acestei sarcini îi revenea Institutului de istorie al Academiei R.P.R., care prezintă astăzi cititorilor primul volum al noii serii, Repertoriul manuscriselor de cronici interne, sec. XV—XVIII, privind istoria României, menit să ușureze investigațiile în vederea stabilirii viitoarelor ediții și să asigure acestora folosirea întregului material disponibil.

Două volume ale acestei colecții au apărut înaintea celui de față: Cronicile slavo-române din sec. XV—XVI publicate de Ion Bogdan, ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu (1959) și Istoria Țării Românești, 1290 — 1690 — Letopisețul cantacuzinesc, ed. C. Grecescu și D. Simonescu (1960). Opera istoriografică a lui Radu Popescu, împreună cu Istoriile domnilor Țării Românești, atribuite aceluiași autor, sînt în curs de tipărire în ediția critică a regretatului C. Grecescu. Edițiile mai multor cronici — Istoria Țării Românești, de stolnicul C. Cantacuzino, ed. D. Mioc; Istoria lui C. Brîncoveanu, de Radu Greceanu, ed. A. Ilieș; A doua domnie a lui Nicolae Mavrocordat în Moldova, de Axinte Uricariu, ed. H. Chircă și C. Bălan — se află gata de a intra la tipar. Alte câteva ediții se găsesc într-un stadiu înaintat de pregătire. Această situație ne face să nădăjduim că, odată învinse greutățile inerente oricăror începuturi, apariția noilor ediții critice se va desfășura într-un ritm tot mai

susținut și că nu peste prea multă vreme cercetătorii vor avea la dispoziție corpul complet al cronicilor noastre medievale.

Pe lângă seria sa principală, constituită din edițiile critice ale operelor originale, scrise în țările române, în cursul evului mediu, colecția Cronicile medievale ale României va avea și două serii anexe, una cuprinzând cronici săsești și maghiare din Transilvania în traducere românească, iar alta, de asemenea în traducere, fragmente din cronici străine privind trecutul țărilor noastre. Din această din urmă serie, extrasele din istoriografia medievală otomană (2 volume, pregătite de M. Guboglu și M. Mustafa) se află gata de tipar, iar un volum de fragmente din cronicile bizantine, rusești și sud-slave se găsește în faza de întocmire a aparatului critic. În momentul de față, operațiile de excerptare a știrilor privitoare la istoria medievală a țării noastre continuă pentru alte serii de izvoare.

Prin edițiile critice ale izvoarelor narrative interne și prin strângerea la un loc și prezentarea în forma cea mai ușor accesibilă a informațiilor cuprinse în acele externe, sîntem convinși că seriile colecției Cronicile medievale ale României vor aduce o importantă contribuție la dezvoltarea bazei documentare a medievisticii românești.

INTRODUCERE

Cronicile României, care vorbesc despre trecutul țării, sînt multe, dar pînă acum au fost publicate științific puține din ele. Dezideratul exprimat de peste o jumătate de secol de slavistul-istoric Ion Bogdan¹, de a se pregăti un *Corpus Chronicarum Romaniae*, demn de țara noastră, a rămas deziderat pînă azi. Abia în regimul nostru a fost posibilă publicarea sistematică a cronicilor medievale și seria lor, deschisă de acest *Repertoriu al manuscriselor de cronici interne, sec. XV—XVIII, privind istoria României*, va constitui o dovadă în plus a progreselor făcute de istoriografia noastră marxistă, de cînd țara a pășit pe drumul democrației și al socialismului. Alături de corpusul de *Documente privind istoria României*, de seria *Izvoarelor externe*, de *Inscripții* și alături de *Repertoriul izvoarelor istoriei moderne și contemporane a României, 1800 — 1900*, conținînd bibliografia cărților și a articolelor din periodice, Institutul de istorie al Academiei R.P.R. vrea să umple și prin lucrarea noastră — și prin publicarea seriei de cronici interne ce va urma — un gol de multă vreme simțit în cercetările istorice de la noi.

Ca orice lucrare de proporții mai mari, care se bazează pe cercetări în biblioteci și arhive, pe descoperirea și descifrarea a sute și mii de manuscrise, astfel și lucrarea prezentă a necesitat ani îndelungați de muncă, trebuind să fie cercetate arhivele și bibliotecile din 17 orașe ale țării (vezi cap. *Depozitele cercetate*), să fie studiate materiale scrise în nouă limbi și cu cinci alfabet diferite, pentru a putea face față exigențelor științifice cerute de progresul istoriografiei noastre.

Lucrarea este prima încercare de acest fel. Repertorii de manuscrise pe *depozite* și pe *fonduri* — cu conținut divers — există în aproape toate țările vecine și mai îndepărtate. La noi au fost publicate unele *Cataloage ale manuscriptelor românești* (de Ion Bianu, R. Caracaș și G. Nicolaiasa), *grecești* (de Constantin Litzica și Nestor Camariano) și *slave* (de P. P. Panaitescu), aflătoare la Academia R.P.R., și alte cataloage,

¹ I. Bogdan, *Istoriografia română și problemele ei actuale*, București, Academia Română, 1905, 33 p.

pentru manuscrisele din alte biblioteci și arhive ale țării². Adunarea la un loc a manuscriselor de cronici interne de pe teritoriul țării noastre, ca lucrare premergătoare edițiilor critice de cronici — pentru a scuti pe editorii viitori de munca detectării manuscriselor, pregătindu-le materialul — a rămas o sarcină a zilelor noastre și facem acest pas de început cu încrederea că am făcut o muncă necesară și utilă.

Dificultățile întâmpinate cu privire la precizarea cadrului lucrării, a datei la care să ne oprim, la caracterizarea unei cronici „interne”, la clasificarea, succesiunea, conținutul și tehnica descrierii manuscriselor, au fost destul de numeroase, necesitând discuții în mai multe ședințe ale Colectivului de cronici de la Institutul de istorie din București, cu care ocazie s-au cristalizat o seamă de principii, pe care le-am aplicat în munca redactării finale a repertoriului.

În ce privește fixarea cadrului, planul a fost să detectăm și să reținem pe cât posibil toate manuscrisele de cronici interne aflate în depozitele din țară. În cursul cercetărilor, pe măsura descoperirii manuscriselor, cadrul a început să se lărgască și prin noile și neașteptatele descoperiri s-a depășit încetul cu încetul sfera limitată a noțiunii de cronică, ieșind la lumină o serie de cronici rimate, cîntece istorice, efemeride, însemnări de cronică pe foi de calendar, memorialistica transilvană și cronologiile — unele cu valoare mai redusă — dar care, credem că nu pot lipsi din seria viitoarelor ediții ale cronicilor și izvoarelor narative privind trecutul patriei noastre.

Desigur, operele lui Grigore Ureche, Miron Costin și Ioan Neculce etc., privitoare la trecutul Moldovei, ale Stolnicului Constantin Cantacuzino, Radu Popescu sau Naum Rîmniceanu etc., pentru Țara Românească, ale lui Ieronim Ostermayer, Gheorghe Brancovici și Mihail Cserei etc., pentru Transilvania, sînt cronici în sens medieval. Dar alături de ele există numeroase manuscrise cu narațiuni istorice în versuri, ca „Stihurile” privind moartea lui Grigorie Vodă Ghica al Moldovei (1777), „Stihurile” tragediei Brîncovenesti (1714) și „Cronica rimată” de la Prislop (1400—1762), sau „Cronicile rimate” asupra răscoalei țărănești de sub conducerea lui Horea (1784—1785), în Transilvania, de asemenea „Povestirile în versuri” despre Mavrogheni în Țara Românească (1786—1790) sau „Cîntecele istorice” în legătură cu răscoala curuților condusă de Francisc Rákóczi II (1703—1711); apoi avem prețioase însemnări de „ziar”, ca „Efemeridele” lui Constantin Caragea privitoare la Moldova (1775—1808), „Efemeridele dacice” ale lui Chesarie Daponte pentru Țara Românească (1736—1739) și „Ephemeridele” sau „Diarium”-urile lui Simeon Czack, Mihail Tholdalagi, Ioan Zabanius Harteneck, Valentin Igel, George Vass, Toma Tartler, Ștefan Halmágyi sau chiar jurnalul economic al Anei Bornemissza. Unele însemnări de cronică pe foi de calendar, ca acelea ale lui Christian Tobiae, Martin Bánfi, Martin Ziegler sau David Böhm își au și ele importanța lor. Iar memorialistica transilvană (autobiografii)

² Am avut în vedere aici și lucrările „istorlografice” ale lui G. I. Haner, G. M. Kováchich, I. Benkő și G. Aranka, privitoare la Transilvania, rămase în manuscris în cea mai mare parte, sau rămase numai sub formă de indicații bibliografice.

e reprezentată de o seamă de scriitori ca : Ioan Kemény, Nicolae Bethlen, George Rettegi etc.⁸. Apoi cronologiile mai dezvoltate, cum sînt „Cronologia Moldovei” în limba greacă (1352—1802), „Cronologia tabelară” (1215—sec. XVII) în Țara Românească și „Cronologia latină” (pînă la 1500), „Cronologia” lui Toma Bomel (pînă la 1556), a lui Andrei Oltardus (1002—1667) sau a lui Siglerus (1550—1563) etc. în Transilvania, nu pot lipsi nici ele din lucrarea noastră. În sfîrșit am crezut că nu e bine să fie date uitării, de exemplu, nici manuscrisele „Elegiei” lui Ioan Lebelius, cu însemnate știri privitoare la Tălmăciu și la satele românești din împrejurimi, pînă în secolul al XVI-lea, nici eposul „Ruinae Pannonicae” al lui Christian Schesaeus cu descrierea obiceiurilor romînilor și ale celorlalte popoare ale Transilvaniei pînă în 1571, și nici chiar „Scrisorile din Țara turcească” ale lui Clement Mikes, într-o frumoasă limbă literară, dar cu informații de „ziar” sau „efemeride” privind pe curuții lui Francisc Rákoczi II și cu știri deosebit de importante pentru Moldova și Țara Românească din vremea lui Constantin Mavrocordat și a retragerii austrieților din Oltenia (1738—1740).

În lucrarea ce urmează prezentăm deci un repertoriu al manuscriselor de cronici în sensul *larg*, precizat mai sus, cuprinzînd orice povestire narativă a faptelor istorice, alcătuită în țara noastră sau de către scriitori din țara noastră în epoca feudală, privind istoria Romîniei, de la primele scrieri de acest fel pînă la 1800 inclusiv. Anul acesta a fost stabilit arbitrar, ca sfîrșit de secol, deși există cronici atît în Moldova, cît și în Țara Românească și în Transilvania și după această dată. E vorba, prin urmare, de cronicile noastre *interne*, care vorbesc despre trecutul *nostru*, considerînd de altă categorie cronicile *externe*, care conțin numai știri sporadice despre *noi* (de ex. : Viața sf. Gerard, Anonimul regelui Bela, Rogerius, Kézai, Ioan de Küküllő, Verancius, Cariofil, Afenduli etc.); acestea prin urmare n-au intrat și n-au putut intra în cadrul repertoriului. Pentru același motiv n-au intrat în repertoriu nici *Cronografele* noastre — Moxa, Danovici ș.a. — care tratează istoria altor popoare și numai incidental pe a romînilor.

Ce este o cronică *internă*? Definirea unei cronici „interne” a constituit o preocupare deosebită a Colectivului de cronici și din discuțiile vii și numeroase au rezultat următoarele criterii, potrivite atît pentru istoriografia Moldovei și a Țării Românești, cît și pentru istoriografia Transilvaniei (cu specificul ei, cronicile de aci privind în multe cazuri și trecutul Ungariei), ce stau la baza acestei lucrări și a seriei de cronici ce urmează.

1. *Criteriul nașterii și activității în țară* : considerăm cronică „internă” opera unui cronicar, care s-a născut pe pămîntul țării noastre, a crescut și a activat aci (de ex. : Grigore Ureche, Miron Costin, Ioan Neculce pentru Moldova; Constantin Stolnicul Cantacuzino, Radu Popescu, Naum Rîm-

⁸ Dintre „Memorii” n-au fost luate în considerare decît cele cu informații mai importante pentru trecutul Transilvaniei (nu și cele cu știri biografice personale); de ex. n-a intrat în repertoriu „Memorialul” <Emlékiratai> lui Iosif Hermányi Dienes, dar a intrat „Democritul de la Alud” <Nagyenyedi Demokritos> al aceluiași autor; de asemenea n-au intrat „Însemnările” din 1686—1687 <Följegyzések 1686—1687—röl> ale lui Ioan Haller, cu știri ce nu privesc țara noastră etc.

niceanu pentru Țara Românească; George Șincai, Ștefan Szamosközy, George Krauss pentru Transilvania).

2. *Criteriul nașterii în țară dar a activității în afara granițelor țării*: aci se încadrează cronicarii *născuți și legați de pământul țării*, dar care au *activat și scris în afara granițelor țării* (de ex.: Dimitrie Cantemir pentru Moldova; Mihail Cantacuzino pentru Țara Românească; Nicolae Olahus pentru Transilvania).

3. *Criteriul cultural*: aci intră cronicarii *născuți în afara granițelor țării*, dar care au avut *legături* mai îndelungate cu una din cele trei provincii ale patriei noastre și au *activat și scris* aci (de ex.: Daniil (Dimitrie) Philippide pentru Moldova; Mitrofan Grigoras pentru Țara Românească; George Szerémi, Francisc Forgách etc. pentru Transilvania).

4. *Criteriul patronajului*: e vorba de cronicarii care au scris istoria țării din *porunca* unui domn, sub *patronajul* domnului țării, aci avându-se în vedere *inițiatorul*, nu executorul-secretar al domnului (de ex.: Petru Depasta pentru Moldova; Gavril Protul pentru Țara Românească; Mihail Brutus, Isac Basirius etc. pentru Transilvania).

Materialul repertoriului a fost clasat pe *provincii*: Moldova, Țara Românească și Transilvania, în cadrul fiecărei provincii pe *cronici*, înșirate pe cât posibil în ordinea *vechimii* scrierii lor, nu alfabetic pe autori și nu după conținut; sub fiecare cronică urmează seria *manuscriselor*, pe depozite, în ordinea alfabetică a orașelor (București, Cluj, Iași etc.). Am adoptat criteriul pe *cronici*, nu pe manuscrise, considerînd că lucrarea aceasta vrea să fie, în linii mari, o lucrare de informare istorică, nu un inventar al depozitelor din țară. Înșirarea cronicilor în ordinea alfabetică a autorilor ar fi avut avantajul unei găsiri rapide a lucrărilor pentru cronicarii cunoscuți — mai puțin pentru anonimi și pentru cei puțin cunoscuți —, în schimb ne-ar fi împiedicat de a putea urmări — măcar în linii mari — evoluția istoriografiei noastre.

Unele cronici, cum sînt acelea ale lui Gașpar Heltai, Ștefan Székely, Ioan Bethlen, Wolfgang Bethlen etc. în Transilvania, au fost tipărite pe cînd autorii lor erau încă în viață și astfel nu s-au păstrat manuscrisele originale. Totuși am găsit copii, uneori numeroase, făcute după exemplarele tipărite, care au circulat ca manuscrise. Le-am luat în considerare și pe acestea, pentru a avea icoana completă a istoriografiei țării noastre și pentru înregistrarea fenomenului ca atare.

Tehnica aranjării succesive, a descrierii cronicilor și a descrierii manuscriselor a comportat de asemenea discuții, pînă ce s-a acceptat o metodă unitară, depășită însă la alegerea și descrierea cronicilor Moldovei și ale Țării Românești, deoarece manuscrisele respective se prezintă în compilații de mai multe cronici la un loc, caz foarte rar la cronicile Transilvaniei.

În prezentarea cronicii sau a cronicilor am avut în vedere:

1. *Numele autorului*, cu anii vieții (cu aproximație, cînd nu se cunosc). La cronicile *anonime* s-au păstrat numai numele intrate în uz (ex.: Anonimul din vremea lui Vlad Țepeș, Captivus Septemcastrensis, Anonimul continuator al lui Ostermayer, Rusticus Prasmariensis etc.), în celelalte cazuri s-a indicat numai cuvîntul: *Anonim*. După autor urmează:

2. *Titlul* cronicii, în limba originală, urmat de traducere la cele scrise în limbile greacă, slavonă și maghiară, nu și la cele în limbile latină, rusă, germană, franceză, engleză și italiană. În cazul când cronicile nu au titlu, s-a dat titlul cel mai obișnuit în istoriografia noastră, sau s-a formulat un titlu potrivit care să acopere conținutul. La urmă se precizează anii răstimpului (de la și până) la care se referă cronica. În unele cazuri de compilații anonime cronologia nu s-a putut da decât cu aproximație.

3. *Conținutul* pe scurt al cronicii. La unele cronici transilvane, ungurești și săsești, a fost nevoie să culegem știrile privind numai trecutul Transilvaniei, al Moldovei și al Țării Românești, munca fiind aci mai anevoioasă și redactarea conținutului de multe ori mai lungă.

4. *Descrierea manuscrisului*. Aci s-a avut în vedere depozitul, fondul, cota, formatul și paginile respective, apoi mențiunea dacă e miscelaneu (nu se menționează când manuscrisul este independent), dacă e original sau copie și din ce an, limba, numele copistului care l-a scris (când nu se spune nimic, copistul e anonim), caracterele alfabetului (neogotic etc., nu se menționează când e cu caractere latine, chirilice sau grecești), text complet sau cu lipsuri, cu specificarea anilor între paranteze, atunci când diferă de cei arătați la punctul 2. Depozitele sînt înșirate (pe oraș) în ordinea alfabetică a numelui lor oficial, în cadrul aceluiași depozit pe fonduri, în cadrul aceluiași fond — pentru a ușura orientarea — în ordinea crescîndă a numărului cotei, nu cronologic (de ex. : Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 17, 83.294, sau Arh. Ist. Acad. R.P.R., fil. Cluj, ms. fond I. Kemény, col. maior, tom. V. A, 5 (1) ; tom. VII, A. 7 (2) etc.). La depozitele și fondurile din București nu se menționează orașul. Descrierea unor manuscrise săsești din depozitul de la *Biblioteca fostului Liceu Honterus din Brașov*, tipărite în colecția *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* — manuscrise considerate pierdute în cursul celui de-al doilea război mondial, dar aflate când repertoriul era dat la editură — s-a făcut după publicația „*Quellen...*”, menționîndu-se acest lucru la fiecare caz în parte (vezi și lista *Depozitelor cercetate*)⁴. Paginile se înseamnă : p. (= pagini), f. (= foi), col. (= coloane). Parantezele ascuțite <> arată completările editorului, iar cele drepte [] interpolările ori literele sau cuvintele de prisos.

5. *Titlul fiecărui manuscris în parte*, care poate să difere de foarte multe ori de *titlul principal*, cunoscut îndeobște. Când se spune : *titlul ca mai sus*, referirea e la titlul principal, așa cum s-a precizat la punctul 2.

6. *Incipit*, reproduce cîteva cuvinte cu care începe cronica. Se dă numai la cronicile moldovene și muntene și la unele cronici transilvane, românești. La celelalte cronici transilvane, *tipărite* cele mai multe, *incipit*-urile conțin uneori texte care nu privesc istoria țării noastre și astfel nu mai au semnificația de la cronicile pomenite.

⁴ Manuscrisele *cronicilor* de la *Honterus* se află depozitate acum la *Arhiva Bisericii Negre* din Brașov, unde li s-a schimbat cota veche, dar ele pot fi aflate cu ușurință după indicațiile din „*Quellen...*” și după catalogul *alfabetic* al arhivei.

Menționăm că în acest timp o parte din manuscrisele de la *Biblioteca Muzeului Bruken-thal* din Sibiu — văzute de noi acolo — au fost trecute la *Arhivele Statului* din acel oraș, unde li s-a păstrat deocamdată cota avută la „*Brukenthal*” și a căror consultare nu prezintă nici o dificultate.

7. *Finit* sau *desinit*; se reproduc cîteva cuvinte de la sfîrşitul cronicii, cu aceeaşi semnificaţie şi pentru aceeaşi motive, ca şi *incipit*-urile. (Pentru normele de transcriere ale textelor, vezi *Doc. privind istoria Romîniei*.)

8. *Alte amănunte*, eventuale, privind lipsa numelui autorului (cînd e cazul), locul unde se află originalul (cînd ştim acest lucru), precizări privind însemnările mai importante de pe manuscrise, sau acelea care arată circulaţia manuscriselor ş.a.

9. *Ediţiile*, pe cît posibil toate (n-au fost luate în considerare cele şcolare şi de popularizare), sînt indicate în ordinea cronologică a *tipăririi* lor. La cele amintite o dată sau de două ori în lucrare, datele bibliografice complete se dau în descriere, în timp ce ediţiile pomenite mai des sînt indicate abreviat, iar *Bibliografia generală* din fruntea volumului cuprinde datele bibliografice complete.

10. *Studiile* au fost înregistrate numai cele privitoare la ediţiile şi manuscrisele de cronici, nu şi cele privitoare la biografia cronicarilor. Nu se menţionează studiile de popularizare sau cele din volume de sinteză decît în cazul cînd ele au o valoare ştiinţifică.

Autorii apar o singură dată în fruntea cronicilor lor (în cazul că au scris mai multe cronici), iar acestea se succed în ordinea vechimii scrierii, nu după importanţă. Munca unui autor e *indivizibilă* chiar dacă operele se rferă la provincii sau răstimpuri diferite. Autorii nu au nume-rotare succesivă. *Operele* sînt numerotate cu cifre arabe, iar *manuscrisele* cu cifre romane. La manuscrisele *miscelane* (compilaţii de cronici) descrierea *generală* a manuscrisului se dă la un *singur* manuscris, iar descrierea *specifică* la fiecare operă în parte; de la cea din urmă se face totdeauna trimitere la manuscrisul ce cuprinde descrierea generală.

Din „repertoriul” nostru şi din „anexa” de la sfîrşit se desprind mai multe consideraţii, în legătură cu începuturile istoriografiei la noi, cu numărul cronicilor şi al manuscriselor şi cu circulaţia lor.

Începuturile istoriografiei noastre se situează în aceeaşi vreme pentru toate trei ţările romîne: în perioada tendinţelor de centralizare a ţărilor noastre şi a luptelor eroice împotriva turcilor, sub conducerea lui Iancu de Hunedoara în Transilvania (1441—1456), Vlad Ţepeş în Ţara Romînească (1456—1462) şi Ştefan cel Mare în Moldova (1457—1504). *Captivus Septemcastrensis* <Prizonierul transilvan>, căzut în captivitatea turcilor la asediul Sebeşului în 1438, cu a sa operă în limba *latină* (scrisă în 1475—1480) şi *Anonimul romînesc* din *Chronicon Dubnicense*, cu a sa cronică „originală”, tot în limba *latină* (scrisă în 1480) pentru Transilvania; *Anonimii* din vremea lui Vlad Ţepeş, scriind *Povestirea despre voievodul Dracula* (= Ţepeş) în limba germană (între 1480 şi 1486) şi în limba *slavă* (la 1486), pentru Ţara Romînească, şi *Autorul Letopiseşului anonim al Moldovei*, care a scris la curtea lui Ştefan cel Mare în acelaşi timp, în limba *slavă*, pentru Moldova, sînt cei dintii cronicari, cu care se deschide, în secolul al XV-lea, seria lungă a cronicilor noastre interne, descrise în acest repertoriu.

El cuprinde, pentru *Moldova*, 45 de cronici, cu 315 manuscrise, și 9 cronici la „anexă”, cu tot atâtea manuscrise, deci un total de 54 *cronici* în 324 *manuscrise*; pentru *Țara Românească* avem 34 cronici cu 202 manuscrise și 10 cronici la „anexă”, cu tot atâtea manuscrise, adică în total 44 *cronici* în 212 *manuscrise*; pentru *Transilvania* 274 cronici cu 866 manuscrise și 95 cronici la „anexă”, cu tot atâtea manuscrise, prin urmare un total de 369 *cronici* în 961 *manuscrise*. Totalul pe țară se urcă la 467 *cronici* (inegale ca valoare, dar pe cât posibil toate) în 1497 *manuscrise*.

Cifrele acestea oglindesc împrejurările istorice în care s-au dezvoltat cele trei țări. Moldova și Țara Românească au fost mai mult în „calea răutăților” decât Transilvania și astfel numărul cronicilor scrise și păstrate e inegal. În ce privește importanța cronicarilor și a cronicilor păstrate istoriografia acestei perioade este reprezentată în toate trei țările românești de scriitori și opere de mare valoare, ca de ex.: Grigore Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Ioan Neculce în Moldova, Anonimul Cantacuzinesc al *Istoriei Țării Românești*, Constantin Stolnicul Cantacuzino și Radu Popescu în Țara Românească, Samuil Micu-Clain, George Șincai, Ioan Budai-Deleanu, apoi Ștefan Szamosközy, Ioan Bethlen, Mihail Cserei, sau Ieronim Ostermayer, Mihail Weiss și George Krauss în Transilvania.

Cronicile acestea au fost scrise în cea mai mare parte de reprezentanți ai clasei suprapuse și ele oglindesc în majoritatea lor ideologia și interesele clasei feudale. Masele populare au fost neglijate și interesele lor n-au fost înțelese just de cei mai mulți cronicari. Totuși au fost și istoriografi progresiști, care au înțeles necazurile celor exploatați. Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, la reprezentanții „Școalei ardelenice”, care au scris în perioada de destrămare a feudalismului și de trecere la capitalism, constatăm o ideologie antifeudală. Pozițiile scriitorilor progresiști au fost scoase în evidență, acolo unde e cazul, însă caracterul limitat de „repertoriu” (nu catalog) al lucrării nu ne permite să ne oprim și să subliniem conținutul social-economic și social-politic al fiecărei opere în parte. Aceasta rămâne o sarcină de împlinit cu ocazia editării critice a cronicilor.

În ce privește circulația manuscriselor, cea mai vie circulație se constată la cronicile moldovene: mai citit a fost *Miron Costin*, cu *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă, 1595—1661*, apoi *De neamul Moldovenilor* etc. (în total 74 manuscrise), după care vine îndată fiul său, *Nicolae Costin*, cu *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601* (în 68 manuscrise), și *Stihuri despre uciderea voievodului Grigorie Ghica al Moldovei, 1777* (23 manuscrise), urmat de *Grigore Ureche*, cu *Letopisețul Țării Moldovei de când s-au descălecat țara până la Aron Vodă, 1359—1594* (20 manuscrise); în rîndul al doilea vin cronicile muntene, cu *Anonimul Cantacuzinesc* în frunte: *Istoria Țării Românești de când au descălecat pravoslavnicii creștini, 1290 — 1690* (55 manuscrise), apoi *Radu Popescu* cu *Istoriile Domnilor Țării Românești, 1290—1728* (25 manuscrise) și *Radu Greceanu*, cu *Istoria domniei lui Constantin Vodă Brîncoveanu, 1688—1714* (21 manuscrise), urmat de *Gavriil Protul*, cu *Stihurile despre uciderea lui Constantin Brîncoveanu*, și de *Mihail Cantacuzino* (ficare cu cite 10

manuscrise). Mai săracă e circulația manuscrisă a cronicilor *transilvane*, aceasta și fiindcă multe din ele au fost tipărite mai devreme, anume *Samuil Micu-Clain* (10 manuscrise), *George Șincai* (10 manuscrise) și *Anonimul românesc de la Brașov* (9 manuscrise), pe de o parte, *Mihai Cserei* (47 manuscrise), *Wolfgang Bethlen* (32 manuscrise) și *David Rozsnyai* (22 manuscrise), apoi *Mihail Weiss* (19 manuscrise), *Breve Chronicon Daciae* de la Brașov (13 manuscrise) și *Iosif Teutsch* (13 manuscrise), pe de altă parte.

Pentru *Răscoala țărănească de sub conducerea lui Horea* numărul manuscriselor e mare: total 38 de manuscrise descoperite pînă acum. Fiind scrise în majoritate de reprezentanți ai clasei stăpînitore, reflectă interesele de clasă ale acesteia. În cele mai multe răscoala e privită de pe poziții ostile, reacționare, mai ales în cronicile de la numerele 322, 326—327 și 333, scrise în limba maghiară, dar și în cronicile de la numerele 324, 339—340, scrise în limba română. Informațiile privitoare la rolul conducătorilor răscoalei sînt de-a dreptul dușmănoase, răuvoitoare și pline de ură, cum sînt cele de la numerele 329, 332, 335 și 338, cuprinzînd versuri de batjocură. Aceste cronici rimate, cu știri tendențioase și potrivnice răscoalei, au însă și o parte pozitivă; ele servesc la precizarea amploarei mișcării și la cunoașterea amănuntelor privind luptele iobagilor exploatați. Nu trebuie să se uite însă nici o clipă caracterul lor ostil.

Volumul are la sfîrșit o *Aneadă* care cuprinde cronicile interne ale Moldovei, Țării Romînești și Transilvaniei în secolele XV—XVIII, publicate, dar ale căror manuscrise nu se află în arhivele și bibliotecile de pe teritoriul țării noastre, sau sînt pierdute⁵. *Aneada*, împreună cu *Repertoriul*, mai voluminos, formează icoana completă (pe cît posibil) a istoriografiei noastre medievale pînă la anul 1800 inclusiv.

Manuscrisele privind *Repertoriul* cronicilor *Transilvaniei*, apoi *Aneada* în întregime, *Bibliografia generală* și *abrevierile* au fost lucrate de *subsemnatul*, iar manuscrisele privitoare la *Repertoriul* cronicilor *Moldovei* și ale *Țării Romînești* de *Aurora Ilieș*, ajutată de *P. P. Panaitescu* pentru manuscrisele în limba slavă și de *Alexandru Elian* pentru manuscrisele în limba greacă. Bibliografia specială pentru cronicile Moldovei și ale Țării Romînești a fost întocmită de *Lucia Sadoveanu*, cu ajutorul *Olimpiei Diaconescu*.

⁵ Prin *Aneadă* activitatea aceluiași cronicar s-a împărțit, uneori, în două: unele din opere se află înscrise în *Repertoriu*, altele în *Aneadă*, de ex.: Miron Costin, Dimitrie Cantemir pentru Moldova, Stolnicul Constantin Cantacuzino, Naum Rîmniceanu pentru Țara Romînească, Gașpar Heltai, Ștefan Szanosközy, George Brancovici pentru Transilvania, cîteodată opera principală fiind în *Aneadă*, iar cea de mai mică importanță în *Repertoriu*, de ex.: Toma Borsos, Mihail Tholdalagi etc. pentru Transilvania, și în sfîrșit operele unor cronicari de seamă ca Ioan Nádányi, Matei Miles, Laurențiu Toppeltinus din Transilvania se află numai în *Aneadă*.

Pentru cronicile din urmă, ca și pentru cronicile lui Ioan Iacobinus, Anonimul din 1595, Ștefan Szöllösi, Cristofor Pasko etc. tipărite în timpul vieții autorilor, tipărirea poate fi considerată ca manuscris original; operele lor neavînd nici o copie-manuscrisă, au fost trecute în *Aneadă*.

Principiile lucrării au fost stabilite în ședințele Colectivului de cronici de la Institutul de istorie din București, sub conducerea lui Barbu T. Cîmpina, iar lucrarea a fost citită și revizuită de *P. P. Panaitescu*, Const. Grecescu și *Dan Simonescu*, mai ales pentru Moldova și Țara Românească, de *Sigismund Jakó* și *Ștefan Pascu*, pentru Transilvania.

Mulțumiri se cuvin tuturor celor care au contribuit la îmbunătățirea lucrării și mulțumiri se cuvin tovarășilor de la Bibliotecile și Arhivele din țară, care ne-au ajutat și ușurat munca de cercetare.

IOACHIM CRĂCIUN

ПЕРЕЧЕНЬ ВНУТРЕННИХ РУКОПИСНЫХ ХРОНИК XV—XVIII ВВ., ОТНОСЯЩИХСЯ К ИСТОРИИ РУМЫНИИ

ВВЕДЕНИЕ

Румынские летописи, посвященные прошлому страны, довольно многочисленны, но научной публикации до сих пор подверглись лишь немногие из них. Пожелание, выраженное полвека тому назад историком славистом Иоаном Богданом¹, подготовить всеобъемлющий *Corpus Chronicarum Romaniae* (Корпус румынских летописей), осталось до сих пор лишь пожеланием. Только при демократическом строе стала возможной систематическая публикация средневековых летописей. *Repertoriul manuscriselor de cronici interne, sec. XV—XVIII, privind istoria României* (Перечень внутренних рукописных хроник XV—XVIII вв., относящихся к истории Румынии) явится лишним доказательством прогресса, осуществленного в румынской марксистской историографии с того времени, как страна вступила на путь демократии и социализма. Наряду с сборником *Documente privind istoria României* (Документы по истории Румынии), серией *Izvoare externe* (Внешние источники), *Inscripții* (Надписи) и *Repertoriul izvoarelor istoriei moderne și contemporane a României, 1800—1900* (Перечень источников по новой и новейшей истории Румынии, 1800—1900 гг.), содержащих библиографию книг и статей из периодических изданий, Институт истории Академии РНР стремится заполнить путем публикации данной работы — и последующей затем публикации ряда внутренних хроник — давно ощущаемый пробел в исторических исследованиях в Румынии.

Как любая большая работа, основывающаяся на библиотечных и архивных исследованиях, на открытии и разборе сотен и тысяч рукописей, и настоящая работа — чтобы оказаться на высоте научных требований, предъявляемых прогрессом румынской историографии — потребовала многих лет труда, когда были исследованы архивы и библио-

¹ I. Bogdan, *Istoriografia română și problemele ei actuale*, Бухарест, 1905, 33 стр.

теки из 17 городов страны (см. гл. *Depozitele cercetate — Изученные книжные хранилища*) и изучены материалы, написанные на 9 языках и пятью различными алфавитами.

Предлагаемая вниманию читателя книга является первой попыткой такого рода. Перечень рукописей *по хранилищам и по фондам* — с различным содержанием — существует почти во всех соседних и более отдаленных странах. В Румынии были опубликованы некоторые *Каталоги румынских рукописей* (Иона Биану, Р. Каракаша и Г. Николайясы), каталог греческих (Константина Литзики и Нестора Камариано) и славянских рукописей (П. П. Панаитеску), находящихся в Академии РНР, а также каталоги рукописей из других библиотек и архивов страны¹. Собрание и объединение внутренних рукописных летописей на территории Румынии, как работа, предшествующая критическим изданиям летописей — с целью избавить будущих издателей от поисков рукописей, подготовив для них материал — является задачей наших дней и мы делаем этот первый шаг, будучи уверены, что проделали необходимую и полезную работу.

Трудности в связи с уточнением рамок работы, датировкой, характеристикой той или другой «внутренней» летописи, классификацией, последовательностью, содержанием и техникой описания рукописей, были довольно многочисленны. Их обсуждению были посвящены несколько заседаний коллектива, занимающегося летописями в Бухарестском институте истории. На этих заседаниях был выработан ряд принципов, которые нашли себе применение в работе по окончательно редактированию.

Что касается установления рамок работы, то в плане было предусмотрено собрать и описать по возможности все внутренние рукописные летописи, находящиеся в хранилищах страны. В ходе исследований, по мере обнаружения рукописей, эти рамки начали расширяться и благодаря новым и неожиданным открытиям работа постепенно вышла за пределы, устанавливаемые понятием «летопись»; были найдены летописи в стихах, исторические песни, случайные записи хроникального характера, сделанные на календарях, а также трансильванские мемуары и хронологические работы; хотя некоторые из них и не представляют большой ценности, они все же не могут быть обойдены при последующих изданиях летописей и повествовательных источников, относящихся к прошлому Румынии.

Разумеется, сочинения Григория Уреке, Мирона Костина и Иоана Некулче, относящиеся к прошлому Молдовы, стольника Константина Кантакузино, Радугу Попеску или Наума Рымничану и т.д. о Валахии, Иеронима Остермайера, Георгия Бранковича и Михаила Черей о Трансильвании являются летописями в средневековом смысле. Но наряду с ними существуют многочисленные рукописи со стихотворными историческими повествованиями, как «*Stihurile*» («Стихи»), повествующие о

¹ Здесь имеются в виду относящиеся к Трансильвании «историографические» работы Г. И. Ханера, Г. М. Ковачича, И. Бенко и Г. Аранки, сохранившиеся большей частью в рукописях или лишь в форме библиографических указаний.

смерти Григория Воды Гики из Молдовы (1777 г.), «*Stihurile*» о Брынковянской трагедии (1714 г.), «*Cronica rimată*» («Стихотворная хроника») из Прислопа (1400—1762 гг.) или «*Cronicile rimate*» («Стихотворные хроники») о крестьянском восстании под руководством Хории (1784—1785 гг.) в Трансильвании, а также «*Povestirile în versuri*» («Стихотворные сказания») о Маврогенях из Валахии (1786—1790 гг.) и «*Cîntecesele istorice*» («Исторические песни»), связанные с восстанием куруцес под руководством Ференца Ракоши II (1703—1711 гг.); затем имеются ценные «газетные» заметки, как «*Efemeridele*» («Эфемериды») Константина Караджи о Молдове (1775—1808 гг.), «*Efemeridele daciece*» («Дакийские эфемериды») Кесария Дапонте о Валахии (1736—1739 гг.), «*Ephemeridele*» («Эфемериды») или «*Diarium*»-ы («Дневники») Симеона Чака, Михаила Толдалади, Иоана Забаниуса Хартенека, Валентина Игела, Джордже Васса, Томы Тартлера, Стефана Халмади, а также хозяйственные записи Анны Борнемиссы. Некоторые хроникальные записи на календарных листках, как например Кристиана Тобиа, Мартина Банфи, Мартина Циглера или Давида Бэма, имеют определенную важность. Трансильванские мемуары (автобиографии) представлены рядом таких видных писателей как Иоан Кемени, Николай Бетлен, Георге Реттеги и т.д.¹ Затем в работу нельзя было не включить такие развернутые летописи как «*Cronologia Moldovei*» («Хронология Молдовы») на греческом языке (1352—1802 гг.), «*Cronologia tabelară*» («Табличная хронология») из Валахии (1215 г. — XVII в.) и «*Cronologia latină*» («Латинская хронология») (до 1500 г.), «*Cronologia*» («Хронология») Томы Бомеля (до 1556 г.), Андрея Олтардуса (1002—1667 гг.) или Зиглеруса (1550—1563 гг.) и т.д. из Трансильвании. Наконец, нельзя было обойти, например, рукопись «*Elegia*» («Элегия») Исана Лебелиуса, в которой содержится важные сведения о Талмачу и о соседних румынских сёлах (до XVI в.), эпос «*Ruinae Rapponicae*» («Паннские руины») Кристиана Шеззуса с описанием как румынских обычаев, так и обычаев других народностей Трансильвании до 1571 г., «*Scrisorile din Țara turcească*» («Письма из Турции») Клементы Микеша, написанные красивым литературным языком и содержащие «газетные» сведения и «эфемериды» о куруцах Ференца Ракоши II и очень важные данные о Молдове и Валахии времен Константина Маррокордата и ухода австрийцев из Олтении (1738—1740 гг.).

Таким образом, в настоящей работе дается перечень рукописных летописей в широком смысле, уточненном выше; он включает любое повествовательное изложение исторических фактов, написанное в Румынии или писателями из Румынии в феодальную эпоху, относящееся к истории Румынии — от первых записей подобного рода и до 1800 г. включительно. Этот год, знаменующий конец века, был принят произвольно,

¹ Из мемуаров были отобраны лишь те, которые содержали важные сведения о прошлом Трансильвании. Мемуары, посвященные описанию личной жизни, как например «*Emlékiratai*» Иосифа Хермани Диенеша, не вошли в перечень, но была включена работа «*Nagyenyedi Demokritus*» этого же автора; не вошли также «*Följegyzések 1686—1687-ről*» Иоана Халдера, содержащие сведения, не касающиеся Румынии.

хотя как в Молдове, так и в Валахии и Трансильвании имеются летописи, относящиеся и к более позднему периоду.

Речь идет, таким образом, о румынских внутренних летописях, которые говорят о прошлом Румынии. Летописи, содержащие лишь спорадические известия о Румынии, относятся к другой категории: к внешним летописям (например «*Viața sf. Gerard*» («Жизнь св. Герарда»), хроники Анонима короля Белы, Ротериуса, Кезай, Иоанна де Кюкюло, Веранциуса, Кариофила Афендули и т.д.); они не вошли, да и не могли войти в рамки перечня. По этой же причине не вошли в перечень и румынские «Хронографы» — Макса, Дановича и др. — которые излагают историю других народов и лишь от случая к случаю историю румын.

Какая хроника может считаться внутренней? Определение «внутренней» летописи явилось предметом особого внимания коллектива летописей и в результате живых и многочисленных дискуссий были установлены следующие критерии, приемлемые как для историографии Молдовы и Валахии, так и для историографии Трансильвании (несмотря на ее специфичность, поскольку летописи здесь описывают во многих случаях и прошлое Венгрии). Эти критерии легли в основу данной работы, а также и последующих хроник.

1. *Критерий рождения и деятельности в стране*; внутренней летописью считается сочинение летописца, который родился, вырос и развертывал свою деятельность на земле Румынии (например, Григоре Уреке, Мирон Костин, Иоан Некулче из Молдовы; Стольник Константин Кантакузино, Раду Попеску, Наум Рымничану из Валахии; Георге Шинкай, Штефан Самошкэзи, Георге Краусс из Трансильвании).

2. *Критерий рождения в стране, но деятельности за ее пределами*; сюда входят летописцы, родившиеся в стране и связанные с ней, но осуществлявшие свою деятельность и писавшие за пределами страны (например, Димитрий Кантемир из Молдовы, Михаил Кантакузино из Валахии, Николай Олахус из Трансильвании).

3. *Культурный критерий*; сюда входят летописцы, родившиеся за пределами страны, но имевшие продолжительные связи с одной из трех румынских государств, осуществлявшие свою деятельность и писавшие здесь (как например, Даниил (Димитрие) Филиппиде из Молдовы; Митрофан Григорас из Валахии; Георге Сереме, Франциск Форгач и т.д. из Трансильвании).

4. *Критерий покровительства*; речь идет о летописцах, которые писали историю страны *по поручению и под покровительством* господаря; здесь имеется в виду *инициатор*, а не исполнитель — секретарь господаря (например, Петру Депаста в Молдове; Гавриил Протул в Валахии, Михаил Брутус, Исак Базириус и т.д. из Трансильвании).

Материал, вошедший в перечень, был классифицирован по княжествам (Молдова, Валахия и Трансильвания), а в рамках каждого княжества — по летописям, перечисленным насколько возможно в порядке *давности* их написания, а не в алфавитном порядке по авторам и не по содержанию; для каждой летописи перечисляются рукописи, по хранилищам, причем названия городов расположены в алфавитном

порядке (Бухарест, Клуж, Яссы и т.д.). Авторы приняли критерий расположения материала по *летописям*, а не по рукописям, считая, что данная работа должна быть, в общих чертах, исторической информативной работой, а не описью хранилищ страны. Расположение летописей в алфавитном порядке по авторам было бы удобным для быстрого нахождения работ известных летописцев (менее удобным для анонимов и малоизвестных авторов), но зато это помешало бы проследить, хотя бы в общих чертах, развитие румынской историографии. Некоторые летописи, как например Гаспара Хелтая, Штефана Секели, Иоана Бетлеа, Вольфганга Бетлена и др. в Трансильвании, были напечатаны еще при жизни их авторов, в результате чего подлинные рукописи не сохранились. Все же были найдены копии, иногда многочисленные, сделанные с отпечатанных экземпляров, которые обращались в качестве рукописей. Они были включены в данный перечень как для более полного представления об историографии Румынии, так и с целью отметить это явление само по себе.

В связи с техникой последовательного расположения, описания летописей и описания рукописей также развернулись дискуссии, в результате которых был принят единый метод, не соблюденный, однако, при выборе и описании молдавских и валашских летописей, так как соответствующие рукописи представлены в компиляциях, включающих в себя сразу несколько хроник. Подобное явление очень редко наблюдается в трансильванских хрониках.

При описании летописи или летописей имелось в виду:

1. *Имя автора* и годы его жизни (хотя бы приблизительно, при отсутствии точных сведений). Для летописей, написанных неизвестными авторами, были сохранены имена, вошедшие в употребление (например, Аноним времен Влада Цепеша, *Captivus Septemcastrensis*, Анонимный продолжатель Остермайера, *Rusticus Prasmariensis* и т.д.), а в других случаях было просто указано Аноним. За именем автора следует:

2. *Название летописи* на языке оригинала с последующим переводом, если она написана на греческом, старославянском или венгерском языках; названия же летописей, написанных на латинском, русском, немецком, французском, английском и итальянском языках, даны без перевода. Если летопись не имеет заголовка, то ей было дано наиболее принятое в румынской историографии название или было сформулировано название, соответствующее содержанию. Затем уточняются годы того периода (от и до), о котором говорится в летописи. В некоторых случаях анонимных компиляций хронология дана лишь приблизительно.

3. *Краткое содержание летописи*. Из некоторых трансильванских, венгерских и сакских летописей необходимо было выбрать материал, касающийся лишь прошлого Трансильвании, Молдовы и Валахии; в таких случаях работа затруднялась и редактирование содержания требовало более продолжительного времени.

4. *Описание рукописи.* Здесь указываются хранилище, фонд, номер, формат и количество страниц; затем — является ли летопись смешанной (это указание отсутствует, если рукопись самостоятельна), представляет собой подлинник или копию, к какому году относится. на каком языке написана, имя переписчика (отсутствие последнего означает, что переписчик неизвестен), алфавитный шрифт (новоготический и т.д., если алфавит латинский, старословянский или греческий не указывается ничего), является ли текст полным или с пробелами. Хранилища перечисляются (по городам) в алфавитном порядке по их официальному названию; для каждого хранилища указаны фонды, а в рамках одного и того же фонда — чтобы облегчить ориентировку — летописи расположены в возрастающем порядке номеров, а не хронологически (например, Акад. РНР, рум. рук. № 17, 83 294, или Ист. арх., Акад. РНР, Клужский филиал, рук. фонд И. Кемени, том V A, 5 (1); том VII, A, 7 (2) и т.д.). Для хранилищ и фондов Бухареста название города не указывается. Описание некоторых сакских рукописей из хранилища «Библиотека бывшего лица Хонтеруса из Брашова», напечатанных в коллекции *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, рукописей, считавшихся потерянными во время второй мировой войны и найденных, когда данный перечень готовился к печати, было произведено по изданию „*Quellen...*“, причем это упоминается в каждом отдельном случае (см. и список *Depozitele cercetate*)¹. Страницы обозначаются так: p. (= страницы), f. (= листы), col. (= колонки).

5. *Заголовок каждой рукописи в отдельности*, который в очень многих случаях отличается от общеизвестного основного названия. Когда указывается: заголовок *как и выше*, речь идет об основном названии, как это уточнялось во втором параграфе.

6. *Incipit* (=начало) воспроизводит несколько слов, которыми начинается летопись. Он дается лишь для молдавских и валашских летописей и для некоторых румынских хроник из Трансильвании. В остальных трансильванских летописях, в большинстве своем печатных, *incipit* содержит иногда текст, не относящийся к истории Румынии, и таким образом не имеет значения, указанного для вышеупомянутых летописей.

7. *Desinit* (= конец) или *finit* (= окончание) воспроизводит несколько конечных слов летописи и имеет то же значение и дается по тем же причинам, что и *incipit*.

8. *Другие возможные подробности*, касающиеся отсутствия имени автора (когда имеется такой случай), местонахождения подлинника (когда это известно), а также уточнения относительно наиболее важ-

¹ Рукописи летописей из «Библиотеки Хонтеруса» находятся теперь в Архиве Черной церкви в Брашове; их старый номер изменен, но рукописи легко найти по указаниям из „*Quellen...*“ и по алфавитному каталогу архива.

Следует сказать, что за это время часть рукописей из «Библиотеки музея Брукенталь» в Сибиу, просмотренных там нами, была передана в Государственный архив этого же города. Эти рукописи сохранили пока свои старые номера, под которыми они значились в Музее Брукенталь; их консультирование не представляет никаких трудностей.

ных пометок на рукописи и уточнения в связи с циркуляцией рукописей и т.д.

9. *Издания* — по возможности все (не принимались во внимание школьные и популярные издания) — указаны в хронологическом порядке их выпуска. Для изданий, которые упоминаются в данной работе (перечне) один или два раза, полные библиографические данные даются в описании, тогда как издания, упоминаемые чаще, указываются здесь сокращенно, а их полные библиографические данные содержатся в разделе *Bibliografia generală* (= *Общая библиография*), помещенном в начале тома.

10. Из *научных работ* упоминаются лишь те, которые относятся к изданиям и рукописям летописей; названия работ, касающихся биографий летописцев, не были включены. Не упоминаются также популярные работы или работы из обобщающих сборников, за исключением тех случаев, когда они имеют научную ценность.

Имена авторов указываются лишь один раз перед названием летописи или летописей (если ими написано несколько летописей), которые располагаются последовательно в порядке давности их написания, а не в зависимости от их значения. Сочинения одного автора неразделимы, даже если в них говорится о разных княжествах и разных периодах. Авторы не имеют последовательной нумерации. Летописи пронумерованы арабскими цифрами, а рукописи — римскими. В смешанных рукописях (компиляции) общее описание дается лишь для первого сочинения из рукописи, а подробное описание — для каждого сочинения в отдельности, при этом всегда делается ссылка на первое сочинение из данной рукописи, которое содержит общее описание.

Из содержания данного перечня и «приложения» к нему в конце работы вытекают несколько соображений в связи с возникновением румынской историографии, числом летописей и рукописей и их циркуляцией.

Начало румынской историографии относится к одному и тому же периоду для всех трех румынских княжеств: это период стремлений к централизации румынских княжеств и героической борьбы против турок под руководством Янку из Хунедоары в Трансильвании (1441—1456 гг.), Влада Цепеша в Валахии (1456—1462 гг.) и Стефана Великого в Молдове (1457—1504 гг.). Трансильванский *Captivus Septemcastrensis*, попавший в плен к туркам при осаде Себеша в 1438 г., со своим трудом на латинском языке (написанном в 1475—1480 гг.) и Румынский аноним из *Chronicon Dubnicense* со своей «оригинальной» летописью тоже на латинском языке (написанной в 1480 г.); валашские Анонимы времен Влада Цепеша, написавшие *Povestirea despre voievodul Dracula* (= *Тереш*) (*Повесть о воеводе Дракуле* (= *Цепеше*) на немецком (в период с 1480 г. по 1486 г.) и на славянском (1486 г.) языках, автор анонимной хроники Молдовы, писавший при дворе Стефана Великого в это же время на славянском языке, — вот первые из летописцев, которые положили начало в XV веке длинному ряду румынских внутренних летописей, описанных в данном перечне.

Он охватывает 45 летописей с 315 рукописями и 9 летописей в «приложении» с таким же количеством рукописей, т.е. в общем 54 *летописи* в 324 рукописях, относящиеся к *Молдове*; 34 летописи с 202 рукописями и 10 летописей в «приложении» с 10 рукописями, т.е. в общем 44 *летописи* в 212 рукописях, относящиеся к *Валахии*; 274 летописи с 866 рукописями и 95 летописей в «приложении» с таким же количеством рукописей, следовательно в общем 363 *летописи* в 961 рукописи, относящихся к *Трансильвании*. Таким образом, для всей страны 467 *летописей* (они неравны по значению, но авторы старались охватить по возможности все) в 1497 рукописях.

Эти цифры отражают исторические условия, в которых развивались три румынских княжества. Молдова и Валахия подвергались большим превратностям судьбы, чем Трансильвания, поэтому и число написанных и сохранившихся летописей неравно. В том, что касается значения летописцев и сохранившихся летописей, историография этого периода представлена во всех трех румынских княжествах видными писателями и ценными работами (как например Григоре Уреке, Мирон Костин, Димитрий Кантемир, Иоан Некулче в Молдове, Кантакузинская Летопись, Константин Стольник Кантакузино и Раду Попеску в Валахии, Самуил Мику-Клайн, Георге Шинкай, Иоан Будай Деляну, затем Штефан Самошкёзи, Иоан Бетлен, Михаил Черей или Иероним Остермайер, Михаил Вайсс и Георге Краусс в Трансильвании).

Эти летописи были написаны большей частью представителями господствующего класса и они отражают в большинстве своем идеологию и интересы класса феодалов. Жизнь народных масс оставлялась без внимания и интересы их большинством летописцев не были правильно поняты. Но все же имелись и прогрессивные историографы, которые поняли страдания эксплуатируемых масс. В конце XVIII в. в сочинениях представителей «Ардяльской школы», деятельность которых относится к периоду разложения феодализма и перехода к капитализму, отмечается наличие антифеодальной идеологии. Позиция прогрессивных писателей подчеркнута там, где это необходимо, но ограниченный характер работы, являющейся «перечнем» (а не каталогом), не позволяет более подробного выявления социально-экономического и социально-политического содержания каждой работы в отдельности. Эта задача будет выполнена при критическом издании летописей.

В том, что касается циркуляции рукописей, то здесь первое место принадлежит молдавским летописям: наиболее широким распространением пользовались труды Мирона Костина — *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aron Vodă, 1595—1661 (Летопись Молдавского княжества, начиная с Арона Воды, 1595—1661 гг.)* и *De neamul Moldovenilor (О происхождении молдавского народа)* и т.д. (всего 74 рукописи), затем сочинение его сына Николая Костина — *Letopiseșul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 (Летопись Молдавского княжества от основания мира до 1601 г.)* в 68 рукописях, *Stihuri despre uciderea voievodului Grigorie Ghica al Moldovei, 1777 (Стихи об убийстве воеводы Григория Гихи из Молдовы, 1777 г.)*, в 23 рукописях и хроника Григоре Уреке

Letopisețul Țării Moldovei de când s-au descălecat țara pînă la Aron Vodă, 1359—1594 (Летопись Молдавского княжества с его основания до Арона Воды, 1359—1594 гг.), в 20 рукописях; второе место занимают летописи валашских хронистов — Кантакузинский Аноним, *Istoria Țării Românești de când au descălecat pravoslavnicii creștini 1290—1690* (История Валахии со времен поселения православных христиан 1290—1690 гг.) в 55 рукописях, Раду Попеску, *Istoriile Domnilor Țării Românești, 1290—1728* (История Господарей Валахии, 1290—1728 гг.) в 25 рукописях и Раду Гречану, *Istoria domniei lui Constantin Vodă Brîncoveanu, 1688—1714* (Жизнь Константина Воды Брынковяну, 1688—1714 гг.) в 21 рукописи; затем следуют хроника Гаврила Протула, *Stihurile despreuciderea lui Constantin Brîncoveanu* (Стихи об убийстве Константина Брынковяну) и хроника Михаила Кантакузино, каждая в 10 рукописях.

Количество рукописей трансильванских летописей менее значительно; это объясняется и тем, что многие из них были рано напечатаны, как например Самуил Мику-Клайн (10 рукописей), Георге Шинкай (10 рукописей) и Румынский Аноним из Брашова (9 рукописей), в то же время Михаил Черей (47 рукописей), Вольфганг Бетлен (32 рукописи) и Давид Рожняй (22 рукописи), затем Михаил Вайсс (19 рукописей), *Breve Chronicon Daciae* из Брашова (13 рукописей) и Иосиф Тсийч (13 рукописей).

Большое число рукописей (до сих пор найдено всего 38) относится к *Крестьянскому восстанию под руководством Хоргии*. Поскольку большинство из них написано представителями господствующего класса, они отражают интересы этого класса. В большинстве из них восстание рассматривается с враждебных позиций; это выступает особенно явно в летописях № 322, №№ 326—327 и № 333, написанных на венгерском языке, и в летописях № 324, №№ 339—340, написанных на румынском языке. Сведения, касающиеся роли руководителей восстания, являются прямо враждебными, злобными и полными ненависти, как например в летописях № 329, № 332, № 335 и № 338, содержащих издевательские стихи. Эти стихотворные летописи — с пристрастными, направленными против восстания, известиями — имеют все же некоторую ценность; они помогают уточнить размах движения и ознакомиться с подробностями, касающимися борьбы эксплуатируемых крепостных. Однако ни на минуту нельзя забывать об их враждебном характере.

В конце данной работы имеется *Приложение*, охватывающее внутренние летописи Молдовы, Валахии, Трансильвании в XV—XVIII вв., которые опубликованы, но рукописей которых нет в архивах и библиотеках Румынии или же они утеряны¹. Приложение вместе с более

¹ В некоторых случаях сочинения одного и того же летописца упоминаются и в *Перечне*, и в *Приложении* (как например труды молдавских хронистов Мирона Костина и Димитрия Кантемира; валашских — Константина Кантакузино, Наума Рымничану; трансильванских — Гаспара Хелтая, Штефана Самошкэзи, Георге Бранковича), причем иногда основной труд помещается в *Приложении*, а менее важный труд в *Перечне* (например: Тома Боршош, Михаил Толдалади и т.д. из Трансильвании). Наконец, труды некоторых известных летописцев, как Иоан Нодани, Матей Милеш,

обширным *Перечнем* дает полную картину (насколько это возможно) румынской средневековой историографии до 1800 г. включительно.

Перечень трансильванских летописей, *Приложение* полностью и *Общая библиография* были составлены *Иоакимом Крэчун*, а *Перечень молдавских и валашских летописей* — *Ауророй Илиеш*, которой при разборе рукописей на славянском языке помогал *П. П. Панаитеску*, а на греческом языке — *Александру Елиан*. Отдельная библиография для летописей Молдовы и Валахии была составлена *Лучией Садовяну* с помощью *Олимпии Диаконеску*.

Принципы, легшие в основу составления данной работы, были выработаны на заседаниях коллектива летописей Бухарестского Института истории, которым руководил *Барбу Кымпина*, работа была прочитана и проверена *П. П. Панаитеску*, *Конст. Греческу*, *Даном Симонеску* в том, что касается материалов о Молдове и Валахии, и *Сигизмундом Яко* и *Штефаном Паску* — в части, относящейся к Трансильвании.

Лауренциу Топпельтинус из Трансильвании упоминаются только в *Приложении*.

Что касается этих последних летописей, как и летописей Иоана Якобинуса, Анонимной хроники 1585 г., трудов Стефана Соллоштити, Кристофора Паско и др., напечатанных еще при жизни авторов, печатное издание может рассматриваться как рукописный подлинник; поскольку их труды не имеют ни одной рукописной копии, они включены в *Приложение*.

LE RÉPERTOIRE DES MANUSCRITS DES CHRONIQUES INTERNES DES XV^e—XVIII^e SIÈCLES AYANT TRAIT À L'HISTOIRE DE LA ROUMANIE

INTRODUCTION

Les chroniques roumaines qui portent témoignage du passé du pays sont nombreuses, mais peu d'entre elles ont été publiées jusqu'ici avec toute la rigueur scientifique. Le désir exprimé voici plus d'un demi-siècle par le slaviste et historien Ion Bogdan¹ de voir élaborer un *Corpus Chronicarum Romaniae* digne du pays est demeuré jusqu'ici un simple desideratum. Ce n'est que sous le régime actuel qu'est devenue possible la publication méthodique des chroniques du moyen âge, et leur série, inaugurée par le présent *Repertoriu al manuscriselor de cronici interne, sec. XV—XVIII, privind istoria României* (Répertoire des manuscrits des chroniques internes des XV^e—XVIII^e siècles ayant trait à l'histoire de la Roumanie) est une nouvelle preuve des progrès réalisés par l'historiographie roumaine depuis que le pays s'est engagé dans la voie de la démocratie et du socialisme. Faisant suite au corpus de *Documente privind istoria României* (Documents relatifs à l'histoire de la Roumanie), à la collection *Izvoare externe* (Sources externes), aux *Inscripții* (Inscriptions) et au *Repertoriul izvoarelor istoriei moderne și contemporane a României, 1800—1900* (Répertoire des sources de l'histoire moderne et contemporaine de la Roumanie, 1800—1900), qui contient la bibliographie des ouvrages et des articles de revue consacrés à ce sujet, l'Institut d'Histoire de l'Académie de la R.P.R. se propose de combler par le présent travail, qui sera suivi de la publication de la série des chroniques internes, une lacune dont se ressentent de longue date les recherches historiques du pays.

¹ I. Bogdan, *Istoriografia română și problemele ei actuale*, Bucarest, l'Académie Roumaine, 1905, 33 p.

Comme tout ouvrage de quelque étendue fondé sur des investigations de bibliothèques et d'archives, sur la mise au jour et le déchiffrement de milliers de manuscrits, le travail que nous publions ici a demandé de longues années de labeur et l'étude détaillée des archives et bibliothèques de dix-sept villes de Roumanie (v. le chapitre *Dépôts inventoriés*) et le dépouillement de documents rédigés en neuf langues et écrits en cinq alphabets différents, labeur indispensable pour satisfaire aux exigences scientifiques requises par les progrès de l'historiographie.

Cet ouvrage représente la première tentative de ce genre. Des répertoires de manuscrits classés par *dépôts* et par *fonds*, d'un contenu varié, existent dans la plupart des pays voisins et ailleurs. Plusieurs catalogues ont été publiés en Roumanie même, tels que les *Catalogues des manuscrits roumains* (par Ion Bianu, R. Caracas et G. Nicolaiasa), *grecs* (par Constantin Litzica et Nestor Camariano) et *slaves* (par P. P. Panaitescu) en possession de l'Académie de la R.P.R., ainsi que d'autres relatifs aux manuscrits conservés dans d'autres bibliothèques et archives roumaines¹. C'est à notre époque qu'échoit la tâche de rassembler les manuscrits des chroniques internes disséminés sur tout le territoire du pays et d'épargner ainsi aux éditeurs futurs un labeur ardu de dépistage, en préparant pour eux les matériaux indispensables à leurs travaux. L'auteur nourrit l'espoir qu'en faisant ce premier pas il aura fait œuvre nécessaire et utile.

L'entreprise comportait des difficultés appréciables. Il s'agissait en effet de tracer un cadre précis à ce travail, d'en fixer les limites chronologiques, de définir la notion de chronique «interne», de décider de la classification, de l'ordre de succession, du contenu et de la technique à employer pour la description des manuscrits. Ces problèmes ont fait l'objet de discussions approfondies auxquelles le collectif de chroniques de l'Institut d'Histoire de Bucarest a consacré plusieurs séances. Ces débats ont contribué à la cristallisation d'un certain nombre de principes dont il a été tenu compte pour la rédaction définitive du répertoire.

Quant au cadre du travail, l'auteur a décidé de dépister et de retenir autant que possible tous les manuscrits de chroniques internes conservés dans les bibliothèques et archives du pays. Au cours des recherches et au fur et à mesure que les manuscrits étaient identifiés, ce cadre s'est élargi graduellement et de nouvelles découvertes l'ont obligé à dépasser les bornes restreintes de la notion de chronique, notamment par suite de la mise au jour d'une série de chroniques rimées, de chansons célébrant des faits historiques, d'éphémérides sous forme de chroniques notées sur des feuilles de calendrier, de mémoires rédigés en Transylvanie et d'un certain nombre de chronologies, d'une valeur parfois médiocre, mais qui, à son avis, doivent trouver place dans les futures édi-

¹ Il a été également tenu compte des travaux «historiographiques» de G. I. Haner, G. M. Kováchich, I. Benkő et G. Aranka relatifs à la Transylvanie, demeurés en majeure partie à l'état de manuscrits ou sous forme d'indications bibliographiques.

tions des chroniques et des sources narratives ayant trait au passé de la Roumanie.

Certes, les œuvres de Grigore Ureche, de Miron Costin, d'Ion Neculce et de quelques autres, touchant le passé de la Moldavie, celles du *stolnic* Constantin Cantacuzino, de Radu Popescu, de Naum Rîmniceanu, d'autres encore, pour la Valachie, celles enfin de Jérôme Ostermayer, de Gheorghe Brancovici et de Michel Cserei, pour la Transylvanie, sont proprement des chroniques médiévales. Mais à côté de ces œuvres il existe de nombreux manuscrits de narrations historiques en vers telles que les *Stihuri* («Vers») relatifs à la mort de Grigore Ghika voïvode de Moldavie (1777), les *Stihuri* consacrés à la tragédie de la famille Brîncoveanu (1714) ou encore, en Transylvanie, la *Cronica rimată* (Chronique rimée) de Prislop et les *Chroniques rimées* sur la révolte paysanne dirigée par Horea (1784–1785), ainsi que, en Valachie, les *Povestiri în versuri* (Récits en vers) sur Mavrogheni (1786–1790) et, en Transylvanie encore, les *Cîntece istorice* (Chants historiques) célébrant la révolte des paysans ayant à leur tête François Rákoczy II (1703–1711). Citons également de précieuses notes au jour le jour, telles que les *Efemeride* (Ephémérides) de Constantin Caragea relatives à la Moldavie (1775–1808), les *Ephémérides daces* de Chesarie Daponte pour la Valachie (1736–1739), les *Ephémérides* ou les *Diaria* laissés par Simon Czack, Michel Tholdalagi, Jean Zabanius Harteneck, Valentin Igel, Georges Vass, Thomas Tartler, Etienne Halmágyi. Certaines annotations faites sur des feuilles de calendrier, celles notamment de Christian Tobiae, de Martin Bánfi, de Martin Ziegler et de David Böhm, ont également leur importance. Quant aux Mémoires rédigés en Transylvanie, qui sont à proprement parler des autobiographies, ils sont l'œuvre d'écrivains tels que Jean Kémény, Nicolas Bethlen, Georges Rettégi et d'autres¹. D'autre part ce travail ne pouvait ignorer des chronologies d'une certaine étendue telles que la *Chronologie de la Moldavie* en langue grecque (1352–1802), la *Chronologie tabellaire* (1215–XVII^e siècle) en Valachie, la *Chronologie latine* (jusqu'à l'an 1500), les «chronologies» de Toma Bomel (jusqu'en 1556), d'André Oltardus (1002–1667), de Siglerus (1550–1563), d'autres encore pour la Transylvanie. Enfin l'auteur a cru qu'il ne convenait pas non plus d'omettre les manuscrits de l'*Elégie* de Jean Lebelius qui fournit d'importants renseignements sur la commune de Tâlmăciu et les villages roumains environnants jusqu'au XVI^e siècle, pas plus que l'épopée *Ruinae Pannonicae* de Christian Schesaeus, qui décrit les us et coutumes des Roumains et des autres nationalités de Transylvanie jusqu'à l'an 1571, ou les *Scrisori din țara turcească* (Lettres du Pays turc) de Clément Mikes écrites en une belle langue littéraire,

¹ Il n'a été tenu compte que des Mémoires contenant des informations de quelque importance sur le passé de la Transylvanie et non point de ceux qui relatent uniquement des faits purement autobiographiques. Ainsi le répertoire ne comprend pas le *Mémorial* (Emlékiratal) de Joseph Hermányi Dienes, alors qu'y figure *Le Démocrile d'Aiud* (Nagyenyedi Demokritus) du même auteur. De même n'y figurent pas les *Notes de 1686–1687* (Följegyzések 1686–1687-ről) de Jean Haller, qui relatent des événements n'intéressant pas la Roumanie, etc.

qui, à côté de notes de «journal» relatives aux paysans révoltés de François Rákoczy II, contiennent nombre de renseignements particulièrement importants sur la Moldavie et la Valachie du temps de Constantin Mavrocordat et de la retraite des troupes autrichiennes qui avaient occupé l'Oltenie (1738—1740).

Par conséquent, l'ouvrage que nous présentons ici est un répertoire de manuscrits de chroniques au sens étendu que nous venons d'indiquer et qui englobe toute narration de faits intéressant l'histoire de la Roumanie, rédigée à l'époque féodale par des écrivains de Roumanie ou originaires du pays, et cela depuis les premiers écrits de ce genre et jusqu'en 1800 inclusivement. Cette dernière date a été fixée arbitrairement du fait qu'elle marque la fin d'un siècle, bien que nous possédions des chroniques postérieures à cette date, tant en Moldavie et en Valachie qu'en Transylvanie. Seules trouvent donc place ici nos chroniques *internes* qui s'occupent de *notre passé*, à l'exclusion des chroniques *externes* qui ne pouvaient entrer dans le cadre de ce Répertoire, même lorsqu'elles relatent incidemment des faits relatifs à *notre* histoire, comme la «Vie de Saint-Gérard» et les écrits de chroniqueurs tels que l'Anonyme du Roi Bela, Rogerius, Kézai, Jean de Küküllő, Verancsics, Caryophyle, Afenduli et quelques autres. Pour les mêmes raisons l'auteur a laissé de côté nos *Chronographies* — celles de Moxa, de Danovici et d'autres — qui traitent de l'histoire d'autres peuples et rien qu'incidemment de celle des Roumains.

Qu'est proprement une chronique *interne*? Définir cette notion a été l'une des premières préoccupations du collectif des chroniques de l'Institut d'Histoire. Les discussions animées et nombreuses consacrées à la définition de la chronique «interne» ont abouti aux critères énumérés ci-dessous, valables aussi bien pour l'historiographie de la Moldavie et de la Valachie que pour celle de la Transylvanie (compte tenu toutefois de cette particularité que les chroniques transylvaines ont souvent trait au passé de la Hongrie) et qui sont à la base du présent travail et de la série de chroniques à paraître.

1. *Critère de la naissance et de l'activité sur le territoire du pays* : est considérée chronique «interne» l'œuvre d'un chroniqueur qui a vu le jour, a vécu et a déployé son activité sur le territoire du pays, tels Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce en Moldavie, le *stolnic* Constantin Cantacuzino, Radu Popescu, Naum Rîmniceanu en Valachie, Gheorghe Șincai, Etienne Szamosközy, Georges Krauss en Transylvanie.

2. *Critère de la naissance sur le territoire du pays et de l'activité déployée au dehors de ses frontières* : cette catégorie est celle des chroniqueurs nés en Roumanie et qui lui sont restés attachés, bien qu'ayant vécu et écrit à l'étranger, tels Dimitrie Cantemir pour la Moldavie, Mihail Cantacuzino pour la Valachie, Nicolaus Olahus pour la Transylvanie.

3. *Critère culturel* : Cette catégorie comprend les chroniqueurs qui, nés à l'étranger, ont néanmoins vécu assez longtemps dans l'une des trois provinces roumaines et y ont écrit leurs œuvres, tels Daniil (Dimitrie) Philippide pour la Moldavie, Mitrofan Grigoras pour la Valachie,

Georges Szerémi, François Forgách et quelques autres pour la Transylvanie.

4. *Critère du « patronage »* : il s'agit en l'espèce de chroniqueurs qui écrivirent l'histoire du pays sur *l'ordre et sous le patronage* du prince régnant. C'est donc de *l'initiateur* qu'il a été tenu compte et non point de l'exécutant, le plus souvent secrétaire du prince comme dans le cas de Petru Depasta en Moldavie, Gavriil Protul en Valachie, Michel Brutus, Isaac Basirius et d'autres en Transylvanie.

Le matériel du répertoire a été classé *par provinces* : — Moldavie, Valachie, Transylvanie — et, dans le cadre de chaque province, par *chroniques*, classées à leur tour autant que possible *chronologiquement*, dans l'ordre des dates auxquelles elles furent écrites et non pas dans l'ordre alphabétique ou selon leur contenu ; à la suite de chaque chronique figure la série des *manuscripts*, classés par dépôts, dans l'ordre alphabétique des villes respectives (Bucarest, Cluj, Jassy, etc.). L'auteur a préféré le classement *par chroniques* au classement par manuscrits, considérant qu'il s'agit avant tout d'un ouvrage d'information scientifique et non point d'un inventaire des bibliothèques et dépôts d'archives du pays. Un classement des chroniques dans l'ordre alphabétique de leurs auteurs eût permis de retrouver plus aisément l'œuvre cherchée, au moins pour les chroniqueurs connus, et dans une moindre mesure pour les chroniqueurs secondaires ou anonymes. Par contre, un tel classement nous eût empêché de suivre, fût-ce dans ses grandes lignes, l'évolution de l'historiographie roumaine.

Certaines chroniques, comme celles de Gaspard Heltai, d'Etienne Székely, de Jean Bethlen, de Wolfgang Bethlen, etc. en Transylvanie, ont été imprimées du vivant de leurs auteurs, de sorte que les manuscrits originaux n'ont pas été conservés. Des copies ont néanmoins été trouvées parfois en grand nombre, faites d'après les exemplaires imprimés et qui ont circulé sous forme de manuscrits. L'auteur a jugé nécessaire d'en tenir compte pour avoir une image complète de l'historiographie du pays aussi bien que pour enregistrer le phénomène en soi.

La technique de l'ordonnance du répertoire, de la description des chroniques et des manuscrits a fait également l'objet d'une discussion approfondie, jusqu'à l'établissement d'un accord sur une méthode unitaire. Néanmoins celle-ci n'a pu être appliquée à la classification et à la description des chroniques moldaves et valaques, du fait que les manuscrits respectifs se présentent souvent sous forme de compilations de diverses chroniques, ce qui n'arrive que très rarement pour les chroniques de Transylvanie.

La présentation des chroniques comporte :

1. Le nom de l'auteur, les dates de sa naissance et de sa mort (indiquées avec approximation lorsqu'elles sont mal connues). Les chroniques *anonymes* figurent sous le nom communément admis par exemple : *L'anonyme du temps de Vlad l'Empaleur*, *Captivus Septemcastrensis*, *L'Anonyme continuateur d'Ostermayer*, *Rusticus Prasmariensis*, etc. ; à défaut

d'une désignation de ce genre on s'en est tenu à la simple indication : *Anonyme*.

2. Le *titre* de la chronique, dans la langue originale, que l'auteur a fait suivre de sa traduction pour les chroniques en langue grecque, slavonne ou hongroise, mais non pour celles rédigées en latin, russe, allemand, français, anglais ou italien. A défaut d'un titre propre, il a eu recours à celui sous lequel elles sont le plus fréquemment désignées dans l'historiographie roumaine. Le cas échéant un titre approprié au contenu a été formulé par l'auteur. Enfin, il a indiqué l'époque (de telle à telle année) à laquelle a trait la chronique. Cette indication ne pouvait être que tout approximative dans le cas de certaines compilations anonymes.

3. Le *contenu* sommaire de la chronique. Pour certaines chroniques de Transylvanie, hongroises et allemandes, l'auteur s'est vu contraint d'extraire les relations intéressant uniquement le passé de la Transylvanie, de la Moldavie et de la Valachie.

4. La *description du manuscrit*. Ont été indiqués ici la provenance du manuscrit (dépôt, fonds, cote), son format et le nombre de pages qu'il contient. Il a été également spécifié s'il s'agit de miscellanées (point d'indication spéciale pour les manuscrits indépendants), d'un original ou d'une copie, la date de celle-ci et le nom du copiste (là où cette dernière indication fait défaut, il s'agit d'un copiste anonyme), l'écriture employée (néo-gothique, etc., sans mention spéciale pour les caractères latins, cyrilliques ou grecques), enfin s'ils'agit d'un texte intégral ou non. Les dépôts sont classés par villes, dans l'ordre alphabétique du nom officiel de la localité et, dans le cadre d'un même dépôt, par fonds, enfin pour un même fonds — afin de faciliter les recherches — dans l'ordre numérique des cotes et non pas chronologiquement (Exemple : Acad. R.P.R., ms. roum. 17, 83.294 ou Arh. Ist. Acad. R.P.R. fil. Cluj, ms. fonds I. Kemény, col. maior, t. V. A.5 (1); t. VII, A.7 (2), etc.). Pour les dépôts et fonds de Bucarest, la localité n'est pas mentionnée. La description de quelques manuscrits allemands du dépôt de la *Bibliothèque de l'ancien lycée Honterus de Braşov*, publiés dans la collection *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* et que l'on croyait perdus pendant la seconde guerre mondiale, retrouvés alors que le répertoire était déjà sous presse, a dû être faite d'après les *Quellen...*, ce qui a été spécifié pour chacun de ces manuscrits (v. la liste des *Dépôts inventoriés*)¹. Ont été employées les abréviations : p. (= pages), f. (= feuillets), col. (= colonnes).

5. Le *titre de chaque manuscrit individuellement*, qui très souvent diffère du *titre principal* généralement connu. La mention *titre comme ci-dessus* renvoie au titre principal, comme il a été dit au § 2.

¹ Les manuscrits des chroniques de Honterus se trouvent actuellement dans les archives de l'Eglise Noire de Braşov où elles ont été enregistrées sous une nouvelle cote, mais il est aisé de les identifier d'après les indications des *Quellen...* et le catalogue alphabétique des archives. Remarquons encore qu'une partie des manuscrits conservés à la *Bibliothèque du Musée Brukenthal* de Sibiu, où l'auteur les a consultés, ont été versés entre-temps aux *Archives de l'Etat* de cette même ville, qui leur ont conservé jusqu'ici leur ancienne cote, de sorte que leur consultation n'offre pas de difficultés.

6. L'*incipit* reproduit les premiers mots de la chronique. Il n'est indiqué que pour les chroniques moldaves et valaques et pour quelques chroniques transylvaines en langue roumaine. Pour les autres chroniques de Transylvanie, *imprimées* pour la plupart, elles débutent souvent par des textes qui ne concernent pas l'histoire de la Roumanie, de sorte que l'*incipit* n'offre pas le même intérêt que dans le cas des chroniques précédemment citées.

7. *Desinit* ou *finit* : ces vocables annoncent la reproduction des derniers mots de la chronique, indiqués pour des raisons analogues et dans le même but que l'*incipit*.

8. D'autres indications éventuelles touchant l'absence du nom de l'auteur (le cas échéant), le lieu où se trouve l'original (quand ce lieu est connu) ainsi que des précisions relatives aux annotations d'un certain intérêt figurant sur les manuscrits ou ayant trait à la circulation des manuscrits, etc.

9. Les *éditions* (toutes les éditions autant que possible, à l'exception des éditions scolaires et de vulgarisation) sont indiquées dans l'ordre chronologique de leur *impression*. Pour les éditions mentionnées une ou deux fois seulement au cours de l'ouvrage, les indications bibliographiques complètes figurent dans la description du manuscrit, alors que les éditions fréquemment citées sont indiquées en abrégé, les données bibliographiques complètes figurant dans la *Bibliographie générale* placée en tête du volume.

10. Pour les *études* publiées, il n'a été tenu compte que de celles qui ont trait aux éditions et aux manuscrits de chroniques, à l'exclusion de celles consacrées à la biographie des chroniqueurs. Les études de vulgarisation et celles contenues dans des ouvrages de synthèse ne sont mentionnées que lorsqu'elles présentent une valeur scientifique certaine.

Les *auteurs* ne sont nommés qu'une seule fois, en tête de leur œuvre (même si celle-ci comprend plusieurs chroniques), les chroniques elles-mêmes se succédant dans l'ordre chronologique et non point selon leur degré d'importance. Le travail d'un auteur est *indivisible* alors même que ses œuvres ont trait à des provinces et à des époques différentes. Les noms d'auteurs ne sont pas précédés d'un numéro d'ordre. Les *œuvres* sont numérotées en chiffres arabes, les *manuscrits* en chiffres romains. Pour les *miscellannées* (compilations de chroniques), la *description générale* n'est donnée que pour la première des œuvres du manuscrit, les suivantes font l'objet d'une *description spécifique* individuelle, avec renvoi à la première œuvre où l'on trouvera la description générale.

De ce Répertoire et de l'Annexe qui lui fait suite se dégagent un certain nombre de considérations touchant les commencements de l'historiographie roumaine, le nombre des chroniques et manuscrits de chroniques ainsi que leur circulation.

Les commencements de l'historiographie roumaine remontent à une même époque pour les trois provinces qui est celle des tendances de centralisation de ces provinces et de leurs luttes héroïques contre les Turcs sous la conduite de Iancu de Hunedoara en Transylvanie (1441—1456),

de Vlad l'Empaleur en Valachie (1456—1462) et d'Etienne le Grand en Moldavie (1457—1504). *Captivus Septemcastrensis* (le Prisonnier transylvain), tombé prisonnier des Turcs en 1435 au siège de Sebeș, auteur d'une chronique en latin (écrite en 1475—1480), et l'*Anonyme roumain* du *Chronicon Dubnicense* avec sa chronique « originale », rédigée elle aussi en latin (1480), pour la Transylvanie ; les *Anonymes* de l'époque du voïvode Vlad l'Empaleur, qui écrivirent l'*Histoire de Vlad Dracula* (Vlad l'Empaleur) en allemand (1480—1486) et en slavon (1486) pour la Valachie ; enfin, pour la Moldavie, l'Auteur de la Chronique anonyme de Moldavie, qui à la même époque écrivait en slavon à la cour d'Etienne le Grand, sont les premiers chroniqueurs qui ouvrent au XV^e siècle la longue série des chroniques internes décrites en ce Répertoire.

Le Répertoire comprend :

Pour la *Moldavie* : 45 chroniques en 315 manuscrits, et dans l'Annexe, 9 chroniques en tout autant de manuscrits, soit au total 54 chroniques en 324 manuscrits.

Pour la *Valachie* : 34 chroniques en 202 manuscrits et dans l'Annexe, 10 chroniques et un même nombre de manuscrits, soit au total 44 chroniques en 212 manuscrits.

Pour la *Transylvanie* 274 chroniques en 866 manuscrits et 95 chroniques et autant de manuscrits dans l'Annexe, soit au total 369 chroniques en 961 manuscrits.

Pour l'ensemble du pays le total de ces écrits s'élève à 467 chroniques (d'une valeur d'ailleurs inégale) en 1497 manuscrits.

Ces chiffres reflètent les circonstances historiques qui présidèrent au développement des trois provinces roumaines. La Moldavie et la Valachie se trouvèrent plus que la Transylvanie « sur le chemin des invasions », aussi les chroniques écrites dans les deux provinces et qui nous ont été conservées sont-elles moins nombreuses.

Quant à l'importance des chroniqueurs et des chroniques qui nous ont été conservées, l'historiographie de cette époque est représentée dans chacune des trois provinces roumaines par des écrivains et des œuvres de grande valeur : Grigore Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Ion Neculce en Moldavie, l'auteur anonyme (*La chronique des Cantacuzènes*) de l'*Histoire de Valachie*, le *stolnic* Constantin Cantacuzino et Radu Popescu en Valachie ; Samuil Micu-Clain, George Șincai, Ioan Budai-Deleanu et, d'autre part, Etienne Szamosközy, Jean Bethlen, Michel Cserei, ainsi que Jérôme Ostermayer, Michel Weiss et Georges Krauss en Transylvanie sont les plus remarquables de ces chroniqueurs.

Les chroniques sont en majeure partie l'œuvre de représentants de la classe dominante, et, comme telles, elles reflètent avant tout l'idéologie et les intérêts de la classe féodale. Les masses populaires ont été négligées et leurs intérêts ont été méconnus par la plupart des chroniqueurs. Il y eut néanmoins quelques historiographes progressistes sensibles aux souffrances des exploités. Vers la fin du XVIII^e siècle une idéologie anti-féodale se fait jour chez les représentants de l'*Ecole transylvaine*, qui se placent dans la période de désagrégation de la féodalité et de passage

au capitalisme. Les positions adoptées par les écrivains progressistes ont été dûment mises en évidence, mais le caractère de « répertoire » (et non point de catalogue) de l'ouvrage ne permettait pas à l'auteur de souligner et de dégager le contenu social, économique et politique de chaque œuvre. Cette tâche sera comblée lors de la publication d'une édition critique des chroniques.

Quant à la circulation des manuscrits, celle-ci fut particulièrement active pour les chroniques moldaves. Les chroniqueurs les plus lus furent *Miron Costin* avec son *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aron Vodă, 1595—1661* (Chronique du Pays de Moldavie depuis le Voïvode Aron, 1595—1661) et *De neamul Moldovenilor* (De l'origine des Moldaves) et quelques autres ouvrages (au total 74 manuscrits), et son fils *Nicolae Costin*, auteur du *Letopiseșul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601* (Chronique du Pays de Moldavie depuis la Création du Monde jusqu'à l'an 1601) (68 manuscrits) et des *Stihuri despre uciderea voievodului Grigorie Ghica al Moldovei, 1777* (Vers sur l'assassinat du Voïvode Grigorie Ghica de Moldavie, 1777) (23 manuscrits), ainsi que *Grigore Ureche*, avec son *Letopiseșul Țării Moldovei de cînd s-au descălecat țara pînă la Aron Vodă, 1359—1594* (Chronique du Pays de Moldavie depuis la fondation du pays jusqu'au Voïvode Aron, 1359—1594) (20 manuscrits). La seconde place revient aux chroniques valaques, *Anonimul Cantacuzinesc* (La chronique des Cantacuzènes) ou *Istoria Țării Romînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini, 1290—1690* (Histoire de la Valachie depuis l'établissement des chrétiens orthodoxes, 1290—1690) (55 manuscrits); puis *Radu Popescu* avec *Istoriile Domnilor Țării Romînești, 1290—1728* (l'Histoire des Princes de Valachie, 1290—1728) (25 manuscrits) et *Radu Greceanu*, auteur de *Viața lui Constantin Vodă Brîncoveanu, 1688—1714* (La Vie du Voïvode Constantin Brîncoveanu, 1688—1714) (21 manuscrits), *Gavriil Protul*, un poème intitulé *Stihurile despre uciderea lui Constantin Brîncoveanu* (Vers sur la mise à mort de Constantin Brîncoveanu) et les écrits de *Mihail Cantacuzino* (10 manuscrits chacun) jouirent également d'une certaine popularité. La situation est différente pour les chroniques transylvaines qui, ayant été en bonne partie imprimées, n'eurent pas à circuler autant à l'état de manuscrits. Ces chroniques sont celles de *Samuil Micu-Clain* (10 manuscrits), de *George Șincăi* (10 manuscrits) et l'*Anonimul romînesc de la Brașov* (Anonyme roumain de Brașov) (9 manuscrits), de même que celle de *Michel Cserei* (47 manuscrits), de *Wolfgang Bethlen* (32 manuscrits) et de *David Rozanyai* (22 manuscrits), ainsi que de *Michel Weiss* (19 manuscrits), la *Breve Chronicon Daciae* de Brașov (13 manuscrits) et *Joseph Teutsch* (13 manuscrits).

Răscoala țărănească de sub conducerea lui Horea (La révolte paysanne dirigée par Horea) a inspiré 38 manuscrits découverts jusqu'à ce jour. Écrits la plupart par des représentants de la classe dominante, ils reflètent les intérêts de cette classe. Se tenant à un point de vue réactionnaire, ils sont hostiles à la révolte. La chose est particulièrement manifeste dans les chroniques n^{os} 322, 326—327 et 333, rédigées en hongrois, et jusque dans les chroniques n^{os} 324 et 339—340 en roumain.

C'est avec une malveillance haineuse qu'elles relatent le rôle des chefs de la révolte, comme c'est le cas notamment pour les manuscrits n^{os} 329, 332, 335 et 338 qui contiennent des vers de dérision à l'adresse des révoltés. Ces chroniques rimées pleines d'allégations tendancieuses n'en présentent pas moins un certain intérêt, du fait qu'elles nous permettent de nous rendre compte de l'ampleur de la révolte et nous fournissent des précisions sur la lutte des serfs exploités. Il convient toutefois de ne pas perdre de vue un seul instant leur caractère franchement hostile.

A la fin du volume une *Annexe* complète l'évidence des chroniques internes de Moldavie, de Valachie et de Transylvanie du XV^e au XVIII^e siècle les publiées jusqu'à ce jour, dont les manuscrits ne se trouvent pas dans les archives et bibliothèques de Roumanie ou bien ont complètement disparu¹. Le *Répertoire* et l'*Annexe* donnent un tableau complet, dans les limites du possible, de l'historiographie roumaine médiévale jusqu'en 1800 inclusivement.

Le *Répertoire* des manuscrits des chroniques de *Transylvanie* ainsi que l'*Annexe* en entier ont été établis par Ioachim Crăciun, le *Répertoire* des manuscrits des chroniques de *Moldavie* et de *Valachie* a été dressé par Aurora Ilieș, avec le concours de P. P. Panaitescu pour les manuscrits en langue slavonne et d'Alexandru Elian pour ceux en langue grecque. La bibliographie spéciale des chroniques moldaves et valaques a été établie par Lucia Sadoveanu avec le concours d'Olimpia Diaconescu.

Les principes qui ont présidé à la composition de l'ouvrage ont été fixés au cours des séances du collectif des chroniques de l'Institut d'Histoire de Bucarest, sous la direction de Barbu T. Cîmpina. L'ouvrage a été revu par P. P. Panaitescu, Const. Grecescu et Dan Simonescu, en particulier pour la Moldavie et la Valachie, par Sigismund Jakó et Ștefan Pascu pour la Transylvanie.

¹ Il arrive qu'un même chroniqueur figure parfois par certaines de ses œuvres dans le *Répertoire* et par d'autres dans l'*Annexe*, comme c'est notamment le cas pour Miron Costin et Dimitrie Cantemir en Moldavie, le *stolnic* Constantin Cantacuzino et Naum Rîmniceanu en Valachie, Gaspar Heltai, Ștefan Szamosközy et Gheorghe Brancovici en Transylvanie; pour certains même tels que Thomas Borsos, Michel Tholdalagi, etc., on voit l'œuvre principale figurer dans l'*Annexe* et celle d'importance secondaire dans le *Répertoire*; enfin, les œuvres de chroniqueurs importants, tels que les Transylvains Jean Nadanyi, Mathieu Miles, Laurentius Toppeltinus, figurent uniquement dans l'*Annexe*.

Pour ces dernières chroniques ainsi que pour celles de Jean Iacobinus, de l'*Anonyme* de 1595, de Etienne Szöllösi, de Christophe Pasko et de quelques autres, imprimées du vivant de leurs auteurs, le texte imprimé peut être considéré comme manuscrit original; à défaut de toute copie manuscrite, nous avons fait figurer dans l'*Annexe* les œuvres de ces chroniqueurs.

DEPOZITELE CERCETATE

1. Acad. R.P.R., *Arh.* = Academia R.P.R., București, *Arhiva* secției de manuscrise.
2. Acad. R.P.R., *Fotocopii* = Academia R.P.R., București, *Fotocopii* la secția manuscrise.
3. Acad. R.P.R., *Ms. grec.* = Academia R.P.R., București, *Manuscrise grecești*.
4. Acad. R.P.R., *Ms. lat.* = Academia R.P.R., București, *Manuscrise latinești*.
5. Acad. R.P.R., *Ms. magh.* = Academia R.P.R., București, *Manuscrise maghiare*.
6. Acad. R.P.R., *Ms. rom.* = Academia R.P.R., București, *Manuscrise românești*.
7. Acad. R.P.R., *Ms. slav.* = Academia R.P.R., București, *Manuscrise slavonești*.
8. Acad. R.P.R., *Microfilme* = Academia R.P.R., București, *microfilme*.
9. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, *Ms. fond Anexa I (Piariști)* = Academia R.P.R., Filiala din Cluj, *Manuscrise din fondul de la Biblioteca Anexa I (fostul Liceu Piarișt)*.
10. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, *Ms. fond Anexa II (Reformați)* = Academia R.P.R., Filiala din Cluj, *Manuscrise din fondul de la Biblioteca Anexa II (fostul Liceu Reformat)*.
11. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, *Ms. fond. Anexa III (Unitarieni)* = Academia R.P.R., Filiala din Cluj, *Manuscrise din fondul de la Biblioteca Anexa III (fostul Liceu Unitarian)*.
12. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, *Ms. fond Anexa IV (Franciscani)* = Academia R.P.R., Filiala din Cluj, *Manuscrise din fondul de la Biblioteca Anexa IV (Biserica Franciscană)*.
13. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, *Ms. fond Blaj* = Academia R.P.R., Filiala din Cluj, *Manuscrise din fondul de la Blaj*.
14. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, *Ms. fond. Oradea* = Academia R.P.R., Filiala din Cluj, *Manuscrise din fondul de la Oradea*.
15. Arh. Bis. Negre Brașov = *Arhiva Bisericii Negre din Brașov (fost Liceul Honterus de acolo)*.
16. Arh. Bis. Sf. Nicolae, Brașov = *Arhiva Bisericii Sf. Nicolae din Brașov*.
17. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj = *Arhiva istorică a Academiei R.P.R. Filiala din Cluj (fostul Muzeu Ardelean)*.
18. Arh. Muz. raion. Arad = *Arhiva Muzeului raional din Arad*.
19. Arh. Muz. raion. Sighișoara = *Arhiva Muzeului raional din Sighișoara*.
20. Arh. Stat., Alba Iulia = *Arhivele Statului din Alba Iulia*.
21. Arh. Stat., Brașov = *Arhivele Statului din Brașov*.

22. Arh. Stat., Iași = *Arhivele Statului din Iași.*
23. Arh. Stat., Năsăud = *Arhivele Statului din Năsăud.*
24. Arh. Stat., Sibiu = *Arhivele Statului din Sibiu.*
25. Arh. Stat., Sighișoara = *Arhivele Statului, Filiala Sighișoara.*
26. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia = *Biblioteca Balthyaneum din Alba Iulia.*
27. Bibl. Bethlen, Aiud = *Biblioteca Bethlen din Aiud.*
28. Bibl. Bis. Evang. Mediaș = *Biblioteca Bisericii Evanghelice săsești din Mediaș.*
29. Bibl. Bolyai Tîrgu Mureș = *Biblioteca Bolyai (fost Colegiul Reformat) din Tîrgu Mureș.*
30. Bibl. Centr. Stat = *Biblioteca Centrală de Stat din București.*
31. Bibl. Centr. Univ. Cluj = *Biblioteca Centrală Universitară din Cluj.*
32. Bibl. Centr. Univ. Iași = *Biblioteca Centrală Universitară din Iași.*
33. Bibl. Episc. Ort. Arad = *Biblioteca Episcopiei Ortodoxe din Arad.*
34. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra Neamț = *Biblioteca Gheorghe T. Kirileanu din Piatra Neamț.*
35. Bibl. Inst. Istorie, Cluj = *Biblioteca Institutului de Istorie din Cluj.*
36. Bibl. Lic. Honterus, Brașov = *Biblioteca fostului Liceu Honterus din Brașov (azi Arhiva Bisericii Negre de acolo).*
37. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu = *Biblioteca Muzeului Brukenthal din Sibiu (azi, în parte, la Arhivele Statului de acolo).*
38. Bibl. raion., Arad = *Biblioteca raională din Arad.*
39. Bibl. raion., Mediaș = *Biblioteca raională din Mediaș.*
40. Bibl. raion., Sighișoara = *Biblioteca raională din Sighișoara.*
41. Bibl. raion., Turnu Severin = *Biblioteca raională din Turnu Severin.*
42. Bibl. „Șt. Gheorghiu”, Sibiu = *Biblioteca „Ștefan Gheorghiu” (fost „Astra”) din Sibiu.*
43. Bibl. Teleki, Tîrgu Mureș = *Biblioteca Teleki din Tîrgu Mureș.*
44. Colect. M. Karadja, București = *Colecția Marcela Karadja din București.*
45. Colect. Paul Mihail, Iași = *Colecția Paul Mihail din Iași.*
46. Muz. reg. Craiova = *Muzeul regional din Craiova.*
47. Muz. Rom. Rus. = *Muzeul Româno-Rus din București.*

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ ȘI ABBREVIERI¹

- Anal. Acad. Rom. Mem. Secf. Ist.* = *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice*. București, 1888–1916, Ser. II, Tom. XI–XXXIX, 28 vol.; 1923–1941, Ser. III, Tom. I–XXIII, 23 vol.
- Anal. Acad. Rom. Mem. Secf. Lit.* = *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare*, București, 1889–1914, Ser. II, Tom. XI–XXXVI, 25 vol.; 1924–1941, Ser. III, Tom. I–X, 10 vol.
- Anal. Soc. Acad. Rom.* = *Analele Societății Academice Române*. București, 1867–1888, 21 vol.
- An. Inst. Ist. Naț.* = *Anuarul Institutului de Istorie Națională*. Cluj, 1921–1945, I–X, 10 vol.
- Arch. fil. ist.* = *Arhiva pentru filologie și istorie*. Red. și editor Tim. Cipariu. Blasiu, 1867–1870 și 1872, 5 vol.
- Arhiva Iași* = *Arhiva Soc. de științe și literatură*. Iași, 1889–1939, I–XLVI, 46 vol.
- Arh. Ist.* = *Arhiva Istorică a României*, sub redacția lui B. P. Hașdeu. București, 1864–1865 și 1867, I–III, 3 vol.
- Arh. Olteniei* = *Arhivele Olteniei*. Craiova, 1922–1943, I–XXII, 22 vol.
- Bis. Ort. Rom.* = *Biserica Ortodoxă Română*. București, 1874–1878, 1880 și continuă, 83 vol.
- Bogdan I., *Cronice inedite* = Ioan Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de Istoria Romnilor*. Adunate și publicate cu traduceri și adnotațiuni, București, Socec & Comp., 1895, IX + 204 + XI p.
- Bogdan I., *Letopiseșul Azarie* = Ioan Bogdan, *Letopiseșul lui Azarie*. București, Tip. Carol Göbl., 1909, 158 p. + 4 pl.
- Bogdan I., *Vechile cronici* = Ioan Bogdan, *Vechile cronici moldovenesci pînă la Urechia*, București, Tip. Carol Göbl., 1891, XII + 290 p.
- B. Com. Ist.* = *Buletinul Comisiei Istorice a României*. București, 1915–1935, I–XIV, 14 vol.
- B. Inst. Europe sud-orientale* = *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale*. Paris-București, 1914–1923, I–X, 10 vol.
- Budap. Sz.* = *Budapesti Szemle* <Revista Budapestei>. Budapesta, 1857–1864, 1873–1944, 80 vol.
- *Călinescu G. *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, 1941, 948 p.
- Cartoian N., *Contrib. lirica rom.* = N. Cartoian, *Contribuții privitoare la originile liricii românești în principate*. Cernăuți, 1927, p. 189–207 (Extr. din *Revista Filologică*, 1927, I).
- *Cartoian N., *Ist. lit. rom. vechi* = N. Cartoian, *Istoria literaturii românești vechi*. Vol. I–III, București, Fundația pentru literatură și artă, 1940–1945, 3 vol.
- Cercet. Ist.* = *Cercetări Istorice*, Iași, 1925–1946, I–XIX, 19 vol.
- Conv. Lit.* = *Convorbiri literare*. Iași-București, 1867–1944, I–LXXVII, 77 vol.
- Col. Traian* = *Columna lui Traian*. Publicată de B. P. Hașdeu. Tom. I–XII, București, 1870–1877 și 1882–1883, 12 vol.

¹ Asteriscurile indică bibliografia generală.

- Costin M., *Opere* = Miron Costin, *Opere. Ediție critică de P. P. Panaitescu*. București, ESPLA, 1958, 533 p.
- Crăciun I., *Cronicele românești* = Ioachim Crăciun, *Cronicele românești ale Transilvaniei și Banatului. Considerațiuni preliminare*, Cluj, 1960, 28 p. (Extr. din *An. Inst. Istorie, Cluj*, 1958–1959, I–II).
- *Densușianu Aron, *Istoria limbii și literaturii române*, ed. a II-a, Iași, 1894, VI + 348 p. *Deutsche Fundgruben* = *Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens*. Cluj-Brașov, 1839–1860, I–III, 3 vol.
- Erbiceanu C., *Cronicarii greci* = Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă*. București, Tip. „Cărților Bisericești”, 1890, LXXII + 361 p.
- Erbiceanu C., *Ist. mitrop. Moldovei* = Constantin Erbiceanu, *Istoria mitropoliei Moldovei și Sucevei și a catedralei mitropolitane din Iași*. București, Tip. „Cărților Bisericești”, 1888, XCVII + 548 + LV p.
- Erd. Múz = Erdélyi Múzeum < Muzeul ardelean >. Cluj, 1874–1917, 1930–1945, 50 vol.
- Erd. Tört. Adatok = Erdélyi Történelmi Adatok < Date istorice transilvane >. Cluj, 1855–1862, I–IV, 4 vol.
- Erd. Tört. Tára = Erdélyország Történeti Tára < Arhiva istorică a Transilvaniei >. Cluj, 1837–1845, I–II, 2 vol.
- Foaia pentru minte = Foaia pentru minte, inimă și literatură, Brașov, 1838–1865, 28 vol.
- *Gîdei Al., *Stud. asupra cronicarilor* = Alexandru V. Gîdei, *Studiu asupra cronicarilor moldoveni din sec. XVII. Cu o prefață de V. A. Urechia*. București, Tip. E. Miulescu, 1898, XV + 352 p.
- *Giurescu C., *Contrib. stud. cron. moldovene* = Constantin Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian)*, în *Anal. Acad. Rom. Mem. Secf. Ist.*, București, 1907–1908, Ser. II, Tom. XXX, p. 273–309.
- *Giurescu C., *Contrib. stud. cron. muntene* = Const. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor muntene*. București, Tip. Bukarester Tagblatt, 1906, 160 p.
- Giurescu C., *Izvoadele Dubău* = Const. Giurescu, *Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul și Vasile Demian*, în *B. Com. Ist.*, 1915, I, p. 163–214.
- Giurescu C., *Letopiseșul Țării Moldovei* = Const. Giurescu, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Istrati Dabija la a doua domnie a lui Antioh Cantemir, 1661–1705*. București, Socec, 1913, 112 p.
- *Giurescu C., *Noi contrib. stud. cronicelor mold.* = Const. Giurescu, *Noi contribuții la studiul cronicelor moldovene*. București, Tip. C. Göbl, 1908, 94 p.
- Hazánk = Hazánk < Patria >, Budapesta, 1884–1889, 11 vol.
- Hist. Hung. Fontes Domest. = *Historiae Hungariae Fontes Domestici*, Pécs, 1881–1885, 4 vol.
- Hurmuzaki E. Hurmuzaki – A. Papadopoulos-Kerameus, *Documente privitoare la istoria românilor*. Texte grecești privitoare la istoria românilor, culese și publicate de A. Papadopoulos-Kerameus, traduse de G. Murnu și C. Litzica. Vol. XIII și XIII < anexa >, București, Academia Română, 1909–1914, 2 vol.
- Ioanid G., *Istoria Moldo-României* = George Ioanid, *Istoria Moldo-României*. Vol. I–II, 2 vol. Vol. I. Istoria Moldo-României, vol. II. Istoria Țerei Românești. București, Tip. George Ioanid, 1858–1859, III + 387 p. (I); VI + 399 p. (II).
- *Iorga N., *Cronicele muntene* = N. Iorga, *Cronicele muntene, Intitul memoriu. Cronicele din secolul al XVII-lea*. București, Tip. Carol Göbl, 1899, 160 p.
- *Iorga N., *Ist. lit. rom. sec. XVIII* = N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688–1821)*. Vol. I–II, 2 vol. București, Tip. Minerva, 1901, 550 p. (I); 638 p. (II).

- *Iorga N., *Ist. lit. rom.* = N. Iorga, *Istoria literaturii românești*. Ed. a II-a. Vol. I—III, 3 vol. București, fără tip., 1925—1933, 400 p.(I); 613 p. (II); 324 p. (III).
- Iorga N., *Studii și doc.* = N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*. Vol. I—XXIV. București, Tip. Socec, 1901—1912, 24 vol.
- Kogălniceanu M. *Cronicele Romaniei* = Mihail Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei sau Letopiseșele Moldovei și Valachiei*. Tom. I—III, 3 vol. București, Imp. Națională, 1872, XLIII + 501 p. (I); 425 p.(II); IV + 535 p.(III).
- Kogălniceanu M. *Letopiseșe* = Mihail Kogălniceanu, *Letopiseșile Țării Moldovii*. Vol. I—III, 3 vol. Iași, Tip. Foalei sătești, 1845; XXXVIII + 355 + 130 p. (I); 464 p. (II); 328 p. (III); (cu litere chirilice).
- Kosáry, *Bevezetés* = Domokos Kosáry, *Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába* <Introducere în izvoarele și literatura istoriei ungare>. Vol. I—II, Budapest, Magyar Tud. Akadémia, 1951—1958, 3 vol.
- Lit. și arta rom.* = *Literatura și arta românească*. București, 1896—1898, I—II, 2 vol.
- Lupaș I., *Cronicari și istorici* = I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania*. Ed. a II-a. <Craiova>, Scrisul Românesc, <1941>, XL + 551 p.
- Mag. Ist. Dacia* = *Magazinul Istoricu pentru Dacia. Sub redacția lui A. Treb. Laurianu și Nicolae Bălcescu*. București, 1845—1847, I—V, 5 vol.
- Magy. Tört. Tár* = *Magyar Történelmi Tár* <Arhiva istorică ungară>. Budapest, 1855—1863, 1867—1878, 1914—1934, 28 vol.
- Mon. Com. Regni Transylv.* = *Monumenta Comitatus Regni Transylvaniae*. Budapest, 1875—1898, 21 vol.
- Mon. Hung. Hist. Script.* = *Monumenta Hungariae Historica Scriptores*. Vol. I—XXXVIII. Budapest, Magyar Tud. Akadémia, 1857—1906, 38 vol.
- *Orășanu Șt., *Cronicarii moldoveni* = Ștefan Orășanu, *Cronicarii moldoveni din sec. al XVII-lea*. București, Tip. Rom. Lloyd, 1899, 131 p.
- *Panaitescu P.P. *Cronicele slavo-române* = P.P. Panaitescu, *Cronicele slavo-române din sec. XV—XVI publicate de Ion Bogdan. Ediție revăzută și completată*. București, Ed. Academiei R.P.R., 1959, 332 p.
- Panaitescu P.P., *Înfluența polonă* = P. P. Panaitescu, *Înfluența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*. București, Cultura Națională, 1925, 224 p.
- Pascu G., *Cronicarii moldoveni* = G. Pascu, *Cronicarii moldoveni Gligorie Ureache și Miron Costin*. Iași, Tip. Țerek, 1936, 119 p.
- *Pascu G., *Istoria literaturii și limbii române din secolul XVI*, București, 1921, 217 p.
- *Pascu G., *Istoria literaturii române din secolul XVII*, Iași, 1922, 184 p.
- Pascu G., *Ist. lit. rom. sec. XVIII* = G. Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVIII*. Iași, Cultura Națională București, 1927, 180 p. (I); 328 p. (II).
- *Pîru Al. *Literatura românească veche*, București, 1961, 604 p. + 16 pl. și ed. a II-a, 1962.
- *Pușcariu Sextil, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. a II-a, Sibiu, 1930, 213 p. + 6 pl. *Quellen = Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. IV—VII, Brașov, Heinrich Zeichner, 1903—1918, 4 vol.
- R. crit. literară* = *Revista critică literară*, Iași, 1893—1897, I—V, 5 vol.
- R. Hist. Sud-Est Europ.* = *Revue historique du Sud-Est Européen*. București, 1924—1946, I—XXIII, 23 vol.
- R. Ist.* = *Revista Istorică*, Director fondator: N. Iorga, Buc., 1915—1946, I—XXXII, 32 vol.
- R. ist. arh. și fil.* = *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*. București, 1882—1885, 1887, 1891, 1893—1894, 1902—1903, 1909, 1910, 1922, 16 vol.

- R. Ist. Rom.* = *Revista Istorică Română*. București, 1931–1946, I–XVI, 16 vol.
- Rosetti A.I., B. Cazacu, *Istoria limbii române literare I; De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*. București, 1961, 557[–559] p. cu ilustr.
- Russo D., *Stud. ist. greco-rom.* = D. Russo, *Studii istorice greco-române*. Vol. I–II, 2 vol., București, Fundația pentru literatură și artă, 1939, IX + 692 p. (I–II).
- Sbiera I., *Mișcări culturale* = I. G. Sbiera, *Mișcări culturale și literare la românii din stînga Dunării în răstimpul de la 1504–1714*. Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1897, XI + 328 p.
- Schwandtner, *Script. rerum. Hung.* = I. G. Schwandtner, *Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini*. Vol. I–III. Vindobonae, 1746–1748, 3 vol.
- Siebenb. Viertelj. = *Siebenbürgische Vierteljahrsschrift*, früher Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu, 1931–1941, LIV–LXIV, 11 vol.
- Simache și Cristescu, *Cronicele românești* = N. Simache și T. Cristescu, *Cronicele românești*. Vol. I–IV, 4 vol. Buzău-Ploiești, Tip. Frații Dumitrescu (Ploiești, Tip. Presa Noastră), 1942–1943, 4 vol. (Vol. I: *Hronograful lui Mihail Moxa*; vol. II: *Letopisețul Cantacuzinesc*; vol. III: *Variante ale Letopisețului Cantacuzinesc*; vol. IV: *Viața și opera lui Radu Popescu*).
- Szabó-Makkai, *Erd. öröksége* = Szabó-Makkai, *Erdély öröksége* <Moștenirea Transilvaniei>. Vol. I–X, Budapesta, Franklin-Társulat, f.a., 10 vol.
- Századok* = *Századok* <Veacurile>. Budapesta, 1867–1936, 70 vol.
- Székely okl.* = *Székely oklevéltár* <Arhiva Seculară>. Red. de Károly Szabó și Lajos Szádeczky. Cluj, 1872–1897, I–VI, 6 vol.
- Szinnyei, *Magyar írók* = József Szinnyei, *Magyar írók élete és munkái* <Viața și operele scriitorilor maghiari>. Vol. I–XIV, Budapesta, 1891–1914, 14 vol.
- Tezaur* = *Tesauru de Monumente Istorică pentru România*. Adunate și publicate de A.I. Papilianu. București, 1862–1865, I–III, 3 vol.
- Tocilescu Gr., *Studii critice* = Gr. Tocilescu, *Studii critice asupra cronicelor române*, în *R. ist. arh. și fil.*, București, 1885, an I–II, vol. I–IV.
- Tört. eml. magy. nép. élet.* = *Történeti emlékek a magyar nép községi és magán életéből* <Memorii istorice din viața obștească și particulară a poporului maghiar>. Nagykőrös, 1856–1861, I–III, 3 vol.
- Tört. Tár* = *Történelmi Tár* <Arhiva Istorică>. Budapesta, 1878–1911, 34 vol.
- Trausch-Schuller, *Schriftsteller-Lexikon* = Trausch-Schuller, *Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen*. Vol. I–IV. Brașov-Sibiu, Johann Gött & Sohn Heinrich, 1868–1871, 4 vol.
- Turdeanu E., *Contrib. cron. rimate*, = Emil Turdeanu, *Contribuții la studiul cronicelor rimate*, în *Cercetări literare*, București, 1936, II, p. 1–54.
- Urechia V.A., *Miron Costin, Opere* = V. A. Urechia, *Miron Costin, Opere complete după manuscrise cu variante și note cu o recenziune a tuturor codicelor cunoscute pînă astăzi*. Vol. I–II, 2 vol. București, Acad. Rom. 1888, XV + 656 p. (I–II).
- Uricariul* = *Uricariul*, publ. de Theodor Codrescu, Iași, 1871–1895, I–XXV, 25 vol.
- Veress A., *Bibl. rom. ung.* = Andrei Veress, *Bibliografia română-ungară*. Vol. I–III. București, Academia Română, 1931, 3 vol.
- Veress A., *Cîntece istorice* = Andrei Veress, *Cîntece istorice vechi ungurești despre România*. București, Cultura Națională, 1925, 40 p. (Academia Română, Mem. Secț. Ist. Ser. III. Tom. III, Mem. I).
- XVI század. magy. tört.* = *XVI századbeli magyar történetírók* <Istoriografi maghiari din sec. XVI>. Vol. I, Pesta, 1854, 1 vol.

REPERTORIUL MANUSCRISELOR DE CRONICI INTERNE

SEC. XV — XVIII

privind istoria României

PARTEA I

MOLDOVA

Anonim

1. Letopisețul Moldovei zis de la Bistrița ¹ <1359–1507>

Cuprinde istoria Moldovei de la „întemeierea” țării (1359), pînă la războiul lui Bogdan cel Orb cu muntenii (1507); cu știri precise mai ales pentru epoca lui Ștefan cel Mare.

I. Acad. R.P.R., ms. slav. nr. 649, in-8°, f. 237 v–246 v. Text cu lipsuri la sfîrșit. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. al XVI-lea în lb. slavă. A aparținut protopopului Ursu din Iași (sfîrșitul sec. al XVII-lea—începutul sec. al XVIII-lea), preotului Gheorghe din Băiceni (1710), mai tîrziu lui Mancio Giurgiov din Tulcea (1869) și Clubului bulgar din Tulcea.

Titlul în ms. : *Слѣдѣтѣписецѣ ѡтѣ толи начѣа> сѣ произволеніемѣ Б<о>жіемѣ Молдавская земля*
<Acest letopiseț este de cînd s-a început din voia lui Dumnezeu țara Moldovei>.

Incipit : *Въ лѣтѣ>тѣ ѡ ѡснѣсѣ пріиѣе Драгоше коєроаа...*

Desinț : *...вѣдѣнтѣ толико ѡумоленіе и кланеніе и сѣтво<ри>.*

Ediții: I. Bogdan, *Cronice inedite*, p. 3 – 78 ; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române*, p. 1–23.

Anonim

2. Cronica moldo-germană sau Cronica lui Ștefan cel Mare <1457–1499>

Cronica breuiter scripta Stephani Dei gracia voyvoda Terrarum Moldannensium necnon Valachyensium

Cuprinde istoria Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare (1457–1499).

I. Acad. R.P.R., microfilm nr. 18 după Cod. Lat. 952, aflat în Bayerische Staatsbibliothek din München, f. 287–298. Copie din anul 1502, în lb. germană, cu litere latine. O fotocopie la *Bibl. Centr. de Stat din București*.

¹ Numit în ediția lui Ion Bogdan „letopisețul de la Bistrița”, deoarece editorul credea că provine de la m-reă Bistrița.

Titlul în ms.: *Cronica breuiter scripta Stephan<i> Dei gracia voyvoda Terrarum Moldannens<i>um> neenon Valachysch<i>um>.*

Incipit: Primo. Walachyschy Zal. A creacionibus 6965. In dem <Namen>¹ Jar, als man schreybt nach Cristi Geburt 1457...

Desinit: ...und lyss sy gar in dy Braut werffen.

Ediții: O. G ó r k a, *Kronika czasów Stefana Wielkiego Mołdawskiego* <Cronica vremi¹ lui Ștefan cel Mare al Moldovei>, Cracovia, Ed. Acad. polone, 1931, 118 p., cu facs.; O. G ó r k a, *Cronica epocii lui Ștefan cel Mare*, în *R. ist. rom.*, 1934, IV, p. 215–279 și 1935–36, V–VI, p. 1–85, și ed. separată în „Biblioteca Revistei istorice române”, București, 1937, I, 161 p.; I. C. Chițimia, *Cronica lui Ștefan cel Mare (Versiunea germană a lui Schedel)*, în bibliotecă „Texte de literatură veche românească” nr. 3, București, 1942, 72 p. + XXIII pl.; P. P. P a n a i t e s c u, *Cronicile slavo-române*, p. 24–37.

Studii: O. G ó r k a, *Kronika czasów Stefana Wielkiego Mołdawskiego* <Cronica vremi¹ lui Ștefan cel Mare al Moldovei>, în *Sprawozdanie Polskiej Akademiej Umjetnosci* <Dărilor de seamă ale Academiei polone de științe>. 1929, iunie, XXXIV, p. 29–31 și extras (referat); N. I o r g a, *Noua cronică germană a lui Ștefan cel Mare, descoperită de d. O. Górka*, în *B. Com-Ist.*, 1929, VIII, p. 187–195; P. P. P a n a i t e s c u, *Recenzie critică asupra ediției lui O. Górka*, în *R. Ist. Rom.*, 1931, I, p. 156–160; R. H u s z, *Die Deutsche Chronik eines Bistritzers*, în *Siebenbürgische Vierteljahrschrift*, 1933, LVI, p. 122–164; I. C. Chițimia, *Cronica lui Ștefan cel Mare*, în *Cercetări literare*, 1939, III, p. 219–293.

Anonim

3. Letopisețul de la Putna <1359–1518>

ОКАЗАНІЕ ВЪ КРАТЦѢ МЛЛАДВЕСКЫХЪ ГОСПОДАРЕХЪ <Fovestire pe scurt despre domnii Moldovei>

Cuprinde istoria Moldovei de la „întemeierea” țării (1359) pînă la moartea lui Ștefan cel Mare (1504) și cu o adăogire pînă la 1518; conține numeroase amănunte privitoare la m-reă Putna.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5212, in-4°, f. 58–65. Miscelaneu, copie modernă în lb. slavă, scrisă de P. Cancel după originalul aflător azi în Biblioteca publică de stat «Saltikov-Șcedrin» din Leningrad, secția manuscrise sub cota 0.XVII. nr. 13.

Titlul în ms.: ОКАЗАНІЕ ВЪ КРАТЦѢ МЛЛАДВЕСКЫХЪ ГОСПОДАРЕХЪ. <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei>.

Incipit: ОУТЪ СЪЗДАНИЕ МІРА ВЪ ЛѢТО ХЪ 5843...

Desinit: ...УТЪ НЫХЪ КЪ ОУКРАТНЫМЪ ЦАРЕМЪ И КРАЛЕМЪ И ВОЕВОДАМЪ.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3560, in-8°, f. 165 v–171. Miscelaneu, copie de pe la 1800, în lb. română, scrisă de shimonahul Teofilact la m-reă Bisericiani. Este traducerea în

¹ Cuvîntul este șters în text.

lb. română a letopiseșului de la Putna făcută de Vartolomei Măzăreanu. Manuscrisul provine de la m-rea Biserici. Dăruit Academiei de Min. Cultelor (1904).

Titlul în ms. : *Letopisișă pentru domnii. Arătari în scurtă pentru domnii Moldovii.*

Incipit : În vremea cîndă era de la zidire lumii 6862...

Desinil : ... și preste doi ani și o lună ce dinăltu biruință au făcută asupra tătarilor.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5212, în -4°, f. 146—152. Miscelaneu, copie modernă cu litere latine, în lb. română după ms. rom. 3560 de mai sus, scrisă de Al. Lapedatu și colanționată de I. Bogdan.

Titlul în ms. : *Letopiseș pentru domnii. Arătare în scurt pentru domnii Moldovei.*

Incipit : În vremea cîndă era de la zidire lumii 6867...

Desinil : ... și preste doi ani și o lună ce dinăltu biruință au făcut asupra tătarilor.

Ediții : I. Bogdan, *Letopiseș. Azarie*, p. 13—20, 51—63, 90—96 și 125—131 ; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române*, p. 53—73.

Anonim

4. Cronică scurtă a Moldovei <1352—1451>

Cuprinde un foarte scurt rezumat al istoriei Moldovei de la „întemeiere” pînă la anul 1451 ; de fapt o simplă listă de domni cu numărul anilor de domnie.

I. Acad. R.P.R., ms. slav. nr. 280, în -8°, f. 100. Miscelaneu, copie din sec. al XVI-lea în lb. slavă, scrisă de altă mină decît restul manuscrisului.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : *Приає Драг<о>ша воєвода и Г<оспо>А<ство>ва ѣ лѣт...*

Desinil : *...Богдан воєвода ѣ м<е>с<ѣ>ци ани а лѣт.*

Ediții : I. Bogdan, *Un fragment de cronică moldovenească în limba slavă*, în *Conv. Lit.*, 1901, XXXV, p. 527—530 ; A. Iațimirski, *Славянскія и русскія рукописи румынскихъ библиотекъ, в Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности императорской Академіи Наукъ, томъ LXXIX*, St. Petersburg, 1905, p. 429 ; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române*, p. 38—40.

Anonim

5. Cronică moldo-rusă <1359—1504>

Сказаніе в кратцѣ о молдавскихъ государехъ <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei>

Cuprinde istoria Moldovei de la „descălecatul” din 1359, pînă la moartea lui Ștefan cel Mare, 1504, precedată de legenda descendenței. poporului nostru din doi frați : Roman și Vlahata.

I. Acad. R.P.R., ms. fotocopie nr. 51 după manuscrisul aflător la Biblioteca Acad. de Științe din Leningrad, secția manuscrise și cartea rară, sub cota BAN-34.5.24. Miscelaneu, copie de la sfârșitul sec. al XVI-lea, în lb. slavă. Face parte din *Voskresenskaia Letopis*.

Titlul în ms. : *Сказаніе в кратцѣхъ молдавскихъ г<о>с<ѣ>а<а>рехъ о тколе началъ Молдавская земля в лѣтѣхъ* *хъшѣзъ* <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei, de când s-a început țara Moldovei în anul 6867>.

Incipit : *Грѣаа Виницѣхъ придоша два брата...*

Desinit : *...начѣ г<оспо>ахътворити с<ы>нѣ его Богданѣ.*

II. Acad. R.P.R., ms. fotocopie nr. 51 după manuscrisul aflător la Biblioteca Acad. de Științe din Leningrad, secția manuscrise și cartea rară, sub cota BAN 16.3.1. Copie de la sfârșitul sec. al XVI-lea sau începutul sec. al XVII-lea, în lb. slavă. Face parte din *Voskresenskaia Letopis*.

Titlul în ms. : *Сказаніе в кратцѣхъ молдавскихъ г<о>с<ѣ>а<а>рехъ о тколе началъ Молдавская земля в лѣтѣхъ* *хъшѣзъ*¹ <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei, de când s-a început țara Moldovei în anul 6867>.

Incipit : *Гѣт грааа Виницѣхъ придоша два брата...*

Desinit : *...начѣ г<оспо>ахътворити с<ы>нѣ его Богданѣ.*

III. Acad. R.P.R., ms. fotocopie nr. 51 după manuscrisul aflător la secția de manuscrise a Bibliotecii publice de stat „Saltikov - Șcedrin” din Leningrad, sub cota GPB. F. IV nr. 601. Miscelaneu, copie de la începutul sec. al XVII-lea în lb. slavă. Face parte din *Voskresenskaia Letopis*.

Titlul în ms. : *Сказаніе в кратцѣхъ молдавскихъ г<осѣ>а<а>рехъ о тколе началъ Молдавская земля в лѣтѣхъ* *хъшѣзъ* <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei, de când s-a început țara Moldovei în anul 6867>.

Incipit : *Гѣт грааа Виницѣхъ придоша два брата...*

Desinit : *...начѣ г<ос>с<по>ахътворити с<ы>нѣ его Богданѣ.*

Ediții : *Полное собраніе русскихъ летописей*, VII, St. Petersburg, 1856², p. 256—259 ; I. Bogdan, *Vechile cronici*, p. 62—68, 185—189 și 235—239 ; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române*, p. 152—161.

Anonim

6. Cronica moldo-polonă <1352—1564>

Spissanie kroniki o ziemi Wolosskyey <Descrierea cronicii despre țara Moldovei>

Cuprinde istoria Moldovei de la Dragoș Vodă (1352) până la Alexandru Lăpușeanu (1564), după vechile anale pînă la 1552 și apoi după însemnările proprii ale traducătorului polon ; uimează o descriere a dregătorii or și ținuturilor Moldovei.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5212, in-8°, f. 1—19. Miscelaneu, copie modernă în lb. polonă, scrisă de mîna lui I. Bogdan după manuscrisul Załuski aflător în Bibl. Narodowa (Națională) din Varșovia, cota nouă 3080.

¹ Textul de mai sus începe la cap. 13.

² Pe copertă 1857.

Titlul în ms.: *Spissanie kroniki o ziemi Woloskyey takze i o hospodarach iei, iako napiruei Volochoiue przisli do ziemie Volosky i ktori napirwssy hospodar albo voieuoda ich byl, od roku pirwego stworzenia swiatha 6862, a od narodzenia bozego 1352. W roku 1566, 28 die mensis octobris w Iassiech.* <Descrierea cronicii despre țara Moldovei, de asemenea și despre domnii ei, cum au venit mai întâi românii în țara Moldovei și cine a fost cel dintâi domn sau voievod al lor, de la anul întâi de la facerea lumii 6862, iar de la nașterea domnului 1352. În anul 1566, 28 ale lunii octombrie, în Iași >.

Incipit: Z boz'ei voley napirwssi voieuoda Dragossa...

Desinit: ...sam hospodar karze zarasz gardlem; on szam sządzi.

Ediții: K. W. Wojcicki, *Spissanie kroniki o ziemi Woloskiej*... <Descrierea cronicii despre țara Moldovei>, în *Biblioteka starożytna pisarzy p lskich* <Biblioteca vechilor scriitori poloni>, VI, Varșovia, 1844, p. 51–67 și ed. a II-a, 1854; B. P. Hasdeu, *Cronica cea mai veche a Moldovei*, în *Arh. Ist.*, 1867, III, p. 5–34; I. Bogdan, *Vechile cronici*, p. 42–61, 173–183 și 223–233; I. Bogdan, *Cronice inedite*, p. 103–137; P. P. Panaitescu, *Cronicele slavo-române*, p. 164–187.

Studii: P. P. Panaitescu, *Cronica moldo-polonă*, în *R. ist. rom.*, 1931, I, p. 113–123.

Anonim

7. Cronica sirbo-moldovenească <1359–1512>

Cronică universală avînd spre sfîrșit știri din analele moldovenești. Este scrisă în limba medio-bulgară.

I. Acad. R.P.R., ms. slav. nr. 636, in-8°, f. 224–225 v și 220¹. Text cu lipsuri la sfîrșit. Miscelaneu, copie din anul 1557, în lb. slavă, scrisă de Ilarion, ucenicul mitropolitului Grigore. Manuscrisul provine de la m-reă Neamț.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit (f. 224): Ѡт сзѡданїѧ же мїра до лѣта снх цѡ>рїѧ въ лѣто х swāz. Ѡт толѣ проїзголенїѧ Б<о>жїѧ нача сѡ> Моладєскаѧ землїѧ...

Desinit (f. 225 v.): ...и ѡт цѡ>рєтєѧ Бѡжїѧ до цѡ>рєтєѧ Сѡнмѧ сѡт лѣт.

Incipit (f. 220): Б<ѡ> л<ѣ>тѡ х swāz бѣ архїѧ<и>ск<о>пѣ кѣр Іѡсѣф ѡт Нѣмєцкаг<о> монастїрѣ...

Desinit (f. 220): ... до Георгїѧ мїтropolїтѧ сѡт лѣт лѣ.

II. Acad. R.P.R., ms. slav. nr. 685, f. 213–215, fotocopie după manuscrisul aflător în Biblioteca Acad. de științe a U.R.S.S., din Leningrad, Colecția Iațimirski, nr. 51. Miscelaneu, n lb. slavă, scris la m-reă Neamț, în 1512, de ierodiaconul Nicodim de la m-reă Bisericanii. La f. 215 ultimele rînduri sînt scrise de altă mînă.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Ѡт сзѡданїѧ же мїроу до лѣта снх цѡ>рїѧ х swāz лѣтѡ. Ѡт толѣ проїзголенїѧ Б<о>жїѧ нача сѡ> Моладєскаѧ землїѧ...

Desinit: ... Мацѡдонїю, Герелїю, Косїю, Хѡнарїю.

Ediții: I. Bogdan, *Cronice inedite*, p. 79–102; A. Iațimirski, *Изъ славянскихъ рукописей*, în *Ученыѧ записки ...Московского университета*, Moscova, 1899, p. 76–84; P. P. Panaitescu, *Cronicele slavo-române*, p. 188–193.

¹ Textul de la f. 220 este scris de altă mînă.

Macarie, Episcopul Romanului

(cca. sfîrșitul sec. al XV-lea — 1558)

8. Cronica Moldovei <1504—1551>

Cuprinde istoria Moldovei de la moartea lui Ștefan cel Mare (1504), pînă la domnia lui Ștefan Rareș (1551), insistîndu-se mai ales asupra domniei lui Petru Rareș, al cărui cronicar oficial a fost autorul.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5212, in-4°, f. 65—107. Miscelaneu, copie modernă în lb. slavă, scrisă de mîna lui P. Cancel, după originalul aflător azi în Biblioteca publică de stat Saltikov-Șcedrin din Leningrad, secția manuscrise, sub cota O. XVII, nr. 13.

Titlul în ms.: *ГЛА ШЖЕ ДО ЗАЕ Ш<Т> НХЪЖЕ ПРЪЖАЕ НАС СЪПИСАТЕЛН ЛЮБОМЖАРСТВОМ СЯ Н БЛАГОПОЛУЧНЪ СЪСТАВЛЕНА БЫША Н НАМЪ ЧЛАОМЪ НХЪ МНОГОЧЕСТНЪ ПРЪАШАМЪ ; А ШТ НХЪЖЕ СЪПОТРОШ-ЖАЕННА БЫША БЛАСЪЧЬСКИ НАМЪ НЕВЪАОМО ШТ БЛАГОПОАРАЖАТЕЛЕН ШЪТ ШКО. <Acestea, cele de pînă acum au fost alcătuite în chip fericit de scriitorii care înaintea noastră s-au arătat iubitori de învățătură și ni le-au lăsat nouă, copiilor lor, cu multă cinste; iar de cine au fost lucrate ne este cu totul neștiut, se vede că de iubitori de bine>.*

Incipit: Принеси оубо и мы еанко по силѣ...

Desinil: ...и быст прѣвѣанка тржеа злотокованнаа шт конецъ земли до конецъ гласаши и во гласаюу тржеаши шже къ <ш>жѣнтелю вѣрж его.

Ediții: I. Bogdan, *Vechile cronici*, p. 69—89, 149—162 și 198—212; I. Bogdan, *Letopiseș. Azarie*, p. 20—28, 96—112 și 131—146; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române*, p. 74—105.

Azarie Călugărul

(prima jumătate a sec. al XVI-lea după 1577)

9. Cronica Moldovei <1551—1574>

Cuprinde istoria Moldovei de la domnia lui Ștefan Rareș (1551), pînă la 1574, sfîrșitul lui Ioan vodă cel Cumplit și urcarea în scaun a lui Petru Șchiopul, al cărui cronicar oficial a fost autorul.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5212, in-4°, f. 107—128. Miscelaneu, copie modernă în lb. slavă, scrisă de mîna lui P. Cancel, după manuscrisul aflător azi la Biblioteca publică de stat Saltikov-Șcedrin din Leningrad, secția manuscrise, sub cota O.XVII, nr. 13.

Titlul în ms.: *До зае постиже сѣлѣтѣна рыторства штца Макариа. Начиѣм оубо и мы хѣаши того оученикъ бывши, ѡзарѣа. <Pînă aici a ajuns împletirea ritoricească a părintelui Macarie. Începem deci și noi, cel care am fost cel mai mic ucenic al lui, Azarie>.*

Incipit: Свѣтопочинишъ съ отецѣ...

Desinit: ...сѣписана бѣша елико оумола Аостнгох.

Ediții: I. Bogdan, *Letopiseș. Azarie*, p. 3–13, 28–51, 112–125 și 146–158; A. Iațimirski, *Славяно-молдавская Лѣтопись Монаха Азарія*, în *Извѣстія отдѣленія русскаго языка и словесности императорской Академіи Наукъ*, St. Petersburg, 1908, XIII – 4, p. 23–80; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române*, p. 126–151.

Studii (pentru *cronicile slavo-române*): Șt. Orășanu, *Ceva despre cronicile Moldovei*, în *Conv. Lit.*, 1897, XXXI, p. 513–532 și 648–673; A. Iațimirski, *Die ältesten slavischen Chroniken moldavischen Ursprungs*, în *Archiv für slavische Philologie*, Berlin, 1909, XXX, p. 481–532; I. Vlădescu, *Izvoarele istoriei Romnilor*. Buc., [1925], 138 p.; N. Iorga, *Ist. lit. rom.* I, p. 125–131; I. Minea, *Letopiseșele moldovenești scrise slavonește*, Iași, 1925, p. 184; V. Grecu, *Originea cronicelor românești*, în *Omagiu lui I. Bianu*, Buc., 1927, f. 217–223; G. Pascu, *Die Anfänge der rumänischen Geschichtsschreibung*, în *Südostdeutsche-Forschungen*, Leipzig, 1939, III, p. 694–700; N. Cartoian, *Ist. lit. rom. vechi*, I, p. 30–42; P. P. Panaitescu, *Les chroniques slaves de Moldavie au XV-e siècle*, în *Romanoslavica*, Buc., 1958, I, p. 146–168.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Grigore Ureche

(cca. 1550 – 1647)

10. **Letopiseșul Țării Moldovei de cînd s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor care scrie de la Dragoș vodă pînă la Aron vodă <1359–1594>**

Cuprinde istoria Moldovei de la „descălecarea” din Maramureș pînă la sfîrșitul domniei lui Aron Tiranul (1594).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 59, f. 70–147v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1439–1594); pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16, II);

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: De niște tătari ce-au prădat țara Moldovei în 2 rînduri...

Desinit:... Și au gonitu pre Aron vodă din scaun și au arsu tîrgul Iașii, văleatul 7103.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 103, in-folio, f. 1–77; text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie de la începutul sec. al XVIII-lea (ante 1711)¹, în lb. romînă, scrisă pentru Mihai vodă Racoviță. Manuscrisul a aparținut lui M. Kogălniceanu; dăruit Academiei de Ministerul Instrucțiunii Publice (1883). Compilația mai cuprinde letopiseșul lui Miron Costin.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Predoslovie pentru descălecatul țării Moldovei, care iaste înșămnată de răpou-satul Ureche vornicul din lătopisășul cel lătinescu, spuindū într-acesta chip: Vor unii să-i dzicg Moldovei că au chemat-o de mai nainte Știtiia...

¹ Cf. însemnarea de pe prima scoală.

Desinit : . . . caré să cheamă pînă astădz Aron vodă, pre numele domnului ce o au zidit, unde iaste hramul sfėti Nicolae¹.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 115, f. 107v—123v. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, IV).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Domnia lui Dispot vodă. Cap. 30. După al noaăle an a domniei lui Alexandru vodă Lăpușnianul. . .

Desinit : . . . de pre numele domnu-său, unde iaste hramul sfėti Nicolae.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 120, f. 90 v—109. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, V).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Domnie lui Dispot vodă. Dispot vodă întorcîndu-să de după războiul cu Alexandru vodă, au vinit în Iaș. . .

Desinit : . . . unde iaste hramul sfėti Nicolai, lăeāt 7102.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 169, in-4°, f. 5—166. Compilație de cronici, copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea în lb. romînă. Manuscrisul a aparținut lui Lupu sin Stoian Sîrbul, baș-bulucbaș în curtea gospod. din Iași (1750), mai tîrziu lui Gh. Mihail Stihî, care-l dăruiește lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei de Ministerul Cultelor (1882). Compilația cuprinde o predoslovie, parte în stihuri, parte în proză, de pseudo-Dubău, letopisețul lui Miron Costin, iar de la domnia lui Dabija vodă înainte, redacția lui pseudo-Dubău.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Predoslovie adecă cuvîntu înaintia descălecatul <sic!> țării Moldovei . . . Vor unii Moldovii să-i dzică că au chemat-o Știtia. . .

Desinit : . . . unde iaste hramul sfėti Neculai.

VI. Acad. R.P.R. ms. rom. nr. 174, in-4°, 186 f. Copie din 1724, după o alta din 1711, în lb. romînă, scrisă de Costantin Vladulovici din Filipești, logofăt za divan. La f.1v : „Istoricii leșești” reprezintă un fragment din letopisețul lui Miron Costin; la f. 186 r-v, o postfață a copistului. Manuscrisul a aparținut lui Enache Kogălniceanu, care îl cumpără la 1760 la Constantinopol de la „dascălul Daniil eromonah, ce-au fost la Antohi Gianetul”; moștenit de M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei de Ministerul Cultelor (1882).

Titlul în ms. : *Letopisețul țării Moldovei de cînd s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor caré scrie de la Dragoș vodă pînă la Aron vodă, izvodit de Simeon Dascalul, care și el l-au scris duple un letopiseț ce era izvodit mai nainte de răposatul Gligorie Uréche vornecul de Țara de Gios, iar acum cu porunca mării sale milostivului nostru domnu Io Nicolae Alexandru voevod s-au scris în ordș în Iași, v<ă>l<é>to 7220 m<e>s<i>fa dech<e>m<urie> 8 zile vtorag<o> g<o>sp<o>d<a>tua.*

Incipit (f. 2) : Mulți scriitori au nevoit de au scris rîndul și povéstea țărălor. . .

Desinit (f. 185v) : . . . cîndu au venitu Lobodă cu oste căzăcească și au gonitu pre Aronă vodă denū scaunū și au arsu tîrgulū Iașii v<ă>l<é>to 7103.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 240, f. 144v—167. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XIIID).

Titlul în ms. : *lipsește*.

¹ Se încheie cu formula : „Pînă aici iaste scris de pre izvodul răpousatului Uréche vornicul”.

Incipit : Domniia lui Dispot vodă. Cap. 30. După al noule an a domniei lui Alisandru vodă Lăpușnianul. . .

Desinit : . . . unde este hram<u>l sfântii Necoloe <sic> l>

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 268, f. 126—290v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1439—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui N i c . C o s t i n (16, XIX).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Iar la anii 6947, scrie létopiseșul nostru că au întrat oaste tătărăscă în țară. . .

Desinit : . . . și au gonit pre Aaron vod<ă> den scaun și au arsu tîrgul Iașli.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 338, f. 135v—156. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui N i c . C o s t i n (16, XX).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Domniia lui Dispot vodă. Cap. 30. După al noale an a domniei lui Alexandru vod<ă>. . .

Desinit : . . . unde iaste hramul svetii Nícolae.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 354, f. 110v—127. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui N i c . C o s t i n (16, XXIII).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Domniia lui Dispot vodă. Cap. 30. După al noaăle an a domniei lui Alexandru vod<ă>. . .

Desinit : . . . care să chiamă Aron vod<ă>, de pre numele domnu-său, unde iaste hramul sv<e>tii Nicolae.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 400, f. 87—113. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui N i c . C o s t i n (16, XXIV).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Domnie lui Dispot v<oe>vod. Cap. 30. După al noole an a domniei lui Alexandru vod<ă>. . .

Desinit : . . . di au făcut mănăstire în țarina Iașilor, care să chiamă Aron vod<ă> di prenumile său, undi iaste hramul s<fe>tii Neculai.

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 440, în-4°, f.3—84v. Text cu lipsuri la sfîrșit (se oprește la 1591). Compilație de cronici, copie în lb. romînă de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea după o alta a lui Petrache Cazimir. Manuscrisul a aparținut slugerului Alex. Voinescu, lui C. Racliș, apoi lui Nic. Istrati la Rotopănești (1852). D. A. Sturza îl dăruiește Academiei în 1885. Compilația mai cuprinde letopiseșul lui Miron Costin.

Titlul în ms. al operei de mai sus *lipsește*, iar al întregii compilații este următorul : *Prin cheltuiala dumisale slugeru Alecsandru Voinescu s-au scris această carte ce să zice letopiseș, care cuprinde în sine viețile și petrecirile domnilor țărâi Moldaviei, fieștecare domnu cu cine și ce războaie au făcut și ce izbînde, cum și alte fapte ale lor : zidiri și mănăstiri, începînd de la descălecarea Maramorușului, după cum s-au aflat în létopiseșul ce este în 2 tomuri at dumisale păh<arnic> Petrache Cazimir, începînd de la Laslău craiul unguresc, care au răsipit pe tălarii ce cuprinses<e> această țară și o au făcut lăcuită de alte neamuri, după cum înaintea să vede scris, și merge înaintea, arătînd pe toți domnii ce s-au început de la acea descălecătoare, pe fieștecare cu ale sale înîmplări<i>, pînă la moartea lui Ștefăniță vod<ă>, feciorul lui Vasile vod<ă>.*

Incipit : Vor unii să zică Moldovii că o au chieamată Știtiia. . .

Desinit : . . . acest Pătru vod<ă> au domnit într-amîndoaă domniile 12 an<i> și jumătate.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1445, in-8°, f.1—181. Text cu lipsuri la sfîrșit (se oprește la 1592). Copie din sec. al XVIII-lea (ante 1768), în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. Manuscrisul a aparținut unui Ion Gănulea și unui Răducan (1768); apoi căpitanului Const. Oltelniceanu (1845). Provine din biblioteca episcopului Dionisie de la Buzău; dăruit Academiei de Ministerul Instrucțiunii Publice (1897).

Titlul în ms. : *Carlea ce să chiamă létopiseși ce <Intr-Ins>a spune cursul anilor și descălicarea țării Moldovei și viața domnilor.*

Incipit : Mulți scriitori i-au nevoit de i-au scris rîndul și povéstea țărilor de i-au lăsat izvod pre urmă și bune și réle. . .

Desinit : . . . turcii cu toții au mersu la vezirul¹ de au strigat pentru rîndul și de nev<o>ia datornicilor iar i-au întorsu domniia.

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2506, in-8°, 170 f. Text cu lipsuri la sfîrșit; redacție interpolată (cuprinde anii 1359—1591). Copie de pe la 1730, în lb. romînă, scrisă de Radu Lupescu logofețel de divan². La f. 3—4 : „predoslovie cătră cetitorii cei rumîni“ <în stihuri>, iar la f.4—7 : predoslovie în proză a lui pseudo-Dubău.

Titlul în ms. : *Carlé ce să chiamă létopisăf, ce scrie într-Insul spune <sic> cursul anilor și discălicarea țării Moldovei și viața domnilor.*

Incipit (f. 3.) : Prédoslovie cătră toți cetitorii cei rumîni.

Céste stihuri ce sîntu scrise,
Și într-această carte puse,
Sînt să le citească omul,
Și să laude pre domnul. . .

Desinit (f.4) : . . . Și cine nu ne iubéște
De sîrg doamne le plătește. Coneț prédoslovie.

Incipit (f.4) : Întru multe pofte și gînduri să află cela ce făr<ă> lucru șade. . .

Desinit (f. 7) : . . . de vréme ce tac oamenii. Aminn.

Incipit (f. 7) : Prédoslovie adevă cuvîntu înainte de descălicatul țării Moldovei. . .

Desinit (f. 170v) : . . . decii să găti el să să ducă.

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2601, f.69v—156. Text fragmentar (cuprinde anii 1439—1594); pentru descrierea codicelui vezi létopisețul lui Nic. Costin (16, XXXIX).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Iar la anii 6947, scrie létopisețul nostru că au intrat oaste tătărăscă în țară. . .

Desinit : . . . au venit Lobodă cu oaste căzăcească și au gonit pre Aron vod<ă> din scaun și au ars tîrgul Iașii.

XVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3039, f. 152v—325v. Text fragmentar (cuprinde anii 1439—1594); pentru descrierea codicelui vezi létopisețul lui Nic. Costin (16, XLIII).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Iar la anii 6947 scrie létopisețul nostru că au intrat oaste tătărăscă în țară. . .

Desinit : . . . În anul 7103 au venit Lobodă cu oaste căzăcească și au gonit pre Aron vod<ă> den scaun și au arsu tîrgul Iașii.

¹ Corectat peste cuvîntul „înpăratul”.

² Cf. G. Ștrempeț, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, vol. I, București, 1959, p. 142.

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3439, f. 24v—63. Text rezumativ (cuprinde anii 1439—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, XLVIII).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: La anul 6947 au intrat tătarii în țară...

Desinit: ... iar la leat 7103 au venit Lobodă vodă cu oste căzăcească și au gonit pre Aron vodă și au ars Iașii.

XVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4456, f. 82v—102. Text fragmentar (cuprinde anii 1561—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, L).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Domnia lui Dispot vodcă. Dispot vodcă întorcându-se di după războiul cu Alexandru vodcă...

Desinit: ... și au făcut mănăstiri în țarina Iașilor ce să cheamă pré numile său Aron vodcă, undi esti hramul scti Nicolae. leat 7102.

XIX. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. V—3, in-4°, 133 f. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (cuprinde anii 1359—1592). Copie de pe la 1725 în lb. română. A aparținut lui Nic. Mavrocordat voievod; mai târziu Academiei Mihailene și apoi lui M. Kogălniceanu.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: pindu de ale noastre, potrivindu vrémea și anii de au scris acest létopiseț...

Desinit: ... înțelegînd Urêche logofătul de venirea lui Aron vodă și de porunca ce-l trimisese pe Oprea armașul, nu cuteză.

XX. Arh. Stat. Brașov, ms. inv. nr. 30914, f. 75—160v¹. Text fragmentar (cuprinde anii 1439—1594); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LXVIII).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: La anii 6947 scrie létopisețul nostru că au intrat oaste tătărească în țară...

Desinit: ... și au gonitu pre Aron vodcă din scaun și au arsu țirgul Iașilor.

Ediții: Grigorie Urechi, *Domniile Țării Moldovii și viața lor de...*, la M. Kogălniceanu, *Letopisețe*, I, p. 93—209 și idem, *Cronicele României*, I, p. 129—242; Grigorie Urechi, *Chronique de Moldavie depuis le milieu du XIV-e siècle jusqu'à l'an 1594. Texte roumain avec traduction française, notes historiques, tableaux généalogiques, glossaire et table par Émile Picot*, Paris, 1878, XXVII + 662 p.; Grigorie Urechi, *Chronique de... édition critique par I. N. Popovici. Avec un autographe d'Ureache et neuf facsimilés des manuscrits*, Buc., 1911, XIII + 258 p. + 9 pl.; Grigorie Urechi, *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron vodă (1359—1595), întocmit după... Istratie logofătul și alții de Simion Dascălul. Ediție de Const. Giurescu cu o prefață de I. Bogdan*, Buc., 1916, XV + 304 p.; Grigorie Urechi și Simion Dascălul, *Carte ce se chiamă letopiseț ce într-insa spune cursul anilor și descălecarea Țării Moldovei și viața domnilor. Carte îngrijită de D. Ciurezu*, [Buc.,] 1939, 139 p.; Grigorie Urechi și Simion Dascălul, *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron vodă (1359—1595). Ediție comentată de... Const. C. Giurescu, ed. a III-a. Craiova, [1941], LXXXII + 215 p. + 10 pl. + 1 h.*; Grigorie Urechi, *Letopisețul Țării Moldovei. Ediție îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P. P. Panaitescu*, Buc., E.S.P.L.A., 1955, 241 [-244] p. + 6 pl. și ed. a II-a, revăzută, 1958, 264 p. + 8 pl.

¹ Numerotare în chirilică cu cerneală roșie.

Studii: B. P. Hasdeu, *Cronicele Romaniei de Cogălniceanu*, în *Col. Traian*, 1872, III, p. 273–275; Aron Densușianu, *Cronica lui Nestoră Ureche*, în *R. crit. literară*, 1893, I, p. 201–210; I. Bogdan, *Cronice inedite*, p. 28–32; Ștefan Orășanu, *Ceva despre cronicile Moldovei*, în *Conv. Lit.*, 1897, XXXI, p. 513–532 și 648–673; Dr. I. G. Sbiera, *Mișcări culturale*, p. 168–174; Al. Gîdei, *Stud. asupra cronicarilor*, 352 p.; Șt. Orășanu, *Cronicarii moldoveni*, 131 p.; N. Iorga, *Prefața lui Simion Dascălul*, în *Studii și doc.*, III, p. 9–11; I. Tanoviceanu, *Contribuțiuni la biografiile unora din cronicarii moldoveni*, în *Anal. Acad. Rom., Mem. secf. ist.*, ser. II, tom. XXVII, p. 227–246; C. Giurescu, *Noi contrib. stud. cronicelor mold.*, 94 p.; Dr. Gîorge Pascu, *Gligorie Ureache, izvoarele lui Ureache, interpolările lui Simion Dascălul și textul lui Ureache. Studiu de istorie literară*, Iași, 1920, 42 p.; Virginia Vasilin, *Știrile de istorie munteană din cronica lui Ureche pînă la sfîrșitul sec. XV*, în *Arh. Iași*, 1922, XXIX, p. 75–86; I. Minea, *O emendațiune... și Un izvor bizantin al lui Ureche despre soborul de la Florența*, în *Cercet. Ist.*, 1925, I, p. 403–404 și 406–407; P. P. Panaitescu, *Influența polonă*, 226 p. (Extras din *Anal. Acad. Rom., Mem. secf. ist.*, ser. III, tom. IV, p. 85–133); N. Iorga, *Ist. lit. rom.* I, p. 285–309; Andrei Veress, *Note la amănuntele ungurești din letopiseșul țării Moldovei al lui Grigore Ureche și Simion Dascălul*, în *R. Ist. rom.*, 1933, III, p. 381–385; I. Minea, *Din istoria culturii românești. Lecții ținute la Universitatea din Iași*, I, Iași, 1935, 190 p.; G. Pascu, *Cronicarii moldoveni*, 119 p.; I. Șiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene I. Evstahie logoșățul, Grigore Ureche, Simion Dascălul, Ion Neculce*, Iași, 1939, vol. I, 35 p.; Vasile Lungu, *Cînd și-a scris Ureche cronica?*, în *Cercet. ist.*, 1940, XIII–XVI, p. 719–720; Ede Komlossy, *Ureche Gergely és Simion Dascăl moldvai krónikája* <Cronica Moldovei scrisă de Grigorie Ureche și Simion Dascălul>, Budapesta, Ed. aut., 1941, 52 p.; Gr. Scorpan, *Reflectarea poziției de clasă a boterimii în stilul cronicii lui Grigore Ureche*, în *Studii și cercetări științifice*, Filiala Iași a Academiei R.P.R., 1950, I, fasc. 2, p. 390–428.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Nicolae Milescu, spătarul și mitropolitul Gheorghe al Moldovei

(1636–1708; sfîrșitul sec. XVII – prima jumătate a sec. XVIII)

11. Înștiințare facem pentru obiceiul Moldavii. Această istorie ce s-au aflat în scrisorile sîntei mitropolii, scrisă de sfinția sa Gheorghe mitropolit Moldavii¹, la anul 7231 <1723> februarie 17

Se povestește trecerea prin Moldova a împăratului bizantin Andronic <= Ioan> Paleologul pe vremea lui Alexandru cel Bun și scoaterea bisericii Moldovei de sub supremația Ohridei (1429).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 7, in-8°, f. 16–19v. Culegere factice, copie din 1787, în lb. romînă. A aparținut lui Const. D. Sturza. Provine din biblioteca Scheiană.

Titlul în ms.: *Această istorie s-au aflat în scrisorile mitropoliei scrisă de prea osfinția sa Gheorghe mitropolitul Moldavii la let 7231 fev<ruarie> 17. Iar acum din porunca pre osfinții sale chyriu chyrr Iacov, episcopul Hușului, s-au scris într-această carte în leat 1787 noem<erie> 2.*

¹ De fapt, opera spătarului Nic. Milescu, care o redactase în 1655.

Incipit : Înștiințare facem pentru obiceiul pământului Moldovii. Întimplându-să aicea domn măriia sa răposatul Alexandru v<oe>v<o>d. . .

Desinit : . . . această scrisoare scrisă de răposatul mitropolit Gheorghie de însuși mîna sa încredințată și cu iscălitura sa.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3102, in -8°, f. 118—122v. Miscelaneu, copie din anul 1793, în lb. romînă, scrisă de căpitanul Antohi Hociung. A aparținut lui G. Madan (1906). Mai cuprinde cronica lui Nicolae Costin privind domnia lui Nic. Mavrocordat. Titlul în ms. : *Copiia pentru sftnla icoană a mamei precistii de la mănăstire Nemțului <sic> și pentru mitropolia Moldovii.*

Incipit : În știre facem pentru obiceiul Moldovii. Tămplându-să aicea domnu țărăi Moldovii răposatul Alixandru vodă. . .

Desinit : . . . au fost velet 7163, cînd au fost Neculaiu Gramaticu la Nemțu în mănăstire.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3692, in-8°, f. 163—173. Miscelaneu, copie din anul 1787, în lb. romînă, scrisă de Lupu Agurii la episcopia Hușilor. A aparținut lui Antohi Sion din Iași.

Titlul în ms. : *Această istorie ce s-au aflat în scrisorile mitropoliei, scrisă de preosvinție sa Gheorghii mitropolit Moldovii la leat 7231, fev<ruarie> 31, iar acmu din poronca preosvinției sale chirio chir Iacov episcop Huș<u>lui s-au scris într-această carte, la leat 1787 noem<orie> 6.*

Incipit : Înștiințare facem pentru obiceiul pământului Moldovii. . .

Desinit : . . . și pentru încredințare ni-am iscălit și noi puind și pecete sfintii episcopii. Iacov episcop Huș<u>lui.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5593, in -8°, f. 26—28. Miscelaneu, copie din anul 1838, în lb. romînă, scrisă de Gheorghe Nicolau. Provine de la Muzeul „N. Iorga” din Boțoșani.

Titlul în ms. : *Istorie pentru preasftnla icoană a preasfintei stăpîinii noastre născătoarei de D<umne>zeu și pururea fecioarei Mariei, ce s-au aflat în scrisorile sfintei mitropolii ai Moldaviei, scrise de preasfințitul Gheorghie mitropolitul Moldaviei, la vileat 1723.*

Incipit : Înștiințare facem pentru obiceiul pământului Moldaviei. . .

Desinit : . . . Iară cînd au fost Nicolae Gramaticul la monast<i>rea Neamțului, de au tălmăcit istoria aceasta de pe acele hrsoave împărătești și patrierhești, în zilele lui Stefan Gheorghie voevod, era vileatul de la H<risto>s 1655 februar 17, iară de la bătrînul Alexandru voevod era vileatul 1401.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5884, in-16°, f. 57—63v. Miscelaneu, copie din 1835 iulie 6, în lb. romînă, scrisă de Athanasie Neculai în Moldova.

Titlul în ms. : *Înștiințare facimă pentru obiceiul Moldaviei. Această istorie ce s-au aflat în scrisorile sfintii mitropolii, scrisă de sfinție sa Gheorghie mitropolit Moldavii la anii 7231 fev<ruarie> 17.*

Incipit : Că întimplându-să aicea domn răposatul Alixandru v<oe>v<o>d și mitropolit sfinție sa chir Iosifă. . .

Desinit : . . . și s-au scosă după ace v&ch;hi probă, în zilele m&ar;ii sali Costandin Demitrie Moruză voevodă la ani<i> de la Adam 7286 ghen<arie> 26.

VI. Acad. R.P.R., ms. slav, nr. 577, in-8°, f. 54—57. Miscelaneu, copie din anul 1794, în lb. rusă, scrisă de Ierodlaconul Nicanor de la Kiev, aflător la mănăstirea Vorona.

Titlul în ms.: *Сла исторія иже верѣте са между списками митрополіи написана естъ прѣвосвѣщеннымъ Гіоргіемъ митрополитомъ Молдавскимъ въ лѣто 1731 февраля 1*. <Această istorie care s-au aflat între scrierile mitropoliei este scrisă de preasfințitul Gheorghe mitropolitul Moldovei, în anul 1731 februarie 1>.

Incipit: *Извѣщаемъ ѡ венчан земанъ Молдавскіа...*

Desinit: *... а въ сѣбѣ оное было 1731, когда былъ Николай писарь въ Намѣтѣ.*

Ediții: *Istorie pentru prea sfânta icoană a prea sfintei stăpînei noastre născătoare de D<u>mnezeu și pururea fecioarei Mariei, ce s-au aflat în scrisorile sfintei mitropolii ai Moldaviei. Scrisă de prea osfințitul Gheorghe mitropolitul Moldaviei la veale 1723 <Mănăstirea Neamț, 1830>, f. 2—4 v. Foate volantă în lb. română și rusă la Acad. R.P.R., Secț. ms., nr. 337; Carte prea frumoasă numită minunile maicii d<u>mnului... adunată în limba grecească de monahul Agapie Criteanul Aghioritul și tălmăcită în limba românească mai nainte și tipărită la Rîmnic. Care acum din nou s-au îndreptat de multe greșale și s-au mai înbogățit cu alte multe minuni din nou tălmăcite, tipărindu-se spre folosul cel de obște al creștinilor, în tipografia sfintei monastiri Neamțul de Ieromonahul Cleopa tipograful și de Nichita monahul. Anul 1847 mai în 29 de zile, f. 148v—151; Melchisedek, Episcopul Dunărei de Jos, *Chronica Romanului și a episcopiei de Romană*, Buc., 1874, p. 86—100.*

Studii: P. P. Panaitescu, *Nicolas spathar Milesco*, Paris, 1925, p. 48—49, extras din *Mélanges de l'École Roumaine en France*.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Miron Costin

(1633—1691)

12. Letopiseșul țării Moldovei de la Aron Vodă, de unde este părăsit de Urechî vornicul de Țara de Jos, izvodit în anii de la zidirea lumii 7185, în oraș în Iași <1595—1661>

Cuprinde istoria Moldovei de la a doua domnie a lui Aron vodă Tiranul (1595), unde se oprește cronica lui Grigore Ureche, pînă la moartea lui Ștefăniță vodă Lupu și venirea la domnie a lui Eustratie Dabija vodă (1661).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 36, in-4°, 186 p. Text cu lipsuri la sfîrșit (se oprește la 1660). Copie de pe la sfîrșitul sec. al XVII-lea sau începutul sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. A aparținut unui Iorga (sec. XVIII—XIX).

Titlul în ms.: *Létopiseșul țării Moldovei de la Aaron vodă încoace de unde iaste părăsitul de Uriache vorniculul, de Țara de Gios, scoasă de Miron Costin vornicul de Țara de Gios în oraș în Iași, în anul de la zidirea lumii 7183, iar de la nașterea mîntuitorului lumii lui I<su>s H<risto>s 1675, m<e>s<i>ja...¹ dni...¹.*

Incipit (f. 1): Adecă scriitorul de cursul ailor acestor părți carei pomènescu de descălecatul cel dentliu a țării noastre...

Incipit (f. 1v): Predoslovie, adecă voroava cătră cetitoriul. Fost-au gîndul mieu iubite cetitorie...

¹ Loc alb în text.

Incipit (f. 2v) : Stihuri de descălecătul țării. . .

Incipit (f. 3) : *Létopiseșul țării Moldovei de la Aron vodă*. Capul 1. Încep. 1 Pînă la cumplită domnia lui Aron vodă. . .

Desinit : . . . pre un păr au stătut viața lui Costandin vod<ă> atunci.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 53, f. 109v—187v. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (cuprinde anii 1595—1660); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, I).

Titlul în ms. : *Létopisăful țării Moldovii de la domnia lui Aron vodă scris de Miron logofătul*.

Incipit : Cap. 52¹. Domnia lui Aron vodă cu cale i-au zis cumplită . . .

Desinit : . . . Seidi pașe au așezat tot Ardialul în partea înpărășii turcești și oștile țărălor acestora.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 103, f. 78—176v. Text cu lipsuri la început și la sfârșit; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Gr. Ureche (10, II).

Titlul în ms. : *Viața domnilor țării Moldovei de la a doa domnie a lui Aron vodă ce s-au scris de pre izvodul răpousatului Miron Costin ce-au fost logofăt mare, începndă într-acesta chip*.

Incipit : Pînă la cumplită domnie a lui Aron vod<ă>. . .

Desinit : . . . <h>irea aceștii domnii a gindica nu putem, că încă nu era copt în vîrsta sa.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 104, f. 194v—353v. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, II).

Titlul în ms. : *Létopisiful țării Moldovii de la domnia lui Aron vodă, scris de Miron logofătul*.

Incipit : Cap. 50, zaceala 1. Domnia lui Aron vodă cu cale i-au zis cumplit <sic !> . . .

Desinit : . . . iară în locul lui Ștefăniță vodă au venit domn țării Dabija vodă în anul 7170².

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 115, f. 124—207; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16, IV).

Titlul în ms. : *Létopiseșul țării Moldovei de la Aron vodă de unde iaste părășit de Ureche vorniculă de Țara de Gios, izvodit de Miron Costin ce-au fostu vornic Țării de Gios, în anii de la zidirea lumii 7185, în oraș în Iași*.

Incipit (f. 124) : Istoricii adevă scriitorii de cursul anilor . . .

Incipit (f. 124 v) : Voroava către cetitoriu. . .

Incipit (f. 124 v) : Stihuri de descălecătul ț<ă>rii Moldovei . . .

Incipit (f. 125) : Pînă la cumplita a doa domnie a lui Aron vod<ă> . . .

Desinit (f. 207) : . . . și i-au îngropat în m<ă>n<ă>stirea caré să pomenéște Trie Svétitelie.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 120, f. 109v—174v. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16, V).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Domnia Ieremiei Movila vod<ă>. Domnia lui vod<ă> cu cale i-au dzis c-au fost cumplită. . .

Desinit : . . . și li-au adus în Iaș și li-au îngropat în mănăstirea Trii S<fe>titeke<e>.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 123, f. 101v—185. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, III).

¹ Cifra 2 este adăugată de altă mînă.

² Se încheie cu formula : „Sfârșit și lui D<u>mnezeu laudă. Și au luat sfârșit cu agiutoriu lui D<u>mnezeu acest letopisiș la anul 1800, iulie 12”.

Titlul în ms. : *Litopiseșul țării Moldovii scris de Miron logofătul; înțepindu-să <sic> la de la domnie lui Aron voevodă.*

Incipit : Domnie lui Aron vod<ă> așa au fost cu cale să-i zică cumplit. . .

Desinit : . . . iară în locu<l> lui Stăfăniț<ă> vodă au venit domn țării Ev<s>tratie Dabija vodă în anul 7170 ¹.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 125, f. 165—241v. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (cuprinde anii 1601—1660); pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui N i c. C o s t i n (16, VII).

Titlul în ms. : *De aice începem a scrie litopisășul di pre izvodul lui Miron Costin log<o>-f<ătul>.*

Incipit : Batoresții și mai sămeți fiind pre locurile sale. . .

Desinit : . . . au intrat pe potică priste munți, pre la Dorna, și-au eșit prin Cîmpul Lungu și tricînd mai pre sus de la Suceavă, au lovit pre la Hotin și au trecut Nistrul.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 163, f. 207v—311. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui N i c. C o s t i n (16, VIII).

Titlul în ms. : *De aice începem a scrie létopiseșul de pr e izvodul lui Miron Costin logofătul*

Incipit : Batoresții și mai semeți fiind pre locurile sale. . .

Desinit : . . . și l-au astrucat în mănăstirea zidită de tată-său care să pomenêște Trei Svétitelli ².

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 169, f. 172—378. Text cu lipsuri la început, paginația mecanică e defectuoasă, filele fiind intervertite; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul Gr. Ureche (10, V).

Titlul în ms. (f. 168) : *Létopiseșulă țării Moldovei de la Aronă vodă.*

Incipit (f. 172) : Oastea lui Ieremii vod<ă> și acmu și lăși în frunte, au început a fugi oastea lui Răzvan vod<ă>, la care fugă oșténii lui Ieremii vod<ă> au prinsu și pre Răzvan vod<ă>. . .

Incipit (f. 168) : Cap. 1, zaci<ala> l. Pînă la cumplită domnia lui Aron vod<ă>. . .

Desinit (f. 378) : . . . și l-au astrucat în mănăstirea ce iaste zidită de tată-său, de Vasilie vod<ă>, care să pomenêște pe numele a Trei-Sfetitelli ³.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 232, f. 82—160. Text cu lipsuri la început, pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, IV).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : vod<ă> pus dé dînșii, că era pré atunci și crăiia lășască în virtuté. . .

Desinit . . . iară în locul lui Stăfăniță vodă au venit domn țării Evstratie Dabija vodă în anulă l<ea>t 7170 ⁴.

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 233, f. 120v—174v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui N i c. C o s t i n (16, X).

Titlul în ms. : *ca mai sus la nr. IX.*

¹ Se încheie cu formula : „Pîn-aice s-au aflat letopisășul scris de Miron log<o>f<ă>t<u>l”.

² Se încheie cu formula : „Pînă aicea s-au scris de pe izvodul răposatului Miron Costin, ce-au fost logofăt mare”.

³ Se încheie cu formula : „Sfârșit și lui Dumnezeu laudă”.

⁴ Se încheie cu formula : „Pînă aice s-au aflat létopiseșul scris dé Miron logofătul”.

Incipit: Moarte lui Mihaiu v<oe>vod. Batoresții și mai semeți fiind pre locurile sale au dat războiu lui Baște Giurgiu ...

Desinit: ... și l-au astrucat în mănăstiria zidită de tatăl său, care să pomeneste Trei Sfetitelii ¹.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 236, f. 197v—294v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XI).

Titlul în ms.: *ca mai sus la nr. IX.*

Incipit: Batoresții și mai semeți fiind pre locurile sale au dat războiu lui Baștia Giurgiu ...

Desinit (f. 294): ... și l-au astrucat în mănăstirea zidită de tată-său, care să pomeneste Trei Svétitelii ².

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 238, f. 171—247v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XII).

Titlul în ms.: *ca mai sus la nr. IX.*

Incipit: Batoresții și mai simeți fiind pre locurile sale, au dat războiu lui Bașta Giurgiu. . .

Desinit: . . . și l-au astrucat în m<ă>n<ă>stirea zidită de tată-său care să pomeneste Trei Svétitiele ².

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 240, f. 167—267v. Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XIII).

Titlul în ms.: *Lé<to>pisețul fărâi Moldovei de la Aron vodă de unde este părăsit de U-rechi vornicul de Țara de Gios, izvodit de Miron Costin ce-au fostu vornic Țării de Gios în anii de la zidirea lumii 7185, în oraș în Eși.*

Incipit (f. 167): Istoricii, adică scriitorii de cursul anilor. . .

Incipit (f. 168): Voroava cătră cetitoriu. Fost-au în gîndul meu, iubite cetitoriuile. . .

Incipit (f. 168v): Stihuri de descălecatul țării Moldovii. . .

Incipit (f. 168v): Cap. 1, zaci<ala> 1. Pînă la cumplita a doa domnie a lui Aron vodă. . .

Desinit (f. 267v): . . . și l-au îngropat în mănăstirea care să pomeneste Trii Sfétitile.

XVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 252, f. 118v—201. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, V).

Titlul în ms.: *Létopisăfulă fărâi Moldovii de la domniia lui Aron vodă, scrisă de Miron Costin ce-au fost logofăt mare.*

Incipit: Cap. 50. Domniei lui Aron vodă cu calé i-au zis cumplit. . .

Desinit: . . . și li-au îngropat în măn<ă>stirea Tre<i> Sfetite<te>le, care este de tat<ă>-său Vasile vod<ă> zidită.

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 253, f. 125—214v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1595—1660); pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, VI).

Titlul în ms.: *Létopisețul f<ă>rîi Moldovéi de la domniia lui Aronu vodă scris di Miron logofătulă.*

¹ Se încheie cu formula: „Pînă aice s-au scris de pe izvodul răposatului Miron Costin ce-au fost logofăt mare”.

² Se încheie cu formula: „Pînă aicea s-au scris du pre izvodul răpăosatului Miron Costin ce-au fostu logofăt mare”.

Incipit : Cap. 50, zaci<ala> 1. Domnii lui Aron vod<ă> cu calé i-au dzis cumplit. . .
Desinit : . . . tot Ardial în partea împărăției turcești și oștile țărilor acestora.

XVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 254, f. 99v—175v. Text cu lipsuri la început ; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, VII).

Titlul în ms. : *Létopiseșulă fărăi Moldovii de la domnia lui Aron vodă scris de Mironă logofătulă*.

Incipit : Capū 50, zaci<ala> 1. Domniia lui Aron vodă cu calé i-au zis cumplită. . .

Desinit : . . . și le-au îngropat în mănăstirea Trii Svetitele, ce iaste de tată-său Vasilie vodă zidită. Domniia Dabijii vodă.

XIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 256, f. 46v—91v. Text cu lipsuri mari (cuprinde anii 1595—1655) ; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16, XVII).

Titlul în ms. : *Létopiseșul fărăi Moldovéi dé la domniia lui Aron vod<ă>, scris de Miron vel logofăt*.

Incipit : Domniia lui Aron vod<ă> cu cale i-au dzis cumplită. . .

Desinit : . . . mârșu la Gherghiță și acolo au vinit. . .¹ di acolo au mai trimis oștiani d<e> au mai cercat.

XX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 338, f. 156v—255v ; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16, XX).

Titlul în ms. : *Létopisășul fărăi Moldovei de la Aronă vodă de unde iaste pârșit de Urêche vornecul de Țara de Gios, izvodit de Miron Costin ce-au fost vornic Țării de Gios, în anii de la zldire lumii 7185 în oraș în Iași*.

Incipit (f. 156v) : Istori<i>cil, adecă scriitorii de cursul anilor acestor țări. . .

Incipit (f. 157) : Voroava cătră cetitoriu. Fost-au în gîndul meu, iubite cetitoriule. . .

Incipit (f. 157) : Stihuri di descălecatul țării Moldovei. . .

Incipit (f. 157v) : Cap. 1, zaci<ala> 1. Păr la cumplita a doa domnie a lui Aron vod<ă>. . .

Desinit (f. 255v) : . . . și l-au îngropat în mănăstire care să pomenéști Tri-Svetitele.

XXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 352, f. 196v—265. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661) ; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16, XXI).

Titlul în ms. : *De aice începem a scrie létopisășul de pre izvodul lui Miron Costin log<o>făt*.

Incipit : Batoresții și mai simeși fiind pre locurile sale. . .

Desinit : . . . și l-au astrucat în mănăstire zidită de tată-său, care să pominești Trii Sfetitele².

XXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 354, f. 127v—213v. Pentru descrierea codicelui, vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16, XXIII).

Titlul în ms. : *Létopiseșul fărăi Moldovei de la Aron vod<ă>, de unde iaste pârșit de Urêche vornicul de Ț<a>ra de Gios, izvodit, de Miron Costin ce-au fostu vornic Ț<ă>răi de Gios, în anii de la zidire lumii 7186, în oraș în Iași*.

Incipit (f. 127v) : Istoricil, adecă scriitorii de cursul ailor. . .

Incipit (f. 128) : Voroava cătră cetitoriu. Fost-au în gîndul meu, iubite cetitoriule. . .

Incipit (f. 128) : Stihuri de descălecatul ț<ă>răi Moldovei. . .

Incipit (f. 128v) : Domniia Ierimii Movila vod<ă>. Cap. 1, zaci<ala> 1. Pînă la cumplita a doa domnie a lui Aron vod<ă>. . .

¹ Rupt.

² Se încheie cu formula : „Pîn aice s-au scris de pre izvodul răposatului Miron Costin ce-au fostu logofăt mare”.

Desinit (f. 213v): ... și l-au îngropat în m<ă>n<ă>stirea care să pomenêște Tria Svelteliu.

XXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 400, f. 113–132. Text fragmentar; numai șapte capitole (cuprinde anii 1595–1619). Pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui N i c. C o s t i n (16, XXIV).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Pînă la cumplita a dooa domnie a lui Aron vod<ă> iaste litopisășul țării scris de Urechi vor<ni>c începînd de la Dragoș vod<ă>...

Desinit: ... iară domnia au dat-o lui Gașpar vod<ă> alce în țară, în locul Radului vod<ă>.

XXIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 440, f. 84v–166v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit; într-o formă prescurtată (cuprinde anii 1595–1660). Pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Gr. Ureche (10, XII).

Titlul în ms.: *De aicea să începe de domnia lui Aaron vod<ă> cel Cumplit, care multă greolate au adus țării Moldovii leat 7099¹.*

Incipit: Pînă la cumplită domnia lui Aaron vod<ă>...

Desinit: ... și deca s-au timpinat oștile și s-au tocmît de amîndoaă părțile, au chiebat Siid<i> p<așa>.

XXV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 492, f. 175–250v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1601–1661); pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui N i c. C o s t i n (16, XXVI).

Titlul în ms.: *Di-aice începem a scrie lētopisășul de pre izvodul lui Miron Costin logofătul.*

Incipit: Batoresții și mai simeșii fiindu pre locurile sale...

Desinit: ... iară dacă au stătut cu boerii la voroavă, nu li-au oprit boerii, ce li-au răspunsu.

XXVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 503, f. 67–119. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor* (15, XI).

Titlul în ms.: *Litopiseșul țării<i> Moldovii de la domnia lui Aron vodă scris de Miron logofătul.*

Incipit: Cap. 50, zacele 1. Domniei lui Aron vodă cu cale au zis cumplită...

Desinit: ... iară în locul lui Ștefăniță vodă au venit domnu țării<i> Evstratie Dabija vodă, în anul 7170².

XXVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 508, in-folio, f. 1–133. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie din anul 1812, în lb. romînă, scrisă de Nichifor Mălcoci. A aparținut mănăstirii Slatina, apoi lui Nicolae Istrati la Rotopănești (1850). Compilația mai cuprinde la sfîrșit (f. 133v–135v) un fragment din letopiseșul lui Gr. Ureche, scris de altă mînă³. Codicele de față constituie volumul al II-lea al unei compilații în două tomuri (cf. și ms. rom. nr. 731 la M i r o n C o s t i n, *De neamul moldovenilor*).

Titlul operei de mai sus *lipsește* în manuscris, iar al întregii compilații este următorul: *Letopisășul țării Moldovei de la Aron vodă, ce s-au scrisu aice în sînta mănăstire Slatina de monahul Nechișor Mălcociu, la veletă 1812 april 30 și s-au dată sfintei măn<ă>stiri pentru*

¹ Titlul acesta e împrumutat din letopiseșul lui Gr. Ureche (cf. ed. P. P. Panaitescu, p. 205).

² Se încheie cu formula: „Pînă alce s-au aflat letopiseșul scris de Mironu logofătul”

³ Acest fragment *începe* cu: „Adaogire litopiseșului, ci s-au mai găsit în urmă di la aflare Moldavii...” și *sîrșește* cu: „... piste Nistru, la Crîm, undi și pînă astăzi trăesc”.

pomenire sa ca oricine va ceti să zică Dumnezeu să-l erte. Pe unile den cuvinte nu li-am putut bine scrie pre înfălesu, măcar că și eu mult m-am nevoit, ce li-am scris asămine după cum au fost într-acei vechiu.

Incipit : Cap. I. Până la cumplită domnia lui Aron vodă. . .

Desinit : . . . și li-au astrucat în mănăstire ci iaste făcută de tată-său Vasile vodă, care să chiamă Trei Sfetitile.

XXVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 912, f. 10—15v. Text fragmentar (cuprinde anii 1659—1661, numai domnia lui Ștefăniță Lupu); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui I. Neculce (26, VIII).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Domnia lui Ștefăniță vodă, ficiorul lui Vasăle vodă. Cap. 55. Ștefăniță vodă în zilele lui Gheorghe Ștefan vodă, fiind alcea cu mumă-sa la opreală. . .

Desinit : . . . și l-au astrucat în mănăstire zidită de tatăl său care să pomeneste Tril Sfetiteli¹.

XXIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 932, f. 34—56v și 59—75v; fragment (cuprinde anii 1595—1616). La f. 59 — 75v același fragment copiat a doua oară de alte două mîini; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, XXXII).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit (f. 34) : Istoricii leșești pre carii i-au urmat răpăusatul Ureché vornicul . . . <omite însă numele lor>.

Incipit (f. 34) : Stihur<i> de descălecatul țării Moldavei. . .

Incipit (f. 34) : Cap. 1-tă<i>, zaci<ala> 1-tăi. Până la cumplită a dooa domnia a lui Aron vodă<ă>. . .

Desinit (f. 56) : . . . Bogdan vodă agiungesă de au fost la împărăție capege-bașa. Fost-au aceste în anul 7124².

XXX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1272, in-4°, 16 f.; fragment (cuprinde anii 1595—1616). Copie din sec. al XIX-lea, în lb. română scrisă de monahul Climent Mleșniță. A aparținut mănăstirii Neamț.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit (f. 2) : Istoricii leșești pre carii i-au urmat răpousatul Ureche vornicul. . . <omite însă numele lor>.

Incipit (f. 2) : Stihuri de descălicatul țării Moldavii. . .

Incipit (f. 2) : Domnia Ieremiei Movila vodă, capu 1-tăi, zacialo 1-tăi. Până la cumplită a dooa domnia a lui Aron vodă. . .

Desinit : . . . iară doamna au fostă după unu agă turcă până la moarte ei; Bogdan vodă agiungesă de au fostă la împărăție capege-bașa. Fost-au aceste în anul 7124³.

XXXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1298, f. 121v—240v. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XV).

Titlul în ms. : *Létopisețul ț<ă>râi Moldovii de la domnia lui Aron vodă<ă>, scris de Miron logofătul.*

Incipit : Cap. 50, zaceal<a> 1. Domniei lui Aron vodă<ă> cu calé i-au dzis cumplită. . .

¹ Se încheie cu formula : „Până alcea s-au scris di pre izvodul răposatului Miron Costin ce-au fost vel logof<ă>t”.

² Se încheie cu formula (f. 56v) : „Săvîrșitul iestorii domniei Ieremie Moghila vodă, următorilor lui și a toată casa lui”.

³ Se încheie cu formula : „Săvîrșitul istoriei domniei Ieremie Moghila vodă, următorilor lui și a toată casa lui”.

Desinit : . . în mănăstirea de tată-său zidită, care să pomeneste Trei Sfătitei, iară în locul lui Ștefăniță vodă a venit domn Țăraș Evstratie Dabijă vodă, în anul 7170¹.

XXXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1665, f. 215v—312v. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (cuprinde anii 1601—1658); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N. C. Costin (16, XXXV).

Titlul în ms. : *De aicea începem a scrie letopisitul <sic> di pre izvodul lui Miron Costin logofătul*.

Incipit : Batoreștii și mai sămeți. . .

Desinit : . . . și pășind însuși. . .² cu bulucul său înainte, s-au amestecat cu oastea turcească în.

XXXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2305, f. 202 v—362. Text cu lipsuri la început ; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XVI).

Titlul în ms. : *Létopisișul țării Moldovii de la domnia lui Aron vodă scris de Miron logofătul*.

Incipit : cap. 50, zăclăla 1. Domnia lui Aron vodă cu care i-au zis cumplit. . .

Desinit : . . . iară în locul lui Ștefăniță vodă au venit domn țării Dabija vodă, în anul 7170³.

XXXIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2575, f. 85—145v. Text cu lipsuri la început ; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XVII).

Titlul în ms. : *Letopisățul țării Moldovii de la domnia lui Aron vodă, scris de Miron logofătul*.

Incipit : Cap. 50. Domnia lui Aron vodă cu care i-au zis cumplită. . .

Desinit : . . . au venit domn țării Evstratie Dabija vodă în anul 7170³.

XXXV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2601, f. 157—318. Copiat de Axinte Uricariul, Text cu lipsuri ; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N. C. Costin (16, XXXIX)

Titlul în ms. : *Létopiseșul țării Moldovei de la Aaron vodă încoace, de unde este părăsită de Urche vornicul de Țăra de Giosă, scos de Miron Costin vornicul de Țara de Giosă în oraș în Iaș, în anul de la zidirea lumiei 7218, iară de la nașterea minfuitoriului lumii lui Is<us> H<ristos> 1710, m<e>s<i>ja iul<ie> 6 dni, în zilele mării sale luminatului d<o>mnă Io Nicolae voevod s-au scris*.

Incipit (f. 157 v) : Istoricii, adevă scriitorii de cursul anilor acestor părți. . .

Incipit (f. 158) : Prédoslovie, adevă voroava către cititorul. Fost-au gândul meu iubite cititoriule. . .

Incipit (f. 158v.) : Stihuri de descălecatul țăraș. . .

Incipit (f. 159) : Létopiseșul țării Moldovei de la Aron vodă încoace. Capul 1. Încep. 1. Până la cumplită domnia lui Aron vodă. . .

Desinit (f. 318) : . . . și i-au astrucat în mănăstirea tătline-său, care să poméniaște pre numiale Trei Svătitei.

XXXVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2690, f. 171—247v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N. C. Costin (16, XL).

¹ Se încheie cu formula : „Până aice s-au aflat létopiseșul scris de Miron logofătul”

² Rupt.

³ Se încheie cu formula : „Până aice s-au aflat letopisiș scris de Miron logofătul.”

Titlul în ms. : *De aice începem a scrie letopisăful de pre izvodul lui Miron Costin logofătul.*

Incipit : De moarte lui Mihail vodă. Batoareștii și mai simeți fiind pre locurile sale, au dat războiului lui Bașta Giorgiu. . .

Desinit : . . . și l-au astrucat în mănăstire zidită de tată-său, care să pomeniști, Trei Sfetitele¹.

XXXVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2942, f. 110v—175v. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (cuprinde anii 1595—1659); pentru descrierea codicelui vezi *Miron Costin, De neamul moldovenilor* (15, XIX).

Titlul în ms. : *Létopisișul țarei Moldovei de la domnia lui Aron vodă scris de Miron logofătul.*

Incipit : Cap. 50. Domnia lui Aron vodă cu cale i-au zis cumplit. . .

Desinit : . . . au căzut pre minele lui Costantin vodă, Bugioc Buhuși sulger și Gavrilică Costachie vel jignicer, apoi i-au slobozit îndată Costantin vodă iarăși la boeriile sale.

XXXVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3410, f. 167v—248. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui *Nic. Costin* (16, XLVII).

Titlul în ms. : *De aice începem a scrie letopisăful de pre izvodul lui Miron Costin logofătul.*

Incipit : Batoareștii și mai simeți fiind pre locurile sale. . .

Desinit : . . . și l-au astrucat în mănăstire zidită de tată-său care să pomeniști, Trei Sfetitele¹.

XXXIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3439, f. 4r-v și 63—109. Copie după o altă din 1743; redacție foarte prescurtată și prelucrată. Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui *Nic. Costin* (16, XLVIII).

Titlul în ms. : *Istoriia țerii Moldaviei, ce s-au scris de Urêche dvornic de Țara de Jos pînă la Aron vodă, iar de la Aron vodă înainte s-au scris de Miron Costin vornic de Țara de Jos la anul de la zidirea lumii 7251, iar de la Hristos 1743, iulie 6, în zilele mării sale binecredinciosului domn Io Nicolae voevod.*

Incipit (f. 4) : Adunându-să multe istorii de pre la alți istorici anume : Bofin <sic> latinul. . .

Incipit (f. 4) : A lui Miron Costin înainte cuvîntare către cititoriu. Fost-au gîndul meu, o, cititoriule. . .

Incipit (f. 4v) : Stihuri. Neamul țării Moldaviei de unde să trage. . .

Incipit (f. 63) : Pre acea vreme era craiu în Ardeal Bator Jicmont și văzînd atîta neîntîlnire în țara Moldovei. . .

Desinit (f. 109) : . . . și l-au îngropat în mănăstirea sfinților Trei Ierarhi, ce este făcută de tată-său Vasile voevod.

XL. Acad. R.P.R., Arh. secț. msse. nr. 1426 (fost ms. rom. nr. 3686), in-4°, o foaie. Text fragmentar (evenimente din istoria Poloniei privind anul 1648). Copie din sec. al XVIII-lea în lb. română. Provine de la m-rea Vorona și a fost dăruită Academiei de N. Iorga.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : pentru să-i opriască de tot, să nu înble pré maré, au făcut lésii o cetate anume Codacul. . .

¹ Se încheie cu formula : „Pînă aice s-au scris de pre izvodul răpousatului Miron Costin, ce-au fost logofăt mare”.

Desinit : . . . și cu craiul Hișpaniei fiind ficior dintr-o nepoată împăratului nemțesc, Șvedul Iar și făgăduisă 6000 de oaste și împăratul moschicesc 20000 de oaste. Acele toate vădzînd Vadislav, au trimis și la căzaci și i-au chemat la sine pre un.

XLII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4161, f. 81v—139v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1595 — 1660); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXI).

Titlul în ms. : *Liatopisășul țării Moldovii, scris de Miron logofătul de la domnia lui Aaron vodă.*

Incipit : Cap. 53. Domnia lui Aaron vodă cu cale i-au zis cumplită. . .

Desinit : . . . După această izbîndă asupra lui Racoț, Seidi pașa au așăzat tot Ardiialul în parte înpărășii turcești și oștile țărilor acestora.

XLII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4456, f. 102—110v. Text fragmentar (cuprinde anii 1595—1611); pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16, L).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Domnie Ieremii Movila vodă. Domnia lui Aron vod<ă> cu call i-au zis c-au fostu cumplită. . .

Desinit : . . . ci Stefan Potoșchii, cumnat lui Costandin vod<ă>, ci țanea pré doamna Maria, fata Ierimii vod<ă>, cu puterea sa pist<e> poronca și voia craiului, au strînsu oasti de prin cetăți și rudile sale, ca la 6000 di oasti strînsură, lășîndu pré soacră-sa doamna Ierimii.

XLIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4797, f. 101—121. Fragment, numai nouă capitole (cuprinde anii 1595—1621); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXII).

Titlul în ms. : *Litopiseșul țării Moldovii de la domnia lui Aron v<oe>vod, scris de Miron logofătul.*

Incipit : Domnii lui Aron v<oe>vod cu cale i-au zis cumplită. . .

Desinit : . . . fost-au această răsîpă oștil leșăști și perirea lui Gașpar v<oe>vod în cursul anilor 7129.

XLIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4800, f. 98v—179. Text cu lipsuri la început ; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXIII).

Titlul în ms. : *Litopisișul Țării Moldovii de la domnie lui Aron vodă, scris de Miron logofătul.*

Incipit : Cap. 50, zaceal<a> 1. Domnia lui Aron vodă cu cale i-au zis cumplit. . .

Desinit : . . . iară în locul lui au vinit domn țării Dabija vodă în anul 7170.

XLV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5215, in-folio, 268 f. partea I ; 266 f. partea a II-a. Copie modernă, în lb. latină, scrisă de Eugen Barwiński după o traducere în lb. latină din sec. al XVIII-lea aflată în Biblioteca Muzeului Czartoryski (Cracovia). La f. 240—266 (partea a II-a) se află un „Index personarum et locorum”.

Titlul în ms : *Chronicon terrae Moldaviensis ab Aarone principe.*

Incipit : 1. Urechî judex usque ad secundum saevum principatum Aaronis principis — id enim nomen ille huic principatui dedit. . .

Desinit (f. 239, partea a II-a) : . . . venerunt Jassios, sepelleruntque in monasterio, quod est ex muro aedificatum a parente suo Basilio principe, quod monasterium vocatur nomine Trium Sanctorum.

XLVI. Acad. R.P.R., ms. franc. nr. 140, f. 245v—364v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LIV).

Titlul în ms.: *ltpsește*.

Incipit: Chapitre XLII. De la mort de Michael voda. Les troupes de Sigismond Bathory, enhardies de se voir dans leur pays. . .

Desinit: . . . Et l'hinumerent <sic> dans le monastère des Trois Hierarches qui fut bâti par le prince Basile voda, son père¹.

XLVII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. 57, f. 431—650v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LV).

Titlul în ms.: *De aice începem a scrie létopisățul de pre izvod lui Miron Costin logofătul*.

Incipit: Batoresții și mai simeți fiind pre locurile sale. . .

Desinit: . . . și l-au astrucat în mănăstire zidită de tată-său care să pomenești Trei Svetitclie².

XLVIII. Bibl. Univ. Cluj, ms. inv. nr. 1/1924, f. 109v—186³. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXIV).

Titlul în ms.: *Létopisățul fără Moldoavei <sic> de la domnie lui Aron vodă, scris de Miron logofătul*.

Incipit: Domniei lui Aron vodă cu cale i-au zis cumplită. . .

Desinit: . . . și le-au îngropat în mănăstirea de tată-său zidită, care să pomenește Trei Sfétitele, iară în locul lui Ștefăniță vodă au venit domnu țără<i> Dabija vodă în anul 7170. Domniia Dabijii vodă. Cap. 4.

XLIX. Bibl. Univ. Cluj, ms. inv. nr. 25/1955, f. 293—421. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LIX).

Titlul în ms.: *De aice începem a scrie liatopisățul de pre izvodul lui Miron Costin logofătul. Moarte lui Mihaiu voevod*.

Incipit: Batoresții și mai semeți fiind pre locurile sale. . .

Desinit: . . . și l-au astrucat în mănăstirea zidită de tatăl-său, care să pomenește Trei Sfetitelii⁴.

L. Arh. Stat. Iași, ms. nr. 1733, f. 186—315⁵. Redacție deosebită, cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXV).

Titlul în ms.: *Până aice au scrisă letopiseșul acesta Ureche vornicul, iară de aice Innainte l-au scris Miron log<o>făt*.

Incipit: Pre acele vremi domnii din Ardial cu crălia leșască să sfăde. . .

Desinit: . . . ar fi murit otrăvită, însă adevărul nu să știi, că nici într-alte litopisăță aceasta nu adeverești.

¹ Se încheie cu formula: Jusqu'icy l'histoire de Moldavie a été exactement décrite ou tirée des mémoires du feu Miron Kosty, grand chancelier de la cour de cette principauté.

² Se încheie cu formula: „Până aice s-au scris de pre izvodul răposatului Miron Costin ce-au fost logofăt mare”.

³ Paginație în chirilică; la sfârșit cteva foi intervertite.

⁴ Se încheie cu formula: „Până aicea s-au găsit scris létopisățul țarei Moldovei”.

⁵ Se încheie cu formula: „Până aice s-au scris de pre izvodul răposatului Miron Costin ce-au fost logofăt mare”.

⁶ Numerotare în chirilică.

LI. Arh. St. Iași, ms. nr. 1664, f. 95 v. — 167 v. Text cu lipsuri la început; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, LXI).

Titlul în ms.: *Létopisăful țării Moldovii de la domnia lui Aron vodă, scris de Miron Costin ce-au fost logofăt mare.*

Incipit: Cap. 51. Domnia lui Aron vodă cu eale i-au zis cumplit...

Desinit: ... și le-au îngropat în mănăstirea Trii Sfetitele, care iaste de tată-său, Vasile vodă, zidită.

LII. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. V — 25 (fost 70), f. 208—318¹. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1608—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, LXIII).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: feciori a Irimii vodă: Costandin, Alexandru și Bogdan și a lui Simeon vod<ă> era cinci feciori...

Desinit: ... și l-au astrucat în mănăstire zidită de tatăl său, cari să pominești Trii Sfetitele.

LIII. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. VI—34 (fost 75), f. 373—547². Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, LXIV).

Titlul în ms.: *Plă alce merge după litopisăful lui Neculaiu Costin vel log<o>făt, iară de aice după a lui Miron Costin logofătul.*

Incipit: Batoresții mult sămeț după isprăvile lor, au dat războiu lui Baștia Giurgiu și lui Mihaie vodă aproape de Clujvar...

Desinit: ... l-au îngropat în mănăstire zidită de tatăl său, care să numește Trei Sfititele.

LIV. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. VI—41 (fost 91), f. 307—460. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1601—1661); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, LXVI).

Titlul în ms.: *De aice începem a scrie litopisăful di pre izvodul lui Miron Costin log<o>făt, iară de aice după a lui Miron Costin logofătul.*

Incipit: Batoresții și mai simet fiind pre locurile salé au dat războiu lui Baștea Giurgiu...

Desinit: ... și l-au astrucat în mănăstire zidită de tată-său, care să pominește Tri Sfititile³.

LV. Arh. Stat. Brașov, ms. inv. nr. 30914, f. I—IIv⁴ și 1—148v⁵. Text cu lipsuri; pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, LXVIII).

Titlul în ms. (f. I): *Létopiseșul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace de unde iaste părăsitu de Urechie vornecul de Țara de Josu, scosu de Miron Costin vornecul de Țara de Josu, în orașu tñu Iași, în anul de la zidirea lumii 7218, iar de la nașterea mntntulorului lumii lui Is<us> H<ristos> 1710 m<e>s<i>fa iul<ie> 6 ani, în zilele mării sale luminatului domn Io Nicolae voevod s-au scrisu, iar de mine s-au început în zilele luminatului domnu Io Mihaie vodă Suful și au luat sftșft în zilele lui Costandin Ipsilantu voevod, fevr<uarie> 21, leat 1803.*

Incipit (f. IV): *Istoricii, adecă scriitorii de cursul anilor acestor părți...*

¹ Numerotare în chirilică.

² Între f. 423 și 323, numerotare greșită (sare de la 421 la 323).

³ Se încheie cu formula: „Pînă aice s-au scris di pre izvodul răposatului Miron Costin ce-au fost vel log<o>făt”.

⁴ Titlul, lista istoricilor și predoslovია sînt la începutul manuscrisului.

⁵ Numerotare în chirilică cu cerneală neagră începînd după f. 160 v.

Incipit (f. II) : Prédoslovie, adecă voroavă către cetitoriu. Fost-au gîndul meu iubite cetitorule. . .

Incipit (f. IIv) : Stihuri de descălecatul țării. Neamul țării Moldovei de unde s-ar trage. . .

Al doilea titlu (f. 1^v) : *Letopiseșul țării Moldovei de la Aron vod<ă> încoace.*

Incipit : Capul 1. Pînă la cumplită domnia lui Aron vod<ă>. . .

Desinît : . . . și l-au astrucat în măn<ă>stirea tătîne-său, care să pomenește pre numele a Trei Svătitelei.

LVI. Bibl. Raion. Turnu-Severin, ms. fără cotă, p. 367—491. Redacție rezumativă, cu lipsuri la început ; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16, LXIX).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Iar Movileștii, precum scrii Urechi vornicul, încă cu Petru vod<ă> Șchiopul, trecut în Tara Leșască. . .

Desinît : . . . zidită de tatăl-său, cari să pomenește Trei Sfetitile.

N. B. Pentru letopiseșul lui Miron Costin vezi și : *Istoria paralelă a Țării Românești și a Moldovei.*

Ediții : Miron Costin, *Letopisîful Țării Moldovii de la Aaron vodă, de unde este părăsit de Urechi vornicul de Țeara de Gios, isvodit de . . . în anii de la zidirea lumii 7185, în oraș în Iași (1594—1662)*, la M. Kogălniceanu, *Letopisișe*, I, p. 211—355 și *Cronicele Romaniei*, I, p. 243—373 ; Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace de unde este părăsit de Ureache vornicul de Țera de Jos, scos de . . . la V. A. Urechiiă*, *Opere complete*, I, p. 429—678 ; Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei. Cu notițe lexicografice*, Buc., 1901, 176 p. ; Miron Costin, *Chronicon terrae Moldaviae ab Aarone principe . . . Letopiseșul Țării Moldovii de la Aron vodă încoace . . . Traducere latină contemporană editată de dr. Eugeniu Barwiński*, Buc., 1912, XXVI+228 p. + 2 st. ; Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei . . . ediție comentată cu introducere, glosar și indice de prof. Ioan St. Petre*, Buc., [1943], 306 [— 309] p. + 2 pl. ; Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace. Ediție critică de P. P. Panaitescu*, Buc., 1944, LXX + 432 p. + 6 f. pl. ; M. Costin, *Opere, ediție . . . de P. P. Panaitescu*, p. 41—201 și 337—368.

13. Chronika ziem moldawskich y multanskich

<Cronica țărilor Moldovei și a Munteniei>

Tratează despre originile romînilor de la daci și de la colonizarea romană pînă la „întemeierea” statelor românești, sfîrșind cu o descriere geografică a Moldovei și a Țării Românești și cu însemnări asupra limbii romîne.

I. Acad. R.P.R., microfilm nr. 16, după ms. IV. 4537, aflat în Bibl. Narodowa (Națională) din Varșovia, 25 f. Copie post 1677¹, în lb. polonă. Fila 25 a manuscrisului, care cuprinde dedicația autorului, e scrisă de însuși Miron Costin².

Titlul în nis. : *ca mai sus.*

Incipit : Jasnie wielmożny mściwy panie koniuszy koronny. . .

¹ Cf. Miron Costin, *Opere . . .* (ed. îngrijită de P. P. Panaitescu), București, 1958, p. 373.

² Miron Costin, *op. cit.*, p. 370.

Desinit: ... zyczlywy przyiaciel y sługa, Miron Costyn.

II. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 5212, în -8°, f. 20—44. Miscelaneu, copie modernă, în lb. polonă, scrisă de I. Bogdan, după ms. descris mai sus.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: Jasne wielmozny msciwy panie koniuszy koronny...

Desinit: ... Miasta u Turkow od Multan Dziurdziuw, Braita.

Ediții: Miron Costin, *Cronica țării Moldovei și a Munteniei*, la I. Bogdan, *Cronice inedite...*, p. 139—204; M. Costin, *Opere, ediție...* de P. P. Panaitescu, p. 202—217 și 369—374.

14. Poema polonă despre Moldova și Țara Românească

Opisanie Ziemic Mołdawskiej wierszem <Descriere în versuri a țării Moldovei>

E o prelucrare în versuri a *Cronicii țărilor Moldovei și a Munteniei* de mai sus, împărțită în trei părți inegale, fiecare cu câte un titlu separat: *Despre neamul moldovenesc*; *despre prima lui descălecare de către Traian*, apoi *De risipirea coloniilor lui Traian de către tătari și de locuințele românilor în munți* și *Despre a doua descălecare a Moldovei și a Munteniei după alungarea tătarilor*; acest din urmă capitol cuprinde o serie de legende populare. Urmează o anexă în proză despre dregătorii Moldovei și Țării Românești.

I. Acad. R.P.R., ms. slav. nr. 679, în -4°, 27 f. Copie din anul 1886, în lb. polonă, scrisă de Leon Buchkowski în Polonia după ms. 1348 din anul 1700 aflat în Biblioteca Muzeului Czartoryski din Cracovia.

Titlul în ms.: *Mirona Costyna kanclerza Mołdawskiego opisanie ziemie Mołdawskiej wierszem...* <Descrierea în versuri a țării Moldovei, de Miron Costin, cancelarul țării Moldovei>.

Incipit: Wstydam sie Muzy moiey Sarmatskiey przed Najasnieyszym y niezwyeczonym ajcstatem Waszcy Krolewskiey Mści...

Desinit: ... Tosz Jarzono tasz z Sarmaty/Wlcc będzie sąsiady.

Ediții: Miron Costin, *Opisanie ziemi Mołdawskiej i Mullanskiej* <Istoria despre Moldova și Țara Românească>, la I. Borkowski-Dunin, în *Pisma*, Lwov, 1856, tom. I, p. 239—274; Miron Costin, *Descrierea Moldovei și a Munteniei în versuri polone de...*, de pre manuscrisul autograf din 1684, tradusă și comentată (de B. P. Hasdeu), în *Din Moldova*, Iași, 1863, nr. 18, p. 81—85, nr. 19, p. 7—11; Miron Costin, *Descrierea Moldovei și a Țerei Românești în trei cînturi, în versuri polone, însoțită de uă prefăță arrelarea izvoarelor istoriei române, și uă notiță statistică în proză; de celebrută cronicar...* (traducere de B. P. Hasdeu), în *Arh. isl.*, vol. I, part. I, p. 159—172; Miron Costin, *Despre poporul Moldovei și al Țerei Românești de... mare togofelă al Țerei Moldovei, Opisanie ziemi Mołdawskiej i Mullanskiej przez Mirona Costyna wielkiego togofela ziemi Mołdawskiej*, la M. Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei*, III, p. 487—524; Miron Costin, *Opisanie ziemie Mołdawskiej i Mullanskiej — Despre poporul Moldovei și al Țerei Romanesci de...*, la V. A. Urechia, *Opere*, II, p. 72—142; Miron Costin, *Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească (1684). Ediție și traducere de P. P. Panaitescu*, Buc., 1929, 132 p. (Extras din *Anal. Acad. Rom.*, Mem. secf. isl., scr. III, tom. X); Miron Costin, *Opere. Ediție...* de P. P. Panaitescu, p. 218—240 și 375—392.

15. De neamul moldovenilor, din ce fără au eşit strămoşii lor

Se arată originea romană a poporului nostru din toate trei ţările române, luptele dacilor cu romanii, colonizarea Daciei şi retragerea coloniștilor în niunţi; restul operei este închinat limbii, cetăţilor, portului şi obiceiurilor poporului român.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 53. In-folio, f.3v—6v şi 11—35v. Compilaţie de cronică, copie din anul 1766, în lb. română, scrisă de Iosif Luca¹ pentru Alexandru Hurmuzachi postelnic.

Titlul întregii compilaţii este : *Hronograful care să chieamă moldoveneşle scrisoarea anilor, scris cum să va arăta înainte cine ce au scris. Şi s-au scris în zilele pre lumninalului şi pre înaintealului domnu şi stăpînitoriu a toată Moldavia, Ioan Grigorie Alexandru Ghica voevoda, în anul de la zidirea lumii 7274, iar de la întruparea lui Dumnezeu cuvîntul 1766, luna martie 27 de zile, întru pomenirea răposăţilor domni a pămîntului Moldovii cu toată chelluiala postelnicului Alexandru Hurmuzache*. Manuscrisul a aparţinut vornicului A. Sturdza (1839) şi lui M. Kogălniceanu (1845); dăruit Academiei de D. A. Sturdza (1885). Pinax (=tablă de materii) pentru întregul manuscris la f. 7—10v. Compilaţia mai cuprinde letopiseţele lui Nicolae şi Miron Costin şi pe acela al lui Neculce.

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 11) : *Carlea dinliu pentru niamul moldovênilor din ce fără au eşit strămoşii lor*.

Incipit (f. 3v) : Predoslovila adevă mai înainte cuvîntare din descălecatul ţării Moldovii dintîi şi a niamului moldovenesc, către cetitorii aceştii cărţi. . .

Desinil (f. 6v) : . . . pre aceşti doi au urmat răposatul Urêche vornicul.

Incipit (f. 11) : Cap. . . ² Toate lucrurile dacă să încep a să spune [de Italiia] din-ceputul său, mai lésne să înfăleg. . .

Desinil (f. 35v) : . . . ce nu s-au pomenit pînă la acesta an nemică de descălecatul ţărilor acestora.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 104, in-folio, f. 9—53v. Compilaţie de cronică, copie din anul 1800, în lb. română, scrisă de medelnicerul Toader Sion³. A aparţinut paharnicului Costache Sion (1869). La f.2—8, un pinax, adică o tablă de materii pentru întregul manuscris, care mai cuprinde letopiseţele lui Miron şi Nicolae Costin.

Titlul operei de mai sus *lipseşte*, iar pentru întreaga compilaţie de cronică este următorul (f. 1) : *Letopisăfşile fărîi Moldovii scrisă de vornicul Grigorie Ureche, de logofătul Miron Costin, copiale şi prescurtate aici, prelucrîndu-să cu puşine ore care modificări după alle manuscrisă mai vechi în anul 1800, luna iulie 12 zile*.

Incipit : Predoslovie <sic> adevă cuvîntare dintîi din descălecatul ţării dintîi şi a neamului moldovenesc către cititorii cărţi. Începutul ţărilor acestora şi a neamului moldovenesc. . .

Desinil : . . . ce nu s-au pomenit pînă la acest an nemică de descălecatul ţărilor acestora.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 123, in-folio, f. 4—26. Compilaţie de cronică, copie din anul 1805, în lb. română, scrisă de Vasile Pogor, pisar la Episcopia de Huşi, şi de un Miron, după o altă copie din 1781⁴. La f. 6r—v, o prefaţă interpolată (cf. şi ms. 1298, f. 5—6).

¹ Cf. G. Ştrempele, *op. cit.*, p. 140.

² Şters.

³ Punem la îndolală numele copistului de mai sus, indicat de Costache Sion, el pare să fie mai degrabă un Nicolai, cf. semnătura din frontispiciul manuscrisului (f. 2).

⁴ Cf. fila 101 v din manuscris.

Dăruit Academiei de D.A. Sturdza (1885). Manuscrisul mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin, precum și cronica anonimă a Moldovei dintre 1661 și 1705.

Titlul operei de mai sus *lipsește* în manuscris, iar pentru întreaga compilație este următorul (f. 3.): *Litopisișul Țerilor Moldova i Țara Munteniască de cînd s-au descălecat. 1805 iuni 20. Scris-o-am eu, iubitoriul de ostinele Vasilie.*

Incipit : Cătră pre iubișii, predoslovie sau cuvîntare pentru descălecătura Țărilor și a niamului moldovenescu, i muntenescu, cătră cetitori. Începutul Țărilor acestora și a niamulu moldovănescu. . .

Desinit : . . . ce nu s-au putut găsi pînă la ace< s>tu < sic! > nimică de descălecatu acestor Țări.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 232, in-folio, f. 5—19v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit. Compilație de cronici, copie din 1780—1790, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, între care și aceea a unui Spiridon. Manuscrisul a aparținut lui V. Petrovici (1857) și apoi lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin, cronica anonimă a Moldovei dintre 1661 și 1705, iar la f. 175 un fragment din letopisețul lui Ion Neculce².

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : tot orașul la Brut. Căroră au arătat tuturor fapta ce au făcut. . .

Desinit : . . . cărilé au descălecat acéște Țări cu rîmlénii, caré iară văleat dé la

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 252, in-folio, f. 8 și 14—37. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (ante 1775), în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, în cea mai mare parte însă de Ioasaf Luca. Manuscrisul a aparținut ieromonahului Ioasaf Luca, lui Matei Hurmuzachi vel paharnic, lui Constantin D. Sturza și lui A. Sturdza (1840). La f. 8—11v o tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin și pe acela al lui Ion Neculce.

Titlu în ms : *lipsește*.

Incipit (f. 8) : Cărio Cavașii, istoricū. . .

Desinit (f. 8) : . . . pre acești doi au urmat răpoușatul Uréche vornicul.

Incipit (f. 14) : s-au scris mai sus despre partea Italiei despre Țările grecești, așa și Italia. . .

Desinit (f. 37) : . . . ce nu s-au pomenit, nu s-au scris pînă la acesta an nemică de descălecatul Țărilor acestora.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 253, in-folio, f. 5v—34. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie de pe la 1740, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, între care și I. Neculce. Manuscrisul a aparținut lui M. Kogălniceanu; dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). La f. 1—4v o tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin și pe acela al lui Ion Neculce.

² Acest fragment *începe* : „Domnie Dușăi vodă. . .” și *sfîrșește* : „. . . l-au pîrit la Poartă, precum mai sus s-au scris”.

Titlul în ms. : *Cartea dintii pentru neamul moldovenilor din ce țară au eșit strămoșii lor.*

Incipit : Cap. 1, zaci<ala> 1. Toate lucrurile dacă să încep a să spune [de Italia] din-ceputul său, mai lesne să înțeleg. . .

Desinit : . . ci nu s-au pomenit pîn<ă> la acesta anu nimic di descălecatul țărilor acestora

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 254, in-folio, f. 3—5v și 9—31v. Compilație de cronici, copie din anul 1766, în lb. română, scrisă de Ioasa Luca pentru Iordache Cantacuzino vel spătar. Titlul întregii compilații : *Hronograful care să chiamă sloveneste letopisdu, iar pre limba romniască a anilor scrisoare al țării Moldovii scris de mulți istorici pre cum să va arată înaintea cine ce au scris. Și s-au scris în zilele pre luminatului, pre înndălatului domnu și stăpînitoriu a toată Moldavia Io Grigorie Alexandru Ghica voevoda în anul de la zidirea lumii 7274, iar de la întruparea domnului Dumnezeu și mîntuitorului nostru Is<us> H<risto>s 1766, luna aprilie 7 zili. Cu toată cheltuiala dumisali Iordachi Cantacozino vel spatar.* Și esti scris acestu litopisdu de părintele Iosaf Luca, ficior Lucăi vist<ier>, cu toată cheltuiala mea cîndu eram vel spăt<ar>, Iordachi Cantacozino vel vor<nic> *¹. Manuscrisul a aparținut lui Gheorghe Matei Cantacuzino, care-l dăruiește lui Alexandru Hlîdeu (1829); apoi a aparținut lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Române de Ministerul Cultelor (1882). La filele 5v — 8v o tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin, precum și acela al lui Ion Neculce.*

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 9) : *Cartea dintii pentru neamul moldovenilor din ce ară au eșit strămoșii lor.*

Incipit (f. 3) : Predosloviia, adică cuvîntarea dintii din descălecatul țării dintii și a niamului moldovenescu, către cetitorii aceștii cărți. Începutul țărălor acestora și a niamului moldovenescu. . .

Desinit (f. 5v) : . . pre acești doi au urmat răpousatul Ūréche vornicul.

Incipit (f. 9) : Cap. 1. Toate lucrurile dacă încep a să spune [de Italia] din-ceputul său, mai lesne să înțeleg. . .

Desinit (f. 31v) : . . ce nu s-au pomenit pînă la acesta anu nemică de descălecatul țărălor acestora.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 266, in-folio, f. 57—61v. Text fragmentar, numai două capitole. Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. C o s t i n (16, XVIII) Titlul în ms. : *Carte dintii de neamul moldovenilor din ce țară au eșit strămoșii lor.*

Incipit : Cap. 1, zaci<ala> 1. Toate lucrurile deaca se încep a să spune din-ceputul său, mai lesne să înțeleg. . .

Desinit : . . de această t<np>ărăție vei afla și prorocii, ales la Daniil prorocul.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 353, in-folio, f. 6—31v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit, numai cinci capitole. Compilație de cronici, copie dinaintea de anul 1730, în lb. română, scrisă de logofetelul Radu Lupescu². A aparținut bibliotecii lui Nic. Mavrocordat voievod, slugerului Nic. Greceanu, lui Cesar Bolliac și apoi lui D.A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Române în 1885. Compilația mai conține letopisețul lui Nicolae Costin și „Vița lui Nicolae Mavrocordat” de Nicolae Roset,

¹ Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt o adăugire ulterioară de altă mînă.

² Cf. G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 141.

Titlul în ms. (f. 9) : *Carte dintli de neamul moldovenilor din ce fară au eşit strămoşii lor.*
Incipit (f. 6) : <sfîn>ta credinţă a noastră creştinească şi mîntuirea noastră. . .
Desinit : . . . că acest féal de port de încălţămintă pentru sprintenii Țin.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 401, in-folio, f. 1—11v şi 15—20. Numai cinci capitole. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. A aparţinut lui I. Beldiman, lui Ursache Costin (1827), apoi lui Nic. Istrati (1850) şi lui D. Sturdza, care-l dăruieşte Academiei Romîne în 1885. Miscelaneul mai cuprinde letopiseţul lui Nicolae Costin.

Titlul în ms. (f. 3) : *Cartia dintliu di niamul moldovenilor din ci fară au eşit strămoşii lor.*
Incipit (f. 1) : Predoslovie adică cuvîntare dintliu di descălecatul Țării cel dintliu şi niamul moldovinescu, cătră cititoriu. Începutul Țărilor acestora . . .¹
Desinit (f. 11v) : . . . că acest filiu de portu di încălţămintă pentru sprintiniala îl Ținu.
Incipit (f. 15) : pri acel Fliac, căruia numile la istoriile Rîmului iaste Fulvius Fliahcus. . .
Desinit (f. 20) : . . . cum acel turnu ş-au schimbat numile şi n-au Ținut numele ziditoriului său, cum Țini şanţul Troianul până astăzi.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 503, in-folio, f. 1—20. Compilaţie de cronici, copie din anul 1797, în lb. română, scrisă de Dumitru cîntăreţul Bucureşteanu. La f.3 o prefaţă interpolată, cf. şi ms. rom. 1298. Compilaţia mai cuprinde letopiseţele lui Miron şi Nicolae Costin, precum şi cronica anonimă a Moldovei dintre 1661 şi 1705.

Titlul în ms. (f.3) : *Carte dintli di neamul moldovenilor din ce fară au eşit strămoşii lor.*
Incipit (f. 1) : Predoslovie, adică cuvîntare din descălecatul Țării di dintli şi a neamului moldovenescu, cătră cititori di aceştii cărţi, adică : începutul Țărilor acestora şi a numelui <sic !> moldovenesc. . .
Desinit : . . . ce nu s-au pomenit pînă la acesta <sic !> nimic de descălecatul acestor Țări.

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 580, in -4 , f.3—24 şi 30v—40v. Numai cinci capitole. Compilaţie de cronici, copie de la anul 1718, în lb. română, scrisă în Braşov de Gheorghe logofeţel ot vel stolnic Matei Creţulescu, după o altă copie din 1713. A aparţinut stolnicului Matei Creţulescu (1718), apoi schitului Iezerul (?) (1819) şi în cele din urmă lui Conşt. Erbiceanu, care-l dăruieşte Academiei Romîne (1899). Compilaţia mai cuprinde letopiseţul lui Nicolae Costin.

Titlul în ms. (f.8) : *Carte dintli de niamul moldovenilor din ce fară au eşit strămoşii lor.*
Incipit (f.3) : Predoslovie adică cuvîntare dintli de dascălecatul Țării cel dintli şi neamul moldovenescă către cititoriă. Începutul Țărilor acestora. . .¹
Desinit (f. 24) : . . . că acest fel dă port de încălţămintă pentru sprintenia îl Țin.
Incipit (f. 30v) : pre acel Flac, căruia numel<e> la istoriile<e> Rîmului iaste Fulvius Fliahcus. . .
Desinit (f. 40v) : . . . cum acel turnu şi-au schimbat numel<e> şi n-au Ținut numel<e> ziditoriului său, cum Țin<e> şanţul Troianul pînă astăzi.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 731, in-folio, f.4v.—41. Compilaţie de cronici, copie din anul 1819, în lb. română, scrisă de Nichifor Malcociu monahul la m-reia Slatina. Titlul întregii compilaţii : *Acestu letopisăfu pentru întîmplările Țării Moldovei de la care vreme şi întliu d<o>mnu Dragoşu vodă au descălecatu în Țara aciasta, după cum să arată aice, l-am scris eu Nechişoru monahu Malcociu în mănăstire Slatina ci este în Ținutul Sucevei şi l-am datu sfintei*

¹ Ordinea capitolelor complet răsturnată în manuscris.

mânăstiri pentru pomenire me, avîndu dorire pentru patriia mea. Și mă rog, cinstiților cetitori, de veși găsi vreo greșală, să mă ertați, că și eu mult m-am silit a îndrepta pe unele locuri ce am găsit greșale. Iar pentru nezăbăvire am scris după cum am aflat în celalalt letopisdu. La velet 1819 oct<om>v<rie> 1. Codicele a aparținut m-rii Slatina, apoi lui Nic. Istrati la Rotopănești (1850). La f.1v — 4, un pinax pentru întregul manuscris, iar la f. 73 — 74, Stihuri pentru Ștefan cel Mare¹. Compilația mai cuprinde letopisețul lui Nicolae Costih. (Cf. și ms. rom. 508, la letopisețul lui Miron Costin, care constituie volumul al doilea al compilației.)

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 8): Cartea dintii de niamul moldovenilor din ce țară au eșit strămoșii lor.

Incipit (f.4v): Prodoslovie adecă cuvîntare dintii din descălecatul țarei dintii și a niamului moldovenescu cătră cetitorei <sic!> cărți<i>. Începutul țărilor, acestora și a niamului moldovenescu. . .

Desinit: . . . ce nu s-au pomenit pînă la acest anu nemică de descălecatul țarelor acestora.

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 912, f. 17—18v. Fragment (cuprinde numai o parte din predoslovie și lista istoricilor); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui I. Neculce (26, VIII).

Titlul în ms.: lipsește.

Incipit: Indemnatu-m-au firea mai mult decît știința aceștii țării. . .

Destinit: . . . Pre acești doal au urmat răpousatu<l> Urechi vor<ni>c.

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1298, in-8°, f. 1—46. Compilație de cronici, copie de pe la 1732 în lb. romînă. Manuscrisul a aparținut lui Vasile Buhăescu, care-l dăruiește lui Dumitrașco Balasache vel serdar, iar acesta îl dăruiește lui Iordache Balș banul (1743). Pe la 1780 aparține Lănesii Safta Ruset; mai tîrziu lui Tache Anastasiu și apoi lui Iosif Fleischer din Suceava. La f. 5v—6 o prefață a copistului (?), cf. și ms. 123, 5^o3, 2575, 4797 și 1/1924 Cluj. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Mirou și Nicolae Costin, precum și cronică anonimă a Moldovei dintre 1661 și 1705.

Titlul în ms. (f.8): Cartea dintii de niamul moldoveniloră din ce țară au eșit strămoșii lor.

Incipit: Predoslovie. . . Începutul țărilor acestora și a neamului moldovenesc.

Desinit: . . . ce nu s-au pomenit pînă la acesta <sic!> nemică de descălecatul acestor țări.

XVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2305, in-4', f. 10—60v. Compilație de cronici, copie din anul 1800, în lb. romînă. La f. 1 — 9, un pinax pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin.

Titlul în ms. (f. 17): Carte dintii de neamulă moldovenilor din ce țară au eșit strămoșii lor. . .

Incipit: Prodoslovie. . . Începutul țărilor acestora și a neamului moldovenesc. . .

Desinit: . . . ce nu s-au pomenit pînă la acest an nimic de descălecatul țărilor acestora.

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2575, in-folio, f. 1—24v. Compilație de cronici, copie din anul 1834, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini între care și un A. Cru<ceru?> Provine de la Muzele de antichități din București (1963).

¹ Stihurile încep: „Domnie lui Ștefan voevod. . .” și sfîrșesc: „. . . să-ș ia plata dreptății”.

La f. 3 o predoslovie interpolată, cf. și ms. rom. 1298. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin, precum și cronica anonimă a Moldovei dintre 1661 și 1705.

Titlul în ms. (f. 3v) : *Carte dinții de¹ neamul moldovenilor din ce țară au eșit strămoșii lor.*

Incipit : (f. 1) : Predoslovie . . . Începutul țărilor acestora și a neamului moldovenesc și muntenesc . . .

Desinil : . . . ce nu s-au pomenit pînă la aceasta <sic> l> nemic de descălecatul acestor țări.

XVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2715, in-folio, f. 2—12 și 16—20v. Text cu lipsuri, numai cinci capitole. Compilație de cronici, copie din anul 1723, în lb. română, scrisă de Stanciu erei de la biserica Tuturor sfinților din București. A aparținut bibliotecii colegiului sf. Sava ; provine de la Muzeul de antichități din București (1903). Compilația mai cuprinde letopisețul lui Nicolae Costin.

Titlul în ms. (f. 4) : *Carte dintli de neamul moldovenilor din ce țară au eșit strămoșii lor.*

Incipit (f. 2) : Predoslovie . . . Începutul țărilor acestora și neamului moldovenesc . . .²

Desinil (f. 12) : . . . vedem acum la cerchiez că acest feliu de port de înălțăminte pentru sprinteniia îl țină.

Incipit (f. 16) : pre acel Flac, căruia iaste numele la istoriile Rîmului Iaste Fulvius . . .

Desinil (f. 20v) : . . . cum acel turn s-au schimbat numele și n-au ținut numele ziditorului său, cum țin șanțul Troianului pînă astăzi.

XIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2942, in-folio, f. 1—22v. Text cu lipsuri. Compilație de cronici, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea (cca. 1830—1840), în lb. română, scrisă de mai multe mîini. Manuscrisul a aparținut lui D. A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Romîne în 1905. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin.

Titlul în ms. : *Cartea dintli de neamul Moldovei și în ce țară au eșit strămoșii lor.*

Incipit : Cap. 1. Toate lucrurile dacă începă a se spune [de Italia] din începutul său, mai lesne se înțeleg . . .

Desinil : . . . ci nu s-au pomenit pînă la acest an nimica de discălecatul țărilor acestora.

XX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3067, in-folio, f. 4v—25. Compilație de cronici, copie, din anul 1832, în lb. română, scrisă de Theofan monahul de la m-reă Rîșca, după un manuscris de la m-reă Slatina. A aparținut m-rii Rîșca. La f. 2—4v tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețul lui Nicolae Costin, iar la f. 40v—41v stihuri pentru Ștefan cel Mare³.

Titlul în ms. (f. 7) : *Carte dintli din <sic> l> neamul moldovenilor din ce țară au eșit strămoșii lor.*

Incipit (f. 4) : Prodoslovie. Început țărilor acestora și a neamului moldovenesc și muntenesc și cîți sînt în Țările Ungurești . . .

Desinil : . . . ci nu s-au pomenit pînă la acest an nimic de discălecatul țărilor acestora

XXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4161, in-folio, f. 5—28. Compilație de cronici, copie din anul 1838, în lb. română, scrisă de Ioan Diclescu. Titlul întregii compilații : *Hronograf despre întîmplările și prefacerile ce au urmat în țara Moldovii, de pe un izvod vechiu, și acu scris în zilele prea înălțatului domn slăpîitor Mihail Grigoriu Sturza voeo>v<o>d*

¹ Cuvîntul e scris neclar.

² Ordinea capitolelor complet răsturnată în ms.

³ Stihurile încep : „Domnia lui Ștefan voevod cel bun . . .” și sfîrșesc : „să-ș ia plata dreptății”.

la anul de la mîntuitoriul H<risto>s 1838 noemv<ie> 6, cu toată cheltuiala domnului domn colonel și cavaler Teodoriță de Balș. Manuscrisul a aparținut lui Toderiță Balș; achiziționat de Academia Română de la I. Berindei din Iași (?) în 1912. La f. 7v–9, un pinax pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin, precum și acela al lui Ion Neculce.

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 5) : *Înnainte cuvîntare din descălecatul țării Moldovît dintîi și a niamului moldovenesc.*

Incipit Cătră cititori. Începutul țărilor acestora și a niamului moldovenesc. . .

Desinit : . . . ce nu s-au pomenit pînă la acest an nimic de descălecatul țărilor acestor.

XXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4797, in-folio, f. 1–25v. Text cu lipsuri. Compilație de cronici, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (după 1785)¹, în lb. română. La f.2 un fragment de predoslovie interpolată, cf. și ms. 1298. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin.

Titlul în ms. (f.2v) : *Carte dintîi a niamului moldovénilor din ce țară au eșit strămoșii lor.*

Incipit : (f. 1) : Predosloviia. Destul a scrie de mai scurte vacuri, destul de dînsul și atît. precum poate de cine să zică. . .

Desinit : . . . ce nu s-au pomenit nimic de descălecatul acestor țări.

XXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4800, in-folio, f. 6–32. Compilație de cronici, copie din anul 1819 în lb. română scrisă de Ioan Miculescu căminar. La f. 1–5v, un pinax pentru întregul manuscris, care mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin.

Titlul în ms. : *Prodoslovie <sic!> adică înnainte cuvîntare pentru descălecatul țării dentîi și a niamului moldovinesc. Cătră cetitoriul cărțîi.*

Incipit : Începutul țărilor acestora și a neamului moldovinesc și muntenesc și cîți sînt și în țările ungurești cu acest numi romînesc. . .

Desinit : . . . ci nu s-au pomenit pînă la acest an nimic de descălecatul țărilor acestora.

XXIV. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. inv. nr. 1/1924, in-folio, f. VII–27². Compilație de cronici, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de Iosaf ieromonah, după o altă din 1724 a lui Sava ieromonah. Titlul întregii compilații (f. I) : *Hronograf adecă lētopiseșul țării Moldoavei <sic!> dintru tîntiul descălecat de Traian înpăratul cu rîmlēni și al doilear de Dragoș vodă, care să vede pîndă astăzi și viața domnilor din vechi istorii, carii s-au scris în zilele de D<u>mnezeu tîndlăfatei domnii a prea luminatului nostru domn Ioann Mihai Racoviță voevod, cu bl<a>goslovenia prea osîfințitului părinte chyr Athanasia, episcop Romanschiei, leat 7232 m<e>s<i> <ka> <e>vrua>r.* Manuscrisul a aparținut lui Const. Brașoveanu (1807) apoi lui I. Borcilă stolnic și lui G. Sion. La f. I–II o predoslovie a copistului Sava ieromonah, închinată episcopului Athanasie al Romanului, la f. Xr–v o altă prefață interpolată; cf. ms. 1298, iar la f. III–IV pinax pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron și Nicolae Costin.

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 1) : *Carte dintîi de neamul moldovénilor din ce țară au eșit strămoșii lor.*

Incipit (f. VII) : Predoslovie . . . Începutul țărilor acestora și neamului moldovenesc . . .

Desinit : . . . ce nu s-au pomenit pînă la acesta an nimic de descălecatul țărilor acestora.

¹ Cf. filigrană de la f. 125.

² Numcrotare parte în latină cu creion negru, parte în chirilică cu cerneală roșie.

XXV. Arh. Stat. Iași, ms. nr. 1733; in-folio, f. 2–53¹. Compilație de cronici, copie din anul 1785, în lb. română, scrisă de Ștefan Țicău, după o copie din 1773 prescrisă de Vartholomei Măzăreanu în m-reă Solca pentru Ioan Cantacuzino vel spătar. Titlul întregii compilații : *Létopisefulă țării Moldovii carile întâi au fostu scrisu pînă la un locu de Nestor Ureche vornicul, iară de la un locu de Miron logofătul, iară de acolo de Ioan Niculce, iară preste totu de Ioan Cantacuzino vel spătariu, iară al cincile rînd iarăși preste totu s-au scrisu în sînta mănăstire Solca, fiind mitropolită Moldovii preosfințle sa chiriu chir Gavriil mitropolit, după trupu frate mării sale Ioan Theodor voevod. Și episcop Rădăufului preosfinție sa chir Dosothei Herescul. Prin ostiniala și osărdie a lui Vartholomei Măziranul, arhimandrit sîntei mănăstiri Solcăi, ca să-m fii pentru a me trebuință și a celor ce vor vre să citiască; iară după a m moarte, să fie a sîntei mănăstiri Solcăi. Și l-am scrisu în anii de la Hristos, mântuitoriul nostru 1773, începîndu-l în luna lui ienuarii. Iară al șasăle rînd s-au scris în tîrgul Iașii, la începutul domnii mării sale Alecsandru Ioan Mavrocordat v<oe>voda de dumnalui <sic> Costand<i>re Greceanul biv vel spatariu, prin scrisoare și ostiniala a me a lui Ștefan Țicău. La let 1785, ienuarii în 30 zile, s-au începutu cu agiutoriul lui Dumnezău. 1785 let. Ștefan Țicău. Manuscrisul a aparținut lui Const. I. Climescu (1933). La f. 1–125², la sfîrșitul manuscrisului, o tablă de materii foarte amănunțită (pe paragrafe) pentru întreaga compilație. Compilația mai cuprinde letopiseșele lui Miron și Nicolae Costin, precum și cele ale lui Ion Neculce și Ioan Canta.*

Titlul în ms. al operei de mai sus : *Pentru întâia descălecătură a țării și a niamului moldovinesc.*

Incipit : Începutul țărilor acestora și a niamului moldovinesc și muntenesc și a Țării Ungurești și acestu nume român pînă astăz...

Desinit : ... la atîta vacă ce nu s-au pomenit pîră la acestu an de descălecatul țărilor acestora.

XXVI. Arh. St. Iași, ms. nr. 1664, f. 3–23; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16, LXI).

Titlul în ms. (f. 6) : *Cartea dintîi de neamul moldovenilor, din ce fără au eșit strămoșii lor*

Incipit (f. 3) : A doa predoslovie... Începutul țărilor acestora și a neamului moldovenesc...

Desinit (f. 23) : ... nimic de descălecatul țărilor acestora.

XXVII. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. V–2 (fost. 116), in-4°, f. 2–22v. Text cu lipsuri. Compilație de cronici, copie din sec. al XVIII-lea în lb. română. Manuscrisul a aparținut lui Teofan ierodiacon de la mănăstirea Rîșca, lui Grigoraș Moțoc din Brusturi (1799), apoi lui Costache Stamate și lui Const. Hurmuzaki care-l dăruiește Bibliotecii centrale din Iași. La f. 1 tablă de materii incompletă. Compilația mai cuprinde letopiseșul lui Nicolae Costin.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : mare voe și lehov priimăscu (nu știu muntenii din ce s-au abătut o samă puțin din ceastă hiré)³ așe la petrecanii la întrebare unul pre altul di vilață...

Desinit : ... ce nu s-au pomenit pînă la acest an nimică de des<căle>catul țărilor acestora.

¹ Numerotare în chirillică.

² Nouă numerotare tot în chirillică.

³ Parantezele aparțin copistului.

Ediții: Miron Costin, *Cartea pentru descălecatul dintăiu a Țării Moldovii și neamul moldovinesc de ...* la M. Kogălniceanu, *Letopisișe*, I, p. 1–32 și *Cronicele Romaniei*, I, p. 1–30; Miron Costin, *Cartea pentru descălecatulu de'ntaiu a Țerei Moldovei și neamului moldovenesc de ... carele au fost logoșet mare în Moldova*, la V. A. Urechîă, *Opere*, I, p. 371–428; Miron Costin, *De neamul moldovenilor din ce țară au eșit strămoșii lor*, ediție de C. Giurescu, Buc., 1914, LV+64 p.; M. Costin, *Opere, ediție ... de P. P. Panaitescu*, p. 241–274 și 393–417.

Studii (la operele lui Miron Costin): V. A. Urechîă, *Miron Costin, Opere*, I (800 p.+2 facs.), II (656 p.); idem, în *Conv. lit.*, 1886, XIX, p. 897–910, 1032–1043 și 1886, XX, p. 69–76; Oprisa Pál, *Costin Miron. Tanulmány a román irodalom—történet köréből* <Miron Costin. Studiu din domeniul istoriei literaturii române>, Budapesta, Tip. Rózsa K. és neje, 1892, 32 p.; Al. Gidel, *Stud. asupra cronicarilor*, XV+352 p.; Alex. Lăpădatu, *Manuscrisele de la Biserican și Rîșca...*, Buc., 1906, p. 28–29; Al. Rosetti, *Data „Cronicei Țării Moldovei și Munteniei” de Miron Costin*, în *Conv. lit.*, 1916, L, p. 331–337; C. Giurescu, *Interpolările și data scrierii „De neamul moldovenilor” de Miron Costin* . . . în *Bul. com. ist.*, 1916, II, p. 103–132; George Pascu, *Miron Costin. De neamul moldovenilor. Scrierea românească și prelucrările leșești. Letopiseșul Țării Moldovei, scrierea românească și traducerea latinească de ...*, Iași, 1921, 29 p. (Extras din *Arhiva*); P. P. Panaitescu, *Influența polonă*, 224 p.; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, I, p. 315–341; I. Minea, *Cînd a scris Miron Costin „Chronika ziem mołdawskich y mullanskich” (Cronica Țării Moldovei și a Munteniei)*, în *Cercet. ist.*, 1925, I, p. 414–416; P. P. Panaitescu, *Cu privire la data scrierii „Chronika ziem mołdawskich y mullanskich” de Miron Costin*, în *R. ist.*, 1926, XII, p. 9–12; G. Pascu, *Cronicarii moldoveni...*, 119 p.; I. Minea, *Despre Miron Costin*, în *Cercet. ist.*, 1940, XIII–XVI, p. 651–669. A se vedea și *Bibliografia generală*.

Nicolae Costin

(cca. 1660–1712)

16. Letopiseșul țării Moldovii de la zidirea lumii pînă la 1601

Cronica începe de la zidirea lumii, se trece apoi la daci și la luptele lor cu romanii, la migrațiunea popoarelor peste Dacia medievală etc., iar istoria Moldovei pornește de la Dragoș voievod și se oprește la 1601. Letopiseșul mai cuprinde pasaje întinse care privesc istoria popoarelor vecine.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 53, f. 35v–109. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, I).

Titlul în ms.: *Începătura letopisășului fărăi Moldosii.*

Incipit: Capû 1. Din Totrămul <sic!> al trileia fictor a lui Gomer, nepot lui Iafet. . . *Desinul:* . . . și au gonit pre Aron vodă din scaon și au arsu tîrgul Iași în anul 7103.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 59, in-folio, f. 1–70. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1439).

Compilație de cronici, copie de pe la 1720—1730, în lb. română, scrisă de logofețelul Radu Lupescu¹. A aparținut lui Ioan Radu Leca, neguțător, din Brașov, apoi bibliotecii gimnaziului român-greco-ortodox din Brașov (1880) și în urmă lui Ion Arsenie Navrea care-l dăruiește Academiei în 1886. Compilația mai cuprinde o parte din letopisețul lui Grigore Ureche.

Titlul în ms.: *Facerea. Pentru facerea lumii.*

Incipit: Cap. 1. De zidirea lumii sau făptura lumii. . .

Desinit: . . . unde și Mihai Buceașchie au căzut în războiu.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 104, f. 53v—194. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, II).

Titlul în ms.: *Începătura lătopisișului țării Moldovii.*

Incipit: Cap. I, zaceala, 1. Din Togormu, al treilea fecior a lui Gomer. . .

Desinit: . . . și au gonit pre Aron vodă din scaun și au ars tîrgul Iașii în anulă 7103².

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 115, in-folio, f. 5v—107v. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1561). Compilație de cronici copie din anul 1726, în lb. română, scrisă de Gligoraș sin Vasilie Uricar pentru Teodor Costache treti logofăt.

Titlul întregii compilații: *Acestă lătopiseșă a țării Moldovei de descălecatul și înălțarea lui Traian împăratul Rîmului cu rîmlenii și pentru a doa descălecare de Dragoș vodă și-au făcut cu toată cheltuiala Toader Costache treti³-logofăt în zilele prea luminatului și înălțatului domnu Io Mihai Racovișă voevoda, în al unsprădzăcele an a înălțării domniilor, la a trila domnie a mării sale, în anul de la zidirea lumii 7234, m<e>s<i>ja aprilii 25. Manuscrisul a aparținut lui Gheorghe Costache (1752), apoi lui M. Kogălniceanu (1845). Dăruit Academiei de Ministerul Cultelor (1882). După acest codice au făcut copii Ștefan Stîrce (1786) și Antohi Sion (1803). La f. 3 — 5, tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Grigore Ureche și Miron Costin*

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 9): *Pentru zidirea lumii și pentru împărșirea țărilor și pentru nămurile oamenilor și descălecare țărilor și pentru nămurul moldovenilor și a muntănilor de unde să trage și din cine sîntu aduși pre aceste locuri.*

Incipit: Predoslovie lătopiseșului. Nime mai bine și mai pre scurtu toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu. . .

Desinit: . . . iară oștanii lui s-au rășchirat încătro au putut.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 120, in-folio, f. 5—90v. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1561). Compilație de cronici, copie din anul 1746 în lb. română, scrisă de Ioan Pavel grămatic pentru Ioan Nicolae Mavrocordat voievod. Titlul întregii compilații: *Letopis<e>șul țării Moldovei scrisu-s-au cu poronca pre luminatului domnul Moldovii, mărirea Ioan Nicolae Mavrocordatu voevoda, însă dipre izvodul răpousatului Nicolae Costin, ce-au fost logofăt mare, în anul de la zidirea lumii 7254 av<gust> 20, iară de la H<risto>ș mîntul<or>u<l> 1746, cu mîna lui Ioan Pavel Gramaticul. Manuscrisul a aparținut lui Ioan Stanciu și lui Pavel Buhuș (1779), apoi lui Ioan Strat paharnic și lui Alexandru Sturdza vornic (1840); dăruit Academiei Române de D. A. Sturdza în 1885. La f. 2 — 4, tablă de materii pentru întregul manuscris. La f. 1v stihuri închinat voievodului Ioan Mavrocordat. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Grigore Ureche și Miron Costin.*

¹ Cf. G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 141.

² Se încheie cu formula: „Pînă alcea s-au găsit scris lătopisișul țării de Ureche vornicul”.

³ În manuscris cu cifră.

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 5) : *Pentru zidirea lumii și pentru împărțirea limbelor și pentru niamurile oamenilor și descălecarea țărilor și pentru niamul moldovenilor și a muntianilor de unde să trage și de cine sîntu aduși pre aceste locuri.*

Incipit : Cap. 1. De zidirea sau făptura lumii multe dovădzi și păreri a filosofilor și a poeticeilor păgînești iera. . .

Desinil : . . . iară oștenii lui s-au rășchirat încătore au putut.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 123, f. 27—101v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1591); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, I1).

Titlul în ms. : *Începutul letopisăfului cu agintorii lui Dumnezeu a țării noastre și a celorlalte <sic> adică Muntenesți și Ungurești.*

Incipit : Cap. întâi. Din Togarma <sic> al triile fecior a lui Gomer. . .

Desinil : . . . și au gonit pre Aron vod<ă> din scaun și au ars tîrgul Iașil 7103 ¹.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 125, in folio, f. 1—161v. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea în lb. romînă; a aparținut bibliotecii lui Nic. Istrati din Rotopănești (1850). Manuscrisul mai cuprinde letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : După potop Noc lucriază pămîntul. Iar Ham să fie rob lor cu sămînța lor, în veci. De atunciș îndată au însămînat a trei ficii aiu săi, trei dregătorii. . .

Desinil : . . . iar Baștea Giurgea clătind de la Dobroțin, s-au tăbărit la Maitie făcînd înpregiur șanțu ².

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 168, in-4°, f. 2—207v. Compilație de cronici, copie din 1782 în lb. romînă, scrisă de Iordache Miclescu. Titlul întregii compilații : *Acest letopiseț a țării Moldovii și a altor de prinpregiur, este al meu, scris însuși cu mîna me, nevoindu-mă mult și cu multă ostenieală. scofînd de pe altul în zilele luminațului al nostru domnu măriia sa Costantin Dimilriu Moruz v<oe>vod întru întâia domnia a măriii sale în Moldova, let 1782 ghen<arie> 25. Iordache Miclescu log<ofă>.* Manuscrisul a aparținut lui Constantin Miclescu biv vel pîtar (1785). Provine din biblioteca scheiană. La filele 311 — 317, tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Predoslovie lētopisētului. Nime mai bine și mai pre scurt toată desfătare istoriei n-au cuprinsu. . .

Desinil : . . . Iar Baște Giurgiu clătind de la Dobrițin s-au tăbărit la Maetin, făcînd înpregiur șanțu ³.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 232, f. 20—81v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1591); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, IV).

Titlul în ms. : *lipsește.*

¹ Copistul încheie cu formula : „Pînă aici s-au aflat litopisețul țării scris Urechii vornicul, 7289 1781”.

² Se încheie cu formula : „Pîn-aice acest litopisăț, iaste scris di pre izyodul ăce s-au fost scris de răposatul Neculai Costin, ce-au fost vel log<ofă>.”

³ Se încheie cu formula : „Pînă aice acest letopiseț este scris de pre izvodul ce-au scris răposatul Nicolae Costin ce-au fost vel logofăt.”

Incipit : . . . tésu anii dé zidirea lumii, iar cît am putut afla n-amu lăsat néseris . . .

Desinit : . . . iar în locu<l> lui au pus pré “şfan Răzvan hatmanul Batoř Jieniondu déla siné. Aron.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 233, in folio, f. 1—120 v. Miscelaneu, copie din 1785, în lb. romînă, scrisă de postelnicul Iordache Miclescu. Dăruit Academiei Romîne de D. A. Sturdza. La filele 175v — 176v tablă de materii pentru întregul manuscris. Miscelaneul mai cuprinde şi letopiseşul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit : Predoslovie létopiseşului. Nimine mai bini şi mai pre scurt toată desfătare istoriiai n-au cuprinsu. . .

Desinit : . . . iar Başte Giurgiu clătind de la Dobrişin s-au tăbărit la Maetin, făcînd împregiur şanţu ¹.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 236, in-folio, f. 1—197. Miscelaneu, copie din 1765, în lb. romînă, scrisă de Stoian Bucureşteanu de la biserica Antim din Bucureşti. Manuscrisul a aparţinut protopopului Antonie iconom la biserica Lozonşchi (1815), apoi lui D. A. Sturdza, care-l dăruieşte Academiei Romîne. La filele 297 — 300 o tablă de materii pentru întreaga compilaţie. Miscelaneul mai cuprinde letopiseşul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit : Predoslovie létopiseşului. Nime mai bine şi mai pre scurtă toată dăsfătarea istoriei n-au cuprinsu. . .

Desinit : . . . iară Başta Giurgin clătind de la Dobrişin s-au tăbărit la Maetin făcîndu nprejur şanţu ².

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 238, in-folio, f. 3r-v; 5r-v şi 7 171³. Compilaţie de cronici, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea în lb. romînă, scrisă de două nîini, de Grigoraş sin Vasile Uricar ⁴ şi de Vartolomei Măzăreanu. Manuscrisul a aparţinut lui M. Kogălniceanu, dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). La f. 2r—v, 4r v şi 6r v³, o tablă de materii pentru cea mai mare parte a codicelui. Compilaţia mai cuprinde letopiseşul lui Miron Costin, cronica anonimă tradusă de Amiras, letopiseşul lui Ion Neenlee (în fragment) şi cronica lui Ioan Canta,

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit (f. 5) : Predoslovie létopiseşului. Nime mai bine şi mai pre scurt toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu. . .

Desinit : . . . Iară Başta Giorgi clătind de la Dobrişin s-au tăbărit la Maetin, făcînd înpregiur şanţu ².

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 240, in-folio, f. 2—144v. Text cu lipsuri la început şi la sfîrşit (se opreşte la 1561). Compilaţie de cronici, copie din 1803, în lb. romînă, scrisă de mai multe nîini (probabil şi de Antohi Sion). A aparţinut bibliotecii schecene. Manuscrisul mai conţine letopiseşul lui Grigore Ureche şi acela al lui Miron Costin.

¹ Se încheie cu formula : „Pînă aici acest letopiseş este scris de pre izvodul ce-au scris răposatul Nicolae Costin ce-au fost vel logofăt”.

² Se încheie cu aceeaşi formulă ca în ms. 233.

³ Păginile sînt inversate la legat.

⁴ Cf. G. Strempel, *op. cit.*, p. 90.

Titlul în ms. : *Pentru zidirea lumii și pentru împărțire tuturor limbilor și pentru niamurile tuturor oamenilor și descălecarea țărălor și pentru niamul moldovenilor și a muntenilor de unde să trage și din cine stă aduși pre aceste locuri.*

Incipit : Cap. 1. De zidire sau făptura lumii multe dovezi și păreri a filosofilor și a poeticeilor păgânești era...

Desinit : ... iară oștěníi lui s-au rășchirat încătăro au putut.

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 252, f. 37—118v. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, V).

Titlul în ms. : *Începătura létopisășului țării Moldovii.*

Incipit : Cap. 1. Din Totrîmul <sic> al trileia ficior a lui Gomer, nepot lui Iașet...

Desinit : ... și au gonit pre Aron vodă din scaonul domnii și au arsu tîrgul Iașii în anul 7103¹.

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 253, f. 34—125. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15 VI).

Titlul în ms. : *Începătura létopisășului <sic> țării Moldovii.*

Incipit : Cap. 1, zaci<ala>1. Din Totrîmul <sic> al trileia ficioru a lui Gomer...

Desinit : ... și au gonit pri Aron vodă din scaon și au arsu tîrgul Iașii în anul 7103².

XVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 254, f. 31v—99. Text rezumativ, cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, VII).

Titlul în ms. : *Începătura létopisășului țării Moldovei.*

Incipit : Cap. 1. Din Totrîmul <sic> al treilea ficior a lui Gomer, nepot lui Iașet...

Desinit : ... și au gonit pre Aron vodă din scaon și au arsu tîrgul Iașii în anul de la zidirea lumii 7103³.

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 256, in-4°, f. 1—46v. Text rezumativ, cu lipsuri la început și la sfârșit (cuprinde anii cca. 454—1549). Compilație de cronici, copie ante 1724⁴, în lb. română scrisă de Grigoraș sin Vasile Uricar⁵. A aparținut lui Nic. Istrati și lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romne de Ministerul Cultelor (1882). Compilația mai cuprinde létopisășul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : <s>pré răsărit, pe apa Volghii de clătirea hunilor cu Atila...

Desinit : că au vinit Lobodă cu oaste căzăcească și au gonit pre Aron vodă din scaon și au arsu tîrgul Iașii⁶.

XVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 266, in-folio, f. 3—55. Text fragmentar (se oprește la descălecatul Țării Leșești). Compilație de cronici, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea în lb. română scrisă de Constantin dascăl⁷; manuscrisul a aparținut lui Chiriță căpitan și lui chir Atanasie (1773), mai tîrziu lui D. A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei

¹ Se încheie cu formula : „Pînă aici s-au găsit létopisășul țării Moldovii scris de Urêche vorniculă Grigoriu”.

² Se încheie cu formula : „Pînă aici s-au găsit scris létopisășul țării de Urêchê vorniculă”.

³ Se încheie cu formula : „Pînă aicea s-au găsită scrisă létopisășulă țării de Grigorie Urêche vorniculă”.

⁴ Cf. I. Șt. Petre, *Nicolae Costin, Viața și opera*, Buc., 1939, p. 52.

⁵ Cf. G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 91.

⁶ *Ibid.*, p. 32.

Române (1885). Compilația mai conține un fragment din Cartea de neamul moldovenilor a lui Miron Costin. La f.1—2v și 62—67, scris de altă mână, un fragment de descriere economico-administrativă etc. a Țării Românești, de la sfârșitul sec. al XVIII-lea.

Titlul în ms.: *Pentru zidirea lumii.*

Incipit: Cap. 1. De zidirea sau făptura lumii. . .

Desinil: . . . așa de la legh, nume slovenescu are început și dascălicătură Țara Leșască și țara Bohemii de la ceh.

XIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 268, in-4°, f.1—126. Text cu lipsuri la început și mai ales la sfârșit (se oprește la 1439). Compilație de cronici, copie de pe la 1720—1730, în lb. română, scrisă de logofetelul Radu Lupescu¹. A aparținut obștei starețului Paisie, apoi lui Nic. Istrati la Rotopănești (1842) și lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Române de Ministerul Cultelor (1882). Compilația mai cuprinde o parte din letopisețul lui Grigore Ureche

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: pasările s-au făcut mai întli, de vreme că nici oul fără<ă> de pasăre și pasărea fără de ou.

Desinil: . . . unde și Mihai Buciățschii au căzut în războiu.

XX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 338, in-folio, f. 10—135v. Text cu lipsuri la sfârșit (se oprește la 1561). Compilație de cronici, copie din 1784, în lb. română, scrisă de Ștefan Stîrce. Manuscrisul a aparținut lui D. A. Sturdza (1850); dăruit Academiei Române, în 1885. La f.6 — 8v o tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Grigore Ureche și Miron Costin.

Titlul în ms. (f. 14): *Pentru zidire lumii și pentru împărțire limbilor și pentru niamurile oamenilor și descălecarea țărilor și pentru niamul moldovenilor și a munténilor de unde să trage și din <sic> cine sint aduși pré aceste locuri a Moldovii.*

Incipit (f. 10): Predoslovie létopisășului. Nime mai bine și mai pré scurt. . .

Desinil: . . . iară oștenii lui s-au rășchirat încotro au putut.

XXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 352, in-folio, f. 4—196v. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mâini. A aparținut bibliotecii Scheene. La f. 266 — 268 o tablă de materii pentru întreaga compilație de cronici. Manuscrisul mai conține un fragment din cronica rimată despre uciderea lui Grigore Ghica și letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: de aur, nu trei sute a da pre cărțile Sivélli Cumea. . .

Desinil: . . . iară Bașta Giorgi clătind de la Dobrișin, s-au tăbărit la Maetin făcîndu înpregiur șanțu².

XXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 353, f. 42—341. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, IX).

Titlul în ms.: *Pentru zidirea lumii*

Incipit: Cap. 1. De zidirea sau făptura lumii multe păreri și dovezi a filosofilor și a poeticii păgînești era. . .

Desinil: . . . și au gonit pre Aron vodă din scaun și au arsu tîrgul Iașii.

¹ G. Ștrempele, *op. cit.*, p. 141.

² Se încheie cu formula: „Pînă aice acest létopisăș iaste <sc>cris de pre izvodul ce-am scris răposatul Neculai Costin, ce-au fost vel log<co>făt.

XXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 354, in-folio, f. 5v—110. Text cu lipsuri la sfârșit (se oprește la 1561), Compilație de cronici, copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea în lb. română, scrisă de Gligoraș sin Vasile Uricar. A aparținut unui Andrei Nicolaevici (1817), lui Nic. și Titus Istrati, apoi lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Române de Ministerul Cultelor (1882). La f. 3.—5, o tablă de materii pentru întreaga compilație. Manuscrisul mai cuprinde letopiseștele lui Grigore Ureche și Miron Costin.

Titlul în ms. (f. 9): *Pentru zidirea lumii și pentru împărăția <sic> limbilor și pentru nămurile oamenilor și descălecarea țărilor și pentru neamul moldovenilor și a muntenilor, de unde s'a trage și den cine sîntu aduși pre aceste locuri.*

Incipit (f. 5v): *Predoslovie létopișetului. Nime mai bine și mai pre scurtu. . .*

Desinit: . . . iară oșténii lui s-au rășchirat încetru au putut.

XXIV. Acad. R.P.R. ms. rom. nr. 400, in-folio, f. I—87. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (cuprinde anii 1359—1561). Compilație de cronici, copie din 1784, în lb. română, scrisă de mai multe mîini, între care Tordache Ilschi și Petrache Cazimir. Manuscrisul a aparținut lui D. A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Române (1885). Compilația mai cuprinde letopisețul lui Grigore Ureche și acela al lui Miron Costin.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: *Domnie lui Dragoș vodă. Domnie lui Dragoș vodă a scrie pe largu cu anevoie esti. . .*

Desinit: . . . iară oșteni<i> lui s-au rășcherat încetru au putut.

XXV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 401, f. 23—124v. Text cu lipsuri la sfârșit (se oprește la 1497); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,X).

Titlul în ms.: *Predoslovie cătră pri înălțatul domnu.*

Incipit: *Predoslovie. Nimine n-au cuprinsu mai bine și mai pre scurt toată desfătari istoriei. . .*

Desinit: . . . iar singur Alexandru, cniazul Litvii, au poroncit să facă cetatea Broslavul, carî mai înainte era arsu di moldoviani, iar Ștefan.

XXVI. Acad. R.P.R. ms. rom. nr. 492, in-folio, f. 4—175. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie de la începutul sec. al XVIII-lea în lb. română. A aparținut familiilor Andoniu din Tîrgul Neamț și Constantinescu din Roman, apoi episcopului Melchisedec (1892). Compilația mai cuprinde letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: *<Invață>tura de D<u>mnedzău, carele iaste ziditoriul, otclrmuitoriul, înmulțitoriul și începătoriul tuturor lucrurilor. . .*

Desinit: . . . iară Baștia Giorgi clătind de la Dobrițin s-au tăbărtit la Maetin, făcîndu înpregitură șanțu⁴.

XXVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 503, f. 20v—67. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XI).

Titlul în ms.: *Începătura litopiseșului țări<i> noastre Moldova.*

Incipit: *Cap. 1. Din Togarma al treilea fecior a lui Gomer, nepot lui Afetu. . .*

⁴ Se încheie cu formula: „Pînă aici acestu létopisățu iaste scris de pre izvodul ce s-au fostu scris de răpăusatul Necolae Costin ce-au fostu vel log<o>făt.

«*Desinil* : . . . și au gonit pre Aron vodă din scaunu și au arsu tirgul Iași în anul 7103¹.

XXVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 580, f.46v—397v. Text cu lipsuri la sfârșit' (se oprește la 1591); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (13,XII).

Titlul în ms. : *L'etopiseș al țării Moldovei, acum după<ă> izvoade scos cu porunca prealuminatului și înălțatului domnului nostru Io Nicolae Mavrocordat voevod cu mila lui D<u>mn<e>-zeu domnu și oblăduilor a loat<ă> Moldovlahia, în anul de l<a> zidirea lumii 7221, iar de l<a> nașterea lui <Hrislo>s 1713, m<e>s<i>fa ocl<om>rie> 20 dn<i>, de Miron <ie l> Costin carele au joșu logofăt mare în Moldova.*

Incipit : Predoslovie. Nimeni<i> niai bine și mai pă seurtu loat<ă> dăsfăitarea istoriei n-au cupriusu. . .

Desinil : . . . și au gonit pre Aron <vodă> din scaon și au arsu tirgul Iași.

XXIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 601, in-folio, f. 1—30v. Text fragmentar (cuprinde numai anii 1457—1502). Miscelaneu, copie de la sfârșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. română. A aparținut egumenului Paisie Ioanovici de la m-reă Dragomirna și lui Chifan Popovici, protopresviter al Sucevii (1820), apoi lui Teodor Ștefanelli din Clămpulungul moldovenesc, care-l dăruiește Academiei Române în 1896.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Domnia lui Ștefan voevod cel Bun, ficiorul lui Bogdan voevod. Cap. 20. După doi ani a domnii lui Petre vodă Aron s-au rădical din Țara Muntenească Ștefan voevod. . .

Desinil : . . . serie litopisățul țării că au mers Ștefan voevodă cu oaste sa în Țara Leșească și au luat Poet<ia>.

XXX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 731, f. 41—151. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1591); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15.XIII). Acest manuscris reprezintă volumul I al unei compilații de cronici în două tomuri. Cf. și ms. rom. 508, la letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *Incepătura letopisățului țarei Moldovii.*

Incipit : Cap. 1. Din Togoruu al treile fecior a lui Goner, nepot a lui Afist <ie l>. . .

Desinil : . . . și au gonitu pre Aron vodă din scaunu și au arsu tirgul Iași în anul 7103.

XXXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 912, f. 3—9v. Text fragmentar (cuprinde numai anul 1595); pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui I. Neculce (26, VIII).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Din capul despre domnia lui Aron vodă cel Cumplit sau Rău. După ce zice cronicariul „Aicea să videm și sfârșitul lui Aron vodă”, apoi începi : „Bator Jienout să fiuea stăpin așa țării Moldovii, cum și Țării Muntenesti. . .

Desinil : . . . eu nu poti afla, nici este alt Ștefan fără Ștefan Răzvan vodă, că și cronicarii streinii, Neculai Isfanfie.

XXXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 932, in-folio, f. 1—33v. Text fragmentar (cuprinde anii 1457—1504). Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. al XIX-lea, în lb. română. scrisă de mai multe mâini, între care și a ierodiaconului Serafim Grigorovici de la m-reă Sucevița. A aparținut monahului Varnava Șindelar. Miscelaneul mai cuprinde un fragment din cronica lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *lipsește.*

¹ Se încheie cu formula : „Pînă aici s-au aflat litopisețul țari<i> scris de Ureehe Vornicul”.

Incipit : După doi ani a domnii lui Petre vodă Aron, s-au rădăcat din Țara Muntinească Ștefan voevod. . .

Desnit ! . . . cunoscînd toți de cît bine s-au scăpat și de cîtă apărare.

XXXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1298, f.46v—121v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XV).

Titlul în ms. : *Incepătura létopiseșului țării noastre Moldovii.*

Incipit : Din Togorma ³ al treile fecior a lui Gomer. . .

Desnit : . . . scrie létopiseșul țării că au venit Lobodă cu oaste căzăcească și au gonit pre Aron vodă din scaon și au ars țîrgul Iașii în anul 7103 ⁴.

XXXIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1416, in-8°, f. 93—146. Text fragmentar numai 15 capitole (se oprește la descălecatul Țării Leșești). Miscelaneu, copie din 1781, scrisă la Brașov (?), în lb. romînă. A aparținut lui Antonie Costandin Brașoveanu (începutul sec. XIX), apoi lui Andrei Birseanu, care l-a dăruit lui N. Iorga. Miscelaneul mai cuprinde însemnări de cronică ale clericilor din Șcheii Brașovului (vezi la partea a III-a, *Transilvania*).

Titlul în ms. : *Începutul istoriilor și a neamurilor de la zidirea lumii.*

Incipit : De zidirea lumii sau făptura lumii multe păreri și dovediri a filosofilor și a poeticii <lor pîgînești era. . .

Desnit : . . . Adevărat multe istorii sînt în sfînta scriptură și în cele dinnafară, care citindu-le cei înțelepți și pricepuți <lor>, poate socotia fi folositoare. Pentru acéia noi cei ce sîntem mai fără pricépere, să nu defălmăm ⁵ citind istoriile, ci mai bine să lăudăm pre unii ca aceia care au <avut> silință și li-au scris ⁶.

XXXV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1665, in-folio, f. 1—215. Text cu lipsuri la început. Miscelaneu, copie din sec. al XVIII-lea (?), în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. Provine de la G. Constantinescu-Rîmpniceanu, din Brlad (1901). Miscelaneul mai cuprinde létopiseșul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *Pentru zidirea lumii.*

Incipit : De la zidirea lumii sau făcutul lumii, multe păreri și dovezi a filosofilor și a poeticii pîgînești ce era, au fost . . .

Desnit : . . . iar Baștea Giurgiu clătind de la Dobroțin s-au tăbărit la Mătin, făcînd înprejur șanțu ⁶.

XXXVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2117, in-4°, 343 f. Text cu lipsuri la sfîrșit (se oprește la 1594); copie din sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de Radu Lupescu logofățel ⁶. A aparținut comitelui Carol Rosetti.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Prédoslovie. Nime mai bine și mai pe scurt toată desfătarea istoriei n-au coprinsu. . .

Desnit : . . . și au gonitu pre Aron vodă din scaunu și au arsu țîrgul Iașii.

XXXVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2305, f. 60v—202v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XVI).

³ Cuvîntul a suferit adăogiri ulterioare.

⁴ Se încheie cu formula : „Pînă aice s-au aflat létopiseșul țării scris de Urêche vorniculă”.

⁵ În text „defălmăm”.

⁶ Cronica sfîrșește de fapt cu (f. 145v) : . . . „așa de <a> leh numele Țării Leșești”.

⁷ Se încheie cu aceeași formulă ca la ms. nr. 492, de mai sus.

⁸ Cf. G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 142.

Titlul în ms.: *Începătura lētopisișului țării Moldovei.*

Incipit: Cap. 1, zacealca> 1. Din Togormu al treilea fecior a lui Gomer, nepot ă lui Afit. . .

Desinit: . . . au venit Lobodă cu oaste căzăcească și au gonit pre Aron Vodă din scaun și au ars tîrg Iași în anul 7103¹.

XXXVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2575, f. 25—85. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XVII).

Titlul în ms.: *Începătura litopisăfului țării noastre din Moldova.*

Incipit: Cap. 1. Din Togorma al treile fciior lui Gomer. . .

Desinit: . . . au gonit pe Aron vodă din scaun și au ars tîrg Iași în anul 7103².

XXXIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2601, in-4°, f. 2—69v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1439). Compilație de cronici, copie din sec. al XVIII-lea în lb. română, scrisă de mai multe mîini, între care și Axinte Uricariul. A aparținut mitropolitului Grigorie al Țării Românești (1785), lui Const. Aninoșanu (1812), apoi bibliotecii colegiului Sf. Sava; provine de la Muzeul de Antichități din București (1903). Compilația mai cuprinde letopisețele lui Grigore Ureche și Miron Costin.

Titlul în ms.: *Pent<r>u facerea lumii.*

Incipit: De zidirea lumii sau făptura lumii multe păreri și dovezi a filosofilor și a poeticii păgînești era. . .

Desinit: . . . unde și Mihaile Buciățschii au căzut în războiu.

XL. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2690, in-folio, f. 6—171. Compilație de cronici, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea în lb. română. A aparținut bibliotecii lui Nic. Istrati de la Rotopănești (1850); provine de la Muzeul de Antichități din București (1903). La f. 3—5v, tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron Costin, pseudo-Amiras, Ion Neculce și Ioan Canta.

Titlul în ms. (f. 9): *Pentru zidire lumii.*

Incipit (f. 6): Predoslovie lētopisăfului. Nime mai bine și mai pre scurt, toată desfătare istoriei n-au cuprins. . .

Desinit: . . . iară Bașta Giorgi clătind de la Dobrișin, s-au tăbărit la Maetin, făcînd inpregiur șanțu³.

XLI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2715, f. 23—189v. Text cu lipsuri la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XVIII).

Titlul în ms.: *Lētopiseș al țării Moldovei, acum după izvoade scos cu porunca prealuminatului și înălțatului domnului nostru Io Nicolae Mavrocordat voevod, cu mila lui D<u>mn<e>zeu domnă și oblăduitoriu a toată Moldovlahia, în anul de la zidirea lumii 7221, iar de la nașterea lui Hr<i>stos 1713 oct<omvrie> 20, de Miron <sic> Costin, carele au fost log<o>f<dt> mare în Moldova.*

Incipit: Predoslovie. Nimini mai bine și mai pre scurt toată desfătarea istoriei n-au cuprins. . .

Desinit: . . . și au gonit pre Aron vodă din scaun și au ars tîrgul Iași.

¹ Se încheie cu formula: „Pînă aice s-au găsit letopisișul țării scris de Urechi vor<ni>c.

² Se încheie cu aceeași formulă ca la ms. precedent.

³ Se încheie cu formula: „Pînă aicia acestu letopisăfu iaste scris de pre izvodul ce-au scris răpuosatul Nicolae Costin, ce au fost vel log<o>f<dt>”.

XLII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2942, f. 22v—110v. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XIX).

Titlul în ms.: *Începătura leatopisișul<ui> țării Moldavei.*

Incipit: Cap. 1. Din Togormo al trileia ficior a lui Gomer. . .

Desinit: . . . și au gonit pre Aron vodă din scaun și au ars ȋrgul Iașii în anul 7103¹.

XLIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3039, in-8°, f.1—152v. Text cu lipsuri la sfârșit (se oprește la 1439). Compilație de cronici, copie de pe la mijlocul sec. al XVII-lea, în lb. română. Compilația mai cuprinde letopiseșul lui Grigore Urechea.

Titlul în ms.: *Pentru făcerea lumii.*

Incipit: De zidirea lumii sau făptura lumii multe păreri și dovezi a filosofilor și a poeticii păgânești era. . .

Desinit: . . . unde și Mihail Buciașchii au căzut în războiu. . .

XLIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3056, in-folio, f. 1—153v. Text cu lipsuri la sfârșit (se oprește la cca. 1561). Miscelaneu, copie din anul 1825, în lb. română, scrisă de Dumitrache Cepescu în Brașov. A aparținut familiei V. Onitz din Brașov (1905). Miscelaneul mai cuprinde: *Scurta cunoștință a istoriei romnilor*, de Samuil Micu-Clain (vezi partea a III-a, *Transilvania*).

Titlul în ms.: *Létopiseșul țării, adevă prescrierea anilor Moldovei, acum de pă izvoade scos cu porunca și cu zisa prea luminatului și <bnăfătatului bun credinciosului și mult miloslivului domnului nostru Ioan Necolae Alexandru voevod, cu mila lui Dumnezeu domn și oblașduilor a toată Ungrovlahia, în anii de la zidirea lumii 7233, iară de la nașterea domnului nostru Is<us> H<risto>s 1725 aprilie în 20. Și s-au scris într-al șaptelea an dintru a doao domnie a mărfi sale de Radul Lupescul, logoșefelul de divan s<i>nă Mihail ieromonah. Și s-au prescriș² al doilea de Dumitrache Cepescu la a<nul> <1>825 august 1.*

Incipit: Cuvîntare <bnainte (prédoslovie). Nimen<i> mai hîne și mai pe scurt toată desfătarea istorii n-au coprins. . .

Desinit: . . . Pe urmă și Laschii au lăsat în socoteala lui Anton să fie purtătoriu acei oști, iară el avea grije de alte lucrur<i> ale lui Dispôt vodă. Și vrînd,

XLV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3057, in-folio, f. 1—37. Text fragmentar (cuprinde numai anii 1561—1594). Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în lb. română.

Titlul în ms.: *Cînd au făc<u>șt pre Despot vodă mort³.*

Incipit: Zaci<ala> 4. Și vrînd să fie pre taină lucrurile lui Dispot, socotind cu toții să facă veste de moartea lui Despot. . .

Desinit: . . . În anul 7103 au venit Lopodă <sic!> cu oaste căzăcească și au gonit pre Aron vodă din scaun și au arsu ȋrgul Iașii.

XLVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3067, f. 25—94v. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XX).

Titlul în ms.: *Începătura li'opisășului țării Moldavii.*

Incipit: Cap. 1. Din Togormu al triial<e>a ficior a lui Gomer <sic!> nepot a lui Aafit. . .

Desinit: . . . au vînit Lobodă cu oasti căzăcească și au gonit pre Aron vodă din scaun și au arsu ȋrgu <sic!> Iașii în anul 7103⁴.

¹ Se încheie cu aceeași formulă ca la ms. nr. 1298 de mai sus.

² În text: „descriș”.

³ De fapt colontitlu.

⁴ Se încheie cu formula: „Pînă aici s-au găsit scris litopisășul țării de Urechii vornicul, iar de aici înainte, tot de la domnia lui Aron vodă s-au găsit, scris de Miron logofătul”.

XLVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3410, in-folio, f.5—167. Compilație de cronici, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. A aparținut lui Dimitrie C. Sturza-Scheianu. La f. 1 — 4v, o tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron Costin, pseudo-Amiras, Ion Neculce și Ioan Căntă.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Predoslovie letopisășului. Nime mai bine și mai pre scurt. . .

Desinit: . . Iară Bașta Giorgi clătind de la Dobrițin, s-au tăbărit la Maetin, făcînd în-pregiur șanțu¹.

XLVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3439, in-folio, f. 4v—24v. Text fragmentar și rezumativ (se oprește la 1439). Miscelaneu, copie din anul 1830, în lb. română, scrisă de Ghelasio Țeromonah, cîntăreț la Episcopia de Argeș. A aparținut lui Cesar Bolliac, provine de la Muzeul de antichități din București (1909). Miscelaneul mai cuprinde letopisețele lui Grigore Ureche, Miron Costin, precum și oronici ale Țării Românești: Letopisețul Cantacuzinesc, Radu Popescu și Dionisie Fotino.

Titlul în ms.: *Pentru începutul lumii*².

Incipit: De zidirea lumii multe păreri și dovezi ale filosofilor și poeticilor păgînești să află. . .

Desinit: . . și 400 de cai oricînd va trebui craiului să-i dea.

XLIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4161, f. 28—81. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXI).

Titlul în ms.: *Începătura letopisășului țării Moldaviei*.

Incipit: Cap. 1. Din Totrîmul <sic!> al trileia ficior a lui Gomer. . .

Desinit: . . și au gonit pre Aaron vodă din scaun și au ars tîrgul Iașii în anul 7103.

L. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4456, in-4°, f.1—82. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1561). Compilație de cronici, copie din a doua jumătate a sec. al. XVIII-lea, în lb. română. Mai cuprinde letopisețele lui Grigore Ureche și Miron Costin.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: avê frică undi nu era frică, că pi tirani și cunoștința lui cea dinlăuntru îl faci di să temi. . .

Desinit: . . iar oștenii lui s-au rășchiratu încotro au putut.

LI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4797, f. 26—100v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXII).

Titlul în ms.: *Începutul letopiseșului țării<i> noastre Moldovii</i>*.

Incipit: Zaci<ala> 1. Din Togarma <sic!> al triele fecior a lui Gomer. . .

Desinit: . . și au gonit pre Aron <oe>vod din scaun și au arsu tîrgul Iașii în anul 7103.

LII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4800, f. 32—98v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXIII).

Titlul în ms.: *Începătura letopisișului țării Moldovii*.

Incipit: Cap. 1. Din Togormu al trileia ficior a lui Gomer. . .

¹ Se încheie cu aceeași frază ca la ms. 2690 de mai sus.

² Pentru titlul general a se vedea și letopisețul lui Miron Costin, la același nr. de manuscris.

Desinit : ... și au gonit pre Aron vodă din scaun și au ars tîrgul Iași în anul 7103¹.

LIII. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. 235, in-4°, 181 p. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii cca. 1352—1601). Traducere din sec. al XVIII-lea, în lb. greacă. A aparținut mitropolitului Iosif Naniescu al Moldovei.

Titlul în ms. : Βιβλίον περιέχον τινάς ἀξιολόγους ἱστορίας τῶν ἐκλαμπροτάτων ἡγεμόνων Μολδοβίας τε καὶ Οὐγγροβλαχίας καὶ τῶν περίξ βασιλειῶν καὶ ῥηγάτων ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ἑξάκτις χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν ἑβδομικοστὸν τέταρτον ἔτος τοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τοῦ ἑπτάκτις χιλιοστοῦ. <Carte cuprinzînd cîteva istorii însemnate ale prea strălucitelor domni ai Moldovei și Țării Românești și a împăraților și regatelor dinprejur, începînd de la anul 6874, de la facerea lumii pînă la 7000>.

Incipit : Ἡ δευτέρα κατοίκησις τῆς Μολδοβίας εἰς ποῖον χρόνον ἐσηνέβη. Δύσκολον εἶναι νὰ βεβαιώσωμεν...

Desinit : ... ἔως ἐδὼ συνέγραψε τὴν παροῦσαν ἀκριβεστάτην ἱστορίαν ὁ μακαρίτης Νικολάης Κωστήν ὅστις ἐχρημάτισε μέγας λογοθέτης. Μετὰ δὲ τοῦτον ἔρχεται κατὰ συνέπειαν καὶ γράφει ὁ Μυρῶν Κωστήν λογοθέτης.

LIV. Acad. R.P.R., ms. franc. nr. 140, in-4°, f. 46—245. Compilație de cronici, copie modernă (sec. XIX) în lb. franceză, scrisă de mai multe mîini și de A. Ubicini după traducerea din lb. greacă în lb. franceză a lui Nic. Genier din Smirna (1741). Titlul întregii compilații (f. 3) : *Libre historique contenant les gouvernements², les vies des princes de Moldavie et des autres souverains des pays circonvoisins à cette principauté, leurs contemporains depuis l'an³, et le gouvernement de Drago voda jusqu'en 1728 avec un abrégé de l'histoire du monde, de l'origine, et de l'établissement de toutes les nations qui l'habitent depuis sa création jusqu'au règne de l'empereur Trajan et au delà. Composé en premier lieu dans l'idiome moldave par le seigneur Miron Costy, grand logothète ou chancelier de Moldavie; ensuite d'ordre du très excellent et très illustre Jean Grégoire Ghika voevode, ou prince de la Moldovalachie, fut traduit en grec vulgaire à Ghiassy, en 1729 par le seigneur Alexandre Amira de Smirne, cy-devant grand soultzar ou écuyer de bouche de le cour de Moldavie; et de ce dernier idiome a été mis en françois par Nicolas Genier, aussi de Smirne, cy-devant honoré d'un employ dans la bibliothèque publique de sa majesté très chrétienne à Paris. A Angora MDCCXLI.* Acest titlu se repetă și la f. 4. La f. 5 — 45 : „Notice de M. Hase”, la f. 423—424v. se află : „Explication des charges et autres dignités attachés à la cour de Moldavie. . .”, iar la f. 425 — 429, o tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde letopisețele lui Miron Costin și pseudo-Amiras.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *lipsește*.

Incipit : Préface. Personne n'a mieux défini, cher lecteur, l'histoire dans toute sa consistance et en abrégé que Cicéron. . .

Desinit : ... Quant au gouverneur Basté. celui cy campa a Maety et il y retrancher <sic> son camp⁴.

LV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. 57, in-folio, f. V—431. Miscelaneu, copie din 1765, în lb. romînă, scrisă de Mihai sin Gheorghe în Iași, pentru Ioan Cantacuzinov, vistier. A aparținut bibliotecii din Blaj. La filele I - IV tablă de materii pentru întregul manuscris. Miscelaneul mai cuprinde letopisețele lui Miron Costin și pseudo-Amiras.

¹ Se încheie cu formula obișnuită, arătată la ms. 1298.

² Cuvîntul e scris greșit în manuscris (la f. 4) : „gouvvements”.

³ Loc alb în text.

⁴ Se încheie cu fraza : „Voilà jusqu'où cette histoire de Moldavie a été décrite par Nicolas Costy ... la suite ... a été tirée des mémoires du secrétaire Miron Kosty”.

Titlul în ms. (f. 1) : *Pentru zidirea lumii.*

Incipit (f. V) : Predoslovie lëtôpisëțului. Nimé mai bine și mai pre scurt toată desfățarea istoriei n-au cuprînsu, lublîte cetitorîule. . .

Desinît : . . . Iară Bașta Giorgi clătînd de la Dobrițîn, s-au tăbărlît la Maetîn, făcînd înpregiur șanțu ¹.

LVI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 13, în-8°, 215 p. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde numai anii 1359—1562). Copie din anul 1781, în lb. romînă, cu litere chirilice, iar cîteva pagini cu litere latine, scrisă de Samuil Micu-Clain la Viena. A aparținut bibliotecii Episcopiei greco-catolice romîne din Oradea.

Titlul în ms. : *Istoria și hronica țărilor Moldovei culése și scrise mai întîiu de Costantin <sic> Miron logofătul la anul 1708, acum scrisă iarăși de Samoil Clain în Vienna Austriei, anul Crăciunului 1781.*

Al doilea titlu : *Descălecatul țărilor Moldovei la ce an de la facerea lumii s-au întîmplat.*

Incipit : Cap. 16. Cu anevoe iaste a le adevêrl deplin, măcar că nu o istorie a țărilor streine de prin pregiurul țării noastre a Moldoviei. . .

Desinît : . . . După ce se-au așăzat Dispot vodă lucrurile d<o>mnii și despre înpărătîia țurcului, începu a face mari răutăți și tirănil Dispot vodă, iară Anton Ungurul.

LVII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 241, tom. XXV, în-folio, 106 f. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde numai anii 1352—1561). Copie în lb. romînă, parte cu litere chirilice, parte cu litere latine. Partea cu litere latine a fost copiată de Gheorghe Șincal la Viena (cca. 1780). Manuscrisul a aparținut bibliotecii Episcopiei greco-catolice romîne din Oradea.

Titlul în ms. : *Costantis Miron logothetae principatus Moldaviae Chronica.*

Incipit : Descălecatul a țierael Moldavaei la ce valieat de la zidhire s-au templat. Cap. 16. Mai aproape de adevêr am aflat, quum que descălecatul al doilea rînd a țierael după pustiirea de volgarî și de tatarî, la valieat de la zidhirea lumii 6874. . .

Desinît : . . . pre cum și o biserică în Hîrlău, caré au fost zidit Despot vodă în pîmana tătîni-său de șesă stîngîni de înaltă în pîrête, caré stă ațtădz rîsipită și nîme nu scrie de dînsa. ²

LVIII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. Inv. nr. 1/1924, f. 27v—109v³. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi *Miron Costin, De neamul moldovenilor* (15, XXIV).

Titlul în ms. : *Incepătura lëtôpisățului țării Moldovei <sic>.*

Incipit : Cap. 1, zaci<ala> 1. Din Togorm al triile fecior a lui Gomer, nepot lui Afet. . .

Desinît : . . . Și au gonit pre Aron vodă din scaun și au ars țîrgul Iașii în anul 7103 ⁴.

LIX. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. Inv. nr. 25/1955, în-folio, p. 1—292. Miscelaneu, cople din 1844, în lb. romînă, scrisă de Ștefan Isopescu după un alt manuscris din 1785. La f. 424 — 426 o tablă de materii pentru întregul manuscris. Miscelaneul mai cuprinde lëtôpisățul lui Miron Costin.

Titlul în ms. : *Cartea pentru descălecatul dintîiu a țării Moldovii și neamul moldovinesc de Neculai Costin, mare logofăt în Moldova, prescrisă de cătră teologul Ștefan Isopescul în anul 1844, de pe un mînuscîris den a<nul> 1785.*

¹ Se încheie cu aceeași frază ca mai sus, la ms. 352.

² Urmează cîteva notițe scoase după alți autori, scrise cu litere chirilice pe fol de hîrtie și lipite la sfîrșitul manuscrisului.

³ Numerotare în chirilică.

⁴ Se încheie cu formula : „Pînă aicea s-au găsit scris lëtôpisățul țării de Urêche vornicul’.

Incipit : Predoslovie letopiseașului. Nimine mai bine și mai pre scurt toată desfătare istorică < sic ! > n-au cuprinsu. . .

Desinit : . . . iar Baște Giurgiu clătind de la Dobroțin s-au tăbărit la Maetin, făcând înprejur șanțu¹.

LX. Arh. Stat. Iași, ms. nr. 1733, f. 54—186². Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1594); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXV).

Titlul în ms. : *Începutulă lētopiseșului țării Moldovii.*

Incipit : Dină Totărâmul < sic ! > alū triele ficiorū a lui Gomerū. . .

Desinit : . . . și acia mănăstire să chlamă mănăstire lui Aron voevoda în anli 1594.

LXI. Arh. St. Iași, ms. nr. 1664, in-folio, f. 1—3 și 23—95³. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1594). Compilație de cronici, copie de la sfârșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. română, scrisă de Lavrenție monahul de la m-rea Coșula pentru Iordache Cantacuzino vel vornic. A aparținut lui Ghenadie Cantacuzino monah⁴. Provine de la familia M. Costăchescu. Compilația mai cuprinde *De neamul moldovenilor* și letopiseșul lui Miron Costin, precum și letopiseșele lui Ion Neculce și Ioan Canta.

Titlul în ms. (f. 23) : *Incepătura letopisășului țării Moldovei.*

Incipit (f. 1) : Începutul lētopisășului. Predoslovie cătră cititoriiu. Niminea mai bine și mai pre scurt toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu. . .

Desinit (f. 3) : . . . de acum înainte vom să arătăm și pentru țara Moldovii ce pămint este și ce seminție de lăcutorii sînt.

Incipit (f. 23) : Cap. 1. Din Totrîmul < sic ! > al treile fecior a lui Gomer. . .

Desinit (f. 95v) : . . . și au gonit pre Aron vodă din scaunul domniei și au arsu tîrgul Iașii în anul 7103⁵.

LXII. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. V—2, (fost 116), in-4°, f. 22v—97. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1591); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XXVII).

Titlul în ms. : *Incepătura lētopisășul<ui> țărâi Moldovei.*

Incipit : Din Togormu al trille fecior a lui Gomer. . .

Desinit : . . . domnind Pătru vodă țara Moldovii cum să cade.

LXIII. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. V—25 (fost 70), in-4°, f. 9—206v². Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie din sec. al XVIII-lea, în lb. română. A aparținut lui M. Kogălniceanu și bibliotecii Academiei Mihăilene. Compilația mai cuprinde letopiseșele lui Miron Costin, pseudo-Amiras și pseudo-Enache Kogălniceanu.

Titlul în ms. : *lipsește,*

Incipit : < a > giunge pentru mai deșchisul minții la rîndul istorii noastre. Cap. 3. Pentru sămintîia și neamul lui Sim. . .

Desinit : . . . S-au tăbărit la Măetini, făcînd înprejur șanțu⁶.

¹ Copistul încheie cu formula : „Pînă aice acest letopiseș este scris de pre izvodul ce au scris răposatul Nicolai Costin ce au fost vel logofăt”.

² Numerotare în chirilică.

³ Numerotare chirilică diversă.

⁴ Datele privitoare la copist și la posesori sînt extrase din însemnările lui M. Costăchescu, aflate la sfârșitul codicelui.

⁵ Se încheie cu formula : Pînă aici s-au găsit lētopiseșul țării Moldovii scris de Ureche.

⁶ Se încheie cu formula : „Pînă aice acest lētopisăș, este scris de pre izvodul ce-au scris Neculai Costandin < sic ! > ce-au fost vel logofăt”.

LXIV. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. VI-34 (fost 75), în folio, f. 1-373. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie din anul 1825, în lb. română, scrisă de Alex-Beldiman în Bacău. A aparținut lui M. Kogălniceanu și bibliotecii Academiei Mihailene. Compilația mai cuprinde letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms. (f. 5): *Pentru zidirea lumii*

Incipit (f. 1): După alte multe îndeletniciri ce am avut în viața me și sârguință întru talmăcirii... <predoslovia lui Al. Beldiman>.

Incipit (f. 3): Parte din predoslovia istoriografului <Nic. Costin>. De vreme ce am arătat lauda și rodul <sic> istoriei, socotit-am, iubiți cititoriu, că și aice în țara noastră mai mult folos va face litopisățul țării noastre...

Desinit: ... iară, Baștia Giurgiu purcând de la Dobricin, au tăbărit la Maetin, făcând împregiur șanțu.

LXV. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. VI-36 (fost 88), în-8°, 144 f. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (cuprinde numai anii 1359-1594). Copie din prima jumătate a sec. XIX, în lb. română, după manuscrisul căpitanului C. Oltelnicănu din București. A aparținut lui M. Kogălniceanu și bibliotecii Academiei Mihailene.

Titlul în ms. (f. 1): *Pentru descălecatul al dăilea în Moldova. Descălecatul Țării Moldovei la ce veleat de la zidire s-au întâmplat.*

Incipit (a doua f. limin. v.): Historicii pre carli pomenim...

Incipit (f. 1): Cap. 1. Cu ânevoe este a ie <sic> adeveri deplin, măcar că nu o istorie a țărilor streine...

Desinit: ... au gonit pre Aron Vodă din scauna și au ars trgul Iași.

LXVI. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. VI-41 (fost. 91), în-folio, f. 1-306. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie din sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. A aparținut lui Ioan Țintilă al treilea vistier (sec. XVIII), lui M. Kogălniceanu și bibliotecii Academiei Mihailene. Compilația mai cuprinde letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms.: *Pentru zidirea lumii.*

Incipit: De zidirea sau făcutul lumii multe păreri...

Desinit: ... clătind de la Dobrițin s-au tăbăcit la Maetin făcând împregiur șanțu¹.

LXVII. Arh. Stat. Brașov, ms. catal. U. 804, inv. nr. A. b. VII 2, în-8°, f. 1-54. Text fragmentar (se oprește la întemeierea Țării Leșești). Miscelaneu, copie din anul 1803 în lb. română. A aparținut lui N. Sulică. Manuscrisul mai cuprinde însemnări de cronică privind Șcheii Brașovului (vezi partea a II-a, *Transilvania*).

Titlul în ms.: *Începutul istorii și a neamurilor dela zidirea lumii.*

Incipit: De zidirea lumii sau făptura lumii multe păreri și dovediri a filosofilor și a poetiilor păgânești era...

Desinit: ... și așa să arată descălecarea Țării Leșești, precum a boemilor la ceh, așa de la leh numele Țării Leșești².

LXVIII. Arh. Stat. Brașov, ms. inv. nr. 30914, în-folio, f. 1-75³. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (se oprește la 1459).

¹ Se încheie cu formula: „Pînă aice, acest litopisăț iaste scris di pre izvodul ce s-au fost scris de răposatul Niculaiu Costin ce-au fost vel log<on>f<at>”.

² Fragmentul acesta din cronica lui N. Costin se încheie cu o frază care nu face parte din opera cronicarului.

³ Numerotare în chirilică cu cernelă roșie.

Miscelaneu, copie din anul 1803, în lb. română. A aparținut bibliotecii Gimnaziului Real din Brașov (cca. 1850), mai târziu devenit Lic. Șaguna. Miscelaneul mai cuprinde letopisețul lui Grigore Ureche și Miron Costin.

Titlul în ms.: Pentru facerea lumii.

Incipit: De zidirea lumii sau făptura lumii multe păreri și dovezi ale filosofilor și a poetilor păgânești era...

Desinit: ... unde și Mihai Buceașchi au căzut în războiu.

LXIX. Bibl. raion. Turnu-Severin, ms. fără nr., in-folio, p. 179—367. Text rezumativ, cu lipsuri la început și la sfârșit (pornește de la împăratul Traian și se oprește la 1595). Compilație de cronici, copie din anul 1837, în lb. română, scrisă de Gheorghe Burchi. A făcut parte din biblioteca Bibicescu (Turnu-Severin). Manuscrisul mai cuprinde și letopisețul lui Miron Costin.

Titlul în ms.: Predoslovie litopiseșului.

Incipit: Nime mai bine și mai pre scurt toată disfatăre istoriei n-au cuprinsu, iubite cetitoriule...

Desinit: ... că și cronicarii streini Nicolaia Isvanfiia și Bonfu <sic!> Gangul <sic!> de Betleia, cari în istoriile sale pominesc de domniile Moldovii, scriu că pe urma lui Aron vod<ă> a stăut domnu Ștefan Răzvan, pus de Bator Jicmont, craiul Ardealului, precum s-au pomenit mai sus, că au mersă Răcz<v>an vod<ă> pe poronca lui Bator Jicmont într-agiutor lui Mihai vod<ă>.

N.B. Pentru letopisețul lui Nicolae Costin vezi și *Istoria paralelă a Țării Românești și a Moldovei*.

Ediții: <Nicolae Costin>, *Istoria Moldo-României arătând neamurile de care s-au locuit aceste pământuri după răspîndirea fiilor lui Noe; origina moldo-românilor și mai multe resboaie ale domnilor Moldovei cu deosebite nații, pînă la anulă lunei 7103 (1595 de la Hristos)*... la George Ioanid, I, p. 1—294; Neculai Costin, *Cartea pentru descălecatul dințiiu a Țării Moldovii și neamul moldovinesc*, la M. Kogălniceanu, *Letopisișe*, I, p. 33—91 și *Apendice* p. 6—29, 40—54 și 59—126 și *Cronicele Romaniei*, I, p. 31—84 și *Apendice* p. 380—403, 414—427 și 432—496; Nicolae Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601. Ediție cu o introducere de Ioan St. Petre*, Buc., 1942, 664 p.+IV pl.

17. De domnia lui Nicolae Alexandru vodă în țara Moldovei

Cuprinde istoria Moldovei de la 1710—1712.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 37, f. 115—211 v. Text cu lipsuri la sfârșit; pentru descrierea codicelui vezi pseudo-Nic. Costin (23, I).

Titlul în ms.: De domniia lui Nicolae Alexandru vodă v<ă>leat 7218.

Incipit: După maziliia lui Mihai vodă Răcoviță, care s-au tîmplat la văleat de la zidirea lumii 7218...

Desinit: ... ca să vie cineș la locul său fără nice de o șfială.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 56, f. 102v—182; pentru descrierea codicelui vezi pseudo-Nic. Costin (23, II).

Titlul în ms.: Domniia lui Nicolae Alexandru vod<ă>, l<ea> 7218.

Incipit: După mazilile lui Mihai vod<ă> Răcoviți...

Desinit: ... și huitul vină disspre răsărit.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 58, in-folio, f. 8—64. Compilație de cronici, copie din anul 1722, în lb. română, scrisă de Stanciu erei de la biserica Tuturor Sfinților din București

pentru Nicolae vodă Mavrocordat¹. Titlul întregii compilații (f. 2) : *Létopiseș întru carele să coprinde domnia dintli și de a doao din țara Moldovei a mării sale prea luminatului nostru domnu Io Nicolae Alexandru² voevod, carele iaste alcătuit de Nicolae Costin vel log<ofăt>, feciorul lui Miron Costin, ce-au fost logofăt mare³.*

Și domnia dintli și de a doao iară a mării sale din Țara Rumtnească, tocmît și așezat de Radul Popescul ce-au fost vornic mare, coprinzind și alte lucrur<i> ce s-au întîmplatu pîntr-alte părți într-aceste domnii ale mării sale. Carele l-am scris eu popă Stanciul de la biserica Tuturor Sfinților din București în luna lui martie în 20 de zile văleat 7230. La f. 3 — 7v un pinax pertru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde cronicile lui Axinte Uricariul și Radu Popescu privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *De domnia lui Nicolae Alexandru vodă din țara Moldovei văleat 7218.*

Incipit : După mazilia lui Mihai vodă Răcoviță. . .

Desinit : . . . și huietul veniia despre răsăritu.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 239, in-folio, f. 4—52v. Compilație de cronici, copie din anul 1791, în lb. română, scrisă de Ștefan Stîrce. Manuscrisul a aparținut lui M. Kogălniceanu și lui D. A. Sturdza (1850), care-l dăruiește Academiei Române în 1885. Compilația mai cuprinde cronicile lui Axinte Uricariul și Radu Popescu pentru domniile lui Nicolae Mavrocordat, precum și cronica expediției din Moreea, atribuită lui Constantin Diichiti.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *Domnie domnului țării Moldavi<i> Nicolai Alexandru v<oe>vod, v<d>let 7218.*

Incipit : După mazilie lui Mihai vod<ă> Racoviță, care s-au întîmplat la velet de la zidirea lumii 7218. . .

Desinit : . . . și huetul venie despré răsărit.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 241, in-folio, f. 9—56v. Compilație de cronici, copie din anul 1755, în lb. română.

Titlul întregii compilații : *Létopiseș întru carele să coprinde domnia dintli și de a doao din țara Moldovei a mării sale prea luminatului nostru domnu Io Nicolae Alexandru voevod, carele iaste alcătuit de Nicolae Costin vel logofăt, feciorul lui Miron Costin ce-au fost log<ofăt> mare³ și domnia dintli și de a doao iar a mării sale din Țara Rumtnească, tocmît și așezat de Radul Popescul ce-au fost vornic mare, coprinzind și alte lucrur<i> ce s-au întîmplat p<r> într-alte părți într-aceste domnii ale mării sale. În luna lui iunie în 1, văle<a>ță 726³, * iară de la H<risto>s 1755*⁴. Manuscrisul a aparținut lui Ioan Tomić (?), apoi ieromonahului Gherman Iacovici de la m-reă Putna (1833), bibliotecii Academiei Mihăilene (1835), lui Const. Hurmuzaki (1840), apoi lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Române de Ministerul Cultelor în 1882. La f. 4 — 8, tablă de materii pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde cronicile lui Axinte Uricariul și Radu Popescu privind domniile lui Nic. Mavrocordat.*

Titlul în ms. al operei de mai sus : *De domnia lui Nicolae Alexandru vodă din țara Moldovei, vălet 7218.*

Incipit : După mazilia lui Mihai vodă Răcoviță, caré s-au întîmplată la văletul de la zidirea lumii 7218. . .

¹ Legătura în piele a codicelui poartă inițialele voievodului.

² Adăugat de altă mînă și cu altă cerneală : Mavrocordat.

³ Greșeala copistului, a doua domnie este scrisă de Axinte Uricariul.

⁴ Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt o adăogire tîrzie de altă mînă.

Desinit: ... și huetul venia despre răsărit.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1299, f. 47—148v; pentru descrierea codicelui vezi Constantin Văcărescu, *Vișa lui Nicolae Mavrocordat* (62, I).

Titlul întregii compilații — exclusiv *Vișa* scrisă de Const. Văcărescu — (f. 31—32v): *Hronograf întru care să cuprind domniile pre luminatului și prea înălțatului domn Io Nicolae Alexandru voevod, însă domniia dintîi și de a doa a mării sale din țara Moldovei și domniia dintîi și a doa iar a mării sale din Țara Muntenescă, arătîndu tînnainte pre largu de sine s-au alcătuit.*

Létopisești întru carele să coprinde domniia dintîi și de a doa din țara Moldovei a mării sale prea luminatului nostru domnu Io Nicolae Alexandru voevod, carele iaste alcătuit de Nicolae Costină vel logofăt fectorulă lui Miron Costin ce-au fost logofăt mare¹ și domniia dintîi și de a doa iară a mării sale din Țara Rumnească, tocmit și așezat de Radulă Popescu ce-au fost vornic mare, coprinzind și alte lucruri ce s-au întîmplat pîntr-alte părți într-aceste domnii ale mării sale, carele l-am scris eu popa Stanciul de la bisărica Tuturoră Sfinților, în scaunul domniei în București, iulie 12 zilce văleat 7233.

Titlul în ms. al operei de mai sus (f. 47): *De domniia lui Nicolae Alexandru vodă în țara Moldovei, văleat 7218.*

Incipit: După mazilia lui Mihai vodă Răcoviță...

Desinit: ... și huetul venia despre răsărit.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3102, f. 84—117 v. Text fragmentar și discontinuu; pentru descrierea codicelui vezi Nic. Milescu (11, II).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Carte marelui sultan Ahmet ...

Desinit: ... pînă s-au mîntuit de gîlceava lor.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3532, in-4°, f. 1—58v; text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie din sec. al XVIII-lea în lb. română. Manuscrisul a aparținut unui Gheorghe Moldoveanu (prima jumătate a sec. XIX) apoi lui Aron Densușianu și lui Gr. Tocilescu; dăruit Academiei Romîne de Facultatea de litere din București, în 1910. Compilația mai cuprinde cronicile lui Axinte Uricariul și Radu Popescu privind domniile lui Nic. Mavrocordat, precum și cronica expediției din Moreea atribuită lui Constantin Diichiti.

Titlul în ms. al operei de mai sus: *lipsește.*

Incipit: <a>proape de domnie țării el decît alți domni mazili ce să afla la Țarigrad...

Desinit: ... și huetul venie despre răsărit.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4225, in-8°, f. 1—102v. Text cu lipsuri la început. Compilație de cronici, copie din primele decenii ale sec. al XVIII-lea (cca. 1725), în lb. română, scrisă de Stancu erei². A aparținut lui N. Ionescu din Iași (1913). Compilația mai cuprinde cronicile lui Axinte Uricariul și Radu Popescu, privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: al dollea la Mihai vodă, pre carele îl trimisese la cetatea Neamțului...

Desinit: ... și huetul venia despre răsărit.

X. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. 81, p. 37—133. Text cu lipsuri la sfîrșit, omite și rezumă multe evenimente; pentru descrierea codicelui vezi pseudonimul Costin (23, III).

Titlul în ms.: *Domniia lui Necolae vodă Alexandru.*

¹ Greșeala copistului, a doua domnie este scrisă de Axinte Uricariul.

² Cf. G. Strempel, *op. cit.*, p. 227.

. *Incipit* : La anul 1710, după ce s-au mazilit Mihai vodă Racoviță, prebegit-au o seamă de boiari de țară [și acest obicei nu de multă vreme s-au făcut]¹...

Desinit : ... apoi cu blîndete au scris pre la toți boiarii unde să afla prin băjenii și la pribégi, ca să vie la locurile lor fără nici o sfiială.

XI. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. II—22, f. 162—264v.; pentru descrierea codicelui vezi *pseudo-Nic. Costin* (23,IV).

Titlul în ms. : *De domnie lui Nicolae Alexandru vodă v&leat 7218*.

Incipit : După mazilie lui Mihai vodă Răcoviță, care s-au tîmplat la v&leat de la zidirea lumiei 7218...

Desinit : ... și huetul veniia despre răsărit.

XII. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. III—20 (fost 123), in-8°, f. 69—87. Text fragmentar, numai începutul domniei lui Nic. Mavrocordat. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea (cca. 1728), în lb. română, scrisă probabil de Petru logofătul. A aparținut lui Antiochi Ramadan biv vel armaș, apoi lui Enache Kogălniceanu, care îl cumpărase de la Elle oghiotat al postelnicului Antiohie (1760); manuscrisul poartă autograful lui Mihail Eminescu.

Titlul în ms. : *De domnia lui Neculaia Alexandru vo&v&od din ța&ra Moldovii, velet 7218*.

Incipit : După maziliia lui Mihai vodă Racoviță, caré s-au tîmplat la veletul de la zădire lumii 7218...

Desinit : ... precum și acesta Numam pașa nimică nu era dat spre lăcomia precum tot neamul Chipluieștilor.

XIII. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. III—62 (fost 132), p. 44—170. Text cu lipsuri la sfîrșit; pentru descrierea codicelui vezi *pseudo-Nic. Costin* (23,V).

Titlul în ms. : *Domniea lui Nicolai Alexandru vodă Mavrocordat*.

Incipit : La anul 1710, după ce s-au mazilit Mihai vodă Racoviță * care s-au tîmplat la velet 7118<sic!>, iar de la H&risto&s 1710 oct&omvrie 14*², pribegit-au o seamă de boeri de țară...

Desinit : ... au scris pe la toți boerilor unde se afla prin băjenii și la pribégi, ca să vie la locurile lor fără nici o sfiială.

XIV. Bibl. Gh. T. Kirileanu Piatra Neamț, acum Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5952, f. 21—64 v.; pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile pentru Grigore Ghica vodă* (39,XXIII).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : După mazilie lui Mihai Vodă Racovița...

Desinit : ... forte s-au cutremurat p&amîntul în slava lui Dumnezeu p& în de doao ori și huet viniia despre răsărit.

Bibl. Patriarhiei din București păstrează în manuscrisele nr. 8 și 133, copii după cronica domniei lui Nic. Mavrocordat de Nicolae Costin.

Ediții : M. Kogălniceanu, *Letopisișe*, II, p. 78—130 și *Cronicele Romaniei*, II, p. 70—117.

Studii (la operele lui Nicolae Costin) : I. G. Sbiera, *Mișcări culturale*, p. 228—331; C. Giurescu, *Contrib. stud. cron. moldovene*, p. 273—309; C. Giurescu, *Izvoadele Dubău*, p. 165—214; Giorgie Pascu, *Azinte Uricariul și Neculai Costin*, în *Arhiva*, Iași, 1922, XXIX, p. 489—498; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, I, p. 90—158; Const.

¹ Parantezele aparțin copistului.

² Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt scrise de mîna lui M. Kogălniceanu.

Rădoescu, *Codicele Burchi*, în *Arh. Olteniei*, 1937, XVI, nr. 92—94, p. 451—454; Ioan St. Petre, *Nicolae Costin, Vieața și opera*, Buc., 1939, 286 p.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Pseudo-Tudosie Dubău

18. Letopiseș al țării Moldovei de la Dabija vodă înainte <1661—1693>

Cuprinde istoria Moldovei începînd cu domnia lui Eustratie Dabija și se oprește la anul 1693, la moartea lui Constantin Cantemir voevod. Se pare că a fost scris din îndemnul logofătului Tudosie Dubău.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 169, f. 2—5 și 378v—383v. Text cu lipsuri la sfîrșit; de la f.2—5 o predoslovie parte în stihuri, parte în proză; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Gr. Ureche (10,V).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit (f.2): Ce striinii toți prîlmăște

De-i hrăniaște și-i cinstiaște...

Desinit (f.4—5): ... și alții nice în vreme de acmu nu scriu nime, eu încă am socotit să răspundă pietrile de vrîme ce tac oamenii, amin.

Incipit (f. 378v): De aicea înainte iar începem a scrie de pă izvodul a răpăosați a lui Theodosie Dubău logofătul și a lui Urêche vornicul, Dumnedzău să-i iarte...

Desinit (f. 383v): ... la domnie fîiu-său Antiohie.

N. B. Pentru pseudo-Tudosie Dubău, vezi și letopiseșul lui Gr. Ureche la ms. rom. nr. 2506.

Ediții: N. Iorga, *Cronica lui Vasile Dămian și Tudose Dubău*, în *Studii și doc.*, III, p. 12—21; C. Giurescu, *Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul și Vasile Dămian*, Buc., 1914, p. 3—29 (extras).

Studii: D. Russo, *Emendațiuni la unii autori greci și români*, în *B. Com. Ist.*, 1916, II, p. 97—100.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Dimitrie Cantemir

(1673—1723)

19. Întîmplările Cantacuzinilor și ale Brîncovenilor <1678—1716>

Este un raport redactat inițial în lb. rusă¹, adresat de Dimitrie Cantemir țarului Petru I, cu scopul de a dovedi necredința unora dintre Cantacuzini și a lui Constantin Brîncoveanu față de Rusia.

¹ Titlul exact al originalului în lb. rusă: *Дивныя революціи праведнаго Божія отмищенія на фамилию Кантакужиныхъ въ Валахиі славныхъ и Бранкованову.*

I. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. 63, in-8°, 29 f. Traducere din sec. al XIX-lea, în lb. greacă

Titlul în ms.: Δημητρίου Καντεμάρ, ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας συμβεβηκότα τῶν ἐν τῇ Βλαχίᾳ Καντακουζηνῶν καὶ Βραγκοβίνων. Μεταγλωττισθέντα μὲν ἐκ τῆς γερμανικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλὴν διὰλεκτον, παρὰ τοῦ λογιωτῆτου κυρίου Γεωργίου Ἰωάννου Ζαβίρα τοῦ ἐκ Σιατίστης 1795-αψγέ. <Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei. Întimplările Cantacuzinilor și ale Brîncovenilor din Țara Românească. Traduse din limba germană în limba noastră simplă de prea învâțatul domn Gheorghe Ioan Zaviras din Siatîște, 1795>.

Incipit: Κωνσταντῖνος ὁ Καντακουζηνός...

Desinit: ... ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου ποιήσον ἀγαθὸν τοῖς μισοῦσί σε.

Ediții: *Духовная революція праведнаго Божія отмищенія на фамилію Кантакузину въ Валахіи славныя и Бранкованову* (fără numele autorului), în anexe la *Журналъ или поденная записка блаженнаго и свѣчнотворца пошлагоу на память государя императора Петра Великаго съ 1698 года даже до заключенія Нейсѣпатскаго мира*, St. Petersburg, 1772, vol. II. p. 291—313. Traducerea germană: *Wunderbare Fügungen der göttlichen Rache an der Familie der in der Wallachey berühmten Kantakuzenen, wie auch der Brankowanischen Familie*, în H. L. C. B a c m e i s t e r, *Russische Bibliothek zur Kenntnis des gegenwärtiges Russland*, Riga-St. Petersburg-Leipzig, 1783, VIII, p. 147—184. Traducerea greacă: *Ἀξιωμακόμευτα ἐν Βλαχίᾳ συμβεβηκότα*, trad. G. I. Z a v i r a, Viena, 1795; Dimitrie Cantemir, *Întimplările Cantacuzineștilor și Brancovenilor în Valahia* <traducere în lb. română de V. Virnav>, în *Arhiva Românească*, Iași, ed. I, t. II, 1845, p. 279 — 322; ed. a II-a, t. II, 1862, p. 207—241; Dimitrie Cantemir, *Evenimentele Cantacuzinilor și Brancovenilor din Țierră Muntenésca de... Dupe originalulu scrissu de autoriu în limb'a russésca, tradussu mai antaiu în limb'a germana Si apoi în cea grecésca populara la an. 1795 de George Ioan Zavira; iar acuma dupe însarcinarea Societății Academice Romane, din nou tradussa de G. Sion, Opere... tom. V, București, 1878, VI + 31 p.*

20. Istoria ieroglifică <1685—1705>

Autorul înfățișează alegoric societatea românească din vremea sa, mai ales intrigile și lupta dintre familiile Cantemir, Brîncoveanu și Cantacuzino, personajele avînd nume de animale identificabile printr-o „cheie” la sfîrșitul operei.

I. Acad. R.P.R., ms. fotocopie nr. 27 după manuscrisul aflat în Arhiva Centrală a Statului, acte vechi, Leningrad, F. 181, kn. 1419, in-4°, 333 f., în lb. română.

Titlul în ms.: *Istoriia ieroglyfică în doasprădzéce părți înpărțită, așijderea cu 760 de sentenții frumos înpodobită la începutură, cu scară a numerelor dezvoltitoare, iară la sfîrșit cu a numerelor strejne tlucuitoare, Dimitriu Cantemir*¹.

Incipit: Izvoditoriul cititoriului, sănătate. Precum de toată probozirea vrédnic să fiu, o, iubítule, foarte bine cunosc...

Desinit: ... pentru caré toată bună vrérea în măsurata-ți înțelepciune, lăsăm. Ia aminte că scara aceasta nu după rîndul azbuchelor, ce după numărul fételor îmblă².

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 321, în folio, 337 f. Copie modernă, în lb. română cu litere chirilice scrisă de Grigorie Tocilescu după manuscrisul de mai sus.

Titlul în ms.: *Istoriia ieroglyfică în doasprădzéce părți înpărțită, așijderea cu 760 de sentenții frumos înpodobită la începutură, cu scară a numerelor dezvoltitoare, iară la sfîrșit cu a numerelor strejne tlucuitoare... Dimitriu Cantemir*¹.

¹ Numele autorului e scris și cifrat și cu caractere arabe. Numerotarea filelor lipsește la fotocopie.

² Textul se încheie (la f. 329 și 337 pentru ms. 321, fără număr de file pentru fotocopie) cu: „Scara a numerelor și cuvintelor ieroglificești tlucuitoare”, care *sfîrșește*: „Dobitoc platonicesc = omul dobitoc în două picioare 600”.

Incipit : Izvōditoriul cititorului, sănătate. Precum de toată probozirea vrēdnic să fiu, o, lublitate, foarte bine cunosc. . .

Desinil (f. 328v) : . . . pentru carē toată bună vrērea în măsurata-ți înțelepciune lăsăm. Ia aminte că scara aceasta nu după rîndul azbuchelor, ce după numărul fēțelor îmblă¹.

Ediții : Dimitrie Cantemir, *Istori'a ieroglyfic'a în doasprediece parti impartita, asijderē cu 760 de sentenții frumos împodobita . . .*, Opere, tom. VI, Buc., 1883, 408 p.; Dimitrie Cantemir, *Исторія Герогауфукэ*, cu o introd. de I. Vartician, Kîșinev, 1957, XII + 410 p. + 10 pl.

21. Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor

Hronicul demonstrează romanitatea și continuitatea poporului român în Dacia, începîndu-se cu istoria grecilor și cu Eneas, ai căror urmași au fost romanii și Traian și mergînd pînă la „descălecarea” Țării Romînești și a Moldovei în sec. XIII.

I. Acad. R.P.R., ms. fotocopie nr. 26 după manuscrisul aflător în Arhiva Centrală a Statului, acte vechi, Leningrad² F. 181, kn. 1420, în 8°, 343 f. Text cu mici lipsuri, în lb. română și latină, cu litere chirilice și latine. Cuprinde : dedicația din partea autorului, predoslovla către cititor în lb. română și latină, catastihul istoricilor, cronica propriu-zisă, tabla hronologhicească și scara.

Titlul în ms. : *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor înți pre limba lătiniască izvodit, iară acmu pre limba romniiască scos cu truda și ostenința lui Dimitrie Cantemir voevodul și de moșie domn al Moldovii și a svintei Rossieștii înpărâșii eniadz în Sanct-Petersburg, anul 7225—1717³.*

*Incipit*⁴ : Lui Dumnădzău unuia în troiță închinatului și slăvitului λατρεῖαν, în vécî . . . <dedicația autorului>.

Incipit : Predoslovie. Țîțeron, marele acela a romanilor Dimosthenis . . .

Praefatio. Cicero eximius ille Romanorum Demosthenes. . .

Incipit : Hronicon a toată Țara Romniiască (careia apoi s-au înpărșit în Moldova, Munteniască și Ardealul) . . .

Desinil : . . . Iară pre cititorlu poftim ca de această dată, cu acēste de nemică ale noastre ostenințe să s<e> zăbăvască. Sfîrșitul hronicului pentru vechimea Romano-Moldo-Vlahili și lui Dumnădzău laudă⁵.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 113, in-folio, 377 p. Text cu lipsuri, copie din anul 1835, în lb. română, scrisă de Samuil Botezat și colaționată de paharnicul Seulescu. Această copie a servit edițiile de la Iași din 1835—1836. Biblioteca Academiei, secția manuscrise păstrează, sub cotele : ms. rom. nr. 293 și 294, volumele I și II ale ediției de la Iași (1835—1836), colaționate de mîna lui Gr. Tocilescu.

Titlul în ms. : *lipsește*.

¹ Vezi nota 2, p. 101.

² În aceeași arhivă sub cota F. 181 nr. 1325 f. 129—225 (microfilm nr. 83 la Acad. R.P.R.) se păstrează *Historia Moldo-Vlahica*, versiunea în lb. latină a Hronicului.

³ Anul e.n. cu arabe.

⁴ Numerotarea filelor lipsește. Textul predosloviel e scris pe două coloane, în dreapta în lb. latină, iar în stînga în lb. română.

⁵ Manuscrisul se continuă cu „tabla hronologhicească” și „scara”, care are următorul sfîrșit : „împarte monarhia lumii ficiilor <loc alb>, moare”.

Incipit (f.1): Lui Dumnezeu unuia în Troiță închinatului și slăvitului λατρεῖαν, în véci... <dedicația autorului>.

Incipit (f.2v): Pridoslovie. Țițeron marele acela a romanilor Dimosthenis... .

Incipit (f.33): Hronicon a toată Țara Românească (care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenescă și Ardealul)...

Desinț (f. 341): ... Iară pre cetitoriu poftim ca de această dată cu aceste de nimică ale noastre ostenințe să să zăbăvască. Sfârșitul hronicului pentru vechimea Romano-Moldo-Vlahiei și lui Dumnezeu laudă¹.

III. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. 49, in-folio, 608 p. Text cu lipsuri la început și la sfârșit. Copie din 1756–1757, în lb. română, scrisă de Constantin Dimitrievici, dascăl al școalelor românești din Blaj. Manuscrisul acesta este o copie după ms. fond Blaj nr. 87 (v. ms. următor). A aparținut Bibliotecii Centrale din Blaj.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit: <ți>nături înguste le socotim ale Dachilii, cu condeiul trecându-le, lăsăm pre cititori să cerce la Bomfinio...

Desinț: ... iar pre cititoriu poftim ca de această dată cu aceste puține osteneli să să zăbovească. Sfârșitul hronicului pentru vechimea Romano-Moldo-Vlahiei și lui D<u>mnezeu întreită laudă și mulțămită.

IV. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. 87, in-8°, 389 f. Text cu lipsuri la început și la sfârșit. Copie (?) de la începutul sec. al XVIII-lea (înainte de 1730), în lb. română, scrisă de mai multe mîini, poate și de aceea a lui Dimitrie Cantemir (?). Manuscrisul a fost cumpărat pe la 1730 de Ioan Inocențiu Clain, episcop de Făgăraș, de la un negustor din Viena, care-l adusese dintr-o călătorie a sa de la Petersburg. A aparținut apoi Bibliotecii Centrale de la Blaj.

Titlul în ms. : *lipsește*².

Incipit: ungurească să fi...³ saldenii, turvinghii, vuri și chinghil...

Desinț: ... și noi cunoaștem că nu e alt, fără numai minciuni născute sau scoase den proștii și blestemații crieri, cum și de capul bouului în pecéte> țăr<i>.

Ediții: Dimitrie Cantemir, *Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor, alcătuit de domnul Moldaviei... la anii 1710. Iară acum de pe originalul manuscript depozitat de fericitul autoriu în împărăteasca arhivă a Moscvei, scozindu-se cu învoirea prea înălțatului nostru domn Mihail Grigoriu Sturza V. Vd. și din ortinduirea înalt presfințitului arhiepiscop al Sucevi și mitropolit Moldaviei D. D. Veniamin Costake s-au tipărit*, Iași, 1835–1836, 2 vol., LXXI+X+ + 365 p. + 1 facs. (I); X+402 +CX p. (II); Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor publicat... de pe originalul manuscript al autorului păstrat în Arhivele principale din Moscva ale Ministerului de Externe de Gr. G. Tocilescu*, Opere, vol. VIII, Buc., 1901, LXXIII + 891 p. + erata + 1 portr. + 1 facs.

Studii (la operele lui D. Cantemir): Gr. G. Tocilescu, *Rapportul generalu allu d-lui... despre misiunea sa în Rusia*, în *Anal. Soc. Acad. Rom.* 1878, XI, p. 54–74; Sextil Pușcariu, <Istoria literaturii noastre vechi>. Dimitrie Cantemir, în *Transilvania*, Sibiu, 1920, LI, nr. 1, p. 27–32, nr. 2, p. 185–200; George Pascu, *Viața și operele lui D. Cantemir. 26 octombrie 1673–21 august 1723*, București, 1924, 99 p.; Șt. Ciobanu, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, în *Anal. Acad. Rom., Mem. secf. lit.*, ser. III, tom. II, 1925, p. 381–455; E. M. C. Gri-

¹ Manuscrisul se continuă cu „tabla hronologhicească” și „scara”, care are următorul sfârșit (f. 377 v): „Înparte monarhia lumii ficiorilor <loc alb>, moare”.

² De altă mînă este scris: D. Cantemir, *Hronica romanilor*.

³ Rupt.

goraș, *Personalitatea lui Dimitrie Cantemir*, în *Propilee literare*, Buc., 1926, I, nr. 17, p. 11–17; I. Minea, *Despre Dimitrie Cantemir. Omul. Scriitorul. Domnitorul*. Iași, 1926, 421 p.; P. P. Panaitescu, *Le prince Démètre Cantemir et le mouvement intellectuel russe sous Pierre le Grand*, Paris, 1926, 16 p. (Extras din *Revue des études slaves*); N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 310–458; N. Iorga, *Zavira și opusculul lui Dimitrie Cantemir despre lupta între Cantacuzini și Brîncoveni*, în *Anal. Acad. Rom. Mem. secf. ist.*, ser. III, tom. XXI. 1938–1939, p. 28–31; A. I. Rosetti, *Observații asupra limbii lui Dimitrie Cantemir în „Istoria ieroglifică”*, în *Buletinul științific al Acad. R.P.R.*, Buc., 1951, tom. I, nr. 1–2, p. 17–38; E. Petrovici, *Limba lui Dimitrie Cantemir*, în *Limba română*, Buc., 1953, II, nr. 6, p. 5–16; N. Ermuratski, *Общественно-политические взгляды Дмитрия Кантемира*, Kișinev, 1956, 104 p. + 1 pl.; P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir viața și opera*, Buc., 1958, 268 p.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Anonim

22. Cronlea Racovițeană-Buhușească <1661–1705>

Cuprinde istoria Moldovei de la urcarea în scaun a lui Eustratie Dabija Vodă (1661), pînă la începutul celei de-a doua domnii a lui Antioh Cantemir (1705).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 123, f. 185v–218v; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, II).

Titlul în ms.: *Domniia lui Evstratie Dabija v<oe>vodă*.

Incipit: Cap. 75. După moarte lui Ștefăniț<ă> vodă, fiul lui Vasilie vodă, au trimis pe Chirița Draco Rosăt...

Desinit: ... numal Panaitachi postelnicul știindu-s<ă> greșit lui Antohie vodă, părăsindu-l cînd au luat Costantin Duca vod<ă> <a doua domnie>¹, iar el au pribigit.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 232, f. 160–174v. Text fragmentar (cuprinde anii 1661–1683); pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, IV).

Titlul în ms.: *Domnie lui Evstratie Dabija vodă*.

Incipit: Cap. 75, zaceala 1. După moartea lui Ștefăniță vod<ă>, fiul lui Vasilie vod<ă>, au trimis boiarli pre Chirița Draco Rusët, cum s-au zisu, la Poartă...

Desinit: ... Petricelco vod<ă> din Iași au mersu în Soceavă mîncînd și strîcînd.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 503, f. 119–140v; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, XI).

Titlul în ms.: *Domniia lui Evstratie Dabija voievoda*.

Incipit: Cap. 75, zace<a> 1. După moartea lui Ștefăniță vodă, fiul lui Vasilie vodă, au trimis boier<i> pre Chirița Draco Ruset, cum s-au zis, la Poarta înpărăției...

¹ Completat după C. Giurescu, *Letopisețul Țării Moldovei de la ... 1661–1705*, p. 102.

Desinit: ... numai Panaitache postelnicul știindu-să greșit lui Antiohie vodă, părăsindu-l când au luat Costandinu Duca vodă <a doua domnie>¹, au pribegit.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1298, f. 241–283v; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XV).

Titlul în ms.: *Domniia lui Evstratie Dabijé voevoda*.

Incipit: Cap. 75. După moartea lui Ștefăniță vod<ă>, fiul lui Vasilie vod<ă>...

Desinit: ... numai Panaitache postelnicul știindu-s<ă> greșit lui Antiohie vod<ă>, părăsindu-l când au luat <a doua domnie>¹ Costantin Duca vod<ă>, ău pribegit.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2575, f. 145v–169v; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XVII).

Titlul în ms.: *Domniia lui Evstratii Dabija voevod*.

Incipit: Cap. 75. 1. După moarte lui Ștefăniț<ă> vodă, fiul lui Vasăli vodă...

Desinit: ... numai Panaitachi postelnicul ști<i>ndu-să greșit lui Antiohii vodă, părăsindu-l când au luat pe <sic> Duca vodă, au pribegit.

Ediții: <Diacul Mustea>, *Cronica Țării Moldovei de la 1662–1730*, în *Mag. ist. Dacia*, III, p. 3–78; Neculai Muste, *Letopisișul Țării Moldovii de la domnia lui Istrati Dabija V. V., pînă la a triea domnie a lui Mihai Racoviță V. V., atribuat lui ... (1662–1729)*, la M. Kogălniceanu, *Letopisișe*, III, p. 5–36 și *Cronicele Romaniei*, III, p. 3–32; *Cronica Țării Moldovei de suppositul Mustea*, la A. Treb. Lăurianu și Nicol. Bălcescu, *Cronicarii Țării Romanesci*, vol. II, București, 1847, p. 3–78; C. Giurescu, *Letopiseșul Țării Moldovei*, Buc., 1913, 115 p.

Studii: I. G. Sbiera, *Mișcări culturale*, p. 177–182; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 252–268; I. Lăudat, *Cronica anonimă racovițeană sau letopiseșul țării Moldovei dintre anii 1661–1729*, în *Anal. științ. univ. Cuza (s. nouă) științe soc.*, t. VII, Iași, 1961, p. 99–114.

A se vedea și *Bibliografia generică*.

Pseudo-Nicolae Costin

23. Cronică a Moldovei dintre anii 1661–1709

Cuprinde istoria Moldovei de la suirea în scaun a lui Eustratie Dabija pînă la bătălia de la Poltava, din timpul războiului ruso-suedez.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 37, in-4°, f. 6–114v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1675–1709). Compilație de cronici, copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea (cca. 1725–1730), în lb. română, scrisă de Ștanciu erei². A aparținut lui Cesar Bolliac; dăruită Academiei Române de D. A. Sturdza (1885). Compilația mai cuprinde cronicile lui Nicolae Costin și Axinte Uricariul privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms.: *lipsește*.

¹ Completat după C. Giurescu, *op. cit.* p. 102.

² Cf. G. Strempel, *op. cit.*, p. 226.

Incipit : o cheltuială și încă au scos bani de i-au dat și de cheltuială, care n-au mai fost niciodată dușlaș¹ ca aceasta domnil. . .

Desinit : . . . ce înaintea precum să va lucra, vremea va arăta.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 56, în-4°, f. 3—102. Compilație de cronici, copie din sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. A aparținut bibliotecii Scheene. Compilația mai cuprinde cronicile lui Nicolae Costin și Axinte Uricariul, privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms. : *Domnie lui Evstratie Davbij<a> vod<ă> * Velelu 1662 apr. 4*².

Incipit : După moartea lui Ștefăniță vod<ă> sîn Vasil<le> vod<ă>, sosind boerii la Țari-grad, Chirlî<ă> Draco Rusăt. . .

Desinit : . . . că und<e> cură apa repedi anevoie est<e> înpotriva răpejuni<i> ei a înnota, ce înaintea precum să va lucra, vremea va arăta.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. 81, în-8°, p. 1—36. Text fragmentar (cuprinde numai anul 1709). Miscelaneu, copie din anul 1780, în lb. română. A aparținut lui Timotei Cipariu, apoi bibliotecii din Blaj. Miscelaneul mai cuprinde cronicile lui Nicolae Costin și Axinte Uricariul privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms. : *Istorie pentru craiul Șvedului, Carol al 12, cînd s-au sculat cu oaste asupra împărator <slc> Petru Alezovici la anul 1709, fiind domnu la scaunul țării Moldovei în vremea acția Mihai Racoviță voevod.*

Incipit : Acest craiu fiind cu mare sumeție și cu multă îndrăznire, s-au fost sculat și asupra altor stăpînituri cu oaste, asupra craiului Polonii. . .

Desinit : . . . că unde cură apa repede anevoie laște înprotiva repejunii ei a înnota, ce înaintea, precum să va lucra, vremea va arăta.

IV. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. II—22, (fost 6), în-8°, f. 1—159³. Compilație de cronici, copie de la 1715, în lb. română, scrisă de Axinte Uricariul—se pare pentru Nic. Mavrocordat. De la f. 268 pînă la sfîrșit e scrisul mai multor mîini. A aparținut preotului Gheorghe (1779—1780) care-l primise de la Chirca Atanasie lipșcanul, mai tîrziu lui M. Kogălniceanu, care-l cumpără de la București în 1845 prin Gr. Alexandrescu, apoi Academiei Mihăilene și Bibliotecii Centrale din Iași. Compilația mai cuprinde cronicile lui Nicolae Costin și Axinte Uricariul privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul întregii compilații este următorul : *Létopiseșul țării Moldovii de la Ștefan s<t>nă Vasilie vodă încoace, de unde iaste părăsît de Miron Costin logofătul, iară acmu s-au scosă din izvodul lui Vasilie Dămian ce-au fost 3 log<o>f<ă>t și de pre izvodul lui Tudosie Dubău log<o>fătul [și allora. In tîrg în Eși, v<ă>le<to> 7224 sept<embrie> 4, vă dni Io Nicolae Alexandru vod<ă> într-a doa domnia.*

Titlul în ms. al operei de mai sus : *De domnia lui Evstratie Dabijé vodă.*

Incipit : După moartea lui Ștefăniță s<t>nă Vasilie vod<ă> sosindu boierii la Ț<a>rigrad, Chirlîța Draco Ruset și Alexandru Costin postialnicul cu veste de moartea lui Ștefăniță vod<ă>. . .

Desinit : . . . (că de undă cură apa răpede anevoie iaste înprotiva răpegiunii ei a înnota), ce înaintea, precum să va lucra, vremea va arăta.

¹ Dușlaș = noroc, cf. Tiktin, *Dicționar romîn-german*, Buc., 1903, sub voce.

² Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt scrise de altă mîină.

³ Numerotare în chirilică.

V. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. III—62 (fost 132), în-8°, p. 3—43. Text fragmentar (numai anul 1709). Compilație de cronici, în lb. română, copie de pe la 1845 (după un manuscris datat din 1780, care aparținea lui Poenaru)¹, cu îndreptările lui M. Kogălniceanu. Compilația mai cuprinde cronicile lui Nicolae Costin și Axinte Uricariul privind domniile lui Nic. Mavrocordat.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : nevrind să se stingă de tot cornul creștinătății, pentru aceea și rău l-au osîndit, care se va auzi mai nainte. După ce au intrat cralul șvezescu în Țara Căzăcească. . .

Desinil : . . . ce înaintea, precum se va lucra, vremea va arăta.

Bibl. Patriarhiei din București păstrează în ms. nr. 133 o copie după cronica lui pseudo-Nicolae Costin.

N. B. Pentru pseudo-Nicolae Costin vezi și *Istoria Paralelă a Țării Românești și a Moldovei*.

Ediții: Neculai Costin, *Letopisișul Țării Moldovii de la Ștefan sin Vasilie vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul, de pe izvoadele lui Vasilie Dămian ce au fost trei logofăt, a lui Tudosie Dubău logofătul și altora de. . .* (1662—1711), la M. Kogălniceanu, *Letopisișe*, II, p. 3—77, și *Cronicele Romaniei*, II, p. 2—70.

Studii: C. Giurescu, *Contrib. stud. cron. moldovene*, p. 273—309; C. Giurescu, *Izvoadele Dubău*, p. 165—214; I. Lăudat *Letopiseșul țării Moldovei de la Istratie Dabija înainte (1661—1709)*, în *Anal. științ.univ. Cuza* (s. nouă) științe soc., t. VI, Iași, 1960, p. 143—153.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Axinte Uricariul

(a doua jumătate a sec. XVII — prima jumătate a sec. XVIII)

24. De a doua domnie a lui Nicolae Alexandru Mavrocordat <1710—1716>

Cuprinde istoria Moldovei în timpul celei de-a doua domnii a lui Nicolae Mavrocordat.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 37, f. 212—314v. Text cu lipsuri la sfârșit; pentru descrierea codicelui vezi pseudo-Nic. Costin (23, I).

Titlul în ms. : *De a doa domnie a lui Nicolae Alexandru vodă vâlcea 7220*.

Incipit : Vrînd a scrie a doa domnie a lui Nicolae vodă, fac începere de unde au părăsit Nicolae Costin. . .

Desinil : . . . I Radu Dudescu ve<l> spat<ar> I Radul.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 56, f. 182—260; pentru descrierea codicelui vezi pseudo-Nic. Costin (23, II).

Titlul în ms. : *A doa domnie a lui Neculaiu Alecxandru vodă, velel 7220*.

Incipit : Vrînd a scrii a doa domniil a lui Neculaiu vodă, facu începerl de unde au părăsit Neculaiu Costin. . .

¹ Vezi p. 158.

Desinit: ... au pus vesterneac pe Darie Donici, ce-au fost ū sȃrdar.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 58, f. 64v—127v; pentru descrierea codicelui vezi N i c. C o s t i n, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,III).

Titlul în ms.: *De a doao domnie a lui Nicolae Alexandru vodă vȃleat 7220.*

Incipit: Vrînd a scrie a doao domnie a lui Nicolae vodă. . .

Desinit: ... au pus vistiiarnic pe Darie Dosnici <sic!>, carele au fost sȃrdariu.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. 239, f. 53—107v; pentru descrierea codicelui vezi N i c. C o s t i n, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,IV).

Titlul în ms.: *Pentru a doo domnie a lui Necolai Alexandru vodă la let 7220.*

Incipit: Vrînd a scrie a doo domnie a lui Necolai vod<ă>, fac încēpere de unde au pȃrȃsit rȃpoasatul Necolai Costin ce-au fost logof<ă>t mare. . .

Desinit: ... au pus vistier pe Darie Donici, carele au fost sȃrdar.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 241, f. 57—108v; pentru descrierea codicelui vezi N i c. C o s t i n, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,V).

Titlul în ms.: *De a doao domnie a lui Nicolae Alexandru vodă vȃleat 7220.*

Incipit: Vrînd ū a scrie a doao domnie a lui Nicolae vodă, fac ū încēpere de unde au pȃrȃsit rȃpoasatul Nicolae Costin. . .

Desinit: ... au pus vistiiarnic pe Darie Dosnici <sic!> care au fost ū sȃrdariu.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1299, f. 149—263; pentru descrierea codicelui vezi C o n s t a n t i n V ă c ă r e s c u, *Vița lui Nic. Mavrocordat* (62, I).

Titlul în ms.: *De a doo domnie a lui Nicolae Alexandru vodă vȃleat 7220.*

Incipit: Vrînd ū a scrie a doao domnie a lui Nicolae vodă. . .

Desinit: ... au pus vistiiarnic pe Darie Dosnici <sic!>, carele au fost sȃrdariu mare.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3491, in-folio, f. 3—18v. Text fragmentar (cuprinde anii cca. 1712—1713). Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. romînă. A aparținut lui C. Erbiceanu.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: hanului, căci au pus nevoință de au scos acei boeri carii au și făcut și au scris la hanul metup. . .

Desinit: ... și accasta s-au făcut cîteva ceasuri pînă au luat sama enicerii pe unde es șvezii peste acoperimint de sting focul și pȃ.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3532, f. 58v—128v; pentru descrierea codicelui vezi N i c. C o s t i n, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,VIII).

Titlul în ms.: *Pentru a doo domnie a lui Necolai Alexandru vod<ă> la let 7220.*

Incipit: Vrînd a scrie a doo domnie a lui Necolai vod<ă>.

Desinit: ... au pus vistier pe Darie Donici, carele au fost sȃrdar.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4225, f. 103—214v. Text cu lipsuri la sfîrșit; pentru descrierea codicelui vezi N i c. C o s t i n, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,IX).

Titlul în ms.: *De a doao domnie a lui Nicolae Alexandru vodă vȃleat 7220.*

Incipit: Vrînd a scrie a doao domnie a lui Nicolae vodă. . .

Desinit: ... așijderca și frate-său Manolache Roseto vornicul și dobîndind amîndoi multă.

X. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. 81, p. 134—281. Text cu lipsuri la sfîrșit; cu modificări în redacție. La p. 280 — 281 un rezumat — probabil al copistului — asupra

evenimentelor dinainte și după bătălia de la Stănilești. Pentru descrierea codicelui vezi p s e u d o - N i c . C o s t i n (23,III).

Titlul în ms.: *A doao domnie a lui Necolae Alexandru vod<ă> la anul 1712 <sic l>*¹.

Incipit: Toate lucrurile cele vřednice de laudă să cuvine a le pomeni. Așijderea să cuvine și de această a doao domnie a mării sale Necolae vod<ă> Mavrocordat a să pomeni. . .

Desinit: . . . și mergînd întliu la mănăstiré la biserică Focșanilor de s-au închinat, după acéia au mersu la gazdă la casele căpitănești.

XI. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. II—22, f. 268—377²; pentru descrierea codicelui vezi p s e u d o - N i c . C o s t i n (23,IV).

Titlul în ms.: *De a doa domniia lui Nicolae Alexandru vod<ă> vđleat 7220*.

Incipit: Vrrîndu <sic l> a scrie a doa domnie a lui Necolae vodă. . .

Desinit: . . . au pus visternic pe Darie Donici, carele au fost sárdar.

XII. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. III—62, p. 170—346. Text cu lipsuri la sfîrșit; cu modificări în redacție. La p. 347 — 348 un rezumat — probabil al copistului — asupra evenimentelor dinainte și după bătălia de la Stănilești. Pentru descrierea codicelui vezi p s e u d o - N i c . C o s t i n (23,V).

Titlul în ms.: *A doa domnie a lui Nicolae Alexandru Vodă la anul 1712 <sic l>*.

Incipit: Toate lucrurile cele vřednice de laudă se cuvine a le pomeni. . .

Desinit: . . . și mergînd întliu³ la măsăt (sic l) la biserică Focșanilor de s-au închinat, după acéia au mers la gazdă la casele căpitănești.

XIII. Bibl. Gh. Kirileanu, Piatra Neamț (acum Acad. R.P.R. ms. rom. nr. 5952), f. 65—117 v; pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39,XXIII).

Titlul în ms.: *De a doao domnie a lui Necolae Alexandru Vodă, veleat 1712 <sic l>*.

Incipit: Vrînd a scrie a doao domnie a lui Niculae vodă. . .

Desinit: . . . murind și Grigorîl vel vistiarnic Jora, au pus vistiarnic pe Darii Donici, care au fost sárdariu.

Bibl. Patriarhiei din București păstrează în ms. nr. 8 o copie după cronica lui Axinte Uricariul.

N. B. Pentru Axinte Uricariul vezi și *Istoria paralelă a Țării Romnești și a Moldovei*.

Ediții: A x i n t e U r i c a r u l , *A doua domnie a lui Neculai Alecsandru Mavrocordat vv. în Moldova de . . .*, la M. K o g ă l n i c e a n u , *Letopisiile*, II, p. 131—192 și *Cronicele României*, II, p. 119—173; I o a n Ț t . P e t r e , *Axinte Uricariul. Studiu și text*, Buc., 1944, 203 p.

Studii: G i o r g e P a s c u , *Axinte Uricariul și Neculai Costin*, în *Arhiva*, Iași, 1922, XXIX, p. 489—498; N. I o r g a , *Isl. lit. rom.*, II, p. 158—170.

A se vedea și Bibliografia generală.

¹ Anul e scris și în cifre arabe și în chirilice.

² Paginație în chirilică.

³ În text „l-iu”.

Nicolae Chiparissa

(a doua jumătate a sec. XVII — după 1717)

25. Istorie primejdliilor și a războaiilor ce s-au întâmplat în țara Moldovii în anul 1716 în a treia domnie a preluinatului și prea înălțatului și cu toată bunătate și vitejia învinsului domn Io Mihail Racoviță voevoda <1716 — 1717>

Cuprinde descrierea amănunțită a luptelor și a biruințelor câștigate de Mihail Racoviță voevod asupra austrieilor în anii 1716—1717, lăudând pe domn și mai ales pe postelnicul Constantin Ipsilanti.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 157, în-8°, 24 f. Traducere din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea din lb. greacă în lb. română. A aparținut Bibliotecii scheiene.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: În anul de la mîntuirea lumii 1716, prilejindu-să războia între turci și între nemți...

Desinit: ... cu viață îndelungată și cu toată fericire, spre slavă și laudă a tot rodul pravoslavnic.

Ediții: Neculai Chiparissa, Διήγησις τῶν συμβάντων ἐν Μολδαβίᾳ κατὰ τὸ 1716 ἔτος ἐπὶ τῆς τρίτης ἡγεμονίας τοῦ ὑψηλοτάτου, γαληνοτάτου καὶ θεοφρουρήτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Ἰωάννου Μιχαήλ Πακοβίτσα βοεβόδα. *Istorisirea celor întâmplate în Moldova la anul 1716, în a treia domnie a prea înaltului, prea strălucitului și păzitului de Dumnezeu domn și egemon a toată Moldovalahia, domnul domn Ioan Mihail Racoviță voevod, la Constantin Erbiceanu, Cronicarii grece, p. 65—86; Nicolae Chiparissa <cu același titlu ca mai sus> la É. Legrand, *Épistolaire grec*, Paris, 1888, p. 253—276; A. I. G. Suțu, *Documente, Cronica lui Kiparisa...* A lui Neculai Kiparisa povestire a întâmplărilor din Moldova către anul 7224 (1716) în a treia domnie a lui Mihail Racoviță voevod, în *Arhiva*, Iași, 1889 — 1890, I, p. 85 — 103; Neculai Kiparisa, A lui Neculai Kiparisi povestirea întâmplărilor din Moldova către anul 7224 (1716) în a treia domnie a lui Mihail Racoviță voevodă, în *Uricariul*, 1889, XII, p. 348—377.*

Studii: D. Russo, *Cronica Moldovei de N. Chiparissă (1716—1717)*, în *R. Ist. Rom.*, 1933, III, p. 133—151; și în *Studii ist. greco-rom.*, II, p. 463—485; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, ed. a II-a, II, p. 247—252.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Ion Neculce

(1672—1745)

26. Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija voevod pînă la domnia lui Ioan Mavrocordat, cu o sană de cuvinte ce sînt auzite din om în om, de oameni vechi și bătrîni și în letopisețe nu sînt scrise, ce s-au scris alce după domnia lui Ștefăniță Vodă, înaintea domniei Dabijei Vodă <1661 — 1743>

Cuprinde istoria Moldovei de la începutul domniei lui Eustratie Dabija (octombrie 1661), pînă la maziirea lui Constantin Mavrocordat

(iunie 1743) și venirea la domnie a lui Ioan Mavrocordat. Letopisețul este precedat de o serie de legende istorice, pe care cronicarul le numește *O samă de cuvinte*.

I. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 53, f.2v—3v, 109r—v și 189—426v. Text cu lipsuri ; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,I).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit (f.2v) : acest pământ al Moldovii n-au fost aş<ădz>at de mult de oameni. . .

Desinit (f.3v) : . . . și veți fi mai învățați a daré răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oștire, ori de voroave la domni și la noroade de cinste.

Incipit (f. 109r) : Iară pentru Aron vodă așa să povestește din om în om. . .¹

Desinit (f.109v) : . . . scriind și istorie pre stîncă, care acum de mulțimea anilor nu să poate ceti să să înălălagă cum că au fugit.

Incipit (f.189) : O samă de cuvinte ce sîntă auzite din om în om. . .

Desinit (f. 426v) : . . . să să ajutoréze și să să întăriască Sf<cl>ntul mormint carele laste de folosul mîntuirii a toată creștinătatea. Așijderea.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 112, în folio, 242 f. Text cu lipsuri. Copie de pe la 1760—1765, în lb. română, scrisă de Ioasa Luca².

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : O samă de cuvinte ce nu sînt scrise în létopisăț. . .

Desinit : . . . Sînt și alte multe bunătăți ale mării sale cu carele au înfrum<u>sețat patriia, pământul Moldo<vi>l.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 114, în folio, f. 1—226 și 230—231v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1662—1743). *O samă de cuvinte* la sfîrșitul cronicii. Miscelaneu, copie din 1804, în lb. română, scrisă de mai mulți membri ai familiei Sion, între care și de Antohie Sion, care a scris o postfață letopisețului (f. 227—228). Manuscrisul a aparținut Bibliotecii scheiene.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit (f. 1) : Dabiia vod<ă> cu Iordachle visternicul l-au pus pre Iordachi spătar marc. Și n-au zăbăvit vremi multă și au murit Iordachi spătariul. . .

Desinit (f. 226) : . . . iară aice la noi în Moldova au venit domnu Ioan v<oe>v<od> Mavrocordat, fratele lui Costantin voevoda Mavrocordat.

Incipit (f. 230) : O samă de cuvinte ce nu sînt scrise în let<o>piseț, ce numai din om în om s-au auzit. . .

Desinit (f. 231v) : . . . tot atuncea cînd au venit Vasili v<oe>vod în scaonul domniei, era niște joimiri slujitori în Țara Leșască și prăda în multe rînduri țara aceasta a Moldovel. Deci.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 238, f. 318—338. Text fragmentar (cuprinde anii cca. 1730—1741); fără *O samă de cuvinte*. Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16,XII).

¹ Vz. și *Tînarul scriitor*, 1957, VI, nr. 7, p. 98—100 (publică această legendă).

² Cf. G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 140.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Domnia lui Grigorii Ghica voevoda¹. Postelnecul Costantin s-au dus la Poartă, s-au înștiințat pentru hatmanul Dumitrașco că iaste în Dobroge tiptil. . .

Desinit : . . . iară boiarii mazili nu ave căutare, rămăsesă la sărăcie și începusă a-și boeri pre clocol, socotind că domnia lui nu va ave sfârșit, ce D<u>mnedzău iast<e> dreptu giudecător tuturor.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 252, f. 202—474 și 476r-v. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (cuprinde anii cca. 1661—cca. 1742); fără *O samă de cuvinte*. Pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, V).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit (f. 202) : <Țara Mun>teniască și au luat o fată a lui Iordachi vistiernicu Cantacozino. . .

Desinit (f. 474) : . . . aceli vremi cari făcuse aceli giudecăți.

Incipit (f. 476r) : l-au scos; iar mai pre urmă au dat Lupul sârdariul și aceli doaozăcl și cinci de pungi. . .

Desinit (f. 476v) : . . . și era foarte cu supărare mare oșténilor fiindu vreme de iarnă.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 253, f. 215—478v. Text cu lipsuri la început și la sfârșit (cuprinde anii 1661—cca. 1741); fără *O samă de cuvinte*. Pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, VI).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Putniil și ștind elu încă din boerii că au omeni<i> săraci dobîndi. . .

Desinit : . . . pîrîndu-l turcii și lipcanii de la Ho<tin> că la vrémia lui Gligori vodă, cînd au vînit.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 254, f. 1v—2v și 177—414; *O samă de cuvinte* cuprinde legende în plus față de cele editate². Pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, VII).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit (f.1v) : Acest pămînt al Moldovii n-au fost așezat de un feliu de oameni. . .

Desinit (f.2v) : . . . ori de voroave la domni și la noroade de cîsté.

Incipit (f. 177) : O samă de cuvinte ce s-au auzit din om în om. . . Dragoș vodă, așa povestescu oamenii, cum că dacă au descălecat țara Moldovii. . .

Desinit (f. 414) : . . . iar aici la noi în Moldova au vînit domnu măriia sa Ion vodă Mavrocordat.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 912, in-folio, f. 18v—55. Text fragmentar (cuprinde anii 1661—1711); fără *O samă de cuvinte*. Miscelaneu (extrase dintr-o compilație de cronici), copie din 1839, în lb. romînă, scrisă de I. Mălinescu. La f. 1—2v și 53r-v cîteva rînduri lămuritoare în privința copierii manuscrisului, semnate de I. Mălinescu. Miscelaneul mai cu-

¹ Colontîtlu.

² Cf. *Tîndrul scriitor*, 1957, VI, nr. 7, p. 99.

prinde fragmente din : De neamul moldovenilor și din letopisețele lui Nicolae și Miron Costin, precum și o parte a cronicii lui Ioan Canta.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Domnia lui Elstratie Dabija vodă. După moartea lui Ștefăniță vodă, feciorul lui Vasilie vodă în anii 1662...

Desinit : ... și s-au rugat brăgadiriului Kropotkin de i-au dat 2 căpitani cu 2 steaguri draguni și de sară s-au întors la Cetățue, unde-i era doamna.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2690, f. 318—338. Text fragmentar (cuprinde anii cca. 1730—1741); fără *O samă de cuvinte*. Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16,XL).

Titlul în ms. : Domniia lui Grigorie Ghica voevoda.

Incipit : Postelnicul Costantin s-au dus la Poartă ; s-au înștiințat pentru hatmanul Dumitrașco că iaste în Dobroge tiptel...

Desinit : ... iară boiarii mazili nu ave căutare, rămăsă la sărăcie și începuse a-și boieri pre ciocol, socotind că domnia lui nu va ave sffrșit, ce Dumnezeu iaste drept giudecătoriu tuturor.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3410, f. 315—336v. Text fragmentar (cuprinde anii cca. 1730—1741); fără *O samă de cuvinte*. Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16,XLVII).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Postelnicul Costantin s-au dus la Poartă. S-au înștiințat pentru hatmanul Dumitrașco că iaste în Dobroge tiptel...

Desinit : ... iar boiarii mazili nu ave căutare, rămăsă la sărăcie și începuse a-și boieri pre ciocoiu, socotind că domnie lui nu va ave sffrșit, ce Dumnezeu iaste giudecătoriu tuturor.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3416, in-4°, 170 f. Text cu lipsuri mari la început (cuprinde anii 1710—1743); fără *O samă de cuvinte*. Copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de Ioasaf Luca ieromonahul. A aparținut preotului Paraschiv Gălățanu (ante 1793), mai târziu lui Radu Rosetti (1908).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : și toate trebile era după Ramadan vel post<elnic> și gătiia pre Ion Sturdzē vornicul ca să-l trimită sol în Țara Munteniască...

Desinit : ... iară aici la noi în Moldova au vinit frateleii mării sale lui Costantin vodă, domnă, măriia sa Ion vodă.

XII. Acad. R.P.R. ms. rom. nr. 4161, f. 4r-v, 81 r-v și 140—313.

Text cu lipsuri. *O samă de cuvinte* cu legende în plus. Pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15 XXI).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit (f.4) : Acest pământ al Moldavviei n-au fost așăzat de demult de oameni...

Desinit (f.4v) : ... la domni și la noroade de cinște.

Incipit (f. 81) : Iar pentru Aaron vodă așa să poveștește din om în om...¹

Desinit (f.81v) : ... care acum de mulțimia anilor nu să poate ceti să s<ă> înfăliagă cum că au fugit.

¹ În *Tîndrul scriitor*, 1957, VI, nr. 7, p. 99 se publică legenda.

Incipit (f. 140) : O samă de cuvinte ce sînt auzite din om în om. . .

Desinit (f. 313) : . . . Să să aglutoreză și să să întăriască Sf. mormînt, care este de folosul mîntuirii a toată hristienătatea.

XIII. Arh. St. Iași, ms. nr. 1733, f. 315—567¹. Text cu lipsuri la sfîrșit (cuprinde anii 1661—1741); fără *O samă de cuvinte*. Pentru descrierea codicelui vezi *Miron Costin, De neamul moldovenilor* (15, XXV).

Titlul în ms. : *Domniia lui Efstratie Dabije voevoda*.

Incipit : După moarte lui Ștefăniță voevoda, feciorul lui Vasilii voevoda. . .

Desinit : . . . și începuse a-ș boeri pre ciocol, socotind că domniia lui nu va avè sfîrșit, ci Dumnezeu iaste drept giudecătoriu tuturor.

XIV. Arh. St. Iași, ms. nr. 1664, f. 167^v — 384. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (se oprește la 1741); fără *O samă de cuvinte*. Pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui *Nic. Costin* (16, LXI).

Titlul în ms. : *Domnia Dabijii vodă, anul 1170*.

Incipit : După moartea lui Ștefăniță vodă, fecior lui Vasile vodă, au trimis boierii la Poartă pre Chiriță Drace. . .

Desinit : . . . Și au domnit Grigore vodă a doa domnie șasă ani fără trei luni.

XV. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. II—3 (fost 228), în-8°, [27]+282 f.¹. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1703 — 1742); fără *O samă de cuvinte*. Copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Domniia întîi a lui Mihai Vodă Racoviță în anii 7218. Cap. 87. După ce au vînit Mihai vodă în Iași la scaon. . .

Desinit : . . . și a slobodzi pușcile cële mari și au început.

XVI. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. III—1 (fost 68), în-8°, [3]+580+4 f. Copie de pe la 1845, în lb. romînă, scrisă de două mîini. Manuscrisul a fost copiat pentru M. Kogălniceanu după copia postelnicului Hurmuzaki, colaționată de M. Kogălniceanu după originalul aflat la banul Mălinescu. Unele file sînt transcrise de M. Kogălniceanu. La f. 579 — 580 un final al letopiseșului în altă redacție, copiat de M. Kogălniceanu și apoi șters. Ultimele file ale codicelui cuprind o listă de manuscrise pe care M. Kogălniceanu le-a folosit la tomul II al *Letopisișelor*.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Precuvîntare. Acest pămînt a Moldovii n-au fost așezat de demult de oameni. . .

Desinit : . . . eară aice la noi în Moldova au venit domn Ioan vodă Mavrocordat, fratele lui Costantin, voevoda Mavrocordat.

XVII. Colecț. Paul Mihail, Iași, ms. necatal., în-4°, 269 f.¹. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1661 — cca. 1742), cu unele deosebiri în redacție; fără *O samă de cuvinte*. Copie din anul 1781, în lb. romînă, scrisă de ieromonahul Luca.

Titlul în ms. : *Domniia Dabijii vodă în anul 1170*.

Incipit : După moartea lui Ștefăniță vodă, feciorul lui Vasilie vodă. . .

¹ Numerotare în chirillică.

Desinit: . . . și să să întărească Sfântul mormânt, carele iaste de folosul mîntuirii noastre.

Ediții: Ioan Neculce, *Letopisișul Țării Moldovii de la Dabija V. V. pînă la domnia lui Ioan Mavrocordat V. V. (1662—1743). Cuprinzînd și o samă de cuvinte (anecdote) pentru Domni și pentru țară ce nu se află în letopisișele Costineștilor de . . . biv vel vornic de Țara de sus, la M. Kogălniceanu, Letopisișe, II, p. 193—464 și Cronicele Romaniei, II, p. 177—421; <Ion Neculce>, *Fragmente istorice «O samă de cuvinte ce nu sunt scrise în letopiseșu, ce numai din omu în omu s-au auzit, care s-au scris înaintea domniei Dabije vodă; deci, cine le va crede bine va fi, iar cine nu le va crede, iarăși va fi bine; cine precum ti va fi voia, așa va face»*, în *Buciumul român, Iași*, 1875, p. 17—18; N. Iorga, *Locuri puțin cunoscute din cronica lui Neculce*, în *Studii și doc.*, III, p. 38—41; Ioan Neculce, *O seamă de cuvinte și cronica*, București, 1909, 146 p.; Ioan Neculce, *Cronica lui . . .*, Ediție îngrijită de Al. Procopovici. Cu o prefață, o introducere și un apendice, ed. a III-a, vol. I—II, Craiova, 1942, XLIII+532 p.+13 pl.+4 h; Ioan Neculce, *Letopiseșul țării Moldovei și o samă de cuvinte*. Ediție îngrijită cu glosar, indice și o introducere de Iorgu Iordan, Buc., 1955, 461 p. + 12 pl. și ed. a II-a, 1959; *Ținutul Scriitor*, 1957, VI, nr. 7, p. 98—100.*

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 269—305; Șerban Cioculescu, *La bicentenarul lui Neculce*, în *Revista Fundațiilor*, oct. 1945, XII, p. 331—345; Paul Mihail, *Cronica lui Ioan Neculce în copie din 1781*, Iași, 1948, 8 p.; G. R. Scorpan, *Ion Neculce*, în *Iașul Nou*, 1950, II, nr. 8, p. 59—71; Iorgu Iordan, *Studiul manuscriselor și problema transcrierii cronicii lui Ion Neculce*, în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, 1953, II, p. 233—246; Iorgu Iordan, *Despre limba lui Neculce*, în *Studii și cercetări lingvistice*, 1954, V, nr. 3—4, p. 337—346; *Analele Universității „C. I. Parhon”*, București, Seria științelor sociale (Filologie), 1956, nr. 7, p. 79—83; V. P. Coroban și E. M. Russev, *Хроникарь Иоан Негулче, Виза и опера*, Kișinev, 1956, 184 p.; C. A. Stoida, *Cronica lui Ion Neculce*, în *Luceafărul de zi*, Brașov, 1957, 2, p. 91—108; *Din activitatea științifică a cadrelor didactice din Institutul pedagogic din București pe anul 1957*, București, 1958, p. 171—195; *Materiale ale sesiunii științifice a Institutului pedagogic pe anul 1956*, București, 1957, p. 167—183.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Pseudo-Alexandru Amiras

27. Cronică anonimă a țării Moldovei de la 1661 pînă la 1733

Cuprinde istoria Moldovei de la începutul domniei lui Dabija Vodă (1661) pînă la 1704, după unul din izvoadele ce continuă pe Miron Costin, iar de la 1704 pînă la 1729, e partea originală, bogată în amănunte. Ultimele rînduri, povestind pe scurt sfîrșitul domniei lui Grigorie Ghica (1729—1733), par a fi un adaos ulterior.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 62, in-4°, f.2—98v. Compilație de cronici, copie după 1774, în lb. romînă, scrisă de Enachi Kogălniceanu.

Titlul întregii compilații (f.1): *Acestu lētopisăfu a domnilor di Moldova cart s-au început a să scrie di undi au lăsat alfi istorici cari au vintu cu scrisu numai plnă la sfârșitul domniei lui Ștefăniță v<oe>v<o>dă, ficiorul lui Vas<i>le v<oe>v<o>dă, care s-au săvârșit la Hotin.*

Iar noi începim cu scris istorii domnilor di la Istrate Dabij<a> v<oe>v<o>dă și arătăm toți domni di-a-rlndul di atu<n>ce și pl<nă> la al patrlle domnie a lui Costandin v<oe>v<o>dă Mavrocordat, ficior lui Neculaiu v<oe>v<o>dă Mavrocordat și Exaporitul, cari au săvârșitu domniile cu a patrlle domnie, săvârșindu-să și mărie sa în Iași, în vremile oștirilor cu Rusle, pe cari Dumn<e>zău să pomeniască întru înpărâ<le> ceriului, amin, l<ea>t 7282. Manuscrisul a aparținut lui D. A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Române în 1895. Compilația mai cuprinde cronica lui pseudo-Enachi Kogălniceanu.

Titlul în ms.: *Di aici să începim pentru domnia lui Evstrate v<oe>vodă.*

Incipit: Cap. 26. După moart<e> lui Ștefăniță<ă> v<oe>v<o>dă fiul lui Vas<i>le v<oe>v<o>dă au stătu domnu Evstratie vodă...

Desinit... să-l așeze în scaunul Țării Românești, în București. Șe așe, plecându după obiceiul, l-au dus așezându-l în scaunu.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 238, f. 248—317 (cuprinde anii 1661 — cca. 1729). Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16,XII).

Titlul în ms.: *Domnia lui Evstratie Dabijii vodă.*

Incipit: Cap. 56. După moartea iul Ștefăniță vod<ă>, fiul lui Vasilie vod<ă>, au stătu domnu Evstratie Dabijia vod<ă> den pementiani...

Desinit:... au rămas răsuflare și oamenilor și domnului vecinică pomenire și plată de la D<u>mn<e>zău.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2690, f. 248—317 (cuprinde anii 1661 — cca. 1729). Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16,XL).

Titlul în ms.: *Domnia Dabijii vodă și a Ducăi vodă întii.*

Incipit: Domnia lui Evstratii Dabijii vodă. Cap. 56. După moarte lui Ștefăniță vodă, fiul lui Vasilie vodă...

Desinit:... și au rămas răsuflare și oamenilor și domnului vecinică pomenire și plată de la Dumnezău.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2717, in-4°, f. 1—67. Text cu lipsuri (cuprinde anii 1661 — cca. 1729). Miscelaneu, copie post 1777 (cf. fila 69), în lb. română, scrisă de mai multe mîini. A aparținut lui N. Bassarabescu (1873) și Bibliotecii Centrale din București; provine de la Muzeul de Antichități din București (1903). Manuscrisul mai cuprinde stihurile cu privire la uciderea lui Grigore Ghica.

Titlul în ms.: *Domnia lui Evstratie Dabijii vod<ă> și a Ducăi vod<ă> întii.*

Incipit: Domnie lui Evstratie Dabije vod<ă>. Cap. 56. După moarte lui Ștefan vod<ă>, fiul lui Vasilie vod<ă> au stătu domnu Evstratie Dabijé vod<ă>...

Desinit:... și au rămas răsuflare și oamenilor și domnului vecinică pomeniri și plat<ă> de la D<u>mnezău.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3410, f. 248—315 (cuprinde anii 1661 — cca. 1729). Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, XLVII).

Titlul în ms.: *Domnia lui Evstratii Dabijii vodă.*

Incipit: Cap. 56. După moarte lui Ștefăniță vodă, fiul lui Vasilie vodă...

Desinit: . . . și au rămas răsuflare și oamenilor și domnului vecinică pomenire și plată de la Dumnezeu.

VI. Acad. R.P.R., ms. franc. nr. 140, f. 364v—422¹ (cuprinde anii 1661 — cca. 1729). Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LXIII).

Titlul în ms.: *Châpitre LXII. Du gouvernement de Davitza* (sic!) *voda*.

Incipit: Après la mort de Stephanitza voda, Eustratius Davitza voda fut élevé comme nous l'avons dit, au siège de Moldavie. . .

Desinit: . . . il continua de gouverner avec l'approbation générale.

VII. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, fond Blaj, ms. nr. 57, f. 651—843v (cuprinde anii 1661 — cca. 1729). Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LV).

Titlul în ms.: *Domniia lui Evstratie Dabijii vodă*.

Incipit: Cap. 56. După moartea lui Ștefăniț<ă> vod<ă> fiul lui Vasilie vodă, au stăut domnu Evstratie Dabijé vodă. . .

Desinit: . . . și au rămas răsuflare și oamenilor și domnului vecinică pomenire și plată de la Dumnezeu.

VIII. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. V 25, f. 319—400² (cuprinde anul 1661—1733). Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nic. Costin (16, LXII).

Titlul în ms.: *Domniia lui Istrate Dabija vodă*.

Incipit: Cap. 56. După moarte lui Ștefăniți vod<ă> fiul lui Vasile vodă. . .

Desinit: . . . să ia pre Grigori vodă din Moldova să-l ducă la scaunu Țării Muntenești, la București și așa plecînd, după obicei, l-au așăzat în scaun.

Ediții: Alex. Amiras, *Hronică anonimă a țării Moldovii* . . . , la M. Kogălniceanu, *Letopisișe*, III, p. 83—174 și *Cronicele Romaniei*, III, p. 97—180.

Studii: N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 441—442; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 520—533; D. Russo, *Stud. ist. greco-rom.*, I, p. 198—203.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Anonim

28. Istorie paralelă a Țării Românești și a Moldovei, sau Letopisețul Țării Românești și a Moldovei (1290—1724)³

Compilație de cronici muntene și moldovene adunate într-un corpus — se pare din îndemnul voievodului Nicolae Mavrocordat. Cuprinde — în două tomuri — istoriile celor două țări: de la al doilea descălecat și pînă la 1716 pentru Moldova, iar pentru Țara Românească de la Radu Negru pînă la 1724. Compilația folosește cronicile interne ale celor două țări și anume, pe de o parte Anonimul Cantacuzinesc, Matei al Mirelor și Radu

¹ La f. 423—424v se află: „Explication des charges et autres dignités attachées à la cour de Moldavie”.

² Paginație în chirilică.

³ Atribuită de unii cercetători lui Axinte Uricariul.

Popescu, iar pe de alta Nicolae și Miron Costin, pseudo-Nicolae Costin și Axinte Uricariul, pe lângă unele informații proprii compilatorului.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 340, in-folio, 191 f. Reprezintă tomul I al compilației (cuprinde istoria Moldovei și a Țării Românești de la Dragoș, respectiv de la Radu Negru pînă la 1633). Copie din anul 1785, în lb. română, scrisă de Ștefan logofăt ot Crețulescu. A aparținut lui Mihai Sturdza voievod, lui Cesar Bolliac și lui D. Sturdza. La f. 2—5 o tablă de materii pentru întregul manuscris.

Titlul în ms.: *Létopiseful Ț<ă>râi Românești i a Moldovei de viața a prealumi-nașilor domni ce au stăpînit întru aceste 2 țări și ce s-au lucrat în zilele lor i a părților streine care să megieșăscu cu aceste țări, pre largu adunate din multe létopisefe și cu bună îndreptare alcătuit precum să vede.*

Incipit: Valahia. Radul vodă Negrul întîiu domnu Țării Rumânești. Cap. 1 . . .

Desinil: . . . i s-au săvîrșit viața în zilele Dabijii vod(ă) domnind ani 1 l<ea>t 7142¹.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2591, in-folio, 435 f. Reprezintă tomul I al compilației (cuprinde istoria Moldovei și a Țării Românești de la Dragoș, respectiv de la Radu Negru pînă la 1633). Copie din jurul anului 1730, în lb. română, scrisă de două mîini. A aparținut lui Nic. Nica treti logofăt din mahalaua Sf. Vineri (București ?) la începutul sec. al XIX-lea (?), apoi Bibliotecii sf. Sava din București; provine de la Muzeul de Antichități (1903).

Titlul în ms.: *Létopiseful Ț<ă>râi Românești și a ț<ă>râi Moldovei, De viața a prea lumi-nașilor domni ce-au stăpînit întru acése 2 țări și ce s-au lucrat în dzilele lor și a părților streine, care să megieșesc cu acése țări, pre largu adunate den multe létopisefe și cu bună îndreptare alcătuit precum să vede.*

Incipit: Valahia. . . Acest Radul Negrul vod<ă> fiind în Ț<a>ra Unguriască voievod. . .

Desinil: . . . i s-au săvîrșit și viața în zilele domniei Dabijei vod<ă> domnind an 1.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5367, in-folio, 401 f. Reprezintă tomul al II-lea al compilației; cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde istoria Moldovei dintre 1634 și 1716, iar a Țării Românești dintre 1634 și 1724). Copie din jurul anului 1730, în lb. română. A aparținut lui Constantin vodă Mavrocordat, apoi unui Gheorghe Arap (sec. XVIII) și lui Nic. Docan (1898). Nic. Docan a copiat cu mîna proprie după acest manuscris „A doua domnie a lui Nic. Mavrocordat în Moldova”. Copia se păstrează la Acad. R.P.R. sub cota ms. rom. 5842.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Într-acése vremi sînt Șirăneștii. Unul din Cantimirești atunce, anume Azamet Mîrza. . .

Desinil: . . . trimis-au și măria sa domnul Nicolae vod<ă> daruri scumpe și altele, carele să cuvin înpărăției.

Ediții: *Chronica inedită a lui Ștefan logofăt. Létopisefulu Țerreî Romănesci și a Moldovei*, în *Trompelta Carpatiloru*, 1871, IX, nr. 899—904; 906, 908—909, 911, 914, 917, 928—929, 932—933, 934—936, 938; 1872, X, nr. 983—999; 1001—1002, 1007—1009, 1018—1019; 1873, XI, nr. 1039—1041, 1044, 1046 (neterminată).

¹ Se încheie cu cuvintele: „și pîn<ă> aici făcînd sfîrșit, lăsînd a scrie și alți istornici cele ce să va fi mai lucrat în urmă. Scris de Ștefan log<ofă>t ot Creț<u>lescul, mart<ie> 1. 1785. Ștefan log<ofă>t.

Studii: Gr. Tocilescu, *Studie critice*, p. 284–287; N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 420–421 și 450; Constant Grecescu, *Mărturiile comisului Ișloc. Un fragment de cronică, 1659–1664*, în *R. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 87–94; Damian Bogdan, *Despre domnii moldoveni, Ștefan I și Iuga*, în *R. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 165–176; Miron Costin, *Lelopiseful...*, ed. critică de P. P. Panaitescu, București, 1944 p. XIII–XIV și *idem*, *Opere...* de P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 338.

Vasile Buhăescu, cămărașul

(a doua jumătate a sec. XVII — după 1733)

29. Istoriile Țării Românești și a țării Moldovei. De vilața a prealuminașilor domni carli au stăpînit întru acēste doao țări și ce s-au lucrat în zillile lor și a părților streine care să megleşese cu acēste țări, pre scurt adunate den multe létoplișețe, cu porunca a prealuminașului, prealnălțatului, binecredincosului dentru slăvită viță domnu Io Constantin Neculaev volvod, bunul și prea înțeleptul stăpînitoriu a toată țara Moldovei. Seosu-se-au de prea plecatul den slugile mării sale, Vasille cămărașul de Izvoade, cu porunca¹ înălțîmei sale pre forma aceasta precum se véde, leat 7241<1733>

Compilație de cronici constituind o istorie paralelă a Țării Românești și a Moldovei, începînd cu „descălecatul”, pînă la 1733, pe două coloane, pe verso filelor fiind istoria Țării Românești, iar pe recto filelor cea a Moldovei.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3442, in-8°, 160 p. Text cu lipsuri la sfîrșit. Copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de popa Flor².

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: Începînd den descălecătura țărilor...

Desinit: ... carele viînd la scaun, s-au întîmpinat cu Constantin vod<ă> la Focșani și acolo au făcut domnii amîndoi otorac doao zile.

II. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. 516, in-8°, 218 f. Traducere din anul 1734 de Lazăr Scriba din lb. romînă în lb. greacă. De la f. 177–217 un indice alfabetic al voievozilor cu listă sinoptică a domnilor celor două țări și cu tabele genealogice.

Titlul în ms.: Ἱστορία συνοπτικὴ παρίλληλος τῶν ἡγεμόνων Οὐγγροβλαχίας τε καὶ Μολδαβίας, πόθεν τίνες τί ἐπραξαν· καὶ πόσα ἔτη ἕκαστος αὐτῶν ἡγεμόνευσε προσταγῇ τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ θεοσεβεστάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος, πρότερον μὲν Οὐγγροβλαχίας, νῦν δὲ Μολδαβίας, κυρίου κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Νικολάου βοεβόδα, μεταφρασθεῖσα ἀπὸ τῆς βλαχικῆς διαλέκτου εἰς τὴν κοινὴν ἡμετέραν δι᾿ ἑκαστον ὑπὸ Λαζάρου Σκριβα Τραπεζουντίου, ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ἡγεμονίας Μολδοβλαχίας ἐν Γιάσιω, ἔτει αΨλδ-ω μηνὶ Ἰαννουαρίῳ. <Istoria paralelă pe scurt a domnitorilor Ungrovlahiei și Moldovei de unde, care sînt și ce au făcut și cîți ani a domniț fiecare din ei; din porunca prea înălțatului și cucernicului domn și voievod mai înainte al Ungrovlahiei, iar acum al Moldovei, domnului domn Ioan Constantin Nicolae voevod, tradusă din limba romînă în limba noastră simplă

¹ Scris de altă mînă.

² Cf. G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 69.

de către Lazăr Scriba din Trapezunt, în primul an al domniei din Moldova, la Iași, în anul 1734 luna ianuarie».

Incipit: περί τῆς ἀποικίας τῶν δύο ἐπαρχιῶν Οὐγγροβλαχίας τε καὶ Μολδαβίας. Ἰστέον ὅτι ἀφ' οὗ γέγονεν...

Desinit (f. 159) :... ἄλλην φορὰν δὲν ἐσυνέβη.

Ediții: Vasile <Buhăescu> cămărașul, *Istoriile Țării Românești și ale țării Moldovei*, în *Calendar istoric și popular pe anul 1857*, București, p. 1—71; E m. E. K r e t z u l e s c u, *Cronica lui Vasile Buhăescul cămărașul*, în *R. ist. arh. și fil.*, 1913, XIV, p. 151—170; 1914, XV, p. 219—225 și 1922, XVI, p. 162—186.

Anonim

30. Cronica Ghiculeștilor <1695—1754>

Cuprinde istoria Moldovei de la domnia întâia a lui Antioh vodă Cantemir (1695), pînă la domnia lui Matei Ghica (1754), scrisă de un om de încredere al Ghiculeștilor. Cu aprecieri deosebit de măgulitoare pentru Grigorie II Ghica și pentru Matei Ghica.

I. Muz. Rom. Rus., ms. nr. 691/150 D, in-4°, p. 595—1158. Text cu lipsuri la început și la sfârșit. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. greacă, scrisă de mai multe mîini. Manuscrisul a aparținut arhimandritului Ghermanos și apoi de la 1880 Bibliotecii metohului Sf. mormînt din Constantinopol.

Titlul în ms.: Αὐθεντία τοῦ Ἀντιόχου βόδα υἱοῦ τοῦ Καντεμίρ βόδα. <Domnia lui Antioh-vodă, fiul lui Cantemir vodă>.

Incipit: Εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ζσδ'...

Desinit: ... καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος πρώτου τόμου τὰ δὲ ἐναποληφθέντα καὶ ἀκόλουθα τριχρονίας τοῦ Ματαλή βόδα περιγράφονται εἰς τὸν δεῦτερον τόμον. Τέλος τοῦ πρώτου τόμου τῆς μολδαβικῆς ἱστορίας.

Ediții: D. R u s s o, *Cronica Ghiculeștilor (1695—1754)*, în *B. Com. Ist.*, 1916, II, p. 1—85 (se publică fragmente în lb. greacă cu traducerea lor în lb. română).

Studii: N. I o r g a, *Ist. lit. rom.*, II, p. 551.

Anonim

31. Cronologie a Moldovei în limba greacă <1352—1802>

Ἱστορικὴ περίληψις τῆς Μολδαβίας <Istorie pe scurt a Moldovei>

Însemnări cronologice de la Dragoș vodă (1352) pînă la Alexandru Moruz (1802), urmate de o scurtă istorie a domnilor între aceleași date, un catalog al boierilor țării și al funcțiilor administrative de la ținuturi etc.

I. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. 699, in-folio, f. 3—44. Miscelaneu de la începutul sec. al XIX-lea, în lb. greacă, scris de mai multe mîini.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Incipit : 'Η ἐπαρχία τῆς Μολδαβίας...

Desinit : ... Θωμάς Λούκας... ὁ πoστέλνικoς χάλια.

Anonim

32. Stihuri despre feldmareşalul Rumianţev şi războiul ruso-ture <1768—1774>

Stihurile sînt închinat feldmareşalului Rumianţev şi războiului ruso-ture din 1768—1774. Sînt pomenite cîteva bătălii din acest război ca cele de la Ismail, Chilia, Tighina, Cetatea Albă, Brăila, Bucureşti şi Giurgiu etc. în care armatele ruseşti obţin victorii.

I. Bibl. Centr. Univ. Iaşi, ms. nr. II—9 (fost 287), in-8 , p. 25—68. Text cu lipsuri la început. Copie din anul 1790, în lb. romînă.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Incipit : Atunce Răpnin cum au priceput.

La vaduri la toate străji au poroncit.

Şi îndată scrie lui fellmarşal să vie

Căci el va să triacă să de bătălie...

Desinit : ... Iar noi moldovenii, cu o plecăciune,

Pentru a lui viaţă facem rugăciune,

În războiu oricînd să fie ferit

Şi în toată viaţa tot nebiruit.

1790 oct<omvrie> 12.

Studii : N. A. Ursu, *Un poem romantesc din sec. al XVIII-lea închinat armatei ruse eliberatoare*, în *Iaşul Nou*, 1953, V, nr. 3-4, p. 211—218.

Ioan Canta

(Prima jumătate a sec. XVIII — cca. 1793)

33. Letopiseşul Ţării Moldovei de la a doua pînă la a patra domnie a lui Constantin vodă Mavrocordat <1741—1769>

Cronică cuprinzînd istoria Moldovei de la 1741 pînă la începutul războiului ruso-ture din 1769.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 238, f. 338—346; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16,XII).

Titlul în ms.: *A doao domnie a lui Constantin Mavrocordat vodă.*

Incipit: După ce au venit aproape de Iași Constantin voevoda, eșitu-i-au înaintea toată boerime...

Desinit:... iară de aice să stăpânește țara de împărăția Moscului, care să va pune <sic!> la rîndul său.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 912, f. 55—63. Text cu lipsuri la sfîrșit, se oprește la 1760. Pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Ioan Neculce (26, VIII).

Titlul în ms.: *A doa domnie a lui Costandin Mavrocordat vodă.*

Incipit: După ce au venit aproape de Iaș Costandin vodă...

Desinit:... Gavril mitropolit slăvitei cetăți Thesalonicului, l-au adus cu mare cinste de acolo în Moldova și în locul numitului Iacov.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2690, f. 338—346; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16,XL).

Titlul în ms.: *A doao domnie a lui Costandin Mavrocordat vodă.*

Incipit: După ce au venit aproape de Iași Constantin vodă, eșitu-i-au înaintea toată boerime cu multă bucurie...

Desinit:... iară de aice să stăpânești țara de împărăția Moscului, care să va pune <sic!> la rîndul său.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3410, f. 336v—343. Pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16,XLVII).

Titlul în ms.: *A doao domnia a lui Costandin Mavrocordat vodă.*

Incipit: După ce au venit aproape de Iași Costandin vodă, eșitu-i-au înaintea toată boerime cu multă bucurie...

Desinit:... iară aice să stăpânești țara de împărăție Moscului, care să va puni <sic!> la rîndul său.

V. Arh. St. Iași, ms. nr. 1733, f. 567—581¹; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15,XXV).

Titlul în ms.: *A doao domnia a lui Costandin Mavrocordat voievoda* <sic!>.

Incipit: După ce au venit aproape de Iași Costandin voievoda eșitu-i-au înaintea toată boerime cu multă bucurie...

Desinit:... iar de aice să stăpânești țara de împărăția Moscului, cari să va pune <sic!> la rîndul său.

VI. Arh. St. Iași, ms. nr. 1664, f. 384—394¹; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16, XLI).

Titlul în ms.: *Domnia a doaa lui Costandin vodă Mavrocordat în anii 7250 oc<tom>v<rie>1.*

Incipit: După ce au venit aproape de Iași Costandin vodă...

Desinit:... iar de aici să stăpânește țara de împărăția Moscului și întâmplările ce se vor face să vor pune <sic!> la rîndul său.

¹ Numerotare în chirilică.

Ediții: Ioan Canta Spatarul, *Letopisișul Țării Moldovii de la a doua și pînă la a patra domnie a lui Costantin Mavrocordat V. V. de . . . (1741–1769)*, la M. Kogălniceanu, *Letopisișe*, III, p. 175–188 și *Cronicele Romaniei*, III, p. 181–193.

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 544–551.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Pseudo-Enache Kogălniceanu

34. Letopiseșul Țării Moldovei de la domnia dintâi și pînă la a patra domnie a lui Costantin Mavrocordat voevod <1733–1774>

Cronică anonimă cuprinzînd istoria Moldovei între 1733 și 1774. Enache Kogălniceanu este doar copistul acestei cronici.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 62, f. 98v – 193. Pentru descrierea codicelui vezi *pseudo-Amiras* (27,I).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Domnie lui Costandin v<oe>vod Mavrocordat întîiu la Moldova. Viindu Costandin vod<ă> Mavrocordat, ficiorul lui Neculaiu vod<ă> cel mai mari. . .

Desinit: . . . și s-au aprinsu 2 chioșcuri înpărătești di au arsu, neputîndu-le stinge, adecă Ialū chioșchiu și Săpenceler chioșcu și altile mult<e>.

II. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. rom. nr. V–25, f. 400–463v¹. Text cu lipsuri; pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16,LXII).

Titlul în ms.: *Domniia lui Costandin vodă Mavrocordat întli*.

Incipit: Viind Costandin vodă Mavrocordat, feciorul lui Neculai vodă. . .

Desinit: . . . așteptînd să să pornească oaste turcească din Șumla să.

Ediții: Enaki Kogălniceanu, *Letopisișul domnilor Moldovii de la domniea întîi și pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat V. V., scris în Țarigrad de . . . (1733–1774)*, la M. Kogălniceanu, *Letopisișe*, III, p. 189–286 și *Cronicele Romaniei*, III, p. 195–274; Enaki Kogălniceanu, *Letopiseșul Țerei Moldovei. Cu notițe lexicografice*, Buc., 1895, 128 p.

Studii: C. Giurescu, *Pseudo-cronicari. I. Enache Kogălniceanu*, în *B. Com. Ist.*, 1916, II, p. 135–175 și extras; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 533–544; Const. C. Giurescu, *Emendațiuni la textul cronicei atribuite lui Enache Kogălniceanu*, în *R. Ist. Rom.*, 1940, X, p. 340–341.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

¹ Paginație în chirilică.

Anonim

35. Istorie de patima Galaților <1769>

Cronică rimată în care se descrie distrugerea Galaților de către turci și tătari în timpul războiului ruso-ture.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1344 (fost 6425), in-8°, f. 106—110. Miscelaneu, copie din 1797¹, în lb. română. A aparținut lui Gr. Crețu. Miscelaneul mai cuprinde stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica și acele privind uciderea lui Constantin Brîncoveanu.

Titlul în ms. : *Istorie di patima Gălaților, let 1769 noem<vrie> 29.*

Incipit : Cu jăli să încep a scri
Și să facu o istorii
Di o <sic !> ci întîmplari
Și cu primejd<i> mari. . .

Desinit : . . . Dunăre să să negriască.
Țarina să nu rodiască.
Și petrili să de glas,
De-a Gălaților năcaz.

II. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra Neamț (acum Acad. R.P.R. ms. rom. nr. 5952), in-folio, f. 7 bis-8 ; pentru descrierea codicelui vezi : *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica voevod* (39, XXIII).

Titlul în ms. : *Istoria Gălaților.*

Incipit : Cu jale să încep a scrii
Și să fac o istorii. . .
Desinit : . . . În cumpănă stăruiești,
Tot di-aceste pătimești.

Ediții : Gr. Crețu, *Două stihuri din seculul trecut*, în *Conv. Lit.*, 1875—1876, IX, p. 325—329.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Anonim

36. Stihuri asupra Hotinului, cînd s au luat de moseali de la turei <1769>

Cronică rimată în legătură cu luarea cetății Hotinul de ruși de la turci în anul 1769.

¹ Cf. fila 82 din manuscris.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1417 (fost 6375), in-8°, f. 113v—117. Miscelaneu, copie din 1775, în lb. română, scrisă de Constantin feciorul preotului Grigorie. A aparținut lui Dan Simonescu.

Titlul în ms.: *Cuvintele în verșuri a celății Hotinului.*

Incipit: Hotiné, Hotiné,
Gătești-té biné
Că moscalul vine. . .

Desinit: . . . Și așa-ș mai potolești
Ca cînd cevaș izbîndești.

II. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 3767, f. 23—30v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica voevod* (39, XVII).

Titlul în ms.: *Stihurile asupra Hotinului cînd s-au luat de moscali de la turci la anul 1789 <sic !> sept<embrie> 30.*

Incipit: Hotine, Hotine,
Gătești-te bine
Că moscal vine. . .

Desinit: . . . Să mînie pe gheauri
Și tai pre a lui viziri
În ciuda muscalului
Tai capul béului.

III. Bibl. raion. Turnu-Severin, nr. inv. 23.315, in-8°, p. 94—95. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea (cca. 1821), în lb. română, scrisă de Bizantiu P. Densușianu de Măceu (Matsay), pe cînd se afla ca teolog la Blaj¹. A aparținut lui Nicolae Densușianu.

Titlul în ms.: *Verșul lui Hotin.*

Incipit: Hotine, Hotine
Gătește-te bine
Că muscanul <sic !> vine. . .

Desinit: . . . Rogoz de pe vale,
Turci<i> fug călare
Merșor crepat,
Că s-au spăriiat.
Fug la Țărigrad,
Rogoz di pă tău,
Că i-a bătut rău.

Ediții: M. Gaster: *Colinde, cîntece populare . . .*, în *R. Ist. arh. și fil.*, 1883, II, p. 335—336; C. Erbiceanu, *Despre Hotin, oraș în Basarabia*, în *Bis. ort. rom.*, 1903, XXVII, p. 856—859; N. Drăgan, *Versuri vechi*, în *Dacoromania*, Cluj, 1927—1928, V, p.

¹ Notiță scrisă de mîna lui Nic. Densușianu.

521—522; I. Lupaș, *Versuri istorice despre Constantin Brîncoveanu...*, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1928—1930, V, p. 460 și 462—463.

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom. sec. XVIII*, II, p. 463.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Vartholomei Măzăreanu

(cca. 1710 — cca. 1790)

37. Istorie pentru sfînta mănăstire Putna <1466—1761>

Scurt istoric al mănăstirii de la întemeiere (1466) pînă la 1761, cules din letopisește și din tradiția păstrată în mănăstire.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 496, în-folio, f.28—36v. Miscelaneu, autograf din 1761, în lb. română, scris în mănăstirea Putna. Manuscrisul a aparținut lui Nic. Filipescu-Dubău, care-l dăruiește episcopului Melchisedec (1887); în colecțiile Academiei Române din 1892.

Titlul în ms.: *Istorie pentru sfînta mănăstire Putna, unde să cînstele și să prăznuiaște hramul cînstitei adormiri a pre curatei de D<u>mn<e>dzău născătoare și purure fecioarei Marii. Scrisă în dzilile pre luminatului de Hr<i>stos iubitorului domnă Moldovii Ioannă Theodor voevoda și a presf<i>nțitului chyr Gavriilă mitropolit Moldovii, frate după trupă a mării-sale și a presf<i>nțifilor ep<i>sc<o>pi, chyr Ioanichi Romanschi, chyr Dosithei Rădăușchi, chyr Inochentii Hușchi fiindă igumenă în sf<i>nta mănăstire Putna chyr Pahonii. Și s au scrisă în numila mănăstire Putna în anii de la zidire lumii 7269, iar de la Hr<i>stosă mîntuitorul nostru 1761, martă 1, de smeritul Vartholomei arhimandrit acieși mănăstiri.*

Incipit: Pentru mănăstire, Putna, istorie. La cursul anilor de la zidire lumii 6874, bl<a>gocestivul de Hr<i>stosă iubitorul Ioannă Dragoș voevoda...

Desinil: ... căriia cu a sf<i>nților voastre rugl să ne învrednicească și pre noi păcătoșii a fi părtași, amină. Al sfînților voastre întru Hr<i>stosă iubiți fraț<i>, arhimandrit Vartholomei Mazerian.

Ediții: *Istorie pentru sfînta mănăstire Putna, unde să cînstele și să prăznuiaște hramul cînstitei Adormiri a preacuratei de Dumnează născătoare și purure Fecioarei Marii, scrisă în dzilile pre luminatului de Hristos iubitorului domnă Moldovii Ioannă Theodor voevoda... în anii de la zidire lumii 7269, iar de la Hristosă Mîntuitorul nostru 1761 Martă 1 de smeritul Vartholomei arhimandrit acieși mănăstiri*, la V. A. Urechilă, *Inscripțiuni după manuscrise*, în *Anal. Acad., Rom., Mem. secf. ist., ser. II*, tom. IX, (1886—1887) p. 57—64.

Petru Depasta

(începutul sec. XVIII — 1770)

38. Κωνσταντῖνος βοεβόδας ἤτοι δακικῶν ἀπομνημονευμάτων ξυγγραφή

<Constantin voievod sau scrieri de amintiri dacice>

<1711 – 1761>

Cuprinde o prezentare retorică a vieții și activității voievodului Constantin Mavrocordat în Țara Românească și în Moldova, de la 1711 numai pînă la 1761.

I. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. 567, in-8°, 52 f. Copie din sec. al XVIII-lea, în lb. greacă, scrisă de mai multe mîini. Manuscrisul a aparținut Bibliotecii sf. Sava și apoi Muzeului de Antichități din București.

Titlul în ms.: Κωνσταντῖνος βοεβόδας ἤτοι δακικῶν ἀπομνημονευμάτων ξυγγραφή ...
<Constantin voievod sau scrieri de amintiri dacice...>

Incipit: Πάνυ μὲν οὖν ἀντικρυσ...

Desinil: ... καὶ ἀξιέραστος φίλτρον τῇδε διατρανώσαντι.

II. Acad. R.P.R., ms. lat. nr. 72, in-16°, 74 f. Traducere din sec. al XVIII-lea, în lb. latină. Manuscrisul a aparținut Bibliotecii sf. Sava, lui Constantin Cernovodeanu (1842), apoi Muzeului de Antichități din București.

Titlul în ms.: *Constantinus Waivoda seu rerum Daciae memorabilium historia dynastiarum scilicet, quas in utraque Daciae provincia Walachorum ac Moldavorum moderabatur olim clarissimus, piissimus ac celsissimus Dux et Princeps amplissimus totius Hungaro-Walachiae d<omi>nus d<omi>nus, Johannes Constantinus Nicolai Waivodae filius. Graece concinnata. Auctore Petro Depasti Peloponesio Philosoph<iae> et Medicin<ae> Doctore. . . Venetiis.*

Incipit (f. 2v): Auctor, lectori φιλέλλενι... <Inchinarea autorului>

Desinil (f. 6): ... minimus servus Petrus Depasti Peloponesius.

Incipit (f. 8): Proemium. Humanum quidem genus. . .

Desinil (f. 74): Paralellum. . . ac undecunque perfectum reddidere.

Ediții: C. Erbiceanu, *Cronicarii greci*, p. 295–335.

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 512.

Anonim

39. Stihuri despre uciderea voievodului Grigore Ghica al Moldovei <1777>

Se povestesc împrejurările în care și-a găsit moartea Grigore Ghica, voievodul Moldovei, bănuț de trădare față de Poartă și ucis de turci în Iași la data arătată în titlu.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 21, f. 157–159. Pentru descrierea codicelui vezi: *Stihurile pentru moartea lui Potemkin* (45, I).

Titlul în ms.: *Moartea domnului Grigorie Ghica întâmplată la anul 1777 noemvrie 15.*

Incipit: Vrînd s-arăt și să grăescu
De mirare mă uimescu. . .

Desinit: . . . În amărîta lor domnie
Elenco și Rucsăndița.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 154, in-4°, f. 27v—32v. Miscelaneu, copie din 1837 în lb. romînă, scrisă de Gheorghe Ionomul școlii din Ruginoasa. A aparținut bibliotecii Scheene. Miscelaneul mai cuprinde stihurile privind moartea generalului Potemkin.

Titlul în ms.: *Istorie în stihuri la tîdere capului lui Ghica <oe><o>d din Iaș.*

Incipit: Vrînd s-arăt și să vorbesc,
De uimire mă uimesc;
Aș grăi, nu mă pricep,
Nu știu de unde să-ncep. . .

Desinit: . . . Precum și averea lui toată
Au făcut-o peșchiș la Poartă.
Și așa s-au săvîrșit
Ghica vodă cel vestit.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 352, f. 270. Text fragmentar, variantă defectuoasă, fără despărțirea versurilor. Pentru descrierea codicelui vezi letopiseșul lui Nic. Costin (16,XXI).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Frunzi ferde <de> agut
Puni moasa să mănăcu <sic !>
Stringe moasa nu mănăcu ! . .

Desinit: . . . Capigiu care vine
El este prieten cu meni
Dor voi pute să-l urne<s>cu
Și va fi.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 830, in-8°, f. 76v—80v. Versiunea munteană a cronicii. Miscelaneu, copie de pe la 1780, în lb. romînă, scrisă de Andrei Colțea. A aparținut unui chir Dinu (1800) și logofătului Nic. Măcelaru (1802), apoi logofătului Iane Borănescu (1808).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: În toate <sic !> lumea s-au vestit
Ce nu s-au m-au <sic !> pomenitu
Acest lucru însemnat
Mult groaznec și minunat. . .

Desinit: . . . Toată firea omenească
Pă el să-l pomenească
Cu drepti<i> să lăcuiască, amin !

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1155, in-8°, f. 195—198. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini, între care și de «Ioniță fon Arhip» în Suceava. A aparținut lui M. Gaster. Miscelaneul mai cuprinde stihurile privind uciderea boierilor Bogdan și Cuza.

Titlul în ms. : *Cînticulă lui Ghica v<oe>vodă. Slihuri în versuri pentru Grigoriia Ghica vodă.*

Incipit : Vrîndu să-arăt și să grăescu
De mirare mă uimăscu,
A grăi nu mă priceapu
Nu știu dia unde să începu . . .

Desinit : . . . Și așa s-au săvîrșit
Vodă Ghica celū vest<it>
Cu o moarte așe cumplit<ă>,
Cît numai dușmanilor îi plă<cută>. ¹
Aice s-au săvîrșit patima lui Ghica vodă.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1234 (fost. 6364), în-8°, f. 32—39. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă la Craiova.

Titlul în ms. : *Facere de stihuri pentru moartea lui Gligore vodă cînd l-au lăial capigiul cel trimis de la Țarigrad cu urgie împărdălescă în Iași, la anul 1777 oc<tomvie> 10.*

Incipit : Vrînd să arăt și să grăesc
De mirare mă uimesc,
A grăi nu mă pricep,.
Nu știu de unde să încep . . .

Desinit : . . . Și lasă să să socotească
Or<i>ce minte omenească
La ce hal au rămas
Această veștită casă.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1344, f. 110—113v. Pentru descrierea codicelui vezi *Istorie de palima Gdătaților* (35,I).

Titlul în ms. : *Istoriia răposatului domnu măriia sa Grig<o>rii vodă Ghica, ci s-au să-otrșit în <a>nul 1777 oc<tom>v<rie> 1.*

Incipit : Vrînd să arăt și să grăesc
Di merari mă uimăsc,
Aș grăi, nu mă priicepu
Nu știu de undi să încep . . .

Desinit : . . . Plîngiți c_1 amar domniți
Elenco și Ruxăndiți,
Că niciodată n-am gîndiț
Di acist cumplit sfîrșit.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1442, în-8°, f. 57v—59v. Text fragmentar. Miscela-
neu, copie de pe la începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, fără despărțirea versurilor. Manu-
scrisul provine de la Eleonora Cardaș.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Vrînd să arăt ce grăesc
De umilință mă uimesc,
Ași grăi, nu mă pricep,
Nu șteu de unde să încep . . .

¹ Rupt.

Desinit : ... Când l-au băgat înlăuntru
 I s-au gătit <i> mormîntul ;
 Când slugele la zăvoară
 N-au mai văzut ei de afară,
 Că întru acel velet
 1772 de savie <sic l> s-au tăet ;
 Așa să știe tot omul
 Că s-au mutat cătră domnul.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1629, f.61—63v. Pentru descrierea codicelui vezi :
Stihurile privind uciderea lui Const. Brîncoveanu (57,III).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Vrîndu se arătu și se grăesc
 De mirare mă uimesc,
 Aș grăi, nu mă pricepu,
 Și de unde se încep.
 Se facu o jălnică vorbă
 Pentru d<o>mnu Ghica vodă. . .

Desinit : ... Și cunoscută se fie
 Împărățiașca urgie
 C-așa ¹ s-au sevărșit
 Ghica vodă cel vestit
 Cu o moarte atîta cumplită
 Numai la dușiman<i> plătită <sic l>

X. Acad. R. P. R., ms. rom. nr. 2150, f. 108—111. Versiunea munteană a cronicii ;
 pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslav-*
nicli creștini (50, XX).

Titlul în ms : *Istoria lui Grigorie vodă Ghica, domnul Moldovii, care l-au tăiat*
capigi bașa Ahmed cu ȣerman de la Poartă, pentru care vă rog frați să ascultați, să vedeți
lumea cea bogată cum este întru toate deșartă, i proci.

Incipit : În toată lumea s-au vestit,
 Ce nu s-au mai pomenit . . .

Desinit : ... Deci toată curtea să <e> cernească,
 Pe acest stăpîn să-l jălească,
 Ca în ceruri să <e> slăvească,
 Dumnezeu să-l pomenească. 1777 sept<cmvrie> 30.

XI. Acad. R. P. R., ms. rom. nr. 2188 (fost 6360), in-8°, f. 39—42v. Text cu
 lipsuri la sfîrșit ; versiunea munteană a cronicii. Miscelaneu, copie din anul 1794, în lb.
 romînă, scrisă în București. A aparținut lui Gr. Crețu.

Titlul în ms. : *Istorie. Istoria lui Gligorie vodă Ghica.*

Incipit : În toată lumea s-au vestit
 Ce numai s-au pomcnit
 Acestu lucru însemnat
 Mult groaznic și minunat . . .

¹ în ms. *bașa*.

Desinit : ... Astăzi m-au întimpinat
 Și viața mi s-au scurtat,
 Vai amar și greu amor <sic!>
 Cu ce pedeapsă să mor!

XII. Acad. R. P. R., ms. rom. nr. 2366 (fost 6407), in-16°, f. 56—61. Text cu lipsuri la sfârșit. Miscelaneu, copie din anul 1815, în lb. română, fără despărțirea versurilor. A aparținut lui Gr. Crețu.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Vrîndu să arăt și să grăescu.
 De merare mă unescu <sic!>
 A grăi nu mă precep
 Nu ște<u> de unde să-ncepu...

Desinit : ... El de spaimă și de frică,
 Să smulgă, să arunca
 Și cu turcii să lupta.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2507, in-8°, f. 94v—100v, versiunea nunteană a cronicii. Miscelaneu, copie din anul 1797, în lb. română, scrisă de Ioan Ivanovici Tomoșan¹. A aparținut protopopului Trei Scaunelor Constantin Dimian (1903), dăruit Academiei Române de Alexandru Lapedatu.

Titlul în ms. : *Istoriia răposatului mării sale Grigorie vod<ă> Ghica.*

Incipit : În toată lumea s-au vestit
 Ce nu s-au mai pomenit
 Acest lucru însemnat
 Mult groaznic și minunat...

Desinit : ... Deci toată curtea să să cernească
 Numele să-i pomenească,
 D<u>mnezeu să-l erte
 Să zică toți
 Care i-o a ceti istoriia mării sale.

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2717, in-4°, f. 69—71v. Pentru descrierea codicelui vezi *pseudomiras* (27,IV).

Titlul în ms. : *Facire de voroave în stihuri pentru sfârșitul cel cu urgie înpărdiască a răpăosatului domnu Grigorii Ghica vod<ă> care au perit de sabie aice în Iaș, la let de la H<risto>s 1777 oc<tomorie> 1.*

Incipit : Vrînd s-arăt și să grăiasc
 De mirare nă iuimăscu <sic!>
 Aș grăi, nu mă pricep,
 Nu am de unde să-ncep...

Desinit : ... Și las<ă> să socotiască
 Orice minte omeniască
 La ce hal iaste rămas<ă>
 Această vestită casă.

¹ La aceeași filă (f.94v) este dat în criptogramă drept copist Petru Popovics.

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2809, in-folio, f.3r-v. Text fragmentar. Miscelaneu, cople din prima jumătate a sec. XIX-lea, în lb. română; mai cuprinde stihurile privind uciderea boierilor Bogdan și Cuza.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Vodă puțin s-au luptat,
Sărind și o feriastră au spart
Vrînd¹ să lăsă și să scape
Di aclastă cumplită moarte. . .

Desinit: . . . La ci hal este rămasă
Aciastă cinstită casă.
Sfîrșitul tînguirii Grigori Ghica voivod țării Moldovii.

XVI. Acad. R.P.R., doc. MCCLXVIII—22 (fost ms. rom. nr. 3393), in folio, f. 86—88v. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. română. A aparținut lui Dimitrie C. Sturza Scheianu (1904). Miscelaneul mai cuprinde cronica rimată privind uciderea boierilor Bogdan și Cuza, stihurile cneazului Potemkin și stihurile grecilor.

Titlul în ms.: *Stihurili prefînndăfatului domnu Griigorii Ghica voivod ci au pîrit la let 1777 noem<orie> 15.*

Incipit: Vrînd să arăt și să grăesc,
Di mirari mă uimăsc,
Aș grăi, nu mă pricep. . .

Desinit: . . . Cu moartii atîta di cumplită
Numai la dușmanl plăcută
Di domnă, di bezădeli
Nu pot să spui, că mi-i jăli.
Amăritilor domniși
Elinco și Ruxăndiți, ah aman

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3767, in-8, f. 4v—10 și 18 r-v; text cu lipsuri. Miscelaneu, copie din anul 1818, în lb. română, scrisă de Manolache Ștefanovici. Dăruit Academiei Romîne de Constantin Erbiceanu (1907). Miscelaneul mai cuprinde stihurile pentru cetatea Hotinului.

Titlul în ms.: *Stihurile lui Ghica vodă.*

Incipit (f.4v): Vrînd s-arăt și să vorbesc
De merare mă uimesc. . .

Desinit (f.10): . . . Pre cum și averile lui toate
Le-au făcut beniș la Poartă.

Incipit (f. 18): Care s-au cunoscut foarte
Halul lunie cei deșarte. . .

Desinit (f.18v). . . Acest capigiu ce vine
Iaste priiaten cu mine.

XVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4104, in-4, f. 95—97. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. al XVIII-lea (cca. 1785), în lb. română, scrisă de Agapie (Agapachi) sin Hagi Frangul ot Tighine; cu desene ilustrînd textul.

Titlul în ms.: *lipsește*.

¹ Cuvîntul e scris greșit.

Incipit : Vrînd să arăt și să grăescu,
De miraré mă uimescu ;
A grăi nu mă pricep,
Și nu știu de unde să încep. . .

Desinit : . . . Și așa s-au săvîrșit
Ghica vodă cel vestit
O moarte cumplită
Numai la dușmani îi plăcută.

XIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4719, in-8°, f. 32—36v. Text cu lipsuri la sfîrșit. Miscelaneu, cople de la începutul sec. al XIX-lea (1802), scrisă în lb. romînă de Ilie diacon din Zalostea.

Titlul în ms. : *Stihuri poiticești pentru d<o>mnul țării aceștia.*

Incipit : Că mărie sa domnul Ghica voevod
Bine țara stăpî<n>înd
Și cu pace odihnîndu
Iar vrăjmașii lui l-au surpat
Și capul i-au mîncat.
Și de aici înaintea
Voi arăta multe cuvinte.
Vrînd să arăt și să grăesc
De mirare mă uimesc. . .

Desinit : . . . Și dup<ă> ce s-au suit sus,
Și la capigiu s-au dus
Dar pre copii, pre tuflecii
<I-a>u luat la cafigii
. . . ¹adică să-i cinstească pre rî<n>duial<ă>.

XX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4730, f. 7—9v. Pentru descrierea codicelui vezi *stihurile privind uciderea lui Constantin Brîncoveanu* (57, VII).

Titlul în ms. : *Descăpăfinarea domnului Grigorie Ghica tîmplată la a<nul> 1777.*

Incipit : Vrînd s-arătū și să grăescū
De mirare mă uimescū
Aș grăi, nu mă pricep,
Nu știu de unde să-ncep. . .

Desinit : . . . Cu moarte atît de cumplită
Numai la dușmani plăcută.
De doamnă și beizadele
Nu pot să spu de jăle,
În amărîta lor domnie
Elencu și Rucsăndița.

XXI. Bibl. Centr. de Stat, București, ms. nr. inventar 4256, in-8 , f.2v-4. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Const. Brîncoveanu* (57, VIII).

Titlul în ms. : *Istorie mării sale răposatului Ghica voevod domnul Moldov<ei> la let 1773.* <sic !>

¹ Rupt.

Incipit : Vrînd să arăt și să grăesc,
De mirare mă uimesc;
A grăi nu mă pricep
Nu știu de unde să-ncep. . .

Desinit : . . . Și așa s-au săvârșit
Ghica vodă cel vestit.

XXII. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. I-4, in-8°, f. 43—48. Miscelaneu, copie din anul 1784, în lb. română, scrisă de Leon ieromonah ot Coșula. Miscelaneul mai cuprinde stihurile privind uciderea boierilor Bogdan și Cuza.

Titlul în ms. : *Stihuri în versu răpoosatului Ghicăi vodă.*

Incipit : Vrînd să arăt și să grăescu
De mirare mă uimescu;
A grăi nu mă pricep,
Și de unde să începu. . .

Desinit : . . . Și așa s-au săvârșit
Ghica vodă cel vestit
Cu o moarte atîta de cumplită
Nu mai la dușmani plătită <sic!>

XXIII. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra Neamț, (acum Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5952), in-folio, f. 1—2v. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea (1798), în lb. română, scrisă de două mîini. A aparținut lui Scarlat V. Varnav. Miscelaneul mai cuprinde stihurile privind uciderea boierilor Bogdan și Cuza, istoria cneazului Potemkin, istoria Galaților, apoi cronicile lui Nicolae Costin, Axinte Uricariul și Radu Popescu privind domniile lui Nicolae Mavrocordat în Moldova și Țara Românească.

Titlul în ms. : *Istorie răpăusatului domnu Gligori Ghica voeod, ce i-au tăet capu capigi bașa din poronca înpărâtească la casile di beilicu, duminică spre luni nopte la let 1777 oc<tom>v<rie> 1.*

Incipit : Vrînd să arăt și să găsăscu
Di mirare mă umilescu <sic!> . . .

Desinit : . . . Că babaca nu mai vini
Ș-aț rămas de tot streini.

XXIV. Muz. Rom. Rus, ms. inventar nr. 304, p. 33—46. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile cneazului Potemkin* (45, VI).

Titlul în ms. : *Versuri pentru moarte domnului Grigorie Ghica, întîmplată la anul 1777, noemvrie 15.*

Incipit : Vrînd s-arăt și să grăesc,
De mirare mă uimesc . . .

Desinit : . . . În amărîta lor domnie,
Elenco și Rucsendița.

Ediții : Enaki Kogălniceanu, *Stihuri asupra domnului Grigorie Ghica voevodă ală țerei Moldovei*, la M. Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei*, III, p. 275—280; Iacob Negruzzi, *Stihuirea domnului Ghica voevod, în Conv. Lit.*, 1875, VIII, p. 461—464; Enache Kogălniceanu, *Stihuri asupra domnului Grigorie Ghica voevod al țerei Moldovei*, la V. A. Urechii, *Istoria romnilor*, seria 1774—1786, tom. II (anexe), Buc., 1892, p. 288—292; P. V. Năsturel, *Un manuscris vechi despre uciderea lui Grigorie Ghica vodă, domnul Moldovii*, în *Albina*, Buc. 1902, VI, nr. 5, p. 119—123; C. Erbiceanu, *Poesie ce cuprinde decapitarea domnitorului Gr. Ghica. . . la 1777*, în *Bis. Ort. Rom.*,

1903, XXVII, p. 882—886; C. Bobulescu, *Stihuri pentru peirea lui Grigorie Ghica vodă*, în Miron Costin, Brlad, 1916, IV, nr. 5, p. 253—259; Ion I. Nistor, *Grigore vodă Ghica la aniversarea de 150 de ani de la moartea sa*, în *Codrul Cosminului*, Cernăuți, 1927—1928, IV—V, partea I, p. 417—420, 427—437; E. Turdeanu, *Contrib. cron. rimate*, p. 1—26 și 42—52.

Studii: Iacob C. Negruzzi, *Cîntecul sau „stihuirea” lui Grigorie Ghica vodă*, în *Anal. Acad. Rom., Mem. secf. lit.*, ser. II, tom. XXXII, 1909—1910, p. 63—77; N. Iorga, *Un cîntec ardelenesc nou, Documente doljene*, în *R. Ist.*, 1922, VIII, nr. 10—12, p. 163; Leca Morariu, *Codicele Pătrăușan și asasinarea lui Grigore Ghica*, în *Revista Moldovei*, Botoșani, 1922, I, nr. 12, p. 10—19; N. Cartoian, *Contrib. lirica rom.*, p. 197; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, III, p. 87—90; Leca Morariu, *Constantin Morariu și „codicele Pătrăușan”*, în *Făt Frumos*, Cernăuți, 1938, XIII, nr. 2, p. 51—54.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Anonim

40. Stihuri despre uciderea boierilor Bogdan și Cuza la 18 august 1778

Cronică rimată în care se povestește cum boierii Manolache Bogdan și Ioan Cuza, prinși că au umblat cu piri împotriva lui Constantin Moruzi, domnul Moldovei, au fost uciși din porunca voievodului la data arătată în titlu.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 21, f. 146v—150v. Text cu lipsuri la sfîrșit; pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile pentru moartea lui Potemkin* (45, I).

Titlul în ms.: *Versuri pentru Bogdan vornicul și Cuza spatariul, morfi de sabiea domnului Moruzu la anul 1778 octomvrie*.

Incipit: O, ce strașnică întîmplare,
O, ce primejdie mare,
O, ce cumplită cădere,
Ce spăimîntată vedere. . .

Desinit: . . . Și zisă cătră gelat:
Fă-ți poronca ce ț-au dat!
La anul 1778 octomvrie 1.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1155, f. 198v—206. Text cu lipsuri la sfîrșit. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39, V).

Titlul în ms.: *Alle verșuri în stihuri pentru răpăusatul Manolache Bogdan și a lui Ioan Cuzas bi<v> vel spătari, cari cu urgiia împărătiască s-au săvîrșit în¹ domnia mării sale Dum-<i>triu Moruz voevodă, let 1780 av<gus>t 27 <sic>!*.

Incipit: O, ce groznică întl<m>plare,
O, ce primejdiia mare. . .

Desinit: . . . Atunce auzind Bogdan
Îndată au strigat: aman!
Zicîndu: mă rogu bad<e> căpitane²
Doară nu mă-i năcăjii fură <sic>!

¹ Cuvîntul e scris greșit.

² În text: căptnai.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1629, f. 53v–59v. Text cu lipsuri. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Const. Brîncoveanu* (57, III).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: O, ci groznică-întîmplare,
O, ci primejdii mare. . .

Desinit: . . . Aceste zicîndu saracul,
Îndat-își plecă capul,
Și zise că-ătră gelat
Fă-ți poronca ce ț-au dat !

La sfîrșit copistul adaugă : „Aceste sîntu stihurile asupra piririi răposatului Man<o>-lache Bogdan vornicu vevit<sic> ! și asupra lui Ion Cuza biv vel spătar, cari au perit de sabie în d<o>mnie mării sal<e> Costandin Dimitrie Moruz voevodu, viniri spre simbătă la 8 ciasuri de noapte, 1778 avg<ust> 18”.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2809, f. 4–10. Text cu lipsuri ; pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39, XV).

Titlul în ms. : incomplet, păstrîndu-se numai partea finală : <Stihuri asupra peirii lui Manolaki Bogdanu vel vornicu și a lui Ión Cuza biv vel spătară, cari cu urgie împărătăsă și de sabiea domnăsă s-au sêvêrșită>¹ în domniî răposatului domnu Tostaiîn <sic> ! Moruz voivod, la l<ea> ! 1778 avgost 18, vineri sara.

Incipit: O, ci groznică-întîmplare,
O, ci priimejdii mare,
O, ci cumplită căderi,
O, spăimîntată videri. . .

Desinit: . . . Iar Cuza fiind mărăș
Și din fire lui isteț
Nu vra ca să s<ă> supui
Ptnă nu-l legară cu mîniî.
Sfîrșitul tînguirii răposaiilor boeri Bogdan și Cuza.

V. Acad. R.P.R., doc. MCCLXVIII – 22 (fost ms. rom. nr. 3393), f. 88v–93. Text cu lipsuri. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile pentru uciderea lui Gr. Ghica* (39, XVI).

Titlul în ms. : *Stihurile lui Bogdan vornic și a Cuzăi spătariul, ci au përit di sabie domnului nostru Moruz pentru fapt<a> lui, la leat 1778 oc<tom>v<rie> 1.*

Incipit: O, ci strașnică întîmplari,
O, ci priimejdii mari,
O, ci cumplită căderi,
O, spăimîntat(ă) videri. . .

Desinit: . . . Îndat-îș plecă capul
Și zisă cătră gelat
Fă-ți poroncă ce ț-au dat. Iun<i> 6.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5905, în-16°, 16 f. Copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparținut lui M. Kogălniceanu ; provine de la generalul Pencovici.

Titlul în ms. : *Stihuri asupra peirii răpăosatului Manolachi Bogdan vel vor<nic> i a lui Ioan Cuza biv vel spat<ar>, cariî cu urgiia tîpărășiăscă și de sabiia domniăsă s-au săvtr-șitu în domniia mării sali . Costandin Dimitriia Muruz v<oe>voda la l<ea> ! 1778 a<v>g<us> ! 18 zile.*

¹ Completat după M. Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei*, III, p. 281.

Incipit : O, cé groznică întâmplare,
 O, cé primejdia mare...
Desinit : ... Și așa s-au săvârșitu
 Bogdanu cel învățatu și multu vestitū.
 ...

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4730, f. 10—14v. Text cu lipsuri. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Const. Brîncoveanu* (57,VII).

Titlul în ms. : *Descăpăținarea lui Bogdan vornicul și Cuza spațarul de domnu Muruz, anul 1778 octomvrie 1.*

Incipit : O, ce strașnică întâmplare,
 O, ce primejdie mare,
 O, ce cumplită cădere,
 Ce înspăimântată vedere...
Desinit : ... Și multe de aceste zicînd săracul
 Îndată își plecă capul
 Și zisă cătră gelat :
 Fă-ți poronca ce ț-au dat !

VIII. Bibl. Centr. de Stat București, ms. nr. inventar 4256, in -8°, f. 5—6v. Text fragmentar, începutul și sfîrșitul lipsesc. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Const. Brîncoveanu* (57,VIII).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Ce cum de au tras la acel sfat
 Pe Dărmănescul cel blestemat,
 Care de toți fi știut
 Că-i de fire abătut...
Desinit : ... O, drepte judecătoriu
 Fii mie ascultătoriu.

IX. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. 1—4, f. 48—58v. Text cu lipsuri la sfîrșit ; pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica voevod* (39,XXII).

Titlul în ms. : *Alte stihuri în versu asupra răpoosatului lui Manolache Bogdan vel vornic și al lui Ioan Cuza biv vel spațar, carii cu urgie înpărătiască s-au săvârșit în domnie mării salce Costantin Moruza voivod 1780, avgustu 27.*

Incipit : O, ce groznică întâmplare,
 O, ce primejdie mare,
 O, ce cumplită cădere,
 O, spăimîntată vedere...
Desinit : ... Iar dacă marsă în bașcă
 Vru să să mărturisașcă.
 Iar cum stau cei gătiți,
 Și de moarte hotărîți
 N-au în.

X. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra-Neamț, acum Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5952, f. 2v—3v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39,XXIII).

Titlul în ms. : *Istoriia răpăusatului Manolachi Bogdan vel vornic cari au perit de sabie domniască în Iași în zilele mării sale Costandin Dimitru Moruz vod<ă> la anul 1777 <sic> 1> august 18.*

Incipit : O, ce groznică întâmplari,
Și ce primejdii mari. . .

Desinit : . . . Și sîngele ce să varsă
Luîndu-această pediapsă.

XI. Muz. Rom. Rus, ms. inventar nr. 304, p. 8—31. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile cneazului Potemkin* (45, VI).

Titlul în ms. : *Versuri pentru Bogdan vornicul și Cuza spatariul, morfi de sabiea domnului Moruz la anul 1778, octomvrie.*

Incipit : O, ce strașnică întâmplare,
O, ce primejdie mare. . .

Desinit : . . . Și zisă cătră gelat,
Fă-ți poronca ce ți-au dat.
1778 octomv<rie> 1.

Ediții : Enaki Kogălniceanu, *Stihuri asupra peirei lui Manolachi Bogdan vel Vornică și a lui Ión Cuza biv vel Spătară, carii cu urgie împărătescă și de sabiea domnescă s-au sêvêrșit în domnia Măriei Sêle Constantină Dimitru Moruz V. V. în anul 1778 Augustă 18*, la M. Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei*, III, p. 281—295; Gh. Ghibănescu, *Stihurile pentru sfârșire boerilor Manolachi Bogdan și Ioan Cuza spatar...*, în George Lazăr, Bîrlad, 1888—1889, nr. 4, 5 și 6, p. 138—144 și 212—220.

Studii : N. Carțoian, *Contrib. lirica rom.*, p. 197; N. Iorga, *Ist. lit. rom. sec. XVIII*, II, p. 84—85.

A se vedea și Bibliografia generală.

Anonim

41. Stihurile grecilor <a doua jumătate a sec. al XVIII-lea>

Cuprinde stihuri împotriva grecilor din Moldova. Lipsesc datele cronologice.

I. Acad. R.P.R., doc. MCCLXVIII—22 (fost ms. rom. nr. 3393), f. 94r-v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica vodă* (39, XVI).

Titlul în ms. : *Stihurile gręcilor.*

Incipit : Ci paracsă și mirari,
Dl a țării nostri stari. . .

Desinit : . . . Și cu multi sînt ștluți
Și la răli abătuți.

Anonim

42. Stihuri privind războiul ruso-austro-turc <1788>

Episod din războiul ruso-austro-turc, încheiat cu pacea de la Iași. Trupele austriece conduse de colonelul Horvath înaintează pe valea Troțușului în Moldova; în ciocnirea cu turcii și cu Mavrogheni, voievodul Țării Românești, ele sînt înfrînte (cca. iunie 1788).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2189, in-8°, f.85—86. Miscelaneu, copie din anul 1813, în lb. română, scrisă de căminarul N. Costandin în Tecuci. Miscelaneul mai cuprinde și Stihurile privind moartea generalului Potemkin.

Titlul în ms.: *Stih ghinăriiului nemțescu anumi Arvat.*

Incipit: Arvat cel pre lădat,

Cu oaste în gios au plecat

Într-o zi di sărbătoari

Cu o puteri pre mari. . .

Desinit: . . . Acum be, să vesălești,

Dar frica nu-i mai lipsăști;

Di a ne<m>țălor mișălătati<sic>!

Ei că s-au spăimintatu foarti.

Iordachi și Antohi Sion

(mijlocul sec. XVIII—prima jumătate a sec. XIX)

43. Însemnări de cronică <1758 1821>

Cuprinde însemnări cu conținut istoric începînd de la 15 septembrie 1758 și oprindu-se la venirea lui Alexandru Ipsilanti în Iași, în 1821.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 298, f. 1v-3 și 182v—189. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, VIII).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit (f.1v): să s<ă> știe de cînd am început a învăța grecește de la alfavita. . .

Desinit (f.3): . . . Mehter-bașa și tătari, pornind și pe la tîrguri să-i tăia pe toți.

Incipit (f.182v): 7286—1777 let¹. De aici este a Moldovii istorie, let 1777 în 1 a lui octomvrii, de cînd au venit un capigi-bașa cu poruncă di la Poartă. . .

Desinit (f.189): . . . și nici să cumpere fin nu să găsia.

Ediții: Ioan Bîanu, *Catalogul manuscriselor românești înlocuit de. . .*, tom. I, Buc., 1907, p. 642—651.

Constantin Caragea banul

(mijlocul sec. XVIII—cca. 1811)

44. 'Εφημερίδες τοῦ 1775^{ου} μέχρι τοῦ 1808^{ου} συλλεχθεῖσαι σποράδην παρὰ Κωνσταντίνου Καρτζῆ τοῦ <μ>πάνου. <Efemeride spicuite de la 1775 ptnă la 1808 de Constantin Caragea banul>

Cuprinde știri privind istoria Moldovei și Țării Românești pentru anii 1775, 1778—1780, 1782, 1787—1788, 1790, 1792, 1802, 1805—1808, cu numeroase lacune; este un rezumat dintr-o lucrare mai mare.

¹ Încercare de condei care repetă încă o dată cifrele.

I. *Colecf. M. Karadja*, ms. in-8°, 50 f.

Original (?) de la sfârșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea în lb. greacă scris se pare de mîna autorului; a aparținut unui Hagi Nicolaos.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: περί μέσην τοῦ φεβρουαρίου ἐπεστρέψαμεν...

Desinit: ... ὡςὰν ὁποῦ ὅλοι κατέφυγον εἰς τὸ 'Ρουσσζούκοι.

N. B. Pentru Constantin Caragea banul vezi și *Aneza*.

Ediții: P. P. P a n a l t e s c u, *Un manuscris necunoscut al Efemeridelor lui Constantin Caragea Banul*, în *B. Com. ist.*, 1924, III, p. 113—171 și extras.

Anonim

45. Stihuri pentru moartea generalului Potemkin <1791>

Cronică rimată povestind moartea generalului rus Potemkin lângă Iași în 1791.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 21, in-4°, f. 145—146. Culegere factice, copie de pe la mijlocul sec. al XIX-lea, în lb. română. A aparținut lui Constantin D. Sturza și bibliotecii Scheiene. Manuscrisul mai cuprinde stihuri privind uciderea boerilor Bogdan și Cuza, cele privind uciderea lui Constantin Brîncoveanu, precum și cele privind uciderea lui Grigore Ghica.

Titlul în ms.: *Versuri pentru moartea lui Potemchinu*.

Incipit: O, tu deșartă lume,
Nu-ți voi mai da eu altu nume
Pentru a tale schimbări
Ce faci într-atîte stări...

Desinit: ... La giudecata cea mare
Unde lumea e datoare
Să eai a sa răsplătire,
Ori milă, ori osîndire.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 154, f. 33—35v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39, II).

Titlul în ms.: *Întîlplările <sic !> vieții ferdmașului <sic !> cneazu Potenche al Împărăției Moscoviei în stihuri*.

Incipit: O, tu deșartă lume,
Neputînd a-ți da alt nume
Pentru ale tali schimbări
Ce faci într-această stări...

Desinit: ... Să ia a sa răsplătire,
Ori milă, ori osîndire.
Acest cneazu s-au săvîrșit la anii de la H<risto>s 1791.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2189, f. 86v—87v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind războiul ruso-austro-turc <1788>* (42, I).

Titlul în ms.: *All stih a lui Patonchi.*

Incipit: Oh, de cît ești di se<u>rtă lume,
Eu nu-ț voi mai da alt nume
Pentru a tali schimbări
Ce faci ori în cari stări. . .

Desinil: . . . La giudecata ce mari
Undi lui <sic!> esti datoari
Și-ș ia a sa răsplătiri,
Ori milă, ori osândiri.

IV. Acad. R.P.R., doc. MCCLXVIII—22 (fost ms. rom. nr. 3393), f. 93v—94. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39, XVI).

Titlul în ms.: *Stihurile cneazului Polăncii.*

Incipit: O, tu dișart<ă> lumi,
Nu-ți voi mai da iau alt numi
Pentru ali tali schimbări
Ci faci într-acești stări. . .

Desinil: . . . La giudecata ce mari,
Undi lume esti datoari
Să ia a sa răsplătiri,
Ori milă, ori osîndiri.

V. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra-Neamț, acum Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5952, f. 4r—v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39, XXIII).

Titlul în ms.: *Istoriia cniazului Potemchin, celui ce au răpăusat în țara Moldovii, la let 1792.*

Incipit: Oh, tu, amăgitoare lumi
Nu-ț voi zici de alt numi. . .

Desinil: . . . Să-m eu a me răsplătiri
Ori milă ori osîndiri.

VI. Muz. Rom. Rus, ms. inventar nr. 304 (fost nr. 881), in-4°, p. 1—7. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, scris în lb. română — se pare — de V. Alecsandri. A aparținut lui Vasile Pogor; provine de la V. Panopol. Codicele mai cuprinde stihurile privind uciderea boerilor Bogdan și Cuza și cele privind uciderea lui Grigore Ghica voevod.

Titlul în ms.: *Versuri pentru moarte lui Potemchin.*

Incipit: O, tu deșartă lume,
Nu-ți voi mai da eu alt nume. . .

Desinil: . . . Să eai a sa răsplătire,
Ori milă, ori osîndire.

Ediții: Teodor V. Ștefanelli, *O carte veche despre Alexandru Machedon, Constantin Cel Mare și kniazul Grigorie Potemkin*, în *Arhiva*, Iași, 1897, VIII, p. 521—529.

Studii: N. Iorga: *Isl. lit. rom.*, III, p. 90—92.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

ȚARA ROMÎNEASCĂ

Anonim

46. Povestire germană despre Vlad Țepeș

Cuprinde știri despre cele înfăptuite de Vlad Țepeș în Țara Românească și în Transilvania în timpul domniei sale (1456—1462 și 1476). Povestirea pare a fi scrisă de un sas din Brașov sau Sibiu, înainte de 1486.

I. Acad. R.P.R., ms. german nr. 62, in-8°, copie modernă în lb. germană după manuscrisul aflător la m-rea din St. Gallen (Elveția) cu nr. 806, f. 283—288. Încă o copie modernă după același codice, la Acad. R.P.R., în ms. rom. nr. 5217, f. 56—59.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Item der alt gubernator der het den alten Dracol lassen töden...

Desinit: also bestetiget er in ir gewonhait.

Ediții: I. C. Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey*, Halle, 1804, p. 75—80 și 173—179; K. Kartbeny, *A magyar nemzeti és nemzetközi irodalom könyvészete, I. Magyarországra vonatkozó régi német nyomtatványok, 1454—1600* <Bibliografia literaturii naționale și internaționale maghiare, I. Vechi tipărituri germane privitoare la Ungaria, 1454—1600>, Budapesta, 1880, p. 329—332, într-o traducere germană modernă; Ioan Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, Buc., 1896, p. 85—90 introducere, p. 90—105 textele paralele din ms. de la St. Gallen și din Engel (narațiunile germane).

Studii: Pentru edițiile descoperite după publicarea studiului lui I. Bogdan, pomenit, vezi Constantin J. Karadja, *Die ältesten gedruckten Quellen zur Geschichte der Rumänen*, F. 1, 1934, p. 127 (Extr. *Gutenberg-Jahrbuch*, 1934, p. 114—136); P. P. Panaitescu, *Recenzie la I. Striedler, Die Erzählung vom walachischen Vajevoden Drakula ...*, în *Revue roum. d'histoire*, 1963, II, nr. 1 (în curs de apariție).

Anonim

47. Сказаніе о Дракулѣ воєводѣ

<Povestire despre Dracula voievod>

Cuprinde știri istorice despre Vlad Țepeș, domnul Țării Românești (1456—1462 și 1476), însă cu multe anecdote. Scrisă în limba slavă în 1486, sau puțin mai devreme, la Buda de un contemporan în serviciul lui

Matei Corvin; probabil că autorul e un român din Transilvania. Povestirea a circulat în Rusia.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5217, in-8°, f. 29—35v, copie modernă în lb. slavă scrisă de I. Bogdan după sbornicul nr. 358, f. 356v—363v din Muzeul Rumianțev (azi Biblioteca Lenin din Moscova, fond nr. 256, nr. 358, colecția N. P. Rumianțev).

Titlul în ms.: *О МѢТѢАНСКОМЪ ВОЕВОДѢ* <Despre voevodul muntenesesc>.

Incipit: *Былъ въ МѢТѢАНСКОМЪ ЗЕМЛѢ ВОЕВОДА ГРЕЧСКОУ СКАМЪ ВѢРМ...*

Desinit: *... на МѢТѢАНСКОМЪ ЗЕМЛѢ ВОЕВОДАСТЕВѢТЪ.*

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5217, in 8°, f. 36—41v, copie modernă în lb. slavă scrisă de I. Bogdan după sbornicul nr. 632, f. 263—276 din colecția Undolski de la Muzeul Rumianțev (azi Biblioteca Lenin din Moscova, fond nr. 310, nr. 632, colecția V. M. Undolski).

Titlul în ms.: *СЛОВО О ДРАКОУЛѢ ВОЕВОДѢ МОУТѢАНСКОЕ ЗЕМЛѢ* <Cuvînt despre Draculea voevodul Țării Românești>.

Incipit: *Бысть въ МѢТѢАНСКОМЪ ЗЕМЛѢ ГРЕЧСКОУ ВѢРМ...*

Desinit: *...и тако скончашася*.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5217, in-8°, f. 42—47, copie modernă în lb. slavă scrisă de I. Bogdan după sbornicul nr. II, f. 412—425 v, al profesorului Tihonravov din Moscova (azi Biblioteca Lenin din Moscova, fond nr. 299, nr. 283, colecția N. S. Tihonravov).

Titlul în ms.: *О ЦАРѢ ДРАКУЛѢ И О СМЕРТИ ЕГО* <Despre țarul Draculea și moartea lui>.

Incipit: *Бысть и ѣкий цѣсарь именемъ Дракѣла...*

Desinit: *...такъ жити Дракѣла.*

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5217, in-8°, f. 48—55, copie modernă în lb. slavă scrisă de I. Bogdan după hronograful din sec. al XVIII-lea al Societații de istorie și antichități rusești de la Universitatea din Moscova, nr. 286, f. 645—651v (azi Biblioteca Lenin din Moscova, fond nr. 204).

Titlul în ms.: *Сказаніе о Дракѣлѣ МѢТѢАНСКОЕ ЗЕМЛѢ ВОЕВОДѢ ГРЕЧСКОЕ ВѢРМ, а владѣнскимъ языкомъ зваема Дракѣла, а рускимъ языкомъ именоваема Дѣвола, по житіе его зомѣдѣмъ людемъ* <Povestire despre Draculea, voevodul Țării Românești de credință grecească, însă pe limba românească numit Dracula, iar pe limba rusească numindu-se Diavol, după viața lui, a oamenilor celor răi>.

Incipit: *О посольствѣ турецкаго цѣарѣ. Пріѣзжоша к Дракѣлѣ...*

Desinit: *... Нынѣ и прѣсно і во вѣки вѣкомъ, аминь.*

Ediții: A. N. Pypin, *Очеркъ литературной истории старинныхъ повестей и сказокъ русскихъ*, Petersburg, 1857; F. Buslaev, *Историческая хрестоматія церковно-славянскаго и древнерусскаго языка*, Moscova, 1861, p. 700—707; Ioan Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, Buc., 1896, p. 125—170 (narațiunile rusești); A. D. Sedelnikov, *Литературная история. Повести о Дракѣлѣ*¹, în *Известия по русскому языку и словесности, Академии наук СССР*, Leningrad, 1929, II-2, p. 621—659, în trad. românească de N. Smochină, în *Moldova Nouă*, 1939, V, nr. 5, p. 119—145; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române*, Buc. 1959, p. 197—214; P. Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș*, București, 1961, 409 p. (se publică textul slav și traducerea în lb. română la p. 355—365).

Studi: P. Olteanu, *Lexicul povestirilor slave despre Vlad Țepeș*, Buc. 1955, p. 227—251 (extr. din *Rev. Universității „C. I. Parhon”*, ser. Științelor Sociale, 1955, nr. 2—3).

¹ Acad. R.P.R. Microfilm nr. 24/2 după copia lui Efrosin (1490), aflătoare în Bibl. Acad. de Științe U.R.S.S., Leningrad.

Gavriil Protul

(mijlocul sec. XV — după 1521)

48. Vilața și traiul sfinților sale părintelui nostru Nifon patriarhul Țarlgradului, carele au strălucit întru multe patimi și ispite în Țarlgrad și în Țara Muntenească, scrisă de chlr Gavriil Protul, adleă mai marele Sfetagorli <1495—1517>

Pe lângă viața patriarhului Nifon, adăpostit pentru cîtva timp la curtea voievozilor Țării Romînești, cronica mai cuprinde și informații istorice din domniile lui Radu cel Mare (1495—1508), Mihnea cel Rău (1508—1510), Vlad cel Tânăr-Vlăduț (1510—1512) și mai ales Neagoe Basarab (1512—1521). Se oprește la sfințirea mănăstirii de la Curtea de Argeș în 1517.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 464, in-8°, f. 2—39v. Miscelaneu, copie din 1682, în lb. romînă, scrisă de Ioan ieromonahul ot Bistrița, egumen la m-reă Trivale de lngă Pitești.

Manuscrisul a aparținut m-rii Bistrița (Vilcea); mai tîrziu mitropolitului Iosif Naniescu care-l dăruiește Academiei Romîne în 1888.

Titlul în ms.: *Viața și traiul sfinților sale părintelui nostru Nifon patriarhul Ț<a>ri-gradului, ca<re> au strălucit între multe palem și ispite în Ț<a>rigrad și în Ț<a>ra Munle-nească, scrisă de chyr Gavriil Protul, adecă mai marele S<fe>lagorei.*

Incipit: B<lago>s<lo>vit¹ Dumnezeu carele au dat noao a înțelêge s<i>nte<le>scripturi...

Desinil: ... și cu prea bunul și s<i>ntul făcătorul de viață d<u>h, acum și pururea și în vécil vécilor, amin².

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1062, in-8°, f. 133—183v. Miscelaneu, copie din 1727, în lb. romînă, scrisă de Radul logofetel de divan. Manuscrisul a aparținut arhimandritului Gherasim, unui Mihăilă Neculaus și lui Mihai și Dumitru Miroslovișteanu la Brașov (1831), mai tîrziu lui M. Gaster.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: Blagoslovit Dumnezeu, carele au dat noao a înțelêge învățătura sfinții scripturi și lucrurile ce s-au făcut din neființă...

Desinil: ... Acéstea și eu încă le-am dat oamenilor ca să cînte și să laude desăvîrșit dumnezeiasca-ți patimă... și făcătorul de viață duh, acum și pururea și în vécil vécilor, amin.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1069, in-4°, f. 93—106v. Miscelaneu, copie din 1817, în lb. romînă. Manuscrisul a aparținut lui M. Gaster.

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: Blagoslovit D<u>mnezeu, carele au dat noaoă a înțelêge învățătura sfintei scrip-turi și lucrurile ce s-au făcut din neființă...

Desinil: ... și făcătorul de viață d<u>h, acum și p<u>r<u>rea și în vecii vecilor, amin³.

¹ Rupt.

² Se încheie cu formula: „Sfîrșitul traiului și vieții sfinției sale părintelui nostru Nifon patriarhul”.

³ Se încheie cu aceeași formulă ca la ms. rom. nr. 464 de mai sus.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1947, in-8°, f. 35—101. Miscelaneu, copie de la s'îrșitul sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de Dionisie Eclesiarhul (?). Provine din Biblioteca mănăstirii Cernica. Dăruit Academiei de Ministerul Cultelor (1902).

Titlul în ms.: *Întru această lună în 11 zile, viața și petrecerea cuviosului și de D<um>-nezeu purtătorului părintelui nostru Nifon, arhiepiscopul cetății lui Constandin, celui ce au postnicit în muntele cel cu numele s<f>t<nt al Athonului, în mănăstirea ce să numește a s<f>t<ntului Dyonisie.*

Incipit: Stihuri. Pururea te-ai sîrguit Nifone a afla moștenirea cea de sus, o, arhiereule al pămîntului celor fericiți. Întru a unsprezecea s-au dus Nifon pre calea celor fericiți. Bl<a>-goslovște părinte. Cînd mintea cea prea curată acéia, și prea străbătătoare. . .

Desinit: . . . cu ale cuviosului tău Nifon s<f>t<nte rugăciuni, H<rystoa>se D<um>nezeule miluiaște-ne și ne mîntuiaște pre noi, amin.

V. Acad. R.P.R., ms. rom nr. 2714, in-folio, f. 87—101v. Miscelaneu, copie din anul 1816, în lb. română. Manuscrisul a aparținut Bibliotecii Colegiului sf. Sava; provine de la Muzeul de Antichități din București.

Titlul în ms.: *Viața și traiul s<i>nții sale părintelui nostru Nifon, patriiarhul Țarigradului, carele au strălucit întru multe patimi și ispile în Țarigrad și în Țara Munteniască, scrisă de chir Gavriil Protul, adică mai marile Sfetagorii.*

Incipit: Blagoslovit D<u>mn<e>zeu carele au dat noaoă a înțelege învățătura sfintei scripturi și lucrurile ce s-au făcut din nefflință în flință. . .

Desinit: . . . Acestea încă și eu le-am dat oamenilor ca să cînte și să laude desăvîrșit d<u>mn<e>zeiască-ți pametă. . . acum și p<u>r<u>rea și în vecii vecilor, amin¹.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3373, in-8°, 92 f. Copie din anul 1789, în lb. română, scrisă de Ieromonahul Veniamin de la m-rea Neamțului. Manuscrisul a aparținut Bibliotecii m-rii Neamțului și obștei stareșului Palsle <Veilșcovschl>. Dăruit Academiei Române de Constantin Erbiceanu (1907).

Titlul în ms.: *Viața și petrecerea cuviosului și de D<u>mnezeu purtătorului părintelui nostru Nifon, arhiepiscopului cetății lui Constandin, celui ce au postnicit în muntele cel cu numele s<f>t<nt al Athonului, în mănăstirea ce să numește a s<f>t<ntului Dionysie.*

Incipit: Cînd mintea cea preacurată acéia și prea străbătătoare a prorocului. . .

Desinit: . . . carea tuturor noao să fle a o afla întru H<risto>s Iis<us> d<o>mnul nostru, căruia es<te> slava și puterea în vecii vecilor, amină.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3488, in-4°, f. 207—226v. Text cu lipsuri la sfîrșit. Miscelaneu, copie din primele decenii ale sec. al XVIII-lea, în lb. română. Manuscrisul a fost dăruit Academiei Române de P. Gîrboviceanu (1909).

Titlul în ms.: *Viața și traiul sfinții sale părintelui nostru Nifon patriiarhul Țarigradului, carele au strălucit întru multe patimi și ispile în Țarigrad și în Țara Munteniască, scrisă de chir Gavriil Protul (adecă mai marile) Sfetagorei.*

Incipit: Blagoslovit Dumnezeu carele au dat noao a înțelege învățătura sfintei scripturi și lucrurile ce s-au făcut. . .

Desinit: . . . și îndată chleimă pre numele sfîntului Nifon și.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3702, in-8°, 63 f. Text cu lipsuri mici. Copie din sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. Manuscrisul provine de la Vasile Savel (1910).

¹ Se încheie cu aceeași frază ca la ms. nr. 464 de mai sus.

Titlul în ms. : *Viața și petrecerea cuviosului și de D<u>mnezeu purtătoriului părintelui nostru Nifon, arhiepiscopului cetății lui Constandin, celui ce au postnicit în muntele cel cu numele sf<nt>nt al Athonului, în mănăstirea ci să numește a sf<nt>ntului Dionisie...*

Incipit : Când mintea cea precurată acéia și prea străbătătoare a prorocului...

Desinit : ... caré tuturor noao să fie a o afla întru H<r<st>os Iis<us> d<o>mnul nostru, căruia iaste slava și puterea în vecii vecilor, amin.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4160, în-8°, f. 25—54v. Text cu lipsuri la sfârșit. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. română.

Titlul în ms. : *Viața și petrecerea cuviosului și de D<u>mnezeu purtătoriului părintelui nostru Nifon, arhiepiscopul cetății lui Constandin, celui ce au postnicit în muntele cel cu numele sf<nt>nt al Athonului, în mănăstirea ce să numește a s<t>ntului Dionysie...*

Incipit : Când mintea cea precurată acéia și prea străbătătoare...

Desinit : ... Deci întorcându-se la înpărăție oamenii cei înpărătești și ne.

X. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. nr. 115, în-4°, f. 247—273v. Text cu lipsuri la sfârșit. Miscelaneu, copie în lb. română scrisă înainte de 1716 de Mlinea (?) peveț; a aparținut voievodului Ștefan Cantacuzino, mai târziu Bibliotecii sf. Sava din București, apoi Bibliotecii Mitropoliei Unite din Blaj și Bibliotecii Centrale din Blaj.

Titlul în ms. : *Viața și traiul sfinții sale părintelui nostru Nifon patriarhul T<a>rigradului, care au strălucit în multe palme și ispite în T<a>rigrad și în T<a>ra Muntenescă, scrisă de chyr Gavriil Protul, adevă mai marele S<f>tagorel.*

Incipit : Blagoslovit D<u>mnezeu carele au dat noao a înțelege...

Desinit : ... o junghiiase un ovréiu cu angériul și cum o junghie, îndată.

XI. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. V—15, în folio, f. 17—31¹. Text cu lipsuri mar la început. Miscelaneu, copie din 1761, în lb. română, scrisă de Nica (?) sin popli Banului.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Vărăma<șii> noștri și...² veți fi robi și vă voru stăpni vrăjmașii voștri...

Desinit : ... așe și acum agiutasă rugăciunile³ svîntului Nifon lui Neagoe voevodul Panoniei, deci aceste s-au dat omenilor ca s<ă> cînte și să laude desăvîrșit dumnezeiasc<a> patimă... acum și purure și în vecii vecilor, amin.

Ediții : B. P. Hașdeu, *Biografia patriarcului Nifon în Turcia și în Țearra Românească scrisă de Gabrielă, superiorulă Muntelui Atosă*, în *Arh. Ist.*, I, p. 132—150; Iosif Naniescu și C. Erbiceanu, *Viața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifon patriarhului Țarigradului*, Buc., 1888, 177 p.; Tit. Simedrea, *Viața și traiul sfințului Nifon patriarhul Constantinopolului, Introducere și text*, Buc., 1937, XIV + 58 [—60] p. + 6 pl. (extras din *Bis. Ort. Rom.*); Vasile Grecu, *Viața sfințului Nifon. O redacție grecească inedită. Editată, tradusă și însoțită cu o introducere de...*, Buc., 1944 [—195] p. + 5. f. pl.

Studii : N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 305 — 308; Nicolae Popescu, *Nifon II, patriarhul Constantinopolului*, în *Anal. Acad. Rom., Mem. secf. ist.*, ser. II, tom. XXXVI, 1914, p. 731—798; D. Mazilu, *Contribuțiuni la studiul vieții sf. Nifon patriarhul Constantinopolului cu o precuțințare de N. Cartoian*, Buc., 1928, 16 p.; D. Russo, *Stud. ist. greco-rom.*, I, p. 21—34.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

¹ Paginație în chirilică.

² Rupt.

³ În text : lug<ă>ciun<ă>le.

Gheorghe Palamedes

(a doua jumătate a sec. XVI— prima jumătate a sec. XVII)

49. Ἱστορία περιέχουσα πάσας τὰς πράξεις καὶ ἀνδραγαθείας καὶ πολέμους τοῦ ἐκλαμπρωτάτου Μιχαήλ βοιβόδα αὐθίντη Οὐγκροβλαχίας, Τρανσυλβανίας, Μολδουίας, ἕως τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ. Παρὰ Γεωργίου τοῦ Παλαμίδη γραφθεῖσα καὶ ποιηθεῖσα τυγχάνοντος ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ ἐκλαμπρωτάτου δουκὸς τῆς Ὀστρούιας κυρίου κυρίου κνέζη Βασιλείου ἐν ἔτι 1607 μηνὶ δεκεμβρίῳ εἰς τὰς 15 ἐν τῇ Ὀστρούια <Povestire cuprinzînd toate faptele și vitejiile și războaiele prea luminatului Mihail voievod, domnul Țării Românești, al Transilvaniei, al Moldovei, pînă în ziua morții sale. De către Gheorghe Palamedes, scrisă și alcătuită pe cînd se afla la curtea prea luminatului duce de Ostrog, domnul domn cneazul Vasile, în anul 1607, luna decembrie în 16, la Ostrog>

Cuprinde istoria domniei lui Mihai Viteazul (1593—1601)

I. Acad. R.P.R., microfilm nr. 27, după Cod. Harl. gr. 5573, p. 1—80, aflat în Muz. britanic. Copie în lb. greacă, scrisă de Dimitrie Temenos, în martie 1624 (p. 80). Lucrarea e scrisă în lb. greacă populară și în versuri zise „politice”. E urmată de un epitaf la Mihai „răposatul” și de o însemnare a copistului, ambele în versuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας. Θωρῶντας κεῖνοι παλαιοὶ ἄνδρες οἱ ἀξιόμενοι...

Desinit: ...σαράντα τριῶν ἦτον χρόνων εἰς ἡλικίαν νέα.

Ediții: E. L e g r a n d, *Bibliothèque grecque vulgaire*, Paris, 1881, vol. II, p. LXXX—LXXXIII și 183—230; C. E r b l e a n u, *Mihai Viteazu după o scriere greacă a lui Gheorghe Palamid de la 1607*..., în *Literatură și artă română*, 1896—1897, I, nr. 8, p. 475—487 și nr. 9, p. 564—577 <traduce părți mai însemnate din poem>; G h. P a l a m i d e, *Poema despre viața lui Mihai vodă Viteazul, scrisă în 1607, Studiu critic și traducere de O. Tașrali*, Buc., 1905, 47 p.; N. S i m a c h e și T r. C r i s t e s c u, *Doi cîntăreți greci ai lui Mihai Viteazul: Stavrinos și Palamed*, Ploiești, 1943, 87 p.

Studii: G. D e m. T e o d o r e s c u, *Scrieri neo-grece despre români, George Palamede*, în *Literatură și artă română*, 1896—1897, I, nr. 7, p. 429—437; A n d r e a s H o r v á t h, *Görög históriás ének Mihálypajdáról* <Cîntec istoric grecesc despre Mihai voievod>, Budapesta, 1935; D. R u s s o, *Stud. ist. greco-rom.*, I, 145—151.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Anonim

50. Letopisețul cantacuzinense

sau

Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini <— 1690>¹

Cuprinde istoria Țării Românești de la „descălecatul” romanilor pînă la retragerea din țară a trupelor austriece în 1690, la începutul domniei lui Constantin Brîncoveanu.

¹ Atribuită logofătului Stoica Ludescu.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 100, in-folio, f. 3—80. Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie de la sfârșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, după o alta din 1729, în lb. română. A aparținut bibliotecii Scheiene.

Titlul întregii compilații : <Litopiseșul Țării Rumânești >¹ *întru care coprinde toate istoriile a tuturor domnilor din-ceputul țării, de la întiul domnu Radul Negrul voevod pînă acuma la domnia de a doo a mării sale lui Nicolae Alexandru voevod, acum de iznoavă scrisă din porunca mării sale prea luminatului și prea înălțatului domnului nostru Io Nicolae Alexandru v<oe>v<o>d, întru al unsprezecilea an dintru a dooa domnie a mării sale, de Radul logofeșelul de divan, sin Mihaiu ieromonahul Lupescul, la anii de la zidirea lumii 7238, iar de la nașterea domnului nostru Is<us> H<risto>s 1729, luna lui octomv<rie> 31.* Compilația mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu și Istoriile domnilor Țării Rumânești de Radu Popescu.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *Istoriia Țării Rumânești de ctînd au discălec<a>l pravoslavnic<i> creștini.*

Incipit : Însă dintîi izvodindu-să de rumîinii carii s-au dăspărțit de romani. . .

Desinit : . . . și așa cu înțelepciunea lui au potolit toate.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 121, in folio, f. 2—84. Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, după o alta din 1729, în lb. română. Titlul întregii compilații : *Litopiseșul Țării Rumânești întru care coprinde toate istoriile a tuturor domnilor din-ceputul țării de la întiul domnu Radul Negrul voevod pînă acuma la domnia de a doo a mării sale lui Nicolae Alexandru voevod, acum de iznoavă scrisă din porunca mării sale prea luminatului și prea înălțatului domnului nostru Io Nicolae Alexandru v<o>ev<o>d, întru al unsprezecilea an dintru a dooa domnie a mării sale, de Radul logofeșelul de divan, sin Mihaiu ieromonahul Lupescul, la anii de la zidirea lumii 7238, iar de la nașterea domnu nostru Is<us> H<risto>s 1729, luna lui octomv<rie> 31.* Manuscrisul a aparținut lui Gh. Asachi și bibliotecii Schelene. Compilația mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu și Istoriile domnilor Țării Rumânești de Radu Popescu.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *Istoriia Țării<i> Rumânești de ctînd au discălecatu pravoslavnic<i> <sic> creștini.*

Incipit : Însă dintîi izvodindu-să de rumîinii carii s-au despărțit de romani. . .

Desinit : . . . și așa cu înțelepciunea lui au potolit toate.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 173, in-4°, f. 1—2v. Text fragmentar, numai începutul cronicii, se oprește la Negru Vodă. Miscelaneu, copie din sec. al XIX-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. Miscelaneul mai cuprinde și un fragment din Istoriile domnilor Țării Rumânești de Radu Popescu.

Titlul în ms. : *Istoriia Țării Rumânești de ctîndu au descălicatu pravoslavnic<i> creștini.*

Incipit : Însă dintîi izvodindu-se din rumîni carei s-au despărțitu de la romani. . .

Desinit : . . . și îngropîndu-lu la biserică lui din Argeși și au domnit ani 24. De aicea să începe istoriile altoru domni care au venitu rîndulu Negrului vvodă <sic> precumu arată.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 180, in-4°, f. 7 —67v și 145v—152. Text fragmentar (de a primul „descălecat” pînă la 1627 și de la 23 mai 1688 la 29 octombrie 1688). Compilație de cronici, copie de la începutul sec. al XVIII-lea, în lb. română. Manuscrisul a aparținut obștii stareșului Paisie <Velișcovschi>, apoi lui Nic. Istrati la Rotopânești (1813) și lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). Între f.2 și 4v, pinax pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde fragmente din Istoriile domnilor

¹ Completat după ms. 121, f. 1.

Țării Rumtnești de Radu Popescu și Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms.: *Istoria Țării Rumtnești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini.*

Incipit (f. 7): Însă dentii izvodindu-să de rumnii carii s-au despărțit de romani. . .

Desinit (f. 67v): . . . cît au rămas pînă astăzi tot pămîntul acela pustiiu.

Incipit (f. 145v): Așijderea și părinții ei, Șerban vodă cu doamnă-sa Maria și cu toți frații și surorile lui și cu toată casa lor, au rămas la mare jale. . .

Desinit (f. 152): . . . și slugile ei cîte au avut, le-au făcut cărți de milă ca să slujască acei case pînă vor fi ei cu zile.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 196, in-4, 117 f. Copie de la începutul sec. al XVIII-lea (înainte de 1718), în lb. română. Manuscrisul a aparținut lui Manea Mătăsaru (1718), lui Hie dascălul, care-l vinde la Constantinopol lui Enache Kogălniceanu (1761); moștenit de M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Române de Ministerul Cultelor (1882). De la f. 118 — 122 o tablă de materii care se transformă apoi în listă cronologică de domni.

Titlul în ms.: *Istorie Țării Romtnești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini.*

Incipit: Însă întii izvodindu-se den romnii carii era despărțit de la romani. . .

Desinit: . . . iar Alzerû, înțelegîndu de vinirea tătarilor, au dat dosul, fugind pin Tîrgoviște de n-au mai descălicat.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 269, in-4°, f. 3—105. Textul se oprește la 1688. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de două mîini. A aparținut lui Ștefanache Grigoriu (1839), apoi Academiei Mihăilene și lui M. Kogălniceanu. Dăruită Academiei Române de Ministerul Cultelor (1882). Miscelaneul mai cuprinde: Cronica anonimă a Țării Romtnești de la 1688—1733.

Titlul în ms.: *Létopiseul Țării Rumtnești din descălecătoare și de unde au venit rumnii de s-au așăzat în Țara Rumtnească.*

Incipit: Însă dintii izvodindu-se din rumnii carii s-au despărțit din romani. . .

Desinit: . . . și trimise la înpărăție pre Pîrvul Cantacozino vel log<ofăt> și pre alți boeri de i-au adus caftan și steag de domnie.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 284, in-4°, f. 1—85v. Text fragmentar (cuprinde anii 1630—1688). Miscelaneu, copie din sec. al XVIII-lea, în lb. română. A aparținut lui Necula Voine (1793) și familiei Blebea (Brașov). Miscelaneul mai cuprinde un fragment din Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: pre Mateiu aga și nimic nu i-au p<utut stri>¹ ca, ce întorcîndu-să oștile. . .

Desinit: . . . ca să slujască acei case pînă ce vor fi.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 293, in-4°, f. 4—177v. Miscelaneu, copie din 1777, în lb. română, scrisă de Iordachi Sion după o alta a vornicului Ioan Cantacuzino. A aparținut lui Iordachi Sion, Bibliotecii Academiei Mihăilene și lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei de Ministerul Cultelor (1882). De la filele 178 — 180 o tablă de materii. Manuscrisul mai cuprinde o scurtă cronică a Moldovei de Iordachi și Antohi Sion și stihurile lui Duca Sotirioviici, tipograful din Tasos, închinat nuntii domniței Smaranda, fiica lui Const. Mavrocordat voevod (1749).

Titlul în ms.: *Istorie Țării Romtnești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini.*

Incipit: Însă întâi izvodind<u>-si din romnii carii era despărțit di la romni. . .

¹ Rupt.

Desinit : . . . iar Heizer ghinărar simțind di vinire tătarălor, au dat dosul fugind pin Tîrgovești di n-au mai discălecat.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 327, in-folio, f. 3—49. Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie de la începutul sec. al XIX-lea (după 1832)¹ în lb. română.

Titlul întregii compilații : *Létopisejul Țării Rumtnești întru carele coprinde toate istoriile a tuturor domnilor din începutul țării<i> de la înțitul domn Radul Negru voevod pînă acuma la domnia de a dooa a mării sale lui Nicolae Alexandru voevod, acum de iznoavă scriindu-să din porunca mării sale prea luminatului și prea înălțatului domnului nostru Io Nicolae Alexandru voevod, întru al unsprezecelea an dintru a dooa domnie a mării sale, de Radul logofeșelul de divan, sin Mihail ieromonahul Lupescul, la anii de la zidirea lumii 7238, iar de la nașterea domnului și mîntuitorului nostru Is<us> H<risto>s 1729, la luna lui octomvrie 31 zile.* Manuscrisul a aparținut lui M. Kogălniceanu ; dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882). Compilația mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu și Istoriile domnilor Țării Rumtnești de Radu Popescu.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *Istoria Țării Rumtnești de ctînd au dăscălicat pravoslavnici<i> creștini.*

Incipit : Însă dîntliu izvodindu-să de rumînil carii s-au dăspărțit de romani. . .

Desinit : . . . și așa cu înțelepciunea lui au potolit toate.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 436, f.84v—115. Text fragmentar (cuprinde anii 1653—1686) ; pentru descrierea codicelui vezi R a d u P o p e s c u , *Istoriile domnilor Țării Rumtnești* (53, IX).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : La avgust 1 murit-au și doamna Elena și cu mare cinste fu îngropată în beserica domnească din Tîrgoviște. . .

Desinit : . . . cu vrerea lui Dumnezeu luat-au nēmțil cetatea Budli și au perit acolo mai mulți de 40 000 de turci.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 439, f. 1—2v. Text fragmentar, numai două file de la început (de la primul descălecat al romanilor pînă la moartea lui Radu-vodă Negru). Pentru descrierea codicelui vezi R a d u P o p e s c u , *Istoriile domnilor Țării Rumtnești* (53, X).

Titlul în ms. : *Istoriia Țării Rumtnești de ctînd au dăscălecat * pravoslavnicii creștini.*²

Incipit : Însă dîntli izvodindu-se den rumîni<i> care s-au dăspărțit de la romani. . .

Desinit : . . . și îngropîndu-l la biserica lui den Argeș și au domnit ani 24. De aici să începe istoriile altor domni care au venit : Radul Negrul vodă precum arată înainte.

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 441, f. 94—258v. Textul, cu unele omisiuni, se oprește la 1688 ; pentru descrierea codicelui vezi C o n s t . s t o l n i c u l C a n t a c u z i n o , *Istoria Țării Rumtnești* (52, I).

Titlul în ms. : *Istoriia Țării Rumtnești de ctînd au descălicat pravoslavnicii creștin<i>.*

Incipit : Însă dîntli izvodindu-să den rumîni care s-au dăspărțit de romani. . .

Desinit : . . . iată am ascultat rugăciunea dum<nea>v<oastră> de mi-am lăsat toată odihna și toate moșile.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 760, in-folio, f.66—75 și 79—93v. Text fragmentar (cuprindea nii 1629—1654). Miscelaneu, copie din sec. al XVIII—XIX-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1888).

¹ Cf. filigrana la f. 2.

² Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt șterse.

Acest fragment din „Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini” este copiat de două ori în manuscris. Fragmentului de la f.66—75 îi lipsește scrisoarea patriarhului Teofan al Ierusalimului, iar fragmentul de la f. 79—93 are numai titlul în lb. greacă, restul fiind în lb. română.

Titlul în ms. (f. 66): *Viața domnului Matthei Basarab v<oe>vod după hronograful cel de obște ce să află aicea și scriere pentru domnia lui pînă în sfîrșit*; și (f. 79): ‘Ο βίος τοῦ αὐθέντου Ματθαίου Μπασαράμπα ββδ., κατὰ τὸν κοινὸν εὐρισκόμενον ἐνταῦθα χρονογράφον καὶ ἡ περιγραφή τῆς αὐθεντίας αὐτοῦ μέχρι τέλους¹.

Incipit (f. 66): La anul 7138 au venit Leon Stefan v<oe>vod² de la înpărăție ca să fie el domn. . .

Desinit (f.75): . . . ridicîndu-l cu mare cinste pînă l-au băgat în groapă în beserica domnească în Tîrgoviște, D<u>mnezeu să-l pomenească.

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 940, in-folio, 67 f. Copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. română; manuscrisul a aparținut lui Constantin Brîncoveanu vel comis și vornicului Iordachi Balș (1732); apoi lui Iordachi stolnic (1752), lui Gavriil Catacazi și lui Const. Botczat, care l-a dăruit m-rii Noului Neamț (sfîrșitul sec. al XVIII-lea); Al. Iașimirschi îl dăruiește Academiei Romîne. La f. 5 o tablă de materii incompletă.

Titlul în ms.: *Létopisăful Țării Muntenesti de cînd au descălecat-o pravoslavnicii creștini*.

Incipit: Predoslovie. Însă dîntii izvodindu-să den romîinii carii s-au despărțit de la romanii. . .

Desinit: . . . iar Aizer înțelegînd de vinirea tătarălor, de mare frică au dat dos, fugind pînă în Tîrgoviște de n-au mai descălecat³.

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1321, in-8°, f. 3—130v. Compilație de cronici, copie din primele decenii ale sec. al XIX-lea, în lb. română. A aparținut căpitanului Constantin Oltean (1845); provine din biblioteca episcopului Dionisie al Buzăului; dăruită Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1897). Compilația mai cuprinde un fragment din Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms.: *Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini*.

Incipit (f.3): Însă dîntii izvodindu-să de rumîinii carei s-au despărțit de romanii. . .

Desinit (f. 130v): . . . așijderea și slugilor ei le-au făcut cărți de milă tuturor, ca să albă a sluji acei case pînă vor fi cu zile.

XVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1322, in-8°, f. 25—88v. Text cu lipsuri mari, se oprește la 1688. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. română. A aparținut căpitanului Const. Oltean (1845). Manuscrisul provine din biblioteca episcopului Dionisie al Buzăului; dăruită Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1897). Miscelaneul mai cuprinde Cronologia tabelară.

Titlul în ms.: *Létopiseșul Țării Rumânești din descălcătoare și de unde au venit rumîinii de s-au așăzat în Țara Rumânească*.

Incipit: Însă dîntii izvorîndu-să din rumîinii carii s-au despărțit din romanii. . .

Desinit: . . . și trimise la înpărăție pă Pîrvul Cantacozli<no> vel log<ofă>t și prc alți boeri, de i-au adus caftan și steag de domnie.

¹ Titlul în lb. greacă traduce întocmai pe cel în lb. română de la f. 66.

² Cuvîntul e scris greșit.

³ O altă mîină și cu altă cerneală adaugă la sfîrșit: „și au rămas”.

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1350 (fost 6277), in-8°, f.4—198v. Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie din anii 1730—1731, în lb. română, scrisă de Stan logo-fecl ot Iordache Crețulescu vel vornic. A aparținut familiei St. D. Grecianu. Compilația mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Însă dentli pravoslavniciei izvodindu-să de rumlnii carii s-au despărțit den romani. . .

Desinit : . . . și așa cu înțelepciunea lui toate le-au potolit.

XVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1713, in-8°, f.2—103. Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie de pe la începutul sec. al XIX-lea, în lb. română. Provine din Biblioteca Episcopiei greco-catolice-române de la Oradca. Compilația mai cuprinde Cronica anonimă a Țării Românești de la 1688—1733.

Titlul în ms. : *Litopiseșul Țării Rumânești din descălecătur<ă> de unde au venit rumlni<i> de s-au așezat în Țar<a> Rumânească*¹.

Incipit : Însă dintliu izvodindu-să din rumlnii cari s-au despărțit din romani și au pribegit spre amiază noapte. . .

Desinit : . . . și trimisă la împărăție pre Pîrbul <sic !> Cantacozono <sic !> vel log<o>-f<ăt> și pre alți boeri de i-au adus steag de domnie și căftan.

XIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1817, in-8°, f. 173—273v. Text cu lipsuri la început (cuprinde anii 1517—1688). Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVIII, în lb. română. Manuscrisul mai cuprinde un fragment din Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Cele mari de la lavra de la Vatoped, de la Ivcri, de la Helindari, de la Xeropotam. . .

Desinit : . . . așijderea și slugile ei le-au făcut cărți de milă tut<u>ror ca să aibă a sluji acei case pînă vor fi ei cu zil<e>.

XX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2150, in-8°, f. 1—92. Text cu lipsuri mai ales la început (cuprinde anii 1515—1688). Miscelaneu, copie din sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. Provine de la C. Negoescu. Manuscrisul mai cuprinde un fragment din Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu și cronicile rimete privind uciderea lui Brîncoveanu și Gr. Ghica.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : și au prinsu toate pietrele pre dinlăuntru din dos una cu alta. . .

Desinit : . . . Așijderea și slugilor ei le-au făcut cărți de milă tuturor ca să slujască acci casă pînă vor fi ei cu zile.

XXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2455, in-8°, f. 1—101 și 161v—164v. Text cu lipsuri mari ; se oprește la 1688. Scrisoarea patriarhului Teofan e la sfîrșitul manuscrisului. Compilație de cronici, copie din 1753 în lb. română, scrisă de popa Ioan din Iași (Gorj). A aparținut m-rii Cozia și Bibliotecii Colegiului sf. Sava, apoi Bibliotecii Centrale ; provine de la Muzeul de Antichități din București (1903). Compilația mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

¹ Titlul e scris cu altă cerneală de altă mîină.

Titlul în ms. : *Istoriia Țerăi Rum<l>nești de cîndu au descălecat pravosla<v>nici<i> creș-tini.*

Incipit : Însă dintli izvodindu-să din rumîni, care s-au despărțit de la romani. . .

Desinit (f. 101) : . . . și așa cu înțelepciunea lui [toa] toate le-au potolit.

Incipit (f. 161v) : Aici însmănmă izvodul cărți<i> lui Theofan patriarhul Ierusalimului și procl. . .

Desinit (f. 164v) : . . . iar iscălitura era din josul cărții, era scris, Theofan cu mila lui Dumnezeu patriarhul Ierusalimului.

XXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2631, in-8°, 26 f. Text fragmentar, se oprește la 1598. Copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut malorului D. Pappazoglu ; provine de la Muzeul de Antichități din București (1903).

Titlul în ms. : *Létopiseșul Țării Rumtnește din descălecătoare și de unde au venit rumîni<i> de s-au așăzat în Țara Rumtnească.*

Incipit : Însă dintliu izvodindu-să di rumîni carli s-au despărțit din romanl. . .

Desinit : . . . Iar el deacă văzu că o să piară, apucă sulița cu amîndoaă mîinile de her și căuta și într-o parte și într-alta ca să-i vie cineva ajut<o>, ca să-l izbăvească din moarte. Și alți nu să aflară nimenea mai aproape.

XXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3301, in-8°, f. 92—112v. Text fragmentar (cuprinde anii 1629—1654). Miscelaneu, copie de pe la 1843—1846, în lb. romînă.

Titlul în ms. : *Viața domnului Matthei Basarab v<oe>vod, după hronograful cel de obște ce să află aicea și scriere pentru domniia lui plnă în sfîrșit.*

Incipit : În anul 7138 au venit Leon Stefan voevod de la înpărăție. . .

Desinit : . . . l-au băgat în groapă, în biserica domnească în Țirgoviște, D<u>mnezeu să-l pomenească, amin.

XXIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3326, in-8°, 42 f. Text fragmentar, se oprește la 1627. Copie de pe la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut lui Gh. T. Kirileanu (Piatra Neamț).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Létopis al țării dă cînd s-au pogorit Radu Negru vodă cu mulțime de oameni. . .

Desinit : . . . Alexandru vodă Iliș iar au venit al doilea rînd domn de la Poartă.

XXV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3417, f. 1r—v și 136—149v. Text fragmentar ; întîl pe o singură filă „descălecatul” lui Radu vodă, iar al doilea fragment cuprinde anii 1678—1690. Pentru descrierea codicelui vezi R a d u P o p e s c u, *Istoriile domnilor Țării Rumtnești* (53, XIII).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit (f. 1r) : plnă în Oltu, atunce și Băsărăbeștii cu toată boirime ce iara mai înnainte pesti Oltu, s-au sculat cu toții și au venit la Radul vodă. . .

Desinit (f. 1v) : . . . și au domnit pîr la moarti și îngropîndu-l la bisărica lui din Argeș și au domnit ani 24.

Incipit (f. 136) : Domniia lui Șarban Cantacozino. . . Atu<n>ce o <sea>ma dé boiari marsără di i să închinară lui Șerban vod<ă>. . .

Desinit (f. 149v) : . . . iar Haezer înțelegînd de vinirea tătarilor, de mari groază au dat dosul fugind pln în Țirgoviști de <n>-au mai descălicat.

XXVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3439, f. 128—175v. Redacție deosebită; textul se oprește la 1688, apoi un rezumat al începutului domniei lui Constantin Brîncoveanu pînă la 1690. Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui Nicolae Costin (16, XLVIII).

Titlul în ms.: *Istoria Țării Românești <sic> de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini aicea în țară, fiind cursul¹ anului de la Adam 6738.*

Incipit: Însă izvodindu-să întîlu den Roma carii s-au dăspărțit din romani. . .

Desinit: . . . să să întîlnească amîndoi la Drăgănești și s-au făcut așa că au venit și s-au întîlnit.

XXVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3441, in-8°, f. 1v—149v. Text fragmentar (cuprinde anii cca. 1456—1688). Compilație de cronici, copie din sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. Provine de la Muzeul de Antichități din București (1909). Manuscrisul mai cuprinde cronică anonimă brîncovenească.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: era un frate al Vladului vodă cîndu în zioa de Paști fiindu toți oroșani<i> la ospățu. . .

Desinit: . . . la octomvrie 29 <ea> 7197, luni dimineața la 2 ceasuri den zi, prestăvitu-s-au Șarban vodă, vécnoe pamiatî.

XXVIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3444, in-8°, 129 f. Copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparținut sublocot. G. Petrovici; provine de la Muzeul de Antichități din București (1909).

Titlul în ms.: *Istoria Țării Rumînești de cîndă au descălecat pravoslavnicii creștini.*

Incipit: Însă dentii izvodindu-se de rumîni carci s-au despărțit de romani și au pribegit spre miază noapte. . .

Desinit: . . . iar Haizler ghenărariul, înțelegînd de venirea tătarilor, de mare groază, au dat dosul, fugind pînă la Tîrgoviște, de n-au mai descălecat, fugind nemişci de aici den București la ghen<arie> 12 dni, lcat².

XXIX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4227, in-16, f. 33v—76. Text fragmentar (cuprinde anii 1629—1654). Miscelaneu, copie din anul 1861, în lb. romînă, scrisă de schimonahul Ghymnasie de la m-reă Căldărușani. Manuscrisul a fost achiziționat de la V. A. Urechică (1913).

Titlul în ms.: *Viața domnului Matheiu Basarab v<oe>vod după hronograful cel de obște ce să află aicea și scriere pentru domnia lui pînă în sfîrșit.*

Incipit: La anul de la H<risto>s 1630 au venit Leon Stefan v<oc>vod. . .

Desinit: . . . făcutu-i-au pogribaniia cum să cade, rădicîndu-l cu mare cinste pînă l-au băgat în groapă, în biserică domnească în Tîrgoviște. D<u>mnezeu să-l pomenească.

XXX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4301, in-8°, f. 1—132. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. Achiziționat de la Ion Bican, com. Petroșani—Muscel (1915). Miscelaneul mai cuprinde Istoriile domnilor Țării Romînești de Radu Popescu.

Titlul în ms.: *Istoria Țării<i> Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini³ aici în țară, fiind crugul anilor de la Adam 6738.*

Incipit: Însă izvodindu-se întîlu din Roma carii s-au despărțit din romani. . .

Desinit: . . . ci în tot chipul pe tot omul il³ bătea și-l căznca pentru zaherle și pentru altele ce le trebuia lor.

¹ Cuvîntul e corectat.

² Cuvîntul este adăugat ulterior.

³ Cuvîntul e scris greșit.

XXXI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4649, in-8, f. 182-284v. Textul se oprește la 1688. Miscelaneu, copie din anul 1764, în lb. română, scrisă de Tudosie dascăl ot Sîlmnic. A aparținut lui Cesar Bolliac, apoi Bibliotecii Colegiului sf. Sava din București; dăruit Academiei Române de Alex. Lapedatu (1916). Miscelaneul mai cuprinde cronologia tabelară.

Titlul în ms.: *Létopiseșul Țării Rumânești din descălecătoare și de unde au venit rumânii de s-au așezat în Țara Rumânească.*

Incipit: Însă dintliu izvodindu-se din rumânii, carii s-au despărțit din romani. . .

Desinit: . . . de i-au adus caftan și steag de domnie.

XXXII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5022, in-16°, f. 1-193v. Textul se oprește la 1688. Miscelaneu, copie de pe la 1725 în lb. română, scrisă de Florea Donie. A aparținut unui Dumitru sin Dumitru Brătășian din (?) Făla (?) ȋrgul Ciucului. Manuscrisul mai cuprinde un fragment din Istoria domniei lui Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms.: *Ist<o>riia Țării Rumânești <de cînd> au descălecată pravoslavnicii creștini.*

Incipit: Însă dintli izvodundu-să <sic t> de rumânii carei s-au despărțit de romani. . .

Desinit: . . . așijderea și slugile ei cîte au avută, le-au făcută cărți d<e> milă ca să slujască acei case pînă ce vor fi.

XXXIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5463, in-8°, f. 1-192v. Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. română, după aceea a lui Stan logofeșel ot dumnealui Iordache Crețulescu vel dvornic din 1731. A aparținut lui B. P. Hasdeu. Compilația mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Însă dintli pravoslavnicii<i> izvodindu-să de rumâni, carii s-au despărțit ¹ din romani. . .

Desinit: . . . și așa cu înțelepciunea lui toat<e> le-au potolit.

XXXIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3404, in-folio, f. 33-79 v. Textul se oprește la 1688. Miscelaneu, copie de pe la 1822, în lb. română, scrisă de Ioan sin Dobre Cojocar din București mahalaua Batișei; de la f. 3-4v o tablă de materii; cu ilustrații în text. A aparținut familiei Tărtășescu (1901), achiziționat de la un Paulescu. Miscelaneul mai cuprinde un fragment din istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu și o cronică a evenimentelor petrecute în Țara Românească între 1802 și 1831.

Titlul în ms.: *Scrisoarea anilor Țării Românești, adevă létopisișu al tuturor² domnilor, domniia dintliu, a (?) una <sic t>.*

Incipit: Însă dintli izvodindu-se din rumânii<i> carii s-au depărtatu de la Roma și au prebegit spre amiază noapte. . .

Desinit: . . . așijderea și slugile ei cîte au avut le-au făcutu cărți de milă ca să slujască acei case pînă ce vor fi.

XXXV. Acad. R.P.R., Arh. secț. msse. nr. 562, in-folio, f. 18-23. Text fragmentar (de la Radu Negru pînă la cca. 1591). Miscelaneu, copie în lb. română, dactilografiată cu litere latine, după Codex Sircu. Provine de la M. Gaster.

Titlul în ms.: *Istoriile domnilor de la Aadam pînă au venit Radul Negru vod<ă> domnu din Țara Ungurească în Țara Rumânească.*

¹ În text: „despărștit”.

² În text „tururor”.

Incipit : venit-au Radul Negru vod<ă> din Țara Ungurească și au pogorît pre apa Dîmboviții. . .

Desinit : . . . și au venit hădărbălecu de la Poartă și au luat domnia Mihnil vod<ă> și s-au dus Mihnea vodă în Țara Ungurească.

XXXVI. Bibl. Centr. de Stat București, ms. nr. inventar 505 (Filiala), in -8 , 104 f. Text cu lipsuri ; Incepe cu domnia lui Vlad Țepeș (cca. 1456), redacție deosebită ; domnia lui Constantin Brîncoveanu e redată printr-un scurt rezumat după cronica lui Radu Greceanu și Cronica anonimă brîncovenască. Copie de la 1769 mai 1, scrisă de Ștefan logofătul ot Constantin Crețulescu vel vornic. Manuscrisul a aparținut bibliotecii lui Emmanuel Kinezy, apoi Bibliotecii Așezămîntului cultural N. Bălcescu, București.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : O vină mare ce au fost făcut oroșanii unui frate al Vladului vodă. . .

Desinit : . . . și domniia lui <Brîncoveanu> mai mult iaste de hulă decît de laudă.

XXXVII. Muz. Rom. Rus, ms. 718, in-8 , f. 87v—254¹. Text cu lipsuri la sfîrșit ; se oprește la 1688. Pentru descrierea codicelui vezi *Cronica stolnicului Constantin Cantacuzino* (52, VI).

Titlul în ms. : *Istoria Țării Rum<t>nești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini.*

Incipit : Însă dintîiu izvodindu-se de rumîinii carii s-au despărțit de romani. . .

Desinit : Atunci Costandin voevod au strigat către toți boerii cu glas de bună cinste zicînd : iată am ascultat regăciunea dumneavoastră de mi-am lăsat toată odihna și toate moșiile.

XXXVIII. Arhiva Bisericii Negre, Brașov (fost liceul Honterus), IV, F.37, in -4°, p. 1—340 (prima numerotare). Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie după traducerea în lb. germană a lui Johann Filstich, rectorul gimnaziului din Brașov (1727), scrisă cu litere neo-gotice în prima jumătate a sec. al XVIII-lea. Codicele mai cuprinde istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu și însemnări de cronică privitoare la Biserica sf. Nicolae din Scheii Brașovului (vezi la partea a III-a, Transilvania).

Titlul în ms. : *Historie von der ersten Hereinkunft der Römer und dem von ihnen nachmahls aufgerichteten Wallachischen Reiche, Welche Anno 1727 die 5-len septembr<is>, aus einem Anonymi Manuscripto Wallachico von uns in die Teutsche Sprache übersezt angefangen worden.*

Incipit : Als anfänglich die Wallachen von denen Römern sich absonderten. . .

Desinit : . . . dass Sie in allem Frieden bleiben, und ihrer Frauen dienen könnten.

XXXIX. Arhiva Bisericii Negre, Brașov (fost liceul Honterus), IV, F. 180, in-4 , p. 1—240. Textul se oprește la 1688. Copie după traducerea în lb. germană a lui Johann Filstich, rectorul gimnaziului din Brașov (1727), scrisă cu litere neo-gotice în prima jumătate a sec. al XVIII-lea. Codicele mai cuprinde „prefața” la istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu și un fragment din aceeași cronică.

Titlul în ms. : *Historie von der erster Hereinkunft der Römer und dem von ihnen nachmahls aufgerichteten Walachischen Reiche, Anno 1727 die 5 septembr<is>, aus eines Anonymi Manuscripto Walachico zur Nachricht von uns in die Teutsche Sprache übersezt angefangen worden.*

Incipit : Als anfänglich die Walachen von denen Römern sich absonderten. . .

Desinit : . . . dass Sie in allem Frieden bleiben und ihrer Frauen dienen konten.

XL. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. 36, in-4°, f. 1—75. Text cu lipsuri ; Incepe cu domnia lui Vlad Țepeș (cca. 1456) ; redacție deosebită, domnia lui Constantin Brîncoveanu e

¹ Numerotare în chirilică.

rezumativă după cronica lui Radu Greceanu și cronica anonimă brncovenească. Copie din 1844, în lb. română, scrisă de Tache Roșiescu, condicarul Tribunalului Ilfov, după o copie din 1769 a lui Ștefan logofătul ot Costandin Crețulescu vel vornic. Manuscrisul a aparținut căpitanului Constantin Olteniceanu și lui Timotei Cipariu, apoi Bibliotecii Centrale din Blaj.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : ... o vină mare ce au fost făcut oroșanii unui frate al Vladului vodă...

Desinit : ... și domnia lui <Brncoveanu> mai mult este de hulă decât de laudă.

XLI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. 53, in-folio, f. 70—113 v. Text fragmentar (cuprinde anii 1595—1688). Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. A aparținut Bibliotecii Centrale din Blaj. Codicele mai cuprinde cronica anonimă brncovenească.

Titlul în ms. *lipsește*.

Incipit : tîind mulțime de turci îi înneacă în Dunăre și sparseră și cetatea, fiindu atîta peire în turci...

Desinit : ... nimică n-au folosit că moartă <sic !> n-are frăție <sic !>, ci la tot omul obște tocma.

XLII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. 59, in folio, f. 45-123 v. Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie de la începutul sec. al XIX-lea, în lb. română, după o alta din 1729 scrisă de Radu Lupescu logofetel de divan. Titlul întregii compilații (f. 44 r-v) : <Litopiseșul Țării Rumînești>¹ *Întru care coprinde toate istoriile a tuturor domnilor din-cepul Țării de la Întîiul domn Radul Negrul voevod pînă acuma la domnia de a doa <sic !> mării sale lui Nicolae Alexandru voevod, acum de iznoavă scrisă din porunca mării sale prea luminatului și prea înndălțatului domnului nostru Io Nicolae Alexandru v<oe>v<od>, întru al unsprezecilea an dintru a doa domnie a mării sale, de Radul logofetelul de divan, sin Mihai Ieromonahul Lupescu, la ani de la zidirea lumii 7238, iar de la nașterea domnului nostru Is<us> H<risto>s 1729, luna lui octomv<rie> 31.* Manuscrisul a aparținut lui Nicolae Bălcescu și Bibliotecii Centrale din Blaj. Compilația mai cuprinde Istoria domniei lui Constantin Brncoveanu de Radu Grecescu și Istoriile domnilor Țării Rumînești de Radu Popescu.

Titlul în ms. al operei de mai sus : *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălcat pravoslavnici<i> creștini*.

Incipit : Însă dintîiu izvodindu-să de rumîni<i> carli s-au despărțit de romani...

Desinit : ... și așa cu înțelepciunea lui au potolit toate.

XLIII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. 84, in-8°, f. 16—121. Text fragmentar (cuprinde anii 1595—1683). Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. română. A aparținut lui Timotei Cipariu, apoi Bibliotecii Centrale din Blaj. Miscelaneul mai cuprinde Istoriile domnilor Țării Rumînești de Radu Popescu.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : oști într-ajutor, și căpitan pusese preste ei Borcea Andreiaș...

Desinit : ... Atuncia sosiră și oștile leșăști de-l luară de la masă pre Duca vodă și-l duseră în Țara Leșască și acolo au murit.

XLIV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj nr. 91, in-8°, f. 2—46. Text fragmentar (de la Radu Negru pînă la 1629). Compilație de cronici, copie dinaintea de anul 1756, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. Compilația mai cuprinde Istoriile domnilor de Radu Popescu.

Titlul în ms. : *lipsește*.

¹ Completat după ms. 121, f.1.

Incipit: ... o biserică mare și frumoasă, iar noroadele ce pogoris<e> cu dñsul, unii s-au tinsu pre suptu podgorie...

Desinit: ... Alixandru Vod<ă> Iliiaș iarăș au venit domnu dă la Poart<ă> al dollea rînd și au domnit ani 2 și s-au mazilit.

XLV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj nr. 97, in-8°, f. 3—87 v. Text fragmentar (cuprinde anii 1521—cca. 1681). Miscelaneu, copie înainte de 1714, în lb. română, scrisă de mai multe mîini, între care și de Tudorache Lupovici logofăt, dascăl ot Rîmnicul Sărat. A aparținut lui Timotei Cipariu și apoi Bibliotecii Centrale din Blaj.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Voinici, oameni, fete și dobitoc și multă pagubă au făcut pre locul acela...

Desinit: ... eșindu-le înaintea fiu său Șarban vod<ă> cu toț boiarii lui și cu toată curte lui, înpreunîndu-se cu maică-sa, sărutatu-i-au mîna cu mare libov.

XLVI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. 112, in-8°, f. 1—127. Textul se oprește la 1688. Compilație de cronici, copie de la începutul sec. al XVIII-lea (înainte de 1716), în lb. română. A aparținut voievodului Ștefan Cantacuzino, unui Constantin logofăt (1736), apoi pitarului Radu Brăilolu și ginerelui său Simion Peștenaru (1781), Eforiei Școalelor Naționale și Bibliotecii sf. Sava din București, apoi Bibliotecii Centrale din Blaj. Compilația mai cuprinde istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms.: *Istoriia Țării Rumtnești de ctînd au descălecat pravoslavnicii creștinii*.

Incipit: Însă dintîi izvodindu-se de rumîni carii s-au despărțit de la romani...

Desinit: ... și așa cu înțelepciunea lui toate le-au potolit.

XLVII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 646, in-8°, f. 91—126v. Text fragmentar (cuprinde anii 1653—1686); pentru descrierea codicelui vezi Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Rumtnești* (53, XXIII).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: La av<gust> 1 dñci> murit-au și doamna Elena și cu mar<e> cînstă fu îngropată...

Desinit: ... cu vrerea lui Dumnezeu luat-au nēmțîi cetatea Budii și au perit acol<o> mai mulți de 40 000 de turci.

XLVIII. Muz. Reg. Craiova, ms. nr. 52, in-8°, f. 68—226v¹. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. română. A aparținut seminaristului N. Pretorian din Coțofeni (1875). Miscelaneul mai cuprinde istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu.

Titlul în ms.: *Istoriia Țării Rumtnești de ctînd o au descălecat pravoslavnicii creștini*.

Incipit: Însă dintîi izvodindu-se din rumîni carii s-au despărțit de la romani...

Desinit: ... iar Aizer, înțelegînd de venirea tătarălor, de mare groază au dat dosul, fugind pînă în Tîrgoviște de n-au mai descălecat, la ghenarie 2 zile 7198.

XLIX. Muz. Reg. Craiova, ms. nr. 53, in-8°, f. 1—103v. Text fragmentar; de la întemeierea orașului Curtea de Argeș pînă la 1653. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. română. A aparținut lui Nicolae Berindei (1778) și lui Nicolae Furduescu (1787).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: și frumoasă și naltă, de acolo au descălecat la Argeș și au făcut oraș mare și au pu<s> scaun de domnie...

Desinit: ... iar Matei vodă era numai cu curtea lui ca la 7000 și așa să loviră iute unii cu alții, cît să.

¹ Paginație în chirilică.

L. Muz. Reg. Craiova, ms. nr. 57, in-8°, f.1—125v. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mline, între care și a lui Const. Axinte. A aparținut lui Const. Erbiceanu. Miscelaneul mai cuprinde Istoriile domnilor Țării Rumânești de Radu Popescu.

Titlul în ms : *Istoriia Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini aici în țară, fiindu crușul anilor de la Adam 6738.*

Incipit : Însă izvodindu-să întiiu din Roma, carii s-au despărțit din romani...

Desinit : ... alții<i> zicea că nemții<i> nu vor putea apăra de turci, ci vor cădea la robie.

LI. Bibl. Centr. Univ. Iași, ms. nr. II-25 (fost 240), in-8°, f. 51—122. Text fragmentar (cuprinde anii 1598—cca. 1676). Copie din sec. al XVIII-lea, în lb. română.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : rilor și descălecară lîngă cetatea Oradiei. Deci unii bătea cetatea și alții p<ră>da țara. Iară Batăr Jăcmon după ce-ș<i> închină țara înpăratului...

Desinit : ... iară începură a face s<f>at necurat asupra <ticălo>șilor de boeri, pîrându-l la Duca Vodă în multe.

LII. Bibl. Gh. T. Kirileanu, Piatra Neamț (acum la Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5946), in-8°, f. 14—175¹. Text cu lipsuri, cuprinde anii 1444—1688. Copie de pe la 1747, în lb. română scrisă de Tudosie sin Stoian Srbul ot Tunși ; cu adnotări de N. Bălcescu.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit (f.14) : Povestea unor boeri ce au fost în zilele lui Matei voevod...

Incipit (f.16) : ni și el cu ceata lui și întră tocma în mijlocul inicerilor...

Desinit : ... iar nemții deca văzură atîta mulțime de oști, să deteră înapoi și au tăbărlt la un loc un<de>².

LIII. Bibl. raion. Turnu-Severin, ms. nr. invent. 1976, in-8°, f. 17—198. Textuș se oprește la anul 1688. Miscelaneu, copie modernă cu lit ere latine. A aparținut lui Gr. Mano apoi Bibliotecii Băncii Naționale și Bibliotecii Bibicescu (T. Severin). Cuprinde și cronologia tabelară.

Titlul în ms. : *Létopiseșul Țerei Rumnesci din descălicătore și de unde aū venit rumnii de s-aū așiatat în Țerra Rumnească.*

Incipit : Însă dîntău izvodindu-se din rumanii carii s-au despărțit din romani și au pribegitū spre amiață-nópte...

Desinit : ... și trimise la înpărație pe Pîrvul-Cantacozino vel log<ofăt> și pre alți boeri de i-aū adus caftan și steag de domnie.

LIV. Acad. R.P.R., Institutul de istorie, București, fotocopie, trimisă de Biblioteca Institutului de istorie, limbă și literatură a Acad. de științe a U.R.S.S., Filiala Kișinău, sub cota Fond nr. 19, opis IV, nr. 3, după ms. din Leningrad, in-4°, 71 f. lipsește începutul și sfîrșitul (cuprinde anii 1594—1688).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : București și îndată tăiară pre turci cîț aflară acolo. Într-acelū războiū fu rănit Stroe stolnicul Buzăscul la mîna stîngă...

¹ Paginație în chirilică, unele pagini interverte și cu repetări în numerotare.

² Această „poveste” se păstrează fragmentar și este legată din greșală la începutul manuscrisului.

³ Ms. avînd foi intervertite, ultima parte a textului letopiseșului, care ni s-a păstrat în fragment, este legată la început (f. 14v). Acest fragment *începe* cu : „porunca lui Dumnezeu...” și *sîrșește* cu : „... și pamele cum să cade”.

Desinit : . . . că moarte n-are fățăria, ce la totu oamul obște tocma.

LXV. Bibl. mănăstirii Neamț, ms. nr. 8, in-8°, 63 f. Text cu lipsuri mari la început și la sfârșit (cuprinde anii 1481–1658). Copie din 1735 în lb. română, scrisă de Florea logotăt. A aparținut cîntăreșului Varsanufie și arhiereului Narcis Crețulescu (1889).

Titlul în ms. : *lipsește*; pe cotorul codicelui : *Letopiseși Țării Rum<nești>*.

Incipit : După el au domnit Țepeluș vodă și au avut mare războiu la Rîmnicul Sărat cu bătrînul Ștefan vodă din Țara Moldovei . . .

Desinit : . . . Și au domnit Costandin vodă ani 4 fără<ă> de 3 luni și au eșit din scaun, fev<ruarie> 17 deni¹.

N. B. Pentru Letopiseșul cantacuzinesc, vezi și : *Istoria paralelă a Țării Românești și a Moldovei*.

Ediții : *Istoria Țării Românești de cînd au descălecat romnii*, în *Mag. Ist. Dacia*, IV, p. 231–372, V, p. 3–32; *Istoria Tzerrei Romanesti începîndu de la descălecătorea Romniloră la Turnulă Severinului și de suppunerea loră sub Radul Negru după trecerea lui din Ardeală aici în țarră*, la G. Ioanid, *Istoria Moldo-Romniei*, vol. II, p. 1–165; Stoica Nicolaescu, *Letopiseșul Țării Rumânești* . . . , în *R. ist. arh. și fil.*, 1910, XI, partea I, p. 97–186 și partea a II-a, p. 346–355; M. Gaster, *Fragmente dintr-o cronică a Țării Românești*, în *R. ist. rom.*, 1937, VII, p. 156–163; N. Simache și Tr. Cristescu, *Cronicele românești*, vol. II, 204 p., vol. III, 66 p.; *Istoria Țării Românești 1290–1690*, ediție critică întocmită de C. Grecescu și D. Simonescu, București, Ed. Acad. R.P.R., 1960, LXII+251 [–253] p.; *Cronicari munteni*, ed. îngrij. de M. Gregorian, studiu introductiv de E. Stănescu, București, 1961, I, p. 81–223; I. I. Georgescu, *O copie necunoscută a letopiseșului cantacuzinesc*, în *Mitrop. Olteniei*, 1961, XIII, nr. 7–9, p. 498–549.

Studii : Gr. Tocilescu, *Studie critice*, p. 270–288; I. Sbiera, *Mișcări culturale*, p. 185–195; N. Iorga, *Cronicele muțene*, p. 303–326; D. Onciul, *Din istoria Romniei*. București, 1913, p. 81–85; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, I, p. 350–358; I. Minea, *O versiune a cronicii lui Stoica Ludescu. Manuscrisul lui Șerban logotătul*, în *Cercel. ist.*, 1925, I, p. 2–7; I. Ionașcu, *Despre logotătul Stoica Ludescu și paternitatea cronicii „Istoria Țării Românești”*, în *Analele Universității „C. I. Parhon” București*, Seria științelor sociale (istorie), 1956, V, p. 261–299; Virgil Cîndea, *Histoire de la Valachie de M. Kogălniceanu, adnotată de N. Bălcescu*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, 1957, II, p. 71–136 și extras; Constant. Grecescu, *Rostul „Vieții lui Nișon” în „Istoria Țării Românești de cînd au descălecat Romnii”*, în *Bis. Ort. Rom.*, 1958, LXXVI, nr. 9, p. 873–877; P. P. Panaitescu, *Începuturile istoriografiei în Țara Românească*, în *Stud. și mat. ist. med.*, 1962, V, p. 195–255.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Anonim

51. Stihuri privind uciderea postelnicului Constantin Cantacuzino în 1663

Cronică rimată povestind întîmplările care au dus la uciderea postelnicului Cantacuzino din porunca lui Grigore Ghica voievod, în 1663.

¹ Descrierea manuscrisului s-a făcut după I. I. Georgescu, *O copie necunoscută a letopiseșului cantacuzinesc*, în *Mitropolia Olteniei*, 1961, XIII, nr. 7–9, p. 498–549.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. 216, in-8°, f. 104—113v¹, lipsește sfârșitul. Miscelaneu, copie din 1735, în lb. română, scrisă de Dumitru logofătul sin Anastasie sufragiu. A aparținut lui Emilian Micu din Spata, teolog din dieceza Aradului, de la care l-a cumpărat episcopul Lugojului, Victor Mihályi (1884); provine din Biblioteca Centrală de la Blaj.

Titlul în ms.: *Poveste de jale și pre scurt asupra nedreptei morți a' prea cinstiului Costandin Cantacozino, marelui postelnic al Țării Rumânești, făcută dă prea buh și scumpu priiatnic al său întru semnare a dragostii și a ostenelii, tipărindu-se cu a sa cheltuială, însă grecească fiind. Și acum pre limba rumânească scoasă de Radul logofătul Greceanul, tot în versuri tocmită asemenea ca și cea grecească. Cu care mică și neviadnecă osteneală, ea în loc de plecată și smerită slujbă mă închin dumnăiei prea cinstitei juptnăsii Stancăi Cantacuzinei, acestuiaș răposat C<onstandin> C<antacuzino> iubită fiică fiind și maică prea luminatului și prea creștinului stăpînului nostru Ioan Costandin B<rtncoveanu> B<asarab> voevod, domnului și oblăduitoriului toatei Țări Rumânești, leat 7248 <1735> m<e>s<i>fa fev<ruarie> 4. Însă scoasă după tipar și scrisă cu mîna de Dumitru log<o>f<ăt> s<i>nă Anastase sufr<u>agiul, în zilele prea luminatului domnu Io Grigorie Ghica voevod, trecînd doi ani dîn domnia mării sale la Paște.*

Incipit: Pămîntule și ceriule, stélele și tu, lună,

Bolari strîini și rudelor, s-ascultați dănpreună...

Desinț: ... Vriadnică laste hrana aceasta dă sațiu ca să-m ție,

Și altă mîncare nu pohtescu, măcar cum să fie!

Acéstea și altele zicea; nîmica n-a mîncat,

Ce pu.

Ediții: Emil Vîrtosu, *O povestire inedită în versuri despre sfârșitul postelnicului Constantin Cantacuzino (+1663)*, Buc., 1940, 23 p. + 1 pl.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Constantin Cantacuzino stolnicul

(cca. 1650—1716)

52. Istoria Țării Românești dintru început <pină la stăpînirea hunilor în veac. VI>²

Tratează problema originii poporului nostru, începînd cu dăcii și luptele lor cu Traian; se precizează hotarele Daciei Romane; se argumentează continuitatea elementului romanic în Dacia și unitatea ca neam și ca origine a romînilor. Se oprește la dominația hunilor sub Atila în Dacia, teritoriu stăpînit mai tîrziu de Crăia Ungurească de unde a „caborît” Radu Negru voevod.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 441, in-4°, f. 1—93. Miscelaneu, copie din 1792, în lb. română, scrisă de logofătul Ioniță Șolimescu. A aparținut lui Mihai Ghica (prima jumătate a sec. XIX), apoi lui Cezar Bolliac; dăruit Academiei Romîne de D. Sturdza (1885) Miscelaneul mai cuprinde Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini și cronica anonimă brîncovenească.

¹ Paginația în chirilică.

² Atribuită succesiv lui Nic. Milescu, lui Teodosie Veștemeanul, mitropolitul Ungrovlahiei, și lui Daniil Panonianul, mitropolitul Transilvaniei.

Titlul în ms. : *Istoriia Țării Rum<1>nești întru care să coprindă numele ei cel dintii și cine au fost lăcuitori atunci și apoi cine au mai dăscălecat și apoi cine o au stăpînit pînă în vremile de acum, cum s-au trasu și stă.*

Incipit : Cu greu și cu strîmtu este neștine a da cap și începătură fieștecărula lucru...
Desinit : ... și după<ă> varvar lor graiu era și tare de urechi, i proci.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1267, in-4°, f. 207—248. Miscelaneu, copie din 1778, în lb. romînă, scrisă de Anătole ierodiacon al Episcopiei de Rîmnic. A aparținut bibliotecii episcopului Dionisie de la Buzău. Manuscrisul mai cuprinde și Hronica slovenilor Illyricului a lui Gh. Brancovici (vezi la Partea a III-a, *Transilvania*).

Titlul în ms. : *Istoriia Țării Romnești dintru început.*

Incipit : Cu greu și cu strîmt iaste a da cinevași cap și începătură fieștecărula lucru...

Desinit : ... de unde și Radul Vodă Negru s-au pogorît aici în țară, precum lătopiseșile cele de obște arată.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3190, in-8°, f. 343—393v. Text cu lipsuri la început. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. al XVIII-lea, în lb. romînă.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : pre alte țaria <sic> toate cîte era înprejurul lor supuse pre unii cu arma pre alții cu groaza numai puterii lor, că atîta slujia și într-acéle vremi norocul izbîndei lor...

Desinit : ... graiul groaznic și spăimos și dupe varvarul lor graiu era și tare de urechi, proci ¹.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3443, in-8°, 83 f. Copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparținut protosinghelului Agatanghel (sec. XIX); provine de la Muzeul de Antichități (1909).

Titlul în ms. : *Istoriia Țării Rumnești, întru care să cuprindă numele ei cel dintii și cine au fost lăcuitorii ei atunci și apoi cine o au mai dăscălecat și o au stăpînit pînă și în vremile de acum s-au tras și stă.*

Incipit : Predoslovie. Cu greu și cu strîmt iaste neștine a da cap și începătură fieștecărula lucru...

Desinit : ... de unde și Radul vod<ă> Negru aici în țară au pogorît, precum lătopiseșele cele de obște arată.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. 4650, in-folio, 30 f. Copie din anul 1781, în lb. romînă. scrisă de Grigorie ierodiacon din Episcopia Rîmnicului. A aparținut lui Alex. Lapedatu (1916).

Titlul în ms. : *Istoriia Țări<i> Romnești dintru început.*

Incipit : Cu greu și cu strîmt iaste a da cineva cap și începătură fieștecărula lucru...

Desinit : ... și Radul vodă Negru aici în țară s-au pogorît, precum lătopiseșele cele de obște arată.

VI. Muz. Rom. Rus, ms. nr. 718, in-8°, f. 18—87 ². Text cu lipsuri la început. Miscelaneu, copie din anul 1797, în lb. romînă, scrisă de Gheorghe dascălul. Miscelaneul mai cuprinde Istoria Țării Rumnești de cînd au dăscălecat pravoslavnicii creștini și cronica anonimă brîncovenească.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : nu va dezrădăcina și pe el și pe tot acel neam de oameni nu să va lăsa, că în cea de apoi au și făcut. Însă romanii temîndu-se și de acéia așa au făcut...

Desinit : ... și după varvarul lor graiu era și tare de urechi.

¹ La sfîrșit adăugat de altă mînă : „iar nasul de 3 degete d<e> lat”.

² Numerotare în chirilică.

Ediții : *Fragmentă dintr-o cronică pre scurtă a romniloră*, la George Ioanid, *Istoria Moldo-României*, I, p. 297—348; Milescu Spătarulă, *Fragmentu dintr-o cronică pre scurtă a româniloră atribuită lui...*, la M. Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei*, I, p. 85—126; N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 454—460; Constantin Contacuzino, *Operele lui...* publicate de N. Iorga, Buc., 1901, XLIV+180 p.; Constantin Cantacuzino Stolnicul, *Istoria Țării Rumânești întru care să cuprindă numele ei cel dintli și cine au fost locuitorii ei atunci. Ediție de pe un manuscris necunoscut, îngrijită și comentată de N. Cartojan și Dan Simonescu*, Craiova, 1944, XXXVIII+132 p. + 5 pl.; *Cronicari munteni*, ed. îngrij. de M. Gregorian, I, p. 1—79.

Studii : B. P. Hasdeu, *Cronicele Romaniei de Cogălnicenu*, în *Columna lui Traian*, 1872, III, p. 274—275; V. A. Urechă, *O cronică anonimă*, în *R. ist. arh. și fil.*, 1884, II², p. 65—82; Aron Densușianu, *Istoria limbii și literaturii române*, ed. I, Iași, 1885, p. 170—171; I. G. Sbiera, *Mișcări culturale*, p. 222—227; N. Iorga, *Manuscripte din bibliotecile străine. Corespondența lui Marsigli cu stolnicul Constantin Cantacuzino*, în *Anal. Acad. Rom., Mem. secf. ist.*, ser. II, tom. XXI, 1899, p. 62—102; Al. T. Dumitrescu, *Contribuțiuni la istoriografia românească veche. Despre „Istoria Țării Românești dintru început” și autorul ei Daniil Panonianul, fost mitropolit al Ardealului și episcop al Străhăii, precursorul școlii latinești (1652—1686)*, în *Lui Ion Bianu, amintire*, Buc. 1916, p. 227—255; George Pascu, *Influența cronicarilor moldoveni asupra celor munteni din sec. XVII. Const. Cantacuzino*, în *Arhiva*, Iași, 1922, XXIX, p. 195—206; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 185—220; idem, *Despre cronică lui Constantin stolnicul Cantacuzino*, în *R. ist.*, 1940, XXVI, p. 341—343; R. Ortiz și N. Cartojan, *Un grande erudito romeno a Padova: Lo „stolnic” Constantin Cantacuzino*, Buc., 1943, 97 [—91], p. +10 pl.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Radu Popescu

(cca. 1650—1729)

53. Istoriile domnilor Țării Românești <1290—1728>

Cuprinde istoria Țării Românești de la „descălecatul” lui Negru vodă (1290), pînă la 1728 către sfîrșitul domniei lui Nicolae Mavrocordat. Cronică este favorabilă facțiunii boierești a Bălenilor și este potrivnică Cantacuzinilor ².

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 58, f. 128—195v; numai partea finală a cronicii (cuprinde anii 1716—1728); pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17, III).

Titlul în ms. (f. 130): *Domniia mării sale lui Nicolae vodă³ din Țara Rumânească, fiul prea slăvitului Alexandru Exaportitul, adevăte sfîlnic de taină al putîrnicii înpărășii a otomanilor, leat 7224*.

¹ Pe unele pagini e notat an. III.

² Paternitatea lui Radu Popescu este pusă din nou în discuție pentru partea de cronică privind anii 1290—1688. Cf. P. P. Panaitescu, *Începuturile istoriografiei în Țara Românească*, în *Stud. și mat. ist. med.*, V, 1962, p. 195—255.

³ Adăugat de altă mîna și cu altă cerneală: „Mavrocordat”.

Incipit (f. 128) : Milostivului și înălțatului stăpînului meu și domnului Io Nicolae Alexandru voevod, sănătate și viață îndelungată din toată inima rog... <prefață închinată lui Nic. Mavrocordat de Radu Popescu>.

Desinit (f. 128 v) : ... al măriei tale plecată și dreaptă slugă, Radul Popescul vel dvornic.

Incipit (f. 129) : Vița prea luminatului neam al prea înălțatului și milostivului domnu Io Nicolae Alexandru voevod ¹...

Desinit (f. 129v) : ... pînă la adînci bătrînețe întru îndelungată stăpînire ².

Incipit (f. 130) : Nicolae vodă fiind domnu la Moldova întru a doao domnie...

Desinit (f. 195v) : ... iară de aicea înainte cu ajutoriul și mila lui Dumnezeu voi scrie începînd de la al unsprezecelea an și înainte.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 100, f. 130v—188v.; numai partea a doua a cronicii (cuprinde anii 1699—1728); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, I).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : De aicea sînt cele ce au scris chîr Rafail monahul, carele pre nume mirenesc l-au chemat Radul Popescu biv vel dvornic. Trecînd și aceste întristări...

Desinit : ... iar de aicea înainte, cu ajutorul și mila lui Dumnezeu voi scrie începînd de la al unsprezecelea an înainte.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 121, f. 139—198v.; numai partea a doua a cronicii (cuprinde anii 1699—1728); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, II).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : De aicea sînt cele ce au scris chîr Rafail monahul, carele pre nume mirenesc l-au chemat Radul Popescu biv vel dvornic. Trecînd și aceste întristări...

Desinit : ... iar de aicea înainte cu ajutoriul și mila lui Dumnezeu voi scrie începînd de la al unsprezecelea an înainte.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 173, f. 3—48 v. Text fragmentar (cuprinde anii 1290—1585); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, III).

Titlul în ms. : *Istoriile domnilor Țării Rumînești*.

Incipit : Domniia Radului vodă. Cîndu au fostu cursulu aniloru de la Adamu 6798, Radulu voevodu Negrulu, carele avea scaunulu său la Fagarași...

Desinit : ... Pe Mihnea vodă încă l-au mîzilitu turcii și l-au dusu la Țarigradu și în locu lui l-au pusu pe Pătru vodă Cercelu.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 180, f. 68—145v. Text fragmentar (cuprinde anii 1627—1688); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, IV).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Domniia lui Alexandru vodă Iliaș, leat 7137. După ce au mazilit turcii pe Alexandru vodă Coconul...

Desinit : ... iar Grigorie postelnic Băleanul au rămas întristat și în cerneală cu tot neamul lui.

¹ Adăugat de altă mînă și cu altă cerneală : „Mavrocordat”.

² Această formă pe scurt a „Viței” este asemănătoare cu aceea a lui Const. Văcărescu (vezi și nr. 62, I și II).

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 239, f. 107v—162v.; numai partea finală a cronicii (cuprinde anii 1716—1728); pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17, IV).

Titlul în ms. (f. 109): *Domnie mării sale Necolaiu v<oe>vod din Țara Românească, fiul prea slăvitului Alexandru Exaportul, adeoă sfetnecl de taină a prea puternecii înpărdjii a othomanilor la let 7224.*

Incipit (f. 107v): Milostivului și înălțatului stăpînului meu și domnului Io Nicolaiu Alexandru v<oe>vod... <prefață închinată de Radu Popescu lui Nic. Mavrocordat>.

Desinit (f. 108): ... pînă la adînci bătrîneță și înaintea, amin. A mării tale plecată și driaptă slugă, Radu Popăscul, vel vornic.

Incipit (f. 108v): Vița prea luminatului niam a prea înălțatului și milostivului domnu Io Nicolai Alexandru v<oe>vod...

Desinit (f. 108v): ... pînă la adînci bătrîneță întru îndelungată stăpînire¹.

Incipit (f. 109): Necolaiu vod<ă> fiind domnu la Moldova...

Desinit (f. 162v): ... să va scrie începînd de la al unsprezecelea an înaintea.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 241, f. 109—164v.; numai partea finală a cronicii (cuprinde anii 1716—1728); pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17, V).

Titlul în ms. (f. 111): *Domnia mării sale lui Nicolae vodă din Țara Rumânească, fiul prea slăvitului Alexandru Exaportul, adecăle sfetnic de taină al puterniciei înpărdjii a otomanilor, let 7224.*

Incipit (f. 109): Milostivului și înălțatului stăpînului meu și domnului Io Nicolae Alexandru voevodă, sănătate... <prefață închinată lui Nic. Mavrocordat de Radu Popescu>.

Desinit (f. 109 v): ... pînă la adînci bătrînețe și înaintea, amină. Al mării tale plecată, și dreaptă slugă, Radu Popescu vel dvornic.

Incipit (f. 110): Vița prea luminatului neam al prea înălțatului și milostivului domnu Io Nicolae Alexandru voevodă...

Desinit (f. 110v): ... pînă la adînci bătrînețe întru îndelungată stăpînire¹.

Incipit (f. 111): Nicolae vodă fiind domnu la Moldova întru a doo domnie...

Desinit (f. 164v): ... voi scrie începînd de la al unsprezecelea an și înaintea.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 327, f. 80—113; numai partea a doua a cronicii (cuprinde anii 1699—1728); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Românești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, IX).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: De aicea sînt cele ce au scris chir Rafail monahul... Trecînd și aceste întristări...

Desinit: ... voi scrie începînd de la al unsprezecelea an înaintea.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 436, în-4°, f. 1-84 v și 115v—169v. Text cu lipsuri (cuprinde anii 1290—1653 și 1684—1724). Copie din 1800, în lb. română, scrisă de Dumitrache logofăt de divan. A aparținut lui Mihail logofăt de taină (1831), apoi lui Dim. A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Române (1885). Codicele e identic cu ms. 646 de la Bibl. Centr. Univ. din Cluj, cunoscut în istoriografie sub numele de „Cronica de la Cluj”, și mai cuprinde un fragment din Letopișul cantacuznesc.

Titlul în ms.: *Istoriile Țării Rumânești.*

Incipit (f. 1): Domnia Radului vodă Negru. Cînd au fost cursul anilor de la Hristos². 1290...

¹ Această formă pe scurt a „Viței” e asemănătoare cu aceea a lui Const. Văcărescu (vezi și 62, I și II).

² Cuvîntul este corectat de altă mînă și cu altă cerneală.

Desinit (f. 84 v) : ... și să îngrozise toți boerii de frica lor, de sta mărmuriți.

Incipit (f. 115v) : Turcii auzind că s-au mazilit Duca voevod, au pus domn Moldoii pe Dumitrașco voevod...

Desinit (f. 169v) : ... și glasul lui Hr<di>stos acela viind, blagoslovitul părintelui meu, moșteneste moștenirea împărăției ca <re> 1ți iaste gătită de la începutul lumii, i prociu.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 439, f. 3—150v; numai prima parte a cronicii (cuprinde anii 1290—1688). Copie din 1761, în lb. română, scrisă de Constantin căpitanul. A aparținut monahului Pahomie de la Poiana Mărului¹, apoi postelnicului Pană zugrav (1812), mai târziu prof. I. Brezoianu², lui Cesar Bolliac și lui D. Sturduza. Pe f.1—2 v un fragment din Istoria Țării Ruminești de cînd au dăscălecat pravoslavnicii creștini³.

Titlul în ms. : *Istoriile domnilor Țării Rum<le>nești*.

Incipit : Domnia Radului voevod Negrul. Cînd au fost cursul anilor de la Adam l<ea>t 6798, Radul vodă Negrul...

Desinit : ... iar Gligorie post<elnic> Băliianul au rămas întristat și în cerneală cu tot neamul lui.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 537, in-4°, f. 1—138v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1627—1724). Copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. română. La f. 139 o tablă de materii scrisă de altă mînă.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Domnia lui Alixandru v<oe>v<od> Iliaș, leat 7137. După ce au mazălit turcii pre Alixandru vodă Cocon...

Desinit : ... adevărat zic că va auzi Nicolae v<oe>v<od> în zioa judecății și glas lui Hr<isto> aicea la vinul <sic> l<e> blagoslovitul părintelui meu de moșteneste împărăția care iaste gătită de la începutul lumii.

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1299, f. 266—354v; numai partea finală a cronicii, cu lipsuri la sfîrșit (cuprinde anii 1716—1725); pentru descrierea codicelui vezi C o n s t a n t i n V ă c ă r e s c u, *Vișa lui Mavrocordat* (62, I).

Titlul în ms. : *vezi la Nic. Costin, Cronica domniei lui Nic. Mavrocordat, la titlul general* (17, VI).

Incipit (f. 266) : Milostivului și înălțatului stăpînului meu și domnului Io Nicolae Alexandru voevod, sănătate și vîlață îndelungată din toată inima rog... <prefață închinată lui Nic. Mavrocordat de Radu Popescu>.

Desinit (f. 266v) : ... al mării tale plecată și dreaptă slugă Radul Popescul vel dvornic.

Incipit (f. 267) : Vișa prea luminatului neam al prea înălțatului și milostivului domnu, Io Nicolae Alexandru voevoda...

Desinit (f. 267v) : ... plină la adînci bătrînețe întru îndelungată stăpînire³.

Incipit (f. 268) : Domnia mării sale... Nicolae vodă fiind domnu la Moldova întru a doao domnie...

Desinit (f. 354v) : ... Murit-au și Miri Mahmut, carele au fost fecior lui Miri Veiz și în locul lui s-au pus Eșref-han, feciorul lui Miri Abdulah.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3417, in-4°, f. 2—135v; numai prima parte a cronicii¹ (cuprinde anii 1290—1678). Compilație de cronici, copie din 1765, în lb. română, scrisă de Lupu

¹ Menționat de N. Iorga, în *Istoriile domnilor Țării Ruminești de Constantin căpitanul Filipescu*. Buc., 1902, p. I.

² Fragmentul *Începe* : „Istoriile Țării Ruminești de cînd au dăscălecat...” și *sfîrșește* : „... Radul Negrul vodă, precum arată înaintea”.

³ Această formă pe scurt a „Vișei” e asemănătoare cu aceea a lui Const. Văcărescu (vezi și 62, I și II).

Batcu din Chişinău. A aparţinut lui Radu Rosetti (1908). Compilaţia mai cuprinde Istoriia Ţării Rumâneşti de cînd au descălecat pravoslavnicii creştini şi cronică anonimă brîncovenească.

Titlul în ms. : *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti.*

Incipit : Domnia Radului vodă Negrul. Cînd au fost cursul anilor de la Adam 6798, Radul vodă Negrul, carile ave scaunul său la Făgăraş...

Desinit : ... iar Şerban vodă¹ au venit în scaun la Bobotează.

XIV. Acad. R.P.R., ms. nr. 3439, f. 175v-180. Text fragmentar (cuprinde anii 1690—1714) ; pentru descrierea codicelui vezi : letopiseţul lui N i c . C o s t i n (16, XLVIII).

Titlul în ms. : *lipseşte.*

Incipit : Iar vorbire ce au vorbit ei le ştiu, că noi ce am văzut acéia am scris...

Desinit : ... şi au domnit 25 de ani şi 6 luni².

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3532, f. 128v—187 ; numai partea finală a cronicii (cuprinde anii 1716—1728) ; pentru descrierea codicelui vezi N i c . C o s t i n , *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17, VIII).

Titlul în ms. (f. 130) : *Domnia mării sale lui Necolai Vodă din Ţara Rumânească, fiul prea slăvitului Alexandru Exaportul adică sfetnicul de taină a prea puternicii împărăţii a otomanilor, la let 7224.*

Incipit (f. 128v) : Milostivului şi înălţatului stăpînului meu... <prefaţă închinată lui Nic. Mavrocordat de Radu Popescu>.

Desinit (f. 129) : ... pînă la adînci bătrîneţe³ şi înainte, amin. A mării tale plecată şi drăpă slugă, Radul Popăscul vel dvornic.

Incipit (f. 129v) : Viţa prea luminatului niam a prea înălţatului şi milostivului domnu Io Nicolai Alexandru vovod.

Desinit (f. 129v) : ... pînă la adînci bătrîneţe întru îndelungată stăpînire².

Incipit (f. 130) : Nicolai vodă fiind domnu la Moldova...

Desinit (f. 187) : ... iar de aici înainte cu ajutorul şi mila lui Dumnezeu, să va scrie începînd de la al unsprezecele an înainte.

XVI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4225, f. 215—324v ; numai partea finală a cronicii, cu lipsuri la sfîrşit (cuprinde anii 1716—1728) ; pentru descrierea codicelui vezi N i c . C o s t i n , *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17, IX).

Titlul în ms. (f. 217) : *Domnia mării sale lui Nicolae vodă din Ţara Rumânească, fiul prea slăvitului Alexandru Exaportul, adică sfetnic de taină al puternicii împărăţii a otomanilor, la let 7224.*

Incipit (f. 215) : Milostivului şi înălţatului stăpînului meu şi domnului Io Nicolae Alexandru vovod, sănătate şi viaţă îndelungată din toată inima rog... <prefaţă închinată lui Nic. Mavrocordat de Radu Popescu>.

Desinit (f. 215v) : ... al mării tale plecată şi dreaptă slugă Radul Popăscul dvornic.

Incipit (f. 216) : Viţa prea luminatului neam al prea înălţatului şi milostivului domnu Io Nicolae Alexandru vovoda...

Desinit (f. 216 v) : ... pînă la adînci bătrîneţe întru îndelungată stăpînire².

Incipit (f. 217) : Nicolae vodă fiind domnu la Moldova...

Desinit (f. 324v) : ... că pîrîndu-l neprietenii lui către împăratul, ce era să-i fie ginere, cum că să apucă de lucruri împotriva împărăţiei, i s-au luat toată.

¹ Ultimele fraze ale acestui fragment de cronică sînt o interpolare a copistului. De fapt cronică se încheie cu „acest fel de laudă i-au rămas în ţară de-l blestemă săracii şi-l vor blestăma în veci”.

² Această formă pe scurt a „Viţei” este asemănătoare cu aceea a lui Const. Văcărescu (vezi şi 62, I şi II).

XVII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4301, f. 132—141v. Text fragmentar (cuprinde anii 1690—1711); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumtneșit' de ctnd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XXX).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Cos<tan>d<in> vod<ă> au trimis la tătari de i-au rugat să vie să scoată pe nēmți...

Desinit: ... Iar țariul, cu oștile ce avea s-au pogorît pe Prut în Jos pînă la un loc foarte mlcos și înghesuit, acolo eșindu-le turci<i> și tă<tarii>.

XVIII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj nr. 59, f. 476 — 242v; numai partea a doua a cronicii (cuprinde anii 1699—1728); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumtnești de ctnd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XLII).

Titlul în ms.: *De aicea stră cele ce au scris chir Rașail monahul carele pre nume mirenescu l-au chemat Radul Popescu biv vel dvornic*.

Incipit: Treclnd și aceste întristări ce venise lui Constantin Vodă. . .

Desinit: . . . iar de aicea înainte cu ajutorul și mila lui Dumnezeu voui scrie începînd de la al unsprezecilea an înainte.

XIX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. 84, f. 121—197v. Text cu lipsuri mari (cuprinde anii 1683—1723); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumtnești de ctnd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XLIII).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Iar turcii auzind de întîmplarea Ducăi vodă, au pus domn Moldovei pre Dumitrașco vodă. . .

Desinit: ... și dese fiind, nu mai eșia birarii dintre dînșii, făcîndu-le cheltuiiale și necăjîndu-i în tot felul, iar cu această tocmeală deacă-ș plătesc rup.

XX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj nr. 91, f. 46v—240v. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1629—1724); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumtnești de ctnd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XLIV).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Domniia lui Leon vod<ă> l<ca>t 7138. Leon vodă viind domnu dă la împărăție. . .

Desinit: . . . le-au rînduit și le-au poruncit să s<ă> fac<ă> din veniturile mănăstirii.

XXI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Oradea, nr. 127, in-8°, f. 1—203. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1627—1724). Miscelaneu, copie înainte de 1779, în lb. romînă. A aparținut Bibliotecii Episcopiei greco-catolice romîne din Oradea. Între f. 1^{mo} și 35^{to}, o compilație fără valoare a Istoriei Țării Romînești, scrisă în Transilvania, care cuprinde anii 1593—1602¹.

Titlul în ms.: *Domniia lui Alexandru Vodă Iliiașiu*.

Incipit: După ce au mazilit turci<i> pre Alexandru vodă Coconul, precum mai îndărăpt s-au scris. . .

Desinit: ... acēstea toate le-au așezat în hrisov și le-au poruncit să să ție și să să păzească pînă în vēcî.

XXII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Oradea, nr. 241 (tom. XX)², in-folio, 95 p. Text cu lipsuri la început și la sfîrșit (cuprinde anii 1627—1724). Copie din anul 1780, în

¹ Cf. N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 446. Această compilație începe (f. 1^{mo}): „După ce rumîni au scos din țară pre fiul lui Pătru. . .” și sfîrșește (f. 35^{to}): „. . . și cu mulțumită la Radu vodă”.

² Face parte din colecția de documente în 27 tomuri a lui Șincai.

lb. română, cu litere latine, scrisă de Vasile Vlad la Viena, după o altă copie a lui Samuil Micu-Claiu din 1770; Claiu a copiat-o la rândul său după un manuscris aflat atunci la Viena la familia Bălăceanu și i-a făcut unele adăugiri după alte izvoare. Manuscrisul are marginalii în lb. latină de Gh. Șincai, care l-a folosit în cronica sa. A aparținut Bibliotecii Episcopiei greco-catolice române din Oradea.

Titlul pe copertă : *Historia Principilor Țării Romanesci*.

Incipit : Domnia lui Alexandru vodă Illasi, anul de la facere a lumii 7137 ¹, de la Christos 1629 ¹. După ce au mădilit turci pe Alexandru voda Coconul. . .

Desinil : . . . și le-au poruncit se se tie și se se padiasca porrorea. Si asia venind noi cu scrisul istoriei de la annii lui Christos 1629, pene la a cincilea ann a domniilor Nicolae voda a dăa, quare este în anul 1724, facem gatatul, promitind, que, cu timp și mai în colo om continuu.

XXIII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 646, în-8°, f. 2-90 și 126v-190v. Text fragmentar (cuprinde anii 1290-1653 și 1684-1724). Manuscrisul e cunoscut în istoriografie sub numele de *Cronica de la Cluj* (=Cronica lui Radu Popescu, având intercalat un fragment din Letopiseșul Cantacuzinesc). Compilație de cronici, copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. română. A aparținut căscălului Ioan Eni Olteanu ot sf. Gheorghe Nou, apoi logofătului Ursache Moldoveanu (1777), mai târziu lui Samuil Kemény; provine de la Muzeul ardelean. Manuscrisul mai cuprinde un fragment din Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini.

Titlul în ms. : *Istoriile <sic> Țării Rumânești, domniia Radului vod<ă> Negruță*.

Incipit (f.2) : Când au fost cursul anilor de la Adam. . . ² Radul voivod Negruț, care avea scaunul său la Făgăraș, de la moșii, strămoșii rumânilor, carii venise de la Roma.

Desinil (f.90) : . . . și casele lor le-au prădat foarte rău și să îngrozise toți boiarii de frica lor de sta mărmuriți.

Incipit (f. 126v) : Turcii auzind că s-au mazălit Duca voevod au pus domn Moldovei pe Dumitrașco voevod. . .

Desinil (f.190v) : . . . că va auzi Necolae vodă în zioa judecății și glasulu lui Hristo>s accla viind : bl<a>g<o>slovitul părintului <sic> mieu. moșteneste moștenirea, înpărăția car<e> îți iaste gătită de la începutulu lumii i proci.

XXIV. Muz. Reg. Craiova, ms. nr. 57, f.125v-209v, Text cu lipsuri mari (cuprinde anii 1690-1723); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,L).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Dar Costandin vod<ă> văzînd că într-alt chip nu vor își nemți<i> din țară. . .

Desinil : . . . li s-au dat ruptoare după plăcerea <sic> lor și așa s-au dus toți odihnîți, aminu ³.

XXV. Bibl. Gh. T. Kirilcanu, Piatra Neamț, acum Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5952, f. 117v-179v; numai partea finală a cronicii (cuprinde anii 1716-1728); pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile privind uciderea lui Gr. Ghica* (39,XXIII).

Titlul în ms. : *Domniia mării sale lui Nicolai vodă din Țara Rumânească fiul prea slăvilului Alexandru Exaporitul, adecăle sfeșnic <sic> de taină al pulerniceii înpărății a olomanilor, leal 7224*.

¹ În text anii sînt trecuți și în chirilice și în arabe.

² Loc alb în text.

³ Textul continuă cu un adaos în legătură cu Nicolae Mavrocordat voevod, care *incepe* (f. 209v) : „ Vezi o c<i>toriule, ce lucrează fățărnicia. . . ” și *sfrșește* (f. 210) : „. . .carele d-au amestecatu și ci altora”.

Incipit (f. 196) : Milostivului și înălțatului domnului Ion Nicolae Alexandru voevod. . . prefață închinată lui Nic. Mavrocordat de Radu Popescu».

Desinil (f.197) : . . . al mărie tale plecat și dreaptă slugă Radul Popescu l vel vdornic <sic> !>.

Incipit (f. 197) : Vița pre luminatului neam al pre înălțatului și milostivului domnu Ioan Nicolae Alexandru voivod. . .

Desinil (f. 198) : . . . plină la adinci bătrîneată întru delungată stăpînire ¹.

Incipit (f.199) : Nicolai vodă fiindu domnu la Moldova întru a doao domnie. . .

Desinil (f. 321) : . . . iar de aice cu ajutorul și mila lui Dumnezeu oi scrie începutul d de la al unsprezecile an și înainte.

Bibl. Patriarhiei din București păstrează în ms. nr. 8, o copie după cronica lui Radu Popescu privind domnia lui Nic. Mavrocordat.

N. B. Pentru cronica lui Radu Popescu vezi și *Istoria paralelă a Țării Românești și a Moldovei*.

Ediții: Constantin Căpitanul, *Istoriile domnilor Țării Rumânești scrise de . . .*, în *Mag. ist. Dacia*, I, p. 83—114, 147—186, 211—250, 279—326, 343—379, și II, p. 3—35; N. Bălcescu și A. Treb. Laurianu, *Cronicarii Țării Românești*, Buc., vol. I, 1846, IV+230 p. și vol. II, 1847, p. 1—128; Radu Popescu, *Cronica Țării Românești*, în *Mag. ist. Dacia*, IV, p. 21—62 și 93—178; G. Ioanid, *Istoria Moldo-României*, vol. II, p. 278—399; Constantin Erbiceanu, *Material pentru istoria Țerei Rumânești de cînd au descălitat pravoslavnicii creștini aici în țară. Fragment inedit asupra domniei lui Constantin Brîncoveanu, scris de Constantin Acsinte*, în *Bis. Ort. Rom.*, 1891—1892, XV, p. 883—901; Constantin Căpitanul Filipescu, *Istoriile domnilor Țării Românești cuprinzînd istoria munteană de la început pînă la 1688. Compilate și alcătuite de . . . Publicate din nou de N. Iorga*, Buc., 1902, XXXIX + 223 p. + errata + 6 pl.; C. Giurescu, *Contrib. stud. cron. muntene*, 160 p.; N. Simache și Tr. Cristescu, *Cronicele românești. Viața și opera lui Radu Popescu publicată de . . .*, vol. IV, 196 p.; *Cronicari munteni*, ed. îngrij. de M. Gregorian, I, p. 225—577.

Studii: Gr. Tocilescu, *Studii critice*, p. 278—283; I. Sbiera, *Miscări culturale*, p. 200—206 și 207—220; N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 338—361 și 377—405; Emil Panaitescu, *Cronicarul Radu Popescu și Istoriile domnilor Țării Românești*, Buc., 1908, 31 p.; Al. A. Vasilescu, *Un cronicar bizantin anonim utilizat de autorul Istoriilor domnilor Țării Românești*, în *Conv. Lit.*, 1914, XLVIII, p. 1085—1092 și 1254—1270; N. Iorga, *Originea lui Mihai Viteazul după o cronică românească*, în *Anal. Acad. Rom., Mem. secf. ist.*, ser. III, tom. XVIII, 1936—37, p. 169—185; P. P. Panaitescu, *În jurul lui Mihai Viteazul. Răspuns d-lui N. Iorga*, în *R. Ist. Rom.*, 1937, VII, p. 1—29; Constant Grecescu, *Despre cronică Bălăcenească*, în *Hrisovul*, Buc., 1944, IV, p. 116—121; Constant Grecescu, *Cîteva date noi în legătură cu Istoriile domnilor Țării Românești*, în *În amintirea lui Constantin Giurescu. . .*, Buc., 1944, p. 277—289; Al. A. Vasilescu, *Contribuții la biografiile cronicarului Radu Popescu și a compilatorului Constantin Căpitanul*, în *În amintirea lui Constantin Giurescu. . .*, p. 533—546; G. Pascu, *Data morții lui Radu Popescu. Turcisme la Radu Popescu*, în *Arhiva*, (ași 1922, XXIX, p. 241—243; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 215—227 și 235—241; *Limbă și literatură*, Buc. 1957, III, p. 133—147; P. P. Panaitescu, *Începuturile istoriografiei în Țara Românească*, în *Stud. și mat. ist. med.*, 1962, V, p. 195—255.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

¹ Această formă pe scurt a „Viței” este asemănătoare cu aceea a lui Const. Văcărescu (vezi și 62, I și II).

Constantin Brîncoveanu

(cca. 1653—1714)

54. Însemnări de taină

Însemnări autografe fragmentare pe filele unor calendare în limba română și în limba greacă, cuprinzând știri referitoare la domnia voievodului pentru anii 1693—1695, 1699, 1700, 1703 și 1707.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3774, in-8, f. 1r—v. Fragment autograf de la începutul sec. al XVIII-lea, în lb. română.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : oct<omvrie> 2 d<ni>, duminică, am fost la Golești, de prinzu...

Desinit : ... oct<omvrie> 10 d<ni>, luni, am sosit iar în Tîrgoviște.

II. Acad. R.P.R., ms. grec., nr. 1366 (fost ms. rom. nr. 3214), in-8°, f.1r-v. Însemnări pe un calendar, în lb. greacă, din anul 1707. Fragment autograf de la începutul sec. al XVIII-lea, în lb. română. A aparținut bibliotecii lui Ghenadie Enăceanu, episcop de Rîmnic.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : mart<ie> 16 dnl cu Neculae căl<ă>rașul am scris la post<elnlc> i la Costandin Dlichitl...

Desinit : ... și 20 t<a>l<eri> pentru mutpac, la Cost<andin> sluge<r>.

III. Muz. Orașului București, ms. nr. 24921 și 5775/57, in-8°, f.18v—22, 47—49v, 74 76v, 111 114, 122v, 125r-v, 127v, 130r-v, 132v—133, 135, 138, 140v, 143, 145, 147 și 149. Însemnări autografe pe file de calendare traduse în limba română (foletii noveli) pentru anii 1693, 1694, 1695, 1699 și 1703. A aparținut m-rii Cozia și apoi arhivei C. Basarab-Brîncoveanu.

Titlul în ms. : *Călătoria noastră ce am făcut cînd am mersu cu veziriul în tabără anume cum sîmnează.*

Incipit : Av<gust> 5 d<ni>, sîmbătă, am purces de la București...

Desinit : ... dich<emvrie> 18 d<nl> luni, am trimis pe Iordache ceaș de aprozi cu carul cu banii datornicilor la Țarigrad.

Ediții : A. I. O d o b e s c u, *Foietul novel și kalendarele lui Constantin vodă Brîncovénul*, în *Revista română*, 1861, I, p. 657—678; N. I o r g a, *Studii și doc.*, V, nr. 46, p. 126—127 și 631; E. V i r t o s u, *Însemnările de taină ale lui Constantin vodă Brîncoveanu 1693—1707*, Buc., 1940, 37 p.; E. V i r t o s u, *Foietul Novel. Calendarul lui Constantin vodă Brîncoveanu*, 1693—1704, Buc., 1942, LVIII + 225 p.

Studii : R. P a v a, *Criptogramele din Însemnările de taină ale lui Constantin Brîncoveanu*, în *Stud. și mat. isl. med.*, 1960, IV, p. 507—517.

Radu Greceanu

(a doua jumătate a sec. XVII—începutul sec. XVIII)

55. Istoria domniei lui Constantin vodă Brîncoveanu <1688—1714>

Cronica oficială a domniei lui Constantin Vodă Brîncoveanu în Țara Românească.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 100, f. 80 130v; numai 48 capitole (cuprinde anii 1688—1699); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50. I).

Titlul în ms.: *Începătura istorii vieții luminatului și prea creștinului domnului Țării Rumânești Io Cos<tan>d<i>n B<rlncoveanu> Basarab v<oe>v<o>d, de cînd Dumnezeu cu domnia l-au încoronat pentru vremile și întîmplările ce în pămîntul acesta în zilele mării sale s-au întîmplat.*

Incipit: Cap. 1. Multe și vrednice istorii fiind lucrurile și întîmplările. . .

Desinit: . . . pentru care multă mîhnire au dat domnului său și prietenilor lui.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 121, f. 84—138v; numai 48 de capitole (cuprinde anii 1688—1699); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, II).

Titlul în ms.: *ca mai sus.*

Incipit: Cap. 1. Multe și vrednice istorii fiind lucrurile și întîmplările. . .

Desinit: . . . pentru care multă mîhnire au dat domnului său și prietenilor lui.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 180, f. 152—225v; numai 41 capitole (cuprinde anii 1688—1697); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, IV).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: De aicea începem de povestea celor 4 boiari carii au mers la Beciu. . .

Desinit: . . . inicer aga, cucul chehaia și cu zagargi bașa.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 284, f. 85v—94 și 97r—v. Text fragmentar; numai capitolele V—IX și parte din capitolele XXXVI și XXXVII (cuprinde anii 1688—cca. 1690 și 1696); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, VII).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit (f. 85v): Cînd au fost trimis măriia sa vod<ă> pre Preda spătar la boiarii carii era trimiși la Beciu. . .

Desinit (f. 94): . . . pre Magni grof gheneariul cu o samă de oaste călărime și cu dînsul împreună era Preda Prococeanul și Mateiu Bălăceanul, vărul său.

Incipit (f. 97): Iară cînd au fost leatul 7204 iunie 20 zile, ridicatu-se-au înpăratul turcescu cu toa<tă> puterea. . .

Desinit (f. 97v): . . . Deci Costandin vod<ă> mergînd, s-au împreunat cu înpărășia la oct<omvrie> și l-au înbrăcat cu caftan și înpărășia și vizirul* și s-a înturnat iară la scaunul lui, cu bucurie șezînd și <cu> pace domnînd *¹.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 327, f. 49—80; numai 48 capitole (cuprinde anii 1688—1699); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, IX).

Titlul în ms.: *Începătura istorii vieții luminatului și prea credinciosului domnului Țării Rumânești Io Costandin B<rlncoveanu> Basarab voevod, de cînd Dumnezeu cu domnia l-au încoronat pentru vremile și întîmplările ce în pămîntul acest<a> în zilele mării sale s-au întîmplat.*

Incipit: Cap. 1. Multe și vrednice istorii fiind lucrurile și întîmplările ce s-au întîmplat. . .

Desinit: . . . pentru carele multă mîhnire au dat domnului său și prietenilor lui.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 465, 26 f., in-8°. Text fragmentar; numai cap. V—XXIX (cuprinde anii 1689—1693)². Copie de la începutul sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă probabil de sau pentru Asan cămăraș³.

¹ Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt adăugate de altă mînă.

² La f. 7—8v un fragment din Letopisețul cantacuzinesc, care *începe*: „<vi>ziriului, și iar s-au întorsu de acolo. . . , și s<f>rșește: „... și cai mulți și corturi<i>”.

³ Cf. G. Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, vol. I, Ed. Acad. R.P.R., 1959, p. 88, care propune ca prescriitor pe un Goran.

Incipit: folosul casii și a capului său și cinstea car<e> dă măriia s<a> vod<ă> era să aib<ă>...

Desinit: ... au purces de au mersu eșindu-i înaintea la Daia de s-au înpreunat, făcînd multă voroav<ă> amîn<doi>.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 548, 352 f., in-8° (cuprinde anii 1688 — 1714). Copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. romînă. A aparținut preotului iconom Iancu de la Biserica Slobozia din București (1892); dăruit Academiei Romîne de Oct. Lugojanu (1892).

Titlul în ms.: *Începătura istoriei vieții luminatului și prea creștinului domnului Țării Rumînești Io Costandin B<rn>coveanu> Basarab voevod, dă cînd Dumnezeu cu domnia l-au încoronat pentru vremile și întîmplările ce în pămîntul acesta, în zilele mării sale s-au întîmplat*

Incipit: Cap. 1. Multe și vrednice istorii fiind lucrurile și întîmplările ce s-au întîmplat...

Desinit: ... au intrat cu fericire în scaunul Bucureștilor.

VIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1321, f. 130v—140 și 142—143. Text fragmentar, cu omisiuni (cuprinde anii 1688 și 1690); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavniciei creștini* (50, XV).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit (f. 130v): De aicea începem de povestea celor 4 boeri, care au mers la Beci¹...

Desinit (f. 140): ... mai virtos zicînd o seamă de boeri să se lepede Costandin vodă de turci și să fie cu nemții, iar altă seamă de boeri, mai virtos Costandin.

Incipit (f. 142): Duclîndu-se la București...

Desinit (f. 143): ... fugind nemții de aici din București la ghen<a>rie 12.

IX. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1350, f. 1—3, 199—394v și 403—408v; numai 80 capitole (cuprinde anii 1688—1707). De la f. 1—3 introducere fragmentară semnată de Radu Greceanu, iar la f. 403—408v o tablă de materii incompletă. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavniciei creștini* (50, XVII).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit (f. 1): nu pentru putere, ci pentru bunele fapte să fie lăudați...

Desinit (f. 3): ... a mării tale mică și prea plecată slugă, Radul log<o>f<ă>t Greceanul.

Incipit (f. 199): Multe și vrednice istorii fiind lucrurile și întîmplările ce s-au întîmplat...

Desinit (f. 394v): ... Plinitu-s-au cu adevărat și cu ajutorul lui D<u>mn<e>zeu și anul al 19 al domniei mării sale pomenitului domnu Io Costandin B<rn>coveanu> Basarab voevod, la oct<omvrie> 28 dni, l<ea>t 7216.

X. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1817, f. 273v—274v. Text fragmentar, cu omisiuni; numai cap. II—V (cuprinde anii 1688—1689); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavniciei creștini* (50, XIX).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: De aicea începem de povestea celor 4 boiar<i> carei au mersu la Beci, trimiș<i> de Șerban vod<ă>...

Desinit: ... și mergîndu Preda spăt<ar> Pîrșcoveanu cu cărți la Beciu la boiar<i>.

XI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2150, f. 92—103. Text fragmentar, cu omisiuni; numai cap. II—XII (cuprinde anii 1688—1690). Pe ultima filă (103): sfîrșitul domniei lui Brîncoveanu și cîteva cuvinte despre domnia lui Ștefan Cantacuzino, sînt o adăugire a copistului după alte izvoare. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavniciei creștini* (50, XX).

¹ În manuscris: Beți.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Și de aicea să începem de altă poveste a celor 4 boiari ce au fost mersu la Beci...

Desinit : ... și acest Ștefan voevod Cantacozino au domnit luni 21 și iară l-au luat turci, la ghen<arie> 8 dni, 7224.

XII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2455, f. 101v—161v. Text cu lipsuri; numai 45 capitole (cuprinde anii 1688—1699); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XXI).

Titlul în ms. : *Domniia lui Costa<n>din vod<d> luminatului și prea creștinului domnului Țerdi Rumânești, Io Costandin B<rlncoveanu> Basarabă voevod, de când Dumnezeu cu domniia l-au încoronat pentru vremile și întâmplările ce în pământul acesta în zilele mării sale s-au întâmplat*.

Incipit : Cap. 1. Multe și vrednice istorii fiind lucrurile și întâmplările ce s-au întâmplat în zilele luminatului și prea creștinului domnului Țerdi Rumânești...

Desinit : ... după cum au fost porunca împărătească, de s-au dus cu iale la Isuf pașa.

XIII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5022, f. 194—207v, cu file intervertite. Text fragmentar; numai capitolele V—IX și parte din capitolele XXXVI și XXXVII (cuprinde anii 1688—cca. 1690 și 1696); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XXII).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Iar când au fost vâleatul 7204, iun<le> 20 dn<i>, rădicatu-s-au împăratul turcescu cu toată puterea lui asupra nemiilor...

Desinit : ... Iar Haizle<r> ghinărariul nici la[t] Tîrgoviște nu s-au oprit, ce și spre București a merge s-au pornit, trimițînd încă înainte pre Magni grob, ghenărariul, cu o seamă de oaste călărime și cu dînsul preună era Preda Prococianul <sic l> și Macei <sic l> Bălăceanul, vâru-său...

XIV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5463, f. 192v—383v; numai 80 capitole (cuprinde anii 1688—1707); la f. 384v—393v o tablă de materii; pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XXXIII).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Multe și vrednice istorii fiind lucrurile și întâmplările ce s-au întâmplat în zilele luminatului și prea creștinului domn Țări<i> Rumânești, Io Costandin B<rlncoveanu> Băsarabă voevod...

Desinit : ... Plinitu-s-au cu adevărat și cu ajutorul lui d<u>mnezeu și anul al 19-clea al domniei mării sale, pomenitului domn Io Costandin B<rlncoveanu> Basarab voevod, la oc<tom>vr<ie> 28, l<ea>t 7216¹, amin.

XV. Acad. R.P.R., ms. rom. 3404, in-folio, f. 79v—82. Text fragmentar, numai cap. V—IX (cuprinde anii 1688—1690). Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XXXIV).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Deci cîndu au trimis măriia sa vodă pre Preda spătaru la boerii carii era trimiși la Beciu, încă pre cale i-au ajuns...

Desinit : ... și nu vreme multă trecîndu și de tătari înțelegînd, îndată îndărăt s-au întorțit și pre la Cîmpulungu în Brașov au trecut cu toate oștile lor.

¹ Văleatul este scris greșit.

XVI. Bibl. Centr. de Stat, București, ms. nr. Inventar 2/956, în-8°, f.3—355; numai 80 capitole (cuprinde anii 1688—1707). Copie modernă în lb. germană cu litere latine după copla lui Lucas Joseph Marlenburg din 1802, care se afla în Biblioteca F. Széchényi din Budapesta.

Titlul în ms.: *Constantin Brancovan des h. Röm. Reichs u. der Wallachey Fürst oder Begebenheiten desselben in der neunzehn ersten Jahren seiner Regierung, aus der Handschrift seines Canzlers Radul Gretschan erzählt von Lucas Joseph Marienburg, Rector des Ew. Gymnasiums zu Cronstadt in Siebenbürgen.*

Incipit (f.6): Vorrede. Ein Manuscript des Canzlers eines Landes das die Begebenheiten eines regirenden Fürsten umfasst...

Desinit (f.11): ... auch hierdurch mit ein Schriflein beygetragen zu haben.

Incipit (f.12): Constantin II, der zweite Fürst der Wallachey, von seinem Landgute Brancovan, von seinen Urahnherren Bessaraba genannt, stammt aus einer sehr alten Familie...

Desinit (f. 355): ... Hiermit endigen wir (den 18-ten October) die Regierungsgeschichte Fürst Brancovans Bassarabas, während des neunzehnten Jahres seyner Regierung.

XVII. Arhiva Bisericii Negre, Brașov (fost liceul Honterus), IV, F. 37, p. I—XIII și 1 363 (a doua numerotare); numai 80 capitole (cuprinde anii 1688—1707). Încă un fragment din cronica lui Griceanu la p. 340—344 (prima numerotare)¹. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,XXXVIII).

Titlul în ms. (p.1): *Anfang des Lebens und der Historie des durchlauchtigsten All-christlichen Herren von dem Wallachischen Land, Iohan Constandins Brancovan Bassarab Vaivode seit Gott Ihn mit dem Fürstentum gekrönet oder beehret.*

Incipit (p.I): Praefatio. Hoherleuchteter, Hochgnädiger...

Desinit (p.XIII): ... Radul logofetul (secretarius) aus Graetschan.

Incipit (p.1): Caput 1. Hierinnen wird gehandelt von den Begebenheiten so sich unter der Regierung dieses obbenannten Wallachischen Fürstens in dem Lande zugetragen. Viele merckwürdige Dinge wolten Wir allhier anführen...

Desinit (p.363): ... Hiermit haben wir mit der Hülfe Gottes, auch die Geschichte des 19-ten Jahrs von der Regierung des Constantins Bassarab Vajvod absolviret den 18-ten octobr<is>.

XVIII. Arhiva Bisericii Negre, Brașov (fost liceul Honterus), IV, F. 38, f.1—259, în-4°; numai 80 capitole (cuprinde anii 1688—1707); lipsește prefața; cu marginalii explicând unele cuvinte din text. Copie după traducerea în lb. germană a lui Johann Filstich rectorul gimnaziului din Brașov, (1727), scrisă de mai multe mîini cu litere neogotice, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

Titlul în ms.: *Anfang des Lebens u<nd> der Historie des durchlauchtigsten all-christlichen H<erren> von dem walachischen Lande Io Costandins Brancovan Bassarab Vayvode, seit Gott ihm mit dem Fürstentum gekrönet oder beehret.*

Incipit: Caput. I. HierInnen wird gehandelt von den Begebenheiten so sich unter der Reglerung dleses obbenannten Wallachischen Fürstens in dem Lande zugetragen. Viele Merckwürdige Dinge wollen Wir allhier anführen...

Desinit: ... Hiemit haben wir mit der Hülffe Gottes, auch die Geschichte des 19 Jahrs von der Regcirung des Costandins Brancovanul Bassarad <sic!> Vaivod absolviret den 18 Octobr<is>.

¹ Acest fragment are cuprins identic cu cel din ms. IV F. 180, p. 240—242, din aceeași colecție (vezi 55, XIX).

XIX. Arhiva Bisericii Negre, Brașov (fost liceul Honterus), IV F. 180; la f. I—Vv este „introducerea” la Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu de Radu Greceanu, iar la p. 240—242 un fragment din aceeași cronică privind anul 1696. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XXXIX).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit (f. I): Praefatio. Hoherleuchteter, Hochgenädiger...

Desinit (f. Vv): Radul Logofetul (secretarius) aus Graetschan.

Incipit (f. 240): A<nno> M<undi> d<ie> 20 iuni 7204, A<nno> C<hristi>...¹ stunde auff der Turkische K<aiser> mit <eine> völlige Macht...

Desinit (p. 242):... eilete nach Bukurest voller Freuden voll, allwo Er im Friede regierte.

XX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. 59, f. 123v—176; numai 48 capitole (cuprinde anii 1688—1699); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XLII).

Titlul în ms.: *Începătura istoriei vieții luminatului și prea creștinului domnului Țării Rumânești, Io Costandin Brîncoveanu> Basarab v<oe>v<od>, de cînd Dumnezeu cu domnia l-au încoronat pentru vremile și întîmplările ce în pămîntul acesta în zilele mării sale s-au întîmplat.*

Incipit: Multe și vrednice istorii fiind lucrurile și întîmplările ce s-au întîmplat...

Desinit:... pentru care multă mîhnire au dat domnului său și prietenilor lui.

XXI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. 112, f. 127v—204²; numai 48 capitole (cuprinde anii 1688—1699); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XLVI).

Titlul în ms.: *Începutul istoriei vieții³ luminatului și prea creștinului d<o>mn<u>lui Țării Rumânești Io Costandin Brîncoveanu> Basarab voevod, de cînd Dumnezeu cu domnia l-au încoronat pentru vremile și întîmplările ce în pămîntul acesta în zilele mării sale s-au întîmplat.*

Incipit: Multe și vrednice istorii fiind lucrurile și întîmplările ce s-au întîmplat...

Desinit:... pentru care multă mîhnire au dat domnului său și prietenilor lui.

XXII. Muz. reg. Craiova, ms. nr. 52, f. 226v—252v². Text fragmentar; numai cap. XII—XXXI (cuprinde anii 1690—1694); pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XLVIII).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: După aceia nu multă vreme trecînd venit-au veste domnului că și Calgan sultan s-au apropiat la hotar...

Desinit:... împreună cu a sa soacră, doamna Anastasia a Ducăi vod<ă> și cu boiari mari, anume Vasilie vel.

Ediții: Radu Greceanu, *Istoria Țării Rumânești de la 1689—1700*, în *Mag. Ist. Dacia*, II, p. 129—176, 193—228, 321—354; N. Bălcescu și A. Treb. Laurian, *Cronicarii Țării Românești*, vol. II, Buc., 1847, p. 1—116; G. Ioanid, *Istoria Moldo-României*, vol. II, p. 166—278; Radu Greceanu, *Viața lui Constantin vodă Brîncoveanu cu note și anexe de Ștefan D. Grecianu*, Buc. 1906, 386 p. + 17 pl.; *Cronicari munteni*, ed. îngrij. de M. Gregorian, II, p. 5—272.

¹ Loc alb în text, adăogire modernă în creion = 1696.

² Numerotarea în chirilică.

³ Primele trei cuvinte sînt scrise de mîna lui N. Bălcescu.

Studii: Ștefan D. Grecianu, *Scrierile lui Radu logoșetul chronicarul*, în *Revista Română*, Buc., 1861, vol. I, p. 575–588, vol. II, p. 245–258; Gr. Tocilescu-*Studii critice*, p. 283–284; I. Sbiera, *Mișcări culturale*, p. 195–206; N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 326–338; Ștefan D. Grecianu, *Scrierile lui Radu logoșetul chronicarul*, Buc. 1904, V + 52 p.; V. Bogrea, *Un pasagiu nelămurit la Radu Greceanu*, în *An. inst. ist. Naț.*, 1924–1925, III, p. 508; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 66–76.
A se vedea și *Bibliografia generală*.

Anonim

56. Cronica Brncovenească sau Cronica anonimă a Țării Românești de la 1688 înainte <1688–1717>

Cuprinde istoria Țării Românești de la alegerea lui Constantin Brîncoveanu în octombrie 1688 pînă la sosirea la București a caftanului și firmanului de numire a lui Ioan Mavrocordat voievod, în martie 1717.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 441, f. 258v–357v. Text cu lipsuri la început. Pentru descrierea codicelui vezi Constantin Cantacuzino Stolnicul, *Istoria Țării Rumânești* (52,I).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Bine știț<i> toț<i> că eu am fost la casa mea ca un domnu...

Desinit:... și au trimis și lui Ion v<oe>v<o>d caftan și ferman, și au intrat turcul cel cu caftan în Buc<u>rești la mart<ie>, leat 7225.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3417, f. 150–215v. Text cu lipsuri la sfîrșit (cuprinde anii 1688–1716). Pentru descrierea codicelui vezi Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești* (53,XIII).

Titlul în ms.: *Domnie lui Costandin vod<ă> Brncoveanu, leat 7197*.

Incipit: Multe și vrednice de auzit istorii sînt de faptele ci s-au întîmplat în zilele domnului Costant<in> vod<ă> Brncoveanu, cari mă voi nevoi a le scrie cît voi putea...

Desinit:... iar el ca o hiară sălbatică, îndată au tăiat pe Pătrașcu vel vornic Brézoianul acolo în drum și iar au început.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3441, f. 149v–230v. Text cu lipsuri la sfîrșit (cuprinde anii 1688 cca. 1714). Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,XXVII).

Titlul în ms.: *D<o>mnia lui Costandin voevod Basarabă, l<ea>t 7197, dom<nia> 55*.

Incipit: Multe și vrdnice de auzit istorii sînt de la <sic> faptele ce s-au întîmplat în zilele d<o>mniei lui Costandin vodă...

Desinit:... fiind ginere lui Mihaiu spătariu Cantacuzino, la dînsul au trimis de a făcut toate pecețile boiarilor Țării Rumânești și li-au.

IV. Muz. Rom. Rus, ms. nr. 718, f. 254–351¹. Text cu lipsuri la început. Pentru descrierea codicelui vezi Constantin Cantacuzino Stolnicul, *Istoria Țării Rumânești* (52,VI).

¹ Paginație în chirilică.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Bine știți cu toți că eu am fost la casa mea ca un domn...

Desinit:... și au trimis și lui Ion vod<ă> caftan și ferman, și au intrat turcul cel cu caftanul în București la martie, leat 7225 ¹.

V. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. 53, f. 114–146v. Text cu lipsuri la sfârșit (cuprinde anii 1688–1714). Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de ctnd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XLI).

Titlul în ms.: *Domnia lui Costandin voevod, leat 7197 oct<ombrie> 7 d<n>i*.

Incipit: Multe și vrednice de auzit istorii sînt de faptele ce s-au întîmplat în zilele domniei lui Costandin vodă Brîncovean<u>...

Desinit:... într-aceiaș zi au lovit pe această doamnă a lui Ștefan vodă, nevoe, lovitură, îndrăcire, cît s-au spăriiat toți.

Ediții: *Istoria Țerei Romanesci de la anulă 1689 încôce, continuată de un anonim*, în *Mag. ist. Dacia*, V, p. 93–184; N. Iorga, *Continuarea mîmoriilor lui Radu Popescu și întregirea lor de un anonim*, în *Studii și doc.*, III, p. 22–29; *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717*, ediție întocmită de Constatin Grecescu, cu o prefață de D. Simonescu, Buc., 1959, XLII+147 p.; *Cronicari munteni*, ed. îngrij. de M. G r e g o r i a n, II, p. 273–352.

Studii: I. S b i e r a, *Mișcări culturale*, p. 206–207; N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 361–377; C. Giurescu, *Contrib. stud. cron. muntene*, p. 120–150; S c a r l a t S t r u ț e a n u, *Doi umaniști ardeleni la curtea lui C. Brîncoveanu*, în *Ramuri*, Craiova, 1941, nr. 1–2, p. 40–55; N. C a r t o j a n, *Pagini de literatură românească veche. O cronică anonimă despre C. Brîncoveanu*, în *Cele trei Crișuri*, București, 1941, XXII, p. 53–56; C o n s t a n t G r e c e s c u, *Cîteva observațiuni asupra cronicei anonime a Țării Românești de la 1688 tînainte*, în *Hrisovul*, Buc., 1945, V, p. 62–74; C o n s t a n t G r e c e s c u, *Istoria Țării Românești de la 1688 încoace*, în *R. Ist. Rom.*, 1947, XVII, p. 54–69.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Anonim

57. Stihurile despre uciderea lui Constantin Brîncoveanu <1714>

Cronică rimată povestind mazălirea, arestarea și uciderea lui Constantin vodă Brîncoveanu și a fiilor lui la Constantinopol în 1714.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 21, f. 151–155. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile pentru Potemkin* (45, I).

Titlul în ms.: *Istorie mării sale lui Constandin vodă Brîncoveanu, domnul Țării Munteneste, care s-au tătu de tnpăratul otomanilor la anul 1730 <sic> l> noemv<rie> 17*.

Incipit: O pricină minunată

Ce au fostu în lumea toată...

¹ Copistul încheie cu cuvintele: „pînă aici într-acest chip s-au scris”.

Desinil: ...Ah, din ceriu un focu să cază
Pre voi pre toți să vă arză.
S-au făcutu acestu corbazu <sic !>
În vreme de rămăzanu.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1344, f. 114—117v. Pentru descrierea codicelui vezi *Stihurile pentru Galați* (35,I).

Titlul în ms.: *Istoriia mării sali lui Cos<lan>d<i>n vodă Brîncovanu, domnul din București, cari s-au scris. 1730.*

Incipit: O pricină minunată
Ci au fost în lume toată,
Di-nceput și din vecie,
Precum și carte ni scrii...

Desinil: ...Îndestulată di toati
Și di domnu n-avui parte.
S-au făcut acist corban
În vreme di rămăzan.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1629, in-8, f. 50—53. Text cu lipsuri. Miscelaneu. copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (1756—1778), în lb. română, scrisă de Ioniță Popa în Moldova, fără despărțire în versuri. Dăruit Academiei Române de G. Popovici (1902). Miscelaneul mai cuprinde cronicile rimate privind uciderea boerilor Bogdan și Cuza și uciderea lui Gr. Ghica voievod.

Titlul în ms.: *Istorie lui Costantin vodă cel bătrîn*¹.

Incipit: O pricină minunată
De-nceput, de lume toată
De-nceput și din vecie
Precum și carte ne scrie...

Desinil: ...Și [de] de-l priviia atunci Costantin vodă că au leșinat
Și capul de tot că l-au tăiat
Și în mare l-au aruncat.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2150, f. 103v—106v. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XX).

Titlul în ms.: *Istoriia lui Costandin vodă Brîncoveanu*.

Incipit: , ce poveste minunată
uzită în lumea toată.
i-nceput și din vecie,
Precum și la cărți ne scrie...

Desinil: ...Și toți să s<ă> jălcească
Ca în ceruri să s<ă> slăvească
Dumn<e>zeu să-l pomenească.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3049, in-8, f. 32v—33. Text fragmentar, numai 26 de rînduri. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. la XIX-lea, în lb. română, scrisă probabil de Alexandru Gabor, căruia i-a și aparținut manuscrisul în 1818.

¹ Cuvîntul e scris greșit.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : O pricină minunată
Ce au fost în lume toată
Di-nceput și din vecie
Precum și la carte scrie...

Desinit : ...Ia-n să ascul¹<i> și să prăveșt<i>
De acest domn tare și bogat
În ce chip i s-au împlătit
Că tiranul împărat.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3078, in-16°, f. 7—14. Miscelaneu, copie din anul 1809, în lb. română. A aparținut lui Toma sin Luca Tomulescu (sec.XIX), apoi lui Mihail Eminescu¹; dăruit Academiei Române de Titu Maiorescu (1904).

Titlul în ms. : *Cîntecele lui Ștefan vodă cu a lui Costandin vodă, cînd l-au tăiat împăratul înpreună cu cinci beizadele a lui.*

Incipit : O pricină minunată
Auzită în lume toată,
Auzită din vecie
Pre cum și la carte scrie...

Desinit : ...Cîț<i> cu ia să vor uni
Rele a obicinui
De nu să vor pocăi,
Toț<i> în iad să vor munci.

VII. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4730, in-4°, f.1—16v. Miscelaneu, copie de la începutul sec. al XIX-lea în lb. română. A aparținut lui Tudor Pamfile (1922). Manuscrisul mai cuprinde cronica rimată privind uciderea boierilor Bogdan și Cuza și aceea despre uciderea lui Gr. Ghica.

Titlul în ms. : *Discăpăfinarea lui Const<antin> vodă Brîncovanu de cătră turci, împlătită în Constantinopol la anul 1730 noemv<rie> 17. <sic>*

Incipit : O pricină minunată
Ce au fost în lumea toată
Din început și din veci...

Desinit : ...Ah, din ceriu un foc să cadă
Pe voi toți să vă ardă.
S-au făcută acest corbază <sic>
În vreme de ramazan.

VIII. Bibl. Centr. de Stat, București, ms. nr. inventar 4256, in-8°, f. 1 2. Text fragmentar, începutul lipsește; copie în lb. română din prima jumătate a sec. al XIX-lea. Manuscrisul mai cuprinde: stihuri privind uciderea lui Grigore Ghica, apoi stihurile uciderii boierilor Bogdan și Cuza, precum și stihurile botoșănenilor. Provine de la Gavril Pop.

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : Și cum de mine vă îndurați
Din țară mă înstreinați !
Domnul vă facă dreptate
De a voastră strîmbătate...

Desinit : ...Ș-au făcut acest corban
În vreme de rămăzan.

¹ Cf. A. I. Elian *Eminescu și vechiul scris românesc*, în *Stud. și cercet. de bibliologie*, 1955, I, p. 148.

IX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj, nr. 9, in-16°, f. 155—171; text cu lipsuri la sfârșit. Miscelaneu, copie din anul 1794, în lb. română, scrisă de Nicolae Olariu fără despărțirea versurilor. A aparținut Bibliotecii Centrale din Blaj.

Titlul în ms.: *Istoriia lui Costandin vodă* > Brîncoveanu în ce chip s-au adevărat, miercuri în stîmbăta <sic!> cea mare de lîngă Paști l-au luat.

Incipit: O pricină minunată

Auzită în lumia toată.

Preccum iată că vedem

Și cu ochii priveghem...

Desinit: ...Cînd d<oa>mna că au-zitū <sic!>

Rea furtună o au lovit

Și a tre zi s-au pomenitū, aminū.

X. Arh. Stat. Budapesta, Gubernium Transylvaniac, Comisia <sic!> Aulica în politicis, fasc. VI, doc. nr. 345, anexa 9, in-folio, 1 f. Copie de pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de Călin Crăciun (?)¹. Fotocopic la Bibl. Centr. de Stat București.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: O pricină minunată

Auzită în lumea toată

Pre cum și carte ne scrie...

Desinit: ...Ia vezi lumea cea bogată

Cîtu-l întru tot deșartă!

De acum plină în vccie

Mila domnului să fie, amin.

Ediții: Gr. Crețu, *Două stihuri din seculul trecut*, în *Conv. Lit.*, 1875—1876, IX, p. 325 și 329—331; I. Bîanu, *Cîntecul lui Brîncoveanu la 1809*, în *B. Com. Ist.*, 1915, I, p. 309—314; T. Pamfilie, *Un cîntec privitor la moartea lui Brîncoveanu*, în *Miron Costin*, Bîrlad, 1919, VII, nr. 5, p. 33—38; Ioan Lupăș, *Versuri istorice despre Constantin Brîncoveanu...*, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1928—1930, V, p. 460—462.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Constantin Diichiti

(a doua jumătate a sec. XVII — după 1715)

58. *Istoria oștrilor ce s-au făcut asupra Moreii la anul 7223 <1715>*

Descrierea românească — atribuită lui Constantin Diichiti — a campaniei turcești împotriva Moreii venețiene, la 1715, și luarea ei de către vizirul Gin Ali-pașa. Cu amănunte privind Țara Românească care a trebuit să participe la această expediție.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 239, f. 163—230; pentru descrierea codicelui vezi Nic. Costin, *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17, IV).

¹ Comunicat de tov. Bakos, lector la Universitatea din Debrețin.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: Bine și cu cădere iaste la toț<i> cel ce ar face călătorii. . .

Desinit: . . . dumnealul vel pah<a>r<nic> din poronca mării sale domnului nostru Io Ștefan voevod s-au întors în țară.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 264, in-folio, 50 f. Text cu lipsuri. Copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. română. A aparținut lui Ioan Argintoianu biv vel clucer și lui Gh. Argintoianu biv vel paharnic (1804), apoi lui D. A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Române în 1885.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: Bine și cu cădere iaste la toți cel ce ar face călătorii. . .

Desinit: . . . iar dumn<ea>lui vel paharnic din porunca mării sale domnului nostru Ioan Ștefan Cantacozino voevod s-au întorsu în țară. Deci cu acestea toate sfârșind și laudă lui d<u>mn<e>z<c>u> trimițînd, aduc plecăciune desăvîrșit, ca să fie darul priimit.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1355 (fost 6293), in-8°, 206 f. Copie din anul 1730, în lb. română, scrisă de Iane Dîmboviccanu logofăt de taină pentru Ianache Scarlat vel cămăraș. A aparținut unui Ștefan Greceanu (1773). Manuscrisul provine din biblioteca lui Șt. D. Grecianu.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: Bine și cu cădere iaste la toți cei ce ar face călătorii. . .

Desinit: . . . iară State vel pah<arnic> din porunca lui Ștefan vod<ă> Cantacuzino, s-au întorsu în țară. Aceasta iaste călătoria Moreii ce s-au făcut la l<ea>t 7223.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1616, in-8°, f. 1—145v. Copie din anul 1754, în lb. română, scrisă de Nicanor ieromonah de la mitropolia din Iași. Manuscrisul a aparținut mitropolitului Iacov al Moldovei (1778), ieromonahului Chiril Putneanu și lui Enache Cantacuzino biv vel vistier (1787); provine din biblioteca mitropolitului Iosif Naniescu.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: Bine și cu cădere iaste la toți cel ce ar face călătorii. . .

Desinit: . . . aduc plecăciune desăvîrșit ca să fie darul priimit.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3532, f. 187v—263v¹. Text cu lipsuri la sfârșit. Pentru descrierea codicelui vezi N i c . C o s t i n , *Domnia lui Nic. Mavrocordat* (17,VIII).

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: Bine și cu cădere iaste la toți cel ce ar face călătorii. . .

Desinit (f. 262v)¹: . . . Acole s-au dat leafa inicerilor, serdenghecițiilor și spahiilor de tril luni după rînduiala ce au.

Ediții: *Istoria oștirea ce s-au făcut asupra Moreii la anul 7223 (1715)*, în *Arhiva Românească*, Iași, 1845, ed. I, tom. II, p.1—186 și ed. a II-a, 1862, tom. II, p. 5—139; N. I o r g a , *Cronica expediției turcilor în Moreea, 1715, atribuită lui Constantin Diichiti și publicată de...*, Buc., 1913, XV+228 p.

Studii: N. I o r g a , *Cronicele muntene*, p. 421—423; N. I o r g a , *Ist. lit. rom.*, II, p. 243—245.

A se vedea și Bibliografia generală.

¹ Pagini inversate: 263v-r, și apoi 262v-r.

Anonim

59. Cronică a Țării Românești <1688—1733>

Cuprinde istoria Țării Românești în formă rezumativă începînd de la urcarea în scaun a lui Constantin Brîncoveanu pînă la luarea domniei de către Grigore II Ghica în 1733.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 269, f. 105—117; pentru descrierea codicelui vezi : *Istoria Țării Rumînești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,VI).

Titlul în ms. : *lipsește*¹.

Incipit : Și într-acea vrême iar s-au ridicat turcii cu mare oaste și au mersu asupra nemților...

Desinit : ... Io Grigorie Ghica voevod au venit domnu din Moldova și au întrat în scaun în București, mai 20 d<ni> l<ea>t 7241.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1713, f. 103—111v. Text cu lipsuri la sfîrșit (cuprinde numai anii 1688—1714). Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumînești, pe cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,XVIII).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Și într-ace vremi iar s-au rădicat turcii cu mare ost<e> și au mersu asupra nemților...

Desinit : ... că întîi au ertat vîcărîtul cu legătură mare cu blestem și cu groznică afurisănie de mulți arherei, ca să nu mai fie. Și au pus toate.

Ediții : Stoica Nicolaescu, *Letopiseșul Țării Rumînești*, în *R. ist. arh. și fil.*, 1910, [XI], p. 347—355; N. Simache și T. Cristescu, *Variante ale letopiseșului cantacuzinesc*, Buzău, 1942, p. 40—50.

Studii : N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 405—410; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, I, p. 557—559.

Anonim

60. Cronica mănăstirilor catolice din Țirgovîște <—1738>

Cuprinde o descriere istorico-economică și administrativă a Țării Românești (în XI capitole) de la „întemeiere” pînă la 1738. Se pune accentul pe conventul călugărilor minoriți din Țirgovîște.

I. Arh. Stat. Alba Iulia, ms. fără număr, în-8°, 18 f. Copie din sec. al XVIII-lea, în lb. latină. Manuscrisul a aparținut m-rii din Vințul de Jos; provine de la Arhivele Statului din Deva.

¹ Notă marginală : „de aici nainte s-au s<cris> dup<ă> alt l<e>topise<ț>”.

Titlul în ms. : *Conventus Tergovestiensis ad Sanctum Franciscum sacris stigmatibus insignitum.*

Incipit : Tametsi hic conventus jam ab ultimo bello turcico sub mina jaceat, quia tamen unus ex antiquissimis est...

Desinit : ... 1738 R. P. Stephanus Kaitar guardianus ¹.

Ediții : 1761. *Istoria monastirii catolice de la Tergovisce incepând de la timpul cei mai depărtați și pone la jumetatea secolului trecută redesă dapă documente scrise și monumentale*². Publicată de B. P. Hasdeu, în *Arh. Ist.*, 1865, tom. I, partea 2, p. 46—54 (text latin și trad. românească).

Nicolae Roset, vel logofăt

(cca. 1680—cca. 1759)

61. Genealogia lui Nicolae Mavrocordat voevod sau Prea slăvita vîță a prea luminatului și prea înălțatului domn Io Nicolae Alexandru voevod

Cuprinde genealogia familiei lui Nicolae Mavrocordat voievod, domn al Moldovei și apoi al Țării Românești (1709—1730), arătîndu-i-se descendența din vechii voievozi ai Moldovei.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 353, in-folio, f. 342—357v; pentru descrierea codicelui vezi Miron Costin, *De neamul moldovenilor* (15, IX).

Titlul în ms. : *Prea slăvita viță a prea luminatului și a prea înălțatului domnu Io Nicolae Alexandru voevod, marile, bunul și prea înțeleptul stăpînitor a toată Țara Rumînească dinpreună și cu toate slăvitele fapte a fericîților săi strămoși, carii cu mare laudă au înpodobit scaunile Dachiei; den istoriile țărilor noastre și a celor streine, pre scurt adunată în București întru al optulea an din a dooa domnie a mării sale, de dumnealui Nicolae Roset vel logofăt* 7235.

Incipit (f.342v) : Stihuri asupra peceteii și a viții.

Lumea să afla la mare mirare

Cum Orfeu putu cu a sa cîntare...

Desinit (f.343) : ... Cu slavă și cînte și te-npodobeste.

Incipit (f. 343) : Prea luminate prea înălțate și prea milostive doamne. Nu numai celor ce nu știia zugrăvi... <Inchinarea lui Nicolae Roset vel logofăt către voevod>.

Desinit (f. 344v) : ... rămliu pînă ce abur voiu avea, cu gura și cu inima al mării tale mică și plecată slugă, Nicolae Roset vel logofăt.

Incipit (f. 345) : Vița prea slăvitului neam. Alexandru vodă cel numit Bun... <Vița pe scurt>.

Desinit (f. 345) : ... și a despoților și a domnilor Dachiei.

¹ Este ultimul rînd din : *Catalogus Patrum ac Fratrum pie in Domino hoc in conventu defunctorum.*

² Publicată după un codice latin păstrat la preotul catolic din Tîrgoviște. Codicele poartă titlul : *Protocolum Provinciae Bulgariae et Walachiae*, p. 91 et sqq.

Incipit (f.345v) : Unul dintre domnii care-l eșlse cu Dragoș vodă de la Maramoroș... <Vița pe larg>¹.

Desinit (f.357v) :... cu necurmăte fericiri spre al obștil folos, pînă la adînci bătrînețe, amln.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1354 (fost 6282), în-8°, f.6—34v; cu mici lipsuri, cu marginalii în lb. latină. Miscelaneu, cople din 1727, în lb. romînă. scrisă de Stanciu erei² pentru Nicolae vodă Mavrocordat. A aparținut familiei G. Dem. Teodorescu. Manuscrisul mai cuprinde și alte variante ale Viței scrise de Constantin Văcărescu.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit (f. 6) : Lumea să afla la mare mirare

Cum Orfeu putu cu a sa cîntare...

Desinit (f.6v) :... cu slavă și cinste și te-npodobêște.

Incipit (f.7) : Prea luminate, prea înălțate și prea milostive doamne. Nu numai celor ce nu ștîla zugrăvi... <Inchinarea lui Nicolae Roset vel logofăt către voevod>.

Desinit (f.9v) :... rămlu pînă ce abur volu avea, cu gura și cu inima al mării tale prea plecată slugă, Nicolae Roset vel log<o>f<ă>t.

Incipit (f.10) : Vița prea slăvitulul neam. Alexandru vodă cel numit Bun... <Vița pe scurt>.

Desinit (f.11) :... și a despoților și a domnilor Dachiei.

Incipit (f.12) : Unul dintre domnii carel eșlse cu Dragoș vodă... <Vița pe larg>¹.

Desinit (f.14v) :... cu necurmăte fericiri spre al obștil folos pînă la adînci bătrînețe.

Ediții : Nicolae Roset, *Pré slăvita viță a pré luminatului și pré îndlțatului domnă Io Nicolae Alexandru voevod*, în *Trompette Carpatiloru*, Buc., 1866, IV, nr. 423, 424, 425, 1872, X, nr. 963, 964.

Studii : G. Dem. Teodorescu, *Origina Mavrocordafilor*, în *Arhiva*, Iași, 1894, V, p. 294—300; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 227—232.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Constantin Văcărescu, vel vistier

(prima jumătate a sec. XVIII)

62. Genealogia lui Nicolae Mavrocordat voevod

sau

Luminata viță a neamului prea luminatului Io Nicolae Alexandru voevod

Cuprinde genealogia familiei lui Nicolae vodă Mavrocordat domn al Moldovei și apoi al Țării Romînești (1709—1730), arătîndu-i-se descendența din vechii voievozi ai Moldovei.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1299, în-8, f. 3—16. La f. 17r-v un fragment al viței în formă prescurtată, scris în lb. greacă de altă mînă, după textul lui Nicolae Roset și cel al lui Constantin Văcărescu. Compilație de cronici, copie din anul 1725, în lb. romînă, scrisă de

¹ Această formă a viței are marginalii în lb. latină.

² Cf. și ms. rom. 58 al Acad. R.P.R.

Stanciul erei de la biserica Tuturor Sfinților din București pentru Nic. Mavrocordat voevod. Manuscrisul a aparținut lui Tache Anastasiu și profesorului Iosif Fleischer din Suceava. De la f. 33 — 41v, un pinax pentru întregul manuscris. Compilația mai cuprinde cronicile lui Nicolae Costin, Axinte Uricariul și Radu Popescu privind domniile lui Nicolae Mavrocordat.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit (f.3): Vița domnescului neam al mării sale Io Nicolae Alexandru voevod, domnul Țării Rumînești care să trage de la laudatul Alexandru vodă domnul Moldovei, carele cel bun și cel mare s-au numit... <Vița pe scurt>.

Desinit (f.4): ... și de două ori Țării Rumînești.

Incipit (f.5): Alexandru vodă, carele cel bun și cel mare s-au numit... <Vița pe larg>.

Desinit (f.16): ... pînă întru adînci și albe bătrînețe, aminu.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1354, f. 38—53. De la f.53v — 54, o traducere în lb. latină a viței pe scurt de Nicolae Roset, scrisă de altă mînă¹. Pentru descrierea codicelui vezi Nicolae Roset, *Vița lui Nicolae Mavrocordat* (61, II).

Titlul în ms.: *Luminata viță a neamului prea luminatului și blagocestivului domn a toată Țara Rumînească, Io Nicolae Alexandru voevoda, scoasă din lătopiseșele moldovenești, cu porumca înălțîmii sale de prea plecatul den slugile mării sale Costandin Văcărescul vel vistier la leat 7235*.

Incipit (f. 39): Vița domnescului neam al mării sale Io Nicolae Alexandru voevod... <Vița pe scurt>.

Desinit (f.40): ... și de două ori Țării Rumînești.

Incipit (f.41): Alexandru vodă, carele cel bun și cel mare s-au numit... <Vița pe larg>.

Desinit (f.53): ... pînă întru adînci și albe bătrînețe, aminu.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1354, f. 56 — 72v. Cuprinde vița pe scurt și pe larg scrisă în lb. greacă. Pentru descrierea codicelui vezi: Nicolae Roset, *Vița lui Nicolae Mavrocordat* (61,II).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit (f.56): 'Ο περιφημος 'Αλέξανδρος βοεβόδας, ὅστις ἐπεμψε <Vița pe scurt>.

Desinit (f. 57): ... δις δὲ τῆς Οὐγγροβλαχίας.

Incipit (f.58): 'Ο 'Αλέξανδρος βοεβόδας, ὁ ἐπικληθεὶς... <Vița pe larg>.

Desinit (f. 72v): ... εἰς ἑτη πάμπολλα καὶ πανευτυχῇ μέχρι γήρων βαθυτάτου, ἀμήν.

N.B. Pentru genealogia lui Nic. Mavrocordat de Const. Văcărescu vezi și Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Rumînești*.

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, II, p. 232—235.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Anonim

63. *Cronologie a domnilor Țării Romînești începînd cu Radu vodă Negru <1290-sec. XVIII>*

Cuprinde date sumare în privința voievozilor Țării Romînești pornind de la anul 1290 și mergînd pînă în secolul al XVIII-lea.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3162, f. 94—101. Text cu lipsuri (cuprinde anii 1290—1786). Pentru descrierea codicelui vezi: *Stihurile pentru uciderea lui Hangerli voevod* (77,II).

¹ Acest fragment începe: „Origo celsissimae familiae extracta ex historiis Moldaviae...” și sîrbește: „... ex Iagellonum despotarum, ac Daciae principum familiis”.

Titlul în ms. : *Istoriia domnilor Țării<i> Rum<t>nești cți au <s>tdtutu din vremea Radului ei să cheamă Negru, care s-au pogorlt di<n> Țara Ungurească¹ cu oști și au gonitū pi tātari, care lă-cuia într-aciste locuri și au stātutu domnu al Țării<i> Rum<t>nești la leatu dā la H<ri>s<los> 1290.*

Incipit : 1. Radu vodă Negru au stātutu tntliu domnu al Țării<i> Rum<t>nești la leatu 1290 și au făcutu biserica cea domnească dā la Argeș...

Desinit : ... 85. Necolae Petru Mavroghin<i>² v<oe>vodă... au vinit în scaun cu obiș-nultu³ halaiu în 11 zile ale lui mai.

II. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. 164, in-8, f. 125—131 (cuprinde anii 1290—1716)⁴. Miscelancu, copie din prima jumătate a sec. al XVIII-lea, în lb. greacă, scrisă de mai multe mlini. A aparținut bibliotecii Seminarului central din București.

Titlul în ms. : *Ἱστορία τῶν αὐθεντῶν τῆς Οὐγγροβλαχίας ὅσοι αὐθεντευσαν ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἤλθεν ὁ Πάδουλ βοεβόδ<ας> ὀνομαζόμενος Νέγρος ὁ ὁποῖος ἐκατέβη ἀπὸ τῆν Οὐγγαρίαν, καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Οὐγγροβλαχίαν μὲ στρατεύματα, καὶ ἐδίωξε τοὺς Τατάρους ὅπου ἐκατοικοῦσαν εἰς τὸν τόπον, καὶ ἔγινε αὐ⁵ αὐθεντης εἰς τοὺς 1290 ἀπὸ καὶ καταβάζεως <Istoria domnilor Țării Românești, cți au domnit de la vremea cînd a venit Radul voievod, numit Negru, care a coborît din Ungaria și a venit în Țara Românească cu oști și a izgonit pe tātarii care locuiau în țară și s-a făcut primul domn în anul 1290 de la pogorîrea lui Hristos>.*

Incipit : *Ἐκδοὺλ βοεβόδ<ας> ὁ Νέγρος ἔγινε αὐ⁵ αὐθεντης...*

Desinit : ... *Ἀνθύμου τοῦ ἐξ Ἰβηρίας καὶ ἄλλων πολλῶν τῶν ἀρχιερέων.*

N. B. Pentru *Cronologia domnilor Țării Românești* vezi și Șerban și Gr. Andronescu, ms. rom. nr. 3682, f. 17—21.

Dumitrache medelnicerul⁴

64. Cronologia tabelară <1215 — sec. XVII>

Cuprinde lista domnilor Țării Românești întocmită după letopisește, după hrisoave și după pisanii, începînd cu Radu vodă Negru. (Pentru data la care se sfîrșește, vezi la fiecare manuscris în parte).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1322, f. 2—22v (cuprinde anii 1215—1648)⁵. Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumtnești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini* (50,XVI).

Titlul în ms. : *lipsește.*

Incipit : După pisanie 6723. Radul vodă Negru, care pisanii mănăstirii Cîmpulungului arată...

Desinit : ... Tot Leaotă <sic !> Basarab vo<evo>d.

¹ Cuvîntul e scris greșit.

² Cuvîntul e scris neclar.

³ În manuscris e notat greșit anul 1718 ianuarie 2 pentru înscăunarea lui Nicolae Mavro-cordat în prima sa domnie în Țara Românească.

⁴ Atribuită succesiv logofătului Radu Greceanu, stolnicului C. Cantacuzino și lui Florea erei. Pentru identificarea autorului vezi Aurora Ilieș, *Autorul Cronologiei tabulare* (studiu în ms.).

⁵ Conține foarte multe date cronologice greșite.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4649, f. 285—322v (cuprinde anii 1215—1687). Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, XXXI).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: După pisanii 6723. Radul v<oe>v<o>d Negru...

Desinît:... 7175—1667. Tot Radul v<oe>v<o>d sin Leon. 7175—1667.

III. Bibl. Raion. Turnu Severin, ms. nr. inventar 1976, f. 207—274 (cuprinde anii 1215—1667). Pentru descrierea codicelui vezi *Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini* (50, LIII).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: După pisanii 6723. Radul voevod, care pisania mănăstirei Cîmpulungului arată cum că o zidise măriia sa...

Desinît:... După letopisiște ¹ 7175 tot Radul voevodă 1667 sin Leonă.

Ediții: Const. Cantacuzino, *Stolnicul, Operele lui*, publicate de N. Iorga, ..., Buc. 1901, p. 19—40.

Studii: Șt. D. Grecianu, *Scrierile lui Radu logofetul chronicarului*, în *Revista română*, 1861, I, p. 576—577 și 1862, II, p. 247—252; și idem, cu același titlu, Buc. 1904, p. 3—7; Al. A. Vasilescu, *Cronologie tabelară. Data alcătuirii și autorul ei*, în *R. Ist. Rom.*, 1932, II, p. 367—381, 1933, III, p. 54—77.

Mihai Cantacuzino banul

(1723—cca. 1793)

65. Istoria Țării Românești <1215—1776>

Cuprinde istoria politică a Țării Românești de la 1215 pînă la 1776, urmată de o descriere economico-administrativă.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 409, in-4, f. 68—79v. Text fragmentar ², culegere factice, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. română. A aparținut lui D.A. Sturdza, care l-a dăruit Academiei Române în 1885.

Titlul în ms. (colontitlu): *Perilipsis al Țării Rumânești*.

Incipit: ce i să da. Și afară vel spăth<a>r cu cărți de la margini de la căp<i>t<a>ni...

Desinît:... boieri<i> curți<i> domnului, vel cămăraș are leafă dupre starea personi<i> sale.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 468, in-8°, f. 18—143v. Text fragmentar, numai istoria politică. Miscelaneu, copie din anul 1820 (?), în lb. română, scrisă de mîna unui Aleco (?). A aparținut lui D.A. Sturdza, care l-a dăruit Academiei Române la 1898.

Titlul în ms.: *Istoriia Țării<i> Rum<t>nești*.

Incipit: Radu vod<ă> Negru leat 1215. Acesta creă domnu al Ungarij...

Desinît:... și pă urmă el s-au dus la Rusiia.

¹ Titlu cap de coloană în susul paginii.

² Unele capitole se succed în altă ordine decît în textul editat.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **2701**, in-folio, 102 f. Text cu lipsuri la sfârșit. Copie de la începutul sec. al XIX-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. A aparținut lui N. Bassarabescu și Bibliotecii Centrale din București; provine de la Muzeul de Antichități din București (1903).

Titlul în ms.: *Istoriia Valahiei.*

Incipit: Cap. I. De cinc să stăpînea mai naintc Valahlia...

Desinit: ... iar log<ofă>t lui vel căp<i>t<a>nu să-i treacă pe toți în condică.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. **3119**, f.7–11. Text fragmentar, numai partea finală. Pentru descrierea codicelui vezi: *Naum Rîmniceanu* (72,I).

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Palanga, Dlmbul de la mănăstirea Țintea...

Desinit: ... adevă de la Nicopoia la Craiova cite 6 cai în fieștecare minzil ¹.

V. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **42**, in-8°, 220 f. Copie din sec. al XVIII-lea, în lb. greacă. Tabla de materii (f.3–5) e scrisă în grecește de o mînă mai nouă. La f.1,107, 109 și 219v–220v sînt intercalate – respectiv adaose – texte românești autografe ale lui Mihai Cantacuzino (?). Manuscrisul a aparținut bibliotecii lui D. A. Sturdza.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Κεφ. ἀ^{ον}. Περὶ Βλαχίας... Ἡ ρουμίνα τζάρα ἦν ἡ αὐτὴ μετὰ τοῦ Ἑρδελίου..

Desinit: ... ἔως τὸ σύνορον Ρασβάρτου ὥραι 12.

VI. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **202**, in-8°, 66 f. Text fragmentar, numai cap. XXXVII – L²; ultimul capitol e neterminat, se oprește la 1714. Copie de pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea, în lb. greacă. A aparținut lui Constantin Erbiceanu.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Κεφ. -^{ον} λζ^{-ον}. Δευτέρα προσκυνησις – 1460 Αὐθεντεύοντος τοῦ Λαγιωτα βοδα Μπασαράμπα...

Desinit: ... μὲ 4 μπειτζεδέδες υιούς του.

VII. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **916**, in-8°, 177 f. Copie de pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea, în lb. greacă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut bibliotecii lui D. A. Pappazoglu. Manuscrisul prezintă diferențe față de ediția din 1806.

Titlul în ms.: Περὶ Βλαχίας σύνοψις. Ἀπὸ τίνος παλαιόθεν ἐξουσιάζετο καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν νῦν ἐν τῇ Βλαχίᾳ κατοικούντων λαῶν... <Despre Țara Românească pe scurt. De către cine era stăpînită din vechime și începutul neamurilor care locuiesc azi în Țara Românească...>.

Incipit: Κεφ. ^{ον} α^{ον}. Περὶ Βλαχίας. Πρώτερον ὑπὸ τίνος ἡγεμονεύετο...

Desinit: ... 3 Καλινέστι.

VIII. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. **917**, in-8°, f.11–163. Miscelaneu, copie de pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea, în lb. greacă. A aparținut lui Andreu din Cerven și mai tîrziu lui D. A. Pappazoglu.

Titlu în ms.: *lipsește.*

Incipit: Κεφ. ^{ον} α^{ον}. Περὶ Βλαχίας. Πρώτερον ὑπὸ τίνος ἡγεμονεύετο...

Desinit: ... τοῦ διβανίου καὶ ζουδέτζος τῆς Κραγιώβας καλ.

IX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. **88**, in-8°, 449 f. Copie din primul an al sec. al XIX-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. De la f.I – IV v o tablă de materii.

¹ Capitoul *Conacelor*, al cărui final e cel de mai sus, nu se găsește în traducerea lui Sion.

² Împărțirea pe capitole nu corespunde ediției în lb. greacă, Viena, 1806, p. 128–287.

A aparținut lui Stan și Nic. Furnică (1811) și lui Gheorghe Carcaleț (1821), apoi lui Timotele Cipariu; provine de la Biblioteca Centrală din Blaj.

Titlul în ms.: *Istoriia Țării Rumânești, politicească și gheograficească din starea ei cea veche pînă la anul 1774.*

Incipit: Istoriia a Țării Românești. Cap. 1. De cine să obîndula <sic!> mai nainte Țara Rumînească și din care vreme au venit într-acest pămînt mutările cu lăcuința ale romanilor...

Desinit: ... de la episcopia Rîmnîcului din sus de Olt, pînă la hotarul Razvdodu <sic!> ceasuri deoseprezece¹.

X. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. grec. nr. 6, in-8°, 352 p. Copie de pe la începutul sec. al XIX-lea în lb. greacă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut unui Răducanul (?), apoi lui Timotele Cipariu.

Titlul în ms.: Περὶ Βλαχίας σύνοψις <Despre Țara Romînească pe scurt>.

Incipit: Ἀπὸ τίνος παλαιόθεν ἐξουσιάζετο...

Desinit: <Un tabel statistic>... ἕως τὸ σύν<ορ>ον Ῥαζβάνδου ὥραι¹.

N. B. Pentru cronica lui Mihai Cantacuzino vezi și N a u m R î m n î c e a n u.

Ediții: Ἱστορία τῆς Βλαχίας πολιτικὴ καὶ γεωγραφικὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης αὐτῆς καταστάσεως ἕως τοῦ 1774 ἔτους. Νῦν πρῶτον φιλοτίμῳ δαπάνῃ ἐκδοθεῖσα τῶν τιμιωτάτων καὶ φιλογενῶν αὐταδέλφων Τουνοῦσλῆ², Viena, 1806, VIII + 367 + 71 p.; *Istoria politică și geografică a Țerei Romanesci de la cea mai veche a sa întemeiere pînă la anul 1774. Dată mai antaiă la lumina în limba grecească la anul 1806 de Frații Tunusli, tradusă de George Sior*, Buc., 1863, VI+II+192 p.

66. Genealogia familiei Cantacuzinilor <1341—1787>

Cuprinde date asupra familiei Cantacuzino începînd cu o descendență fabuloasă din familia Valois (Franța); pornește de fapt de la împăratul Ioan Cantacuzino (1341) și se oprește la 1787.

I. Bibl. Centr. de Stat București, ms. nr. inventar 3617, in-folio, 244 f.; copie cu litere latine din sec. al XIX-lea (ante 1874). A aparținut caimacamului Constantin Cantacuzino (1874).

Titlul în ms.: *Genealogia familiei Cantacozinilor a căruia isvortre se trage din neamul de Valua din Pairii de Franța, începîndu-se de la anu 800, pogoară pînă la anul 1787.*

Incipit: Gran-metrii. 1341. Ioan Cantacozino împăratul...

Desinit: ... Într-aceasta se încheiă toată familia Cantemirilor pînă astăzi în anul 1787³.

¹ Fraza de mai sus este sfîrșitul unei statistici.

² Nu s-a mai tradus titlul ediției în lb. greacă, pentru că titlul traducerii lui G. Sion slujește ca atare.

³ Urmează la f. 240—244 : „Scara genealogiei familiei Cantacosinilor și a altor neamuri ce s-au încuscat cu cei după urmă Cantacosini.”

Ediții: Cesar Bolliac, *Genealogia Cantacoziniloră*. In *Buciumul*, Buc., 1863, I, nr. 23–27, 29–32, 34–35, 39–42, 62, 75–77, 82, 84–86, 88, 129–132, 135, 138, 141, 146–147; începînd numai de la Postelnicul Constantin Cantacuzino, in *Trompetta Carpatiloru*, Buc., 1865, I, nr. 5–10, 14–20, 30–31; Mihail Cantacuzino, banul, *Genealogia Contacuzinilor*, publicată și adnotată de N. Iorga; Buc., 1902, XI+565 p. + 9 tabele genealogice.

Studii (la operele banului M. Cantacuzino): N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 410–420; George Pascu, *Mihail Cantacuzino*, in *Cercet. ist.*, Iași, 1925, I, p. 66–78; N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, III, p. 122–136; Ilie Corfus, *În legătură cu opera lui Mihail Cantacuzino*, in *R. Ist. Rom.*, 1946, XVI, p. 129–141.

A se vedea și Bibliografia generală.

Anonim

67. 'Ιστορία τοῦ Σταυραύκ ὀγλοῦ <Istoria lui Stavaracoglu> <1765>

Cronică rimată povestind viața strălucită și apoi căderea năprasnică a lui Stavrache, capuchehaiaua la Poartă a domnului Țării Românești (1765).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4468, in-8°, f. 43–48v. Miscelaneu, copie în versuri de pe la sfîrșitul sec. XVIII (cca. 1798), în lb. romînă, scrisă de mai multe mîini între care și a lui Grigore logofătul de la Mitropolia Țării Romînești. A aparținut lui Aurel Filimon (1916). Manuscrisul mai cuprinde Cronica slovenilor de Gheorghe Brancovici (vezi Partea a III-a, *Transilvania*).

Titlul în ms.: *Istoriia lui Iordache Stavarache biv vel spătar și baș capichihaia al Țări<i> Munteneghi; s-au scrisu la ani<i> 1767 iunii 22.*

Incipit: Iar ascultați frați și priiatinli, istoriia aceasta
A lui Stavarache, zicu, ce-au pătititu în lumea aceasta.
În Țarigradu s-au aflatu un bolariu mare,
Spatariu după vredniciie, ca un balauriu de tare...

Destin: ...Vedeți, bolari, avérea cea multă ce face,
La ce hal și la ce moarte tot trage,
Pecum l-au trasu și pe acest bolari mare
De să ținea că este ca un leu de tare.

II. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. 1340, in-8°, 10 f. Copie din anul 1794, în lb. greacă, scrisă de Nicolae Costandachi. Cronica — deși în versuri — e scrisă în chip continuu, fără separarea versurilor.

Titlul în ms.: 'Ιστορία διὰ στίχων ἀπλῶν περιλαμβάνουσα τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις πύσας τοῦ μεγάλου ἄρχοντος καὶ σπαθαρίου τὴν ἀξίαν Σταυράκη. 'Ενετίησιν ᾠψδ — 1794 <Istoria în versuri simple cuprinzînd viața și faptele toate ale celui cu demnitatea de mare boier și spătar, Stavrachi. Veneția 1794>.

Al doilea titlu : 'Ιστορία τοῦ Σταυραύκ ὀγλοῦ ἄρχοντος καὶ σπαθαρίου <Istoria lui Stavracoglu, boier și spătar>.

Incipit : 'Ικούςατε ἄχροαταί, αὐτὴν τὴν ἱστορίαν...

Desinit : ἀπὸ τὸ ἄδικον λοιπὸν ὅλοι νὰ φυλαχθῇτε.

Ediții : 'Ιστορία διὰ στίχων ἀπλῶν περιλαμβάνουσα τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις πάσας τοῦ μεγάλου ἄρχοντος καὶ σπαθαρίου τὴν ἀξίαν Σταυράκη ἔτι δὲ καὶ τὸ κατ'αὐτὸν πολλῶν δακρύων ἄξιον δρᾶμα, τὸν ἐπονείδιστον δηλαδὴ θάνατον, καὶ τέλος τὸ θρηνωδέστατον.

Ἐπετίθην αὐτῇ 1767. *Con licenza de' Superiori*. <Histoire en grec vulgaire et en vers, comprenant la vie et toutes les actions du grand prince le spathar Stavrakis, ainsi que le drame digne de tant de larmes dont il fut le héros, à savoir sa mort ignominieuse et sa fin très-lamentable. Venise 1767. Avec permission des Supérieurs >¹; Émile Legrand, *Recueil de poèmes historiques en grec vulgaire relatifs à la Turquie et aux Principautés Danubiennes*, Paris, 1877, p. 191—223; Constantin N. Mateescu, *Istoria lui Iordache Stavrache biv-vel spătar al Țării Românești*, în *Viitorul*, Iași, 1902, V, nr. 8, p. 6, nr. 9, p. 6—7, nr. 10, p. 6—7, nr. 12, p. 5—6, nr. 14, p. 7; Constantin C. Giurescu, *Istoria lui Iordache Stavracoglu*, în *Omagiu lui I. Bianu*, Buc., 1927, p. 201—216.

Studii : C. N. Mateescu, *Însemnări pentru povestea versificată : Istoria lui Iordachi Stavrachi biv vel spătar*, în *Arh. Oltenei*, 1928, VII, p. 412—413.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Nicolae Rusinescu vistier

(a doua jumătate a sec. XVIII)

68. Istoria Țării Rumânești de la leat 1769

Cronică rimată povestind intrarea rușilor și a partizanilor lor în București, cu prilejul războiului ruso-turc (1769).

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 987, in-folio, f. 261r-v. Text fragmentar. Culegere factice, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. română. A aparținut lui Gh. Barițiu. Manuscrisul mai cuprinde stihuri privind uciderea voievodului Hangerli.

Titlul în ms. : *Stihuri făcute de visteru <sic !> *Nicolai Rusinescu *² din Craiova asupra răsmiriți<i> rușilor din anu 1765 și 1769.*

Incipit : Vai de Țara Rumânească,
Cine întâi să o mai jeliască !
Foarte era minunată
În toată lumea lăudată. . .

Desinit : ...luindu³ cadelniți și icoane
Îmbrăcați toți în filoane
Țîindu crucile în mînă
Întîmpină oaste creștină.

¹ După É. Legrand, *Recueil de poèmes historiques*, p. 198.

² Cuvintele cuprinse între asteriscuri sînt șterse cu altă cerneală, poate de altă mînă.

³ Cuvîntul e scris greșit.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1319, in-8°, f.2—8v. Miscelaneu, copie din anul 1789, în lb. română, scrisă de Curt Zarefu (?). Manuscrisul provine din biblioteca episcopului Dionisie de Buzău.

Titlul în ms.: *Istoriia Țării Rumtnești dă lă <sic> liat 1769.*

Incipit: Săracă Țara Rumlniască,
Cine întliu să te jăliască!
Unde erai minunată
De totă lumia lăudat<ă>...

Desinit: ... Făcură o mare veselie
Sus în deal la Mitrop<o>liie.
Foarte frumosu o cinstiră,
Dar muschicește băură,
De la masă să sculară,
Care vrură și jucară!

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1735, in-8, f. 282—287. Miscelaneu, copie de la sfârșitul sec. al XVIII-lea, în lb. română. A aparținut familiei Șt. D. Grecianu.

Titlul în ms.: *Istoriia Țării Rumtnești.*

Incipit: Săracă Țară Rumlnaască
Cine întli să te jăleaască,
Că ai rămas la o stare
Dă ești vrednică de jale...

Desinit: ...Ci numai mila domnului să fie
De acum pînă în vecie.

Ediții: Const. N. Mateescu, *Istoria Țării Rumtnești de la anul 1769, în Viitorul, Iași, 1902, IV, nr. 19, p. 6—8*; *Stichuri facule de visteriulu Nicolae Rusinescu dein Craiova asupra resboiului russiloru dein anii 1765 și 1769, în Transilvania, Brașov, 1873, VI, p. 93—94*; N. Iorga, *Manuscrisele din biblioteca episcopului de Buzău, Dionisie, în R. Ist., 1918 IV, p. 156—162*; N. Drăganu, *Istoria Țării Rumtnești de la leatu 1769 și a Bucureștilor, săracii, în Dacoromania, 1927—1928, V, p. 509—516.*

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom., II, p. 559.*

A se vedea și *Bibliografia generală.*

Dumitrache medelnicerul¹

(cca. 1720—1796)

69. Cronica războiului ruso-ture de la 1768—1775

Cuprinde istoria Țării Românești pornind de la războiul ruso-ture din 1768 încheiat cu pacea de la Küciük-Kainargi (1774), pînă la începuturile domniei lui Alexandru Ipsilanti, februarie 1775.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 399, in-8, f.1 151v. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (după 1782), în lb. română, scrisă de două mîini. A aparținut lui M. Kogălniceanu. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1882).

¹ Dumitrache era medelnicer pe cînd și-a scris cronica; cf. ediția critică a cronicii sale pregătită de Aurora Ilieș (în manuscris la Institutul de Istorie al Acad. R.P.R.).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Crăiia Leșască fiind legiuită ca să nu pogoare tot unui neam cu moștenire...

Desinit : ... și dă acolo împreună am venit pînă în București. Și șazu măriia sa în scaun la fevr<uarie> 3, 1775 ¹.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2457, in-8°, 179 f. Cronica are o prefață scrisă de copist (f.1r-v) și o tablă de materii (f.179r-v). Copie din anul 1782, în lb. română, scrisă după original de Nicolae Pitișteanu, fiul lui Manul biv vtorl comis. Manuscrisul provine de la Muzeul de Antichități din București.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit (f.1) : Din vedere cu ochii și a face minunat lucru laste, iar nevăzînd și din firească epimelie și a tocmi de minune și de a să povesti lucrul este... <prefața lui Nic. Pitișteanu>

Desinit (f.1v) : ... și perierghiia ce are la orice. De Nicolae Pitiștean<u>... 1782 av<us>t 22.

Incipit (f.2) : Crăiia Leșască fiind legiuită ca să nu pogoare tot unui neam moștenire...

Desinit (f.161v) : ... și dă acolo împreună am venit pînă în București. Și șazu măriia sa în scaun la februarie 3 d<ni> 1775 ².

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 2802, in-8°, 157 f. Text cu lipsuri la început. Cople din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (măinte de 1783) ³, în lb. română. Manuscrisul a aparținut lui Nic. Leh<liu> biv vel paharnic (1783), apoi lui N. Bassarabescu și Bibliotecii Centrale din București; provine de la Muzeul de Antichități din București (1903).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Avstriia larăși pentru alte pricinl și pentru rudenii, să chitea cu nădejde ca să coprinză și să stăp<lt>nească Lehiia împreună cu lubltu<lt> său Sacson...

Desinit (cf. 155v) : ... și dă acolo am venit pînă în București. Și șazu măriia sa în scaun la fevr<uarie> 3 d<ni> 1775 ¹.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3506, in 8°, 165 f. Copie din ultimul sfert al sec. al XVIII-lea, în lb. română. Manuscrisul a aparținut stolnicului Răducan Poenaru; provine de la familia Parisianu.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Crăiia Leșască fiind legiuită ca să nu pogoare tot unui neam cu moștenire...

Desinit : ... și dă acolo împreună am venit în București. Și șazu măriia sa în scaun la februarie 3 d<ni> 1775 ¹.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4859, in 8°, f.7-176v. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea sau începutul celui de-al XIX-lea, în lb. română. Manuscrisul provine de la J. Acrivescu.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : Crăiia Leșască fiind legiuită ca să nu pogoare tot unul neam moștenirea...

Desinit (f. 175) : ... Și dă acolo împreună am venit pînă în București. Și șazu măriia sa în scaun la februarie 3, leat 1775 ¹.

¹ Cronica se încheie cu copia unui act din 1769, semnat de împărăteasa Ecaterina II.

² Cronica se încheie cu copiile a două acte, unul din 1769, semnat de împărăteasa Ecaterina II, iar celălalt, un firman din 1774 al sultanului Hamit.

³ Cf. f. 159 din ms.

Ediții: *Istoria evenimentelor din Orientă cu referință la principatele Moldova și Valahia din anii 1769—1774, scrisă de bio vel stol. Dumitrache și editată după copia lui Nicolae Piteșteanulă din anii 1782, de V. A. Urechia, în Anal. Acad. Rom., Mem. secf. ist., ser. II, tom. X, 1887—1888, p. 352—479 (și extras).*

Studii: *Giorge Pascu, Dumitrachi Varlaam, în Conv. lit., 1925, LVII, p. 282—296; I. C. Filitti, Cine e cronicarul Dumitrache, în Conv. lit., 1925, LVII, p. 827—833; I. C. Filitti, Cronicarul Dumitrache, în R. ist. rom., 1933, III, p. 194—202; N. Iorga, Ist. lit. rom., III, p. 113—117; I. Ionașcu, Lucruri noi despre cronicarul Dumitrache, în R. ist. rom., 1939, IX, p. 246—263.*

A se vedea și Bibliografia generală.

Dionisie Eclesiarhul

(a doua jumătate a sec. XVIII—cca. 1820)

70. Hronograf al Țării Românești de la 1764—1815

Cuprinde istoria Țării Românești de la 1764 pînă la 1815

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3537, in-8°, 155f. Autograf, scris între 1814—1815 în lb. romînă. De la f. 5—7 o tablă de materii. Manuscrisul a aparținut lui G. O. Gîrbea din Tîrgoviște (1875), apoi lui R. Novian și lui Grigore Tocilescu. Dăruit Academiei de Facultatea de litere din București (1910).

Titlul în ms. (f. 9): *Hronograf*.

Incipit (f. 1): Însămănare. Aflat-am scris într-o cărțuile tipărită...

Desinit:... iar scumpetea să tot înalță cu mare preț din zi în zi la toate cêlia, mai vîrtos banii să ridică tot cu adaos.

Ediții: *Dionisie Eclesiarhul, Chronografulu Țerei Rumanesci de la 1764 pana la 1815 scrisă de... la anulu 1814, în Tesauru, 1863, vol. II, p. 159—236; Dionisie Eclesiarhul, Cronograful Țerei Rumânești scris de... Cu o prefață de dr. C. S. Nicolădescu-Ploșcor, Rimnicul Vilcea, 1934, XIX+215 p.*

Studii: *Ion Donat, Dionisie Eclesiarhul. Constatări și observații noi, în Arh. Olteniei, 1934, XIII, p. 286—301.*

A se vedea și Bibliografia generală

Ioan Agapie

(a doua jumătate a sec. XVIII)

71. 'Ιστορία τοῦ αὐθέντου Μαυρογένου διὰ στίχων <1786—1790> <Istoria în stihuri a domnitorului Mavrogheni >

Satiră în versuri la adresa lui Nicolae Mavrogheni, voievodul Țării Românești, concepută ca un răspuns la scrierile lingușitoare care se adresaseră domnului. Lipsesc date cronologice și elemente concrete de valoare istorică.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 118, in-4°, f. 42—45. Miscelaneu, copie din sec. al XIX-lea, în lb. greacă.

Titlul în ms.: Ἱστορία τοῦ αὐθέντου Μαυρογένου διὰ στήχων πολιτικῶν συντεθῆσα παρὰ τοῦ Ἰωάννου Ἀγαπίου <Istoria domnitorului Mavrogheni în stihuri politice, alcătuită de Ioan Agapie>.

Incipit: εἶδα πολὰ προσόπατα χρήσιμα τιμημένα...

Desinit: ...καὶ τῆς ψυχῆς τ'ἐκερδесεν κόλασιν ἐωνία. στυχοι: 168.

Naum Rîmniceanu

(a doua jumătate a sec. XVIII—cca. 1839)

72. Catagrafie de istoria Țării Românești <1290—1834>

Cuprinde istoria Țării Românești de la „întemeiere” pînă la 1834, precedată de o introducere privind originea poporului român și urmată de o descriere geografico-economico-administrativă, care se oprește pe la 1800. Cu împrumuturi masive din opera atribuită lui Mihai Cantacuzino.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3119, in-4°, f.1—6v. Text fragmentar numai șase capitole din introducere. Miscelaneu, copie din anul 1800, în lb. română. Manuscrisul mai cuprinde un fragment din cronica lui Mihai Cantacuzino.

Titlul în ms.: *Cuvînt înaintea la adunarea hrisologhii domnilor țării noastre.*

Incipit: Cap. 1. Nu nestatornicia lucrurilor aceștii vremelnice lumi, ci răzvlătirea <sic!> firii oamenești pricinuieste tot felu dă schimbări...

Desinit: ... căroră, după Meletie, înpărați<i> grecești le zicea despoți, iar slovenește gospodar, iar lesește <oe><o>d.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Blaj nr. 40, in-8°, p. 1—99, 101 și 121—199. Miscelaneu, copie scrisă între 1800 și 1840, în lb. română, de mai multe mîini. A aparținut lui Timotei Cipariu și Bibliotecii centrale din Blaj.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Partea I. Incipit (p. 1): Cuvînt înaintea la adunarea hronologhii domnilor țării noastre. Nu nestatornicia lucrurilor aceștii vremelnice lumi, ci răzvrătirea firii omeneshti pricinuieste tot felul de schimbări întru această vremelnică lume...

Desinit (p. 56): ... Tragerea neamului avînd din Clocociog

Iar nașterea, nemernicia altui loc ¹.

Partea a II-a. Incipit (p. 56): Hronologhia domnilor Țării Rumtnești după adunarea ce au făcut Pirvul Cantacozino și clucer Dimitrache. Leat Adam 6798: H<risto>s 1290. Pogorirea Radului vodă Negru după létopiseș și după hronologhiia cea veche a domnilor țării...

Desinit (p. 99): ... iar muscalii de la apr<ilie> 30 și pînă la sfîrșitul lui oc<to>mvr<ie> au luat multe cetăți turcești, încît au ajuns pînă la Andriianopolî.

¹ Cu o încheiere de două strofe în lb. greacă.

Incipit (p. 101) : 1834 iulie 18, miercuri pã la opt sau zece ceasuri din zi au sosit mãriia sa d<om>n Alecsandru Dimitrie Ghica de la Țarigrad...

Desinil (p. 101) : ... și apoi la aprilie 21 au plecat la Țarigrad pã sîmbãta Paștelui.

Parlea a III-a. Incipit (p. 121) : Perilipsis al Țării Rumînești¹. Domnul în vechime era singur stãpînitor...

Desinil (p. 199) : ... de la Necoioia la Craiova cîte 16 cai în fieștecare mizil. Sfîrșit de mîna-mi Naum ierodiiacan, 1800, iunie 9.

III. Bibl. raion. Turnu-Severin, nis. nr. inventar 596, in-16, X f. + 258 p. Textul cronicii cuprinde anii 103 e.n. pînã la 1802, plus o descriere administrativă-economică a țării². De la f. IIv—VIv o cronologie pe scurt, iar de la f. VII—X, o tablă de materii. Copie de la începutul sec. al XIX-lea (cca. 1802), în lb. romînă, scrisă în București, de Vasile Pantorul, vornicul al doilea. A aparținut lui Al. Odobescu și apoi lui Gr. N. Manu (1869).

Titlul în ms. (p. 1) : *Catagrafi de istoria Țării Rumînești*.

Incipit (p. 1) : Cap. 1. Norodu ce sãlășluiește într-acest pãmînt de unde sã trage...

Desinil (p. 251) : ... 7311 septv<rie> 10 Cost<antin> v<oe>v<od>. Ipsilantu 1802³.

Ediții : Ș t. B e z d e c h i, *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului Naum Rîmniceanu. Parlea I. Text însoțit de un studiu introductiv*, Sibiu, 1944, 107 p. (se publică numai o parte a textului).

73. Cronica Țării Romînești, 1768—1810

Însemnările de cronică ale lui Naum Rîmniceanu încep cu declararea războiului ruso-ture în 1768 și sfîrșesc cu anul 1810, noiembrie 11.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 322, in-folio, f. 20v—21v, 41—42, 46v, 57—58v, 81—88v și 95—98v. Miscelaneu, copie din sec. al XIX-lea, în lb. greacă, scrisă de mai multe mîini. A aparținut lui Mihalache Ghica, lui Cesar Bolliac și apoi lui D. A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Romîne.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit (f. 20v) : <1768 ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτὰν Μουσταφᾶ...

Desinil (f. 98v) : ... τοὺς ἐχθροὺς τῆς ὑμῶν πατρίδος ὑποχειρῶς σας.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 323, in-folio, f. 281—296v; cuprinde anii 1768—1810. Conținut identic cu ms. 322 de mai sus. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. al XIX-lea, în lb. greacă. A aparținut lui Mihalache Ghica, lui Cesar Bolliac și apoi lui D. A. Sturdza, care-l dăruiește Academiei Romîne.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : 1768. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτὰν Μουσταφᾶ...

Desinil : ... εἰς τὸ σπῆναι τοῦ βορνίκου Μανολάκη.

¹ Cunoscut în istoriografie ca operă atribuită lui Mih. Cantacuzino (frații Tunusli), în manuscrisul de față cu adăugiri—probabil ale lui Naum Rîmniceanu.

² Acrostihurile de la p. 73 arată drept autor pe Pîrvel Cantacuzino (1767).

³ Cronologia se continuă de altă mînă pînă la 1847 (de la p. 251—258).

Ediții: Constantin Erbiceanu, *Cronicul protosinghelului Naum Rimniceanu de la 1768—1810*, în *Cronicarii greci*, p. 259—294; idem, *Cronologia evenimentelor din țările Române... de la 1768 până la 1812*, în *Istoria Mitropoliei Moldaviei*, Buc., 1888, p. 497—539,

Studii (la operele lui Naum Rimniceanu): Constantin Erbiceanu, *Material pentru istoria literaturii bisericești naționale a românilor. Notiță biografică asupra vieții și activității literare a protosinghelului Naum*, în *Bis. Ort. Rom.*, 1889, XII, p. 371—379; Constantin Erbiceanu, *Viața și scrierile protosinghelului Naum Rimniceanu*, în *Bis. Ort. Rom.*, 1890, XIII, p. 657—676; Constantin Erbiceanu, *Vieța și activitatea literară a Prosinghelului Naum Rimnicănu*, în *Bis. Ort. Rom.*, 1900, XXIV, p. 121—146 și 248—270.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Anonim

74. Cronică despre fuga fiilor lui Alexandru vodă Ipsilanti la Viena <1781>

Cronică în versuri despre fuga fiilor lui Alexandru Ipsilanti la Viena la sfârșitul anului 1781.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1437, în-8°, f. 67—68v. Text cu lipsuri la început. Miscelaneu, copie de pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini. Provine din biblioteca episcopului Dionisie de Buzău. Dăruit Academiei Romîne de Ministerul Cultelor (1897). Miscelaneul mai cuprinde stihuri despre maziirea lui Alexandru vodă Moruzi (1796).

Titlul în ms.: *lipsește*.

Incipit: Și toți care au auzit

Foarte le-au dat crezeminț.

Au pofțit cu o bună bucurie

Acea comedie să fie...

Desinit: ... Copii<i> din casă

Suspînă și lăcrămează.

Întră doamna în cafas

Cu suspîn și cu necaz,

Iar cînd au intrat în cafas

Au zis: ah, la ce am rămas!

Ediții: Emil Turdeanu, *Contrib. stud. cron. rimate*, p. 26—39 și 53—54.

Teodor Fotino

(mijlocul sec. XVIII — după 1795)

75. 'Ιστορία τῆς Δακλίας <Istoria Daciei>¹ <cca. 2000 î.e.n. sec. XIII>

Cuprinde istoria țării noastre de la cca. 2000 î.e.n. pînă în vremea imperiului romîno-bulgar (sec. XIII).

¹ Fusese atribuită lui Emanoil Băleanu, cf. bibliografia.

I. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. 2, in-folio, 74 f. Text cu lipsuri la sfârșit. Copie din sec. al XIX-lea, în lb. greacă, cu corectări de o mână posterioară.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : 'Ορῶν μὲν τὴν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ θρόνου...

Desinil : ... καὶ ἤκω ἀρξόμενος τὴν ἱστορίαν τῶν ἡγεμόνων αὐτῆς.

II. Acad. R.P.R., ms. grec. nr. 972, in-8°, 88 f. Copie de la sfârșitul sec. al XVIII-lea (1795), în lb. greacă, cu corecturi de o altă mână. Manuscrisul a aparținut lui Cesar Bolliac și apoi lui Ștefan Sihleanu ; dăruit Academiei Române în 1925.

Titlul în ms. : 'Ιστορία τῆς Δακτίας δηλ. Βλαχίας, Μολδαυίας καὶ Τρανσυλβανίας συντεθεῖσα παρὰ τοῦ ἀρχ. Σεργεῖου Θεοδώρου Φωτεινοῦ τοῦ ἐκ Χίου. 1795 <Istoria Daciei, adică a Valahiei, Moldovei și Transilvaniei, alcătuită de boierul serdar Teodor Fotino din Hios, 1795>.

Incipit : 'Η τῶν βουμάνων γῆ μέρος οὖσα...

Desinil : ... 'Ρουμᾶνος εἰμὶ ἡγουν βλαχιστὶ ρῶμησ ρῶμη καὶ λατινιστὶ sum romanus.

Ediții : Theodor Fotino, *Istoria Daciei adică a Valahiei, Moldaviei și a Transilvaniei, compusă de... serdarulu... din Chio, 1795. Tradusă din limba greacă de George Baronzis, în Trompetta Carpaților*, Buc., 1869, VII, nr. 771—775 și 777—779.

Studii : N. Iorga, *Ist. lit. rom., sec. XVIII*, II, p. 362—363 ; Nestor Camariano, *Un pretins istoric : Emanuil Băleanu*, în *R. Ist. Rom.*, 1946, XVI, p. 142—156.

Anonim

76. Cronică despre maziirea lui Alexandru Moruzi <1796>

Cronică rimată povestind maziirea în 1796 a lui Alexandru Moruzi, voievod al Țării Românești.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1437, f. 63—60v¹ ; pentru descrierea codicelui vezi : *Cronica fugii fiilor lui Alexandru Ipsilanti la Viena* (74,1).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : O, ce tînplare

Și jalnică întristare !

Tînărului oblăduitor

Alexandru stăpînitoriu...

Desinil : ... că a lumii întemeiere

Este ca un vis și părere,

Puțin oareșce îndulcește,

Și mai pre urmă foarte amărăște.

Studii : Emil Turdeanu, *Contrib. stud. cron. rimale*, p. 39—41.

¹ Cronica e scrisă inversat, de la sfârșitul spre începutul manuscrisului.

Anonim

77. Stihuri pentru Constantin Hangerli <1799>

Cronică rimată povestind uciderea de către turci, la București, a lui Constantin Hangerli, domnul Țării Românești, în februarie 1799.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 987, f. 261v–263; pentru descrierea codicelui vezi Nicolae Rusinescu, *Stihuri asupra răsmirișii din anul 1769* (68, I).

Titlul în ms.: *Costantin Hangerli voevod ce din poruncă împărătiască i s-au tăiat capul vineri dimineața, la leat 1799 fevr<uarie> 18.*

Incipit: Nu poci ca să mă pricep
Ce să zicu și cum să începu...

Desinit: ...Făcându-l teslim la Poartă
Au mers veste în lumea toată.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3162, in-8°. f. 44–48. Miscelaneu, copie de la sfârșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. română, scrisă de mai multe mîini, fără despărțirea în versuri. Provine de la C. Chiru (1907). Miscelaneul mai cuprinde o cronologie a domnilor Țării Românești.

Titlul în ms.: *Istoriia lui Angeri v<oe>v<o>dă, leatū 1798 <sic l> fevr<uarie> 18.*

Incipit: Frunză verde spicū dă grlu,
Ticălosu Angearlū
Avîndū minte muerească
N-au știut să să păzească
De urgie-împărătească...

Desinit:... Și așa s-au sfîrșit ticălos Angearlū.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 4768, in-8°, f. 26–31. Text cu lipsuri. Miscelaneu, copie de la începutul sec. al XIX-lea, în lb. română, scrisă de Ioan Gheorghiul.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: Nu pociu să mă pricep,
Ce să scriu [și ce să scriu] și ce să încep,
Ale lumi<i> învîrtejiri
Ce sînt totu cu îndoiri...

Desinit: ...Că așa scriia să pață,
În noroiu și într-o baltă
Ca să-l vază lumea toată
Să stea și să-l privească. 1799 fevru<a>rie 18.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 5193, in-folio, f. 32–35v. Miscelaneu, copie de pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea sau începutul sec. al XIX-lea, în lb. română. A aparținut lui Gr. Tocilescu.

Titlul în ms. *Istoriia voevodului Hangeri*.

Incipit : O, el groaznică osîndă
Dă la Dumnăzău orîndă.
Văzumu fără zăboviri
A osîndiri<i> sosiri...

Desinil : ...Să văză un domnu slăvit,
În așa hal osînditu
Ce linimă o să fie
Plînsu să poate să-l ție,
Șl să nu să obide<as>că
Cu lacrăml să să jăle<as>că.

Ediții : *Constantinu Hangeriulu-voivodu caruia din porunca imperatēscă i s-au tăiat capulu în anul 1799 febr. 18, în Transilvania, Brașov, 1873, VI, p. 94—96*; Gr. G. Tocilescu, *Slihuri asupra venirii nemților în Bucuresci și asupra peirii voevodului Hangerli de un anonim*, în *R. ist. arh. și fil.*, 1884, II, vol. III, p. 327—332; V. A. Urechîă, *Istoria Romniloră*, Buc., 1894, tom. VII, p. 555—559; *Constantin Chiru, Monografia Comunei Gura Foi din județul Dlmbovița*, Buc., 1925, p. 26—36; Const. C. Glurescu, *Uciderea voevodului Constantin Hangerli. O povestire în versuri necunosculă*, în *R. Isl.*, 1926, p. 320—327.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Dionisie Fotino

(1777—1821)

78. *Istoria vechil Daehll, a Transylvanlei, a Valahlei și a Moldaviei, adunată din mulți vechil și noi lstonile<—1818>*

Sinteză a trecutului celor trei țări locuite de poporul român, alcătuită după cronici interne și externe. Pornește din cele mai vechi timpuri — cu multe secole înaintea erei noastre — și se oprește la 1818. În afară de istoria politică tratează probleme de limbă și alfabet, pe lângă descrierea fizică, economică și administrativă a Moldovei și a Țării Românești.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 184, în -4°, f. 3—60. Text cu lipsuri. Cuprinde istoria Moldovei de la „lutelele” pînă la 1733; formează tomul III al operei. Miscelaneu, traducere din prima jumătate a sec. al XIX-lea (după 1822)¹ în lb. romînă, scrisă de Vasile Vîrnav.

Titlul în ms. : *Obșlasca istoria Moldaviei*.

Incipit : Parte al 4-le, epoha al 4-le, cap. al 2-le. Doimii Moldaviei. În zilele înpăratulul Țarigradului, Ioan al 6-lea Cantacuzino.

Desinil : ... și în locul lui au venit al doile oară Grigorie v<oe>vod Ghica.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 190, în -4°, 140 f. Cuprinde istoria patriei începînd înainte de era noastră și mergînd pînă în epoca medievală; tratează istoria dacilor, migrațiunea po-

¹ Cf. fillgrana hirtlei la f. 12.

poarcilor, întemeierea statelor feudale românești, problema limbii și a alfabetului etc. Formează tomul I al operei. Traducere din prima jumătate a sec. al XIX-lea (după 1822)¹, în lb. română, scrisă de Vasile Vrnav. De la f. 3—4v și 15r—v introducerea autorului (cărcaia îi lipsesc ultimele cuvinte), iar de la f. 5—14 o tablă a capetelor (— tablă de materii)².

Titlul în ms. (f. 16) : *Istoria obștiască avehii Dachiei, a Transylvaniei de acum, a Valahiei și a Moldaviei*.

Incipit (f. 3) : Cătră iubitorii de niam și cătră iubitorii de istorii. Fără de nice o în-doială lucru este că luare aminte, silința și iubire de cinsto multe lucruri au descoperit omului...

Desinit (f. 15v) : ... rog pe iubitorii de citire cărții ce cu ostenială am alcătuit, să-i dei îndreptare, iară celue ce s-au.

Incipit (f. 16) : Parte întâie, epoha întâie, capul întâie. Dachia din vechime era o parte a Ștytiei evropaicești...

Desinit (f. 140v) : ... ps, gi, i, y.³ Șfșritul tomului întâie.

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 191, in-4°, f. 3—186v. Cuprinde istoria Țării Românești de la „descălecat” până la 1817. Formează tomul al II-lea al operei. Traducere din prima jumătate a sec. al XIX-lea (după 1822)¹, în lb. română, scrisă de Vasile Vrnav. De la f. 184—186v o tablă de materii.

Titlul în ms. : *Istoria vechii Dachii, a Transylvaniei, a Valahiei și a Moldaviei, adunată din mulți vechi și noi istorici de Dionysie Fotino tomul 2-le. In magnis voluisse sat est.*

Incipit : Obștiasca istoria a Vlahiei și a Moldaviei parte al 4-le, epoha al 4-le, capul 1-le. Domnii Valahiei. Toate locurile de pclngă Dunăre de mulți ani era suppusi năvălirilor și răutăților varvarilor...

Desinit (f. 183v) : ... dar bolnăvindu-se bătrînul acolo și cheinîndu-se de domnă iarăș înnapoi cu toți cci de pe lîngă dînsul la București, au răposat după cincisprezeci zile.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3439. La f. 116—126, text fragmentar din istoria Moldovei (de la 1661—1812); începînd cu prima domnie a lui Const. Mavrocordat e rezumativ. La f. 184—211 text fragmentar din istoria Țării Românești (de la 1714 pînă la cca. 1800). Pentru descrierea codicelui vezi letopisețul lui N i c. C o s t i n (16, XLVIII).

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit (f. 116) : Evstratie vo<c>vod Dabija au stătut domn Moldovei la anul de la H<risto>s 1662. Acest<a> au fost moldovean, boer din însuș acest pămînt<t>...

Desinit (f. 126) : ... iar la Moldova acest cu bun chip domn iubitor de Dumnezeu, Scarlat vodă Calimah, carele au domnit șasă ani.

Incipit (f. 184) : Ștefan voevod III⁴ Cantacuzino au stătut la anul 1714. Acesta au <fost> fecior lui Costandin stolnicul Cantacuzino...

Desinit (f. 211) : ... și s-au arătat adevărat iros <=crou>, precum s-au arătat pre urmă vrednicia lui.

Ediții : Dionisie Fotino, 'Ιστορία τῆς πάλαι Δακίας τὰ νῦν Τρανσυλβανίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἐκ διαφόρων παλαιῶν καὶ νεωτέρων συγγράφων συνερανισθεῖσα παρὰ Διονυσίου

¹ Cf. mai sus la ms. nr. 184.

² Atît introducerea cît și tabla de materii nu există în traducerea lui G. Sion, elc există în ediția în lb. greacă.

³ Tomul se încheie cu alfabetul chirilic.

⁴ În text cifra e în chirilică.

Φωτεινού. <Istoria vechil Dacii, acum a Transilvaniei, Valahiei și Moldovei, adunată din diferiți autori vechi și mai noi de Dionisie Fotino>, vol. I—III, Viena, 1818—1819, 321 p. (I), 568 p. (II), 588 p. (III); Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țerei Muntenesci și a Moldovei de... Traducere de George Sion*, vol. I—III, Buc. 1859, 134 p. (I), 264 p. (II), 344 p. (III).

Studii: N. Iorga, *Cronicele muntene*, p. 423—425; Nestor Camariano, *Un izvor necunoscut al istoriei lui Dionisie Fotino*, în *R. Ist. Rom.*, 1940, X, p. 227—236; Victor Papacostea, *Date nouă despre viața și opera lui Dionisie Fotino*, în *Balkanica*, Buc., 1944, VII, p. 311—331.

A se vedea și *Bibliografia generală*.

Șerban și Grigore Andronescu

(mijlocul sec. XVIII—1799; 1778 — după 1851)

79. Însemnări de cronică <1290—1848>

Cuprinde însemnări privitoare la istoria Țării Românești începînd cu 1290 și mergînd pînă la 1848, scrise de Andronescu tatăl și fiul. Pînă la 1799 însemnările sînt scrise de Șerban (tatăl), iar de la acest an înainte pînă la 1848, de Grigore (fiul). Ms. rom. nr. 3682, cuprinde însemnările dintre anii 1290 și 1841, iar ms. rom. nr. 117 le continuă pînă la 1848.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 117, f. 15—25, 27v, 29v, 30v—43v. Cuprinde anii 1841—1848. Miscelaneu, original, în lb. romînă, scris între 1841 și 1848 de mîna lui Grigore Andronescu.

Titlul în ms. : *lipsește*

Incipit (f. 15) : Astăzi sîmbătă avg<us>t 30, în ziua sfîntului Alexandru, leatu <1>841...

Desinit (f. 43v) : ... Iulie, au fugitu Elenco, fii-mea, de la mine.

II. Acad. R. P. R., ms. rom. nr. 3682, in-folio, f. 17—21 v, 24—31v, 39r-v, 44—67v. Cuprinde anii 1290—1841. Miscelaneu, original, în lb. romînă, scris de mîna autorilor. De la f. 17—21v și 24—25v, o *cronologie* a Țării Românești privind anii 1290—1799 cu adăugirile lui Șerban Andronescu, iar de la f. 34—38v și 42—43v *stihuri în lb. greacă* cu titlul : Despre cele cinci răni ale Ungrovalahiei.

Titlul în ms. : 1791. Domniile Țări<i> Rum<t>nești cîte au stătutu din vremea Rad<u>lui v<oe> v<o>d ce să chema Negrul, carele s-au scoborit din Țara Ung<u>rească și au venitu în Țara Rum<t>nească cu oști și au gonitu pre lătari cari lăcuia într-aceste locuri și au stătulu înltiu domnu al Țări<i> Rum<t>nești în leat del<a> H<risto>s 1290.

Incipit (f. 17) : Radul v<oe>v<o>d Negru au stătut înltiu domnu al Țări<i> Rum<t>nești la leat 1290 și au făcut biserica cea domnească del<a> Argeș...

Desinit (f. 67v) : ... <1>841 avg<us>t 28, au răp<osa>t în domnul sluger Iordache Rădulescu, sin văt<a>f Rad<u> de pușcăriile, domnul Dumnezeu să-l odihnească. De aici înainte să se caute în altă condic<ă> acest fel de Însemnări caré au fost pentru avocatlle.

Ediții : I. Corf u s, *Însemnările Androneștilor publicate cu un studiu intraductiv de...*, Buc., 1947, 144 p.

TRANSILVANIA

Anonim

80. *Chronologia rerum hungarico-transilvanicarum ab anno 9 — usque ad annum 1500*¹.

Cronologie cu știri privind mai ales trecutul Transilvaniei, de la anul 9 e.n., dar în special de la 113 (Traian), până la 1500 inclusiv.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor. Tom. IX A.9 (1), in-4°, 182 p. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Cronologia a fost găsită de Iosif Kemény — după o adnotație a lui — între manuscrisele lui Mihail Heydendorff din Mediaș; originalul ar fi din 1567.

¹ În Transilvania avem o cronică, *Chronicon Varadiense*, scrisă înainte de sec. al XV-lea, care este mai curînd un capitol din „statutele” Capitulului bisericii episcopale catolice din Oradea decît o „cronică”. O amintim totuși aci.

Anonim

81. <*Chronicon Varadiense, 1095—1342*>

Făcînd parte integrantă din statutele bisericii catolice de la Oradea, conține știri despre fondarea bisericii de regele Ladislau I, despre devastarea episcopiei de către tătari la 1241 și un pomelnic al regilor Ungariei pînă la Ludovic I (1342).

1. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. Incunabula VI, 80, in-4°, 28 f. <statutele>. Miscelaneu, copie din anii cca. 1506—1512, în limba latină, scrisă de cel puțin patru copişti anonimi, cu litere cursive, text fragmentar.

Textul în ms. : *lipsește*, textul „statutelor” începîndu-se cu un jurămint.

Originalul, scris la anul 1374 la Oradea, mai exista în 1615, dar azi e pierdut. Puținele informații istorice și pomelnicul se află la f. 2v—5v. La baza ediției Bunyitai ce urmează stă copia de la Alba Iulia. O copie există și la Jásza (R. P. Ungară).

Ediții : V. B u n y i t a i, *A váradí káptalan legregíbb statutumai* <Statutele cele mai vechi ale Capitulului de la Oradea>, Oradea, Franklin-Társulat, 1886, in-8°, p. 6—14, scrise, se pare, de canonicul Emeric, la anul 1374; o ediție mai nouă, de E. S z e n t p é t e r y, *Chronicon Zagradiense cum textu Chronici Varadiensis*

II. Bibl. Bis. Evang., Mediaș, ms. necatal., in-8, p. 229—591. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms : *Chronologia Rerum Hungarico-Transylvanicarum a nato salvatore Christo notata digna et continua serie qua per res gestas fieri potuit annos serie ad hoc praesens temporis momentum deducter<um> et ultima linea earum collectarum <9—1500>*.

Volumul miscelaneu, cuprinzând manuscrisul acesta, are în frunte însemnarea : „Collec-tanea oprea Mich. Conrad de Hcydendorff, notarii Mediensis...”

Ediții : Manuscrisul e *inedit* și necunoscut.

Luca Grüngrass

(cca. sfârșitul sec. XV — 1556)

82. Scheda memorialis <1526—1528>

Cronică rezumativă, cu caracter local, cuprinzând evenimentele întâmplate la Brașov, în Țara Birsei și, mai larg, în Transilvania în anii 1526—1528. Între altele : rivalitatea dintre Zapolia și Ferdinand de Habsburg pentru Transilvania, răscoala lui Ioan Nenada (Niger Homo) și asediul Făgărașului de către partizanii lui Ferdinand în 1526 ; apoi lista magistratului orașului. În 1528 s-a reparat turnul clădirii sfatului orașului, în globul căruia s-a găsit apoi această cronică scurtă.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Burzenländer Capitels-Archiv, nr. XIV (după *Quellen*, IV, p. XCII), in-folio, p. 333—335. Miscelaneu, copie din 8 ianuarie 1724, în limba latină, scrisă de mîna lui Marcu Tartler, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul original nu mai există, ci mai multe copii, dintre care aceasta e cea mai bună. La sfârșitul manuscrisului se spune : „Haec in cippo turriculae fulmine tactae et incensae inventa et inde descripta sunt anno 1610. Fuisse autem incensionem omnisomam, paulo post tristis edocuit eventus... Descripsit fideliter Marcus Tartler, Coronensis, Gymnasii patris lector, anno 1724 die 8 Ianuarii”. Copia făcută la 1661 de Petru Mederus nu mai există.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Fr. Philippi, II, nr. XII (după *Quellen*, IV, p. XCIII), in-4. Miscelaneu, copie din sec. XVIII de pe manuscrisul lui Marcu Tartler, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu greșeli de transcriere.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Sammelwerk, nr. 55, Lit. G. (după *Quellen*, IV, p. XCIV), in-4, p. 145—148. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XVIII, în limba latină, text complet.

collatum, în Script. Rer. Hung. tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum, vol. I, Budapeștin, Academia Litt. Hung, 1937, in-4, p. 195—215, cu un studiu introductiv, în limba latină și o comparație cu *Chronicon Zagrabienae*, mai veche, cu care se aseamănă, deosebindu-se numai prin știrile puține locale orădene.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Cu greșeli de transcriere.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, IV, p. XCIV), in-folio, p. 33—35. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

V. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, IV, p. XCIV), in-folio, p. 438—440. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Cu greșeli de transcriere.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond. Trausch, nr. 71, (după *Quellen*, IV, p. XCIV), in-4°. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Cu greșeli de transcriere. Toate versiunile ultimelor patru copii, cu greșelile lor, sînt notate de Nussbächer în aparatul critic al publicației sale din *Quellen*, IV.

Ediții: Karl Nussbächer, *Scheda memorialis anno 1528 scripta cippoque sive pinnaculo turris in fore Coronensi imposita <1526—1528>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 523—528. cu o introducere asupra manuscriselor, p. XC—XCI. de Friedrich Wilhelm Seraphin.

Gabriel Mindszenti

(cca. începutul sec. XVI — după 1540)

83. Első Zápolya János király utolsó napjai

<Ultimele zile ale regelui Ioan I Zapolia (1540)>.

Jurnal cu amănunte despre ultimele luni din viața lui Ioan Zapolia, mort la Sebeș în 1540, și despre întîmplările transilvane de atunci. Știri și despre Petru Rareș la Ciceu.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXX, Varia, A. 30 (2), in-4, <13> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, după o copie a lui Iosif Benkő — aceasta făcută de pe originalul atunci în posesia Bibliotecii Teleki din Tîrgu-Mureș — text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu completarea: *irta le Mindszenti Gábor I-ső János király udvari embere* <scrise de Gabriel Mindszenti, omul de curte al regelui Ioan I>.

Numele autorului e contestat de unii istoriografi.

Ediții: József Kemény, István Kovács, *Mindszenti Gábor naplója I. János király élete végszakaszáról, 1540* <Jurnalul lui Gabriel Mindszenti despre sfîrșitul vieții regelui Ioan I, 1540>, în *Erd. Tört. Társ.*, 1845, I, p. 1—19; István Balló, *Mindszenti Gábor naplója* <Jurnalul lui Gabriel Mindszenti>, Budapesta, Lampel R., Wodianer F. és fia, <1900>, in-16°.

p. 8—19. (*Magyar Könyvtár*, 168 <Biblioteca maghiară nr. 168>); Sándor Eckhardt, *Hol van Mindszenti Gábor naplója?* <Unde se află jurnalul lui Gabriel Mindszenti?>, în *Egyetemes Philologiai Közlöny* <Buletin de filologie generală>, Budapesta, 1943, LXVII, p. 74—75.

Gaspar Heltai

(cca. începutul sec. XVI—1574)

84. Magyar krónika

<Cronica maghiară — (1526)>

Știri pentru Transilvania, Moldova și Țara Românească din cele mai vechi timpuri pînă la lupta de la Mohács (1526 inclusiv), avînd la bază pe Bonfini, tradus și prelucrat rezumativ. E semnificativă problema despre originea și numele romînilor în prima cronică transilvană scrisă în limba maghiară. Romîinii sînt numiți „Románusok”.

I. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 4, in-folio, 462 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsa a două pagini la început.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului.

După o notă din inventarul bibliotecii, textul acestui manuscris diferă de textul cronicii tipărite.

II. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa IV (Franciscani), nr. 387, in-folio, 336 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de cinci-șase copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *Magyar krónikája* <Cronica sa maghiară — 1526>.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. Varia, necatal., in-folio, 398 p. + indice. Copie din 1772, în limba maghiară, scrisă de Samuil Fogarasi, text complet.

Titlul în ms. : *Cronika az magyaroknak dolgairól...* <Cronică despre cele făptuite de unguri...>.

La 1839 era în proprietatea lui Anton Keresztes Junior.

IV. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 7, in-folio, 294 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

V. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 52, in-folio, 228 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

VI. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 53, in-folio, 235 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

VII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 160, in-4°, 31 f. Copie din sec. XVII, în limba maghiară, text cu foarte mari lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Textul are numai primele 16 capitole, cu povestirea evenimentelor pînă la 1444. Restul pînă la 1526, lipsește.

Ediții : G á s p á r H e l t a i, *Chronica az magyaroknac dolgairól*... <Cronică despre cele făptuite de unguri...>, Cluj, Heltai Gáspárné, 1575, in-folio, 208 f. + indice. <Știrile privitoare la Moldova, Țara Românească și Transilvania din această ediție sînt menționate, sumar și incomplet, de Andrei Veress, *Bibl. rom. ung.*, vol. I, p. 37–38>; G á s p á r H e l t a i, *Magyar Krónika, nyomtatott Kolozsvárott, MDLXXIV, most pedig újonnan Nagy-Győrben, MDCCCLXXXIX* <Cronică maghiară, tipărită la Cluj în 1574, iar acum din nou la Győr în 1789>, Nagy-Győr, Tip. Streibig József, 1789, in-8°, 472 p. (I), 384 p. + indice (II); cea mai bună ediție azi : F e r e n c z T o l d y, *Heltai Gáspár, Chronica az magyaroknac dolgairól* <Cronică despre cele făptuite de unguri>, în *XVI. század. magy. tört.*, 1854, vol. I, col. 67–618 (*Ujabb Nemzeti Könyvtár* <Noua Bibliotecă națională> III).

Studii : Á. H e l m á r, *Heltai Gáspár Magyar krónikája* <Cronica maghiară a lui Gaspar Heltai>, în *Figyelő* <Observatorul>, Budapesta, 1878, III, p. 161–177, comparînd textul cu Bonfini; M i h á l y Z s i l l i n s z k y, *Heltai történeli művei* <Operele istorice ale lui Heltai>, Budapesta, 1883.

Dominicus Lucillus și alții

(cca. sfîrșitul sec. XV—după 1548)

85. Chronistische Aufzeichnungen aus der Matrikel des Honterus Gymnasiums <1544–1548 (–1851)>

Însemnări privind matricolele cu lista rectorilor, profesorilor și elevilor Liceului Honterus din Brașov — începînd cu fondarea lui în 1544 pînă la 1851 — și apoi știri locale săsești, privitoare la trecutul Transilvaniei, Moldovei și al Țării Românești. În vol. I sînt însemnările de la 1544 — 1810, în vol. II de la 1811–1851, cu continuări, în limba germană, și după acest an.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Matrikeln des Honterusgymnasiums, vol. I–II (după *Quellen*, V, p. VI–VIII), in-folio. Originalul din cursul anilor respectivi, în limba latină, scris de rectorii contemporani ai Liceului Honterus începînd cu Dominic Lucillus, continuat de Mihail Siglerus, Ioan Sommer, Martin Ziegler etc., text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

I.. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 120 (după *Quellen*, V, p. VIII), in-4°. Copie din anul 1711, în limba latină, scrisă de mîna lui Martin Ziegler, text în extras.

Titlul în ms. : *I.N.I. Excerpta ex albo gymnasii Coronensis facta*, avînd numai evenimentele anilor 1547–1678.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trauschenfels, nr. 352 (după *Quellen*, V, p. VIII), in-4°. Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Christian Fabricius, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu extrase numai din anii 1544—1825.

La evenimentele întâmplate în 1808 și 1810 se adaugă încă două însemnări noi, între care și inscripția de pe frontispiciul lileului, în limba latină.

Ediții : Cele mai multe părți ale manuscrisului — în orice caz toate părțile care cuprind însemnările mai vechi — au fost tipărite de **J u l i u s G r o s s**, cu titlul *de mai sus*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 5—97, cu un studiu introductiv p. VI—X. Însemnările în manuscris se află de obicei după numele rectorilor, profesorilor sau elevilor școlii, necronologic. La tipar sînt însă aranjate cronologic. În ordinea necronologică și cu greșeli de lectură au fost tipărite, mai înainte de **Friedrich Schiel**, în *Programm des Ev. Gymnasiums A.B., zu Kronstadt*, Brașov, 1862/3—1865/6.

Ioan Mihail Brutus

(1517—1592)

86. Ungaricarum rerum libri qui exstant <1490—1552>

Se descriu evenimentele dintre anii 1490 și 1552. Cronica continuă pe Bonfini, cu știri deosebite despre Pavel Chinezul, Bartolomeu Dragfi și mai ales despre Petru Rareș. A scris despre cele întâmplate în Transilvania, Moldova și Țara Românească pînă la 1571, în XX cărți (libri), dar nu s-au păstrat decît știrile pînă la 1552, întrerupte la mijloc de carte (liber XIV) și mijloc de pagină.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Col. Reformat, Tom. V (23), in-folio <28> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text rezumat.

Titlul în ms. : *Ungaricarum rerum libri novem*, cu evenimentele, în rezumat, numai pînă la 1543.

La început se face o descriere a manuscrisului aflător în fosta Bibliotecă Imperială din Viena — după care s-a făcut rezumatul de mai sus. Pe lângă acest manuscris mai există unul la Biblioteca Universității din Budapesta, și un altul la Vilno, în Polonia. Căpîi sînt mai multe. Am pomenit manuscrisul de la Viena, fiindcă acest manuscris, dacă mai există, nu a fost accesibil editorilor lui Brutus în 1863—1876 și de el va trebui să se țină seama la o viitoare reeditare (vezi la ediții).

II. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 64, in-folio, 3 vol., 610 p. (I); 527 p. (II); 577 p. (III). Copie din anul 1796, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Samuil Teleki, text complet.

Titlul în ms. : *Rerum Hungaricarum* <Libri XIV>, cuprinzînd evenimentele de la 1490 la 1552.

Din liber XIV e numai un început.

Ediții : **Ferencz Toldy**, **Iván Nagy**, *Brutus János Mihály magyar királyi történetíró magyar históriája, 1490—1552* <Istoria ungară a lui Ioan Mihail Brutus, istoric regal maghiar, 1490—1552>, Budapesta, Magyar Tudományos Akadémia, 1863—1876, în-8°,

CIX + 461 p. (I); IX + 495 p. (II); VIII + 474 p. (III). (*Mon. Hung. Hist. Script.*, XII—XIV).

Studii : Pentru studiile fragmentare asupra cronicii și a vieții cronicarului vezi bibliografia lui Kosáry, *Bevezetés*, vol. I, p. 226—227.

Ștefan Székely

(cca. începutul sec. al XVI-lea—cca. 1563)

87. Magyar krónikája, mely 1765 esztendőben az 1559 esztendőbéli nyomtatásból által iratott Marosvásárhelyt

<Cronica maghiară, transcrisă în anul 1765, după tipărirea din 1559, la Tîrgu-Mureș, (1330—1557)>

Cuprinde știri mai ales din anii 1330—1557. Între altele : despre continuitatea poporului român în Dacia, lupta lui Basarab I cu Carol Robert la Posada, husiții în Moldova, Iancu de Hunedoara etc.

I. Bibl. Bolyai, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 235, în-8°, 431 p. Copie din anul 1765, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul e extras dintr-un cronograf, o lucrare mai mare a autorului.

Ediții : Cronica maghiară, făcînd parte dintr-un cronograf, a fost publicată mai întîi în cadrul acestuia : *Estván Székely, Chronika az világnak yeles dolgairól* <Cronică despre întîmplările mai însemnate ale lumii>, Cracovia. A. Lazar de Strykonia, 1559, în-4°, 237 f. Din ea s-au transcris numai părțile privitoare la evenimentele din Ungaria și Transilvania, tipărite apoi de *Ferencz Toldy, Székely István Magyar krónikája, 367—1557* <Cronica maghiară a lui Ștefan Székely, 367 1557>, Pesta, Emich Gusztáv, 1854, în-4°, 66 col. (*Ujabb Nemzeti Könyvtár* <Noua Bibliotecă națională>, III), conținînd părțile din manuscrisul de mai sus. <Informațiile privind trecutul Transilvaniei, Moldovei și al Țării Românești sînt analizate în *Veress, Bibl. rom. ung.*, vol I, p. 19—20>.

88. Székely István Krónikájának folytatása, 1558—1601

<Continuarea cronicii lui Ștefan Székely, 1558—1601>

Știri privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Românească din anii 1558—1601, în special despre vremurile lui Mihai Viteazul.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond. Iosif Kemény, Col. minor, tom. XVII, A. 17 (1), în-4°, 18 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Am adoptat titlul de mai sus și l-am legat de numele lui Ștefan Székely, așa cum e pe manuscris, deși *continuarea* aceasta nu e o cronică scrisă de Székely, mort probabil curând după 1563.

Ediții : Manuscrisul e *inedit* și necunoscut istoriografiei transilvane.

Toma Bomel

(cca. prima jumătate a sec. XVI—1592)

89. *Chronologia Rerum Hungaricarum, Reges et res gestae Pannonum* <—1556>

Cronologie, cu știri scurte pentru fiecare domnitor al Ungariei și al Transilvaniei în parte, de la începuturi până la 1556 inclusiv.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 221 (14), in-8°, p. 561—578. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Cronologia <tipărită> se află numai la Liceul Honterus din Brașov ; în manuscris numai la Biblioteca Teleki din Tîrgu-Mureș.

Ediții : Thomas Bomel, *Chronologia Rerum Ungaricarum a primo Unnorum in Pannoniam adventu, ad millesimum quingentesimum quinquagesimum sextum a nato Christo annum, per Thomam Bomelium Coronensem, collecta et inclito Senatui Coronensi dicata*, Coronae, 1556, in-4°, 22 f.

Ioan Lebel (Lebelius)

(cca. sfîrșitul sec. XV — 1566)

90. *Elegia de oppido Thalmue 1542 et 1559*

Versuri istorice, în care e vorba despre trecutul Tălmaciului (r. Sibiu) și al satelor românești din vecinătate, în cursul vremurilor, până în sec. XVI. Românii sînt arătați ca urmașii „italienilor”.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. X.A. 10 (2), in-4°, 23 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru I. Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Bis. Evang. Mediaș, ms. necatal., in-8°, 24 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*.

În fața foii de la început se află adnotația : „Collectanea opera Mich. Conrad de Heydendorff, notarii Mediensis...”, de mîna lui Heydendorff, iar pe prima pagină se află note marginale, de altă mîna.

III. Arh. Stat., Sibiu, B.A.S.S.I., 4092/10, in-8°, 14 f. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *De oppido Thalmuc alio nomine Thalmus vel Thalmesch et illarum partium eis Oltham districtum, versus alpes Missiae inferioris infra Cibinium (alias Hermanopolitanam urbem regalem Transylvaniaeque regni metropolim)... Qua scripta Joh. Lebelii denuo revisa et plerisque in locis aucta sunt mense Martio an <n>o 1559.*

IV. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II.5, in : G.I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, Tom. II. 4, in-8°, p. 1—11. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină; text complet.

Titlul în ms. : *Memoratu non inutilia.*

Ediții : Ioan Seivert, *De oppido Thalmus, carmen historicum*, Sibiu, Tip. Ioannis et Petri Barth, 1779, in-8°, 24 p., după manuscrisul original (din 1559), care nu mai există.

Jeronim Ostermayer

(cca. 1500—1561)

91. Historien von 1520 Jahr bis Anno 1561

Cronică săsească privind întîmplările locale brașovene, dar și transilvane, moldovene și muntene din anii 1520—1561. Are știri locale unice în legătură cu trecutul orașului Brașov din acești ani și moara de hîrtie la 1546; știrile pentru *Transilvania* sînt din vremea Zapoliștilor și a lui Martinuzzi, cu amănunte despre uciderea lui, dar și despre atașamentul sașilor față de stăpînirea lui Ferdinand Habsburgul; pentru *Țara Romînească* sînt din vremurile lui Radu de la Afumați, Vlad Vintilă, Mircea Ciobanul și Pătrașcu cel Bun; în sfîrșit pentru *Moldova* privitor la Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu și Despot, acesta simpatizat de brașoveni.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 4. Fol. (după *Quellen*, IV, p. LXXXVIII), in-folio, p. 224—261. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neogotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *Historien von 1520 Jahr bis Anno 1570, so aus des Herrn Andreae Hegyes alten zerissenen und übel conditionierten Manuscripto, in welchem weder der Anfang noch das Ende zu finden ist.*

Copia e identică cu manuscrisul Albrich, ce urmează, atît în ce privește titlul, cît și limba, lipsurile, adaosurile, notele marginale și inversiunile unor capitole. Aci se află și o *continuare* a cronicii, de un Anonim, cu evenimentele de la 1562—1570.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, nr. 16, II, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LXXXVI), in-folio, p. 599–637. Miscelaneu, copie din anul 1726, în limba germană, scrisă de pe ms. A. Hegyes de Dr. Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms., *ca mai sus*, la nr. I, cu adaosul: *abgeschrieben Anno 1726 Mensibus Vernalibus*.

Această copie a lui Albrich are multe greşeli de lectură şi limba cronicii e modernizată iar în alte părţi sînt inversate greşit unele capitole. Urmează şi aci *continuarea* de la 1562–1570.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Burzenländer Capitels-Archiv, Fol. XIV (după *Quellen*, IV, p. LXXXVIII), in-folio, p. 527–539. Miscelaneu, copie probabil din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, prescurtată după còpiile Hegyes-Albrich de un copist anonim, cu litere neo-gotice, text prescurtat.

Titlul în ms.: *Chronicon ab anno 1542 ad annum 1556*, cu evenimentele numai din anii 1542–1556.

Deşi titlul e în limba latină, textul e în limba germană. Rezumatul cronicii e foarte concis, schimbîndu-se şi limba originală a textului şi existînd şi destule greşeli de transcriere de nume proprii şi chiar de expresii. Fr. Wilhelm Scraphin în studiul introductiv din *Quellen*, IV, p. LXXXIX, o consideră „fără vreo valoare deosebită” (vezi la ediţii).

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, fără indicarea numărului (după *Quellen*, IV, p. LXXXIII–LXXXIV), in-folio, p. 84b–138a. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVII, în limba germană, scrisă de pe original de mîna lui Andrei Hegyes, cu litere neo-gotice, text cu oarecare lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris stă la baza tipăririi cronicii în *Quellen*, pomenite. Titlul în această copie intercalată în *Diarium-ul* lui Andrei Hegyes—este *Historien*, nu *Chronik*, cum ti zice Kemény, de aceea l-am păstrat titlul, probabil original, al autorului. Lipsesc evenimentele de la sfîrşitul anului 1540 şi întreg anul 1541—vroo cinci foi—de asemenea şi părţi din anul 1551.

Există şi aci *continuarea* istoriilor lui Ostermayer, de la 1562 la 1570, care nu e scrisă de Andrei Hegyes, nici de Simeon Nösner, cum s-a crezut, ci de altcineva, al cărui nume nu-l cunoaştem, şi tipărită, *continuarea*, de F r . W . S e r a p h i n, în *Quellen*..., vol. V (vezi la *Anonimul continuator al lui Ostermayer*, ce urmează).

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 2 (după *Quellen*, IV, p. LXXXVIII), in-folio, p. 141–171. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. I, după care se pare că e copiat. În manuscrisul acesta notele marginale la anii 1559 şi 1560 sînt trecute în text, iar ghilimelele la unele nume lăsate la o parte.

VI. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Gál-Hilibi, vol. XX (39), in-folio, <25> p. Miscelaneu, traducerea originală de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui traducător anonim, text în extrase.

Titlul în ms.: *Jeronymus Ostermayer Krónikájából kivonat magyar fordításban, 1522–1605* <Extras din cronica lui Ieronim Ostermayer, 1522–1605, în traducere maghiară>.

Extrasul cuprinde evenimentele pînă la 1605 inclusiv, nu numai pînă la 1561—pînă unde merge în realitate cronica lui Ostermayer, sau pînă la 1570, an la care ajunge printr-un continuator anonim, depăşind astfel conţinutul cronicii.

VII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XIX, A. 19 (1), in-folio, 38 p. Miscelaneu, copie din anul 1796, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Chronik <1520—1561>*.

Acest manuscris a stat la baza tipăririi cronicii de I. K e m é n y în *Deutsche Fundgruben*... (vezi la ediții) și are părți care lipsesc în manuscrisul Philippi, de la Liceul Honterus, încît ele trebuie utilizate comparativ.

VIII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. IX, A 9 (2), in-4°, 50 p. Miscelaneu, copie din anul 1832, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Cronica ab anno 1520 usque ad annum 1561*.

Ediții : J o s e p h K e m é n y, *Chronik des Hieronimus Ostermayer, 1520—1561*, în *Deutsche Fundgruben*, 1839, I, p. 1—68, cu o introducere. Limba e modernizată și cu multe greșeli grave. O ediție mai bună, după ms. Philippi, de O s c a r N e t o l i c z k a, cu titlul *Historien von Hieronymus Ostermayer (1520—1561)*, în *Quellen*, 1903, IV, p. 496—522, cu un studiu introductiv detaliat asupra soartei manuscrisului original — pierdut — și asupra còpiilor ulterioare, de Fr. Wilhelm Seraphin, p. LXXXI — XC.

Anonimul continuator al lui Ostermayer

92. Fortsetzung der „Historien“ des Hieronymus Ostermayer <1562—1570>

Continuarea cronicii lui Ostermayer — întreruptă prin moartea acestuia în 1561 — privind întîmplările locale brașovene între 1562 și 1570, informațiile trecînd și dincolo de zidurile Brașovului, la întîmplări privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Romînească.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Albrich, nr. 16, II (după *Quellen*, V, p. XXXI), in-folio, p. 637—640. Miscelaneu, copie din anul 1726, în limba germană, scrisă de pe ms. A. Hegyes de mîna lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. *lipsește*.

Această copie a lui Ioan Albrich are greșeli numeroase și limba cronicii e modernizată. Insuși manuscrisul lui Andrei Hegyes pare a fi numai un extras din manuscrisul original, mai complet.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Fr. Philippi, fără indicarea numărului (după *Quellen*, V, p. XXXI), in-folio, p. 116 b—119. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVII, în limba germană, scrisă de mîna lui Andrei Hegyes, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, povestirea evenimentelor e însă întreagă.

Un timp s-a luat numele copistului A. Hegyes drept nume al Anonimului continuator.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Fol. 2 (după *Quellen*, V, p. XXXI), in-folio, p. 171—174. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Acest manuscris al lui Trausch, cel mai nou și mai modernizat ca limbă, a stat la baza tipăriturii lui A. Kurz din *Deutsche Fundgruben*, cu numeroase greșeli (vezi la ediții).

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Fol. 4 (după *Quellen*, V, p. XXXI), in-folio, p.262—264. Miscelaneu, copie de la sfârșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Această copie anonimă e la fel cu manuscrisul Albrich, de pe care probabil s-a făcut transcrierea.

Ediții : Anton Kurz, *Fortsetzung der Chronik des Hieronymus Ostermayer durch Andreas Hegyesch, 1562—1570*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, III, p. 53—56. cu o notă introductivă, p. 50—52, atribuind manuscrisul greșit lui A. Hegyes; corect și fără greșeli, de Friedrich Wilhelm Seraphin, cu titlul principal de mai sus, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 138—140, cu un studiu introductiv, p. XXXI—XXXIII. Numele autorului continuator al cronicii lui Ostermayer nu poate fi identificat, ne mai existând manuscrisul original, ci numai copia din *Diarium*-ul lui Andrei Hegyes.

Grigorie Bánffi

(prima jumătate a sec. XVI — după 1566)

93. *Profectionis serenissimi principis Joannis Secundi electi regis Hungariae ad caesarem Turcarum modus et series <1565—1566>*

Descrierea pe scurt a întâmplărilor privind Transilvania din 1565 și începutul anului 1566, după care apoi, pe larg, amănunte în legătură cu ceremonialul primirii lui Ioan Sigismund de către sultanul Soliman II la Zemur în iunie-iulie 1566 și discuțiile dintre ei privind soarta Transilvaniei. E atribuită lui Gr. Bánffi.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1045, in-4°, <12> f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *A midőn II-dik Zápolya János Sigmondnak a Szulimán török császártól kért engedelemből a császár eleiben kelletvén menni, az ottan való pompás caeremoniának végben meneleléről való rövid jegyzés, mely is volt 1566 esztendőben* <Însemnări scurte despre ceremonialul strălucit împlinit în anul 1566, când Ioan al II-lea Sigismund Zăpolya a trebuit să se prezinte, din voința împăratului turcesc Soliman, înaintea acestuia>. Manuscrisul acesta, ca și altele următoare, cuprinde textul în limba maghiară, limbă în care a fost tradus din originalul latinesc, care urmează.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XXIV, A.24 (1), in-folio, <10> p. Miscelaneu, probabil originalul de după 1566, în limba latină, scris probabil de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Manuscrisul nu are numele autorului, asupra căruia sînt încă îndoieli, dar pare a fi cineva din cei nouă însoțitori ai principelui la întrevvedere, dintre care mai probabil autorul e Grigorie Bánffi.

Originalul a fost scris deci în latinește, nu în limba maghiară, cum s-a crezut.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXV, A. 25 (9), in-4°, 23 p. Miscelaneu, cople de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *Második János Magyarország választott királyának második Szulejmán török császárhoz menelele rendje és módja, 1565–1566* <Înduiala și chipul purcederil lui Ioan al II-lea <Sigismund Zapolia>, regele ales al Ungariei, la împăratul turcesc Soliman al II-lea, 1565–1566>.

IV. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 571, in-8°, p. 173–208. Miscelaneu, copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. I, cu mici schimbări.

Manuscrisul miscelaneu cuprinde și cronica lui Francisc Mikó (vezi acolo).

V. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 39 (2), în folio, p. 171–183. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna cronicarului David Rozsnyai, text complet.

Titlul în ms.: *Projectionis serenissimi principis Johannis secundi electi regis Hungarorum ad Szolimannum imperatorem Turcarum modus et series, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto facta et celebrata.*

Numele autorului lipsește.

VI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 194, in-8°, p. 3–23. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Az Erdélyi nagyságos fejedelemnek és Magyarország választott királyának második Jánosnak a török császárhoz szullán Szulimánhoz való menelelének megírása mely volt anno 1566* <Descrierea drumului făcut de mîria sa Ioan II (Sigismund), principele Transilvaniei și regele ales al Ungariei, la împăratul turcesc, sultanul Soliman, în anul 1566>.

Manuscrisul nu are numele autorului, nu are foaie de titlu, nici paginație aparte, ci e intercalat în textul volumului miscelaneu intitulat: *Variae collectiones Rerum Transilvanicarum.*

Ediții: J ó z s e f K e m é n y, I s t v á n N a g y a j t a i K o v á c s, *Második János Magyarország választott királyának második Szulejmán török császárhoz menelele rendje és módja irta állítólag Bánffy Gergely, 1565–1566* <Înduiala și chipul purcederil lui Ioan II Sigismund Zapolia, regele ales al Ungariei, la împăratul turcesc Soliman II, scrisă probabil de Grigorie Bánffy, 1565–1566>, în *Erd. Tört. Társ.*, 1877, I, p. 21–50, cu o introducere lămuritoare asupra cronicii și a autorului ei; reprod. și la Szabó-Makkai, *Erd. öröksége*, vol. I, p. 131–143.

Anonim

94. Historia oder Erzählung wie sich die ungrische Nation wieder die löbl. deutsche Nation zu Klausenburg emport hat und sie durch Anschlag, Rath, Praktik und Hülfe Michalls Csáky des Cancellars und anderer Ungarn um die alte Freiheit der Hauptkirche und Pfarre gebracht hat im Jahr nach Christi Geburth, 1568

Știri locale clujene din anul 1568 în legătură cu luptele social-politice și religioase dintre cetățenii sași și unguri din Cluj, pentru supremație.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Hazai gyűjtemény <Colecție de izvoare interne>, D.I. 3, vol. IV (LL), in-folio, p. 110—113. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, avînd numai o parte foarte redusă a întîmplărilor.

II. Bibl. Bis. Evang. Mediaș, ms. necatal, in-8°, p. 822—949. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu oarecare deosebiri și cu povestirea întreagă a evenimentelor.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A.4, vol. LIII.2, in-4°, p. 822—923. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II, cu evenimentele în întregime.

Ediții : J o s e f K e m é n y, *Erzählung wie sich die Hungarische wider die Saxische Nation in Clausenburg empöret...*, în *Deutsche Fundgruben*, 1839, vol. I, p. 69—149, cu un document de la Ioan Sigismund Zapolia asupra conflictului din 1568 și cu o lungă introducere.

Anonim

95. Breve Chronicon Daciae <seu Annales templi Coronensis, 1143—1571>

Scurte însemnări privind întîmplările anilor 1143 — data chemării sașilor în Transilvania — pînă la 1571 inclusiv, păstrate pe pereții Bisericii Negre din Brașov, conținînd mai ales știri locale brașovene, dar și pentru trecutul Transilvaniei, Moldovei și al Țării Romînești. Între altele notează : mari devastări tătărești în Transilvania la 1336, o „răzvrătire” a lui Ștefan I Mușat al Moldovei, împreună cu Țara Românească și cu Transilvania, împotriva lui Sigismund de Luxemburg la 1397 ; atac turcesc la 1421 și 1432 împotriva Țării Birsei și năvălirea oștilor lui Sigismund asupra Țării Romînești la 1430 ; răscoala iobagilor din Transilvania la 1437 și la 1514 ; etc. Cronica se încheie cu alegerea lui Ștefan Báthori ca principe al Transilvaniei la 1571.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, *Ältere Manuscripte*, nr. 5, II (C) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 537—546. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Breve Chronicon Daciae*.

Acest manuscris e una din còpiile făcute de Marcu Tartler, sau după prototipul Tartler.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, *Ältere Manuscripte*, nr. 10 (d) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 126—129. Miscelaneu, copie din sec. XVI, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Manuscrisul e unul din cele patru manuscrise, care au stat la baza textului publicat de Jacob Bongars, sub titlul : *Appendix ad res Hungaricas...* (cum se va vedea mai jos la ediții).

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, *Ältere Manuscripte*, nr. 16, II. (B.) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 884—896. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Breve Chronicon Daciae quod parietibus basilicae Coronensis inscriptum et ab iis bona fide anno 1691 mense Aprili descriptum est per Martinum Zieglerum, Coronensem gymnasii patrii lectorem <1143—1571>*.

Acest manuscris face parte din manuscrisele Ziegleriene, al cărui prototip e publicat de Netoliczka în *Quellen* (vezi la ediții).

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, *Ältere Manuscripte*, nr. 116 (D.) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 619—628. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Acest manuscris e dintre còpiile prototipului Tartler.

V. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, *Ältere Manuscripte*, nr. 138. b.(I.) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 933—941. Miscelaneu, copie din sec. XVI, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Manuscrisul face parte din manuscrisele Bongarsius de la sfârșitul sec. XVI, publicat de acesta la 1600.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, *Ältere Manuscripte*, nr. 262, c. (F.) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III.

Manuscrisul e dintre cele Ziegleriene.

VII. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, Burzenländer Kapitelsarchiv, nr. XIV (b.) (după *Quellen*, IV, p. IV-V), in-4°, p. 329—332. Miscelaneu, copie din 20 aprilie 1700, în limba latină, scrisă de mîna lui Marcu Tartler de pe pereții Bisericii Negre, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Această copie e una din bunele copii rămase pînă azi, cu indicarea coloanelor pe care a fost pictată cronică. E prototipul ms. Tartler.

VIII. Arh. Lic. Honterus, Brașov, Burzenländer Kapitelsarchiv, Einzelabschrift der Wandchronik (G.) (după *Quellen*, IV, p. V), in-4°. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III.

Manuscrisul acesta aparține prototipului Zieglerian.

IX. Arh. Lic. Honterus, Brașov, Burzenländer Kapitelsarchiv, Sammelband Historische Abhandlungen (E.) (după *Quellen*, IV, p. V), in-4°. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III.

Acest manuscris aparține tot prototipului Zieglerian.

X. Arh. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond. Fr. Philippi, nr. q.IV (H.) (după *Quellen*, IV, p. V), in-4°, p. 361—369. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Manuscrisul e ultimul dintre còpiile ce aparțin prototipului Tartler, în Biblioteca fostului liceu Honterus în a doua jumătate a sec. XIX, cînd Fr. Philippi a fost profesorul acestui liceu.

XI. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. f. 26. IV. (c.) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 471—474. Miscelaneu, copie din sec. XVI, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Manuscrisul acesta e din manuscrisele Bongarsius, transcris de pe pereții Bisericii Negre prin anii 1585 de Paul Kerzer și transmis lui Bongarsius cu ocazia călătoriei acestuia prin Brașov spre Constantinopol. Bongarsius l-a tipărit apoi în volumul său intitulat : *Rerum Hungaricarum Scriptores, varii, historici, geographici* (pomenit mai jos, la ediții).

XII. Bibl. Llc. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. q. 105 (A) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 7—16. Miscelaneu, copie de pe originalul contemporan făcută la 1691, în limba latină, scrisă de mna lui Martin Ziegler de pe pereții Bisericii Negre, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III.

Copia aceasta a lui Martin Ziegler — cronicar el însuși — e cea mai bună transcriere de pe originalul dispărut între 1761 și 1772. Tot el adaugă apoi o continuare, de la 1572—1592. Mai jos, cu titlul : *Inscriptiones chronologicae parietum templi olim coronensis et cibleniensis, cum continuatione Martini Ollardi... 1143—1590*, se află alte două manuscrise, găsite la Cluj, cu textul aceleiași cronici de pe pereții Bisericii Negre din Brașov — dar și din Sibiu — cu continuarea lui Martin Oltardus.

XIII. Bibl. Llc. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 241. 2. (a.) (după *Quellen*, IV, p. IV), in-4°, p. 8—18. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III.

Manuscrisul e și el unul din cele șase manuscrise Ziegleriene.

Ediții : Iacobus Bongars, *Appendix ad Res Hungaricas, in qua Transylvanicae inscriptiones veteres nonnullae et annales excerpti de templis Leutschoviensi et Coronensi. Anno 1600*, publ. la sfârșitul volumului intitulat *Rerum Hungaricarum scriptores varii, historici, geographici...*, Francofurti, Andreae Wachell Heredes, 1600, in-folio, p. 591 sqq ; după Bongars, publ. de I. G. Schwandtner în *Script. rerum Hung.*, 1746, I, p. 947—888. Ediția cea mai bună și accesibilă e a lui Oscar Netolitzka, *Breve Chronicon Daciae, quod parietibus basilicae Coronensis inscriptum et ab iis bona fide anno 1691 mense Aprili descriptum est per Martinum Zieglerum, Coronensem, gymnasii patrii lectorem <1143—1571>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 1—10, cu un studiu introductiv, p. IV—XV, în care se discută problema autorului. Textul manuscrisului latin e tradus în limba germană de I. F. Trausch, în *Unterhaltungsblatt für Geist, Gemüt und Publicität*, Brașov, 1837, I, p. 145 sq., 160 sq., 182 sq., cum precizează O. Netolitzka în studiul introductiv din *Quellen*, IV, p. XI.

Christian Schesaeus

(cca. prima jumătate a sec. XVI—1585)

96. *Reginae Pannonicae libri quatuor, continentes Statum reipublicae et religionis in Ungaria, Transilvania et in aliisque regionibus Imperante Joanne Secundo, electo rege Ungariae, etc. Addita est historia de bello pannonico Solymanni Imp. Turcorum ultimo Julae et Zygethy expugnationem continens <1556—1571>*

Povestirea în versuri a întâmplărilor din 1556—1571, cu amănunte asupra răscoalei secuilor din 1562, și pomenirea românilor, maghiarilor și sașilor din Transilvania, cu obiceiurile lor.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. VI, A. 6, n-4°, 219 p. Copie din anul 1779, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru M. G. Heydendorff, text cu lipsuri (cuprinzînd numai „cărțile” amintite în titlul ce urmează).

Titlul în ms.: *Ruinae Pannoniae lib. V, VI, VII, VIII atque XII Statum reipublicae et religionis in Ungaria et Transilvania temporibus Ioannis Sigismundi Zápolya complexi.*

II. Bibl. Bis. Evang., Medlaș, ms. necatal., in-8°, p. 456—661. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă probabil de mîna lui Mihail Heydendorff, text complet.

Titlul în ms.: *lipsește.*

În acest manuscris e intercalat și: *Casus tristissimus Despolae Moldaviae Jacobi Heraclides Basilici qui a seditione suis militibus ad interficiendum hosti <un cuvînt Indescifrabil> traditus est anno 1563, in regnum anno 1561 occupavit*, de la p. 582—601. Pe coperta volumului există adnotația: „Collectanea opera Mich. Conrad de Heydendorff, notarii Mediensis...”

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Verschiedene ms. P.7. Mt. I. 11, in-8°, 18 p. Originalul probabil <al extraselor și al notelor>, din anul 1824, în limba germană, scris de mîna lui Ștefan Ludwig Roth, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *Auszüge und Anmerkungen aus Ruinae Panuonicae, von St. L. Roth.*

Sînt numai extrase și note importante din opera lui Schesaeus, făcute de Ștefan Ludwig Roth, unul din marii gînditori ai sașilor și prețuitor al poporului român, martir al revoluției din 1848—1849 în Transilvania (împușcat la 11 mai 1849 la Cluj).

IV. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II.5, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, Tom. II 1, in-8°, 200 p. + introducerea. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna episcopului G. I. Haner, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Interesează numai partea I din manuscris.

V. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 179, in-4°, 263 p. Copie din anul 1805, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *Ruina Pannonica heroicorum libri novem. Descriptum medio diebus Augusti 1805 ex manuscriptis Michaelis de Heydendorff <1556—1571>.*

Pentru problema încurcată a numărului cărților (libri) și al altor amănunte privind opera aceasta a lui Schesaeus a se vedea în orice caz cele spuse de Trausch-Schuller în *Schriftsteller-Lexikon...*, vol. III, p. 169—173 și vol. IV, p. 376—377.

Ediții: Christian Schesaeus, *Ruinae Pannonicae libri quatuor...*, ca mai sus, titlul principal, *Auctore Christiano Schesaeo Mediensi Transylvano, Witerbergae, Clemens Schleich et Antonius Schöne*, 1571, in-4°, <108> foi, tipărită de autor pe cînd era în viață. Ed. a II-a, mai sistematică, publ. de I. C. Eder, *Christiani Schesaei Saxonis Transilvani Ruinae Pannonicae libri quatuor Statum reipublicae et religionis in Ungaria et Transsilvania temporibus Ioannis Sigismundi Zápolya complexi, Ex editione Wiltemberg, Ann. MDLXXI. recus. Accesserunt nunc notitiae litterariae de Schesaeo, notae deinde et excursus ad Historiam et Ius Publicum Transilv. adincentes. Cum indice critico duplici. Opera Josephi Caroti Eder...*, Sibiu, Tip. Martin Hochmeister, 1797, in-4°, 300 p. (*Scriptores Rerum Transsilvanicarum*. Tom. I, vol. I).

Studii : István Hegedűs, *Schesaeus Ruinae Pannonicae czimű epikus költeménye* <Poezia epică a lui Schesaeus intitulată Ruinae Pannonicae>, Budapesta, Magyar Tud. Akadémia, 1916, în-8°, 31 p. (Extr. din : *Értekezések a nyelv és széptudományok köréből* <Comunicări din domeniul limbii și științelor umaniste>, XXIII, 5).

Francisc Forgách

(cca. 1530—1577)

97. **De statu reipublicae hungaricae Ferdinando, Johanne, Maximiliano regibus ac Johanne Secundo principe Transylvaniae commentarii** <1540—1572>

Știri privind istoria Transilvaniei, Moldovei și a Țării Românești din anii 1540—1572, dar mai ales din anii 1556—1572, la unele întâmplări luând parte autorul însuși.

I. Bibl. Bethlen, Alud, ms. nr. 71, in-folio, <250> p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *De rebus suo tempore 1540—1572 in Hungaria gestis commentarii libri XXII.*

II. Bibl. Bathyanicum, Alba Iulia, ms. nr. X. 75, in-folio, 494 p. Copie din sec. XVIII în limba latină, scrisă de mînile a cel puțin trei copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, dar întâmplările sînt povestite în întregime, 1540—1572.

III. Bibl. Raion. Arad, ms. nr. 225/1932, in-folio, <250> f. Copie din sec. XVII, în limba latină, scrisă de mînile mai multor copişti anonimi, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului, iar întâmplările sînt povestite numai pînă la 1570.

Lipsește la urmă sfîrșitul cărții XX și în întregime cărțile (libri) XXI și XXII.

IV. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1032, in-folio, <200> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, textul începîndu-se cu „Liber I-mus”, avînd evenimentele povestite în întregime, 1540—1572.

V. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. major, Tom. V.A.6, in-folio, 283 p. Copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *De rebus suo tempore in Hungaria gestis commentarii, 1540—1572.*

VI. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 41, in-folio, 232 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Historia rerum hungaricarum et transylvanicarum.*

Titlul acesta e destul de cunoscut, totuși noi am folosit mai sus titlul de pe una din còpiile sec. XVI, după care s-a editat opera în *Mon. Hung. Hist. Script.*

VII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 54, in-folio, 179 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VI.

VIII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 57, in-folio, 236 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VI.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 58, in-folio, 106 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Anecdota Forgachiana sive Francisci Forgách Historiae Arcanae libri XXII <1540—1572>*.

X. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 763, in-folio, 20 f. Copie de la sfârșitul sec. XVIII, în limba latină, text cu mari lipsuri.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VI, cu povestirea împlinirilor numai de la 1540 la 1552.

Manuscrisul avînd numai primele 20 foi, lipsesc evenimentele anilor 1552—1572.

XI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1. Vol., VI, 8, in-folio, <120> f. Miscelaneu, copie de la sfârșitul sec. XVII sau începutul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu lipsuri la sfârșit.

Titlul în ms. : *lipsește*, asemenea și numele autorului, cuprinzînd numai libri I-VI inclusiv, din cele XXII libri.

Manuscrisul are numai evenimentele din anii 1540—1556 inclusiv, lipsind anii 1557—1572, adică materialul cel mai valoros.

XII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A.3. vol. XXI, in folio, <300> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *Historia sui temporis <1540—1572>*.

XIII. Bibl. Bolyai, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 152, in-folio, 410 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *De rebus suo tempore in Hungaria et Transylvania gestis commentarii <1540—1572>*.

XIV. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 69, in-folio, 420 p. Copie din sec. XVIII în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *De rebus suo tempore in Hungaria gestis commentarii <1540—1572>*.

Ediții : Alexius Horányi, *Francisci Forgachii de Ghymes Pannonii... Rerum Hungaricarum sui temporis commentarii, libri XXII, Posonii et Cassoviae*, I. M. Landerer, în Fűskut, 1788, in-8 , <92> + 702 p. cu greșeli care o face inutilizabilă ; F i d é l M a j e r , *Ghymesí Forgách Ferencz nagypáradí püspök magyar históriája 1540—1572, Forgách Simon és Istvánfi Miklós jegyzéseikkel együtt. Bevezette Toldy Ferencz*, <Istoria maghiară, 1540—1572 , a lui Francisc Forgách de Ghimeș, episcop al Orăzii, împreună cu însemnările lui Simeon Forgách și Nicolae Istvánfi. Introducere de Francisc Toldy>. Pesta, Magyar Tudományos Akadémia, 1866, in-8°, LXXXVIII+555 p. (*Mon. Hung. Hist. Script.* vol. XVI). Introducerea lui Toldy conține, pe lângă un studiu biografic, o discuție critică asupra manuscriselor.

Studii : Pentru diferitele publicații privind critica izvoarelor lui Forgách și biografia lui vezi bibliografia lui Kosáry, *Bevezetés*, 1951, I, p. 226 și A n t a l P i r n á t , *Forgách Ferencz*, în *Irodalomtörténeti Közlemények* <Comunicări de istorie literară>, Budapesta, 1955, p. 17—32.

Sebastian Borsos

(cca. 1520–1584)

98. Cronica a vllágnac lett dolgairól <Cronică despre întâmplările lumii (1490–1583)>

Conține știri transilvane și privitoare la Țara Românească și Moldova dintre 1490–1583 inclusiv, anii 1571–1579 fiind pierduți. Se insistă asupra morții lui Matia Corvinul, asupra ajutorului lui Ioan Zapolia pentru Radu de la Afumați și campaniile lui Petru Rareș la 1538 în secuime, apoi asupra uciderii lui Aloisius Gritti la Mediaș etc.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X 83, in-folio, 150 p. + tabla de materii. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui George Aranka, text complet, cu *continuarea* lui Francisc Nagy Szabó.

Titlul în ms.: *Krónika Erdélyországnak igen sokféle viszonyltságairól 1490-től kezdve 1658-ig történt dolgok* <Cronică despre multele calamități întîmplate în Transilvania de la 1490 la 1658>.

Manuscrisul cuprinde prin urmare și *continuarea* scrisă de Francisc Nagy Szabó, anii 180–1658. Copia aceasta a lui G. Aranka a servit la tipărirea cronicii de Emerik Mikó (vezi la ediții).

II. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI. 101, in-4°, 361 p. Copie din sec. XVIII în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *lipsește*, ca și numele autorului. Avem și aci *continuarea* lui Francisc Nagy Szabó (1580–1658).

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (unitarieni), nr. 673, in-4°, <262> p. Copie din anul 1816, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Ioan Szabó, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

De la 1580–1658 are *continuarea* lui Francisc Nagy Szabó.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. III, A. 3, in-folio, 173 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Chrónikája Erdély történeteiről, 1490–1584, folytatta Nagy Szabó Ferencz 1584–1658* <Cronică despre întâmplările țării Ardealului, 1490–1584, *continuată* de Francisc Nagy Szabó, 1584–1658>.

V. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 50, in-folio, f. 1–9. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, cu adnotări de George Aranka, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

E și aci *continuarea* imediată a cronicii de către nepotul său, Francisc Nagy Szabó.

VI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 41, in-folio, 167 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Samuil Teleki, text complet.

Titlul în ms.: *Cronika a világnak lett dolgairól, melyet én irtam Borsos Sebestyén ügy-mint 1562 esztendőben* <Cronică despre întâmplările lumii, scrisă de mine Sebastian Borsos în anul 1562>.

Manuscrisul original, scris în anul 1562 și următorii, e pierdut.

Ediții: Imre Mikó, *Borsos Sebestyén, Cronica a világnak lett dolgairól... 1490–1583* <Sebastian Borsos, Cronică despre întâmplările lumii... 1490–1583>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1855, I, p. 9–37, cu *continuarea*, și acî, a cronicii lui Francisc Nagy Szabó (1580–1658), p. 39–168.

Ioan Gálfi

(prima jumătate a sec. XVI–1593)

99. Historia suae aetatis... ab anno 1540 usque 1585

Autobiografie cu știri privitoare la Transilvania pentru vremurile lui Ioan Sigismund, Ștefan, Cristofor și începuturile lui Sigismund Báthori.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXV, A. 25 (7), in-8°, 7 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Autobiografia e întreruptă la anul 1585, pînă unde a ajuns autorul cu scrisul în momentul executării lui de către oamenii lui Sigismund Báthori, la 1593. Originalul a fost la Bibl. Batthyaneum din Alba Iulia, după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: József Kemény, István Kovács, *Gálfi Jánosnak rabságában készített önéletrása* <Autobiografia lui Ioan Gálfi scrisă în robie>, în *Erd. Tört. Tára*, 1837, I, p. 71–84, cu anexe documentare, p. 85–175.

Christian Thobiae

(1543–1589)

100. Kalenderaufzeichnungen <1514–1588, cu adaosuri ulterioare 1592>

Însemnări scurte pe foi de calendar, privind familia autorului, preot în Rotbavul din Țara Bîrsei, dar și unele știri mărunte pentru biserica săsească în acest secol al reformei și pentru istoria Transilvaniei: la 22 iulie 1514 — știre cu care încep însemnările — vești despre mișcările răsculaților de sub conducerea lui Doja, despre uciderea lui Gritti la Mediaș, în 1534, despre trecerea lui Ioan Sigi mund Zapolia la 1563 prin Feldioara și moartea lui în 1571, ales fiind în locul lui, ca principe, Ștefan Báthori.

Pentru istoria Moldovei : biruința lui Petru Rareș la Feldioara în 1529, asediul Prejmerului de oștile lui Ștefan Rareș la 1552 și tot de el incendiarea Hârmanului — în Țara Birsei — același an.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 269 (după *Quellen*, IV, p. LXXX), in-folio. Originalul din a doua jumătate a sec. XVI, în limba latină, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Evenimentele de la 1588—1592 au fost adăugate de ginerele autorului, de David Caesar, ulterior, după moartea lui Thobiae. Însemnările lui Thobiae au fost făcute pe foile unui „*Calendariuin Historicum*”, redactat de Paul Eberus (Wittenberg, 1566), adus de autor după terminarea studiilor sale acolo. Calendarul e legat în piele, cu ornamentații în stilul Renașterii și inițialele gravate : C<hristianus> T<hobiae> C<oronensis> 1568.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, IV, p. LXXX, nota 2), in-folio, p. 65 sqq. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, text complet.

Titlul în manuscris : *ca mai sus*.

Copia s-a făcut direct de pe original.

Ediții : Julius Gross, cu titlul *de mai sus*, în *Katalog zur Lutherfeier... 1883*, Brașov, 1883, p. 49—58, necronologic, ca în |manuscrisul original; Karl Nussbächer, cu titlul *Kalenderaufzeichnungen von Christianus Thobiae <1514—1592>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 489—496, cu un studiu introductiv de Fr. W. Seraphin, p. LXXIX—LXXXI. Aci materialul e publicat în ordinea cronologică a evenimentelor. Sînt omise însă trei însemnări : 25 februarie, 25 martie și 4 mai (file ale calendarului), care privesc biserica creștină în general.

Anonimi

101. Inscriptiones chronologicae parietum templi olim coronensis et cibiniensis, cum continuatione Martini Oltardi 1143—1590

Scurte știri cronologice locale, brașovene și sibiene, dar și privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Românească. Manuscrisul are trei părți distincte : 1) 1409—1566 *ex parietibus templi cibiniensis* ; 2) 1143—1569... *inscriptio parietum olim templi coronensis* ; 3) 1570—1590 știri contemporane de Martin Oltard.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XII, A. 12 (2), in-4, p. 83—95. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba [latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond. Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXX, A.30 (1), in-4°, <14> p. Miscelaneu, copie din anul 1846, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *Inscriptiones chronologicae parietum templi olim cibiniensis et coronensis, cum continuatione Martini Ollardi... 1143—1590.*

Ediții: Manuscrisul e în parte *inedit*. O. Netoliczka în introducerea de la *Breve Chronicon Daciae*, publicată în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. V, nu cunoaște acest manuscris decât din auzite. Rezultă de aci și din investigațiile ce am putut face la Cluj, că partea 1, cu 1409—1566, „ex parietibus templi cibiniensis”, e *inedită*: partea a 2-a, cu 1143—1589, „inscriptio parietum olim templi coronensis”, e *tipărită* de pomenitul O. Netoliczka cu titlul: *Breve Chronicon Daciae*, în *Quellen*, IV, p. IV—XV și 1—10 (vezi nr. 93, de mai sus), iar partea a 3-a, cu evenimentele din 1570—1590, continuarea lui Martin Oltard, e *tipărită* de Iosif Kemény ca parte integrantă din *Album Ollardianum, 1526—1629*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, III, p. 25—32, la mijlocul textului din „Album”.

Anonim

102. *Series vajvodarum Transylvaniae ab anno domini 1500 <usque 1594>*

Cronologia Transilvaniei de la 1500 pînă la 1594 — vremea domniei lui Sigismund Báthori — și evenimentele mai importante din acel timp.

1. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XX A. 20 (1), in-4°, 96 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, fiind o cronologie voluminoasă și importantă.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

103. *Diarium regiminis principis et cardinalis Andreae Báthori ab anno 1598 usque 1599 inclusive*

Cuprinde evenimentele mai importante din domnia lui Andrei Báthori, de la 26 august 1598 pînă la 29 noiembrie 1599, între care și ocuparea Transilvaniei de către Mihai Viteazul. După jurnal urmează indicația: *De sepultura Michaelis vajvodae, 1601.*

1. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XII, A. 12 (4), in-4°, p. 115—121. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mna lui Iosif Kemény, după exemplarul din colecția Hevenessy, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor. Tom. XXIII A. 23 (3), in-4, 10 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény după exemplarul din colecția Hevenessy, text complet.]

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil., Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Miscellanea, Tom. IX (o), in-4, <7> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, după exemplarul din colecția Hevenessy, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Fiind copiat din colecția Hevenessy, în care se află, fărîmițat, și material din cronica lui Ștefan Szamosközy, o legătură între această cronică și *Diarium*-ul de mai sus ar fi posibilă. Din colecția Hevenessy a transcris și Ștefan Kulcsár în cronica sa, tot pe la începutul sec. XIX, părți destul de extinse despre vremurile lui Andrei Báthori.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*. Pentru aprofundarea eventualelor legături între acest *Diarium* și Szamosközy, vezi edițiile acestuia din urmă și studiul lui I. Crăciun.

Ioan Bors

(cca. a doua jumătate a sec. XVI—cca. prima jumătate a sec. XVII)

104. Csikszentkirályi Bors János Krónikája, 1595—1600 (—1619)

<Cronica lui Ioan Bors de Sincrai, 1595—1600(—1619)>

Cronica cuprinde știri privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Românească din anii 1595—1600, mai ales privitoare la campania din 1595 împotriva lui Sinan Pașa și a luptelor lui Mihai Viteazul în Transilvania. La urmă o știre răzleață, din anul 1619, în legătură cu Gabriel Bethlen.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIII, A. 23 (2), in-4°, 6 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *Nagyobb Bors János krónikája* <Cronica lui Ioan Bors Sen.>.

Copia a fost făcută după manuscrisul original, scris probabil în 1619, care a existat pe vremuri la Liceul Piaristilor, azi Bibl. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond anexa I.

Ediții: J ó z s e f K e m é n y, *Csik Szent Királyi Bors János Krónikája, 1595—1619* <Cronica lui Ioan Bors din Sincrai, 1595—1619>, în *Erd. Tört. Társ.*, 1837, I, p. 177—188, cu o introducere asupra valorii cronicii.

Simeon Czack

(1567—1603)

105. Ephemeris Ilbellus, in quo acta quotidiana perscribuntur <1590 1602>

Efemeride cu informații locale brașovene și pentru Țara Birsei din anii 1590—1602, dar mai ales știri privitoare la vremurile lui Mihai Viteazul și vremurile stăpînirii lui Gheorghe Basta în 1602.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond. Trausch, nr. 5 (după *Quellen*, V, p. XV—XVI), in-8°, p. 104—199. Miscelaneu, originalul de la sfârşitul sec. XVI şi începutul sec. XVII, în limba germană, puţin şi în limba latină, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice şi latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Între rîndurile lui Czack sînt ştiri scrise şi de cronicarul Thomas Tartler, posesorul de mai tîrziu al manuscrisului. Manuscrisul mai conţine şi unele versuri în limba germană, între care o poezie lungă de 172 strofe, de cîte patru rînduri (publicată de A. Kurz în *Deutsche Fundgruben*, pomenite mai jos, la ediţii), privitoare la uciderea cancelarului Kovácsoczy şi a altor nobili de către Sigismund Báthori în 1594. La urmă adăugăm, după constatările lui Seraphin, că așa-numita *Cronică Benkner-iană* e un extras din *Ephemeridele* lui Simon Czack, manuscrisul fiind un timp şi în posesia lui Ioan Benkner, după ce mai tîrziu a fost în mîinile lui Petru Bánfi.

Ediţii : Anton Kurz, *Simonis Czack, Ephemeris libellus in quo acta quotidiana perscribuntur, vom Jahre 1590 bis 1602*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, III, p. 81—124, cu un studiu introductiv şi cu multe greşeli de lectură; apoi corect, Friedrich Wilhelm Seraphin, *Ephemeris von Simon Czack (1590—1602)*, în *Quellen*, 1909, V, p. 374—381, cu un studiu introductiv, p. XV—XXII.

106. *Diarium, das ist ein Büchlein, in welchem etliche verstorbene gute und fromme Herzen und Freund verzeichnet sind sampt angehängten Grabchriften, beschrieben in <15>98 Jahr des Monats Mai 14 Tag durch Simonem Czack, Coronensem ... <1549 1603 (1810)>*

Jurnal cu ştiri locale privitoare la trecutul familiilor patriciene din Braşov, în frunte cu Ioan Honterus, Valentin Wagner, familia autorului, Luca Hirscher etc., şi alte familii din Țara Birsei, apoi incendii, inundații, cutremure de pămînt; între ele şi informații privitoare la : scoaterea din domnie a lui Gavriil Movilă al Țării Românești şi refugiul lui la Bran în august 1620; răzvrătirea din Braşov în anul 1688; amănunte asupra luptelor dintre imperiali şi turci în pasurile dinspre Țara Românească în 1787 şi 1789.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond. Trausch, nr. 5 (după *Quellen*, V, p. X şi XIV—XV), in-8°, p. 9—98 şi 194—329. Miscelaneu, originalul de pe la începutul sec. XVII, continuat apoi de alții, în limba latină şi germană, scris de mîna autorului şi apoi de alți autori anonimi, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Numele autorului variază de la „Bach, Back” etc., la „Czack”, acesta din urmă admis de istoriografia săsească ardeleană. *Diarium*-ul a fost atribuit, mult timp, lui Petru Bánfi, care şi-a scris numele peste numele lui Czack, încît acesta din urmă abia s-a mai putut descifra de specialiști. Ultima însemnare a autorului e din anul 1603, an în care probabil a murit, celelalte fiind adăugate de anonimi diverşi — între ei şi Thomas Tartler şi Josif Trausch pe foile albe, nescrise, ale manuscrisului original, continuate pînă la 1810. La începutul volumului miscelaneu, p. 1—8, se află mai multe versuri latineşti şi germane, care nu interesează.

Ediții: Friedrich Wilhelm Seraphin, în extrase selecționate, privind mai ales trecutul Brașovului și al Țării Bîrsei, *Auszug aus dem „Diarium” von Simon Czack <1548–1609> și Chronistische Aufzeichnungen verschiedener unbekannter Verfasser in dem Diarium des Simon Czack <1600–1810>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 97–99 și p. 445–448, cu un studiu introductiv, p. X–XV și XXII–XXIII.

◁ Ștefan Decani ▷

(cca. prima jumătate a sec. XVII–1682)

107. *Kurz gefasster Berleht, von der Belägerung der Stadt Bistritz, welche Georg Basta, General unter Ihro K. K. Majestät Rudolphus Röm. Käyser im Jahr Christl 1602 vorgenommen und wie derselbige diese Stadt und Gebiet unter zweyen Jahren beängstiget und ruiniret hat.*

Amănunte în legătură cu uciderea lui Mihai Viteazul la Turda și știri despre silniciile lui Basta și ale oștilor lui în Transilvania de nord și mai ales în regiunea Bistriței, în 1602.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Josif Kemény, Col. minor, Tom XXXI, A. 31 (4), in-4°, <15> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Josif Kemény, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Numele autorului lipsește, dar numele lui e identificat în toate bibliografiile săsești și ungurești.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu. ms. Alte Sammlung, Kasten B. 3. vol. CXXVIII.5, in-8°, p. 272–295. Miscelaneu, probabil originalul din prima jumătate a sec. XVII, în limba germană, scris de mîna probabil a autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Obsidionis Bistriciensis a Georgio Basta sacrae cesareae regiaeque majestatis commissario factae a<nn>o 1602 mense Februario brevis delineatio historica.*

Numele autorului lipsește și aci. Am indicat mai sus titlul german, ca titlu principal, sub care s-a tipărit lucrarea.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Fabritius Sammlung, Tom. VII, s. 2, in-32°, <91> p. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Brevis historica delineatio obsidionis Bistriciensis factae a<nn>o 1602 in Februario a Georgio Basta, sacrae ces. reg. majestatis commissario.*

Lipsește numele autorului.

Ediții: <Stephan Decani>, *Kurz gefasster Bericht, von der Belägerung der Stadt Bistritz*, ca mai sus. Bistrița, Tip. Christian Lehmann, 1779, in-8°, <8> f., cum spune Andrei Veress, *Bibl. rom. ung.*, vol. I, p. 302 și cum știa acest lucru și Josif Kemény, cînd a făcut copia de mai sus. În bio-bibliografiile lui Josif Trausch și Josif Szinnyel, la numele autorului, se înșiră lista perioadelor în care s-a retipărit, mai tîrziu, manuscrisul, cu indicarea anilor și a paginilor respective.

Toma Bordan

(cca. a doua jumătate a sec. XVI—1633)

108. *Expeditio Schirmeriana, das ist: Kurtze Beschreibung aus was Ursachen Herr Antonius Schirmerus zur Jahr 1602 von einem Ehrsamem, Wohlweisen Rath der Königllichen Hermannstadt, nacher Szathmár und von dar nacher Prag in Böhmen zu Ihrer Röm., Kayserl. Majestät Rudolpho II sey ausgesendet worden. Etnfältig entworfen von einen der hstorischeh Wissenschaft Liebhabern im Jahr 1699 mense Martio <1601—1603>*

Știri privitoare la Transilvania din 1601—1603, după lupta de la Gorăslău și uciderea lui Mihai Viteazul; plecarea lui Sigismund Báthori în Polonia, stăpînirea lui Basta și a lui Moise Székely în Transilvania și solia lui Anton Schirmer la împăratul Rudolf.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIII, A. 23 (6), in-4°, 28 p. Miscelaneu, copie din anul 1836, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms. *ca mai sus*.

Manuscrisul este opera lui Toma Bordan — al cărui nume lipsește de pe foaia de titlu — nu al lui Andrei Gunesch, cum s-a crezut, și care a transcris întocmai textul manuscrisului original al lui Bordan în martie 1699, fără să amintească numele autorului, schimbînd și titlul original: *Virtus coronata, oder Ursach und Lohn Expeditionis Schirmerianae Beschreibts zur Ehr, Exempel und Gedächtniss unserer lieben Teutschen Nachkommenschaft Thomas Bordan Pfarrer zu Stolzenburg, 1601—1603*, cu titlul *de mai sus*, *Expeditio Schirmeriana*. . . cunoscut azi îndeobște, care se află în fruntea tuturor manuscriselor păstrate și pe care l-am adoptat și noi.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. fond Alte Sammlung, Kasten A.4. vol. LVIII.2, in-8°, <50> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, pe care-l reproducem în întregime, fiindcă aici se află și numele falsului autor, al lui Andrei Gunesch, *Expeditio Schirmeriana das ist: Kurtze Beschreibung aus was Ursachen Herr Antonius Schirmerus zur Jahr 1602 von einem Ehrsamem, Wohlweisen Rath der Königllichen Hermannstadt, nacher Szathmár und von dar nacher Prag in Böhmen zu Ihrer Röm. Kayserl. Majestät Rudolpho II sey ausgesendet worden. Etnfältig entworfen von Andrea Gunesch damaliger Pfarrer zu Kelnek als einen historien Liebhabern im Jahr 1699 mense Martio <1601—1603>*.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, ms. fond Geringer-sche Sammlung, Kasten H. 5.2.2., in-8°, p. 94—180. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu povestirea împlinirilor de la 1601—1603 și cu adaosuri pînă la 1610 inclusiv.

Numele autorului lipsește și aici.

IV. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varla, II, 122; G.I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum hist. Hungariae et Transilvaniae civilium tractantium collectio*, Tom. X, 1. in-4°, p. 1—37. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul acesta e dedicat lui Christian Haas și Paul Schermer, magistrați și patricieni în Siblu, dar dedicația nu e a autorului, ci a copistului din 1699, Andrei Gunesch, preot în Cîlnic, pseudo-autorul.

Ediții : J o s e p h K e m é n y , cu titlul *Virtus coronata, oder Ursach und Lohn Expeditionis Schirmerianae. Beschreibts zur Ehr, Exempel und Gedachtnis unserer lieben Teutschen Nachkommenschaft Thomas Bordan Pfarrer zu Stolzenburg, 1601—1603*, în *Deutsche Fundgruben*, vol. I, p. 219—250, cu o scurtă lămurire asupra manuscriselor și asupra autorului adevărat. Are la bază manuscrisul original, azi inexistent.

Anonim

109. *Diarium obsidionis Claudiopolitanae per Moysen Székely pertentatae anno 1603 a 21 Aprilis usque 9 Junii*

Jurnal cu amănunte asupra asediului Clujului de către Moise Székely în 1603 și divergențele dintre acesta și generalul Basta.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XII, A. 12 (7), în-4, p. 155—161. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Jurnalul e necunoscut.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXV, A.25 (10), în-4°, <4> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul e copiat de Iosif Kemény în dublu exemplar.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Marcu Schunckabunck

(cca. mijlocul sec. XVI—1608)

110. *Chronik <1597 1603>*

Informații asupra celor două solii ale autorului la Praga, trimis de Mihai Viteazul în ianuarie și octombrie 1597 la împăratul Rudolf. Cronica conține și răspunsul împăratului. Restul știrilor, din anii 1598—1603 inclusiv, privesc numai compoziția an de an a Sfatului orașului Brașov, cu judele și senatul respectiv, din care făcea parte și autorul.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Sammelband, nr. 55. D. (după *Quellen*, VI, p. I), in-folio, p. 93—97 şi p. 101—106. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfârşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Această copie stă la baza tipăriturii lui Julius Gross din *Quellen* (vezi la edi(II)).

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 416 (după *Quellen*, VI, p. I—II), in-4°, 138 p. Originalul contemporan, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Manuscrisul acesta original conţine: în partea de la început *Însemnări* privind familia Schunckabunck din anii 1591—1603; lor le urmează, la p. 1—4, 19 29 şi 51—56, cronica; la paginile următoare 57—138 se află alte însemnări familiale.

Edi(II): Julius Gross, în extrase selecţionate, cu titlul *de mai sus*, în *Quellen*, VI, p. 2—7, cu un studiu introductiv, p. I—III. Are la bază copia, nu originalul, aflat după tipărire. Între textul originalului şi copia tipărită, Gross însuşi a constatat o mulţime de greşeli de lectură, apoi greşeli de sens şi o limbă modernizată la copie.

Ştefan Szamosközy

(cca. 1565 — cca. 1612)

111. *Historiae Rerum Hungaricarum, ab a<nn>o 1558 usque ad a<nu>m 1586 gestarum libri IV. Ex Codice Kollariano optimae notae Ms. ut videtur seculi XVII qui in tabulario sanctioris domus augustae adservatur, descripti. Viennae Austriae MDCCXII*

Ştiri din trecutul Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Româneşti, privind anii 1558—1566—1586.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 27 (1), in-folio, 286 p. Miscelaneu, copie din anul 1812, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim de pe originalul de la Viena, text complet, cît se cunoaşte pînă azi.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Numele autorului lipseşte.

Edi(II): Sándor Szilágyi, *Szamosközy István történeti maradványai* <Însemnările istorice ale lui Ştefan Szamosközy>, vol. I, cunoscut mai ales sub titlul: *Rerum Ungaricarum libri, 1566—1586*, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXI, XXXI + 249 p. Pentru aceste însemnări, de la 1558—1566—1586, ca de altfel pentru întreaga operă a autorului, a se vedea şi Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy şi însemnările lui privilegiate la romîni 1566—1608*, Cluj, Tip. Ardealul, 1928, in-8°, 214 p. (Biblioteca Institutului de Istorie naţională, nr. 2).

112. *Rerum Transylvanarum pentades et hebdomades <1598–1599 et 1603>*

Știri din anii 1598–1599 și 1603 privitoare la vremurile lui Sigismund Báthori, Mihai Viteazul și Radu Șerban, cu informații deosebite pentru lupta de la Șelimbăr și uciderea lui Mihai la Turda.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. I, 82, in-folio, <378> p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mlinile mai multor copişti anonimi, text complet — atît cît s-a descoperit pînă azi.

Titlul în ms. : *Rerum Transilvanarum pentadis libri*.

E vorba numai de Pentades (1598–1599).

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. X (A.10), in-folio, 1102 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mlinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. *Rerum Transsilvanicarum pentadis quintae, liber I, II, III, IV et V-tis integer et pentadis sextae libri I-mi pars maxima usque ad mortem Georgii Borbélyi, quae 1603 die 13 Decembris accidit perducto*, cuprinzînd evenimentele din Pentades — 1598–1599 — și Hebdomades (1603) găsite pînă în prezent.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XIV–XV (A. 14 15), in-4, 2 vol. 9 + 468 p. (I); p. 469–953 + 84 (II). Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, text cu o mică lipsă la sfîrșit.

Titlul în ms. : *Rerum Transilvanicarum pentadis quintae libri anni 1598 et 1599. Vol. I–II.*

Vol. I cuprinde Pent. V, libri 1–2–3; vol. II cuprinde în continuare Pent. V, libri 4–5 și apoi din Pent. VI, lib. 1, atît cît s-a păstrat. În fruntea vol. I din acest manuscris Iosif Kemény a notat locurile de unde a transcris Wolfgang Bethlen cuvînt cu cuvînt pasaje întregi din Szamosközy. E copia cea mai bună.

IV. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 39, in-folio, 248 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *Rerum Transilvanicarum pentades <et hebdomades>*, cuprinzînd numai un fragment al Pentasurilor (1599) și în întregime Hebdomades (1603).

V. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 1816, in-folio, 246 f. Copie din sec. XIX, în limba latină, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. IV, cu același cuprins fragmentar.

VI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 5 vol. LXXIV, in-folio, 265+22 p. Copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Rerum Transsilvanicarum pentades quintae libri anni 1598 et 1599*.

Materialul Pentas-urilor e în întregime.

VII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 51, in-4°, 351+31 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VI, cu Pentasurile în întregime, cîte s-au păstrat.

VIII. Bibl. Bolyai, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 338, in-folio, 718 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms.: *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului. Se povestesc evenimentele abia din 1599 (liber IV), dar există părţile din Hebdomades cunoscute pînă azi.

IX. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 27 (2), in-folio, 380 p. Miscelaneu, copie din anul 1812, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim de pe originalul de la Viena, text complet (numai pentades). Originalul hebdomades-urilor se află la Biblioteca Universităţii din Budapesta (Colecţia Pray).

Titlul în ms.: *Pentadum Rerum Transilvanicarum libri que supersunt <1598–1599>. Ex Codice Kollariano optima notae Ms ut videtur seculi XVII qui in tabulario sanctiori domus augustae adservatur, descripti, Viennae Austriae, MDCCCXII*, cu materialul Pentas-urilor în întregime dar nimic din Hebdomades.

În fruntea manuscrisului se află o scurtă prefaţă asupra vieţii şi operei lui Szamosközy, scrisă de Samuil Teleki, care presupunea ca autor al acestor însemnări *de pe atunci* pe Ştefan Szamosközy.

X. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 74, in-folio, 487 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms.: *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal. *Lipseşte* de asemenea şi numele autorului. Povestirea evenimentelor începe abia cu 1599 (liber IV), la mijloc de frază, dar există părţile cunoscute pînă azi din Hebdomades.

Pentru manuscrisele de la Telekianum din Tîrgu-Mureş a se vedea şi cele spuse de A. I. Szilágyi în prefaţa de la *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXI, p. XXIX–XXX.

Ediţii: Sándor Szilágyi, *Szamosközy István történeti maradványai* <Însemnările istorice ale lui Ştefan Szamosközy>, vol. II, 1598–1599, Pentades; vol. III, 1603, Hebdomades, în *Mon. Hung. Hist. Script.* (vol. XXVIII–XXIX, XIV + 383 p.; 403 p. Pentru vol. IV, care conţine *Însemnările ungureşti, 1542–1608*, în *Mon. Hung. Hist. Script.* vol. XXX, XXI + 403 p., a se vedea mai ales Ioachim Crăciun, la nr. 111 pomenit mai sus. Pentru unele părţi din Szamosközy, copiate de Paul Enyedi, vezi nota de mai jos¹.

¹În istoriografia transilvană a circulat pînă pe la 1880 un „cîntec” al lui Paul Enyedi despre cele întîmplate în Transilvania de la 1598–1605, care s-a dovedit a fi numai copistul acelor întîmplări transcrise din cronică lui Ştefan Szamosközy. Fiindcă au circulat şi au fost publicate sub numele lui Enyedi, le dăm aci în notă ca manuscrise independente, legîndu-le însă de numele autorului adevărat.

Paul Enyedi

(cca. prima jumătate a sec. XVIII–cca. sfîrşitul sec. XVIII)

113. Az Erdélyt veszedelemről, Enyedi Pál énekéből, 1598-tól 1605-ig
 <Despre nenorocirea Transilvaniei. Din cîntecul lui Paul Enyedi, 1598–1605>

Întîmplări privitoare la Transilvania din anii 1598–1605, cu ştiri şi despre Moldova şi Ţara Romînească, mai ales despre Mihai Viteazul, în proză, nu în versuri, cum ar reieşi din titlu. Nu e opera originală a lui Paul Enyedi, cum a putut crede încă Iosif Kemény şi Emeric Mikó, dar nu se mai crede de la 1880 încoace, de cînd Alexandru Szilágyi a tipărit cele patru volume din opera lui Szamosközy şi de cînd s-a constatat că Enyedi e numai compilator.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X, 17 (I), in-folio, 34 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Anonim

114. *Historia principis Sigismundi Báthori, in qua praesertim vicissitudines et miseriae, quae Bastanis temporibus Transilvaniam usque ad annum 1605 presserunt, exponuntur*

Scurtă cronică pentru anii 1581—1605, privind vremurile lui Sigismund Báthori, Mihai Viteazul, George Basta, Moise Székely și Radu Șerban.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 551, în-4°, 24 f. Copie din sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Dominic Teleki, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Manuscrisul original nu știm unde se păstrează. Un studiu aprofundat ar putea constata dacă există vreo legătură între această cronică scurtă și opera de patru volume a lui Ștefan Szamosközy.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Ambrosie Somogyi (Simigianus)

(1564—1637)

115. *Historia rerum Hungaricarum et Transilvanicarum ab anno 1490 usque 1606*

Știri importante pentru Transilvania, Moldova și Țara Românească din anii 1490—1606, mai ales privitoare la vremurile lui Petru Rareș, Ștefan Mailat și în special Mihai Viteazul.

Titlul în ms.: *Az Erdélyi veszedelmekről* <Despre nenorocirile Transilvaniei (1598—1605)>.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom. XXIII, A. 23 (1), in-folio, p. 178—193. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Alexandru Mike, Egyveleg gyűjtemény <Col. miscellanea>, vol. I (24), in-fol., p. 111—119. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Ediții: Imre Mikó, *Enyedi Pál énekéből az erdélyi veszedelmekről* <Din cîntecul lui Paul Enyedi despre nenorocirile Transilvaniei>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1855, I, p. 169—217, în anexe și alte materiale privind epoca respectivă.

Studii: Pentru problema Szamosközy-Enyedi a se vedea Sándor Szilágyi, *Szamosközy István történeti maradványai* <Însemnările istorice ale lui Ștefan Szamosközy>, publ. în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXI, introducerea unde există o biografie asupra cronicarului și în care se arată soarta manuscriselor lui Szamosközy.

Mai nou Kosáry, în *Bevezetés*, vol. I, p. 306, precizează că „nu e opera copistului de mai tîrziu Enyedi, ci e a lui Szamosközy”; totuși o pune la Enyedi.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X. 76, in-folio, 587 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Hungaricarum post Bonfinium gestarum libri IV, cum indice copioso ordine alphabetico digesto <1490—1606>*.

Originalul e considerat pierdut.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 973, in-folio, 700 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Hungaricarum post Bonfinium gestarum libri IV <1490—1606>*.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. IX, A.9, in-folio, 724 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Ungaricarum post Bonfinium gestarum libri IV. Cum indice copioso ordine alphabetico digesto. Claudiopoli in Platea Thordana anno Domini 1604*, cu povestirea evenimentelor însă pînă la 1606 inclusiv.

Avem şi aci un indice bogat de nume.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XLVII, A, 47, in-8°, 999 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Hungaricarum post Bonfinium gestarum libri quatuor Claudiopoli, anno D.1604 manuscripti*, cu întîmplările pînă la 1606 inclusiv.

V. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 40, in-folio, 176 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

VI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 2. vol. XIX, in-folio, 688 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Ungaricarum post Bonfinium gestarum, libri III <1490—1606>*.

Opera e întreagă, deşi se spune libri III, în loc de IV.

VII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eugen Friedenfels Sammlung, F.F. 1, in-4, 102 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri mari la început şi la sfîrşit.

Titlul în ms.: *Historia rerum Ungaricarum et Transilvanicarum liber secundus*.

Aci e vorba numai despre evenimentele din liber II: 1542—1575 inclusiv, lipsind materialul din liber I: 1490—1541, şi libri III—IV: 1576—1606 inclusiv.

VIII. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, II.3: G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, Tom. VI, 1, in-8°, 904 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîina probabil a episcopului G. I. Haner, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Hungaricarum post Bonfinium gestarum, libri quatuor, Claudiopoli, anno D<omini> 1604 manuscripti*, dar e vorba despre întreaga operă a autorului pînă la 1606 inclusiv.

IX. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 63, in-folio, 846 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Rerum Hungaricarum post Bonfinium gestarum. Historia ab a<nno> 1490 — usque a. 1606*.

Ediții: I. C. Eder, I. Benigni, Ambros. Simigianit, *Historia rerum Ungaricarum et Transylvanicarum, 1490–1606*, Tom. II, vol. 1–2, Sibiu, 1800–1840, în-4°, 294 p. (1); 434 p. (2). (Scriptores rerum Transsilvanicarum, II, 1–2).

Anonim

116. Fragmenta historica rerum inde a natiuitate sua in Transilvania gestarum 1554–1607

Scurte știri privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Românească, mai ales pentru vremurile lui Mihai Viteazul și Basta.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XII, A. 12 (3), în-4°, p. 101–108. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXX, A. 30 (13), în-4°, <12> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *Notata quaedam historica varii argumenti e vetusto quodam manuscripto 1554–1607*.

Manuscrisul e identic cu cel de sus, deși titlul diferă, copiat de aceeași mînă.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

117. Beschreibung wie Hermannstadt in Siebenbürgen von dem mörderischen Bluthund Gabriel Báthori anno 1610 eingenommen und mit Ihr nachmal ist gehandelt worden <1609–1610>

Informații asupra celor săvîrșite de Gabriel Báthori la Sibiu și în Țara Românească în 1609–1613 cu ocazia expedițiilor sale, cu știri care continuă și după moartea lui Báthori (1613).

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 64. d. vol. IV, 10, în-4°, 26 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu adaosul din 1613.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Geringer-sche Sammlung, Kasten H. 5.2.3, în-8°, p. 181–208. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Eigentliche Beschreibung wie und was massen der Báthori Gábor in die Hermannstadt kommen und geplündert. Item was er in der Wallachey ausgericht und wie er bis in seinen Tod gelebt, 1610—1631*, cu întâmplări și după moartea lui Báthori (m. 1613), până la 1631 (vremurile lui Gabriel Bethlen, Ecaterina de Brandenburg și venirea în scaunul Transilvaniei a lui Gheorghe Rákóczi I). Adaosurile privesc și Moldova și Țara Românească din 1613—1631.

Manuscrisul acesta se aseamănă în unele locuri cu manuscrisul lui Simon Brenner (vezi acolo), dar nu e identic nici măcar în părțile privind pe Gabriel Báthori, fără să vorbim despre evenimentele în plus, de la 1613 la 1631.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Geringer-sche Sammlung, Kasten H. 5.2.4, în-8°, p. 217—276. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu adaosuri însă până la 1618.

IV. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varla, II, 173, în-8° p. 641—660. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Tyrannis Bathoriana in Cibinienses sive Eigentliche Beschreibung wie Bathori Gabor in die Hermannstadt kommen und selbige geplündert*, cu știri de la 1609 la 1613.

Ediții: Joseph Kemény, *Eigentliche Beschreibung wie und was massen der Báthori Gábor in die Hermannstadt kommen und geplündert. Item was er in der Wallachey ausgericht und wie er bis in seinen Tod gelebt, 1610—1631*, în *Deutsche Fundgruben*, 1839, vol. I, p. 251—275, cu o scurtă introducere lămuritoare asupra manuscriselor. Editorul s-a bazat numai pe ms. nr. II; trad. în limba maghiară, Szabó-Makkai, *Erd. öröksége*, vol. III, p. 165—174. Asupra asediului și samavolnicilor săvârșite de Gabriel Báthori în Sibiu la 1609—1610 există mai multe „Beschreibung”-uri, care nu sînt identice în toate amănuntele, dar care reproduc în esență aceleași informații. Ar trebui studiate paralel cele spuse în *Eigentliche Beschreibung*... (ms. nr. II), cu cele scrise de Simon Brenner și cu cele relatate în manuscrisele noastre de mai sus, pentru a se vedea identitățile și diferențierile între ele.

Ioan Ursinus

(cca. a doua jumătate a sec. XVI—1611)

118. *Chronologia rerum Hungaricarum a primo Hunnorum in Pannoniam adventu, hoc fuit a. C. 366 ad 1556 a nato Christo annum collecta et subsequē per Anonymum Schaesburgensem usque ad annum 1610 continuata, 366 1610*

Scurtă cronică cu știri din istoria Ungariei și a Transilvaniei privitoare la anii 366—1610, avînd informații și pentru Țara Românească și Moldova mai ales din anii 1593 (Mihai Viteazul) până la 1610 inclusiv. Autorul a fost notar în Sighișoara între anii 1602 și 1611 și evenimentele

mai recente sînt văzute prin prisma ocupațiilor și a locului de muncă. Originalul cronicii e pierdut.

Pentru anii mai vechi are informațiile Anonimului Sighișorean (Anonimus Schaesburgensis).

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XII. A. 12 (1), in-4°, 76 p. Miscelaneu, copie din 1832, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru I. Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Bibl. Bis. Evang., Mediaș, ms. necatal, in-8°, p. 149–228. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă probabil de mîna lui Mihail Heydendorff, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

În fruntea volumului miscelaneu se află adnotația: „Collectanea opera Mich. Conrad de Heydendorff, notarii Mediensis...“ Numele autorului lipsește.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Studii: Karl Fabritius, *Die Schässburger Chronisten des 17. Jahrhunderts*, publ. în *Fontes Rerum Austriacarum, Scriptores*, vol. IV, Viena, 1862, in-4°, p. XXI–XXIX.

Mihail Seybriger

(cca. 1600–1673)

119. Kurze historische Anmerkungen <1599–1611>

Cuprinde știri privind Transilvania și Țara Romînească în epoca lui Mihai Viteazul și a lui Radu Șerban.

Autorul a fost meșter argintar în Brașov și martor al evenimentelor, care probabil mergeau în cronică pînă la moartea lui (1673), dar care nu s-au păstrat numai pînă spre sfîrșitul anului 1611. Cronică e întreruptă brusc la început de frază și de aliniat; sub forma încheiată, așa cum se păstrează azi, a fost scrisă după 1646, pe baza însemnărilor sale contemporane.

1. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fără indicarea numărului, anexat la sfîrșitul *Diarium*-ului lui Andrei Hegyes (după *Quellen*, V, p. LXIX–LXX), in-folio, 6 p. Originalul de după anul 1646, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms.: *Historisches Fragment <1599–1611>*.

Manuscrisul e legat într-un codex, împreună cu *Jurnalul* lui Andrei Hegyes, codex care a trecut prin mîinile lui Hegyes fiul, dr. Ioan Albrich, acesta dăruindu-l în 1796 lui Iosif Deutsch, care a scris pe prima pagină a cronicii lui Seybriger: „Nota bene: Dieses ist des Sybergers historisches Fragment“. De la Deutsch manuscrisul original trece la prof. Fr. Philipp, iar de la acesta în colecția de manuscrise a Bibliotecii Liceului Honterus.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 54, Lit. B (după *Quellen*, V, p. LXXI—LXXXII), in-8°, p. 19 sqq. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Acest manuscris e copiat direct de pe manuscrisul original, avînd o mulţime de corecturi făcute de G. Mathiae înainte de anul 1768.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 116 (după *Quellen*, V, p. LXXI), in-8°, p. 525—549. Miscelaneu, copie de la sfîrşitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris derivă din ms. Philippi, nr. 12 (mai jos, VI) şi a servit ca bază la tipărirea lui Anton Kurz din *Blätter für Geist...* (vezi la ediţii).

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, nr. 16, II (după *Quellen*, V, p. LXX—LXXXII), in-4°, p. 741—752. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna lui Ioan Albrich, cu litere gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Această copie e cea mai veche, din care derivă apoi alte copii. Titlul dat de copistul Albrich în întregime este : *Herrn Michael Seybrigers, Goldschmied, gewesenen Bürgers zu Cronstadt, kurze historische Anmerkungen*. Limba e modernizată şi se găsesc şi lecturi greşite.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, V (după *Quellen*, V, p. LXXI), in-4°, p. 223—242. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Manuscris copiat de pe ms. Albrich, cu explicaţiile şi notele marginale de acolo.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, nr. 12 (după *Quellen*, V, p. LXXI), in-4°, p. 51—68. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris e copiat şi el după ms. Albrich, însă are mai multe greşeli de lectură.

VII. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 122, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, Tom. X, 7, in-4°, p. 561—583. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, evenimentele începînd cu data de 28 octombrie 1599, se termină spre sfîrşitul anului 1611.

Ediţii : A n t o n K u r z, cu titlul *de mai sus*, cel principal, în *Blätter für Geist, Gemüt und Vaterlandskunde*, Braşov, 1843, nr. 30—34, p. 216—261, cu note lămuritoare, avînd la bază ms. nr. 116 de mai sus; după original, de F r. W i l h e l m S e r a p h i n, cu titlul *Chronik von Michael Seybriger <1599—1611>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 436—444, cu o substanţială introducere privitoare la analiza manuscrisului original şi a copiilor, p. LXV—LXXII.

Martin Bánfi-tatăl

(cca. 1574—1613)

120. <Excerpta ex M. Bánfi calendarlo, 1590—1612>

Însemnări pe foi de calendar privitoare la trecutul Braşovului şi al Țării Birsei şi privitoare la Transilvania, Moldova şi Țara Românească, cunoscute din alte cronică.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Burzenländer Capitelsarchiv, Bd. XIV (după *Quellen*, V, XLII), in-folio. Miscelaneu, copie din iunie 1724, în limba germană, scrisă de mîna cronicarului Marcu Tartler, cu litere neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Însemnările de la 1590 la 1612, cele mai valoroase, sînt ale lui Bánfi-tatăl. Mai sînt însemnări şi de la 1613-1642, ale lui Bánfi-fiul, iar altele, de la 1579—1590, scrise de alţii. Ele au fost scrise pe filele unui *Calendarium Sanctorum* al lui Vincentius Sturm, după cum reiese dintr-o însemnare a lui Marcu Tartler de la p. 431 a manuscrisului. Originalul e pierdut.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Fr. Philippi, III, nr. XV (după *Quellen*, V, p. XLIII), in-4°. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Manuscrisul e o copie de pe manuscrisul precedent.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, V, p. XLIV), in-folio, p. 185 sqq. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Acest manuscris e şi el o copie după primul manuscris.

Ediţii: Julius Gross, *Ex Martini Bánfi calendario <1579—1642>*, în *Quellen*, 1909, V, p. 264—267, cu o notă introductivă asupra manuscriselor A p. XLIII—XLIV.

Simeon Brenner

(cca. a doua jumătate a sec. XVI — după 1612)

121. Wie sich der Tyrann Gabriel Báthori gegen die Hermannstädter Bürgerschaft verhalten und was er darinnen verübet hat, 1609 1612

Amănunte asupra atitudinii lui Gabriel Báthori la Sibiu în 1610, cu ocazia asedierii şi ocupării oraşului şi ştiri asupra biruinţei lui Radu Şerban la Braşov în 1611.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. X. A. 10 (3), in-4°, 12 p. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Originalul nu se ştie unde se află.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*. Plănuit să fie tipărit de Iosif Kemény în vol. II din *Deutsche Fundgruben*, acesta spune în prefața volumului că nu-l publică, fiindcă se aseamănă cu manuscrisul *Eigentliche Beschreibung, wie und was massen der Báthori Gábor in die Hermannstadt kommen, und geplündert. Item was er in die Walachei ausgericht, und wie er bis in seinen Tod gelebt, 1610—1631*, pomenit mai sus (nr. 117), înct ar constitui o repetare a știrilor respective. Totuși nu sînt identice; manuscrisul lui Brenner are o seamă de amănunte noi.

Paul Fenescher

(cca. a doua jumătate a sec. XVI — după 1612)

122. Chronik <1611—1612>

Scurte însemnări, cu caracter local brașovean, din anii 1611—1612 între care și victoria lui Radu Șerban asupra lui Gabriel Báthori în 1611, precizîndu-se și numărul oștilor bătute. O altă știre, tot cu amănunte, e în legătură cu moartea judei orașului Brașov, Mihail Weiss. Autorul, prea puțin cunoscut, e un brașovean.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fără indicarea colecției și a numărului (după *Quellen*, V, p. CVII—CVIII), in-4°. Miscelaneu, originalul de la începutul sec. XVII, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Manuscrisul se păstrează pe foile de la începutul unei cărți a lui Martin Luther, Wittenberg, 1552.

Ediții: Julius Gross, *Chronik des Paulus Fenescher <1611 1612>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 635—636, cu o notă introductivă, p. CVII—CVIII.

Mihail Weiss

(1569—1612)

123. Liber annalium raptim scriptus per Michaelem Weyss Mediensem, senatorem reipublicae Coronensis, in quo conscribendo etsi non eam (ehare haeres), quam merito debuissem, adhibere potui diligentiam, nihilominus tamen charum... ob studium et voluntatem singularem in te meam, quam praesento, dum commemorando qualiter cunque tandem annales hooee non me, sed te de his docere cupio <1569 1612>

Anale ce cuprind autobiografia cunoscutului jude al Brașovului din anii 1569—1612, cu știri privitoare la epoca Báthoreștilor în Transil-

vania, la Mihai Viteazul și Radu Șerban în Țara Românească și la Aron Tiranul, Ștefan Răzvan și Movileștii în Moldova.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 64 (după *Quellen*, V, p. XL), in-8°. Copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, germană și maghiară, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește* și începe de-a dreptul cu textul : „*α α ω Anno 1569*”. Titlul pe cotorul legăturii volumului e acesta : *Siebenbürgische Chronik, 1569—1612*. În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen* (vezi la ediții), manuscrisul acesta e însemnat cu litera *B*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Albrich, Fol. nr. 16, II (după *Quellen*, V, p. XXXIX), in-folio, p. 379—537. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVIII, în limba latină, germană și maghiară, scrisă de mîna lui Ioan Albrich, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Manuscrisul acesta, care stă la baza tipăriturii lui I. Gross din *Quellen*, V (vezi mai jos la ediții), e cel mai bun și mai complet din toate cîte există. Originalul s-a pierdut în 1828. „Continuatio” de la 1612—1618, anexată în cele mai multe manuscrise la sfîrșitul lui *Liber annalium*, e un extras al unui extras făcut de Ioan Benkner după cronica lui Paul Sutoris, iar o altă cronică, legată greșit de numele lui Mihail Weiss : *Brevis consignatio tumultum bellicorum etc. <1610—1613>*, e în realitate o parte din cronica lui Marcu Fuchs. În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen* manuscrisul acesta e însemnat cu litera *A*.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Burzenländer Capitelsarchiv, Bd. XIV (după *Quellen*, V, p. XL), in-folio, p. 355—428. Miscelaneu, copie din 8 ianuarie 1724, în limba latină, germană și maghiară, scrisă de mîna cronicarului Marcu Tartler și de mulți alții, cu litere latine și neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Copia e făcută numai parțial de Tartler, grafia arătînd încă o mulțime de alte mîni. În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen*, manuscrisul acesta e însemnat cu litera *E*.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, Miscellanea Manuscripten, nr. 3 (după *Quellen*, V, p. XL), in-folio, p. 137 sqq. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba latină, germană și maghiară, cu litere latine și neo-gotice, text în extrase.

Titlul în ms. : *Excerpta*.

Manuscrisul acesta e mai tînăr, mai prost transcris și conține numai excerpte din cronică.

V. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Philippi, Bd. IV (după *Quellen*, V, p. XXXIX), in-4°. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, germană și maghiară, cu litere latine și neo-gotice, text cu lipsuri în corpul cronicii și la sfîrșit.

Titlul în ms. : *Michaelis Weissi, iudicis quondam Coronensis Liber annalium <1569—1603>*. Lipsesc evenimentele din anii 1604—1612.

Manuscrisul e cu greșeli de transcriere și mai nou decît manuscrisul Tartler-Philippi de la nr. VIII mai jos. Pe foaia de titlu Fabricius notează (în limba germană) : „Transcrierea următoare nu e întocmai cu cea a lui Thoma Tartler (cum se spune în titlu) și aflătoare în vol. I, in-4, din Collectanea lui Tartler, nici completă. Lipsește aci Dedicăția... diploma nobiliară a lui Mihail Weiss și copia merge numai pînă la 1603, transcrierea lui Tartler ajunge însă pînă la 1612...” În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen* manuscrisul acesta nu e luat în seamă.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippli, fără indicarea numărului (după *Quellen*, V, p. XL), in-4. Copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte*.

Textul începe: „A. N. D. G. Anno 1569”. În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen* manuscrisul e însemnat cu litera C.

VII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Plecherfeld Manuscriptum Weissianum, nr. 354 (după *Quellen*, V, p. XL), in-4°. Copie din sec. XVIII, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte*. Textul începe ca la manuscrisul precedent: „A.N.D.G. Anno 1569”. În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen* manuscrisul e însemnat cu litera D.

VIII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Tartler-Philippi, Bd. I (1) (după *Quellen*, V, p. XXXIX), in-4°, p. 1—151. Miscelaneu, copie din anul 1736, în limba latină, germană şi maghiară, scrisă de mîna cronicarului Toma Tartler, cu litere latine şi neo-gotice, text mult prescurtat.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Aci avem o prelucrare mult prescurtată — cu toate că pe foaia de titlu se zice că e o transcriere „ex autographo” — a textului original şi într-o limbă modernizată. Titlul e mai complet şi mai explicit însă aci. În aparatul critic al tipăriturii din *Quellen* manuscrisul acesta e însemnat cu litera T.

IX. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 2 (după *Quellen*, V, p. XL), in-folio, p. 1 sqq. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris este copia ms-ului de la nr. II (vezi mai sus).

X. Bibl. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 71 (după *Quellen*, V, p. XL), in-4, p. 1 sqq. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text în extrase.

Titlul în ms.: *Excerpta*.

Manuscrisul are multe greşeli şi e numai un extras din cronică.

XI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trauschenfels, nr. 352 (după *Quellen*, V, p. XL), in-4°. Copie de pe la începutul sec. XIX, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *lipseşte*.

XII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Vaterländische Geschichte in Handschriften, nr. 4 (după *Quellen*, V, p. XL), in-folio, p. 1 sqq. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, germană şi maghiară, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Manuscrisul e transcris de pe copia cea mai bună, de la nr. II de mai sus.

XIII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Vaterländische Miscellen von Seulen, nr. 137 (după *Quellen*, V, p. XL), in-folio, p. 1 sqq. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba latină, germană şi maghiară cu litere latine şi neo-gotice, text în extras şi cu lipsuri la început.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Aci avem numai evenimentele din jumătatea a doua a cronicii, adică anii 1599—1612. Sînt multe greșeli de transcriere.

XIV. Bibl. Bis. Evang., Mediaș, ms. nr. cat. 4486, in-4°, 282 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limbile latină, germană și maghiară, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Liber annalium scriptus per Michaellem Weiss Mediensem, judicem rei-publicae> Coronensis*.

După titlul prescurtat al manuscrisului urmează cuvintele: „Abschrift aus dem Nachlasse Mich. v. Heydendorff”, copie care a aparținut lui Mihail Heydendorff. Deci probabil unul din manuscrisele, din cele opt volume de *Collectanea*, despre care se vorbește în Trausch-Schuller, *Schriftsteller-Lexikon*, vol. IV, p. 198, a căror soartă nu o cunoaștem.

XV. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, III, 53, in-folio, 76 f. Copie din sec. XVIII, în limbile latină, germană și maghiară, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *lipsește*, de asemenea și numele autorului. Aci avem completările de la 1612 la 1615.

XVI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B. 2 vol. CXXII, in-4°, 159 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, germană și maghiară, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Autobiographie des Michael Weiss weiland Stadtrichlers von Kronstadt <1569 1612>*.

Deși titlul e altul, conținutul e identic cu cel din *Liber annalium raptim scriptus*, cum le-a zis Weiss însuși anelelor sale.

XVII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 64. d. vol. IV, 7, in-4°, 150 p. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limbile latină, germană și maghiară, scrisă de mîna mai multor copişti anonimi, între care și I. Filtsch, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *lipsește*, avînd însă un adaos de la 1712—1615 inclusiv. *Lipsește* și numele autorului.

XVIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Michaelis-sche Sammlung, Kasten H. 5.12, in-4°, <40> p. Copie de la începutul sec. XIX, în limbile latină, germană și maghiară, scrisă de mîna lui Fr. Michaelis, cu litere latine și neo-gotice, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms.: *Autobiographie*, cu precizarea că însemnările autobiografice merg numai pînă la anul 1608 inclusiv.

XIX. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 188, in-8°, <248> p. Copie din anul 1812, în limbile latină, germană și maghiară, scrisă de foarte multe mîini anonime, dar manuscrisul prezentat lui Samuil Teleki de către Ioan Teutsch, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Liber annalium raptim scriptus*, cu evenimentele pînă la anul 1612 inclusiv, fără adaosuri.

Ediții: A n t o n K u r z, cu titlul de mai sus, cel principal și cu multe greșeli (publicat după moartea editorului), în *Deutsche Fundgruben*, 1860, III, p. 125—242, cuprinzînd și o continuare a cronicii de la 1612 la 1615; J u l i u s G r o s s, cu titlul scurt: *Liber annalium raptim scriptus per Michaellem Veyss <1569—1612>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 140—263, însoțit de un studiu introductiv, p. XXXIII—XLIII, și fără continuarea anilor 1612—1615.

Francisc Mikó

(1585—1635)

124. *Históriaja* 1594—1613

<Istoria sa, 1594—1613>

Cuprinde știri pentru Transilvania, Moldova și Țara Românească din anii 1594—1613, privitoare mai ales la vremurile lui Mihai Viteazul și Radu Șerban, scoțind în relief, cu amănunte noi, biruința lui Radu Șerban la Brașov în 1611.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X, 69 (1), in-folio, 47 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Nemes Frdélyország fejedelme Báthori Zsigmond idejélül fogva Báthori Gábor kaláldig történt dolgok históriaja* <Istoria Transilvaniei din timpul nobilului principe Sigismund Báthori pînă la moartea lui Gabriel Báthori și lucrurile întîmplate în acel timp, 1594—1613>. Manuscrisul original e pierdut.

II. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI, 24, in-folio, 83 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Erdélynek nyomorúságos és igen keserves viszonylagáiról 1594-től 1613-ig maga életben irt históriaja* <Istoria Transilvaniei despre întîmplările nenorocite și foarte amare din 1594 pînă la 1613, scrise în timpul vieții sale>.

III. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1040, in-4°, <82> f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Fekete, text cu lipsuri în corpul cronicii.

Titlul în ms. : *Az erdélyi dolgokról irt históriaja 1594 esztendőben* <Istoria celor întîmplate în Transilvania în anul 1594>, cu evenimentele pînă la 1613.

Cuprinde și continuarea scrisă de Sam. Biró, lipsesc însă §§. 50-54 inclusiv.

IV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1842, in-folio, <28> f. Copie din anul 1760, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Dobó de Alba Iulia, text complet.

Titlul în ms. : *Az erdélyi dolgokról irt históriaja 1594 esztend.* <Istoria celor întîmplate în Transilvania în 1594>, pînă la 1613, cu adaosul lui Biró inclusiv.

V. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 42, in folio, 103 f. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

VI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 233, in-folio, f. 201—208. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri mari la sfîrșit.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal. Lipsește partea ultimă a cronicii, avînd numai anii 1594—1605.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 571, in-8, 172 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Historia <1594—1613>*.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 577, in-8°, 193 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Historia <1594—1613>*.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 610, in-8°, 73 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Textul în ms. : *Historia (1594—1613)*.

X. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 957, in-12°, f. 171—239. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Historia <1594—1613>*.

Manuscrisul acesta se află într-un caiet cu însemnări aparținând cronicarului Mihail Cserel.

XI. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XXII. A. 22 (1), in-folio, 66 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Erdélyben életében történt dolgokról irt históriája 1594-től 1612-ig Biró Samuel folytatásával 1612-től 1613 Április végéig* <Istoria lucrurilor întimplute în Transilvania în timpul vieții sale de la 1594 la 1612, cu continuarea lui Samuil Biró de la 1612 la sfârșitul lui aprilie 1613>.

Manuscrisul acesta a fost și în mîinile lui Iosif Benkő.

XII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Chartophylaceum Transylvanicum, VI, E. 1. vol. II (1), in-4°, p. 1—67. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Dobó de Alba Iulia, text complet.

Titlul în ms. : *Életében az erdélyi dolgokról irt históriája 1594 esztend.* <Istoria celor întimplute în Transilvania în viața sa, începînd cu anul 1594>.

Există și aci completarea lui Samuil Biró, pînă la sfârșitul lui aprilie 1613.

XIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 3. vol. XX, in-folio, <120> p. Copie de la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de cronicarul Mihail Cserel, text complet.

Titlul în ms. : *Maga életiben történt erdélyi dolgokról maga irta história, tölem iratott a Brassai exiliumban* <Istoria scrisă în timpul vieții sale despre întimplările din Transilvania, scrisă de mine însumi în exilul de la Brașov, (1594—1613)>.

Manuscrisul cuprinde și adaosul lui Samuil Biró. Mențiunea „scrisă de mine însumi în exilul de la Brașov” se referă la Mihail Cserel.

XIV. Bibl. muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 5. vol. LXXIII. b., in-folio, 80 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Erdélynek nyomoruságos és igen keserves viszonzagságairól 1594-től 1613-ig maga életében irt históriája* <Istoria scrisă în timpul vieții sale despre întimplările nenorocite și foarte triste ale Transilvaniei din anii 1594—1613>.

XV. Bibl. Telekl, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 32 (3), in-8°, 108 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim, după Mihail Cserel, text complet.

Titlul în ms. : *Maga életében történt erdélyi dolgoknak maga irtott históriája, irattatott le Nagy Ajtai Tserei Mihálytól Brassóban levő exiliumába eként* <Istoria lucrurilor întimplute în Transilvania în timpul vieții sale scrisă de el însuși, transcrisă de Mihail Cserei din Aita-Mare în vremea exilului său din Brașov>, cu evenimentele de la 1594—1613 inclusiv.

Ediții: G á b o r K a z i n c z y, *Hidvégi Mikó Ferencz históriája A maga életében történt erdélyi dolgokról, 1594–1613. Biró Sámuel folytatásával* <Istoria lui Francisc Mikó de Hăghig. Lucruri ardelene întâmplate în timpul vieții lui, 1594–1613. }Cu continuarea lui Samuil Biró>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol., VII, p. 135–304; părțile privitoare la români au fost studiate și traduse în parte în limba română de I. Crăciun, *Știri despre Mihai Viteazul la cronicarul transilvan Francisc Mikó <1595–1601>*, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1943–1944, IX, p. 498–508; idem, *Biruința lui Radu Șerban la Brașov (1611), văzută de un cronicar transilvănean*, în *Omagiu lui C. Giurescu*, București, M.O. Imprimeria Națională, 1944, in-4°, p. 195–199; idem, *Sfârșitul domniei lui Radu Șerban, o mărturie mai puțin cunoscută <sept. 1611>*, Iași, Tip. „Liga Culturală”, 1943, in-8, 9 p. (Extras din *Omagiu lui I. Minea*).

Simeon Paulinus

(cca. 1580–1628)

125. Eine Historie von dem Báthori Gábor <1608–1613>

Cronică rimată, descriind atitudinea lui Gabriel Báthori, față de sași, de sibieni, brașoveni, și față de Țara Românească din timpul lui Radu Șerban, 1608–1613. Mai cuprinde știri și despre decapitarea lui Mihail Weiss, judele Brașovului în 1612, și despre uciderea lui Gabriel Báthori la Oradea în 1613. Originalul, azi pierdut, a fost scris de autor înainte de anul 1628.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. *Sammelwerke*, nr. 55, Lit. D. (3) (după *Quellen*, V, p. XCVIII), in-4°, p. 69–90. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediția de mai jos a fost tipărită după acest manuscris.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. *Trausch*, nr. Q. 42. b. (după *Quellen*, V, p. XCIII), in-4°, p. 133–148. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba germană scrisă de mîna lui I. F. Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Manuscrisul acesta e cu greșeli, cu limba modernizată și cu un rînd al unei strofe (strofa 128, rînd 5) omis. În amîndouă manuscrisele de la Brașov versurile sînt în rînduri continuative, strofele încep însă cu aliniat nou.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, *Miscell. R. Tom. II* (15), in-4°, <30> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Historische Beschreibung der Regierung des siebenbürgischen Fürsten Gabriel Báthori in einem Lied*.

Ediții: Oscar Netoliczka, *Eine Historie von dem Báthori Gábor gegeben durch Simonem Paulinum Nussbachensem*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 595–616, cu un studiu introductiv, p. XCIII–C.

Gaspar Veres Bojti (Boithinus)

(cca. 1590 — după 1640)

126. *De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen (1595–1614)*

Conține știri detaliate privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Românească din anii 1595–1614, epoca lui Sigismund Báthory, Mihai Viteazul, mai ales Radu Șerban, apoi Gabriel Báthori și anii din tinerețe ai lui Gabriel Bethlen. Partea, cuprinzând cele făptuite de Gabriel Bethlen (1614–1629) — cum se spune în titlu —, s-a pierdut.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X. 95 (2), in-folio, 202 p. Miscelaneu, copie din anul 1767, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen. N. Enyeden descriptae 1767*, cu întâmplările, cite s-au păstrat, în întregime, 1595–1614.

II. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI. 38, in-folio, <110> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen, libri tres <1595–1614>*.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Anexa II (Reformați), nr. 1841, in-folio, <52> f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Dobó de Alba Iulia, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Iosif Kemény, Col. malor. Tom. XVIII, A. 18 (1), in-folio, <202> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă în cea mai mare parte de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

V. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. din arh. fam. Telekl de la Gornești, necatal., in-folio, 202 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

În față se află însemnări despre Mihail Apafi I și despre familia Báthori.

VI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 43, in-folio, 89 f. Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 44, in-folio, 140 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 211, in-folio, 200 p. Copie din sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 575, in-8°, 391 p. Copie din sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

X. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 637, in-8°, 304 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

XI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 3. vol. XXII, in-folio, <220> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu oarecare lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

XII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 47, in-folio, 267 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen, serenissimi, potentissimique, sacri romani imperii Transilvaniaeque principis, partium regni Hungariae domini, Siculorum comitis, ac Opuliae Ratiboriaeque ducis, domini domini sui clementissimi, librorum XII inchoatorum, libri tres, ex publicis regnorum Hungariae et Transilvaniae actis, variis procerum epistolis et fide dignis relationibus, rerumque eventibus eruti*, cu ştirile în întregime, atîtea cîte s-au păstrat.

XIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 64, c. vol. VIII, 8, in-folio, <56> p. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi copişti anonimi, text cu lipsa la început a întregii cărţi (liber) I.

Titlul în ms. : *De rebus gestis M. Gabrielis Bethlen, liber II—III*, cuprinzînd povestirea evenimentelor numai de la 1611—1614.

XIV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten, L. 64, d. vol. IV. 6, in-folio, 95 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XII.

Copia aceasta e de altă mînă, decît cea precedentă, din aceeaşi colecţie Benigni.

XV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Kapellenbibliothek, ms. XIX. b. 16, in-folio, <200> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XII.

XVI. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 234, in-4°, 322 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen libri III*, avînd povestirea evenimentelor în întregime.

XVII. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 354, in-folio, 218 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *De rebus gestis M. Gabrielis Bethlen libri tres*.

XVIII. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 192, in-8°, 312 p. Copie din anul 1765, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *De rebus gestis M. Gabrielis Bethlen libri tres, priores. Decem posteriores libri deperditi sunt. Codibus Bibliothecae suae Mss, adnumeravit Samuel S.R.I. comes Teleki de Szék. Viennae Austriae, anno 1765*, cuprinzând evenimentele în întregime.

La sfârșitul manuscrisului se află o mulțime de însemnări, străine de cronică.

Ediții: I. Ch r. E n g e l, *Casparis Boithini, De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen...*, în *Monumenta Ungrica*, Viennae, Anton Doll, 1809, in-8°, p. 237—444.

Studii: D á v i d A n g y a l, *Adalek Bőjthi Gáspár De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen czimű művének kritikájához* <Adaos la critica operei lui Gaspar Bojthi intitulată De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen>, în *Századok*, 1898, XXXII, p. 598—599.

Valentin Gockesch

(cca. sfârșitul sec. XVI — 1656)

127. Chronik <1611—1614>

Știri din anii 1611—1614, privind divergențele dintre Gabriel Báthori și brașoveni și dintre el și Radu Șerban, voievodul Țării Românești. Are informații asupra uciderii judei Brașovului, Mihai Weiss; pentru 1614 o singură știre, despre noul principe al Transilvaniei: Gabriel Bethlen. Autorul e contemporan cu evenimentele și senator al Sfatului orașului Brașov.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. *Excerpta ex aliquot diariis manuscriptis*, nr. 12 (după *Quellen*, VI, p. III), in-4°, p. 42—50. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfârșitul sec. XVII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text prescurtat.

Titlul în ms.: *lipsește*, iar titlul de mai sus e după editorul Iulius Gross.

Această copie e mult prescurtată, în comparație cu originalul (și care se află mai jos la nr. IV), și are textul modernizat. Ea constituie manuscrisul prototip al tuturor copiilor următoare.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Herrmann *Annales rerum ecclesiasticarum et politicarum in Transilvania*, nr. 116 (după *Quellen*, VI, p. III), in-4°, p. 517—524. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfârșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text prescurtat.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Acest manuscris derivă din manuscrisul nr. I, însă cu multe prescurtări, pentru care se găsesc exemplificări, cu texte paralele, în nota introductivă a lui Gross din *Quellen*, VI, p. III.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. III), in-folio, p. 89—92. Miscelaneu, copie de pe la sfârșitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text prescurtat.

Titlul în ms.: *lipsește*. E o copie după manuscrisul prototip pomenit la nr. I.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 227 (după *Quellen*, VI, p. III), in-4°. Originalul de la începutul sec. XVII, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal.

Ediții: Julius Gross, *Chronik von Valentin Gockesch <1611–1614>*, în *Quellen*, 1915, VI, p. 7–12, cu o notă introductivă, p. IIII–V. Are la bază manuscrisul original.

Toma Borsos

(1566–1634)

128. *Vita, vel potius peregrinatio totius vitae Thomae Borsos de Maros Székelyvásárhely scripta in Constantinopoli per ipsimet Thomam Borsos in anno a creatione mundi 5573, in anno Dni Jesu Christi 1614, in anno Mohammedis prophetae 1025 <1584 1612>*

Autobiografie cu știri privitoare la Transilvania din anii stăpînirii lui Sigismund Báthori și mai ales pentru vremurile lui Mihai Viteazul și pentru cele două biruințe ale lui Radu Șerban la Braşov.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 19 (1), in-4°, p. 1–15. Miscelaneu, originalul din anul 1614, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, care deşi e în limba latină, textul cronicii e în limba maghiară.

Titlul manuscrisului e foarte greu de descifrat, nu numai din cauza scrisului autorului, ci și din cauza hîrtiei sugative pe care e scris. Același neajuns e pentru aproape întreg manuscrisul.

Ediții: József Kemény, István Kövács, *Vita, vel potius peregrinatio totius vitae Thomae Borsos de Maros Székelyvásárhely scripta in Constantinopoli per ipsimet Thomam Borsos in anno a creatione mundi 5573, in anno Dni Jesu Christi 1614, in anno Mohammedis prophetae 1025*, în *Erd. Tört. Tára*, 1845, II, p. 15–43.

129. *Itinerarium ad fulgidam portam eiusdem Thomae Borsos <1613>*

Fragment de autobiografie cu informații privind Transilvania de la sfîrșitul domniei lui Gabriel Báthori, cu știri asupra frumuseților Tîrgoviștei și amănunte despre soarta lui Radu Șerban fostul voievod al Țării Românești.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 19 (2), in-4°, p. 15–27. Miscelaneu, originalul din anul 1613, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul nu are foale de titlu, nici măcar un titlu de capitol, ci e o continuare imediată a autobiografiei intitulată *Vita, vel potius*. . . amintită mai sus.

Ediții: József Kemény, István Kovács, *Itinerarium ad fulgidam portam ottomanicam Thomae Borsos*, în *Erd. Tört. Tára*, 1845, II, p. 233—250.

130. Borsos Tamásnak második portára való járásának közönséges históriája: melyet obliter csak lrtam meg az Konstantinápolyba in anno Dni Jesu Chrisi 1618 <— 1620>

<Istoria celei de a doua călătorii la Poartă a lui Toma Borsos, scrisă la Constantinopol în anul de la nașterea lui Isus Christos 1618 (—1620)>

Conține știri din vremurile lui Gabriel Bethlen. Istorisirea mai cuprinde și însemnări privind pe Radu Șerban, Alexandru Iliăș, Gavriil Movilă, Costea Pitarul, Lupul paharnicul din Țara Românească și mai ales pe Gașpar Grațiani din Moldova.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 19 (3), în-4°, p. 1—107. Miscelaneu, originalul din 1618—1620, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu descrierea evenimentelor de la 18 aprilie 1618 la 3 aprilie 1620.

Ediții: Imre Mikó, *Borsos Tamásnak második portára való járásának közönséges históriája* <Istoria celei de a doua călătorii la Poartă al lui Toma Borsos>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1856, II, p. 7—284 — călătoria — și p. 285—308 — documentele ce o însoțesc.

Petru Bánfi

(înainte de 1573—1617)

131. Tagebuch <1599—1616>

Jurnal cu informații privitoare la vremurile lui Mihai Viteazul în Transilvania, la luptele lui Radu Șerban lângă Brașov cu Moise Székely și cu Gabriel Báthori și alte amănunte pentru trecutul orașului Brașov, al Țării Bîrsei și al Transilvaniei din anii 1599—1616. Autorul, martor ocular al împrejurărilor, a fost meșter pielar în Brașov și membru al magistratului.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 12 (după *Quellen*, V, p. LXI), în-8°, p. 1—26. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms. : *Diarium <1599–1616>*.

Originalul e mai jos la nr. IV.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 116 (după *Quellen*, V, p. LIX), in-8°, p. 453–489. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms. : *Diarium*.

Aci evenimentele sînt de la 1590 la 1616, fiindcă manuscrisul acesta cuprinde şi *Diarium*-ul şi *Ephemeris*-ul lui Simeon Czack etc. (vezi acolo), în extrase şi într-o limbă modernizată. Textul acestui manuscris, în transcriere defectuoasă, a fost atribuit în întregime lui Petru Bánfi; în realitate aci sînt rezumate şi operele lui Czack.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Burzenländer Capitelsarchiv, nr. XIV (după *Quellen*, V, p. LXI), in-folio, p. 541–548. Miscelaneu, copie din anul 1729, în limba germană, scrisă de mîna lui Marcu Tartler, cu litere neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms. : *Einfältige Erzählung vom Anfang des 17-ten saeculi (1609–1629)*, cu evenimentele numai de la 1600, dar pînă la anul 1629 inclusiv.

Manuscrisul acesta e o compilaţie scurtată din *Ephemeris*-ul lui Czack, din *Diarium*-ul lui Bánfi şi alte notiţe din Czack, fără să se pomenească numele autorilor. Materialul din Bánfi cuprinde anii : 1603–1616.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 5 (după *Quellen*, V, p. LVIII), in-8°, p. 234–283. Miscelaneu, originalul de la începutul sec. XVII, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Tagebuch <1599–1616>*.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 23 (după *Quellen*, V, p. LXII, nota 1), in-8°. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Marienburgiana <1599–1616>*, după numele donatorului acestui manuscris L. J. Marienburg, mort în 1821.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, V, p. LXI), in-folio, p. 160–178. Miscelaneu, copie din anul 1758, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Ephemeris libellus in quo acta quotidiana perscribuntur auctore Petro Bánfi consiliario Coronensi <1590–1616>*, avînd şi aici în frunte evenimentele de la 1590–1602 din *Ephemeris*-ul lui Simon Czack, atribuit greşit lui Petru Bánfi.

Această copie e o copie mai bună, cu mai puţine greşeli, dar cu limba modernizată. La sfîrşitul manuscrisului se găseşte următoarea adnotaţie : „Tantum ex autographo auctoris descriptum, quod in sacristia Coronensis templi Cathedratici asservatur, 1758”, după care sînt şi alte notiţe şi completări de mîna cronicarului Thomas Tartler.

Ediţii : Anton Kurz, *Tagebuch des Peter Bánfi, eines Kronstädter Rathsherrn vom Jahre 1599–1616*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 247–265, cu o notă introductivă, p. 243–246, după original, cu multe greşeli; Friedrich Wilhelm Seraphin, *Tagebuch des Petrus Bánfi (1599–1616)*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 417–432, cu un studiu introductiv asupra manuscriselor, p. LVI–LXV, tot după manuscrisul original.

Anonimi

132. Kalender-Chronik <1423 1616>

Scurte notițe istorice privind mai ales data morții, alegerii etc. preoților sași din orașul Brașov și satele din Țara Bîrsei; alături de aceste știri victoria lui Dan II voievodul Țării Românești asupra unei oști de 36 000 a turcilor la 26 februarie 1423—știre cu care începe cronica — și moartea la 7 octombrie 1512 a preotului catolic sas din Bod cu numele: „Bloch” (adică român).

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Codex nr. 279, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LXXVII), in-folio. Originalul, în limba latină, scris de mîinile preoților bisericii săsești din Sînpetru lîngă Brașov, text complet.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Insemnările sînt făcute pe șase foi de calendar, între rîndurile libere, sau pe margini, păstrate într-o Psaltire latină din sec. XVI, scrisă pe pergament și legată în scoarțe de piele.

Ediții: G. D. T e u t s c h, cu titlul de mai sus, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, vol. III, Sibiu, 1877, p. 361 sqq; Fr. Wilhelm Seraphin, tot cu titlul de mai sus, în *Quellen*, 1903, col. IV, p. 291—293, cu o notă introductivă, p. LXXVII. În textul retipărit de Seraphin se corectează greșelile strecurate la Teutsch și se înșiră știrile într-o cronologie consecventă, nu ca în original, sau ca la Teutsch.

Andrei Hegyes

(1578—1627)

133. Diarium <1603—21 mai 1617>

Informații scurte zi cu zi privitoare la evenimentele întîmplate la Brașov, în Țara Bîrsei, în Transilvania, Moldova și Țara Romînească în cursul anilor 1603—1617. Jurnalul propriu-zis începe cu data de 21 martie 1613, de aci înainte însemnîndu-se zi cu zi tot ce a văzut, auzit sau aflat autorul.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fără indicarea numărului (după *Quellen*, V, p. LXXVIII—LXXXI), in-folio, 138 p. Original din sec. XVII, în limba germană, foarte puțin în limba latină și limba maghiară, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice și latine, text cu o întrerupere bruscă la sfîrșit.

Titlul în ms.: *lipsește*, manuscrisul fiind acefal.

Din manuscris lipsește prima foaie — titlul și începutul anului 1613 — apoi, se constată goluri la 1614 (25 iunie — 16 iulie) și la 1616 (29 mai — 5 iunie) și întreruperea bruscă de la sfârșit. Alături de jurnalul lui Hegyes, scris pe jumătatea din dreapta a foii, se află, pe cealaltă jumătate : *O cronică anonimă* cu evenimentele de la 1603—1612 : *cronica lui Ieronim Ostermayer și a Continuatorului ei* cu știri din anii 1521—1561 și 1562—1570 (a se vedea acolo), apoi o cronică *ungaro-transilvană* cu știri generale din 1038—1549, din care Seraphin a publicat pe cele mai importante în studiul său introductiv din *Quellen*, p. LXXXIII—LXXXIV, între ele și o informație despre Vlad Țepeș din 1160. La sfârșitul manuscrisului e anexată și *Cronica* lui Mihail Seybriger (vezi la acesta).

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 3 (după *Quellen*, V, p. XCIV), in-folio, p. 113—129. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mna preotului Luca Seulen, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *Extractus ex Andreae Hegyes, senatoris tunc temporis, manuscripto rerum memorabilium, quarum Weissius in suis Annalibus et Fuchsius in Notatione Historica aut nullam mentionem facere aut defunctorie saltem annotavere*, cu precizarea că aci sînt unele știri în plus față de còpiile precedente, cu completări din alți cronicari (Sutoris), știrile mergînd însă numai pînă la 18 martie 1617, nu pînă la 21 mai același an.

Această copie a lui Seulen diferă cu totul de còpiile celelalte, avînd adaosuri din Sutoris (1603, 1610 și 1611, care lipsesc la Hegyes) și chiar din alți autori anonimi.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 4 (după *Quellen*, V, p. XCIV), in-4, p. 287—372. Miscelaneu, copie de pe la sfârșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Această copie, fiind făcută de pe arhetipul Albrich, are aceleași greșeli ale arhetipului.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 54 B. (după *Quellen*, V, p. XCVII), in-4°, 16 p. Copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, foarte puțin în limbile latină și maghiară, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu evenimentele numai din 1603—1613.

Acest manuscris e copiat după manuscrisul original, nu după ms. Albrich, din care derivă toate celelalte còpii.

V. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Albrich, nr. 16. II (după *Quellen*, V, p. LXXXVIII—LXXIX și LXXXVII—LXXXVIII), in-folio, p. 661—736. Miscelaneu, copie din anul 1726, în limba germană, scrisă de mina lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu știrile întregi din anii 1603—1617.

Toate còpiile următoare s-au făcut după acest manuscris, încărcat de greșeli și lipsuri, cu excepția uneia.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Folio 2 (după *Quellen*, V, p. XCIV), in-folio, p. 191—253. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Această copie stă la baza tipăriturii lui A. Kurz din *Deutsche Fundgruben* (vezi la ediții).

VII. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Fr. Philippi, I, (V) (după *Quellen*, V, p. XCVI)⁷ in-4°, p. 179—208. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XVII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II.

Acest manuscris, deși e după copia Seulen, are totuși părți care lipsesc la Seulen, știri ale copistului anonim însuși.

VIII. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, V, p. XCVI), în-folio, p. 141—147. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II, aci evenimentele fiind povestite numai pînă la 1613.

IX. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 71 (după *Quellen*, V, p. XCVI), în-4°, p. 205—256. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II.

Manuscrisul derivă din ms. Philippi, avînd și jurămintele în limba maghiară și scrisoarea principelui către brașoveni din 1617— publ. în *Quellen*, vol. V, p. 582—583 — în care e vorba despre posesiunea nedreaptă a brașovenilor asupra cetății Branului.

X. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Bd. nr. 227 (după *Quellen*, V, p. XCVI) în-folio. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II.

Aci avem numai știri din anii 1612, 1614 și 1616, privind mai ales atitudinea locuitorilor din Codlea față de Gabriel Báthori.

XI. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trauschenfels, nr. 352, Heft XVI (după *Quellen*, V, p. XCVI), în-4 , p. 13—15. Miscelaneu, copie foarte prescurtată probabil de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II.

E vorba aci numai despre unele întîmplări din zilele de 25 decembrie 1613, 25 decembrie 1614 și 25 august 1615.

XII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Hazai gyűjtemény <Colecția de izvoare interne>, D.I.3, vol. IV (6), în-folio, p. 61—64. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limbile germană și latină, cu litere neo-gotice și latine, text fragmentar.

Titlul în ms. : *Hegyes Andreas diariumából töredékek* <Fragmente din jurnalul lui Andrei Hegyes>. *Aus Andreae Hegyes diario (3 Mart. — 10 Mart. 1617)*, cuprinzînd un mic fragment din jurnalul întreg.

Ediții: Anton Kurz, *Auszug des Andreas Hegyes aus einer fremden, Chronik vom Jahre 1603 1612* <und> *Diarium des Andreas Hegyes vom Jahre 1613—1617*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, III, p. 266—332, dar nu după manuscrisul original, ci după una din cele mai slabe copii (ms. Trausch, Fol. 2). La greșelile copiei respective Kurz a mai adăugat o mulțime de lecturi greșite, omisiuni și greșeli de tipar; după manuscrisul original a fost tipărită apoi în întregime de Fr. W. Seraphin, *Diarium des Andreas Hegyes <1603—1617>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 449—594, cu un lung studiu introductiv asupra manuscriselor și autorului, p. LXXII—XCVIII.

Simeon Massa, Marcu Fuchs

(cca. 1536—1605) (1557—1619)

134. **Marei Fuchsii Chronlea rerum ab Ungariae regibus, Transilvaniae, Valachiae, Moldaviaeque principibus atque vayvodis ab anno Christi 990 ad 1619 usque gestarum seriem continens.**

Știri asupra evenimentelor mai importante din trecutul Ungariei Transilvaniei, Țării Românești și al Moldovei pînă la 1526 și aproape numai ardelene, moldovene și muntene de la 1526 la 1619, pentru ultimele părți autorii lor fiind martori oculari ai evenimentelor.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Albrich, nr. 16. II, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LI—LII; V, p. XLV), in-folio, p. 2—368. Miscelaneu, copie din anul 1726, în limba latină, scrisă de mîna lui Ioan Albrich, text complet.

Titlul în ms.: *Fuchsii Cronicon <990—1619>*.

Baza acestui manuscris o formează materialul lui Massa, completat de Fuchs, dar pînă la anul 1590 nu se știe precis care e partea scrisă de unul, sau de celălalt. De la 1591 la 1605 — anul morții lui Simeon Massa — materialul scris de Massa e însemnat cu M., iar cel scris de Fuchs cu F. După 1605 cronica e scrisă numai de Fuchs, pînă la 1619, anul morții lui Marcu Fuchs. De aci încolo cronica a fost completată apoi de Christian Lupinus și Ioan Oltardus — pînă la 1630 — și de Andrei Gunesch și Ioan Ziegler, pînă la 1699 inclusiv, întreg acest material fiind adunat împreună de episcopul George Ieremia Haner (mort 1740) care i-a dat titlul cunoscut: *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltaridinum sive Annales hungarici et transilvanici, opera et studio clarissimorum doctissimorumque virorum Marci Fuchsii, pastoris Coronensis, Christiani Lupini, pastoris Cibiniensis et Johannis Oltardi, pastoris itidem Cibiniensis, concinnati, quibus ex lucubrationibus Guneschianis aliisque manuscriptis fide non indignis quaedam adiecit Johannes Ziegler Schenkensis, pastor in districtu Bistriciensi Neovillensis*. Acest titlu a fost adoptat în cele din urmă și de Iosif Trausch cu ocazia publicării cronicii întregi în 2 volume mari (vezi la *Chronicon*...).

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Burzenländer Capitelsarchiv (C.), Bd. XIV, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LII; V, p. XLV), in-folio, p. 189—321. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Miscell. nr. 23 (după *Quellen*, IV, p. LV), in-folio, p. 171—175. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba latină, text în extras.

Titlul în ms.: *Excerpta seu Extractus ex Marci Fuchsii, Pastoris Coronensis, manuscripto, cuius titulus: Notatio historica rerum gestarum in Transilvania praecipue in Barczia <1593—1608>*, cu știri rezumative privind numai evenimentele din Brașov și Țara Bîrsei din anii 1593—1608 și știri pentru Moldova și Țara Românească.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Roth, nr. 16, I, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LII), in-folio. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna lui Ioan Albrich și de alții, adunați în volum de episcopul săsesc George Ieremia Haner și apoi transcriși împreună de Paul Roth, text complet, cu adaosuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. I. Aci avem și completările lui Christian Lupinus și Ioan Oltardus de la 1619—1630, apoi Andrei Gunesch de la 1630—1663, ca adaosuri la *Istoria* lui Ion Bethlen, și 1663—1669 cronică însăși a lui Gunesch și în sfârșit Ioan Ziegler de la 1669—1699 inclusiv, completări amănunțite, care singure fac, ca extensiune, mai mult decât cronică de bază a lui Massa-Fuchs.

V. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Thomas Tartler, nr. 17, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LII), în-folio. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal. Aci avem numai un fragment privind anii 995—1560.

Manuscrisul acestui fragment de cronică a fost dăruit de cronicarul Thomas Tartler colecției de manuscrise de la Liceul Honterus în sec. XVIII și are mai multe greșeli de transcriere.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 3 (după *Quellen*, IV, p. LII), în-folio. Miscelaneu, copie din sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, text complet, cu adaosuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. I.

Acesta e manuscrisul care a stat la baza publicării mării opere: *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales hungarici et transilvanici... pars I. complectens Annales ann. 990—1630; pars. II, complectens Annales ann. 1630—1699* (vezi la *Chronicon...*).

Ediții: Julius Gross, în extrase selecționate, cu titlul *Auszug aus der Chronik von Simon Massa und Marcus Fuchs <1335—1618>*, în *Quellen*, 1903—1909, IV—VI, p. 73—86 (IV); p. 267—373 (V), însoțite de cite un studiu introductiv, p. XLVIII—LIV (IV); p. XLIV—LIII (V). Selecționarea s-a făcut publicindu-se numai știrile privitoare la trecutul Brașovului și al Țării Bîrsei, de la prima mențiune — 1335 — pînă la 1618 inclusiv.

Cronica aceasta a lui Massa-Fuchs a fost tipărită de Iosif Trausch în: *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales hungarici et transilvanici*, vol. I—II, Brașov, 1847—1848, în 8, V+324 p. (I) și VI+307 p. (II), însă după manuscrisul nr. VI, nu după manuscrisul nr. II, care e cel mai bun.

Marcu Fuchs

(1557—1619)

135. *Notatio hystoriae rerum gestarum in Hungaria et Transilvania etc. ab anno Christi 1586 usque ad haec nostra tempora <1619>*

Cronică pentru evenimentele din anii 1586—1619 privind mai ales vremurile lui Sigismund Báthori și Gabriel Bethlen în Transilvania, Mihai Viteazul și Radu Șerban în Țara Românească și Movileștii în Moldova. A se vedea și cronică lui Simeon Massa, cu care e păstrată împreună în câteva manuscrise, suprapunîndu-se uneori știrile.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Bd. 71 (după *Quellen*, V, p. LI), în-4°. Miscelaneu, copie din anul 1705, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim, text în extras.

Titlul în ms. : *Notatio historica rerum gestarum in Transilvania, praecipue vero in Barcia. Extractus ex Marci Fuchsii tum temporis pastoris Coronensis manuscripto, cuius copia mihi facta anno 1705. Manuscriptum istud inscribitur; M<arci> F<uchsii> p<astoris> C<oronensis> Notatio historica <ul supra>*, aci fiind extrase numai știrile privitoare la Brașov și Țara Bîrsei din anii 1586—1619.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Bd. 105 (după *Quellen*, V, p. XLVI), in-4°. Miscelaneu, copie de pe originalul văzut de Ioan Albrich prin 1726, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris a servit ca bază la editarea cronicii din *Quellen* (vezi la ediții), pentru anii scriși precis de Fuchs : 1605—1619.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eugen Friedenfels, Sammlung, F.F.4, in-folio, 96 p. Copie din sec. XVII, în limba latină, text cu lipsuri mari la sfârșit.

Titlul în n.s. : *Chronicon sive Annales rerum Hungarico-Transsilvanicarum*, cu evenimintele numai pînă la 1901 inclusiv.

Ediții : Josephus Trausch, *Chronicon Fuchsio-Lupino-Ottardinum sive Annales hungarici et transilvanici... <990—1699>*, Tom. I—II, Brașov, Johann Gött, 1847—1848, in-8, V + 324 p. (I); VI + 307 p. (II), în care materialul lui Marcu Fuchs e primitiv la anii 1586—1618, restul e scris de alții; Julius Gross, *Auszug aus der Chronik von Simon Massa und Marcus Fuchs <1587—1618>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 267—373, cu un studiu introductiv, p. XLIV—LIII, asupra problemei destul de complicate a manuscriselor și a autorului. Există diferențe esențiale între textul din manuscrisul de mai sus, nr. II, luat ca bază la tipărire și textul din alte manuscrise și diferențe importante față de textul respectiv din *Chronicon Fuchsio-Lupino-Ottardinum*. Unele pasaje din acest material au fost atribuite de Seivert, Trausch și alții greșit lui Mihail Weiss.

Simeon Nösner

(cca. mijlocul sec. XVI—1619)

136. *Res actae quaedam in partibus Hungariae et Transilvaniae consignatae a Simone Nösnero, pastore Ecclesiae Helitvniensis <774—1619>*

Conține informații locale brașovene și privitoare la Țara Bîrsei, dar unele și privitoare la trecutul Transilvaniei, al Moldovei și al Țării Românești, mai ales din anii 1570—1619, acestea din urmă văzute și trăite de autor însuși. Alături de năvălirea și pustiirea turcească din 1438 în Transilvania a lui Mesid Beg și de victoria lui Petru Rareș din 1529 de la Feldioara asupra ardelenilor — știri mai vechi —, se află informații asupra epocii Báthoreștilor (Ștefan și Cristofor) 1571—1586, Petru Cercel 1585, Aron Tiranul 1594, Mihai Viteazul 1595—1601. Cele mai însemnate știri sînt însă asupra victoriilor oștilor lui Radu Șerban din 1603 și 1611, cu detalii, încheindu-se cronica cu informații asupra vremurilor lui Gabriel Bethlen în Transilvania. Autorul e partizan al lui Gabriel Báthori.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 258 (după *Quellen*, IV, p. LXIII), in-4°, 74 p. Originalul din sec. XVII, în limbile latină şi germană, scris de mîna autorului, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul e legat împreună cu textul *lipărit* al cronologiei lui Thomas Bomel (vezi la acesta) : *Chronologia rerum Ungaricarum...*, Braşov, 1556, în acelaşi volum, de acelaşi format, cu lipsuri.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, nr. 16, II, Fol. (după *Quellen*, IV, p. LII LIII), in-folio, p. 640—657. Miscelaneu, copie de după 1726 de pe original, în limba germană, scrisă de mîna lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Sînt extraşi numai anii 1562—1570. La urmă o biografie — *Vita* — a lui Nösner, scrisă probabil de Albrich. Copia aceasta e cea mai veche, după care s-au făcut alte două copii următoare, tot în extrase. De remarcat că acest extras, precum şi extrasele-copii au fost considerate de unii drept *Continuare a cronicii lui Ieronim Ostermayer* — *Fortsetzung der Historien des Hieronimus Ostermayer von einem unbekannten Verfasser*, publicate în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 138—140, cu un studiu introductiv, p. XXXI—XXXIII, după ce mai înainte fuseseră tipărite în *Deutsche Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 50—56 şi atribuite de istoricul Anton Kurz lui Andrei Hegyes. Precizarea că *rezumatul cronicii lui Nösner* e *Continuarea* lui Ostermayer ne o dă Ioan Albrich, copistul (*Quellen*, IV, p. LXII). Totuşi Fr. W. Seraphin în vol. V din *Quellen* publică *Continuarea cronicii lui Ostermayer*, de un Anonim, nu de Nösner. (Vezi mai sus, la nr. 90).

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. nr. 2 (după *Quellen*, IV, p. LIII), in-folio, p. 174—190. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Avem şi aci extraşi aceiaşi ani : 1562—1570 şi aceeaşi *Vita* a lui Nösner, la sfîrşit. Acest manuscris a servit lui Anton Kurz pentru tipărirea cronicii întregi nösnerice în *Deutsche Fundgruben* (vezi la ediţii). În *text* figurează ms. Trausch al nostru, iar în *note* variantele din ms. „Vaterländische Geschichte in Handschriften”, care urmează.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. „Vaterländische Geschichte in Handschriften”, nr. 4 (după *Quellen*, IV, p. LXIII), in-folio, p. 265—285. Miscelaneu, copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu aceiaşi ani extraşi : 1562 1570. La urmă *Vita* cunoscută.

Importanţa acestui manuscris şi a celorlalte manuscrise, care conţin aceşti ani extraşi, constă în unicitatea ştirilor din anii respectivi, care nu se află în textul cronicii lui Nösner tipărit de O. Nctoliczka în *Quellen* (vezi la ediţii). Între acestea e de ex. şi amănuntul logodnei voievodului Petru Mircea al Ţării Romîneşti cu o unguroaică din Transilvania la 1563.

V. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II.122, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, Tom. 10.6, in-4, p. 515 538. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limbile latină şi germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere latine şi neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu povestirea evenimentelor de la 1581—1619.

VI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Sammelband „Excerpta ex aliquot diariis manuscriptis”, B.6, nr. 242, in-folio, <13> p. Miscelaneu, cople din anul 1726, în limbile latină și germană, amestecat, scrisă de mîna lui Marcu Tartler, cu litere latine și neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Aci avem evenimentele de la 1581 — 16 februarie 1619 și copia e mai bună decît copia lui Albrich.

Ediții : Anton Kurz, *Simonis Nösner Res actae quaedam in partibus Hungariae et Transilvaniae, 1570—1619*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, III, p. 57—80, cu o scurtă introducere asupra manuscrisului și autorului; Oskar Netolitzka, după manuscrisul original, în extrase selecționate pentru epoca mai veche (744—1570) și în întregime pentru anii 1570—1619, cu titlul : *Auszug aus Res actae quaedam in partibus Hungariae et Transsilvaniae <1396—1619>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 154—174, cu un studiu introductiv de Fr. Wilhelm Seraphin, p. LIX—LXV. Părțile selecționate sînt privitoare la Brașov și Țara Bîrsei.

Paul Sutoris

(cca. mijlocul sec. XVI—după 1620)

137. *Auszug aus einer alten Chronik, verfasst von Paulo Sutoris, einem Kronstädter, und zusammengezogen Anno 1614 mense Decembri bis 1620 <251—1203, 1203—1600, 1603—1620>*

Știri locale brașovene, dar și pentru Transilvania, Moldova și Țara Românească din anii 251—1203, 1203—1600 rezumativ, din 1603—1620 cu multe amănunte, acestea din urmă văzute și trăite de autor. În special biruința oștilor lui Radu Șerban la Brașov în 1611 e povestită pînă în cele mai mici detalii.

Problema paternității cronicii a fost discutată de unii istoriografi sași, dar azi se susține că autorul e Paul Sutoris, nu Ioan Benkner și nici Anonimul de la sfîrșitul lui *Liber annalium raptim scriptus* de Mihail Weiss, care sînt extrase tîrzii tocmai din Sutoris. Originalul lui Paul Sutoris azi e pierdut. Din el a extras un Anonim, înainte de 1761, cronica de mai sus, pe care o avem în copia lui G. M. G. Herrmann, după cum glăsuiește și adnotația de pe manuscris : „Abgeschrieben 1751 mense Septembri”.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Folio 21. II (după *Quellen*, IV, p. XVIII), in-folio, p. 291—333. Miscelaneu, cople din septembrie 1761 în limba germană, scrisă de mîna lui G. M. G. Herrmann, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Folio 38 (după *Quellen*, IV, p. XVIII), in-folio, p. 93—136. Miscelaneu, copie din decembrie 1761, în limba germană, scrisă de mîna lui George Mathiae, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul acesta e copiat fie de pe același manuscris de pe care și-a făcut Herrmann copia în septembrie 1761, fie chiar de pe manuscrisul lui G. M. G. Herrmann, fiindcă deosebiriile sînt cît se poate de puține și neimportante. Din manuscrisul acesta al lui G. Mathiae lipsind p. 25–36, ele au fost completate de I. Trausch cu mîna sa.

Ediții: **Karl Nussbächer**, *Auszug aus einer alten Chronik verfasst von Paulus Sutoris, einem Kronstädter <1203–1620>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 11–40, cu un studiu introductiv de **Friedrich Wilhelm Seraphin**, p. XV–XXVI. Știrile anilor mai vechi nu s-au publicat, numai cele de la 1203–1603 și din acestea numai cele privitoare la trecutul Brașovului și al Țării Bîrsei. De la 1603 la 1620 inclusiv s-a publicat întregul material. La baza tipăriturii e copia lui G.M.G. Herrmann, iar în notele din subsol varianta celui de-al doilea manuscris, al lui George Mathiae.

Mihail Bayer

(cca. sfîrșitul sec. XVI — după 1642)

138. *Excerpta quaedam ex Annalibus Michaelis Bayeri, pastoris quondam Eczellensis, statum ecclesiae et reipublicae spectantia ad annum 1625 et sequentes... <1625–1627 (–1674)>*

Anale cu scurte știri politice și eclesiastice săsești ardelene din anii 1625–1627 și 1674.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B. 3. vol. CXXVIII, 19, în-8°, p. 1022–1031. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi copişti anonimi, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu evenimentele din 1625–1627 scrise de autor, iar cele din 1674 de altă mînă.

Manuscrisul original, cu analele în întregime, e necunoscut.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*, chiar și numai în excerpte. **Joseph Trausch**, în *Schriftsteller-Lexikon*, vol. I, p. 78, spune că opera lui Bayer e cunoscută numai din citatele altor cronicl și acum — adăugăm — din excerptele de mai sus.

Mihail Tholdalagi

(cca. 1580–1642)

139. **Az öreg Toldalagi Mihálynak, az öreg Rákóczi György fejedelem tanácsának és Marosszéknék Fő Capitányának emlékezetül hagyott írása**

<Memorialul bătrînelul Mihail Tholdalagi, consilier al bătrînelul Gheorghe Rákóczi și căpitan suprem al Scaunului Mureșului, (1613–1630)>

Cuprinde știri ardelene, moldovene și muntene din vremea lui Gabriel Bethlen în Transilvania, Radu Șerban, Radu Mihnea, Alexandru

Iliaș și Gavriil Movilă, în Țara Românească, apoi Gaspar Gratiani și Miron Barnovschi în Moldova.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2847, in-folio, 30 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *lipsește*, evenimentele sînt însă în întregime.

II. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 19 (5–6), in-4, p. 138–169. Miscelaneu, originalul de la începutul sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: I m r e M i k ó, *Tholdalagi Mihály emlékirata* <Memorialul lui Mihail Tholdalagi>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1855, vol. I, p. 219–243.

140. Követségi naplója és jelentései Bethlen Gábor fejedelemhez 1627

<Jurnalul de solie al lui Mihail Tholdalagi și relatările facute principelui Gabriel Bethlen în 1627>

Informații ardeleni, moldovene și muntene în legătură cu tratativele de pace cu turcii, între 11 martie și 18 august 1627, în care e vorba despre soarta Transilvaniei, a Moldovei și a Țării Românești, acestea două din urmă pomenite de mai multe ori.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 145, in-folio, 83 f. Originalul din anul 1627, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text cu mici lipsuri (1/4 sau 1/2 pagini rupte).

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

E o altă operă decît jurnalul de solie din 1630 ce urmează.

Ediții: F e r e n c z S a l a m o n, *Két magyar diplomata a tizenhetedik századból, II. Toldalagi Mihály Követségi naplója és jelentései Bethlen fejedelemhez* <Doi diplomați maghiari din secolul al XVII-lea II. Jurnalul de solie al lui Mihail Tholdalagi și relatările făcute principelui Bethlen>, Pesta, Ráth Mór, 1867, in-8°, p. 11–180.

141. Toldalagi Mihály követségi naplója, 1630

<Jurnalul de solie al lui Mihail Tholdalagi, 1630>

Știri privitoare la Transilvania din timpul Ecaterinei de Brandenburg și amănunte despre trecerea autorului la Constantinopol prin București, unde a fost primit, la ducere și la întoarcere, de Leon Tomșa, și informații despre silințele lui Moise Movilă la Țarigrad de a ajunge domn al Moldovei, la „30 mai 1630” luînd în căsătorie acolo pe „fiica lui Mihnea”.

I. Bibl. Telekl, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 19 (6), in-4, p. 163—169. Miscelaneu, originalul din anul 1630, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, însă textul e întreg.

Ediții: Á g o s t o n Ö t v ö s, *Toldalagi Mihály követségi naplója* <Jurnalul de solie al lui Mihail Tholdalagi>, în *Magyar Akadémiai Értetlő* (Anuarul Academiei Maghiare, Sect. Filosof.), vol. II, Pesta, 1861, p. 229—233.

142. Toldalagi Mihály naplója 1636-ből

<Jurnalul lui Mihail Tholdalagi din 1636>

Amănunte privitoare la Transilvania și Țara Românească din anul 1636, vremurile lui Gheorghe Rákóczi I și Matei Basarab.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. Arhiva fam. Bethlen din Criș, necatal., in-folio, 12 p. Originalul, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal. Lipsește și numele autorului. El e precizat, ca mai sus, de I. Lukinich, pe cămașa ce învelește manuscrisul, azi foarte deteriorat, cu fol rupte pe jumătate, la sfîrșit, și cu foi lipsă la început și la sfîrșit.

Ediții: Manuscrisul pare a fi *inedit*, deși transcrierea făcută de Lukinich — după o nota pe cămașa manuscrisului — ar indica o tipărire, undeva.

Mihail Forgátsch

(1563—1633)

143. <Chronik des Kronstädter Stadtscherrn Michael Forgátsch bis zum 29 Juli 1631 durch demselben geschrieben, 1203—1631 (— 1694)>

Cronică cu informații locale brașovene și din Țara Bîrsei, unele în legătură cu familia sa, dar și privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Românească din anii 1203—1694. Perioada de la 1585 la 1631 cuprinde evenimentele văzute și trăite de autor, și expunerea e mai pe larg, iar pentru perioada de la 1632 la 1694 însemnările sînt pe scurt și sînt scrise de alți membri ai familiei sale. Cronică cuprinde știri despre Petru Cercel (1585), uciderea lui Mihai Viteazul (1601), atitudinea lui Gabriel Báthori față de orașele săsești (1612—1613), Radu Șerban, vremurile lui Gabriel Bethlen în Transilvania și soliile autorului la voievozii romîni din acel timp.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. V. A. 5 (3), Varia, in-4, 23 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, ticluit de copist.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 6 (după *Quellen*, IV, p. XXX), in-8°, pagini diferite de calendar, scrise pe recto şi pe verso. Originalul din a doua jumătate a sec. XVI şi începutul sec. XVII, în limba germană, scris de mîna autorului pînă la 1631, continuat apoi de alţii, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, dar editorul Iulius Gross ti dă acest titlu, *Kalender-Aufzeichnungen <auf den Blättern eines> „Calendarium Historicum conscriptum a Paulo Ebero, Wittenbergae, anno 1556” <1203–1694>.*

La sfîrşitul manuscrisului însemnările lui Mihail Forgátsch au fost continuate de fiul său Valentin Forgátsch (1633–1639) şi nepoţii săi : Cristofor Greissing, Valentin Greissing, Asarela Mederus, Marcus Draudt şi de un Anonim (1653–1694). Calendarul original, legat în piele cu ornamentaţii în stilul renaşterii, conţine însemnările *după zile*, nu după ani ; la tipar ele au fost aşezate cronologic, după ani, luni şi zile.

Ediţii : Julius Gross, *Kalender-Aufzeichnungen von Michael Forgats, mit Zusätzen von Valentin Forgats, Christoph Greissing, Valentin Greissing, Asarela Mederus, Marcus Draudt <1203–1694>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 40–52, în întregime, cu excepţia unei singure pagini (210 în manuscrisul original) unde e vorba despre începuturile diferitelor oraşe săseşti din Transilvania. La început, în studiul introductiv, p. XXVI–XXXI, se discută problema manuscrisului — fol de calendar — şi valoarea cronicii.

George Tatrosy

(1599—înainte de 1653)

144. Őnéletírása és történeti feljegyzésel, 1560–1645>

<Autobiografie şi însemnări istorice, 1560 1645>

Cuprinde ştiri privitoare mai ales la istoria Transilvaniei dar şi a Moldovei şi a Țării Româneşti din anii de mai sus, în special pentru stările sociale şi religioase ale vremii ; se află şi amănunte în legătură cu răscoala ţărănească de sub conducerea lui Gheorghe Crăciun (1569). Autorul face parte din intelectualitatea săracă şi în însemnările lui se reflectă îndeosebi viaţa socială şi culturală a acestei pătri.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, carte necatal., in-8°. Originalul din 1645 şi următ., în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, iar manuscrisul a fost legat la sfîrşitul „Cronicii maghiare” tipărite la 1559 a lui Ştefan Székely (vezi nr. 87), exemplar în Biblioteca Brukenthal, care a aparţinut lui Tatrosy.

Ediţii : Péter Pál Domokos, *Tatrosy György őnéletírása és történeti feljegyzései <Autobiografia şi însemnările istorice ale lui George Tatrosy>*, în *Irodalomtörténeti Közlemények <Comunicări de istorie literară>*, Budapesta, 1957, LXI, p. 238 261, cu un studiu introductiv asupra manuscrisului şi autorului.

David Böhm și alții

(cca. începutul sec. XVII — după 1655)

145. Kalenderaufzeichnungen <1655—1805>

Însemnări de calendar, scurte, cele mai multe familiale, însă și unele informații pentru Transilvania și Țara Românească: participarea lui Gheorghe Rákóczi II la potolirea rășcoalei seimenilor în Țara Românească (23 iunie 1655), rășcoala secuilor (1764), luptele turco-austriace la Brașov și Timiș (1789) etc.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Varia (după *Quellen*, VI, p. XIV—XVII), in-4°. Miscelaneu, originalul contemporan, în limbile latină și germană, scris de mîinile mai multor autori, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *lipsește*, însemnările fiind făcute pe foi de calendar.

Ediții: Friederich Wilhelm Seraphin, cu titlul de mai sus, în *Quellen*, 1915, VI, p. 145—176, cu un scurt studiu introductiv de Seraphin și Julius Gross, p. XIV—XVII. Sînt în total 24 de autori, precizați cu numele sau anonimi, păstrați în manuscrise diverse. Știrile care interesează se află la autorii: David Böhm, Martin Enyeter, Georg Ferdinand Draudt, Samuil Sculer și Anonimul din 1789. Pentru unele completări ulterioare a se vedea *Zusätze* de la sfîrșitul studiilor introductive din *Quellen*, VI, p. LXXIV—LXXXIV și CXI.

Francisc Kornis

(cca. începutul sec. XVII — 1661)

146. Naplója, 1629, 1630 és 1632

<Jurnalul său, 1629, 1630 și 1632>

Știri scurte despre evenimentele din Transilvania din anii 1629—1630 și 1632, mai ales despre sfîrșitul stăpînirii lui Gabriel Bethlen și împrejurările ajungerii în scaun a lui Gheorghe Rákóczi I, văzute prin prisma intereselor familiei Kornis.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XXXIII, A. 33 (2), in-folio, 5 p. Miscelaneu, originalul din anii 1629—1632, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu evenimentele din 1629—1632, lipsind anul 1631.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. V, A. 5 (4), Varia, in-4, 8 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *Kornis Ferencz naplója, 1629, 1630 és 1632 melyet az eredeti példányból leírt Gróf Kemény József* <Jurnalul lui Francisc Kornis din 1629, 1630 și 1632, copiat de pe exemplarul original de contele Iosif Kemény>.

Ediții : manuscrisul e *inedit*.

Vasilie, Protopopul din Brașov

(cca. 1590 — 1659)

147. <Cronica, 1392—1633>. Spunere precum au fost lucrul la această sfântă biserică din Scheii Brașovului

Conține știri privind istoria bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului și a românilor din Brașov din anii 1392—1633, avînd un caracter local. Se găsesc scurte informații privitoare și la Neagoe Basarab, Petru Cercel și Aron Tiranul — ctitori și binefăcători ai bisericii —, apoi despre Mihai Viteazul și Radu Șerban în Transilvania.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Albrich, nr. 16, II (după *Quellen*, V, p. II), in-folio, p. 933—940. Miscelaneu, traducerea probabil originală din 1726—1749, în limba germană, scrisă probabil de mîna lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : „Anno mundi 6900 anno Christi 1392 sind die Bulgaren hier an diesen Ort (id est bei Cronstadt) kommen”.

Originalul, în limba romînă, azi nu mai există, dar la 1847 era încă în Arhiva bisericii sf. Nicolae din Șchei. Din cele trei variante ale traducerii în limba germană, aceasta de mai sus e cea mai veche, făcută de Albrich, sau de un Anonim, pus de el, între 1726 și înainte de 1749, anul morții lui Albrich.

Textul în traducerea germană e continuu, fără aliniate, probabil așa a fost și în originalul romnesc. Singurul aliniat din cronică e la început, cu incipitul latinesc de mai sus.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Miscell. nr. 4 (după *Quellen*, V, p. II—III), in-folio, p. 582—586. Miscelaneu, copie (traducerea) din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : „Anno mundi 6900...”, ca mai sus.

Această copie s-a făcut de pe manuscrisul Albrich.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 18 b (după *Quellen*, V, p. III), in-4, p. 599—604. Miscelaneu, copie (traducerea) din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Incipit : „Anno mundi 6900...”, ca mai sus.

Deși textul acestui manuscris e identic cu acela al manuscrisului Albrich, totuși limba e puțin modernizată și are și o mică completare la evenimentele anului 1578, necesare, fiindcă altfel textul n-ar avea înțeles.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 26 IV (după *Quellen*, V, p. III), in-folio, p. 855—862. Miscelaneu, copie (traducerea) din sec. XVIII, în limba germană cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Historia Valahica de Bulgarorum in suburbium Coronense adventu a Poppe Basilio-Coronensi scripta <1392—1633>*.

Aci avem adnotația că textul e tradus în limba germană din limba română : „Ex *Valachico* translata”. Limba e și aci modernizată, față de ms. Albrich, cu care concordă în conținut, întregirile textului neinteligibil, cu evenimentele din anul 1578, fiind aci și mai complete. Cu toate că titlul e în limba latină, textul e în limba germană.

Ediții : Sterie Stînghe, *Istoriia besericii Șcheilor Braşovului*, Braşov, Tip. Ciurcu Co, 1899, in-8, 219 p. Aci *Cronica protopopului Vasile* formează începutul *Cronicii* lui Radu Tempea (p. 1—7). O comparație între textul protopopului Vasile și textul transcris de Radu Tempea în fruntea cronicii sale — pînă la 1633 în luviv — ne poate lămuri că Tempea a rezumat, a modificat și a omis unele părți din textul lui Vasile; N. Sulică, *Versiunea germană a cronicii protopopului Vasile și varianta românească a lui Radu Tempea*, în : *Înștiințări. Cîteva capitole din trecutul romînilor din Șcheii Braşovului*, Braşov, Tip. Ciurcu & Co, 1906, in-8°, p. 71—81; Fr. W. Seraphin, *Chronik von Pope Vassilie <1392—1633>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 1—5, cu un studiu introductiv, p. I—VI. E traducerea germană, după textul original romînesc pierdut, din ms. Albrich. În studiul introductiv are considerații asupra textelor paralele dintre versiunea germană și Tempea; Ștefan Meteș, *Cronica popii Vasile din Șcheii Braşovului (Cu note și lămuriri)*, în *Drum Drept*, București, 1913, I, nr. 3, p. 165—168. E textul romînesc tradus din limba germană după Fr. V. Seraphin; I. Lupăș, *Cronicari și istorici*, p. 16—22, cu un studiu introductiv, p. X—XIII. Textul romînesc al cronicii e tradus după versiunea germană a lui Fr. W. Seraphin, cu oarecare omisiuni.

Studii : N. Sulică, *Cronica protopopului Vasile din Braşov*, Sibiu, Tip. Cartea Românească, 1943, in-8°, 15 p. (Extras din : *An. Inst. Ist. Naț. 1943—1944*, IX, p. 331—343. Aci se spune că titlul original al cronicii pare să fi fost : *Spunere precum au fost lucrul... la această sfință besearică <din Șcheii Braşovului>*; I. Crăciun, *Cronicele romînești*, p. 5—6.

Ioan Sigerus

(cca. a doua jumătate a sec. XVI — 1643)

148. Ἀμνημονεύσεις <1615—1642>

Știri locale pentru Braşov și Țara Bîrsei, cum ar fi unele detalii asupra membrilor sfatului oraşului Braşov, sau venirea în oraş, la diferite date, a principilor Transilvaniei Gabriel Bethlen și Gheorghe Rákóczi I. Două informații privind Țara Romînească și Moldova despre Matei Basarab și Vasile Lupu în 1639.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Sammelband, nr. 4 (după *Quellen*, VI, p. VII), in-4, p. 587—593. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVII, în limba latină, foarte puțin și în limba germană, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai* sus.

Manuscrisul original e necunoscut.

www.dacoromanica.ro

BDD-B730 © 1963 Editura Academiei

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.28 (2025-08-04 15:36:46 UTC)

Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI. p. VII), in-folio p. 197–202. Miscelaneu, copie de pe la sfârşitul sec. XVIII, în limba latină, foarte puţin şi în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: 'Αξνομνημονεύτοις <1615–1642>.

Aci evenimentele nu sînt povestite strict cronologic şi acest manuscris diferă de manuscrisul precedent, însuşi titlul fiind puţin schimbat, iar limba modernizată.

Ediţii: Friedrich Wilhelm Seraphin, în extrase selecţionate, cu titlul, *Excerpta quaedam ex Johannis Sigeri, pastoris Weidebacensis*, „'Αμνημονεύτοις“ <1615–1642>, în *Quellen*, 1915, VI, p. 41–47, cu o notă introductivă de Seraphin şi Iulius Gross, p. VII.

Anonim

149. *Bellum religionarium Gabriellis Bethlen eum Ferdinando II pace Nikolsburglea terminatum* <1623–1644>

Acest fragment de cronică, cu titlul nepotrivit de mai sus, cuprinde ştiri privitoare la Transilvania din vremurile lui Gabriel Bethlen şi Gheorghe Rákóczi I, unele privitoare şi la Ţara Românească şi Moldova din anii 1623–1644, mai ales pentru domniile lui Matei Basarab şi Vasile Lupu.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 248, in-folio, f. 1–29. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri la început şi la sfârşit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, scris de o altă mîna decît a copistului şi impropriu cu conţinutul, care începe cu evenimentele de după pacea de la Nicolsburg, dintre Ferdinand II Habsburgul şi Gabriel Bethlen (1622).

Fiind un fragment de cronică, căreia îi lipseşte începutul şi sfârşitul, identificarea autorului, precizarea titlului şi data scrierii originalului e imposibilă. Iosif Szinnyei în *Magyar írók*, 1891–1914, I–XIV; Paul Gulyás, continuînd pe Iosif Szinnyei, în *Magyar írók*, Budapesta, 1939–1944, I–VI, şi în Kosáry, *Bevezetés*, 1951, I, nu cunosc nici autorul, nici opera. Ar putea să fie o compilaţie din secolul al XVIII-lea.

Ediţii: Manuscrisul pare a fi *inedit*.

George Bánffy

(cca. începutul sec. XVII–1659)

150. *Naplója, 1644* <Jurnalul său, 1644>

Scurte însemnări pe foi de calendar despre amănuntele expediţiei militare a lui Gheorghe Rákóczi I din 1644 împotriva Habsburgilor, descrise de autor ca martor ocular.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Varia, Tom. XXIX (1), in-8 , p. 3—28. Copie din 1795, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, text complet.

Titlul în ms. : *Losontzi Bánffy György naplója, 1644, Benkő József előjáró beszédével* <Jurnalul lui George Bánffy de Losontz, 1644. Cu un cuvînt introductiv al lui Iosif Benkő>.

Ediții : *Imre Mikó, Bánffy György naplója, 1644* <Jurnalul lui George Bánffy, 1644> în *Erd. Tört. Adatok*, 1862, IV, p. 115—131, cu un studiu introductiv și cu prefața lui Iosif Benkő.

Gabriel Haller

(1614—1663)

151. Napló könyve, 1630—1644

<Jurnalul său 1630—1644>

Știri privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Românească din anii 1630—1644, mai ales privitoare la deseale solii în Transilvania, solii lui Matei Basarab fiind primiți cu multă prietenie, ai lui Vasile Lupu cu mai puțină prietenie la curtea lui Gheorghe Rákóczi I.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. III, 184, in-12 , <256> p. Originalul din anii 1630—1644, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului, manuscrisul neavînd foaie de titlu.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. II, A. 2 in-4 , 306 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Samuîl Demjén după ms. Iosif Benkő, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXX A. 30 (5), in-4 , 104 p. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Benkő de pe originalul de mai sus, text complet.

Titlul. în ms. : *ca mai sus*.

IV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2257, in-8°, 47 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, textul începîndu-se cu unele însemnări străine de conținutul ziarului.

Ediții : *Károly Szabó, Haller Gábor naplója, 1630—1644* <Jurnalul lui Gabriel Haller, 1630—1644>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1862, IV, p. 1—111. Ed. nu s-a făcut după manuscrisul original, ci după o copie.

Ștefan Kálnoki

(cca. sfârșitul sec. XVI — cca. mijlocul sec. XVII)

152. *Napló könyve, melybe bé foglalta Első Rákóczi György Erdélyi fejedelemnek 1645-ben a felséges Ausztriai ház ellen a Szvecziai hadak mellé az Erdélyi hadakkal Morva Országban és Silésfába menetelének rendét*

<Jurnalul său, în care e cuprinsă rînduiala plecării oștilor lui Gheorghe Rákóczi I, principele Transilvaniei, împotriva casei austriace, în 1645, alături de oștile suedeze, în Moravia și Silezia (8 mai — 23 septembrie 1645)>

Cuprinde jurnalul expediției din 8 mai — 23 septembrie 1645. cu adaosuri scurte asupra evenimentelor de la sfârșitul domniei lui Gheorghe Rákóczi I și începutul domniei lui Gh. Rákóczi II, 1646—1649.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior. Tom. XVIII, A. 18 (2), in-folio, 26 p. Miscelaneu, copie din anul 1780 făcută de pe original, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu evenimente și de la 1646 la 1649, căroră Benkő le-a adăugat în 1795 o introducere genealogică asupra familiei Kálnoki.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XI, A. 11 (1), in-4°, 94 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim de pe original pentru Samuil Demjén, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu continuarea de la 1646 la 1649.

Ediții: K á r o l y S z a b ó, *Kálnoki István naplója* <Jurnalul lui Ștefan Kálnoki 8 mai — 23 septembrie 1645 și 1646 — 1649>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1862, IV, p. 133—156, împreună cu prefața lui Iosif Benkő din 1795.

Toma Borsos (Junior)

(cca. începutul sec. XVII — a doua jumătate a sec. XVII)

153. *Diarium* <1638—1647>

Jurnal cu știri clujene și pentru Transilvania din anii 1638—1647, privitoare la vremurile lui Gheorghe Rákóczi I. Abundă știrile familiale.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXVI, A. 26 (1), in-4°, p. <1—17>. Miscelaneu, copie din anul 1839, în limba maghiară și latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény de pe manuscrisul original, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Originalul se află la Academia Maghiară din Budapesta. Toma Borsos Junior din Ozd nu trebuie confundat cu Toma Borsos de la nr. 131. Ms. miscelaneu mai cuprinde și jurnalul lui Ioan Lintzig (vezi acolo).

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Valentin Segesvári

(cca. sfârșitul sec. XVI — după 1654)

154. *Krónikája, 1606—1654*

«Cronica sa, 1606—1654»

Știri politice și economice, privind mai ales trecutul orașului Cluj al cărui cetățean sas a fost — dar și privitoare la trecutul Transilvaniei, Moldovei și al Țării Românești din anii 1606—1638 și 1653—1654, însemnările anilor 1639—1652 fiind pierdute.

I. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), Colecț. Kénosi, in-4° <piesa 12>. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim cu corecturile lui Ioan Kénosi Tösér, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *Ex. ms. Valentini Segesvári, civis Claudiopolitani sunt haec scripta.*

Ediții: Elek Jakab, *Segesvári Bálint krónikája, 1606—1654* «Cronica lui Valentin Segesvári, 1606—1654», în *Erd. Tört. Adatok*, 1862, IV, p. 157—218, cu un studiu introductiv privind manuscrisul și pe autor.

Ioan Kemény

(1607—1662)

155. *Önéletírása, 1607—1655*

«Autobiografia sa, 1607—1655»

Știri pentru vremurile celor doi Gheorghe Rákóczi în Transilvania, Matei Basarab în Țara Românească și Vasile Lupu în Moldova. Autorul, înainte de a fi principe al Transilvaniei, a fost în solii la Iași, apoi la nunta fiicei lui Vasile Lupu cu Janusz Radziwill și a participat personal la luptele dintre cei doi domni romîni rivali. Are informații de la martori oculari și despre luptele lui Mihai Viteazul împotriva turcilor în 1595 și ocuparea Transilvaniei în 1599.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X. 95 (1), in-folio, p. 29—363. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Életének leírása magától* <Autobiografia (1607—1655)>.

La urmă se află un document emanat din cancelaria lui Vasile Lupu, de la Iași, pentru Ioan Kemény, din anul 1647.

II. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1012, in-folio, p. 19—370. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfârșitul sec. XVII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *E boldogtalansággal tellyes világra való származásomnak, abban töltött nyomorúságos életemnek és annak nehéz folyása alatt forgott némelly nevezetes dolgoknak, Tatár rabságban léletemnek sanyarú alkalmatosságában lett szomorú de igasságos leírása, kedves atyám fiainak és gyermekimnek emlékeztül hágyásra, mellyben jönnek bé némelly én életemre vagy időm előtt történt de valóságos relatiokból tanult holmi dolgok is. Annis 1657—1658* <Descrierea tristă dar adevărată a nașterii mele în această lume nenorocită, petrecerea în ea a vieții mele nefericite și unele întâmplări mai importante din cursul ei, însemnate în timpul robiei amare, la tătari, în anii 1657—1658, spre aducere aminte pe seama neamurilor și a copiilor mei, în care se află și unele relatări veridice despre mine, sau petrecute înaintea mea (1595—1607—1655)>, cu documentul din 1647.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1018, in-folio, 287+<47> p. Copie, probabil de pe la sfârșitul sec. XVII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Ajtai de Seplac, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II, fără document.

IV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1038, in-4°, 2 vol. 320 p. (I); 318 p. (II). Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi pentru Ladislau Bánffi, text complet.

Titlul în ms. : *Maga által iratott históriája* <Istoria sa scrisă de el însuși (1607—1655)>, fără documentul lui Vasile Lupu.

V. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1791, in-folio, 315 p. Copie din anul 1745, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II.

VI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1799, in-folio, <152> p. Copie din anul 1737, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Ladislau S. Hamvai, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II.

VII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Colegiul reformat, Tom. III (5), in-folio, p. 31—402. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II, cu documentul respectiv. Numele autorului lipsește. Pe primele 26 pagini se află testamentul lui Ștefan Bocskai din 17 decembrie 1606 etc.

VIII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. VII, A. 7, in-folio, 157 p. Miscelaneu, copie din anul 1800, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Wolfgang Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *Élete, melyet... Kemény Farkas leíratott eleinek emlékeztetire 1800 esztendőben* <Viața sa... pe care a dispus s-o copieze, la 1800, Wolfgang Kemény în amintirea strămoșului său (1607–1655)>.

La sfârșitul manuscrisului se află, pe o extindere de 19 pagini: *Collections actorum Joannis Kemény principis Transilvaniae*, 1660–1661, în limba latină, cuprinzând documentele scurtei sale domnii.

IX. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XI, A. 11, in-folio, p. 27–321. Copie din anul 1786, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Gabriel Gyarmathy, text complet.

Titlul în ms.: *Ön-élete leírása, 1607–1648* <Autobiografia 1607–1648>, cu povestirea evenimentelor, totuși, de la 1607–1655, ca și la celelalte manuscrise.

X. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. provenit din Arh. din Jibou a familiei Weselényi, necatal., in-4, 350 p. Copie probabil din prima jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Ladislau S. Hamvai, text complet.

Titlul în ms.: *In nomine domini boldog emlékeztető m'ltóságos Kemény János erdélyi fejedelem manuscriptumának valóságos párja, melyben megjedzésre való régi szép dolgokat és nagyobbára maga idejebeliéket igaz valósággal irt le posteritásának tanuságára. Mellyet valóságos originálisból így transummála urához való kedve kerestiből Mlgs L. B. M. Gy. Monostori Kemény László ur ő nagysága hív amanuensise Hanvai Sándor László.* <În nume domini. Adevărata transcriere a manuscrisului M. sale răposatului Ioan Kemény, principele Transilvaniei, în care a scris adevărul adevărat despre lucruri vechi dinne de înscinnat și mai ales din vremea sa, pentru învațămintele posterității. Pe care a copiat-o de pe originalul autentic, spre a face plăcere stăpînului său M. sale baronului Ladislau Kemény, din Gornești, sluga sa credincioasă Ladislau Hanvai Sándor, fără document>.

XI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 46, in-folio, 195 f. Copie din anul 1807, în limba maghiară, scrisă de mîna lui George Sökösd, text complet.

Titlul în manuscris: *Biographia* <1607–1655>, cu documentul din 1647.

XII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 49, in-folio, p. 26–443. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II, la sfârșit fiind și documentul din 1647.

XIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj ms. nr. 146, in-folio, 224 p. Copie din anul 1751, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Kemény János Históriaja* <Istoria lui Ioan Kemény (1607–1655)>.

XIV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 147, in-folio, 234 p. Copie din sec. XVIII în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Biographia* <1607–1655>.

XV. Bibl. Inst. Istoric, Cluj, necatal. (Vladimir Hanga), in-4°, 356 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu adnotări marginale de Simeon Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II.

Manuscrisul provine probabil din Arh. din Ciuabrud a familiei Kemény și are pe primele 20 de pagini reproduse, de mîini diferite, inscripția de pe mormîntul principelui Gabriel Bethlen din 1629, epitaful lui Gabriel Boeskaî din 1573 etc., și testamentul lui Ștefan Boeskaî din 17 dec. 1606.

XVI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1., Vol. 1. 5, in-folio, p. 27 404. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II, la urmă cu documentul lui Vasile Lupu din 1647.

XVII. Bibl. Bolyai (Col. Ref.) Tîrgu-Mureş, ms. nr. 334, in-folio, 490 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Kemény János Históriaja, melyet a Maros-Wásárhelyi reformatá nemes koléggyom számára 1770-ben le íratott Tétsi Miklós bibliothecarius fizetvén érlette bé kötésével együtt 14 m. forl. és 27 pénzl.* <Istoria lui Ioan Kemény pe care a pus-o să fie transcrisă pe seama nobilului Colegiu reformat din Tîrgu-Mureş la 1770 bibliotecarul Nicolae Tétsi, plătind pentru aceasta şi pentru legatul ei 14 florini maghiari şi 27 bani (1607–1655)>, cu documentul lui Vasile Lupu, din Iaşi, pentru Ioan Kemény.

XVIII. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 364 (1), in-folio, <86> f. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II.

XIX. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 364 (2), in-folio, 218 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II.

Manuscrisul acesta, după o însemnare de pe foaia de la început, se afla deja la 1789 în Arhiva Col. Reformat.

XX. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 30, in-folio, 410 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II, cu inversiunea sau schimbarea unor cuvinte: *Ez boldogtalansággal tellyes világra való származásomnak, abban töltött nyomorúságos, életemnek és annak nehéz folyása alatt forgott némely nevezetes dolgoknak Tatár rabságban létemben szenvedésem szomorú alkalmatlóságában lett sanyarús de igazságos leírása, kedves Atyám fiainak és gyermekeim emlékeztül hagyásra, melyben jönnek bé némelly én életemre vagy időm előlt történt, de valóságos relatiokból tanult holmi dolgok is, anno 1657–1658* <Descrierea tristă dar adevărată a naşterii mele în această lume nenorocită, petrecerea în ea a vieţii mele nefericite şi unele întâmplări mai importante din cursul ei, însemnate în timpul robiei amare la tătari în anii 1657–1658, spre aducerea aminte pe seama neamurilor şi a copillor mei, în care se află şi unele relatări veridice despre mine, sau petrecute înaintea mea (1595) – 1607–1661>.

Atît la început, cît şi la sfîrşit, există adnotări străine de autobiografia autorului.

XXI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 84, in-folio, p. 21–360. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel lung, de la nr. II.

Şi aci există, la început, însemnări străine de autobiografia lui Kemény, iar la sfîrşit se află documentul din 1647.

Ediţii: K. G. R u m y, *Kemény János Erdélyország fejedelmének autobiographiája* <Autobiografia lui Ioan Kemény, principele Transilvaniei>, în *Monumenta Hungarica sermone nativo scripta*, vol. II–III, Pesta, 1816, p. 3–188 (II); 1817, p. 1–272 (III), cu multe greşeli; L á s z l ó S z a l a y, *Kemény János erdélyi fejedelem énéletírása* <Autobiografia lui Ioan Kemény, principele Transilvaniei>, Pesta, Gusztáv Heckenast, 1856, in-8°, VIII+543 p. (Ma-

gyar Történelmi Emlékek, I <Memorii istorice maghiare, I>), de pe originalul păstrat la Biblioteca Széchenyi din Budapesta, cu completări pînă la 1661; É v a V. W i n d i s c h, *Kemény János önéletrása és válogatott levelei* <Autobiografia lui Ioan Kemény și părți alese din corespondența sa>, Budapesta, Szépirodalmi Kiadó, 1959, in-8°, 589 p. (18 ilustrații); pentru părțile privitoare la romîni: N e a g o e P o p e a, *Memoriile lui Kemény János* (Traducerea și adnotarea pasajelor privitoare la romîni). Teză de licență, Buc., Minerva, 1900, in-8°, 60 p. (Facultatea de Litere și Filosofie din București).

Anonim

156. A tekintetes, nagyságos és méltóságos Kemény Jánosnak Erdély országában való hőmenetele

<Venirea în țara Transilvaniei a măriei sale Ioan Kemény (1660)>

Știri despre alegerea ca principe al Transilvaniei a lui Ioan Kemény în 1660, ceremonia și cuvîntarea lui rostită cu această ocazie.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Colegiul Reformat, Tom. II, in-folio, p. 460—463. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVII, în limba maghiară, text complet. Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XIX, A. 19 (7), in-folio, f. 356—358. Miscelaneu, originalul probabil de la sfîrșitul sec. XVII, în limba maghiară, scrisă de mîna, probabil, a autorului anonim, text complet. Titlul în ms.: *ca mai sus*.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIII, A. 23 (9), in-4°, <7> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Iosif Kemény spune că această copie e făcută după copia aflătoare la Colegiul Reformat (azi Anexa II a Bibliotecii Filialei Academiei) din Cluj, probabil cea de la nr. I.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

157. Fragmentum Diarii rerum per principem Joannem Kemény mense Aprili 1661 gestarum>

Fragment de jurnal, cu cele săvîrșite de Ioan Kemény în zilele de 23—29 aprilie 1661, ca principe al Transilvaniei. Restul jurnalului, scris de cineva din imediata lui apropiere, s-a pierdut probabil, fiindcă altfel

nu ne putem explica existența numai a unor însemnări din zilele de 23 — 29 aprilie, zilele nu din cele mai importante din domnia lui.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Colegiul Reformat, Tom. II, in-folio, p. 476—477. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *lipsește*, fiind acefal.

Titlul de mai sus s-a dat după catalogul arhivei.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XIX. A. 19 (8), in-4°, <2> p. Miscelaneu, copie de pe la sfârșitul sec. XVII, în limba maghiară, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Ediții: Manuscrisul e *inedit* și el nu trebuie confundat cu fragmentele respective, adăugate ulterior, din *Autobiografia lui Ioan Kemény*, publ. de L a d. S z a l a y.

Francisc Nagy Szabó

(1581—1658)

158. Memoriáleja

<Memoriile lui (1580—1658)>

Informații pentru Transilvania, Moldova și Țara Românească din anii 1580—1658, cu știri despre atitudinea lui Mihai Viteazul, față de menținerea Transilvaniei; despre Vasile Lupu care a voit să devină principe al Transilvaniei și despre răscoala seimenilor împotriva lui Constantin Șerban.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 50, in-folio, f. 9—70. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. *ca mai sus*.

Copia are corecturi de mîna lui George Aranka. În fața *Memoriilor* se află textul cronicii lui Sebastian Borsos (vezi acolo), bunicul lui Nagy, pe care o continuă de la 1580 la 1658.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 3430, in-8°, <240> p. Copie din anul 1795, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Krónikája* <Cronica sa (1580—1658)>, avînd în față și aci cronica lui Seb. Borsos (1490—1583), pe care o continuă.

III. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 41, in-folio, 167 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *M. Wásárhelyi Szabó Ferencz krónikája* <Cronica lui Francisc Nagy Szabó din Tîrgu-Mureș (1580—1658)>, avînd și aceasta în față cronica lui Sebastian Borsos. Cele două cronici se află de obicei împreună.

Ediții: Imre Mikó, *Maros-Vásárhelyi Nagy Szabó Ferencz memoriáléja* <Memoriile lui Francisc Nagy Szabó din Tîrgu-Mureș>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1855, I, p. 39—168. Precedate și aci de *Cronica lui Sebastian Borsos, 1490—1583*, cu o prefață de Francisc Nagy Szabó, *ibidem*, p. 9—37.

Ștefan Szabó (Dipsei)

(cca. începutul sec. XVII — după 1657)

159. Erdélynek és N. Enyed városának két rendben esett égetésének, sattszoltatásának, raboltatásának rövid de hiteles históriája

<Istoria scurtă dar adevărată a arderii, jefuirii și pustirii, în două rînduri, a Transilvaniei și a orașului Aiud (1657 și 1704)>

Cronică ce conține știri despre năvălirea tătărească din vara anului 1657 în Transilvania, ocuparea și jefuirea Aiudului; în însemnarea tîrzie, de la 1704 (scrisă de altcineva) atacul este atribuit oștilor curuților.

I. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 24 (3), in-4, <15> p. Miscelaneu, copie din 1763, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist care semnează S. M., text complet.

Titlul în ms.: *A szertelen pogányság tselekedett pusztulásának rövid és hiteles históriája a melyet az akkori egyházfi Dipsei Szabó István 1658 dik esztendőben, az az: esztendővel a veszedelem után, a mint volt és a mint látta s jól eszébe tarthatta, feljegyezte. Most pedig ezen folyó ezerhétszáz halvan harmadik esztendőben sz. István havának 29 napján ujra leiratott M. S. Kolozsváron* <Istoria scurtă și adevărată a pustirii făcute de păgînii fără număr, așa cum și-a însemnat-o curatorul bisericii de atunci Ștefan Szabó Dipsei în anul 1658, adică: cu un an după pustiire, așa cum a fost și cum a văzut-o și a putut-o ținea în minte; transcrisă acum din nou în anul 1763 în luna lui august în 29 zile de S. M. în Cluj>.

La sfîrșitul cronicii autorul notează: „Acestea le-am scris eu... în anul 1658 luna lui octombrie în 28 zile, la un an după trecerea pericolului” (în limba maghiară), deci pustiirea a fost în 1657.

II. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 25 (2), in-8, p. 212—224. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Nagy Enyednek ezer hatszáz ölven nyoltzban lett elpusztulásának és az kas-télyban az ecclesiának nevezetes meg maradásának rövid Históriaja. Melyet az akkori 1658 beli egyházfi Dipsei Szabó István igazán irtl N. Enyeden* <Istoria scurtă a pustirii Aiudului în una mie șase sute cincizeci și opt și a salvării minunate a bisericii din cetate. Scrisă cu adevăr de curatorul bisericii de atunci din 1658 în Aiud Ștefan Szabó Dipsei>, cu precizarea că avem două pustiiri — una mai tîrzie, în 1704 —, pe cînd în acest manuscris se menționează numai pustiirea din 1657 a Aiudului.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XI, A. 11 (2), in-4, p. 114—118. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu povestirea celor două pustiiri a Aiudului, la 1657 și la 1704.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXXII, A. 32 (2), in-4, 18 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu aceleași evenimente din 1657 și 1704.

Ediții : S á m u e l D e b r e t z e n i, *Erdélynek s Nagyenyed városának két rendb. ir esett égetésének, saltzollatásának, rabollatásának rövid de hiteles históriája. Örök emlékezetnek okáért az akkori időben élt Előljárokknak végezésekből, minden igaz vatóságos Enyedi lakós, köteles légyen a praefigált két napokat, innepnek és bőjtnak tartani fiúról, fiúra, nemzetságról nemzetságra, a melly is irattatott Dipsei Szabó István által. Az elő számlált okakra nézve sokaknak-kivánságokra kíváltképpen, a gyengébbeknek kedvéért tételtett nyomtatásba* <Istoria scurtă dar adevărată a arderii, jefuirii și pustiirii, în două rînduri, a Transilvaniei și a orașului Aiud. Spre veșnică aducere aminte, prin hotărîrile autorităților de atunci s-a stabilit ca orice locuitor adevărat al Aiudului să fie dator să țină cele două zile pomenite, sărbători și zile de post, din fiu în fiu și din generație în generație. Scrisu-s-a de către Ștefan Szabó Dipsei. Din aceste pricini și mai ales la cererea multora și la dorința altora s-a dat la tipar>, Aiud, Ref. Kolégium betűivel, 1838, in-8, 23 p.; un rezumat larg de A n d r e i V e r e s s, *Bibl. rom. ung.*, vol. II, p. 335.

Martin Albrich

(1630—1694)

160. Fragmenta <1648—1659>

Fragmente de cronică cu știri privitoare la întîmplările din Transilvania, Moldova și Țara Românească din anii 1648—1659, din vremurile lui Gheorghe Rákóczi I și II, apoi Francisc Rhédei, în Transilvania, Matei Basarab și Constantin Basarab Cîrnul în Țara Românească, Vasile Lupu și Gheorghe Ștefan, în Moldova. În 1656 informații asupra răscoalei seimenilor.

Manuscrisele, care conțin fragmentele cronicii, se împart în general în două grupe : grupa întâi, cu titlul *Fragmenta*, conține evenimentele anilor 1648—1656 și se află într-o serie de copii separate ; grupa a doua, fără titlu, conține evenimentele de la 1658—1659, aflătoare într-o altă serie de copii, cu totul separate. De aceea în precizarea manuscriselor în care se află textele am menționat — unde e cazul — cîte două manuscrise, pentru a avea textul întreg, scris de autor.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 4 și ms. nr. 3 (după *Quellen*, VI, p. XI), in-4°, p. 411—412 (nr. 4) și p. 189—192 (nr. 3). Miscelaneu, copie probabil din sec. XVII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Cele două manuscrise conțin împreună și în ordinea de mai sus materialul cronicii. A se vedea în această privință nota introductivă a lui Gross din *Quellen*, VI, p. XI (și la ediții)

II. Bibl. Llc. Honterus, Brașov, ms. nr. 12 (după *Quellen*, VI, p. XI), in-4°, p. 31–41. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms.: *lipsește*.

Aci e vorba numai despre evenimentele din anii 1658–1659, de altfel cele mai dezvoltate și cele mai importante ale cronicii.

III. Bibl. Llc. Honterus, Brașov, ms. nr. 16. II și nr. 116 (după *Quellen*, VI, p. XI), in-4°, p. 771–772 (nr. 16. II) și p. 503–516 (nr. 116). Miscelaneu, copie probabil din sec. XVII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

IV. Bibl. Llc. Honterus, Brașov, ms. fond Philippi, nr. 371, (după *Quellen*, VI, p. XI), in-4°, p. 417–419. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms.: *lipsește* și povestirea întâmplărilor e numai din anii 1658–1659, mai rezumativ decât în celelalte manuscrise.

V. Bibl. Llc. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Fol. 38 și nr. 105 (după *Quellen*, VI, p. XI), in-folio și in-4°, p. 259–260, 263–264, 267–273 (Fol. 38) și p. 183–198 (nr. 105). Miscelaneu, copie probabil de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mână probabil a lui Iosif Trausch, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu povestirea evenimentelor de la 1648–1659 inclusiv. Partea I din in-folio are următoarea adnotație a lui Trausch: „e volumine Mart. Albrichiano in Biblioth. Gymnasii Cor. Nr. XXV. 9. asservato”.

VI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. „Excerpta ex aliquot diariis manuscriptis” B. 6, nr. 242, in-4°, f. 19–24. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms.: *lipsește*, având și aci numai evenimentele anilor 1658–1659.

Ediții: J u l i u s G r o s s, *Ex fragmentis diarii domini Magistri Martini Albrich pastoris Rosonensis <1648–1659>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 112–117, cu o notă introductivă asupra manuscriselor, p. XI.

Ioan Caioni

(1629–1687)

161. *Lupulj vajdának romlásáról és vitéz magyaroknak s havas elföldnek nyertes állapattokról való ének Isten segedelméből egy anachoreta által*

«Cîntec despre sfîrșitul voleyodului Lupu și despre biruința ungurilor și a Țării Românești, cu ajutorul lui Dumnezeu, de un anahoret»

Conține versuri istorice, în 21 strofe, despre lupta de la Finta din 1653, biruința lui Matei Basarab și oștilor trimise de Gheorghe Rákóczi

II asupra lui Vasile Lupu și fuga acestuia la cazaci. Despre Transilvania spune că e cea mai frumoasă țară dintre toate țările române și creștine, din câte a văzut.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Apor, necatal., in-8°, f. 21—23 v. Originalul din 1654, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, fără numele autorului, al cărui nume e identificat însă azi de istoriografia maghiară a Transilvaniei. Cîntecul e scris pe foile albe de la începutul unuia *Formularium variarum*... (tipărit la Veneția în 1551) de Ioan Caioni, de origine românească, trecut la catolicism și egumen franciscan la mănăstirea Șumuleu din Miercurea-Ciuc.

Ediții: Attila T. Szabó. *Lupuj vajda történetének ismeretlen változata* <O variantă necunoscută despre istoria voievodului Lupu>, în *Irodalomtörténeti Közlemények* <Comunicări de istorie literară>, Budapesta, 1930, XL, p. 353—359, după manuscrisul original; I. Crăciun, *Cronica ritmată a lui Ioan Caioni din 1654 despre sfîrșitul lui Vasile Lupu*, în curs de publicare, tradusă în limba română.

Studii: Andrei Veress, *Cîntece istorice*, p. 26—28; I. Crăciun, *Cronicele românești*, p. 6.

Paul Brölfft

(cca. 1642 — după 1710)

162. Wahrhaftige Beschreibung was sich in der in Siebenbürgen liegenden Hermannstadt unter der Rakoczianischen Belägerung zugetragen im Jahr 1659 und angehalten bis a. 1660 in Mai

Descrierea zi de zi a întîmplărilor în legătură cu asediul Sibiului de către oștile lui Gheorghe Rákóczi II în 1659—1660.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XIX A. 19 (5), in-folio, <12> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Originalul a fost scris în 1696, iar Brölfft a fost martor ocular al asediului în Sibiu, „ca tînr de 17 ani”, asediu care a ținut de la 18 decembrie 1659 la 31 mai 1660. Autorul e necunoscut bio-bibliografilor lui Iosif Szinnyi și Iosif Trausch (care cred că autorul e Paul Preßling), deși l-a cunoscut și precizat, mai înainte, Iosif Kemény.

Ediții: Joseph Kemény, *Wahrhaftige Beschreibung was sich in der in Siebenbürgen liegenden Hermannstadt unter der Rakoczianischen Belägerung zugetragen im Jahr 1659 und angehalten bis anno 1660 im May*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, II, p. 379—394, fără numele autorului.

Ștefan Enyedi

(cca. începutul sec. XVII — după 1660)

163. Ocaslo suscepti ltlneris et belli principis Rákóczi II in Poloniam (1657–1660)

Știri din anii 1657–1660, mai ales privitoare la vremurile lui Gheorghe Rákóczi II, la dezastrul lui din Polonia, amintite fiind și oștile Țării Românești cu Mihnea III Radul și oștile Moldovei cu Constantin Șerban.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1036, in-4°, <114> f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cuprinzând însă evenimentele din anii 1654–1660. Lipsește numele autorului, ceea ce a făcut pe cei de la Arhiva de mai sus să atribuie, manuscrisul și opera, lui Ioan Bethlen.

Originalul se află la nr. VI, mai jos.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIX, A. 29 (2), in-4, 128 p. Miscelaneu, copie de la sfârșitul sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu întâmplările anilor 1657–1660.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XLII, A. 42, in-4, <176> p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, după manuscrisul lui Iosif Benkő, text complet.

Titlul în ms.: *II Rákóczi György fejedelem veszedelméről, 1657–1660* <Despre nenorocirea principelui Gheorghe Rákóczi II, 1657–1660>.

IV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 151, in-4, 65 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Compendium historicum res sub decursu a. 1657–1660 in Hungaria et Transylvania... exhibens*, cu evenimentele de la 1657–1661, un an în plus față de titlu.

V. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 638, in-8°, 184 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *II Rákóczi György veszedelméről* <Despre nenorocirea lui Gheorghe Rákóczi II (1657–1660)>.

VI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 32 (2), in-8°, 140 p. Miscelaneu, originalul de la sfârșitul sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu evenimentele de la 1657–1663, depășind cu trei ani datele din titlu.

După acest manuscris s-a făcut ediția lui Szabó.

Ediții: Károly Szabó, *Enyedi István, II Rákóczi György veszedelméről, 1657–1660* <Despre nenorocirea lui Gheorghe Rákóczi II, 1657–1660>, în *Erd. Tört. Adatok*, 1862, IV, p. 219–316.

Anonim

164. Primejdlla cea rren şI cǔdǔria oştel ũă>ŕil Ardealulul într-acesta ehlp s au tǔmplatũ
<1657>

Conţine ştiri privitoare la retragerea oştilor ardeleno din Polonia în 1657, după campania neizbutită a lui Gheorghe Rákóczi II. Pare a fi o traducere după Ştefan Enyedi (de mai sus).

I. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 3252, in-16, f. 46—60 v. Miscelaneu, copie din 1673, în limba română, scrisă de Andronic diac de la mǎnăstirea Caşin, cu litere chirilice, sŕŕşitul lipseşte; a aparţinut lui Gheorghe Steşiu din Suceava (1905).

Incipit: „Înpăclndu-ne cu lǔşii şI despăŕtindu-ne de dǎnşii noaptia tǎrdziu, agiuns-am la locul Obuzului...”

Finit: „Deci cu dǎnşii înpreună apucăm pre cai şI sǎrguiiam a miarge la cortul hanului, iar oarda toată nǎvǎlirǎ cu mare grabǎ şI toţ cu odatǎ”.

Manuscrisul mai cuprinde o „Istorie... în care sǎ aratǎ toţ împăraşii turceşti...”

Ediţii: N. I o r g a, cu titlul de mai sus, în *Studii şI doc.*, IX, p. 207—213, i d e n i, *Hurmuzaki*, XV-2, p. 1266—1275.

Ioan Graffius

(1614 — 1668)

165. Siebenbürgische Ruin, 1658—1660

Informaţii amănunţite asupra ascediului cetăţii Sibiului — în care se afla Acaşiu Barcsai — de către Gheorghe Rákóczi II şI asupra stǎrilor din Transilvania în anii 1658—1660 şI puţin şI de la începutul anului 1661. E vorba şI despre unele rǎscoale ale romînilor din Transilvania în acest timp şI despre atitudinea Ţării Romîneşti şI a Moldovei faţă de Transilvania în vremurile acestea tulburi.

I. Arh. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Geringer-sche Sammlung, Kasten H. 5,2,5, in-8. p. 124—195. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Lipseşte numele autorului.

Ediţii: J o s e p h K e m é n y, *Siebenbürgische Ruin, beschreibt in Wahrheit nach dem, was er wehrend der Belagerung, in der Königlichen Hermannstadt jämmerlich gesehen. vernommen, und erlebt, Johannes Graffius, ehstens Pfahrherr in Reichesdorff, derzeit aber Pfahrherr in der Kön. Hermannstadt, 1658—1661, in Deutsche Fundgruben*, 1840, vol. II, p. 141—233, cu un studiu introductiv asupra manuscrisului şI autorului.

Trostfried Hegenitius

(cca. începutul sec. XVII — 1660)

166. Chronik <1660>

Știri detaliate în legătură cu viața locală brașoveană, din Țara Birsei, și cele întâmplate în Transilvania, Moldova și Țara Românească în acest an 1660 : vremurile lui Gheorghe Rákóczi II, Mihnea Radul, voievodul Țării Românești, revenirea în scaunul țării a lui Constantin Șerban, alungarea lui Gheorghe Ghica și alungarea din nou a lui Constantin Șerban de către turci și venirea lui Acațiu Baresai în Transilvania. Cronica se termină cu data de 10 septembrie 1660, când moare de ciumă autorul ei, medic în Brașov.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. *Acta et Decreta Centumvirorum Coronensium 1602*, IV. A. 1. Rote Büchel (după *Quellen*, VI, p. XVIII), in-8°, p. 27—115. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVII, în limba germană, scrisă de mînile a cel puțin doi copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Acest manuscris stă la baza tipăriturii lui Fr. Stenner din *Quellen* (vezi la ediții) Originalul azi e necunoscut.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Albrich, nr. 16, II (după *Quellen*, VI, p. XVIII), in-folio, p. 775—789. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XVIII, în limba germană scrisă de mîna lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Acest manuscris e o copie de pe cel precedent, cu oarecare schimbări în ce privește limba.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XVIII), in-folio, p. 317—337. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Nota pro A. 1660*.

Limba e modernizată. Acest manuscris stă la baza tipăriturii lui Anton Kurz în *Deutsche Fundgruben* (vezi la ediții).

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Vaterländische Geschichte, nr. 4 (după *Quellen*, VI, p. XVIII), in-4°, p. 413—432. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Limba e modernizată și aci.

Ediții : Anton Kurz, *Nota pro A. 1660*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 397—414, cu o notă introductivă, p. 395—396 și cu limba modernizată; Friedrich Stenner, *Chronik <1660>*, după ms. I, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 214—226, cu o notă lămuritoare de Julius Gross, p. XVIII.

David Herrmann

(cca. prima jumătate a sec. XVII—1682)

167. *Annales rerum politicarum in Transilvania inde a reformatione religionis anno scilicet MDXX gestarum collecti per Davidem Herrmannum Mediensem, pastorem Arbegensem anno 1655 <1520—1648>*

Însemnări privitoare la evenimentele din Transilvania și unele privitoare la Țara Românească, din anii 1520—1648.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. IX. 265 (3), in-8, <54> p. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba germană (la început) și în limba latină, cu litere neo-gotice și latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Titlul manuscrisului se apropie mult de acela specificat în T r a u s c h, *Schriftsteller Lexikon*, vol. II, p. 123, nr. 3, cu care credem că e identic.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B. 3. vol. CXXVIII, 4, in-8°, p. 178—265. Miscelaneu, probabil originalul din anul 1655, în limba germană la început, și în limba latină, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice și latine, text complet.

Titlul în ms.: *Annales politici <in Transilvania, 1520—1648>*, cu constatarea că aci, la presupusul original, titlul diferă de cel pus în circulație de Trausch în bio-bibliografia amintită mai sus.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

168. *Ruina Transilvaniae <1648—1659>*

Știri privitoare la Transilvania pentru vremurile lui Gheorghe Rákóczi II (1648—1659) și privitoare la Moldova și Țara Românească din acest timp. Textul e în proză, deși titlul e imitat după poema lui Christian Schesaeus: *Ruinae Pannoniae*, aceasta în versuri. La baza lucrării lui Herrmann stă opera lui Ioan Bethlen: *Rerum Transylvanicarum libri quatuor <1629—1663>*, folosită mult.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. IX, 265 (1), in-8°, <42> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Originalul se află la Muzeul Național din Budapesta, colecția Eder.

II. Bibl. Bis. Evang. Mediaș, ms. necatal., in-8°, 148 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Numele autorului lipsește. În fruntea volumului miscelaneu, în care manuscrisul de mai sus e primul text, se află această adnotație: „Collectancorum Michaelis Conrad de Heydendorff, notar Mediensis, Tom. V”.

III. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, II. 5, G. I. Haner, *Sytloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, Tom. IX. 2. in-4° p. 65–125. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna episcopului George Ieremia Haner, text cu lipsuri la urmă.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal. Textul se termină cu cap. XIV, iar din cap. XV există numai titlul.

Autorul consideră începutul ruinei Transilvaniei în vremea domniei lui Gheorghe Rákóczi II, în urma campaniei nereușite a acestuia în Polonia.

IV. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 172, in-8, p. 561–615. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu evenimentele întregi, de la 1648–1659.

V. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II.202 (1), in-4°, f. 1–32. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

VI. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 233 <4> (— fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XII), in-4, p. 107–188. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu constatarea surprinzătoare, că vol. XII din *Collectio minor* a contelui Iosif Kemény se află la Sibiu, nu în colecția mare a lui Kemény, păstrată la Arhiva Filialei din Cluj a Academiei R.P.R. (fost Muzeul Ardelean).

Următoarea notă a lui Andrei Veress, scrisă pe verso-ul foi de titlu al *actualului* vol. XII din *Collectio minor* e lămuritoare: „A gyűjtemény eredeti kötete már a gróf halálakor sem volt meg, amennyiben Mike Sándor jegyzékéből is hiányzik s így cvvel pótoltam”. În românește: „Vol. XII, cel original, din această colecție nu mai exista nici la moartea contelui <1855>, lipsind și din lista lui Alexandru Mike astfel l-am înlocuit cu acest volum”.

VII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Benignische Sammlung, Kasten L. 64. d. vol. IV, 2, in-4, 38 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Ruina Transilvaniae, opera fidei Davidi Herrmann, past. Wormloch, conscripta a. 1660*, cu povestirea întîmplărilor în întregime, de la 1648 la 1659.

VIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Eugen Friedenfels Sammlung, F. F. 1, in-8, <80> p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Ruinae Transilvaniae 1660*, aici la plural, *ca la Ruinae Pannoniae* ale lui Schesacus.

IX. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Schuller-sche Sammlung, Kasten I. 2.9, in-4, 39 f. Miscelaneu, copie din anul 1745, în limba latină, scrisă de mîna lui Christian Ziegler, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. VII.

Se precizează și aici comuna Vorumloc, în care a fost preot și a murit autorul, amănunt ce confirmă părerea lui Trausch: *Schriftsteller-Lexikon*, II, p. 121 și infirmă părerile diverse și neconforme cu adevărul ale lui Schmeitzel, Bod și Benkő, care îl pun preot în Moșna sau Sebeș.

X. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Verschiedene Manuscripte, Kasten P. 9. I. 2, in-8°, 13 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu foarte mari lipsuri.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VII.

Acest manuscris defectuos cuprinde numai cap. 1 din Lib. I, deci foarte puțin din totalul textului. Titlul e și aci la plural : *Ruinae*, ca la poema lui Schesaeus.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

<Mihail Hermann>

(1602—1660)

169. Historische Anmerkungen <1631—1660>

Scurtă cronică brașoveană, cu știri din vremurile Rákoczeștilor în Transilvania și a lui Matei Basarab, Vasile Lupu și Constantin Șerban în Țara Românească și în Moldova. În 1655 răscoala seimenilor, apoi în anul 1658 știri despre Mihnea (Mihail Radu) al Țării Românești și Gheorghe Ștefan al Moldovei. În 1660 despre Acațiu Bărcsai. Cronică e atribuită lui Mihail Hermann, primar al Brașovului.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 54. D. (după *Quellen*, VI, p. VIII), in-4°, p. 263—286. Miscelaneu, probabil originalul din sec. XVII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Lipsește numele autorului.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. VIII), in-folio, p. 275—293. Miscelaneu, copie probabil de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu aceeași lipsă a numelui autorului.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Miscelaneu, R. Tom. III (23), in-4, <24> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Numele autorului lipsește și aci.

Ediții : Anton Kurz, *Historische Anmerkungen eines Kronstädtlers, vom Jahre 1631—1660*, în *Deutsch' Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 333—347, cu un scurt studiu introductiv, în care se discută și numele autorului. Textul e modernizat și cu oarecare lipsuri față de textul manuscrisului original ; Julius Gross, *Historische Anmerkungen <1631—1660>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 49—60, cu o notă introductivă, p. VII—VIII, asupra manuscriselor cronicii și a cronicarului. Are la bază originalul.

Dimitrie Kereszturi de Dobo

(cca. sfîrșitul sec. XVI—1660)

170. *Acta dierum sub quibus Georgius Rákóczi et Achatius Bartsai, una cum suis adhaerentibus, intra et extra civitatem Szeben, super regimine regni Transylvaniae contendunt <1659 Nov. 21 anno 1660 Jan. 31>*

Descrierea zi de zi a asediului Sibiului de către oștile lui Gheorghe Rákóczi II, nov. 1659 — ian. 1660, și alte întâmplări transilvane, muntene (Mihnea III Radul) și moldovene (Gheorghe Ghica), din acel timp.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. III, A. 3. in-4, 267 p. Copie probabil din a doua jumătate a sec. XVII, în limbile latină și maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Dintre cronicile și jurnalele contemporane, care vorbesc despre asediul Sibiului, jurnalul de mai sus al lui Kereszturi este unul din cele mai valoroase izvoare, al unui martor ocular al evenimentelor. Originalul se află la nr. II ce urmează.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B.2, vol. CXXIV, in-folio, <150> f. Originalul probabil din a doua jumătate a sec. XVII, în limbile latină și maghiară, scris probabil de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Din însemnările de pe manuscris reiese că manuscrisul a aparținut prin anul 1843 lui Carol Neugeboren și a ajuns la Biblioteca Muzeului Brukenthal probabil după 1884, deci după publicarea textului de către C. Albrich, de pe o copie, nu de pe original.

Ediții: Karl Albrich, *Demetrius Kereszturi de Dobo, Acta dierum sub quibus Georgius Rákóczi et Achatius Bartsai, una cum suis adhaerentibus, intra et extra civitatem Szeben, super regimine regni Transylvaniae contendunt <1659 Nov. — 1660 Jan>*, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, N. F., Sibiu, 1884, XIX, p. 126—325, cu o prefață asupra manuscrisului, traducînd părțile ungurești în limba germană.

Mihail Moses

(cca. prima jumătate a sec. XVI — după 1600)

171. *Ettliche furnemste und merckliche Geschlechten so in Ungarn und Siebenbürgen gescheen sind, seydt der Zeit her — 373 <bis zum Herbst 1600>*

Informații privitoare la trecutul Ungariei și al Transilvaniei din anii pomeniți, cu amănunte din istoria orașului Sighișoara și privitoare la Moldova și Țara Românească: vremurile lui Petru Rareș, Ilie Rareș și Mihai Viteazul.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Fabritius Sammlung, Tom. XIV, 2. e, in-4°, 96 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere latine şi neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Chronik <373—1660>*, cuprinzînd şi cronica lui Ioan Krempeş <1606—1660> care urmează.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

Studii : K a r l F a b r i t i u s, *Die Schässburger Chronisten des 17 Jahrhunderts*, publ. în *Fontes Rerum Austriacarum, Scriptores*, vol. IV, Viena, 1864, in-4°, p. XVIII—XXI.

— Ioan Krempeş

(1628—1692)

172. *Grosse Chronik <vom Jahre 1606 bis zum 12 October 1660>*

Scurte ştiri privind trecutul oraşului Sighişoara, apoi al Transilvaniei, Moldovei şi al Ţării Româneşti din anii 1606—1660.

'I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Fabritius Sammlung, Tom. XIV, 2.e, in-4°, 96 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Chronik <373—1660>*, avînd în faţă cronica lui Mihail Moses (373—1600), de mai sus, spaţiul dintre 1600 şi 1606 fiind completat de un anonim. Originalul acestei *Chronik*, cuprinzînd pe Moses şi Krempeş compilaţi împreună, a fost la Sighişoara.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

Studii : K a r l F a b r i t i u s, *Die Schässburger Chronisten des 17 Jahrhunderts*, publ. în *Fontes Rerum Austriacarum, Scriptores*, vol. IV, Viena, 1864, in-4°, p. LXV—LXXI.

Andrei Oltardus

(1611—1660)

173. *Chronologia rerum Transilvanicarum ex Msto seculi XVI-ti et Calendario Ebneriano adjectisque ad eundem consignationibus historicis Andreæ Oltardi composita 1002 1660—(1667)*

Cronologie cu întîmplări transilvane, moldovene şi muntene din anii 1002—1667, dar mai ales din anii 1440—1667. Ştirile de după 1660 sînt adăugate ulterior.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXV, A. 25 (6), in-8°, <32> p. Miscelaneu, originalul din sec. XVII, în limba latină, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*. El nu trebuie confundat nici cu partea respectivă din *Chronicon Fuchsio-Lupino-Ottardinum*, nici cu ce a publicat Iosif Kemény, cu titlul *Album Ottardianum*, 1526—1659, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 1—49.

Laurențiu Kusch

(cca. 1622—1670)

174. *Diarium* <1653—1661>

Conține informații scurte locale brașovene în legătură cu alegerea magistratului orașului, a centumvirilor, preoților etc., dar și știri transilvane, muntene și moldovene în legătură cu vremurile lui Gheorghe Rákóczi II, Matei Basarab, Vasile Lupu și câțiva ani privind pe urmașii lor, Constantin Vodă Șerban, răscoala seimenilor în Țara Românească și alungarea lui Gheorghe Ștefan din Moldova. Multe amănunte în legătură cu așezarea pe tronul Transilvaniei a lui Acațiu Barcsai și atitudinea domnilor români față de acesta.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XIII), în-folio, p. 295—300. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mna lui George Mathiae, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Autorul a fost meșter argintar și centumvir al orașului Brașov. Copia aceasta a lui George Mathiae are textul modernizat, față de originalul din sec. XVII, dispărut.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, 227, nr. 6 (după *Quellen*, VI, p. XIII), în-4°. Miscelaneu, copie de prin a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mna lui Thomas Tartler, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *Excerpta aus des Herrn Laurentii Kusch Centumviri Coronensis Diario in manuscripto*, extrași fiind numai anii 1653—1654 și 1656—1657.

Ediții: Friedrich Wilhelm Seraphin, *Diarium des Herrn Laurentii Kusch, Centumviri Coronensis <1653—1661>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 125—144, cu o notă introductivă de Seraphin-Gross, p. XII—XIII.

Ioan Lutsch

(1607—1661)

175. *Diarium* dessen in dem Herrn ruhenden N.V.W.W. Herrn Johannes Lutsch, vormals gewesenenen treuen Königsrichter unserer Hauptstadt Hermannstadt, so aus seinen elgenen Manuscriptis von Worten zu Worten herausgezogen, 1607—1661

Informații privitoare la Transilvania, din anii 1607—1661, importante numai cele privitoare la sfârșitul stăpînirii lui Gheorghe Rákóczi II

și principii efemeri : Rhédei și Barcsai, din anii 1658—1661. O știre din vremurile lui Ștefăniță Lupu, în Moldova.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, col. minor, Tom. XX, A. 20 (3), in-4, 44 p. Miscelancu, copie din anul 1835, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Copia e făcută după manuscrisul ce urmează.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Geringer-sche Sammlung, Kasten H. 5. 2. 6, in-8°, p. 197—223. Miscelaneu, copie din anul 1702, în limba germană, scrisă probabil de fiul său cu același nume, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : J o s e p h K e m é n y, cu titlul *de mai sus*, în *Deutsche Fundgruben*, 1839, vol. I, p. 277—336, cu o scurtă introducere asupra manuscrisului și a autorului.

Daniel Henrici Birthelmer

(cca. prima jumătate a sec. XVII—1685)

176. Diarium <1646—1662>

Jurnal la început cu știri scurte, dar apoi pentru expediția în Polonia a lui Gheorghe Rákóczi II și consecințele ei, pentru vremurile lui Acațiu Barcsai, Ioan Kemény și primii ani ai lui Mihail Apafi I, amănunte bogate. De asemenea și pentru Moldova și Țara Românească.

După unele informații ale lui Iosif Trausch din a doua jumătate a sec. XVIII, jurnalul ar fi avut o extindere mai mare, cuprinzînd evenimentele de la 1644 la 1667, dar azi nu avem, în copiile ce ni s-au păstrat, decît extrase din anii 1646—1662.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 12 (după *Quellen*, VI, p. X), in-folio, p. 27—30. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 116 (după *Quellen*, VI, p. X), in-folio, p. 490—494. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. *ca mai sus*. Evenimentele din anii 1658—1659 sînt mult prescurtate.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 137 (după *Quellen*, VI, p. XI), in-4, p. 82. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu precizarea că aci avem numai trei notițe asupra evenimentelor din anul 1600, notițe pe care Iulius Gross le-a tipărit în *Quellen*, vol. VI, p. 111, în nota 2 din subsol.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38, (după *Quellen*, VI, p. XI) in-folio, p. 339–342. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Acest manuscris, pe lângă identitatea cu manuscrisul de la nr. I, are în plus unele adaosuri ale lui Trausch „ex scriptis Georgii Matthiae pastoris Brenndorfensis”, pentru evenimentele anilor 1659–1661, adică pentru cele mai importante din ziar.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 239 (după *Quellen*, VI, p. XI) in-4°, p. 52–57. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Aci avem numai extrase din jurnal, făcute de G. Matthiae, pentru anii 1657–1658, 1661–1662, mai complete însă decît în manuscrisele precedente, şi apoi anul 1659.

VI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. „Excerpta ex aliquot diariis manuscriptis”, B. 6, nr. 242, in-4, f. 16–19. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediţii : J u l i u s G r o s s, *Ex Danielis Henrici (Henerici) seu Birlhelmeri diario <1646 1662>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 108–111, cu o notă introductivă asupra manuscriselor, p. X–XI. Are la bază toate manuscrisele de mai sus.

Ladislau Rhédei

(1636–1664)

177. Nupl6

<Jurnal (1653–1657, 1658–1663)>

Scurte ştiri pentru Transilvania din anii 1653–1663, bogate pentru 1655–1657, privind vremurile lui Gheorghe Rákóczi II.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 649, in-8, 14 f. Originalul din sec. XVII, în limba latină şi maghiară, scris de mîna autorului, cu litere latine, text cu lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu precizarea că evenimentele mai amplu descrise sînt numai acelea din anii 1655 şi 1657.

Ediţii : J ó z s e f V a s s, *Gróf Rhédei László naplója <Jurnalul contelui Ladislau Rhédei 1653–1657>*, în *Magy. Tört. Tár.*, 1855, I, p. 211–234, cu un studiu introductiv asupra autorului şi asupra manuscrisului. Pentru celelalte „Însemnări istorice” : I v á n N a g y, *Rhédei László történeti maradványai, 1658–1663 <Însemnările istorice ale lui Ladislau Rhédei, 1658–1663>*, în *Magy. Tört. Tár*, 1871, XVII, p. 7–270, mai ales corespondenţa tatălui său, Francisc Rhédei, principele Transilvaniei, din anii 1658–1659.

<Ioan Goebel, George Wachsmann>

(cca. sfârșitul sec. XVI—1663)

178. *Chronica civitatis Schüsburgensis ab anno 1514 usque 1663*

Știri locale din Sighișoara, dar și pentru Transilvania, Țara Românească și Moldova din anii 1514—1663 (anul 1198 din fruntea cronicii e un an izolat, al fondării orașului Sighișoara, după care se trece imediat la anul 1514). Se insistă asupra evenimentelor din anii 1658—1663, în legătură cu sfârșitul domniei lui Gheorghe Rákóczi II, Acațiu Baresai și Ioan Kemény.

În fruntea manuscriselor lipsesc numele autorilor, care sînt pomeniți însă în ultimele rînduri ale cronicii. Numele cronicarului Ioan Goebel e contestat de Friedrich Schuller, continuatorul lui Trausch, care precizează în *Schriftsteller Lexikon*, vol. IV, p. 147 și 488, că „în tot cursul veacului al XVII-lea n-a trăit în Sighișoara nici un Goebel cu numele *Ioan* și prin urmare nu poate fi nici autorul cronicii atribuită lui de Kemény, și continuată de Wachsmann”.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. X, A.10 (1), in-4, 79 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu finalul schimbat: *Chronica civitatis Schäsburgensis ab anno 1198 usque 1663*.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Chartophylaceum Transylvanicum, VI. e. 1, vol. II, in-4°, p. 289—327. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Numele autorilor nu se află nici pe acest manuscris și numele lor e admis de Iosif Kemény și Iosif Trausch, dar contestat de K. Fabritius și F. Schuller.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Verschiedene Manuscripte, Kasten P, 9, in-8°, p. 204—243. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Nici manuscrisul acesta nu are numele celor doi autori.

Ediții: Ioseph Kemény, *Ioannis Goebel et Georgii Wachsmann, Chronica civitatis Schaesburgensis, 1514—1663*, în *Deutsche Fundgruben*, 1840, vol. II, p. 85—140; cu un scurt studiu introductiv asupra manuscriselor și al problemei autorilor.

Ioan Szalárdi

(1601—1666)

179. *Síralmas magyar krónika*

<Cronica de jale maghiară, (1526—1662)>

Cronică cu știri privitoare la istoria Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești din anii 1526—1662: mai ales pentru epoca lui Gabriel Bethlen — Gheorghe Rákóczi II inclusiv și contemporanii lor Matei Basarab — Vasile Lupu.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj. ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1004, in-folio, 298 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mlinele mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *Síralmas magyar krónika IX könyvei melyeket a következendő posteritásnak megintellelésekre és oktatásokra tulajdon nyelvünkön egyben szedegetelt és meg-írt Szalárdi János 1662 esztendőben die 16* <Cronica de jale maghiară în nouă cărți, culese și scrise pentru povățuirea și învațatura posterității în propria noastră limbă de Ioan Szalárdi, în anul 1662 în 16 zile>.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1700, in-folio, p. 223—450. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului, manuscrisul fiind acefal și lipsind și sfârșitul. Cuprinde numai evenimentele de la 1645 la 1658 inclusiv.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. IV-A. 4, in-folio, 919 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu oarecare schimbări în ce privește numărul cărților (libri) și la sfârșit : *Síralmas magyar krónikájának ny lez könyvei, melyeket az következendő posteritásnak megintellelésekre és oktatásokra tulajdon nyelvünkön egybeszedegetelt és írt... 1662 esztendőben* <Cronica de jale maghiară în opt cărți culese și scrise pentru povățuirea și învățatura posterității în propria noastră limbă de... în anul 1662>.

Manuscrisul conține întreg textul cronicii, cu toate că în titlu se spune numai despre „opt cărți”, în loc de „nouă”, cite a scris autorul.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, Ms. provenit din Arh. din Jibou a familiei Wesselényi, necatal., in-4 , <660> p. Copie din sec. XVIII (înainte de 1761), în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III, cu „opt” cărți.

V. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 47, in-folio, 403 f. Copie din anul 1805, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

VI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 48, in-folio, 927 p. Copie din anul 1806, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 148, in-folio, 768 p. Copie din 1768, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

VIII. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureș, ms. nr. 139, in-folio, 2 vol., 605 f. (I), 607—1200 f. (II). Copie din anul 1789, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Ioan L. Borosnyai, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III, spunîndu-se „opt” cărți, din cîte constă în realitate povestirea istorică, a „noua” conținînd predici.

IX. Bibl. Bolyai, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 335, in-folio, 784 p. Copie din sec. XVIII în limba maghiară, scrisă de mlinele mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III, cu „opt” cărți.

X. Bibl. Telcki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 68, in-folio, 642 p. Copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III, spunându-se „opt” cărți.

Pe foaia de titlu a manuscrisului, jos, se află următoarea adnotație : „*Libris Bibliothecae suae manuscriptis adnumerat Samuel S. R. I. Comes Teleki de Szék, a<nn>o 1771 d. 1 Octobr. Saromberkini*”.

Ediții : Zsigmond Kemény, *Síralmas magyar kronikájának kilencz könyvei melyeket a következő posteritásnak megintetésekre és oktatásokra tulajdon nyelvünkön egybeszedegeltt és megírt Szalárdi János 1662-ik esztendőben* <Cronica de jale maghiară în nouă cărți, culese și scrise pentru povățuirea și învățătura posterității în propria noastră limbă de Ioan Szalárdi în anul 1662>. Pesta, f. tip., 1853, in-4°, 680 col. + tablă de materii detaliată. (*Ujabb Nemzeti Könyvtár*, II <Noua Bibliotecă națională II>).

Studii : D. Horváth, *Szalárdi János és Síralmas krónikája* <Ioan Szalárdi și Cronica sa de jale>, în *Századok*, 1923, LVII, p. 94—122, cu amănunte asupra originalului și asupra celorlalte manuscrise.

Daniel Nekesch-Schuller

(1606 — după 1664)

180. *Chronik*, I. Ein kleiner und kurzer chronikischer Extract ab anno Christi bis 1633.

II. Eine kurze Dellenation oder Beschreibung meines Lebenslaufes <1633—1664>

Cronica are două părți distincte : partea întâi (pînă la 1633) cuprinde știri luate din alte cronici mai vechi ; partea a doua (1633—1664) e valoroasă prin contemporaneitatea autorului cu evenimentele din Transilvania. Informațiile pentru Țara Românească (între ele și despre răscoala seimenilor la 1655) și Moldova provin de la martori oculari. Cuprinde și informații locale brașovene și din Țara Bîrsei.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 147 (după *Quellen*, IV, p. LXXIII), in-8°, 260 p. Originalul din sec. XVII, în limba germană, unele părți scurte și în limba latină, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice și latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

În ce privește limba, autorul cunoaște mai bine limba latină decît cea germană. Pe aceasta o împestrițează cu expresii săsești.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38, (după *Quellen*, IV, p. LXXIV), în-folio, p. 343—380. Miscelaneu, copie din anul 1761, în limba germană, scrisă de mîinile a doi copişti : Mihail Czelch și George Matthiae, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *Extractus aus des Daniel Nekesch oder Schuller Diario*.

Iosif Trausch a adăugat aci printre rînduri și unele completări ale sale. În această copie se află — în rezumat — lipsurile din manuscrisul original : 8—16 decembrie 1664.

Ediții : Friedrich Stenner, partea întâi pînă la 1633 în extrase privind numai Brașovul și Țara Bîrsei, iar partea a doua 1633—1664 în întregime, cu titlul *Chronik von Daniel Nekesch-Schuller <1621—1664>*, în *Quellen*, 1903, IV, p. 219—291, cu un studiu introductiv de Friedrich Wilhelm Seraphin, p. LXX—XXVI, în care se reproduce textul rezumat al lipsurilor de la 8—16 decembrie 1664, p. LXXV.

George Kraus

(1607—1679)

181. <Siebenbürgische Chronik, 1608—1665>

Cronică cu știri privitoare la evenimentele din Transilvania, Moldova și Țara Românească pentru anii 1608—1665, în special pentru epoca frământărilor din anii 1659—1665 : Gheorghe Rákóczi II, Barcsai, Kemény și începuturile lui Apafi I.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, III, 16, in-folio, 851 p. Originalul din sec. XVII, în limba germană și sâsască contemporană, scris de mîna autorului cu iscălitura autografă, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Codex Krausio-Kelpianus <Annales sui temporis, 1608—1665>*.

Titlul de mai sus, scris de altă mîna : *Codex Krausio Kelpianus* e impropriu, mai ales că o continuare a cronicii lui Kraus de către Martin Kelp — de la 1612 încoace, cum s-a crezut, — nu e probabilă.

Ediții : Fragmente, cu diferite titluri, au fost publicate în diverse periodice sâsești, pentru care vezi T r a u s c h, *Schriftsteller-Lexicon*, II, p. 307. Asociația „Verein für siebenbürgische Landeskunde” din Sibiu a tipărit-o cu titlul : *Siebenbürgische Chronik des Schässburger Stadtschreibers Georg Kraus 1608—1665*, Viena, K. K. Hof- und Staatsdruckerei, 1862—1864, in-4°, 2 vol. VII + 385 p. (I); CIII + 415 p. (II). Formează vol. III și IV din *Fontes Rerum Austriacarum, Scriptores*. Într-o introducere de CIII pagini Karl Fabritius are un studiu asupra cronicarilor sași din Sighișoara în veac. XVII : *Die Schässburger Chronisten des 17. Jahrhunderts*.

182. Ausführliche Beschreibung des Elendes, welche von anno 1599 bis 1606 Schässburg und andere umliegende Oerter, samt einem grossen Theil Siebenbürgens erlitten, aus unverfälschten Urkunden der Stadt Schässburg zusammen getragen.

Știri detaliate din anii 1599—1606, mai ales în legătură cu trecutul orașului Sighișoara, dar și al Transilvaniei în general. Pentru Mihai Vi-teazul și Radu Șerban informațiile sînt bogate.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B.3. vol. CXXVIII. 7, in-8°, p. 296—376. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Originalul se afla la primăria orașului Sighișoara de unde a dispărut, cum spune Iosif Trausch : *Schriftsteller-Lexicon*, vol. II, p. 306.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Fabritius-sche Sammlung, Tom. XVII, s. 1, in-32° <240> p. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet, Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu două cuvinte în plus: *Ausführliche Beschreibung des Elendes und Not, welche von anno...*

Ediții: Iosif Kemény, *Tractatus rerum tam bellicarum, quam etiam aliarum ab anno 1599 usque 1606 inclusive in Transilvania interventarum per Georgium Kraus 1646 fungentem Civitatis Schaesburgensis notarium conscriptus*, în *Deutsche Fundgruben*, 1839, vol. I, p. 161–217.

183. Memorial und kurzer wahrer Bericht, was über diese unsere Stadt Schässburg, als in der Ordnung der sächsischen königlichen Städte in Slobenbürgen, aus der Hauptstadt Hermannstadt, die erste, innerhalb vierhundert fünf und achtzig Jahren ihrer Erbauung, bis in dieses unglückliche 1676 Jahr... durch mich Georgium Kraus einunddreissig Jährigen Juratum Notarium aufgesetzt und verzeichnet <1191–1676>

Știri asupra trecutului orașului Sighișoara și asupra Transilvaniei, din anii 1191–1676. Moldova și Țara Românească sînt pomenite și ele în cadrul informațiilor din acest timp.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 94, in-4°, 33 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Historischer Bericht von Schässburg der zweiten sächsischen königl. Freistadt in Siebenbürgen, was für Schicksale derselben von ihrer Erbauung an bis 1676 zugefallen. Von Georg Kraus Jur. Notar verzeichnet und in den Schässburger Thurmknopf gelegt* <1677>.

Sub formă de „Notandum” sînt intercalate în text întîmplări și după anul 1676.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Brukenthal Familien Archiv, Q. 8. E. 2.5, in-folio, <25> f. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet. Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Fabritius Sammlung, Tom. VII, 2. s, in-8, 74 p. Copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Carol Fabritius, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu oarecare schimbări la început, avînd și o continuare a evenimentelor de la 1677–1775 cu titlul: *Kurzer Bericht was sich in unserer Stadt Schässburg seit dem letzten Fürsten Apafi ergeben 1677–1775>. Aus einer alten Abschrift abgeschrieben von K<arl> Fabritius, 1850.*

IV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Schaser-sche Sammlung, Kasten H. 2. 22, in-4, 56 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile a cel puțin doi copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

La urmă se află un adaos de cronică pentru evenimentele anilor 1528–1605. Copia s-a făcut de pe originalul, care a fost găsit în globul turnului celui mare al cetății Sighișoara la

1780, cu ocazia reparării acoperișului, și are această adnotare : „Aus dem Schässburger Uhrenturm” (vezi ms. VI).

V. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Weinrich-Schuller Sammlung, Z. III. 2. Miscelaneu, VIII. d, in-4, 52 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Cu adaosuri ulterioare pentru anii 1677, 1799, 1800 și 1804, scrise de altă mână.

VI. Arh. Muz. Raion., Sighișoara, ms. Inv. nr. 113, fost G. K. 146, in-folio, <40> p. Originalul probabil din sec. XVII, în limba germană, scris probabil de mâna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris, probabil originalul, fiindcă se păstrează tocmai la muzeul din turnul cu ceas al cetății, unde se știe că a fost descoperit în 1780, are primele două foi și ultima foaie roase pe margini.

VII. Arh. Muz. Raion., Sighișoara, ms. nr. T. Z. 158, in-folio, <28> p. Copie din anul 1834, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu un adaos pînă la 1784.

Pe coperta manuscrisului se află adnotația : „Schriften aus dem hiesigen Schässburger Stundthurmknopf abkopirt im Jahre 1834 wie folget”.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Ioan Bethlen

(1613—1678)

184. *Historia Rerum Transilvanicarum ab anno 1662 usque ad annum 1673*

Cuprinde știri privitoare la Transilvania vremurilor lui Mihail Apafi I din anii 1662—1673 și informații pentru trecutul Moldovei și al Țării Românești din acești ani. Sînt reproduse și o mulțime de documente și note zilnice ale autorului, martor ocular și cancelar al Transilvaniei.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1025, in-folio, 554 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, dar pe cotorul legăturii se spune *Historia*, indicîndu-se și numele autorului. Originalul nu se știe unde se află.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1035, in-4°, 4 vol. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Ladislau Bánffy, text complet.

Titlul în ms. : *Historia rerum in Transilvania gestarum ab anno <1662> usque ad annum <1673>*, anul nefiind indicat în titlu.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1329, in-4 , <538> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mînile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului, de aceea şi opera a fost atribuită greşit lui Ioan Somlyai.

IV. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1896, in-folio, <250> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mînile a trei-patru copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, dar opera e întreagă.

V. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XII, A. 12, in-folio, 539 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mînile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

VI. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. provenit din Arh. din Jibou a familiei Wessellényi, necatal., in-4°, 497 p. Copie din 1768, în limba latină, scrisă de mîna lui George Jakó, text complet.

Titlul în ms. : *Continuatio Johannis Bethlenii*, cuprinzînd anii 1662—1673.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 131, in-folio, 363 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Historia Rerum Transilvaniae continuatio*, însă cu ştirile anilor 1662—1673, în catalogul arhivei greşit atribuită lui Wolfgang Bethlen.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 149, in-4°, 668 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 150, in-folio, 526 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Textul are o mulţime de însemnări la sfîrşit.

X. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 152, in-4 , 337 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu o scrisoare la urmă.

XI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 248, in-folio, f. 30—225. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mînile mai multor copişti anonimi, text cu mari lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms. : *lipseşte*, avînd ştirile numai pînă la începutul anului 1672, lipsind cea mai mare parte a acestui an şi anul 1673 întreg. Manuscrisul fiind fără foaia de titlu, lipseşte şi numele autorului.

XII. Bibl. centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1834, in-folio, 711 p. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Copia aceasta e cea mai veche, aproape contemporană cu originalul pierdut.

XIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. fond Kapellenbibliothek, Z. IX, ms. XXXI, A. 2, in-folio, <700> p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mlinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului.

XIV. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 78, in-folio, <325> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, de asemenea şi numele autorului.

La urmă e anexat, pe 15 p., cunoscutul pamflet istoric al lui Ioan Bethlen : *Innocentia Transylvaniae*, aci însă scris cu titlul în limba maghiară, *Erdélynek ártatlansága <1658—1659>* în care se află ştiri despre nenorocirile Transilvaniei din anii 1658—1659, anii de după dezastrul suferit de oştile lui Gheorghe Rákóczi II în campania din Polonia. Pamfletului îi răspunde Isac Basirius (vezi la *Anexă*).

Ediții : E. Horányi, *Historia Rerum Transilvanicarum ab a. MDCLXII ad a. MDCLXXIII producta et concinnata auctore Ioanne Bethlenio, comite comitatus Albensis, principatus Transilvaniae consiliario, cancellario, ac sedis Siculicalis Udvarhely capitaneo supremo...*, Pars I-II. Viena, Typ. Josephi nobilis de Kurzbeck, 1782—1783, in-8°, 2 vol. 475 p. (I); 528 p. (II), cu multe greşeli de tipar.

Wolfgang Bethlen

(1639—1679)

185. Historia de rebus Transylvanicis (1526—1609)

Cuprinde istoria Transilvaniei, Moldovei şi a Țării Româneşti din anii 1526—1609, avînd la bază cronicile transilvane mai importante ale veacului al XVI-lea şi începutul veacului al XVII-lea, ca Ioan Butus, Ştefan Szamosközy, Eustaŝiu Gyulafi, Ambrosie Somogyi (Simigianus) şi Toma Borsos. Vremurile lui Mihai Viteazul şi Radu Şerban au o extindere de patru volume, dar sînt numeroase şi ştirile despre Petru Rareş şi Despot.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI, 39, in-folio, <70> f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text în extras.

Titlul în ms. : *Excerpta ex Wolfgangi de Bethlen historia*, cu întreaga operă excerptată. Manuscrisul original e pierdut.

II. Bibl. Raion. Arad, ms. nr. 2204/1932, in-folio, <120> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă probabil de mîna lui Samuil Grendy Grendzeg sau pentru el, text în extras rezumativ.

Titlul în ms. : *Elenchus praecipuorum inter Hungariam et Transilvaniam ac occasione illarum in vicinis regni gestarum. Ex historia spectabilis ac magnifici Domni Dni Wolfgangi de Bethlen excerptus, opera et labore Samuelis de Grendy Grendzeg*, aci fiind vorba însă despre evenimentele pînă la anul 1663 inclusiv, anii 1609—1663 depăşind opera lui Wolfgang Bethlen.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 484, in-4°, 15 f. Copie-excerpt din sec. XVIII, în limba latină, text în extras.

Titlul în ms. : *Genealogia principis Botskaii in Historia Transylvaniae a Wolfgango Bethlen concinnata. Tom. VI, Lib. XIV, p. 324 et seq.*, urmărindu-se genealogia lui Ștefan Bocskai de la năvălirea tătarilor, 1241–1607.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. provenit din Arh. din Jibou a familiei Wessclényi, necatal., in-4, 832 p. Copie din veac. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri la sfârșit.

Titlul în ms. : *Wolfgangi de Bethlen historiarum libr. <I–XI>*, cuprinzând numai știrile din 1526–1601.

Pe cotorul legăturii manuscrisului se precizează „Tom. I”, iar textul se întrerupe la mijloc de rând. Lipsesc anii 1601 (în continuare) – 1609 inclusiv.

V. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 26, in-folio, f. 7–34. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă probabil de mna lui Samuil Grendy Grendzeg sau pentru el, text în extras rezumativ.

Titlul în ms. : *Historia rerum Hungaricarum et Transilvanicarum, Extractus et Elenchus praecipuorum inter Hungariam et Transylvaniam gestorum Samuelis de Grendy Grendzeg*, cuprinzând însă numai anii 1526–1599.

VI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 59, in-folio, 327 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mînile mai multor copişti anonimi, text cu foarte mari lipsuri la început.

Titlul în ms. : *Historia rerum Hungaricarum et Transilvanicarum*, fiind vorba numai despre evenimentele din anii 1601–1609, mai ales cele privitoare la vremurile lui Radu Șerban.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 60, in-folio, 252 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu foarte mari lipsuri la început.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VI, cuprinzând numai evenimentele din anii 1605–1609.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 63, in-folio, 427 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mînile mai multor copişti anonimi, text cu mari lipsuri la început.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VI, cu știrile din anii 1601–1609.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 388, in-8°, 277 f. Copie din sec. XVII, în limba latină, scrisă de mna lui Samuil Grendy Grendzeg, text în extras rezumativ.

Titlul în ms. : *Historia rerum Hungaricarum et Transilvanicarum. Elenchus praecipuorum inter Hungariam et Transilvaniam ac occasione illarum in vicinis regis gestarum ex Historia Wolff, de Bethlen excerptus, opera et labore Samuelis de Grendy Grendzeg*, cu opera întregă, rezumată,

X. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 564, in-4°, 2287 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mînile mai multor copişti anonimi, text rezumativ.

Titlul în ms. : *Historia de rebus Transylvanicis*, cuprinzând în rezumat evenimentele de la 1526–1609, cu completări de alții de la 1609–1707 inclusiv.

XI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1, Vol. VI. 11, in-folio, 18 p. Miscelaneu, copie din sec. XVII, în latină, text fragmentar.

Titlul în ms. : *Historiarum liber primus*, care cuprinde numai știrile privitoare la dezastrul de la Mohács din 1526 și consecințele lui asupra Ungariei și a Transilvaniei (1526–1531). Lupta de la Feldioara a lui Petru Rareș din 1529 și alte știri despre Moldova și Țara Românească din acești ani ocupă un loc însemnat.

XII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 3. Vol. XXIII, in-folio, 343 p. Copie-excerpt din sec. XVIII, în limba latină, scrisă probabil de mîna lui Samuil Grendy Grendzeg, text în extras rezumativ.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II, cu evenimentele în rezumat pînă la anul 1663, trecînd deci cu mult peste anii descriși de Bethlen Insuși (1526–1609).

XIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 48, in-folio, 316 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a cel puțin doi copişti anonimi, text fragmentar.

Titlul în ms. : *lipsește*, de ascemenea și numele autorului, aci fiind vorba numai despre știrile din libri (cărțile) XIII–XIV, adică din anii 1601–1604 și 1605–1608, privitoare la vremurile lui Mihai Viteazul și Radu Șerban.

XIV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 49, in-4°, 130 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi copişti anonimi, text în extras.

Titlul în ms. : *Elenchus praecipuorum in Hungaria, Transylvania vicinisque regnis gestarum*, cuprinzînd în extras evenimentele pînă la anul 1663 inclusiv, trecînd astfel cu mult peste anii propriu-ziși din lucrarea lui Wolfgang Bethlen. Numele autorului lipsește.

XV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Kapellenbibliothek, XIX, b. 15, in-folio, <225> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II, cu evenimentele, în extras, pînă la 1663 inclusiv, ca mai sus. În manuscris numele prelucrătorului e scris Grondy Grondzes, în loc de Grendy Grendzeg.

XVI. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureș, ms. nr. 21, in-8°, 317 p. Copie din sec. XVII, în limba latină, text în extras rezumativ, cu lipsuri la urmă.

Titlul în ms. : *Extractus librorum Historiae Wolfgangi de Bethlen, Haec scripta auctore Samuele Grondsky Polono*, cu evenimentele rezumate din anii 1526–1602, lipsind 1602–1609. Aci se spune că rezumatorul e polon, pe cînd Szinnyei zice în *Magyar törték...*, vol. III, p. 1458, că e ungur.

XVII. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 75, in-folio, 530 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Historiarum de rebus Transylvanicis ab anno Christi MDXXVI usque ad annum <1609>, libri <XVI>*, cuprinzînd întreaga operă a autorului, cu evenimentele de la 1526 la 1609. Acesta e singurul manuscris latin complet.



XVIII. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 5, in-folio, <6> + 366 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text rezumativ. De aci încep *traducerile în limba maghiară* ale operei lui Wolfgang Bethlen.

Titlul în ms. : *Erdélynek és Magyarország némely részeinek és második Lajos király körülötte lévő vakmerő engedellenségek miatt esett Mohács mezei siralmas veszedelemtől, az MDXXVI esztendőől fogva az Erdélyi felséges fejedelmeknek igazgatások alatt lévő boldog és boldogtalan virágzó és siralmas állapotjának rövid de világos és valószínűségi története. Mellyel... Groff Bethlen Farkas... deák nyelven írott nagy Történetéből magyar nyelven ki szedegette és rövid summába szorította és... a felséges Maria Theresiaig igen rövideden lehozott Barabás Sámuel... MDCCCLXX esztendőben* <Istoria scurtă și adevărată a Transilvaniei și a unor părți

ale Ungariei de la lupta de la Mohács din 1526, provenită din neînțelegerile pline de suinție ale celor din jurul regelui Ludovic al II-lea, și stările fericite și nefericite, înfloritoare și de plins, de sub stăpânirea principilor transilvăni, scrise de... Wolfgang Bethlen... În istoria sa mare în limba latină; tălmăcite în limba maghiară, prezentate pe scurt și continuate sumar până la domnia m. sale reginei Maria Terezia de către Samuil Barabás... În anul 1770», cu povestirea evenimentelor, rezumativ, de la 1526 la 1609 și continuate, sumar, până la anul 1741. Într-o notă (în limba maghiară) se spune: „Exemplar dăruit de contele Ignatie Haller la 1862, scos din noroi după revoluția din 1848. Unele pagini și fragmente de pagini au fost reconstituite, transcriindu-se pe hîrtie nouă”.

XIX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Anexa II (Reformați), nr. 1008, in-folio, p. 819—1110. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de nîinile mai multor copişti anonimi, text fragmentar.

Titlul în ms.: *Históriájának tizenegyedik könyve* <Cartea XI a istoriei lui W. Bethlen>. cuprinzînd însă mai mult decît se zice în titlu, anume evenimentele de la 1601—1609, cu o continuare pînă la 1718 inclusiv. Începutul operei, cu anii 1526—1601, lipsește.

XX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1015, in-folio, 460 p. Copie din anul 1776, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Ladislau Máté, text în rezumat.

Titlul în ms.: *Históriaja Magyarra fordította igen rövideden Barabás Sámuel 1770-ben, leírta Máté László 1776-ban* <Istoria lui W. Bethlen. Tradusă în limba maghiară, pe scurt, de Samuil Barabás la 1770 și copiată de Ladislau Máté la 1776>, avînd povestite evenimentele de la 1526 la 1609 și adaosurile ulterioare pînă la 1718. Foaia de titlu a manuscrisului e ruptă în parte.

XXI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. magh. nr. 7, in-4, 502 p. + 26 p. (cuprinsul). Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text rezumativ.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. XVIII, cu evenimentele, rezumativ, de la 1526 la 1609 și continuate sumar, pînă la 1718. Pe foaia de titlu e această adnotație scrisă de Ioan Micu Moldovan: „Cine are pre „Wolfgangi de Bethlen, Historia Transylvaniae” de extrasul acesta nu are lipsă”.

XXII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. 1. A. 1 (1), in-folio, 466 p. + indice. Miscelaneu, copie de după anul 1770, în limba maghiară, text în rezumat.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. XVIII, cu oarecare modificări, cuprinzînd răstîinul de la 1526 la 1741.

XXIII. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 45, in-folio, 172 f. Probabil originalul traducerii din sec. XVIII, în limba maghiară, scris probabil de nîna traducătorului Samuil Barabás, text rezumativ.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. XVIII, cu mici schimbări și cu povestirea evenimentelor, rezumativ, de la 1526 la 1609, și apoi sumar de tot pînă la 1741.

Un manuscris similar, cu lipsuri, în traducere maghiară, există și la Muzeul Național din Budapesta (după Szinyei, *Magyar írók...*, I, p. 542).

XXIV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 61, in-folio, 150 f. Copie din anul 1765, în limba maghiară, scrisă de nîinile mai multor copişti anonimi, text rezumativ, cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms.: *Nemes Erdélyországá viselt dolgainak rövid summája... contraholt és deákbl magyar nyelvre fordított Bagosi Kovács István...* <Istoria pe scurt a Transilvaniei...>

rezumată și tradusă din limba latină în limba maghiară de Ștefan Kováts Bagosi, cu evenimentele numai de la 1526 la 1601.

XXV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr.62, in-folio, 283 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text rezumativ.

Titlul în ms. *Históriájának summája* — <Rezumatul istoriei sale>, cuprinzând povestirea evenimentelor de la anii 1526—1741.

XXVI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1152, in-folio, 334 p. + tabla de materii. Copie probabil din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri la sfârșit.

Titlul în ms. : *Históriája <Istoria lui>*, cu evenimentele de la 1526 numai pînă la 1601.

XXVII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1167, in-folio, 241 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet, cu adaosurile 1609—1718.

Titlul în ms. : *Históriájának XVIII századi magyar fordítása* <Istoria lui, în traducere maghiară din sec. XVIII>, cu evenimentele de la 1526 la 1718 inclusiv.

XXVIII. Bibl. Teol. Ref. Cluj, ms. nr. 1, in-folio, 460 p. + indice. Copie din anul 1772, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist care semnează S. K., text rezumativ.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XVIII, cu evenimentele de la 1526 la 1741 ; cele de la 1526 la 1718 sînt rezumate pe larg, iar restul pînă la 1741 mai sumar.

XXIX. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, *Verschiedene Manuskripten*, Kasten, P. 6, in-folio, 520 p. + indice de nume. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text în rezumat, cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XXVI, avînd informații de la 1526 la 1609, cu un adaos substanțial pînă la 1741. Ce trece de 1609 nu mai e opera lui W. Bethlen, ci opera traducătorului, al cărui nume nu-l cunoaștem, lipsind foaia de titlu și primele 20 pagini ; credem că e tot Samuil Barabás.

XXX. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureș, ms. nr. 330, in-folio, 502 p. + 26 p. indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text în rezumat.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XVIII, avînd descrise evenimentele de la 1526 la 1609 și continuarea pînă la 1741 inclusiv.

XXXI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 45, in-folio, 502 p. + indice. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text în rezumat.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XVIII, cu povestirea întîmplărilor de la 1526 la 1609 și cu adaosul pînă la anul 1741 inclusiv. Opera aci e atribuită, greșit, lui Samuil Barabás, greșeală care se constată și la Iosif Szinnyei, *Magyar trók...*, I, p. 542.

XXXII. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 76, in-folio, 538 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text în rezumat.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XVIII, cuprinzînd evenimentele de la 1526 la 1609 resp. 1741 inclusiv.

Și în acest manuscris opera a fost atribuită lui Samuil Barabás.

Ediții: Wolfgangi Comitiss de Bethlen prioribus Seculi XVII annis Cancellarii Aulici Transylvaniae, *Historiarum Pannonico-Dacicarum libri X a clade Moha-*

zensi MDXXVI usque ad finem Seculi. În arce Kreüsch Transylvaniae, Typis et sumptibus autoris <1684—1690>, in-folio, <12> f. + 832 p. (neterminat). Ediția aceasta cuprinde manuscrisul original al autorului, tipărit sub îngrijirea fratelui lui Wolfgang, al lui Alexe Bethlen, în tipografia proprie instalată la Criș, în raionul Sighișoara, dar numai pînă la evenimintele din 1601, unde s-a întrerupt tiparul — în anul 1690 — din cauza răscoalei curuților de sub conducerea lui Emeric Thököly. Coalele, tipărite, au stat apoi aruncate în pivnița castelului de la Criș, pînă ce la 1775 au fost broșate, punîndu-li-se în frunte o foaie cu titlul de mai sus și 12 foi nepaginate, cu prefața și dedicația autorului închinată principelui Mihail Apafi, al cărui cancelar a fost. Din această ediție princeps există azi, se pare, numai 12 exemplare. Ediția a II-a, singura completă și utilizabilă, a fost tipărită de I o s i f B e n k ő, *Wolfgangi de Bethlen celsissimi Principis Transylvaniae consiliarii intimi, Supremi comitis comitatus Albensis, nec non regni cancellarii Historia de rebus Transsylvanicis. Editio secunda*. Tom. I—VI. Cum speciali privilegio Caes. Reg. Apost. Majest. Cibinii, Typis et sumptibus Martini Hochmeister, 1782—1793, in-8°, XVI + 628 p. (I); 566 p. (II); 633 p. (III); 617 p. (IV); 537 p. (V); 545 p. (VI) + indice la fiecare volum în parte.

Nicolae Bethlen

(1642—1716)

186. Emlékiratai <Memorii, 1659—1690>

Co ine știri privitoare la trectul Transilvaniei din vremurile lui Gheorghe Rákóczi II, Barcsai, Kemény, Apafi și pentru răscoala de sub conducerea lui Thököly. Pe românii din Transilvania îi arată ca fiind „din vremuri imemoriale”, locuind pe văi și „formînd mici republici, care fiecare din ele se află pe o vale”, descriind și obiceiurile lor. Pentru Țara Românească are informații privitoare la vremurile lui Mihnea III Radu și Constantin Brîncoveanu.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 626, in-8°, 40 f. Copie din sec. XVIII, în limba atină, text cu foarte mari lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cuprinzînd știrile numai de la 1659—1661, restul fiind lipsă. Manuscrisul original, în limba franceză, se află la Biblioteca din Rouen (Franța).

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 958, in-12, 62 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu foarte mari lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, avînd și aci știrile numai de la 1659—1661, restul pînă la 1690 fiind lipsă.

Ediții: Ms. original, în limba franceză, atribuit lui N. Bethlen, dar avînd la bază memoriile abatelui Révérand, a fost tipărit cu titlul: *Mémoires historiques du Comte Bethlen Miklós, contenant l'histoire des dernières troubles de Transilvanie <1659—1690>*. Part. I—II. Amsterdam (în realitate Rouen), Jean Swart, 1736, in-8°, 2 vol. 344 p. (I); 189 p. (II); *Gróf*

Bethlen Miklós ifjúkori életének, úgy Erdélyország akkori történeteinek tulajdon magától frantzia nyelven való leírása. Magyarra fordítottolt és kiadatolt a Magyar Nemzeti Jáltzó Szin hasznára <Descrierea vieții din tinerețe a contelui Nicolae Bethlen, precum și a celor întâmplate atunci în Transilvania, de el însuși, în limba franceză. Tradusă în limba maghiară și publicată pentru folosul Societății naționale maghiare de teatru>, Cluj, Réf. Kolégyom betűivel, 1804, in-8, 320 p.; cea mai bună ediție în limba maghiară a lui István Toldy, *Gróf Bethlen Miklós történeti emlékiratai. Franciából Toldy István* <Memoriile istorice ale contelei Nicolae Bethlen, din limba franceză de Ștefan Toldy>, Pesta, Emich Gusztáv, 1864, in-8, XVI + 303 p.

Studii: Béla Köpeczi, *Bethlen Miklós francia emlékiratai* <Memoriile în limba franceză ale lui Nicolae Bethlen>, în *Irodalomtörténeti Közlemények* <Comunicări de istorie literară>, Budapesta, 1955, nr. 3, p. 296—304.

187. Önéletírás

<Autobiografie, 1642 1710>

Cuprinde informații privind evenimentele din anii 1642—1710, vremea celor doi Gheorghe Rákóczi și a frământărilor următoare până la stingerea principatului cu Mihail Apafi și trecerea acestei țări de sub jugul turcesc sub cel austriac și răscoala curuților. Dar sînt știri și despre participarea oștilor din Țara Românească și Moldova, alături de curuți, împotriva austriecilor și despre alianța dintre Transilvania și Șerban Cantacuzino. Informații deosebite se află apoi în legătură cu pregătirea Diplomei Leopoldiene pentru Transilvania. Există știri și despre unirea religioasă de la 1700.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. IX—264, in-8, 74 f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text prescurtat.

Titlul în ms.: *Biographia Nicolai Bethlen.*

Manuscrisul a făcut parte din colecția lui Iosif Hermányi Dienes.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1029, in-folio, 448 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Élete magától igazán iratolt, kit az Isten tud* <Autobiografia sa adevărată precum știe Dumnezeu>.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1806, in-folio, <460>p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de minile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: ca mai sus, la nr. II, cu modificarea unui cuvînt: *Élete magától igazán iratolt melyet Isten tud* <Autobiografia sa adevărată, pe care o știe Dumnezeu>.

IV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1844, in-folio, 13 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text în rezumat.

Titlul în ms.: *Élete summája* <Autobiografia sa pe scurt>, urmată de serierea *Moribunda Transilvania*.

V. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1029, in-folio, 544 p. Miscelaneu, copie din anul 1778, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Ladislau Suki, text complet.

Titlul în ms.: *Ételének írása* <Descrierea vieții sale>, cu o tablă de materii, urmînd și alte opere ale autorului, *Moribunda Transilvania*, ca mai sus la nr. IV etc.

VI. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XIII, A. 13 (1), in-folio, 704 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Étele leirása magától* <Autobiografia sa, 1642—1710>, urmată de alte opere, ca la nr. IV și nr. V.

VII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. provenit din Arh. din Jibou a familiei Wesselényi, necatal., in-4, p. <71 490>. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. II.

Manuscrisul miscelaneu mai cuprinde în față și la sfîrșit și alte scrieri ale autorului, între care și *Moribunda Transilvania*.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 135, in-folio, p. 13—467. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cuprinzînd însă numai partea a II-a din Autobiografie, adică anii 1674—1710.

La urmă alte opere, ca la nr. IV și nr. V.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 136, in-folio, 282 f. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Urmează și aci alte opere, ca la nr. IV și nr. V.

X. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1151, in-folio, f. 1—241. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Avem și aci completările, ca la nr. IV și nr. V.

XI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2289, in-folio, <300> f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, urmat de alte opere ale autorului, ca la nr. IV și nr. V.

XII. Bibl. Bis. Evang. Mediaș, ms. necatal., in-4, <600> p. Copie din anul 1788, în limba maghiară, text în excerpte.

Titlul în ms.: *Gr f Bethlen Miklós nemes Erdély országa főkancellariusának sok viszonytagssággal tellyes élete, maga által lett leírásából egyben szedegelt Erdélyi Historiát illető nevezetes dolgok* <Autobiografia plină de multe zbuciumări a contelui Nicolae Bethlen, cancelarul nobilei țări a Ardealului, din care s-au scos întîmplările mai însemnate pentru istoria Transilvaniei (1642—1710)>.

Manuscrisul a aparținut lui Mihail Conrad von Heydendorff.

XIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1. Vol. I. 1, in folio, p. 1—583. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. II.

XIV. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 77 (1), in-folio, 586 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VI.

XV. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 83 (3), in-folio, 106 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text ce conţine observaţii şi adaosuri la opera autobiografică.

Titlul în ms. : *Observationes historicae e Nicolai Comitis de Bethlen vita de prompta ad 1673 < — 1690 incl. >*.

Adaosurile şi observaţiile acestea, lărgind şi confirmînd cele spuse în Autobiografie, sînt scrise de un anonim şi sub forma aceasta ele sînt *inedite*. Pe lângă întregirea şi întărirea celor povestite în opera autobiografică, *Observationes historicae*, privind numai anii 1673—1690, au fost scrise în limba latină, pe cînd lucrarea autobiografică e în limba maghiară.

XVI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 229, in-8°, 1134 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. VI.

La urmă adaosurile, ca la nr. IV şi nr. V.

Ediţii : L á s z l ó S z a l a y, *Gróf Bethlen Miklós önéletrdása* <Autobiografia contelui Nicolae Bethlen (1642—1710)>, vol. I—II, Pesta, Heckenast Gusztáv, 1858—1860, in-8°, XVI + 556 p. (I); VIII + 434 p. (II), (*Magyar történelmi emlékek*, II-III <Monumente istorice maghiare, II—III>); É v a V. W i n d i s c h, *Bethlen Miklós önéletrdása* <Autobiografia lui Nicolae Bethlen>, Budapesta, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1955, in-8°, 2 vol. 408 p. (I); 426 p. (II).

Anonim

188. Fragmenta historiae Transylvanicae ad annum 1674

Informaţii detaliate din acest an al stăpînirii lui Mihail Apafi I.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 83 (2), in-folio, 21 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

Martin Enyedi

(cca. începutul sec. XVII — după 1675)

189. Emlékezésnek könyve

<Cartea amintirilor, 1601 august—1675 martie>

Ştiri locale din Tîrgu-Mureş, apoi privitoare la Transilvania, Ţara Românească şi Moldova, din august 1601 — martie 1675, mai bogate în-

cepînd cu 1655 (cînd se înregistrează înăbuşirea răscoalei seimenilor în Țara Romînească), pînă în martie 1675.

I. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureş, ms. nr. 289, in-8°, <59> p. Copie din anul 1779, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Mihail Baranyai, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Autorul este necunoscut bibliografiilor ungureşti, dar copistul e *cunoscut*: a fost bibliotecarul Colegiului reformat din Tîrgu-Mureş prin anii 1799, iar copia a făcut-o de pe originalul, azi necunoscut.

Ediţii: J ó z s e f K o n c z, *Enyedi (Lakatos) Márton Emlékezetnek könyve* <Cartea amintirilor lui Martin Enyedi (Lakatos)>, în *Erd. Múz.*, 1901, XVIII, p. 447–457 şi 510–518.

Ioan Lintzigh

(1606 — 1679)

190. Életének kezével írott diarluma

<Jurnalul vieţii sale scris cu mîna sa (1660–1675)>

Jurnal cu întîmplări transilvane, moldovene şi muntene pentru anii 1660–1675, descrise de autor, pe atunci primarul Clujului. Notează între altele asediul Clujului, în 1660, de către turci, — la care au participat şi oştile celor doi domni ai Țării Romîneşti şi Moldovei — şi întîmplările din anii 1660–1661 din timpul principelui Ioan Kemény.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXVI. A. 26 (2), in-4°, <12> p. Miscellaneu, copie din anul 1839, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Autorul a fost şi starostele breslei blănarilor în Cluj, ales de 16 ori.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit*.

Manuscrisul miscelaneu cuprinde şi *Jurnalul* lui Toma Borsos Junior (vezi acolo).

Pseudo-Simion Niger. 1678

191. Diarium Sim. Nigr. a<us> d Jahre 1678

Scurte însemnări de jurnal din anul 1678 ale unui Simeon Niger, probabil nume latinizat al vreunui Simon Schwartz, pe care nu l-am putut identifica nici cu ajutorul bio-bibliografiei lui Iosif Trausch, *Schrift-*

steller-Lexikon unde nu se află numele Sim. Niger sau Sim. Schwartz —, nici cu ajutorul investigațiilor făcute printre profesorii școlilor din Sighișoara.

I. Bibl. Ralon., Sighișoara, ms. necatal., în-16°. Originalul din anul 1678, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul provine de la biblioteca fostului liceu „Teutsch” din Sighișoara.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

David Rozsnyai

(1641—1718)

192. Történt dolgok, első Ferdinánd római nagy császárnak idejétől fogva első Leopold s Erdélyi fejedelemnek második Rákotzi Györgynek idejéig

<Lucruri întîmplate din timpurile împăratului roman Ferdinand I pînă la Leopold I și Gheorghe Rákóczi II, principele Transilvaniei (1500—1544—1660)>

Conține însemnări fragmentare, bazate mai ales pe acte contemporane către și de la Înalta Poartă, privind istoria Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei din anii 1544—1660. Sînt știri pentru vremurile lui Ioan Sigismund, Gabriel Báthori, Gabriel Bethlen, Gheorghe Rákóczi I și II în Transilvania ; Radu Șerban și Nicolae Pătrașcu în Țara Românească, și apoi Radu Mihnea, condițiile reînnoirii păcii de la Hotin în 1624 și Vasile Lupu, în Moldova.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1043, în-4 , 2 vol. <115> p. (I) ; <81> p. (II). Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna a doi-trei copişti anonimi pentru Ladislau Bánffy, text complet.

Titlul în ms. : *A néhai felséges és dicsőséges első Ferdinánd római nagy császárnak VI László Budai Dobsa királynak és Constanlinápolyi második szultán Bajazéd khám lörök császárnak idejéktől fogva, a nagy halalmu fényes és felséges első Leopold római nagy császárnak ő felségének és ugyan Constanlinápolyi negyedik szultán Mehmed khám lörök császárnak Erdélyi fejedelemnek méltóságos második Rákóczi Györgynek idejéig napkeleti s nyugati, déli, északi plagakon mind jó s mind rossz formában elme irlozással fojl s nemzelek qualitásig igen kiadó nagy dolgok vagy csudák* <Lucruri mari și însemnate, întîmplate în părțile răsăritene și apusene, sudice și nordice ale pămîntului, înfaptuite cu intenții bune și rele, totdeauna cu distrugerii îngrozitoare între națiuni, din timpurile raposatului Ferdinand I, mare împărat roman, a regelui din Buda Ladislau VI Dobbe și a sultanului din Constantinopol Baiazid II, hanul turcesc, pînă la vremile strălucitului și măritului Leopold mare împărat roman, a sultanului din Constantinopol Mehmed IV, hanul turcesc, și a lui Gheorghe Rákóczi II, principele Transilvaniei (1500—1544—1660)>.

Manuscrisul a fost atribuit lui Samuil Tordai <1731–1801>, ceea ce a produs încurcături și nedumeriri chiar și la Iosif Szinnyi, *Magyar írók*, vol. XIV, col. 308–310. Originalul e mai jos la nr. IV.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1810, in-folio, <95> f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mînile a patru-cinci copişti anonimi. text complet.

Titlul în ms.: *1490 à Christo, 882 à Mohamede Constantinápolyban Szullán Bájezid türök császár, Budán pedig VI László király uralkodásoktól fogva II Rákóczi György fejedelem szig. ... hadakozások* <Războaie... Incepînd de la 1490 de la Christos, 882 de la Mohamed, din vremurile domniei sultanului la Constantinopol Baiazid, împărat turcesc, iar la Buda rege Ladislau VI, pînă la stăpînirea principelui Gheorghe Rákóczi II>, cu evenimentele de fapt de la 1500–1544–1630.

Manuscrisul e dedicat lui Ladislau Bethlen.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Filiala Cluj, ms. fond Colegiul reformat, Tom. VIII, in-folio, <230> p. Copie din anul 1800, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Dobó de Alba Iulia, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. I.

Acest manuscris a fost atribuit și el greșit lui Samuil Tordai, neavînd numele autorului.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Filiala Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, Tom. XXIV, A. 24 (2), in-folio, <100> p. Miscelaneu, originalul din a doua jumătate a sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *Vicissitudines rerum formidabilium et a seculo augustissimi quondam imperatoris... Ferdinandi primi, Ladislai sexti regis Hungariae in occidente, szullani Bajezidis in oriente. ad seculum usque praesens... magni Romanorum imperatoris Leopoldi primi et Georgium II Rákóczium Transylvaniae principem in occidente, szullanum Mchemmed constantinopolitanum... et in communem... Hungarico idiomate translatis <1500–1544–1660>.*

Textul e în limba maghiară, cu toate că titlul e în limba latină. Originalul acesta, luat ca bază la ediția lui Alexandru Szilágyi de mai jos, e închinat lui Laurențiu Pekry. Am adoptat ca titlu principal titlul maghiar al editorului.

V. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Filiala Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. IV, A. 4, in-4°, 270 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *Halodik László magyar király idejéről fogva második Rákotzi György Erdélyi fejedelemnek idejéig Európában Napkelet és Napnyugott között, császárok, királyok és fejedelmek által irtoztató, de ellenben lanulságra folyt, nevezetes és nagy dolgok, gyakrabban kereszt-lény keresztlénny ellen, mint minnyádon ők a Török ellen... Gróf Kornis Sigmundnak... alázatosan ajántott... <Lucruri însemnate și mari, înfăptuite în Europa între răsărit și apus de către împărați, regi și principii, îngrozitoare dar pline de învățătură fapte, adesea luptînd creștin contra creștinului, decît aceștia împreună împotriva turcilor, din timpul regelui Ladislau VI al Ungariei pînă la vremurile lui Gheorghe Rákóczi II, principele Transilvaniei... închinat respectuos contelui Sigismund Kornis... (1500–1544–1660)>.*

Manuscrisul are adnotații marginale și note la sfîrșit de mîna lui Iosif Kemény, iar textul e în limba latină, cu toate că titlul e în limba maghiară.

VI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 56, in-folio, 221 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu aceeași greșeală de atribuire lui Samuil Tordai. Numele autorului lipsește.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 133, in-folio, 91 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul fiind acefal. Evenimentele încep numai cu anul 1565. Lipsește și numele autorului.

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 134, in-folio, 201 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Res Hungariae ab anno 1544 ad annum 1566*.

Traducerea acestui manuscris din limba maghiară în limba latină e făcută tot de D. Rozsnyai. Partea finală a titlului : „1544 ad annum 1566” e greșită, în loc de 1544—1660.

IX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 155, in-folio, 117 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I, cu oarecare schimbări și adaosuri.

Exemplarul e dedicat de autor cronicarului Nicolae Bethlen.

X. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 156, in-4°, 40 f. Originalul (minută) din anul 1667, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text cu lipsuri la început, în corpul cronicii și la sfîrșit.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul fiind acefal.

Originalul complet e mai sus, la nr. IV.

XI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 157, in-4°, 30 f. Copie probabil din sec. XVII, în limba maghiară, text cu lipsuri mari.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul fiind acefal.

Copia pare a fi aproape contemporană cu originalul.

XII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2283, in-folio, 68 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul fiind acefal.

XIII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Kapellenbibl., nr. XIX, b. 24, dulap V, raft 2, in-4°, <46> foi. Copie probabil de la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I.

Și în acest manuscris opera lui Rozsnyai a fost atribuită lui Samuil Tordai și trecută greșit în catalog la numele acestuia. Unele foi sînt deteriorate prin umezeală.

XIV. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureș, ms. nr. 353, in-folio, 330 p. Copie de la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I, cu însemnate deosebiri.

XV. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 39 (1), in-folio, 170 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I, cu oarecare schimbări.

XVI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 87 (1), in-folio, <204> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I, cu modificări.

Această copie nu e identică cu celelalte copii, ci are material mai bogat. Originalul acestei copii e necunoscut.

Ediții: Sándor Szilágyi, *Rozsnyai Dávid, az utolsó török dedk, történeti maradványai. I. Történeti dolgok I Ferdinándtól I Leopoldig* <Însemnările istorice ale lui David Rozsnyai, ultimul diac turcesc. I. Lucruri întâmplute, de la Ferdinand I la Leopold I, <1500—1544—1660>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, 1867, vol. VIII, p. 23—261, cu un studiu introductiv asupra autorului și manuscriselor.

193. Rozsnyai Dávid naplója

< Jurnalul lui David Rozsnyai, 1660—1670 >

Conține știri pentru Transilvania, Țara Românească și Moldova, din anii 1660—1670, privitoare la vremurile lui Gheorghe Rákóczi II, Barcsai și Mihail Apafi I pentru Transilvania, Grigorie Ghica pentru Țara Românească și Eustratie Dabija, Gheorghe Duca și Iliaș Alexandru pentru Moldova.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 159, in-folio, 56 f. Originalul din a doua jumătate a sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Sándor Szilágyi, *Rozsnyai Dávid, az utolsó török dedk, történeti maradványai. II. Napló, 1660—1670* <Însemnările istorice ale lui David Rozsnyai, ultimul diac turcesc. II. Jurnalul său, 1660—1670>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. VIII, Pesta, 1867, p. 263—313.

194. Apafi Mihály Érsekújvár alá menetele, 1663

<Plecarea lui Mihail Apafi la Érsekújvár în 1663>

Descrierea plecării și prezentării principelui Mihail Apafi I, la 1663, în tabăra de la Érsekújvár, în fața marelui vizir Ahmet Küprüli, prezenți fiind acolo și Eustratie Dabija, domnul Moldovei, și Grigorie Ghica, domnul Țării Românești.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Filiala Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXI, A. 21 (1), in-4°, 30 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim, după copia lui Iosif Benkő pentru Samuil Demjén, text fragmentar (cum e și originalul, la Muzeul Național din Budapesta).

Titlul în ms.: *Az erdélyi néhai méltóságos fejedelemnek első Apafi Mihálynak a fővezér Köpöli Ahmet Basa Érsekújvár alá szállott táborába való kihivatata, el menetele, ott létele és onnét vissza jövelete in anno 1663...* <Chemarea mării sale răposatului Mihail Apafi I, principele Transilvaniei, în tabăra de la Érsekújvár de către vizirul Ahmet Küprüli pașa, plecarea, prezența și revenirea lui, în anul 1663>.

Manuscrisul nu are numele autorului, ușor de identificat.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIII, A. 23 (12), in-4, 64 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim după copia lui Iosif Benkő pentru Samuil Demjén (al doilea exemplar), text fragmentar (ca și originalul).

Titlul în ms.: *Első Apafi Mihály Erdélyi fejedelem 1663-ik esztendőben, a török udvartól parancsoltatott tábori útja, Magyarországra Érsekújvárhoz. Melyet megírt Rozsnyai Dávid török deák, most pedig elől járó beszéddel és kevés jegyzésekkel a tudósokkal közöl Benkő József* <Drumul spre tabăra la Érsekújvár, în Ungaria, al lui Mihail Apafi I, principele Transilvaniei, cerut de curtea turcească în anul 1663, descris de David Rozsnyai, diacul turcesc, acum comunicat învățaților, cu o scurtă introducere și puține note de Iosif Benkő>.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIX, A. 29 (3), in-4, 54 p. Miscelaneu, copie din anul 1794, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, text fragmentar (ca și originalul).

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. II.

Acest manuscris are indicat pe foaia de titlu numele autorului, D. Rozsnyai, și numele copistului, Iosif Benkő.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXX, A. 30 (14) in-4, 32 p. Miscelaneu, copie din anul 1793, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Benkő după o copie făcută de Samuil Fodor de pe originalul din 1663, cu litere latine, text fragmentar (ca și originalul).

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. I.

Numele autorului lipsește.

Ediții: Sándor Szilágyi, *Rozsnyai Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai*, IV. *Apafi Mihály Érsekújvár alá menetele* <Însemnările istorice ale lui David Rozsnyai, ultimul diac turcesc. IV. Plecarea lui Mihail Apafi la Érsekújvár, 1663>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. VIII, p. 359–385.

195. Rozsnyai Dávid diarum, 1663–1673

Informații transilvane, muntene și moldovene din anii 1663 și 1669–1673, mai ales privitoare la întâmplările vremurilor lui Mihail Apafi I în Transilvania, Grigorie Ghica și Antonie din Popești în Țara Românească și Eustratie Dabija în Moldova.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 652, in-8°, 85 p. Originalul de la sfîrșitul sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text cu lipsuri la mijloc și sfîrșit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, lipsind din el anii 1664–1668 și cei de după anul 1673, moartea autorului întîmplîndu-se în 1718.

Ediții: Sándor Szilágyi, *Rozsnyai Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai*. III. *Önéletrajz, 1663 és 1669–1673-ról* (Însemnările istorice ale lui David Rozsnyai, ultimul diac turcesc. III. Autobiografie, din 1663 și 1669–1673), în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. VIII, p. 315–358.

Emeric Thököly

(1657—1705)

196. *Naplója, 1676 1678 években*
 <Jurnalul său, din anii 1676 1678>

Este un fragment din jurnalul principelui Transilvaniei, cu știri de la 28 noiembrie 1676 până la 16 mai 1678, privitoare la refugiații curuți la curtea lui Mihail Apafi și la alte evenimente în legătură cu curuții în Transilvania.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 579, in-4, 372 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text fragmentar.

Titlul în ms.: *lipsește*, fiind accefal.

Originalul nu mai există, iar publicarea jurnalului s-a făcut după această singură copie cunoscută.

Ediții: *Károly Torma, Késmárky Tökölj Imre naplója 1676 1678 években* <Jurnalul lui Emeric Thököly de Késmárk din anii 1676 1678>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XVIII, XII + 199 p. Celelalte fragmente din jurnal se află la *Anexă*.

George Jäckel

(cca. mijlocul sec. XVII 1708)

197. *Kurze Beschreibung derjenigen Händel, so sich bei dem Heeresszug Ihrer Fürstlichen Gnaden Herren Michaelis Apafi, unseres Gnädigen Herrn bis in Ungarn, wohin Ich Georg Jäckel, Senator Coronensis, von Kronstadt auch expediert wurde, zugetragen* <1681>

Informații asupra expediției armatei ardelenе — sub Mihai Apafi I — alături de cea turcească, munteană și moldoveană, contra imperialilor austriaci în 1681, la care autorul a participat personal, fiind comandantul contingentului sașilor din Brașov.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 42. b. (după *Quellen*, VI, p. XXI), in-4°, p. 219 sqq. Miscellaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Manuscrisul a fost tipărit mai întâi, cu destule greșeli de tipar, în *Sachsischer Hausfreund*, Sibiu, 1859, p. 85 91, cu o introducere corespunzătoare; apoi fără greșeli de *Julius Gross*, cu titlul *de mai sus*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 270 275, cu o notă lămuritoare, p. XXI. În adaosurile ulterioare ale lui *Julius Gross* se precizează că după tipă-

rirea operel s-a găsit și manuscrisul *original*, tot în Biblioteca Honterus, nr. 137, p. 84—89. Comparând originalul cu copia de mai sus, a reieșit că ea e o copie mult modernizată ca limbă, dând și exemple în acest sens. A se vedea : *Zusätze*, în *Quellen*, vol. VI, p. XCIV—XCV.

Francisc Török

(cca. prima jumătate a sec. XVII — după 1683)

198. *Napló könyve* *Élső Apafi Mihály Erdélyi fejedelem 1681-ben Magyar országra tett tábori utazásáról*

<Jurnalul expediției lui Mihail Apafi I, principele Transilvaniei, în Ungaria la 1681>;

Jurnalul expedițiilor lui Mihail Apafi I, din anii 1681 și 1683, în Ungaria cu știri privitoare la Transilvania.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. młnor, Tom. XI, A. 11 (3), ln-4, 13 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de młna unui copist anonim pentru Samuil Demjén, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

E vorba de două expediții — la 1681 și 1683 — nu numai despre una, cum se spune în titlu.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. młnor, Tom. XXIX, A. 29 (4), ln-4, 12 p. Miscelaneu, copie din anul 1794, în limba maghiară, scrisă de młna lui Iosif Benkő de pe original, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Sándor Szilágyi, *Algyógyi Török Ferencz naplókönyve* <Jurnalul lui Francisc Török de Geoagiu>, în anexa din *Mon. Com. Regni Transylv.*, vol. XVII, p. 337—341

Gaspar Kornis

(prima jumătate a sec. XVII — după 1683)

199. *Famillájának viszontagságairól és történetéről, 1594—1683*

<Despre vicisitudinile și Istoriile familiei sale (1594—1683)>

Întimplări în familia Kornis — adversară politicii lui Mihail Teleki, cancelarul Transilvaniei — și întimplări din istoria Transilvaniei, pentru anii 1594—1683, dar mai ales pentru anii 1678 — 12 aprilie 1683. Unele știri și despre Minea III Radu, voievodul Țării Românești.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Colegiu reformat, tom. VI, in-folio, p. 587—610. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsa a cca. 25—30 rânduri la sfârșit.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, Tom. XXIII, A. 23 (8), in-4°, 25 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Copia s-a făcut de pe originalul ce a aparținut lui Mihail Kornis, un strănepot al autorului.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Alexandru Mike, Egyveleg gyűjtemény (Col. Miscell), vol. VI (2), in-folio, p. 69—91 și p. 93—96. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. XVII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *1678—1683 Aprilis 12*, cu povestirea însă a evenimentelor, pe scurt, de la 1594—1678.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, Ms. provenit din Arh. familiei Kornis (Cutia 16, fasc. 69, lit. XXX, nr. 1), necatal., in-4°, 20 p. Originalul din 1683, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, iar autorul iscălește la sfîrșit. Lîngă nume e pecetea în ceară roșie a autorului.

V. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, Ms. provenit din Arh. familiei Kornis (Cutia 16, fasc. 69, lit. XXX, nr. 1), necatal., in-4°, 30 p. Copie de pe la sfîrșitul sec. XVII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*.

VI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 132, in-folio, 13 p. Copie probabil de pe la sfîrșitul sec. XVII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, iar în catalog i se zice Naplója <Jurnalul său, 1594—1683>.

VII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 2. vol. X, in-folio, p. 407—428. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă probabil de mîna cronicarului George Soterius, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, dar în catalog e *Historica ennaratio vicissitudinum suae familiae suarumque a tempore disturbiorum sub Mih. vaivoda ad annum usque 1683*, cu întîmplările, deci, din vremurile lui Mihai Viteazul, 1594—1683.

Ediții : Sándor Szilágyi, *Kornis Gáspár, Familiájának viszontagságairól és történeteiről, 1594—1683* <Gaspar Kornis, despre vicisitudinile și istoriile familiei sale 1594—1683>, în *Új Magyar Múzeum* <Noul Muzeu maghiar>, Pesta, 1860, X (II), p. 333—351.

Ioan Nemes Sen. de Hăghig

(prima jumătate a sec. XVII — 1688)

200. Jegyzőkönyvből summásan kisedett emlékezetre méltó dolgok <16 febr. 1651
4 dec. 1686>

<Întîmplări scurte demne de amintit din caietul său de însemnări, 16 februarie 1651—
4 decembrie 1686>

Știri din anii 1651—1686, privitoare mai ales la vremurile lui Mihail Apafi I, al cărui consilier intim a fost autorul.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 614, in-8, 90 f. Copie din anul 1793, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Francisc Nemes, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Copia e făcută de pe originalul pierdut.

Ediții: Ernő Tóth, *Hidvégi id. Nemes János naplója az 1651 1686 évek-ről* <Jurnalul lui Ioan Nemes Senior de Hăghig din anii 1651–1686>, în *Tört. Társ.*, 1902, p. 231 263, 375 411, 528 574, cu o introducere biografică.

Anonim

201. Originalbericht <1688>

Fragment de jurnal asupra unei audiențe la generalul Caraffa la Sibiu a doisprezece reprezentanți ai orașului Brașov, în legătură cu urmările răzvrătirii breslei pantofarilor din Brașov la 1688. Audiența a fost descrisă de unul din participanți, al cărui nume nu-l cunoaștem. Se menționează și atitudinea lui Șerban Cantacuzino față de răzvrătiți.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XVIII), în folio, p. 395 398. Miscelaneu, copie probabil de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Julius Gross, *Originalbericht <1688>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 316–318, cu o notă introductivă, p. XXVII–XXVIII.

Ioan Alzner

(cca. mijlocul sec. XVII — cca. începutul sec. XVIII)

202. Diarium <1687 1689>

Jurnal cu știri detaliate asupra răzvrătirii sașilor din Brașov la 1688 împotriva intrării armatelor austriace în oraș. Tatăl autorului a fost unul din ostaticii brașoveni, care au stat închiși în temnița generalului Caraffa la Sibiu, în urma rebeliunii, și deci cronicarul are știrile din izvoare depline de crezare.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 18 a (după *Quellen*, VII, p. CXXXIX), in-4, p. 432 437. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna cronicarului Tomas Tartler, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Tartler copiază acest fragment în *Colleclanea zu einer Particular Historie*.

Ediții : Julius Gross, *Ex Johannis Alzneri diario, 1687–1689*, în *Quellen*, 1918, VII, p. 579–583, cu o notă preliminară asupra manuscrisului, p. CXXXIX – CXL.

Andrei Gunesch

(1648–1703)

203. *Continuatio Historiae Bethlenianae (1687–1689)*

Știri extrase și selecționate din contribuția lui A. Gunesch la *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, informațiile de aici referindu-se mai ales la răzvrătirea din 1688 a brașovenilor față de armata austriacă în plină expansiune în Transilvania. În ajutorul brașovenilor răzvrățiți s-ar fi oferit „moldoveni și munteni din Țara Românească”, de convență cu „judele Brașovului Filstich”. Mai sînt și alte știri din 1687 și din 1689, tot despre ocuparea orașelor ardeleni de armatele habsburgice.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 16. I (după *Quellen* VI, p. XXV), in-folio. Miscelaneu, originalul contemporan, în limba latină, scris de mîna autorului, cu litere latine, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Aci avem numai un fragment din cronica autorului, care cuprinde în întregime anii 1663–1689, autorul considerîndu-se continuator al operei lui Ioan Bethlen.

Ediții : Julius Gross, *Auszug aus Andreas Gunesch, Continuatio Historiae Bethlenianae (1687–1689)*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 296–300, cu o notă introductivă, p. XXV. Întreaga cronică a lui Andrei Gunesch, cu titlul : *Continuatio historiae Bethlenianae ab anno 1663–1689*, e cuprinsă și publicată în *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum* ..., Coronea, 1848, vol. II, p. 135–287. A se vedea și amănuntele de la cronica lui Simion Massa- Marcus Fuchs, *Fuchsii Chronicon rerum ab Ungariae regibus, Transsilvaniae, Valachiae, Moldaviaeque Principibus atque Vayvodis ab anno Christi 990 ad 1619 usque gestarum seriem continens*, unde se dau amănunte complete asupra contribuției lui Gunesch.

204. <Annales Sabeslenses, 1544–1602>

Însemnări privitoare la trecutul Transilvaniei din anii 1544–1602 și pentru istoria Țării Românești și a Moldovei din acel timp.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Geringerische Sammlung, Kasten H. 5.2.1, in-8°, 93, p. Miscelaneu, probabil originalul de pe la sfîrșitul sec. XVII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere gotice, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul fiind acefal. Titlul de sus s-a dat după inventarul arhivei.

Lipsește și numele autorului. Există o mulțime de inadvertențe și nesiguranțe în stabilirea identității acestui manuscris.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*. O mențiune scurtă : în *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum* (v. aceasta), vol. II, p. 127.

205. Das Siebenbürgischen würgengels Fortsetzung, oder zweyter Theil <1601 — 1648>, Chronle des 17 seculis

Informații ardelene, muntene și moldovene din anii 1601—1648, formînd o continuare imediată a operei lui Matei Miles : *Siebenbürgischer Würg-Engel* <1501—1600>. Cf. și nr. 221, care e însă o altă cronică.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Schuller-sche Sammlung, Kasten I. 2. 13, in-4, 28 f. Originalul probabil din sec. XVII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text probabil cu lipsuri la urmă.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Numele autorului lipsește, cu toate acestea opera e a lui Gunesch și probabil chiar manuscrisul original. Iosif Trausch în bio-bibliografia sa : *Schriftsteller Lexikon*, vol. II, p. 41—45, cunoaște manuscrisul, dar nu cu acest titlu.

II. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia II, 5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. II, 2, in-8, p. 1—162. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Continuatio rerum Transilvanicarum seculi decimi septimi, oder : Weitere Vorstellung des siebenzehenden saeculi derer Sachen so sich in Siebenbürgen zugetragen haben*.

Evenimentele sînt povestite numai pînă la 1630 și ele au fost culese din Ortelius, Nadányi, Brachel, Nic. Istvánffi și din alte anale și cronici ungurești și săsești transilvane. Aci există numele lui Gunesch.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

206. Supplementum in Ruinam Transilvaniae a clarissimo D(omi)no Davide Hermanno conser.p <1580 1654>

Știri scurte privitoare la Transilvania, Moldova și Țara Romînească din anii 1580—1654. Lucrarea aceasta e considerată de autor ca un adaos la opera lui David Hermann, *Ruina Transilvaniae* <1648—1659>, care vedea ruina țării în anii de stăpînire ai lui Gheorghe Rákóczi II, pe cînd Gunesch pune începuturile ruinei Transilvaniei o dată cu stăpînirea lui Cristofor Báthori.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 173, in-8°, p. 617—636. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*. Numele autorului lipsește.

Originalul se află la Muzeul Național din Budapesta, colecția Eder.

II. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 202 (2), in-4°, f. 33—39. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Opera aceasta, ca și aceea a lui Mihail Hermann (vezi mai sus, nr. 169) pe care o completează (dar sînt două opere independente) e în proză, nu în versuri, cum ar putea să pară la prima citire a titlului. Numele autorului lipsește și aci.

III. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 233 (5) (= fond I. Kemény, Col. minor, Tom. XII), in-4°, p. 191—209. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *Supplementum in Ruinam Transilvaniae a Davide Hermanno conscriptam <1580—1654>*, cu aceeași constatare surprinzătoare în ce privește ajungerea unei părții colecției Kemény la Sibiu (vezi mai sus, la nr. 169, X).

În fruntea manuscrisului se află o scurtă prefață scrisă de Iosif Kemény. Și aci lipsește numele autorului, ceea ce l-a făcut pe I. Kemény să atribuie această lucrare a lui Andrei Gunesch lui Martin Ziegler, unul din cunoscuții cronicari sași brașoveni.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Asarela Mederus

(1660—1689)

207. Fragmenta <1687—21 april, 1689>

Fragmente de cronică cu informații locale brașovene în legătură mai ales cu răzvrătirea brașovenilor împotriva primirii trupelor austriace în oraș în 1688.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 4 (după *Quellen*, VI, p. XXVI), in-4°, p. 489 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 16. II (după *Quellen*, VI, p. XXVI), in-4°, p. 797 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Dück fond „Chroniken und Diarien”, nr. 280 (după *Quellen*, VI, p. XXVI), in-4°, p. 217 sqq. Miscelaneu, copie probabil de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Această copie e făcută de pe ms. Trausch, Fol. 38, mai jos, și are limba modernizată, ca și manuscrisul de pe care s-a copiat.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Philippi, nr. 371. V (după *Quellen*, VI, p. XXVI), in-4, p. 337 sqq. Miscelaneu, copie probabil de la sfârșitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu extrase scurte din manuscrisul întreg și cu adaosurile biografice (în ce-l privește pe autor) că lucrările: *Oratio seu narratio historica... 1658 et 1659* și *Continuatio Historiae de Transylvaniae... 1660 et 1661* — atribuite de unii lui — sînt ale tatălui său.

V. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Seulen „Vaterländische Miscellen”, nr. 137 (după *Quellen*, VI, p. XXVI), in-4, p. 100 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *Ca mai sus*, aci avînd numai unele extrase scurte din materialul întreg.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XXVI), in-folio, p. 411 sqq. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfârșitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Evenimentele cuprind numai datele: 8 martie 1688 pînă la 21 aprilie 1689. Limba e mult modernizată.

Ediții: *Julius Gross*, cu titlul *de mai sus*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 300—311, cu o notă lămuritoare introductivă, p. XXV-XXVI. Textul publicat de Gross are, în note, și diferitele adnotații marginale și expresiile deosebitoare între diferitele manuscrise. Autorul e martor ocular al evenimentelor.

Mihail Apafi I

(1632—1690)

208. *Vehiculum vitae serenissimi ac celsissimi principis Transylvaniae, Partium regni Hungariae domini et Sieulorum comitis Michaelis Apafi <1632—1689 incl.>*

Jurnalul principelui Mihail Apafi I, cu date autobiografice, 1632 — octombrie 1689, cuprinzînd știri scurte, uneori zi de zi — cele mai importante fiind redată pe larg —, din timpul domniei lui, privind întîmplările din Transilvania, Moldova și Țara Romînească.

I. Bibl. Centr. Unlv., Cluj, ms. nr. 558, in-4° 50 f. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Vehiculum vitae serenissimi ac celsissimi principis Transylvaniae M. Apafi*.

Copia e defectuoasă, dar completă. Originalul se află mai jos la nr. III.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 4., vol. LXV, in-12°, <100> p. Copie din sec. XVII, în limba maghiară, text cu o mică lipsă la sfârșit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal. Numele autorului lipsește.

III. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 1, in-8, 88 p. Originalul din sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal. Deşi titlul e în limba latină, textul jurnalului e în limba maghiară.

Ediţii: István Biás, *I. Apafi Mihály naplója <1632–1689>* <Jurnalul lui Mihail Apafi I, 1632–1689>, Tîrgu-Mureş, Tip. Ev. Ref. Collegium, 1910, in-8°, 18 p.; Ernő Tóth, *I. és II. Apafi Mihály erdélyi fejedelmek naplója az 1632–1694 évekről* <Jurnalul principilor ardeleni Mihail Apafi I şi II din anii 1632–1694>, Cluj, Ajtai K. Albert, 1900, in-8, 55 p. (Extr. din *Erd. Múz.*, 1900, XVII, p. 82–93, 143–155, 213–221, 270–281) <numai jurnalul Mihail Apafi I>.

Gheorghe Brancovici

(1645–1711)

209. <Cronica romînească 1686>

Cuprinde ştiri privitoare la Ţara Romînească, Moldova şi Transilvania: originea romană a poporului român, lupta de la Posada din 1330 a lui Basarab I, începuturile Moldovei, Iancu de Hunedoara şi fiul său Matia Corvin, vremurile lui Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul; la urmă despre chinurile suferite de fratele său Sava Brancovici, mitropolitul Transilvaniei. Întîmplările din sec. XVII, pînă la 1686, sînt ceva mai dezvoltate.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 156, in-8, 64 f. Copie din anul 1727, în limba romînă, scrisă de mîna lui Radul Lupescul logofetel probabil pentru Nicolae Mavrocordat, cu litere chirilice, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *Létopisăful slovenilor Iliricului, Misiei cei de Sus şi a Misiei cei de Jos, care coprinde în sine începutul şi stăpînirea crailor şi a despoşilor strbeşti şi săvîrşitul lor. Coprinzînd pre scurt şi alte lucruri ce s-au întîmplat, care s-au scos după izvod acum în zilele prealuminatului, preatnălfatului, bun credinciosului şi mult milostivului nostru domnu Io Nicolae Alexandru voievod, cu mila lui Dumnezeu domnu şi oblăduitor a toată Ţara Romînească. Şi s-au scris întru al...¹ an dintru a doao domnie a mării sale în anul de la zidirea lumii 7235, iară de la naşterea domnului şi mîntuitoriu nostru Is. Hs. 1727 de Radul Lupescul logofetel de divan ş<i> nu Mihail iromonah.* Lipsceşte numele autorului.

Manuscrisul original, scris la începutul anului 1687 în Ţara Romînească, azi e necunoscut.

Incipit: „Cronicarul slovenilor Iliricului, Misii cei de Sus şi a Misii cei de Jos, care s-au început de la facerea lumii...”

Final: „...să putem trăi, întru uniciune şi cu pace”.

Manuscrisul a aparţinut lui Ioan Kogălniceanu vîtaf za aprozi, care l-a cumpărat în Constantinopol la 1761, de la dascălul lui Ramadan; apoi a trecut în posesia lui Filip Beldiman.

II. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 959, in-4, 51 f. Copie de la sfîrşitul sec. XVIII, în limba romînă, cu litere chirilice, text cu lipsuri.

¹ Loc. alb.

Titlul în ms. : *Cronica slovenilor Iliricului, Mysii cei din Sus și cei din Jos Mysii*.
Incipit : „Carii s-au început din facerea lumii întru 2772 de ani după ce șázuse Noe într-un an la vremea potopului în corabie și au eșit dintr-însa...”

Finit : „... ca supt stăpînirea înnălțării sale să putem trăi într-u o uniciune și cu pace”.
 Manuscrisul a aparținut diaconului Costachi Bută (1868).

III. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1267, in-4°, f. 368—387. Miscelaneu, copie din 1778, în limba romînă, scrisă de mîna lui Anatolie Ierodiacon al episcopiei de Rîmnic, cu litere chirilice, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *Hronica slovenilor Iliricului, Mysiei ceii din Sus și Mysiei ceii din Jos*.
 Lipsește numele autorului.

Incipit : „Carii s-au început de la facerea lumii întru 2772 de ani după ce șezuse Noe într-un an la vremea potopului în corabie și au eșit dintr-însa...”

Finit : „... după acestia încă și Siclos, Darda, Capușivarul încă le-au dobândit”.

Manuscrisul cuprinde și o *Cosmografie* și *Istoria Țării Românești* scrisă de stolnicul Constantin Cantacuzino (vezi la acesta). El a aparținut bibliotecii episcopului Dionisie de la Buzău.

IV. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 1358, in-8°, f. 19—57 v. Miscelaneu, copie din anul 1770, în limba romînă, scrisă de mîna lui Ieustatie Popovici în Brașov, cu litere chirilice, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *Istorie pentru mulți împărași carii stăpînia multe țări și ostroave și pentru prințipii cei ungurești și pentru gnejii strbilor cei viteji slovenești și pentru fericiiți — domni ai Țării Românești, pre cum scrie létopiseșii și pentru împărașii Romii cei vechi, pre cum să află în istorii, că după Iulie chesariul au împărțit August Chesariu, întru ale căruia zile s-au întrupat d<o>mnul nostru Is. Hs. leat ot sozdan<ia> mir<a> i ot Adam<a> 5500, anii de la Adam 5551.*

Cronica începe cu Constantin cel Mare ; are știrile cunoscute despre Mihai Viteazul, despre mama lui Șerban Cantacuzino etc.

Incipit : „Marele împărat creștinesc și pravoslavnic Costantin, după ce au bătut și au istovit pre acei 4 tirani mari...”

Finit : „... și de acum înainte încă să-i dăruiască milostivul D<u>mnezeu viață norocită cu multe izbînde asupra păgînilor, amin”.

Manuscrisul provine de la Elie Dăianu.

V. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 3450, in-folio, f. 2—23v. Miscelaneu, copie din anul 1798, în limba romînă, scrisă de mîna lui Nicolae Gridovici în Transilvania, cu litere chirilice, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II, cu întîmplările de la începutul lumii pînă la 1686. Lipsește numele autorului.

Incipit : „Carii au început din începutul lumii întru 2772 de ani...”

Finit : „... ca supt stăpînirea înnălțării sale să putem trăi într-u o uniciune și cu pace, amin”.

Manuscrisul provine de la Muzeul de Antichități din București.

VI. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 4468, in-8°, f. 54—79. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII (cca. 1798), în limba romînă, scrisă de mîinile mai multor copişti între care și Grigorie logofătul de la Mitropolia Țării Românești, cu litere chirilice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului.

Cuprinde întîmplările de la începutul lumii pînă la 6973 <1465>, cînd sultanul încearcă să cucerească cetatea Ianța din Bosnia.

Incipit : „Carii s-au început de la facerea lumii întru 2772 de ani, după ce șázuse Noe într-un an la vremea potopului...”

Finit : „Întru același an au mersu împăratul turcescu să bată cetatea Ianța și n-au <pu>tutu isprăvi nimic”. Manuscrisul mai cuprinde *Istoria lui Iordache Stavrache capuchihaia Țării Românești* (vezi la aceasta). Provine de la Aurel Filimon din Tirgu-Mureș (1916).

VII. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 5646, in-4°, 13 f. Copie de pe la sfârșitul sec. XVIII (înainte de 1781), în limba română, scrisă probabil de mîna lui Gheorghe Duma în Brașov, cu litere chirilice, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul fiind acefal, de asemenea lipsește și numele autorului.

Incipit : „... și încă desăvârșit nu l-au făcut acest Nevrod...”

Finit : „... ca supt stăpînirea înnălțării sale să putem trăi întru o unciune și cu pace, amin”.

Manuscrisul a aparținut lui Gh. Duma ierodiacon în Brașov (1781), apoi lui Ioan Boghici, lui Neculai și Ion Țirca (1850) și probabil lui Aron Densușianu.

Ediții : Aron Densușianu, *O nouă cronică românească*, în *R. crit. literară*, 1893, I, p. 97–103 (studiu), p. 366–396 (textul cronicii); N. Iorga, *Despre cronica lui Gheorghe Brancovici*, în *R. Ist.*, 1917, III, nr. 1–6, p. 9–15 (studiu), p. 26–118 (textul cronicii, cu titlul : *Operele lui Gheorghe Brancovici*). Se publică textul după manuscrisul lui C. Bobulescu — cel mai bun manuscris cunoscut pînă acum —, care conține la început o *Cronică a Kievului* — neaparținînd lui Brancovici —, urmată de *Cronica Slovenilor* = *Cronica Românească*, scrisă aceasta de Brancovici; I. Lupas, *Cronicari și istorici*, p. XIII–XV studiu asupra cronicii românești și asupra cronicii strbești, p. 23–29 spicuri din textul cronicii românești, după textul din *R. crit. literară*, 1893, și *R. Ist.*, 1917.

Studii : Iovan Radonič, *Groß Gjorgje Branković i njegovo vreme* <Contele Gheorghe Brancovici și vremea lui >, Belgrad, 1911, 766 p., unde *Cronica românească* e privită ca o schiță prescurtată a cronicii strbești; N. Radojčić, *O hronikama grofa Gjorgja Brankovića* <Despre cronicile contelui Gheorghe Brancovici>, în *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, Belgrad, 1926, VI, p. 1–45. Cuprinde un studiu asupra cronicelor lui G. Brancovici; M. Lascaris, *Deux publications serbes concernant l'histoire roumaine*, Vălenii-de Munte, Datina Românească, 1927, in-8°, 11 p. (Extrait de la : *R. Hist. Sud-Est Europ.*, 1927, IV). Comunică rezultatele studiului lui N. Radojčić; P. P. Panaitescu, *Istoria Slaveilor în românește în secolul al XVII-lea, Cronica lui Gheorghe Brancovici și Sinopsisul de la Kiev*, în *R. Ist. Rom.*, 1940, X, p. 80–129. Cuprinde un studiu asupra manuscriselor cronicii românești — șapte manuscrise, dintre care cel publicat de A. Densușianu e defectuos, cel publicat de N. Iorga (ms. C. Bobulescu) e cel mai bun; I. Crăciun, *Cronicele românești*, p. 6–8.

Stefan Filstich

(1657–1737)

210. Beschreibung der Kronstädter Begebenheiten <1685–1690>

Știri cu caracter local brașovean privind răzvrătirea breslei pantofarilor din oraș, împotriva puterii austriace, la 1688. Autorul, fiul judeului de atunci al orașului, tînăr meșter-argintar, a fost el însuși martor

al întâmplărilor. Se arată și atitudinea binevoitoare a voievodului Șerban Cantacuzino față de răsculați.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 42. b. (după *Quellen*, VI, p. XXIII), in-4, p. 377–387. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca maisus*.

La sfârșitul textului e reprodus și un *Cîntec de jale și de despărțire* al căpitanului răzvrătiților Kreisch în 14 strofe de câte 8 versuri și al cărui titlu în întregime e acesta: „Klag- und Valet-Lied, welches ich selber Casparus Kreisch, Goldschmidt und Mitbürger der kön. Cronstadt, nunmehr verurteilter armer Sünder, als ich wegen bekannter Rebellion bevor aus- gestandenem anderthalbjährigen Arrest zum Tod und Henkers Schwert verurteilt worden, zum steten Andenken der Nachkommen vor der Execution im Consistorio aufgesetzt Anno 1689”. În românește: „Cîntec de jale și de despărțire scris de mine însumi Gaspar Kreisch, mae- stru argintar și cetățean al liberului oraș Brașov, acum un biet osîndit condamnat care, după ce am zăcut în închisoare pentru rebeliunea cunoscută un an și jumătate, am fost condamnat la moarte și la sabia călăului, spre veșnica aducere aminte pe seama posterității, înainte de execuție, în anul 1689”.

Ediții: Julius Gross, *Stephan Filstich's Beschreibung der Kronstädter Begebenheiten 1685–1690*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 291–295, cu un studiu introductiv, p. XXII–XXV, aici aflîndu-se și „Cîntecul” lui Kreisch.

Anonim

211. Fragmenta historica. Rerum Transylvanicarum ad annum 1690

Cuprinde știri contemporane pentru Transilvania și Țara Românească (Constantin Brîncoveanu) din anii 1680–1690 și amănunte asupra răscola- lei lui Emeric Thököly.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Hazai gyűjtemény <Co- lecție de izvoare interne>, D.I. 3, vol. VII (10), in-folio, p. 51–87. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, povestind întâmplări din anii 1680–1690.

Ediții: Manuscrisul *e inedit*.

Anonim

212. Annotata quaedam <113–1691>

Însemnări mai ales locale brașovene și din Țara Birsei, sau cunoscute din alte izvoare. Între ele: campania lui Mezt Beg din 1440 în Transil- vania; emisari transilvani în 1603 la împăratul Rudolf pentru „pace”,

decapitarea lui Mihail Weise în 1612 și distrugerea recoltei de grindină în mai 1691.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, IV, p. LXXIX), in-folio, p. 615–618. Miscelaneu, originalul din a doua jumătate a sec. XVII, în limba latină, scris de mîna unui autor anonim, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Friedrich Stenner, *Auszug aus „Annolala quaedam” (1440–1691)* în *Quellen*, 1903, IV, p. 341–343, cu o notă introductivă de Julius Gross, p. LXXIX. Extrasele sînt numai din anii 1440–1691.

Anonim

213. Chronik „Saeculum decimum septimum” <1600–1691>

Cronică cuprinzînd știri locale brașovene — lista an de an a Sfatului orașului etc. — și privitoare la Țara Birsei, dar și informații scurte pentru trecutul Transilvaniei, al Țării Romînești și al Moldovei din anii 1600–1691. Se notează între altele victoria din 1611 a lui Radu Șerban la Brașov, asediul cetății Făgărașului de turci și tătari la 1661, și alungarea seimenilor din Țara Romînească și Moldova la 1669. În 1691 e vorba de curuții lui Thököly.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Sammelband, nr. 2 (6) (după *Quellen*, VI, p. V), in-4°. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, puțin și în limba latină, scrisă probabil de mîna lui Ioan Albrich, cu litere neo-gotice și latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Anonimul a cules știri pentru anii 1600–1664 din cronica lui Nekesch-Schuller, modernizînd limba, din Seybriger (numai anul 1613) și pomenește și pe Hegenetius, pe care însă nu-l folosește. De la 1665–1691 știrile au fost luate probabil dintr-o altă cronică, azi necunoscută.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. V), in-folio, p. 491 sqq. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba germană, puțin și în limba latină, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Manuscrisul acesta a fost copiat de pe manuscrisul precedent; aci însă limba e mult modernizată și cu oarecare greșeli de lectură. Știrile din anul 1682 au fost luate după însemnările istorice ale lui Paul Benckner.

Ediții: *Auszug aus „Saeculum decimum septimum” (1611–1691)*, în *Quellen*, 1915, VI, p. 12–22, cu o notă introductivă de Seraphin și Julius Gross, p. IV–V. Părțile selecționate sînt părți care nu se găsesc în alte cronici, sau sînt mai corect rediate aci.

Francisc Páriz-Pápai

(1659—1716)

214. *Vitae meae cursus* (1649—1691)

Autobiografie cu informații scurte privitoare la Transilvania și la trecutul orașului Aiud, din vremurile lui Gheorghe Rákóczi II — Ioan Kemény — Mihail Apafi I și răscoala de sub conducerea lui Emeric Thököly.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 93, în-16°, <60> p. Miscelaneu, originalul de la sfîrșitul sec. XVII, în limba latină și maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: J ó z s e f K o n c z, *Páriz Pápai Ferencz naplója 1649 — 1691. Vitae meae cursus* <Jurnalul lui Francisc Páriz Pápai, 1649—1691>, în *Irodalomtörténeti Közlemények* <Comunicări de istorie literară>, Budapesta, 1892, II, p. 388—398 și p. 499—515.

Martin Schuller

(cca. prima jumătate a sec. XVII — după 1691)

215. *Diarium* <1642—1691>

Jurnal cuprinzînd informații locale brașovene și pentru Țara Bîrsei, cu indicarea schimbării juzilor și a senatului orașului, printre care și știri privitoare la trecutul Transilvaniei, Moldovei și al Țării Romînești din anii 1642—1691 : despre Ioan Kemény la 1653 în Moldova, fuga lui Vasile Lupu și instalarea în scaun a lui Gheorghe Ștefan, despre Matei Basarab și Constantin Șerban, răzvrătirea seimenilor în Țara Romînească la 1655 și a sașilor din Brașov, la 1688. În 1690 în mai, întîlnirea lui Constantin Brîncoveanu la Timiș cu Thököly.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Philippi, nr. 371 (după *Quellen*, VI, p. IX), în-4 , p. 350 sqq. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Evenimentele din anii 1690 și 1691 lipsesc din manuscrisul acesta.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. IX), în-folio, p. 399—408. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, dar unele părți și de mîna unui copist anonim, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Textul de la 1642—1688 e copiat de mna lui Trausch, iar de la 1688 încoace de un anonim. Textul părții prime e identic cu textul manuscrisului ce urmează (nr. III), textul părții a doua — comunicată lui Tartler — e numai un extras modernizat. În manuscrisul acesta lipsesc de asemenea informațiile privitoare la evenimentele din anii 1690—1691.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 42 a. (după *Quellen*, VI, p. IX), in-4°, p. 333—338. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Știrile din 1690 și 1691 lipsesc și aci.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VI, p. X), in-4°. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mna unui copist anonim, spre sfârșit însă de mna lui George Matthiae, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Aci se află și anii 1690—1691, transcriși de G. Matthiae, la sfârșitul cărora e însemnat numele lui „Schuller”, iar în dreptul lui această notă marginală a lui Matthiae: „Das folgende ist Fremdes und nur bis hierher gehet der Extrakt aus Schullers Diario”. Precizăm că autorul a fost maestru pielar la Brașov.

Ediții: Friedrich Wilhelm Seraphin, în extrase selecționate cu titlul *Excerpta aus des Herrn Merten Schullers, Centumvirs und Bürgerlichen Riemnern in Kronstadt, Diario <1642—1691>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 72—76, cu o notă introductivă de F. W. Seraphin și Julius Gross, p. IX—X.

Anonim

216. Tökölis Einfall in Burzenland, dessen Schlacht bei Tohán und Zernest und Abmarsch aus Siebenbürgen, Anno 1690 den 13 August bis 1691 den 13 Mai

Știri detaliate, din sursă brașoveană și săsească, asupra biruinței de la Zărnești a curuților lui Thököly, ajungerea acestuia în scaunul principatului Transilvaniei și retragerea lui în Țara Românească dinaintea armatelor imperiale austriace. Neînțelegeri apoi între Thököly și Constantin Brîncoveanu.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Hazai gyűjtemény <Colecție de izvoare interne>, D. I. 3, vol. IV (12), in-folio, p. 117—156. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Des Grafen Tököli Einfall in Burzenland, dessen Schlacht bey Tohán und Zernest und Abmarsch aus Siebenbürgen anno 1690 den 13 August bis 1691 den 13 May*.

Sînt și notații marginale, contemporane.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 4 (după *Quellen*, VI, p. XLV), in-4°, p. 483 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Manuscrisul e o copie identică cu aceea a manuscrisului următor.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 16.II (după *Quellen* VI, p. XLV), in-4°, p. 855 sqq. Miscelaneu, copia probabil din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Autorul pare a fi un contemporan braşovean anonim. Acest manuscris stă la baza tipăririi lui Iulius Gross în *Quellen*, VI (vezi la ediţii).

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 55, Lit. G. (după *Quellen*, VI, p. XLV), in-4°, p. 151 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Această copie are particularităţi deosebite de limbă, mai arhaice decît la manuscrisul precedent. Manuscrisului nostru îi lipseşte titlul, dar are la început această notă marginală „Anfangen d. 20 Aug. St. n. 1690” şi alte note marginale.

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XLV), in-folio, p. 587 sqq. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

E o copie cu limba modernizată.

Ediţii: L. Z. Marienburg, extrase, în *Siebenbürgische Provinzialblätter*, Sibiu, 1805, I, p. 217 sqq; Joseph Kemény, cu titlul de la nr. 1, în *Deutsche Fundgruben*, 1840, II, p. 235–279; Julius Gross, cu titlul *de mai sus*, cel principal, în *Quellen*, 1915, VI, p. 595–617, cu o notă introductivă, p. XLV.

Ladislau Balog

(cca. a doua jumătate a sec. XVII — cca. prima jumătate a sec. XVIII)

217. Excerpta quaedam ex vita Ladislai Balog <1690 Apr. 15–1692 Apr. 9>

Cuprinde fragmente de autobiografie cu ştiri privitoare la Transilvania şi la Ţara Romînească din anii 1690–1692, în legătură cu răscoala de sub conducerea lui Emeric Thököly, cu lupta de la Zărneşti, amintit fiind şi „Constantin Cantacuzino, voievodul Ţării Romîneşti”, care e de fapt Constantin Brîncoveanu.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 18 b., in-folio, <17> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Există numai acest fragment dintr-un manuscris, al cărui original nu se cunoaşte.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit*.

Paul Benckner cel Bătrîn

(1653—1719)

218. <Diarium Pauli Benckneri, post modum oratoris communitalis Coronensis 774 1693>

Jurnal cu informații mai vechi — culese din alte izvoare — în cea mai mare parte locale brașovene, avînd și unele știri în legătură : cu năvălirile și pustiirile turcești în Transilvania în 1421, 1432, 1438, 1530, cu lupta oștilor lui Petru Rareș la Feldioara în 1529 și uciderea „aproape a tuturor boierilor” de Moise vodă al Țării Românești în 1530, și unele amănunte asupra lui Mihai Viteazul și Radu Șerban (1603 și 1611); apoi știri mai noi privind drumurile negustorești ale autorului în Țara Românească, la Cîmpulung și București, și alte știri de natură economică.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 201 (după *Quellen*, IV, p. LXVIII), in-16 . Originalul din sec. XVII, în limba latină, germană și maghiară, scris de mîna autorului, cu litere latine, neo-gotice și în cîteva locuri cu chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Foaia de titlu a manuscrisului original e zdrențuită. O mînă mai tîrzie a însemnat apoi titlul, pe care l-am dat mai sus. Știrile mai vechi sînt notate nu într-o ordine cronologică consecventă, ci pe cicluri, iar în cadrul știrilor noi sînt două lacune : februarie 1687 — sfîrșit 1689 și ianuarie 1690 — ianuarie 1693, din acest an din urmă fiind scrise doar cîteva rînduri. Unele nume și chiar părți scurte din text, pentru a fi ascunse contemporanilor, au fost scrise cu litere chirilice, dar nu în limba romînă — pe care autorul o cunoștea , ci în limba latină sau germană, care n-au putut fi descifrate de nimeni pînă la editorul Seraphin (pomenit mai jos la ediții).

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 55, Sammelwerk Litt. G. (după *Quellen*, V, p. LXIX), in-4 . Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină și germană, cu litere latine și neo-gotice, text în excerpta.

Titlul în ms. : *Kurze Siebenbürgische Chronik*, cu extrase privind numai anii 1666 — 1678.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 38 (după *Quellen*, IV, p. LXIX), in-folio, p. 527 sqq. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină și germană, cu litere latine și neo-gotice, text în excerpte.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II.

Extrasele au și aci numai evenimentele din anii 1666—1678.

Ediții: Friedrich Wilhelm Seraphin, *Auszug aus dem Diarium des Paulus Benckner d. Ä. <1421—1693>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 180 — 218, cu un studiu introductiv asupra manuscriselor, p. LXVI-LXX. Cuprinde numai anii 1421—1693; în excerpte alese știrile mai vechi, în întregime știrile mai noi, de la 1666 încoace.

219. *Consignation aller der Sachen, davon, so oft er aufm Rathaus (als ein Mitglied der löblichen Communität) zugegen gewesen, traktieret worden ist, 1682—1698*

Însemnări de jurnal privind mai ales hotărârile luate în ședințele centumvirilor orașului Brașov — între care a fost și autorul — câteva pentru istoria Transilvaniei, a Moldovei și a Țării Românești : la 1682 romînii „din orașul vechiu” al Brașovului să fie instruiți militărește, la 1689 contribuții bănești apăsătoare pentru susținerea armatei austriace, iar la 1690 alungarea lui Thököly în Țara Românească de către oștile generalului Veterani.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 2 (7) (după *Quellen*, VI, p. XXII), în-4°. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul original e necunoscut.

Ediții : Friedrich Wilhelm Seraphin, *Paul Benckner's Consignation aller der Sachen, davon, so oft er aufm Rathaus (als ein Mitglied der löblichen Communität) zugegen gewesen, traktieret worden ist, 1682 — 1698*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 275—286. Cu o notă introductivă de Julius Gross, p. XXI—XXII.

Anonim

220. *Alte und neue siebenbürgische Chronik <1652—1694>*

Cronică privitoare mai ales la evenimentele de la sfîrșitul sec. XVII, în legătură cu trecerea Transilvaniei sub austrieci. Sînt și informații privitoare la Moldova și Țara Românească din acest timp.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Bd. 54. E (după *Quellen* VI, p. XII), în-4°, p. 89—101. Miscelaneu, originalul din sec. XVII, în limba germană, puțin și în limba latină, scris de mîna unui autor anonim, cu litere neo-gotice și latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XII), în-folio, p. 619 — 624. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba germană și în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice și latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul e o copie fidelă după originalul precedent. Autorul e un anonim contemporan cu evenimentele ; părțile în limba latină sînt mai mult expresii uzuale, sau se referă la măsuri sau monede ale timpului.

Ediții : Julius Gross, *Alte und neue siebenbürgische Chronik <1652—1694>*, în *Quellen*, 1915, VI, p. 119—125, cu o scurtă notă informativă, p. XII, despre manuscrite.

Ioan Stamm

(cca. prima jumătate a sec. XVII — după 1697)

221. Tagbuch <1658–1697>

Jurnal cu știri locale brașovene, privind alegerea an de an a magistraturii — jude, senatori, centumviri —, apoi a preoților etc. și cu informații pentru Transilvania, Țara Românească și Moldova din anii 1658–1697. La 28 septembrie 1688 se notează intrarea armatelor austriace cu generalul Veterani în Brașov și la 16 mai 1689 a generalului Heissler. Informații și despre teatrul săsesc în acest oraș.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 371. IV (după *Quellen*, VI, p. XVII), in-4°. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfârșitul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Autorul a fost maestru țesător și centumvir al orașului Brașov.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 42. b. (după *Quellen*, VI, p. XVII), in-4°, p. 287–318. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul are limba modernizată.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trauschenfels, nr. 703 (după *Quellen*, VI, p. XVII), in-4°. Miscelaneu, copie de pe la sfârșitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui I. Chr. Fabricius, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții: Julius Gross, *Tagbuch des Johannes Stamm, Gemeinen Wortmanns, wi auch Cronstädtischen Leinwebers <1658–1697>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 176–214, cu o notă introductivă, p. XVII. Pentru unele completări ulterioare, privind mai ales mișcarea teatrală la sașii brașoveni în sec. XVII, vezi *Zusätze <Adaosuri>* de la sfârșitul vol. VI din *Quellen*, p. LXXXIV–LXXXIX.

Marcu Fuchs, Christian Lupinus, I. Oltardus

(1557–1619) (1564–1612) (1576–1630)

222. Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum, sive: Annales Hungarici et Transilvanici ... <990–1699>

Un conglomerat de cronici, scrise de șase cronicari sași ai Transilvaniei: Simeon Massa, Marcu Fuchs, Cristian Lupinus, Ioan Oltard, Andrei Gunesch și Ioan Ziegler. Cuprinde întâmplări din Transilvania,

Moldova și Țara Românească de la anul 990 la 1699; știrile cele mai importante și mai bogate sînt din anii 1586—1699, scrise de contemporani.

I. Acad. R.P.R., ms. lat. nr. 7, in-folio, 359 f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Chronicon sive Annales hungarici et transilvanici Fuchsio-Lupino-Ottardini id est opera et studio clarissimorum doctissimorumque virorum Marci Fuchsi pastoris Coronensis, Christiani Lupini pastoris Cibiniensis et Ioannis Ottardi pastoris ibidem Cibiniensis concinnati, quibus ex lucubrationibus Guneschianis aliisque fide non indignis quaedam adjecit Ioannes Ziigler Schenken<sis> pasl<or> Neovillensis (990—1699).*

Academia Română a primit manuscrisul de la prof. Ioan Modrigan, 1919.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1414, in-4, 931 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi-trei copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu oarecare completări.

III. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II. 5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive criptorum hist. Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. I. 1, in-8, p. 1—610. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti, între ei și G. I. Haner, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. I.

IV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1. vol. VI, 10, in-folio, 107 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu mari lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

În acest manuscris știrile sînt numai pînă la 1526 inclusiv, lipsind anii 1527—1699.

V. Bib. Teleki, Țirgu-Mureș, ms. nr. 79, in-folio, 586 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *Chronicon Fuchsio-Lupino-Ottardianum ex manuscriptis Albrichiano et Haneriano accurate comportatis redactum cum adnotatione verantium lectionum per Paulum Roth, rectorem quondam gymnasii Coronensis <990—1699>.*

În anexa manuscrisului se află și: *Domini Alberti Hulleri iudicis regii civil. Cibinensis oratio*, ținută la 1591 în fața lui Sigismund Báthori la Alba Iulia (16 p.) și *Additamenti la Chron F^o L. Ott.*, (66 p.).

VI. Bibl. Teleki, Țirgu-Mureș, ms. nr. 286, in-folio, 275 p. Copie din anul 1767, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. I, cu unele adaosuri la sfîrșit.

Ediții: Iosephus Trausch, *Chronicon Fuchsio-Lupino-Ottardianum sive Annales hungarici et transilvanici...* <990—1699>, tom. I-II, Brașov, Johann Gött, 1847—1848, in-8°, 2 vol. V + 324 p. (I); VI+307 p. (II). Asupra amănuntelor privind pe cei șase cronicari adunați în această colecție, vezi mai sus la *Massa-Fuchs*. Fragmente privitoare la

evenimentele anilor 1527—1646, în trad. românească, de A<ndrei> Mu<reșanu> cu titlul *Spice istorice*, în *Foaia pentru minte*, 1847, p. 266—271, 273—277, 284—288, 293—296, 301—304, 307—312, 313—317, 321—325, 328—332, 337—342.

Anonim

223. *Annales ecclesiastici ac politici <1410—1700>*

Anale cu știri politice privitoare la trecutul Transilvaniei, dar și la trecutul Țării Românești și al Moldovei între 1410 și până aproape de 1700. E o compilație de mai mulți autori, în trei limbi, fiecare revenind asupra succesiunii normale cronologice.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 19, in-8, p. 3—736. Miscelaneu, probabil originalul din sec. XVII, în limbile latină, germană și maghiară, scris de mîinile mai multor autori anonimi, cu litere latine și neo-gotice, text cu lipsuri la început și la sfîrșit.

Titlul în ms.: *lipsește*, manuscrisul fiind acefal.

Am adoptat titlul din catalogul arhivei. Lipsește numele autorului, sau poate al autorilor, iar textul se întrerupe în mod nefirec.

Scriitura fiind *consecvent* alta, manuscrisul poate fi în întregimea lui originalul.

Ediții: Manuscrisul pare a fi *inedit*.

Mihail Apafi II

(1676—1713)

224. *Diarium de anno 1690—1694*

Jurnal cu însemnări scurte privind anii 1690—1694: răscoala lui Emeric Thököly și relațiile acestuia cu Țara Românească, înaintarea armatelor austriace în Transilvania, lupta de la Zărnești (1690) și excesele catolicismului.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 408, in-8°, 8 f. Copie de pe la mijlocul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu subtitlul: *Rationarium annuale itinerationis una cum annotatione rerum celebriorum dietim administrandorum, quod sub auspiciis et favore dei ter opt. maximi, ejus celesti providentiae et curae se committendo inchoat et eodem adorando numine auxiliante continuaturus est*.

E o continuare a jurnalului tatălui său Mihail Apafi I și se termină brusc la 1 august 1694. Manuscrisul original e la Budapesta. Deși titlul e în limba latină, textul jurnalului e în limba maghiară.

Ediții: Ernő Tóth, *I. és II. Apafi Mihály erdélyi fejedelmek naplója az 1632–1694 évekről* <Jurnalul principilor ardeleni Mihail Apafi I și II din anii 1632–1694>, Cluj, Ajtai K. Albert, 1900, in-8°, 55 p. <Extr. din *Erd. Múz.*, 1900, XVII, p. 325–335 >numa Jurnalul lui Mihail Apafi II>.

Studii: Dr. Venczel Biró, *II-Apafi Mihály naplójának eredetije* <Originalul jurnalului lui Mihail Apafi II>, în *Erd. Múz.*, 1914, XXXI, p. 42–47.

Ioan Zabanius (Sachs von Harteneck)

(1664–1703)

225. *Diarium Dni Johannis Sachs de Harteneck quod sub deputatione sua Viennensi a. 1692 propria manu conscripsit*
<25 august 1692–11 iunie 1693>

Însemnări zilnice, dintre 25 august 1692 și 11 iunie 1693, privind istoria Transilvaniei.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B. 2. vol. CXXIII, n-8°, <180> p. Originalul din anul 1693, în limba latină, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Evenimentele sînt povestite cronologic. Originalul a aparținut pînă în 1843 lui Carol Neugeboren, în posesia căruia a ajuns de la Friedrich Ioan Rosenfeld, care a dat titlul de mai sus operei lui Zabanius, comite al sașilor, cunoscut sub numele de Sachs von Harteneck.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 71. m. Heft XIII, 50, in-4°, 89 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Schaser-sche Sammlung, Kasten H. 2. 28, in-4°, 119 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *Diarium expeditionis wiennensis anno 1692*, cu povestirea evenimentelor pînă la 11 iunie 1693.

Ediții: Manuscrisul e inedit și nu trebuie confundat cu *Referat was bei meiner... Expedition... 1692–1693... passiert*, care urmează.

226. *Referat was bei meiner M. Joh. Zabanii Expedition merkwürdiges passiert und vorgegangen, 1692–1693*

Amănunte asupra misiunii lui Ioan Zabanius la curtea imperială din Viena în 1692–1693 — trimis din partea sașilor din Transilvania — în legătură cu trecerea provinciei sub jugul austriac.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, *Hazai gyűjtemény* <Colecție de izvoare interne>, D. I. 3. vol. IV (10), in-folio, p. 89–109. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Originalul datează din iulie 1693, cum afirmă Trausch în *Schriftsteller-Lexikon*, vol. III, p. 520.

Ediții: J o s e p h K e m é n y, *cu titlul de mai sus*, în *Deutsche Fundgruben*, vol. I, p. 337–382, în introducerea respectivă reproducându-se și rezoluția imperială, ca rezultat al misiunii, în limba latină.

Albert Gulácsi

(a doua jumătate a sec. XVII — prima jumătate a sec. XVIII)

227. Második Apafi Mihály fejedelem secretariussának diariuma <1691–1696> melyet az ő tulaidon keze írásából által vett Benkő József

<Jurnalul secretarului principelui Mihail Apafi II, copiat de pe originalul autograf de Iosif Benkő, 1691–1696>]

Informații din anii 1691–1696 asupra lui Mihail Apafi II și asupra sfârșitului principatului transilvan.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XXIX, A. 29 (5), in-4°, p. 131–213. Miscelaneu, copie de la sfârșitul sec. XVIII, în limbile maghiară și latină, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

În jurnal se află și documente latine ale lui Apafi-fiul adresate împăratului Leopold I la Viena, care marchează agonia principatului ardelean.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

228. Fragmenta historiae Transilvaniae ab anno 1670 usque a. 1697

Cronică cu știri dintre 1670 și 1697 privitoare la Transilvania, la Țara Românească și la Moldova.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 153, in-folio, 332 p. Originalul se pare de la începutul sec. XVIII, în limba latină, scris de mîna unui autor anonim, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Știrile bogate, nu numai fragmente, sînt grupate pe ani. Cf. și nr. 242, care cuprinde același interval. O studiere aprofundată a acestor două manuscrise va putea stabili dacă e vreo legătură între ele.

Ediții: Autorul neputînd fi identificat, manuscrisul credem că e *inedit*.

Anonim

229. Fragmenta historica rerum transilvanicarum ab anno 1690 usque 1697

Întîmplări scrise an de an, presărate cu documente, privitoare la răscoala curuță a lui Emeric Thököly din anii 1690—1697 și trecerea Transilvaniei sub dominația habsburgică.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom. XXI, A. 21, în-Iulio, <250> p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Kemény și de mîinile altor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Paul Inczédi

(cca. 1646—1704)

230. Maga életében Erdély országában történt közönséges dolgoknak feljegyzései. 1660—1697 <Însemnări despre cele întîmplate în Transilvania în timpul vieții sale, 1660—1697>

Știri privitoare la Transilvania, din timpul stăpînirii lui Mihail Apafi I și sfîrșitul principatului ardelean.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1047, în-4, <20> f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu neînsemnate schimbări: *Maga életében Erdély országában történt közönséges dolgoknak az ő feljegyzései* <Însemnările sale despre cele întîmplate în Transilvania în timpul vieții, 1660—1697>.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XXI, A. 21 (2), în-4°, 17 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Originalul nu se cunoaște, la Muzeul Național din Budapesta există tot numai o copie.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Chartophylaceum Transilvanicum, VI, E. 1, vol. II (2), în-4, p. 69—80. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Dobó de Alba Iulia, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris stă la baza tipăririi acestor însemnări de Iosif Lugossy (vezi la ediții).

IV. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureș, ms. nr. 348, in-folio, 13 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Életében Erdély országában történt közönséges dolgoknak feljegyzése* <Însemnarea lucrurilor întîmplate în Transilvania în timpul vieții sale, 1660—1697>.

Ediții: J ó z s e f L u g o s s y, *Néhai Nagyváradi Inczédi Pál úrnak maga életében Erdélyországban történt közönséges dolgoknak feljegyzései, 1660—1697* <Însemnările răposatului domn Paul Inczédi de Oradea despre cele întîmplate în Transilvania în cursul vieții sale, 1660—1697>, în *Tört. eml. magy. nép. élet.*, 1860, II, p. 1—20; aproape în întregime reproduse în S z a b ó - M a k k a i, *Erd. öröksége*, vol. VI, p. 216—225.

Ștefan Apor

(1638—1704)

231. *Diarium Viennense*, a<nno> 1697 < 19 mai 1698>

Însemnări sumare dintre noiembrie 1697—19 mai 1698 despre misiunea autorului — conducătorul tezaurariatului Transilvaniei — la curtea din Viena, în problemele impozitelor excesive. Sînt și informații asupra problemelor religioase și economice din Transilvania, discutate la Viena.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Familia Korda, nr. CCCLIX, Cist. LI, in-4°, p. <1—21>. Originalul din 1697—1698, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Manuscrisul e rău păstrat și în unele părți aproape indescifrabil.

Ediții: V e n c e l B i r ó, *Gróf Apor István naplója bécsi útjáról* <Jurnalul contelui Ștefan Apor despre drumul său la Viena>, în *Erd. Múz.*, 1930, XXXV, p. 139—154, cu un studiu introductiv.

Balthazar Bydeskuti

(cca. mijlocul sec. XVII—1717)

232. *Napló*

<Jurnalul, 1696—1698>

Cuprinde informații privitoare la Transilvania din anii 1696—1698, mai ales despre Mihail Apafi II.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 158, in-4°, 97 f. Originalul de la sfîrșitul sec. XVII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu povestirea evenimentelor de la 20 august 1696 — 4 octombrie 1698.

Ediții: Miklós K. Papp, *Bydeskuti Boldizsár, Naplója* <Jurnalul lui Balthazar Bydeskuti>, în *Történeti Lapok* <File istorice>, Cluj, 1874—1875, I, nr. 32, p. 497—499; nr. 41, p. 643—645.

Anonim

233. Fragmenta hystorica rerum Transilvanicarum ab anno 1670 usque ad annum 1675 <et> 1690—1698

Fragmente istorice, fără să se respecte totdeauna strict cronologia (ex. : 1690, 1692, 1691, 1698, 1693—1697), privind trecutul Transilvaniei din epoca lui Apafi și a trecerii ei sub stăpânirea habsburgilor. Bogate știri în legătură cu răscoala de sub conducerea lui Thököly.

I. Bib. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 83 (1), in-folio, p. 23—336. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Evenimentele anilor 1675—1690 lipsesc și se pare că nici n-au fost scrise. O studiere mai adâncită, comparativă, a acestui manuscris, cu cel de la nr. 237, mai sus, ar fi necesară pentru a se putea constata identitatea sau diferența dintre ele.

Ediții: Autorul fiind necunoscut, manuscrisul pare a fi *inedit*.

Ioan Irthell, Sen.

(1638—1700)

234. Tagebuch, vom Jahre 1638—1700 (—1710)

Jurnalul cu știri locale, pentru Sibiu, dar și pentru Transilvania, mai bogate în anii 1685—1710. Informații și despre Apafi I și mișcările curuțe în regiunile săsești. Continuarea, de la 1700—1710, e scrisă de fiul autorului, cu același nume.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom. XXII, A. 22 (3), in-folio, 16 p. Miscelaneu, copie din anul 1852, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Kurze Geschicht-Beschreibung, was, wenn und wie es geschehen <1638 1710>*.

Ediții: Joseph Kemény, *Tagebuch des Johann Irthell des älteren und jüngeren vom Jahre 1638—1710*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 348—378.

Anonim

235. *Miscellanea ad historiam Saxonum pertinentia <1420–1704>*

Însemnări de cronică, necronologic aranjate, privitoare la trecutul Transilvaniei și la al sașilor în special, din 1420–1704. Multe știri și despre trecutul Țării Românești și al Moldovei: devastarea Țării Românești de către turci la 1421 și știri privitoare la Petru Rareș etc.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Weinrich-Schuller Sammlung, III. 2. Misc. VI. 33. a., in-8, 124 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu note de alt anonim, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri probabile la urmă.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Știrile par a fi culese din alte izvoare, la împlinire, nearanjate cronologic.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Valentin Igel

(1683–1751)

236. *Ephemeris <1704>*

Știri aproape zi de zi locale brașovene și din Țara Bîrsei, dar și informații mărunte asupra luptelor curuților cu lobonții și cu sașii din anul 1704.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 654 (după *Quellen*, VII, p. CLI), in-4°. Originalul probabil contemporan, în limba latină și germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: *Julius Gross*, cu titlul *de mai sus*, în *Quellen*, 1918, vol. VII, p. 628–632, cu o notă introductivă, p. CL–CLXXII, cu date biografice asupra autorului.

George Vass

(1659–1705)

237. *Diarium avagy mindennapi lőt dolgokról való írás* <Jurnal adică însemnări despre faptele întîmplate zilnic (1659–1705)>

Însemnări privitoare la Transilvania din anii 1659–1705, epoca trecerii sub stăpînirea habsburgică și războaiele curuțo-lobonțe, dar și știri pentru „unirea” religioasă de la 1700 și pretențiile bănești ale lui Constantin Duca de la transilvani (1703).

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor. tom. XXI, A. 21 (3), in-4, 216 p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény, text ce cuprinde numai sfîrșitul jurnalului.

Titlul în ms.: *Naplója, 1 ian. 1704—31 oct. 1705* <Jurnalul său, 1 ian. 1704—31 oct. 1705>, un fragment ce cuprinde numai evenimentele din anii 1704—1705.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 587, in-4°, 216 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, textul cuprinde numai sfîrșitul jurnalului.

Titlul în ms.: *Naplója, 1704—1705* <Jurnalul său, 1704—1705>.

III. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 650, in-8°, 358 p. Copie de la începutul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu lipsuri la început și la sfîrșit.

Titlul în ms.: *Diarium Viennense... 1698—1702*, fiind o traducere latină fragmentară a jurnalului din anii 1698—1702.

IV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1586, in-8°, și in-16, 4 vol. Originalul din anii 1680—1703, în limba maghiară, scris de mîna autorului (vol. I—III, cu evenimentele din 1659—1703) și copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, (vol. IV, cu anii 1704—1705), text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Aci avem povestirea întreagă a evenimentelor, care întregesc sau rectifică în multe părți pe Nicolae Bethlen și pe Mihail Cserei (vezi cronicile acestora).

Ediții: Gyula Nagy, *Czegei Vass György naplói* <Jurnalele lui George Vass de Țaga>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXXV, p. 1—468.

Anonim

238. *Kurze Beschreibung derer notablen Sachen, so Zelt währendes Kuruzischen Unwesens in und bei Kronstadt vorgegangen vom Jahre 1704 Januar bis 1706 den 18 Junl*

Informații amănunțite, cu caracter local, pentru Țara Bîrsei, din epoca luptelor dintre curuții lui Francisc Rákóczi II pe de o parte și lobonții imperiali și sașii brașoveni, pe de altă parte.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 73 (după *Quellen*, VII, p. CXXVI), in-4°. Miscelaneu, copie din 16 mai 1795, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim de pe o copie a lui Andrei Clemens, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Precum ne lămurește Gross în studiul său introductiv, Andrei Clemens a fost preot în Bod în anii 1795—1815 și prin urmare nu poate fi el autorul acestor însemnări. Pe primele două pagini, înaintea cronicii, se află cîteva versuri cu titlul: „Politische Klagen der Krieg führenden Mächte Strassburg im 6. Jahr der Freiheit”, în care se ridiculizează atotputernicia lui Napoleon.

Ediții: Julius Gross, *Aus Clementis Beschreibung derer notablen Sachen (1704 – 1705)*. În *Quellen*, 1918, vol. VII, p. 422–427, cu un studiu introductiv asupra manuscrisului, p. CXXVI–CXXIX. Se publică numai unele extrase selecționate, omițându-se știrile aflătoare la alți cronicari sași contemporani mai însemnați.

Marcu Fronius

(1659–1713)

239. *Fatalis urbis exustio anno 1689 <–14 aprilie 1691>*

Știri detaliate locale brașovene, în legătură cu incendiul catastrofal din Brașov în anul 1689, dar și privitoare la stabilirea armatelor imperiale austriace în Țara Birsei, la luptele curuț-lobonțe din vremea lui Emeric Thököly și la atitudinea lui Constantin Brîncoveanu față de aceste împrejurări. Autorul a fost martor ocular și a însemnat totul în jurnalul său, aproape zi de zi și uneori chiar oră de oră.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, fără număr (după *Quellen*, VI, p. XXXIV), în-4°. Originalul de la sfîrșitul sec. XVII, în limba latină, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VI, p. XXXIV), în-4°, p. 246 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Aci avem știrile complete numai la început, în partea a doua, însă, numai în extrase.

Ediții: Julius Gross, *Magistri Marci Fronii fatalis urbis exustio anno 1689 <– 1691>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 408–570, cu un studiu introductiv asupra manuscriselor și autorului, p. XXXIII–XXXIV.

240. *Kuruza-Labonzologia <1704 martie 17–1706 februarie 3>*

Jurnal asupra răscoalei curuților în Transilvania de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II, pentru intervalul de la 17 martie 1704 pînă la 3 februarie 1706.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 5 (după *Quellen*, VII, p. LXII), în-4°. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, dar cu litere latine: *Kuruza-Labonzologia <1704 martie 17 1706 februarie 3>*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VII, p. LXII), in-4, p. 377 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, text complet. Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu litere latine.

III. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II.5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. IX.3, in-4°, p. 129–516. Miscelaneu, copie din sec. [XVIII, în] limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu litere greceşti.

Ediţii: Julius Gross, extrase selecţionate, *Aus „Kuruzo-Labonzologia” (1704–1706)*, în *Quellen*, 1918, vol. VII, p. 299–333, cu o notă informativă, p. LXII–LXVIII, în care notă se reproduc şi oarecare *adaosuri* privind răscoala curuţilor în Transilvania şi în Ţara Birsel.

Anonim

241. Fogarascher Cronik, 104–1707

Scurtă cronică cu conţinut naiv în ce priveşte ştirile vechi asupra Făgăraşului, ca de exemplu *Augustus Caesar erhob das bulgarische <sic> „Schloss Fogarasch”* etc., de valoare fiind numai ultima însemnare, din 1707, în care e vorba despre soarta cetăţii Făgăraşului în timpul răscoalei curuţilor de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor tom. XXXI, A. 31 (1), in-4°, <4> p. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba germană, scrisă de mîna căpitănelului Roth, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediţii: Nicolae Densuşianu, *O cronică a Făgăraşului*, în *Col. Traian*, 1882, III, p. 433–436, cu o notă explicativă, textul german şi paralel textul latin al altel variante a cronicii, aflată de N. Densuşianu.

Ştefan Wesselényi

(1674–1734)

242. Naplója, 1703–1708 <Jurnalul său (1703 – 1708)>

Informaţii din anii 1703–1708, privitoare la răscoala curuţilor şi la primii ani de guvernare austriacă a Transilvaniei.

I. Acad. R.P.R., ms. magh. nr. 2, in-16°, 230 f. Originalul din 1704, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text fragmentar.

Titlul în ms. : *Diarium anni 1704*.

Cuprinde numai anul 1704. Lipsește numele autorului. Pe foaia 1, înaintea titlului, se află o introducere în care autorul explică motivele care l-au determinat să scrie jurnal.¹ În posesia Academiei R.P.R. a ajuns în 1951.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fondul din Hădăd al fam. Wesselényi, necatal., în-16°, <168> f. Orig. din 1705, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text fragment. Titlul în ms. : *Diarium anni 1705*.

Cuprinde numai anul 1705. Lipsește numele autorului. Pe foaia 1, înaintea titlului, se află o introducere cu amănunte asupra motivelor care au determinat pe autor să scrie jurnalul, la Sibiu.

III. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 212, in-folio, 3 vol. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul fiind acefal.

Incipit : „In anno 1703 die 4 augusti, ez nap...”. Lipsesc evenimentele anului 1706.

IV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 3227, in-folio, 4 vol. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text cu lipsuri.

Titlul în ms : *lipsește*

Anul 1706 lipsește și aci.

Ediții : Manuscrisul în întregime a lui e *inedit*. Părți din jurnal, cu evenimentele anului 1704 publicate de : Károly Szathmáry, *Gróf Bethlen Miklós tragoediája* <Tragedia contelui Nicolae Bethlen>, în *Tört. Tár*, 1891, p. 1—60, cuprinzînd știri privitoare la condamnarea și întemnițarea cancelarului cronicar N. Bethlen ; idem, I. Bánffy György *halála*, B. Wesselényi István *naplója után* <Moartea lui George Bánffy Sen. După jurnalul baronului Ștefan Wesselényi>, în *Századok*, 1887, XXI, p. 121—144, cu știri din 1708.

Martin Seewaldt

(cca. a doua jumătate a sec. XVII—1721)

243. Kirehturmknopfschrift <1689 1694>

Cronică în miniatură, așezată în globul din vîrfurile turnului de la Biserica Neagră din Brașov, cu informații privitoare la marele incendiu din Brașov în 1689 și amănunte despre răzvrătirea breslei pantofarilor din oraș împotriva armatei austriace în 1688. Cronica a fost scrisă la data de 4 august 1694.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 54 (H), după *Quellen*, VI, p. XXXV, in-4, p. 289 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 141 (după *Quellen*, VI, p. XXXV), in-4, p. 420 sqq. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, nr. 4 (după *Quellen*, VI, p. XXXV), in-4°, p. 463—482. Miscelaneu, copie probabil din prima jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Albrich, nr. 16. II (după *Quellen*, VI, p. XXXV), in-4°, p. 839—852. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mna lul Ioan Albrich, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Acest manuscris, cu limba modernizată, stă la baza editării cronicii în *Quellen* (vezi la ediții).

V. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, nr. 371. V (după *Quellen*, VI, p. XXXV), in-4°, p. 357—377. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mna cronicarului Thoma Tartler, cu litere neo-gotice, text prescurtat.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul e o copie foarte prescurtată și limba e modernizată. Există aci un adaos cu „explicarea” răzvrătirii breslei pantofarilor din 1688, însoțită de o adnotație specială în limba latină.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XXXV), in-folio, p. 427—437. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfârșitul sec. XVII sau începutul sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Acest manuscris este, după limbă, cel mai vechi și mai aproape de original, necunoscut cu ocazia tipăriturii făcute de Iulius Gross în *Quellen* (vezi la ediții).

VII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XXXV), in-folio, p. 457—472. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Diejenige Schrift, welche im Turmknopf der ev. grossen Stadtpfarrkirche verwahrt wird <1689—1694>*.

Copla e făcută după manuscrisul precedent.

VIII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 42.b. (după *Quellen*, VI, p. XXXV), in-4°, p. 327—353. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

IX. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VI, p. XXXV), in-4°, p. 447 sqq. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mna lui George Matthlae, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Ediții : Oscar Netolitzka, cu titlul *Martin Seewaldt, Kirchturmknopfschrift <1689—1694>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 570—578, cu un studiu introductiv de Julius Gross, p. XXXV—XXXIX, unde se specifică și variantele din manuscrisul mai vechi — descoperit după tipăritură — comparativ cu textul ms. Albrich, mai nou (p. XXXVI—XXXIX). Tot în acest studiu se reproduce adaosul, prin care se „explică” răzvrătirea din 1688, „dezaprobând-o” (p. XXXV—XXXVI), care nu se afla decât în ms. Albrich, nr. IV mai sus. Iar la sfârșitul vol. VI din *Quellen*, la *Zusätze*, p. XCIX—C, unele completări după colecția lui Iosif Kemény

din Cluj. Între acest *Kirchturmknopschrift* — de la Biserica Neagră — și un alt *Turmknopschrift* — de la Bastionul fierarilor — al aceluiași autor există deosebiri, fiind două lucrări diferite. Aceasta a doua lucrare, cu evenimentele din anii 1687—1709, urmează imediat.

244. *Turmknopschrift* <1687—1709>

Altă cronică în miniatură, pusă în globul din vârful turnului de la Bastionul fierarilor din Brașov, cu informații privitoare la întâmplări locale brașovene, transilvane, muntene și moldovene din anii 1687—1709. În 1688 se descrie răzvrătirea brașovenilor împotriva armatelor imperiale, în 1690 e povestită lupta de la Zărnești între oștile lui Thököly și imperiali, iar în 1703—1707 năvălirile curuților lui Francisc Rákóczi II în Transilvania.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Collectanea Thomas Tartler, nr. 18 a (după *Quellen*, VI, p. XXVII), in-4°, p. 93—113. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet. Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Textul are oarecare adaosuri, față de manuscrisul original, privind situația armatelor imperiale în Transilvania la 1705, adaosuri reproduse în studiul introductiv al lui Julius Gross, în *Quellen*, VI (vezi la ediții).

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XXVII), in-folio, p. 445—447. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfârșitul sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XXVII), in-folio, p. 449—454. Miscelaneu, originalul din 1709, în limba latină, scris de mina autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Acest original stă la baza ediției ce urmează.

Ediții. Julius Gross, Martin Seewaldt, *Turmknopschrift (1687—1709). Pro futura memoria*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 312—316, cu un studiu introductiv, p. XXVI—XXVII, în care se arată impunerile bănești mari asupra orașului Brașov în fiecare an de la 1688 la 1694 inclusiv.

Mihail Fronius

(1675—1728)

245. *Continuatio der Kirchturmknopschrift (1687—1705)*

Informații privind războaiele curuțe de sub conducerea lui Emeric Thököly și Francisc Rákóczi II, lupta de la Zărnești (1690) și atitudinea voievodului Țării Românești Constantin Brîncoveanu. În anii 1704—1705 curuți în Țara Bîrsei.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VII, CXL), în-4, p. 467—488. Miscelaneu, originalul contemporan, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul original a fost scris pentru a fi aşezat în globul de pe vîrfurile turnului Bisericii Negre din Braşov şi e o continuare („continuatio”) a *Kirchturmknopfschrift*-ului lui Martin Seewaldt (vezi acolo).

Ediţii : J u l i u s G r o s s , *Continuatio der Kirchturmknopfschrift (1687—1705)*, în *Quellen*, 1918, VII, p. 583—589, cu o notă introductivă, p. CXL.

246. Fragmentum Diarii Michaelis Fronii (1702—1703)

Fragmente cu ştiri locale braşovene şi familiale; puţine informaţii trecînd peste interesul local. Între acestea, la 1703, pretenţiile lui Duca vodă asupra unei sume de bani de la transilvani.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 104 (după *Quellen*, VII, p. CXXV), în-4°. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *lipseşte*.

Titlul de mai sus a fost dat de editorul Gross.

Ediţii : J u l i u s G r o s s , *Fragmentum Diarii Michaelis Fronii (1702—1703)*, în *Quellen*, 1918, VII, p. 416—422, cu un studiu introductiv, p. CXI—CXXV. Părţi din jurnal au fost publicate şi mai înainte în *Blätter für Geist, Kunst und Litteratur*, Braşov, 1844, nr. 45; p. 315 sqq., şi *Transilvania*, Sibiu, 1847, p. 115 sqq.

Simeon Christophori Gaitzer

(1670—1726)

247. Unparteilicher Bericht von denjenigen Dingen, welche durch das malcontenten Fürstens Franzisei Rakoezi veranlassete Unruhe in Siebenbürgen zwischen Cronstadt und ihren untreuen Nachbarn denen Haromszecker, Csieker und Györggyuer Zecklern von Anno 1704 bis 1709 inclusive sich begeben. Cronstadt, geschrieben im Jahr 1724 (1699—1711)

Se notează răscoala curuţă de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II, în Ţara Bîrsei şi în Secuime şi atitudinea lui Constantin Brîncoveanu, domnul Ţării Romîneşti, faţă de răscoală. Informaţiile încep cu pacea de la Carlovitz din 1699 şi continuă pînă la 1711, pacea de la Satu Mare.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom XXXVI, A. 36, in-folio, 139 p. Originalul din anul 1724, în limba germană, scris de mîna autorului, cu

excepția părții finale care conține punctele tratatului de pace din 1711 de la Satu Mare; cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Curutzen Geschichte von Anno 1704 bis 1709 verfasst von Simon Christoph orator in Cronstadt*, titlu scris de cineva ulterior, în locul titlului original.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 703 (după *Quellen*, VII, p. XLIX), in-4°. Copie din sec. XVIII, în limba germană, puțin și în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere neo-gotice și latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 1014 (după *Quellen*, VII, p. XLIX), in-4°. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, puțin și în limba latină, cu litere neo-gotice și latine, text prescurtat și prelucrat.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu specificarea că aci avem numai o prescurtare a Jurnalului lui Christophori Gaitzer, prelucrată după original. Adăugăm și amănuntul că autorul este fiul pantofarului brașovean Iacob Gaitzer, unul din șefii răzvrătiților brașoveni la 1688, executat alături de celelalte căpetenii ale răsculaților împotriva armatei austriace.

IV. Bibl. Lic. Brașov, ms. nr. 1086 (după *Quellen*, VII, p. XLIX), in-4°. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, puțin și în limba latină, cu litere neo-gotice și latine, text prescurtat și prelucrat.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Și acest manuscris e numai o prescurtare și o prelucrare a operei originale.

V. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 4 (după *Quellen*, VII, p. XLV), in-folio, p. 1019–1028. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, puțin și în limba latină, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms. : *Neu- und Alter Cronstädtischer Geschichts-Kalender auf die allbereit verstrichene zwei unglückselige Jahre 1704–1705, darinnen der kraft- und wehrlose Aufruhr der Zekler wie auch derer feindlicher Einfall, Verwüstung und Plünderung in Burtz Land nebst vielen anderen merkwürdigen Händeln und Begebenheiten mehrenteils Cronstadt betreffend aus dem vorhergehenden siebenzehnten Saeculo mit den heutigen Zeiten collationiert aus dem alten sächsischen Geblüt entsprossenen Cronstädtischen Nachkömmlingen zu Lieb und Nutzen vorgestellt wird von Simone Christoph Patricio Cor<onensi> U<triusque> I<uris> et Phil<osophiae> Civ<ilis> Stud<ioso> Acad<emico>. Zu Cronstadt Anno 1708.*

Aci avem numai evenimentele din anii 1704 și 1705. Acest manuscris are și el o dedicație lungă a autorului pentru notabilitățile orașului Brașov, dar altele decît cele din fruntea manuscrisului nr. II, autorul arătîndu-și aci și metoda de lucru cu care-și scrie opera, avînd intenția să imite pe cronicarii brașoveni mai vechi: Fuchs, Hegyes, Weiss.

VI. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 18 b. (după *Quellen*, VII, p. XLIX), in-4°, p. 359 sqq. Miscelaneu, copie probabil de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba germană, puțin și în limba latină, cu litere neo-gotice și latine, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *Neuer Zeittlauf darinnen die Fortsetzung und Vollendung dieses Tag-Buches von dem Háromszéker, Csiker und Györgjüler Zeckler Unruhe in Burtzenland nach angefangener Methode zu lesen, wonest auch zuvörderst die Seelen-Hirten dieser Stadt der Posterität zu Liebe benamset in ihrer heutigen Ordnung zu finden.*

Avem numai știrile de la 20 noiembrie 1705 încoace, cărora li s-a dat un titlu nou.

VII. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia II. 122, G. I. H a n e r, *Sylloge historico-politica sive scriptorum hist. Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. X. 3, in-4°, p.129—256. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri mari la sfârșit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Există numai începuturile războaielor, din 1704—1705, textul întrerupându-se spre sfârșitul anului 1705.

VIII. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II, 122, G. I. H a n e r, *Silloge historico-politica sive scriptorum hist. Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. X. 4, in-4°, p. 259—389. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna aceluiași copist anonim, de la nr. precedent, cu litere neo-gotice, text care completează manuscrisul anterior.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. VI.

Numele autorului lipsește, iar titlul schimbat ar putea să încurce pe cercetător, dacă n-ar observa că *aci* avem continuarea și sfârșitul cronicii (1705—1711), începutul fiind manuscrisul precedent. La urmă se află și punctele tratatului de pace de la Satu Mare din 1711.

Ediții: J u l i u s G r o s s, *Simonis Christophori Unparteiſcher Bericht etc. (1699—1711)*, în *Quellen*, 1919, vol. VII, p. 1—100, cu un lung studiu introductiv, p. I—LX, privitor la autor — al cărui nume e uneori Christoph — și manuscrise. Ediția e după copia de la nr. II, iar originalul a fost cunoscut de Gross numai după tipărirea lucrării. Din comparația lor reiese că ediția de mai sus are o mulțime de greșeli și omisiuni, pe care Gross le corectează și le completează în *Quellen*, VII, p. LII—LX.

248. Tagebuch des am 18 Okt. 1726 verstorbenen Kronstädter Markt-Richters und nachmaligen Communitäts-Orators Simon Christoph Galtzer von 1 März 1712 bis Febr. 1716

Știri întregitoare la jurnalul *Unparteiſcher Bericht* . . . de mai sus, cu evenimentele din anii 1712—1716, descoperite ulterior, care însă sînt în majoritate știri locale brașovene, între ele și unele privind trecutul Transilvaniei, al Țării Românești și al Moldovei din acești ani. Se aminteste și sfârșitul tragic al lui Constantin Brîncoveanu la Constantinopol, arătîndu-se că unul din aceia care i-au grăbit sfârșitul este și „Thomas Schmidt von Scharffenbach, jude regesc” al sașilor la Sibiu.

Protocolul tîrgului Brașov — dat ca anexă — cuprinde informații privind viața economică a orașului și a Țării Bîrsei din 1714; între altele și o listă a romînilor brașoveni cărora li s-a permis să taie vite și să vîndă carne.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 13 <greșit> în loc de 73 (după *Quellen*, VII, Beiheft II, p. I), in-4. Originalul de la începutul sec. XVIII, în limba germană, foarte puțin și în limba latină, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice și latine, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Jurnalul acesta e cu lipsuri. Azi există numai 10 coli, din cele 16 coli cîte a scris autorul pînă în 1713.

Ediții: Julius Gross, *Aus dem Tagebuch des Simon Cristophori alias Galtzer*, Brașov, Tip. Brüder Schneider & Feminger, 1917, in-8°, II + 192 p. (*Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. VII, Beiheft II). Manuscrisul acestui jurnal fiind găsit după terminarea tipăririi *Unparteiicher Bericht*... cu evenimentele de la 1699—1711, de mai sus, el a fost publicat ca Anexa II (Beiheft II) la vol. VII din *Quellen*, întregindu-se întâmplările pînă la 1716. În studiul său introductiv din *Quellen*, VII, Gross are considerații lămuritoare asupra acestor ucruri, la p. XLV, dînd și o rectificare a greșelilor de tipar și a omisiunilor strecurate în *Anexă*.

249. Wahrhaftiger Bericht von einem unseligen Handel darinnen sich etliche unruhige Mitgenossen aus der ehrbaren Schuster-Zunft anno 1688 unbedächtigt geflochten, wodurch... einen Schluss abzufassen (ist)... die gesamte Zunft nebst aller Ihrer Nachkommenschaft auf immer von der Hundertmannschaft sollte ausgeschlossen bleiben, welch Concluseum... anno 1716 geändert, ja gänzlich zernichtet worden

Informații locale brașovene în legătură cu rebeliunea breslei pantofarilor din oraș la 1688 împotriva armatei austriece, care a ocupat Transilvania și orașul Brașov, și împăcarea lucrurilor la 1716.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Dück „Chroniken und Diarien”, nr. 280 (3), in-4°. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Dück, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XXII), in-folio, p. 479—485. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Julius Gross, *Simon Christophori, Wahrhaftiger Bericht etc. (1688—1716)*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 286—291, cu o scurtă notă asupra autorului și manuscrisului.

Mihail Cserei

(1668—1756)

250. Vera historia transilvanica ab anno 1661 inclupendo elaborata per Michaellem Cserei de Nagy Ajta et descripta in exililo Coronensi anno 1709 mense Decembrli. Veritas omnia vincit
<1661—1711>

Istorie privitoare la trecutul Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești din anii 1661—1711. Între altele cuprinde știri în legătură cu „unirea” religioasă de la 1700 în Transilvania, martiriul lui Sava Brancovici și menționează numele unor căpitani romîni în oastea curuță a lui Francisc Rákóczi II.

I. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 205, in-folio, 435 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri foarte mari.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul fiind acefal și cuprinzând numai crîmpeie din cronică, cu lipsuri la început, în corpul textului și la sfîrșit.

Textul aci, ca și în manuscrisele următoare, e în limba maghiară, deși titlul e în limba latină. Manuscrisul este deteriorat. Originalul se află la Academia din Budapesta, după care s-a publicat ediția de mai jos.

II. Bibl. Bethlen, Aiud, ms. nr. 206, in-folio, 570 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul fiind fără foaie de titlu, dar evenimentele sînt în întregime, de la 1661—1711, cu un scurt adaos din 1712. Găsim și titluri marginale, scrise de altă mînă decît copistul anonim al cronicii.

III. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. X, 19, in-folio, 569 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Historia Transilvaniae ab anno 1661 usque annum 1711.*

Textul e de asemenea în limba maghiară, cu toate că titlul schimbat de aci e în limba latină.

IV. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI. 77 a, in-folio, 444 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

La urmă lipsesc cîteva foi din indicele de nume.

V. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI. 184, in-folio, 520 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mai mulți copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul neavînd foaie de titlu, dar evenimentele sînt în întregime.

VI. Arh. Muz. Raion. Arad, ms. nr. 414, in-folio, 371 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mai mulți copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, fiind fără foaie de titlu și fără autor, cu întîmplările de la 1661—1711 și adaosul din 1712.

VII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 152 (după *Quellen*, VI, p. XX), in-4°. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Historiája* <Istoria sa, 1661—1711>.

VIII. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 702 (după *Quellen*, VI, p. XX), in-4°. Copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba maghiară (cu traducerea în limba germană, aceasta din urmă cu litere neo-gotice), scrisă de mîna copistului și traducătorului George Mihail Gottlieb von Hermann, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms. : *Historiája* <Istoria sa, 1661—1711>.

Textul maghiar, cu traducerea în limba germană, e însoțit de un indice alfabetic-cronologic foarte sistematic.

IX. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 18 b. (după *Quellen*, VI, p. XXI), in-4°, p. 387 sqq. Miscelaneu, copie prescurtată probabil de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba maghiară, text în extras.

Titlul în ms. : <*Auszug aus der Historia von Mihail Cserei 1661—1711*>, cuprinzînd evenimentele în legătură cu trecutul Braşovului și al Țării Bîrsei.

În nota introductivă de la p. XXI din *Quellen* se precizează că extrasele s-au făcut „din opera originală a lui Cserei”.

X. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1003, in-folio, <246> p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mai mulți copişti anonimi pentru Daniel P. Szathmári, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

XI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1017, in-folio, 561 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1019, in-folio, 654 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de doi copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XIII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1370, in-4, 454 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

XIV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. Fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1006, in-folio, 638 p. Copie din anul 1846, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Samuil Csizsár de Gurghiu, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

XV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1007, in-folio, 444 p. + indice. Copie din 1775, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Ludovic Becski, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XVI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1008, in-folio, 406 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Alexe Nagy, text complet.

Titlul în ms.: *lipseşte*, neavînd foaie de titlu, cu scurtul adaos pentru evenimentele din 1712.

XVII. Acad. R.P.R. Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1336, in-folio, <150> f. + indice. Copie din anul 1814, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Grigorie Kozma, text cu foarte mari lipsuri la început.

Titlul în ms.: *lipseşte*, manuscrisul fiind acefal.

Întîmplările încep numai cu anul 1669, sfîrşindu-se cu anul 1711 inclusiv.

XVIII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1337, in-folio, 444 p. + indice. Copie de pe la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsa unei foi la început.

Titlul în ms.: *lipseşte*, neexistînd foaia de titlu, iar la urmă are scurtul adaos cu cele întîmplate în 1712.

XIX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1556, in-4°, 677 p. + indice. Copie dinaintea de anul 1826, în limba maghiară, scrisă de doi-trei copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

XX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 1671, in-folio, 324 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de doi-trei copişti anonimi, text cu lipsuri la sfârşit.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, lipsind întimplările din anii 1698—1711.

XXI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. magh., nr. 4, in-8°, 715 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Nagyajtai Tserei Mihály igaz históriája Erdély országának dolgaíról 1661-dik esztendőltől kezdve 1709-dik eszt. Az igazság mindeneket meggyőz* <Adevărata istorie a lui Mihail Cserei de Aita Mare despre întimplările Transilvaniei începînd cu anul 1661 pînă la 1709. Adevărul învinge>, cu evenimentele însă pînă la 1712.

E singurul manuscris, al cărui titlu maghiar e întocmai cu titlul principal, în limba latină.

XXII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. magh. nr. 9, in-4 , 629 + 24p.(cuprinsul). Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu evenimentele pînă la 1712.

XXIII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. magh. nr. 26, in-4 , 591 p. Copie din 1766, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Erdélyi magyar história melyet a Második Rákóczi György, Barcsai Ákos és Kemény János fejedelmek után Első Apaffi Mihály haldáiig és azután történt dolgokról írt...* <Istoria maghiară transilvană ce cuprinde faptele întîmplate de la Gheorghe Rákóczi II, Acaşiu Barcsai şi Ioan Kemény pînă la moartea lui Mihail Apaffi I şi după aceea (1661 1771)>.

XXIV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. provenit de la Colegiul Reformat din Cluj, necatal., in-4 , 512 p. + indice în faţă. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, pe cotorul legăturii se spune, însă, *Élete* <Viaţa sa (1661—1712)>, greşit, în loc de cronica sa, care cuprinde evenimentele acestor ani. Autobiografia e o altă lucrare, ce urmează mai jos.

Manuscrisul miscelaneu mai cuprinde copii de pe documente contemporane şi de mai tîrziu şi la urmă *Andrei Huszti, Ó és új Dácia* <Dacia veche şi nouă>.

XXV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom. XIV, A. 14, in-folio, 494 p. + scrisori şi o genealogie a familiei Cserei. Copie din anul 1792, în limba maghiară, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, între ei mai ales Iosif Benkő, text complet.

Titlul în ms. : *Erdély históriája 1661-től 1722-ig melyet az eredeti példányból saját kezével lemásolt Benkő József* <Istoria Transilvaniei de la 1661 pînă la 1722, copiată după original cu propria sa mînă de Iosif Benkő>. Aci se află scurte adaosuri pentru evenimentele de la 1711 la 1722.

XXVI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 139, in-folio, 919 p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XXVII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 141, in-folio, 595 p. Copie din anul 1846, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

XXVIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 142, in-folio, 449 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

XXIX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 143, in-folio, 406 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Históriája* <Istoria sa, 1661—1711>.

XXX. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 144, in-folio, 502 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Históriája* <Istoria sa, 1661—1711>.

XXXI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 163, in-folio, 230 f. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XXXII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 233, in-folio, 381 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. *Históriája* <Istoria sa, 1661—1711>.

XXXIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 234, in-folio, 228 f. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

XXXIV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 235, in-folio, 200 f. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

XXXV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1829, in-folio, 1118 p. Copie din anul 1841, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XXXVI. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2623, in-folio, 464 p. Copie din anul 1819, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Andrei Kiss, text complet.

Titlul în ms. : *Históriája* <Istoria sa, 1661—1711>.

La sfîrșitul cronicii se află un adaos al lui Andrei Huszti despre situația geografică a Transilvaniei.

XXXVII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 3176, in-folio, p. 17—365. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *Krónikája* <Cronica sa>.

Sînt numai anii 1665—1711, lipsind primele 16 p., cu materialul anilor 1661—1665.

XXXVIII. Bibl. Inst. Istorie, Cluj, ms. nr. cat. 753, in-folio, 443 p. + indice. Copie de dinainte de anul 1766, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

XXXIX. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, nr. III. 18, in-folio, 503 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de cel puțin trei copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul scurt pentru anul 1712.

Și aci numele autorului e scris cu ortografia veche : Tserel.

XL. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, nr. III. 34, in-folio, 393 p. + indice. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

XLI. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 2., vol. XVIII, in-folio, 444 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul scurt din 1712.

Numele autorului e scris cu ortografia veche : Tserei.

XLII. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 50. a. b. c., in-4 , 3 vol. Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de cel puțin doi copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *Élete* <Viața sa, 1661—1711>.

În acest manuscris opera e împărțită în trei volume : vol. I (1661—1679) ; vol. II (1680—1703) ; vol. III (1704—1711), primul fiind copiat de o mână anonimă, iar volumele următoare de mna lui Iosif Benigni. Deși titlul vorbește despre *Viața sa*, în realitate avem cronica cu știrile de la 1661—1711.

XLIII. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureș, ms. nr. 96, in-8°, 802 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Históriája* <Istoria sa, 1661—1711>.

Și aci numele autorului e scris : Tserei.

XLIV. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureș, ms. nr. 142, in-folio, <251> p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu completările din 1712.

La începutul manuscrisului se află câteva date autobiografice ale autorului, din anii 1668—1697, aprecieri asupra cancelarului contemporan Mihail Teleki și asupra ungarilor din Ungaria, Cserei socotindu-se maghiar transilvan.

XLV. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureș, ms. nr. 351, in-folio, 477 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. XXIII, cu scurtul adaos din 1712.

XLVI. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureș, ms. nr. 356, in-folio, 398 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, cu adaosul din 1712.

Datele autobiografice aci sînt la sfîrșitul manuscrisului, nu la început, așa cum sînt în manuscrisul precedent.

XLVII. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 4, in-folio, 718 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, scrisă de doi copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

În fruntea manuscrisului numele autorului e : Tserei.

XLVIII. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 85, in-folio, 524 p. + indice. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal, avînd completarea scurtă din 1712.

Manuscrisul are la început date biografice despre autor și familia sa, scrise de Samuil Teleki.

Ediții : *Nagyajtai Cserei Mihály históriája* <Istoria lui Mihail Cserei de Alta-Mare, 1661 1711>, Pesta, Emich Gusztáv, 1852, in-4 , 480 col. (*Ujabb Nemzeti Könyvtár* <Noua

Biblioteca națională I); unele extrase selecționate, privind mai ales evenimentele importante din anii 1665–1711, în traducere românească, rezumativă, G. Barițiu, *Din cronica lui Mihail Cserei 1661–1711*, în *Transilvania*, Brașov, 1869, p. 25–26, 37–40, 49–52, 73–76, 85–88, 97–100, 109–113, 121–123, 133–136, 147–150, 157–161, 169–172, 181–184, 194–199, 210–214, 222–225, 231–235, 248–251, 269–273, 279–283, 287–291; în legătură cu trecutul Brașovului și al Țării Birsei, Heinrich Schlandt, Julius Gross, *Auszug aus Cserei Mihály Historiája, 1661–1711*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 257–270, cu un studiu introductiv, p. XIX–XX și *ibidem*, 1918, vol. VII, p. 428–434, cu o notă introductivă, p. CXXIX, cu text maghiar și în subsol cu traducere în limba germană, făcută de George Mihail Gottlieb von Hermann. Completări ulterioare s-au făcut de Julius Gross în: *Zusätze*, din *Quellen*, vol. VI, p. LXXXIX–XCIV.

Studii: pentru bibliografia bogată privind cronica lui Mihail Cserei, vezi Kosáry, *Bevezetés*, vol. I, p. 427 și 441; II, p. 112; III, p. 16–17 și indicele de la sfârșitul acestui din urmă volum.

251. Autobiographia. Actis, scriptis et documentis eius illustrata <1685–1722>

Autobiografie din epoca răzcoalelor curuțe și a trecerii Transilvaniei sub stăpânirea habsburgică. Cuprinde numai anii 1685–1722, cu informații mai ales asupra răzcoalelor de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II și a suferințelor îndurate de Cserei în acel timp.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom. XXIII, A. 23 (5), in-folio, p. 405–435. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XXIII, A. 23 (15), in-4°, <15> p. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mna lui Iosif Kemény după originalul aflat în posesia lui Wolfgang Cserei, text complet.

Titlul în ms.: *Életének tulajdon letrása, 1685–1722* <Autobiografia 1685–1722>, titlul pus în ungurește probabil de Iosif Kemény, deși textul autobiografiei e în limba latină.

Ediții: Autobiografia e *inedită* și ea nu trebuie confundată cu cronica sa.

Francisc Rákóczi II

(1676–1735)

252. *Napló, 1703–1711. Az eredeti Franciából fordította Nagy Berivöl Boér Antal* <Jurnal, 1703–1711. După originalul francez tradus de Anton Boér de Berivöl Mare>.

Jurnalul principelui Transilvaniei cuprinde știri privitoare la răzcoala curuță din 1703–1711; se notează între altele rolul în răzcoala al

romînilui Pintea Viteazul.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Filiala Cluj, ms. fond Colegiul Reformat, tom. XXXVIII, in-folio, <150> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text fragmentar.

Titlul în ms.: *Excerpta ex libris gallico-latinis, tomo II-do cui titulus: Histoire des révolutions de Hongrie, Haga 1739 edili*, cuprinzînd numai memoriile lui Francisc Rákóczi II adresate împăratului Leopold I și altora, avînd la urmă și punctele păcii de la Satu-Mare (1711) dintre împărat și curuși.

Manuscrisul nu are numele autorului. În loc de Haga — locul editării în limba franceză al operei — se spune Halle, ceea ce nu poate fi decît o greșeală.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 553, in-4°, 322 p. Traducere din anul 1851, în limba maghiară, scrisă de mîna traducătorului anonim, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu evenimentele în întregime cuprinse în originalul francez, 1703—1711.

Ediții: François Rákóczy, *Histoire des révolutions de Hongrie, où l'on donne une idée juste de son légitime gouvernement*. A la Haye, Chez Jean Neaulme, 1739, in-12°, 6 vol. <vol. V conține: *Mémoires du prince F. Rákóczy sur la guerre de Hongrie, 1703—1711*, iar vol. VI: *Suite des Mémoires du prince F. Rákóczy et ceux du comte Bethlen Miklós*> ; François II Rákóczy, *Mémoires sur la guerre de Hongrie*, Budapesta, 1875 (ediție a Academiei maghiare, apărută numai în 20 exemplare); traduceri în limba maghiară: K. Ráth, *II. Rákóczy Ferencz emlékiratai a magyarországi háborúról* <Memoriile lui Francisc Rákóczi II despre războiul din Ungaria>, Győr, 1861, ed. a II-a și a III-a, Pesta, 1866 și 1868. Mai bune ed. a IV-a și a V-a, prelucrate și cu note de Kálmán Thaly: *II Rákóczi Ferencz fejedelem emlékiratai a magyar háborúról 1703-tól végéig (1711)* <Memoriile principelui Francisc Rákóczi II despre războiul din Ungaria de la 1703 pînă la sfîrșit (1711)>. Pesta, Ráth Mór, 1872, in-8°, VIII—366 p. Cea mai nouă traducere. cu o introducere de Pál Zsigmond Pach, e publicată de István Vas, *II Rákóczi Ferenc emlékiratai* <Memoriile lui Francisc Rákóczi II>, Budapesta, 1948; ed. a II-a, Budapesta, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1951, in-8°, 243 p. — Rec. de B. Köpeczi, în *Századok*, 1951, LXXXV, p. 551—554.

Daniel Wolff

(cca. mijlocul sec. XVII—1729)

253. Hydra Transilvanica, das ist die durch den Rakotzischen Aufstand in Siebenbürgen entstandene und von dem Teutschen Herkules, ihro Kaiserl. und Königlichen Majestät gedünipfte vielköpfige Landverderbliche Rebellions Schlange, anno 1708

Cuprinde evenimentele dintre anii 1687—1711, cu știri amănunțite privind răscoala curușilor în Transilvania sub conducerea lui Francisc Rákóczi II.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. IX, 265 (5), in-8°, <40> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu evenimentele pînă la 1711.

II. Bibl. Bis. Evang., Mediaș, ms. nr. cat. 4495, in-4°, 277 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu evenimentele tot pînă la 1711 inclusiv.

III. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia. II. 122, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. X. 2, in-4°, p. 41–123. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile mai multor copişti, între ei şi episcopul G. I. Haner, cu litere gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu întîmplările pînă la 1711 inclusiv.

IV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 452, in-8°, 58 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de doi copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu evenimentele pînă la 1711.

V. Arh. Stat. Sighişoara, ms. inv. nr. 28, in-4°, 50 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediţii : Manuscritul e *inedit*, după cum reiese din Joseph Trausch, *Schriftsteller-Lexikon*, vol. III, p. 506 şi din József Szinyei, *Magyar irók*, vol. XIV, p. 1631–1632. În amîndouă aceste bio-bibliografii cuvîntul de la sfîrşitul titlului : Rebellionsschlange este înlocuit cu Religionsschlange.

George Briccius (Bereczk)

(cca. 1638–1720)

254. Napló könyve, Benkő József előljáró beszédével

<Jurnalul său, 1693–1715. Cu o prefaţă de Iosif Benkő>

Pe lîngă ştirile locale (şi medicale) clujene — autorul a fost medicul oraşului Cluj — cuprinde informaţii mai ales în legătură cu răscoala curuţilor de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II în Transilvania, 1703–1711.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XXIX, A. 29 (7), in-4°, 52 p. Miscelaneu, copie din 1795, în limba maghiară, şi puţine părţi în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, text cu oarecare lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Originalul e pierdut. Manuscritul acesta stă la baza tipăriturii menţionată la ediţii.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 693, in-32, 176 f. Copie de pe la sfârșitul sec. XVIII, în limba maghiară și puține părți în limba latină, scrisă de mîna lui Iosif Benkő, text cu oarecare lipsuri.

Titlul în ms.: *Jegyzőkönyv* <Note de jurnal (1693—1715)>.

Aci însemnările istorice sînt numai de la f. 117—150, restul însemnări farmaceutice, medicale etc.

Ediții: Károly Szabó, Sándor Szilágyi, *Vizaknai Briccius György naplója 1693—1715* <Jurnalul lui George Briccius de Ocna-Sibiului, 1693—1715>, în *Tört. eml. magy. nép. élet.*, 1860, tom. II, p. 77—116. Știrile medicale și farmaceutice nu sînt tipărite.

Studii: István Batta, *Adalékok V. Bereczk György naplójához* <Contribuții la jurnalul lui George Bereczk din Ocna-Sibiului>, în *Századok*, 1918, LII, p. 443—444, unde se vorbește despre un al treilea manuscris.

Mihail Teleki-Fiul

(cca. 1660 — după 1720)

255. *Életéről való maga írása*

<Autobiografia sa (1690—1720 iulie 28)>

În afară de descrierea amănunțită a evenimentelor din timpul războaielor curuțe de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II — al cărui general a fost autorul — jurnalul mai cuprinde și alte evenimente din Transilvania pînă în vara anului 1720.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 42, in-folio, 1721 p. Originalul din anii de mai sus, în limba maghiară, scris de mîna lui Mihail Teleki-fiul, text întrerupt la 28 iulie 1720.

Titlul în ms.: *Második Teleki Mihálynak ab anno 1703 usque ad annum* <fără precizarea anului> *Életéről való maga írása* <Autobiografia lui Mihail Teleki al doilea de la anul 1703 pînă la anul (neprecizat)>, titlul scris de altcineva. Pentru anii 1721—1726 sînt lăsate foi albe.

O copie, cu schimbări, făcută de Coloman Thaly, se află la Arhiva Academiei din Budapesta, după care s-au publicat fragmentele de mai jos.

Ediții: Manuscrisul în întregime e *inedit*. Scurte fragmente au publicat Kálmán Thaly, *Néhány új adat Ocskay László életéhez* <Clteva date noi privitoare la viața lui Ladislau Ocskay>, în *Századok*, 1901, p. 430—436 (fragmentul de jurnal, din 1708, la p. 434—436); István Kiss, *Adatok II Rákóczi Ferencz Erdélyi fejedelemmé választásához* <Date privind alegerea lui Francisc Rákóczi II ca principe al Transilvaniei>, în *Tört. Tár.*, 1906, VII, cap. XXXVII, p. 34—35 (fragment din 1704); *Ifjabb Teleki Mihály naplója. Szemelvények az 1703-tól 1712-ig terjedő korszakból* <Jurnalul lui Mihail Teleki cel Tânăr. Excerpte din epoca de la 1703 la 1712>. Budapesta, Tankönyvkiadó, 1960, in-8°, 128 p. Mihail Teleki de mai sus e fiul cancelarului Transilvaniei cu același nume.

Marcu Tartler

(1685—1757)

256. *Diarium oder Kurtze Verzechnis einiger Sachen, die er in der Welt gesehen und gehöret, erlebt und erfahren, welche ihm selbst und den Seinigen, ja auch andern künftig zu guter Nachricht und Erinnerung dienen könnte: von ihm selbst aufgesetzt und renovieret im Jahr Christi 1715 (1648—1694)*

Jurnalul cuprinde pe lângă știri familiale și descrierea unor evenimente ca : răzvrătirea sașilor din Brașov la 1688, incendiul dezastruos din același oraș în 1689 și o năvală tătarască în secuime și în Țara Birsei (1694) etc.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VII, p. CXXXII), in-4, 44 p. Originalul probabil din prima jumătate a sec. XVIII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Julius Gross, în extrase selecționate, cu titlul *Aus dem Diarium des Marcus Tartler <1689—1694>*, în *Quellen*, 1918, vol. VII, p. 470—483, cu un studiu introductiv, p. CXXXI—CXXXIV.

Daniel Fronius

(1672—1743)

257. *Diarium <1701—1716>*

Jurnalul cuprinde atît informații locale privitoare la Brașov și la Țara Birsei, cît și la Transilvania și la Țara Romînească : un Goleșcu la Brașov, din încredințarea lui Constantin Brîncoveanu, pentru cumpărarea unei case în Șchei la 1701 ; închiderea în cetatea Făgărașului a comitelui sas Ioan Sachs de Harteneck, la 1703, trecerea oștilor suedeze și a regelui Carol XII prin Transilvania spre patrie, la 1714.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Trausch, nr. 4 (după *Quellen*, VII, p. LXXII), in-8°. Originalul probabil contemporan, în limba latină, foarte puțin și în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Julius Gross, în extrase selecționate, *Aus dem Diarium des Daniel Fronius <1701—1716>*, în *Quellen*, 1918, vol. VII, p. 392—416, cu un studiu introductiv, p. LXVIII—CXI, insistîndu-se mult asupra părții biografice, autorul jurnalului nefiind cunoscut.

Martin Ziegler

(cca. 1660—1716)

258. *Calendarium historicum* <591 î.e.n. — 1716 e.n.>

Însemnări istorice pe foi de calendar, începînd cu anul 591 î.e.n. pînă la 1716 e.n., cele mai multe informații locale mărunte brașovene și pentru Țara Bîrsei ca : inundații, incendii și cutremure. Calendarul mai cuprinde scurte știri privitoare la Moldova, Țara Romînească și Transilvania. Aceste însemnări fac parte dintr-o operă mai mare intitulată *Historia Transilvaniae*, azi pierdută.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 8 Fol. (după *Quellen*, IV, p. XCV-XCVI), in-folio, 732 p. Originalul de la începutul sec. XVIII, în limba latină, scris de mîna autorului pe foi de calendar, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Julius Gross, în extrase selecționate, cu titlul *Auszug aus „Calendarium Historicum” von Martin Ziegler (1526—1715)*, în *Quellen*, 1903, IV, p. 528—533, cu o notă introductivă, p. XCV—XCVI. Extrasele privesc mai ales trecutul Brașovului și al Țării Bîrsei.

259. *Annotata historica* (1678—1712)

Pe lîngă însemnările scurte locale brașovene, se mai notează știri privind stăpînirea austriacă asupra Transilvaniei și războaiele curuțe conduse de Emeric Thököly și Francisc Rákóczi II. Informațiile pentru Țara Romînească se referă la domniile lui Constantin Brîncoveanu și Ștefan Cantacuzino, iar pentru Moldova la Antioh Cantemir (1696). Însemnările acestea sînt numai extrase ; ele fac parte dintr-o lucrare mai mare, azi pierdută, așa cum s-a arătat la al său *Calendarium historicum*, amintit mai sus. Însemnările din 1716—1718 sînt adaosuri mai tîrzii, ale unui autor anonim. Pentru opera lui Ziegler pierdută : *Historia Transilvaniae*, de peste 790 p., vezi Trausch-Schuller, *Schriftsteller-Lexikon*, vol. III, p. 540—542 și vol. IV, p. 525.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 54 (după *Quellen*, VI, p. XVIII—XIX), in-4 , p. 199—260. Miscelaneu, copie prescurtată probabil din sec. XVIII, în limbile latină și germană, cu litere latine și neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, VI, p. XIX), in-folio, p. 679 sqq. Miscelaneu, copie probabil de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limbile latină și germană, cu litere latine și neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Acest manuscris e o copie făcută după manuscrisul precedent, însă are limba modernizată și multe greșeli de lectură, sau de transcriere.

Ediții: Julius Gross, în extrase selecționate, cu titlul *Auszug aus Annotata historica ex scriniis Martini Ziegleri <1678–1718>*, în *Quellen*, 1915, VI, p. 226–256, cu o introducere lămuritoare, p. XVIII–XIX. Extrasele privesc mai ales cele întâmplate la Brașov și în Țara Bîrsei. O știre din 6 august 1704, în legătură cu o năvală a secuilor asupra Brașovului, e reproducă în nota introductivă de la p. XIX.

260. *Virorum Coronae eximiorum atque illustrium vita, honores et mors. Ab anno 1548 usque ad annum 1691 congegit Martinus Ziegler, Coronensis, ab anno 1692–1749 continuavit Georg Matthiae, pastor Brenndorfensis auxit et ab anno 1750 ulterius continuavit Josephus Franz Trausch, Coronensis <1549–1750 (1870)>*

Pe lângă știrile strict locale brașovene privind viața, funcțiile și moartea unor conducători administrativi și eclesiastici ai orașului, sau incendii, ciumă, cutremure, se mai notează și știri cu caracter general privind Transilvania, Moldova și Țara Românească.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Brennerberg, nr. 353 (după *Quellen*, V, p. XXIV), în-folio. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XVIII (partea întâi, 1549–1750 și originalul din a doua jumătate a sec. XVIII și prima jumătate a sec. XIX (partea a doua 1750–1870), în limba latină și puține notițe în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim și de Iosif Fr. Trausch (de la 1750 la 1870), cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Aci avem și continuarea de la 1716 la 1750 după ziarul lui Thomas Tartler și de la 1750 la 1870 completările lui Trausch cu titlul: *Continuatio Iosephi Fr. Trausch, senatorii Coronensis*. Manuscrisul original e pierdut. Copia conține însemnările lui Martin Ziegler, în șapte fragmente cu tot alttea titluri diferite, de la 1549 la 1691; continuarea lui George Matthiae, de la 1691 la 1716, are titlul: *Collectanea*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Sammelband, nr. 120 (după *Quellen*, V, p. XXIII), în-4°. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba latină, puține notițe și în limba germană, cu litere latine și neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *Virorum Coronae eximiorum ac illustrium vita, honores et mors, fortgeführt und ergänzt von Georg Mathiae und Ioseph Fr. Trausch*.

Ediții: Julius Gross, în extrase selecționate, cu titlul *Auszug aus „Virorum Coronae eximiorum ac illustrium vita, honores et mors” von Martinus Ziegler, fortgeführt und ergänzt von Georg Mathiae und Josef Trausch <1549–1716>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 99–132, cu un studiu introductiv, p. XXIII–XXV.

Simeon Scheipner

(1660–1720)

261. Landtagsdarien (1692–1717)

Știri din jurnalul autorului care a luat parte la dezbaterile Dietelor ardelenene — la care a participat ca centumvir al orașului Brașov — privitoare mai ales la trecutul Țării Bîrsei și al Transilvaniei, avînd ample

informații asupra cauzelor decapitării comitelui sașilor Ioan Harteneck la Sibiu, în 1703, și câteva informații asupra răscoalelor curuțe de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 106 (după *Quellen*, VII, p. CXLVI), în-4°. Originalul, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Julius Gross, în extrase selecționate, cu titlul *Aus den Landtagsdiarien Simon Scheipners und anderer <1692–1717>*, în *Quellen* 1918, VII, p. 589–614, cu un scurt studiu introductiv, p. CXL CXLVI. La textul lui Simcon Scheipner, editorul a mai adăugat la tipar, pentru anii 1704–1706, unele însemnări ale contemporanilor lui Scheipner (luate din *Arhiva capîtlului Țării Bîrsei*, la Liceul Honterus, ms. Fol. 30), iar pentru anul 1715, din *Diarium-ul* lui Mihail Fronius (*ibidem*, ms. Trausch, nr. 70).

Rusticus Prasmariensis (1599–1718)

262. Historische Anmerkungen, 1599–1603 u. 1688–1718

Informații privind trecutul Transilvaniei, al Moldovei și al Țării Românești dintre anii 1599–1603 și 1688–1718. În prima parte (1599–1603) se înseamnă între altele cucerirea Transilvaniei de către Mihai Viteazul, amănunte asupra răscoalei țăranilor romîni din această provincie, iar în 1602 incursiunea lui Gheorghe Basta și a oamenilor lui în Țara Romînească.

Partea a doua a cronicii cuprinde evenimentele din anii 1688–1718 și se notează înaintarea oștilor austriece în Transilvania în 1688, apoi în Țara Romînească în 1689, și lupta de la Zărnești în 1690. Se urmăresc an de an, pînă la 1711 inclusiv mișcările curuțe de sub conducerea lui Thököly și apoi a lui Francisc Rákóczi II. Se mai dau informații în legătură cu Constantin Brîncoveanu, Ștefan Cantacuzino, Ioan Mavrocordat și Mihail Racoviță.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Bruzenländer Capitelsarchiv, Bd. XIV (după *Quellen*, V, p. LXV; VI, p. XXXII și XCIX), în-folio, p. 434–437 și 438–453. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna cronicarului Marcu Tartler în 1724 (partea I) și de G. Mathiae în 1761 (partea a II-a), cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Originalul nu mai există, ci numai această copie, de la care pleacă toate celelalte și care stă la baza ediției de mai jos.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fond Joseph Dück, nr. 280 (după *Quellen*, V, p. LXV), în-4. Miscelaneu, copie probabil de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *lipsește și aci.*

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Philippi, Bd. III, nr. XV.II (după *Quellen*, V, p. LXV), in-4. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *lipsește.*

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 239 (după *Quellen*, V, p. LXV; VI, p. XXXII și XCIX), în-folio, p. 711—720. Miscelaneu, copie probabil din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Aci partea a II-a a cronicii e numai un extras scris în luna mai 1761 de mîna lui G. Mathiae.

Ediții: Julius Gross, în extrase, cu titlul *Excerpta ex alio manuscripto rustici cuiusdam Prasmariensis <1599—1603>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 432—436, cu o notă introductivă, p. LXV (partea I) și de același, cu titlul *Ex Rustici Prasmariensis manuscrip to recentiora quaedam <1688—1718>*, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 347—368, cu note lămuritoare, p. XXXII și XCIX (partea a II-a).

Francisc Szakál

(1657—1726)

263. *Naplója a kuruczvilág korából*

<Jurnalul său din vremea curuților, 1698—1718>

Știri locale clujene și pentru Transilvania din anii 1698—1718, oglindind răscoalele curuțe, văzute de un timplar clujean.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 574, in-4, 20 f. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Alexandru Szilágyi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus.*

Originalul nu se știe unde se află.

Ediții: Károly Szabó, Sándor Szilágyi, *Szakál Ferencz naplója, 1698 1718* <Jurnalul lui Francisc Szakál, 1698—1718>, în *Tört. eml. magy. nép. élet.*, vol. II, p. 33—76.

Ioan Stanislau Grotovsky

(cca. 1692—1772)

264. *Tagebuch selner Reisen und erlebten Begebenheiten von 1715—1720*

Jurnal cu informații istorice pentru trecutul Țării Românești din anii 1715—1720, vorbindu-se despre Ioan și Nicolae Mavrocordat și despre luptele turcilor cu austriecii în acest timp.

I. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, II, 203 in-4°, f. 55—70. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna lui Ioan Seivert, cu litere neo-gotice, text complet. Titlul în ms.: *Tagebuch seiner Reisen von 1715—1720*.

Autorul e sas din Orăştie, cu părinţi de origine poloneză, fost farmacist la Bucureşti în anii descrişi în jurnal.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit*. Părţile privitoare la luptele dintre turci şi austrieci — în care e vorba şi de Ţara Românească — au fost tipărite de I. Seivert, *Die Feldzüge der Türken wider die Kaiserlichen in den Jahren 1716—1718*, în *Ungarische Magazin*, 1783, III, p. 301—319.

George Schuller

(cca. a doua jumătate a sec. XVII — după 1742)

265. Particularia anno<tata> historico-chronologica ab anno 1700 ad... 1720

Scurte ştiri din anii 1700—1720 privitoare la trecutul Transilvaniei, Moldovei şi al Ţării Româneşti.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Verschiedene Manuskripte, P. 9, III, in-8°, <9> f. Miscelaneu, probabil originalul de la începutul sec. XVIII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Istoriografia discută paternitatea însemnărilor, atribuindu-le lui George Schuller, sau fiului acestuia, Ioan George Schuller. Se înclină pentru primul.

Ediţii: Manuscrisul e *inedit*.

George Soterius

(cca. mijlocul sec. XVII—1728)

266. *Bellum Transilvanorum tureleum (1396—1658)*

Ştiri, cronologic expuse, despre războaiele dintre turci şi ardeleni începînd cu lupta de la Nicopole din 1396 pînă la asediul Orăzii de către turci în 1658, în timpul lui Gheorghe Rákóczi II. Sînt menţionaţi şi despre Moldova şi Ţara Românească.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. din arh. fam. Teleki din Gorneşti, necatal., in-4°, <331> p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri pe la mijlocul manuscrisului.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Lipsește textul german. Înaintea titlului se află adnotația : „Originale apud Michaellem Sachsenheim”.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1. vol. III. 4, in-folio, <500> f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină și germană, scrisă de mînile mai multor copişti anonimi, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

III. Bibl. Teleki, Tirgu-Mureș, ms. nr. 87 (2), in-folio, <308> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limbile latină și germană, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

267. Bibliotheca Hungarorum et Transilvanorum rerumque Hungaricarum et Transilvanicarum (—1700)

Compilație după operele cronicarilor care s-au ocupat cu trecutul Ungariei și al Transilvaniei. Pînă în jurul anului 1700 lista cronicarilor e cvasicompletată. După aceea sînt adaosuri întîmplătoare, de mîini străine.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 82, in-4, 635 p. + indice de nume la sfîrșit. Copie din sec. XVIII, în limbile latină și germană, scrisă de mînile mai multor copişti anonimi, cu litere latine și neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Benignische Sammlung, Kasten L. 72. 2, in-folio, 106 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms. : *Collectanea de scriptoribus rerum Hungaricarum et Transilvanicarum*. Aci, lipsind partea de la sfîrșit, nu avem întreaga listă a cronicarilor și istoriografilor.

Ediții : Manuscrisul e *inedit* și puțin cunoscut.

268. Cibinium<— 1700>

Informații istorice, administrative și geografice, asupra Sibiului, în nouă capitole. Din aceste capitole partea istorică e mai ales la cap. IX. Lucrarea a rămas neterminată.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 5, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. VII, in-4°, p. 535—800. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna episcopului G. I. Haner, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II, 191/I.6, in-4°, p. 321—378. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba latină și germană, cu litere latine și neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *Excerpta aus G. Soterii Cibinium <1223 — cca. 1700>*.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1. vol. III, 1. in-folio, <150> f. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mînile a doi-trei copişti anonimi, text cu lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

IV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eugen Friedenfels Sammlung, F. F. 3, in-folio, 103 p. Miscelaneu, copie din anul 1774, în limba latină, scrisă de mîna lui M. Fay după copia episcopului G. I. Haner de mai jos (nr. IV), text complet.

Titlul în ms. : *Cibinium (—1700). Ex Sylloge historico-politica Tom. VII reverendissimi Dni Georgii Ieremiae Hanerii, superattendentis (sic) A. C. addictorum, a Martino Fay, diebus Ianuarii 1774 descriptum*.

Aci partea istorică e fără lipsuri; vezi și la Trausch, *Schriftsteller-Lexikon*, vol. III, p. 328—329, unde manuscrisul e descris mai pe larg.

V. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eugen Friedenfels Sammlung, F. F. 4, in-4°, 218 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, avînd textul în întregime.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

269. De duobus Vallachiae <1330—1722>

Cronică latină a Țării Romînești, cuprinzînd epoca de la Basarab I (1330), pînă la Nicolae Mavrocordat în a doua domnie (1722 inclusiv). Vremurile lui Mihai Viteazul ocupă o pătrime din cronică.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II.5, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. VIII.4, in-8°, p. 491—584 + indice alfabetic cu numele voievozilor. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mînile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *Commentariolus de Ducibus Valachiae <1330—1722>*.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 1. vol. V. 6, in-folio, p. 1 56. Miscelaneu, probabil originalul de la începutul sec. XVIII, în limba latină, scris probabil de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

În acest manuscris, ca și în cele următoare, toți voievozii Radu sînt trecuți cu numele de *Rudolphus*.

III. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 191/2, in-8° <112> p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal. Lipsește numele autorului. Aci numele lui Mircea cel Bătrîn e *Mauritius*.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Luca Seyberger, Simeon Blasius

(cca. mijlocul sec. XVII — cca. 1713) (1687 — după 1744)

270. *Haus-Diarium oder Kron-Städtische Zelt-Beschreibung, was sich von Anno 1688 bis zum Ausgang dieses Seculi und des folgenden in dem 17 Seculo in Kronstadt und Burzenland teils auch in Siebenbürgen begeben. Aufgezelehnet und zusammengetragen von Lucas Seybergern, nachgeschrieben von Simon Blasio Buchbinder 1715 Die 4 Martii <1688—1725>*

Pe lângă informații locale brașovene (alegerea juzilor și a altor demnitari ai orașului), ziarul cuprinde știri generale privind Transilvania, Moldova și Țara Românească. Între acestea se notează răscoala curuților lui Francisc Rákóczi II, răzvrătirea sașilor din Brașov, la 1688, lupta de la Zărnești în 1690 etc.; începînd cu anul 1714, pînă la sfîrșit, însemnările aparțin lui Blasius.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 366 (după *Quellen*, VII, p. CXXIX), in-4°. Originalul contemporan, în limba germană, scris de mîna lui Simeon Blasius, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Julius Gross, în extrase selecționate, cu titlul *Aus den Diarium des Lucas Seyberger und Simon Blasius <1688—1725>*, în *Quellen*, 1918, VII, p. 434—470, cu un studiu introductiv, p. CXXIX—CXXXI.

Ioan Filstich

(1684—1743)

271. *Historica Transilvaniae, Hungariae, Valachiae et Moldaviae <—1727>*

Scurte știri cronologice pe domnii, din trecutul Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei pînă la 1727. Despre Țara Românească are informații mai bogate, dar numai de la Mihai Viteazul (1600) încoace, pînă la Nicolae Mavrocordat (1719); despre Moldova știrile sînt mai sărace, începînd de la Bogdan I pînă la Mihail Racoviță a treia oară (1726).

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II. 5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. VII, 1.2. 3, in-8°, 181 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms.: *Historia regni Transylvanici civilis in calamum dictata anno 1728*, urmat, mai departe, de titlul: *Historia Wallachiae <—1719>*, și spre sfîrșit de titlul: *Moldaviae historiola <—1726>*.

Țara Românească și Moldova n-au foaie de titlu separată, ci numai titlu de capitol. Trausch în *Schriftsteller-Lexikon*, I, p. 312—315, le înșiră ca lucrări separate.

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 3. tom. XXV, în-folio, <90> f. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mna lul Tomas Tartler, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Povestirea evenimentelor e inegală, pentru Transilvania cca. 80 %, pentru Țara Românească 12 %, pentru Moldova 8 %.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eugen Friedenfels Sammlung, F. F. 3, în-folio, 57 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mna lui Martin Fay, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I, cu aceeași seriare a titlurilor.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Pentru Ioan Filstich vezi și *Letopisețul Cantacuzinesc* și Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin vodă Brîncoveanu*.

272. Kurtze historische, geographische u. politische Anmerkungen von Siebenbürgen <— 1737>

Scurte informații istorice și geografice, cronologie pe domnii, privind trecutul Transilvaniei, Moldovei și al Țării Românești, pînă la anul 1737 inclusiv. Unele știri sînt destul de dezvoltate, mai ales acelea din ultima sută de ani.

I. Bibl. raion, Mediaș, ms. necatal., în-4°, 364 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu oarecare schimbări și adaosuri : *Kurze geographische und historische Anmerkungen von Siebenbürgen. Nach Bemerkungen von M. v. Heydendorf auf dem 1 Blatte : Filstichii, Rectoris Coronensis historia patriae... <— 1737>*.

Manuscrisul a aparținut lui Mihail Heydendorff, care a și identificat numele autorului, apoi fostul lui Ilcu Ștefan Ludwig Roth din Mediaș.

II. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia II. 5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantium collectio*, tom. III. 1, în-8°, p. 1—503. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mnaile mai multor copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. I, dar mai scurt : *Kurtze geographische und historische Anmerkungen von Siebenbürgen <— 1737>*.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 3. vol. XXIV, în-folio, <150> f. Originalul din prima jumătate a sec. XVIII, în limba germană, scris de mna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

IV. Bibl. raion. Sighișoara, ms. necatal., în-4°. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Geographia historiae patriae seu Transylvaniae < 1737>*.

Manuscrisul acesta cu titlu latin e necunoscut lui Iosif Trausch, care în *Schriftsteller-Lexikon*, vol. I, p. 312–316, nu menționează vreun manuscris cu astfel de titlu. Provine din biblioteca fostului liceu „Teutsch” din Sighișoara.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

273. Oratio de Historia Valachorum annalibus transilvaniensibus archissimum ob nexum haud inutiliter iungenda festo Galli a. 1742, d. 16 oct. in Gymnasio Coronensi ex legum praescripto publice recitata a Jacob Müllo stud. S. C. Auctor vero orationis est Joh. Filstich R. C.

Știri privind istoria Moldovei și a Țării Românești, cu informații amănunțite pentru începuturile sec. XVIII, contemporane cu autorul.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 3. vol. XXIV, in -folio, 16 p. Miscelaneu, probabil originalul din prima jumătate a sec. XVIII, în limba latină, scris probabil de mîna studentului Iacob Müller, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

274. Moldavorum reguli <1357–1607>

Scurtă cronică latină a Moldovei, de la Bogdan I la Constantin Movilă (1607). Începe de fapt cu Basarab I; care la 1329 (!) bate pe Carol Robert la Posada, trecînd apoi la voievozii Moldovei și la faptele lor mai importante.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 5, G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum hist. Hungariae et Transilvaniae civilium tractantium collectio*, tom. VIII, in-8, p. 587–621 + lista cronologică a voievozilor. Miscelaneu, copie de după anul 1726, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti, între ei și Gr. I. Haner, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Cronica a fost scrisă în timpul domniei lui Mihail Racoviță (cca. 1726), după cum se spune într-o notă marginală. Lipsește numele autorului, dar faptul că Ioan Filstich s-a ocupat de trecutul Moldovei, precum și faptul că cronică s-a scris în jurul anului 1726, ar pleda pentru paternitatea lui Filstich.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Gerzson Veres Dálnoki

(cca. a doua jumătate a sec. XVII – după 1729)

275. Krónikája a kurucz világról és versel

<Cronică și versuri din vremea curuților, 1704–1729>

Însemnări cronicărești și versuri din epoca răscoalei curuților în Transilvania sub conducerea lui Francisc Rákóczi II și urmările ei (1704–1729).

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 629, in-4°, 94 f. Originalul de la începutul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : K á l m á n T h a l y, *Dálnoki Veres Gerzson verses krónikája a kurucz világról* «Cronica rimată a lui Gerzson Veres Dálnoki despre vremurile curuțe». (In : *Adalékok a Thököly-és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez* «Contribuții la istoria literară a vremurilor lui Thököly și Rákóczi», vol. II, Pesta, Ráth Mór, 1872, in-8°, p. 332—372).

Anonim

276. Cantio Péró lázadásáról, 1735 Szeptember 30
«Cîntec despre răscoala lui Pero, 30 septembrie 1735»

Cronică rimată despre răscoala lui Pero Seghedinaș din județul Aradului în anul 1735.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 743, in-folio, 4 p. Copie din sec. XVIII în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul original e necunoscut.

Ediții : S á n d o r S z i l á g y i, *A Péró-féle mozgalom történetéhez. I. Péró beszédeme* «Despre istoria răscoalei lui Pero. I. Primejdia lui Pero», în *Új Magyar Múzeum* «Noul Muzeu maghiar», Pesta, 1859, IX, 1. p. 181—184 (versiune mai apropiată de manuscrisul de mai sus); M i k l ó s K. P a p p, *Az 1735-i zendülés története* «Istoria răzvrătirii din 1735», Cluj, 1865; K á l m á n T h a l y, *Adalékok a Thökölyés Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. „Péror beszédeme”* «Contribuții la istoria literară a epocii lui Thököly și Rákóczi. „Primejdia lui Pero”», vol. II, Pesta, Ráth Mór, 1872, in-8°, p. 423—432 (versiune mult completată); S á n d o r K o z o c s a, *Rebellis-ének a Péror-lázadásról* «Cîntec revoluționar despre răscoala lui Pero», în *Irodalomtörténeti Közlemények* «Comunicări de istorie literară», Budapesta, 1929, XXXIX, p. 470—472 (versiunea probabil cea mai veche, dar nici aceasta nu e întocmai cu textul manuscrisului de mai sus).

Mihail Tholdalagi, cel Orb

(1688—1738)

277. Diarium
«1714—1730, ianuarie 1734—12 martie 1735»

Informații privind frământările politice din Transilvania dintre anii 1714—1730 și de la 1734 pînă la începutul anului 1735.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Dam. Bánffy, necatal., in-16, <479> f. Original contemporan, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Cuprinde evenimentele din 1714—1729.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Fam. Bánffy, necatal., in-16°, <194> p. Originalul din 1730, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *Az 1730-ik esztendőbeli napjaimnak fojtatásának... rövid lajstroma* <Descrierea pe scurt... a vieții mele în anul 1730>.

Cuprinde evenimentele din anul 1730.

III. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1760, in-8°, 1 vol. Originalul din 1734 — 1735, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Cuprinde întâmplările din ianuarie 1734—12 martie 1735.

Manuscrisul acesta completează pe cele precedente. Nu ni s-au păstrat cele scrise între anii 1731—1733.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Petru Apor (1676—1752)

278. *Metamorphosis Transylvaniae*, az az Erdélynek régi együgyű alázatos idejében való gazdaságából, e mostani kevés, ezifra, felfordult állapotjában koldusságra való változása, Melyen az mint életében sohasem kapott, hanem Erdélynek régi alázatos együgyűségében holtig megmaradott, úgy az következő maradváinak örökös emlékeztetire írt le, hazája felfordult állapotján szánakodó igaz haza-lla és gyűkeres székely Báro Al-Torjai Apor Péter, Végezte pedig el munkáját az 1736 és életének 60-dik esztendejében Alsó-Torjai udvarházánál.

Et haec meminisse juvabit

<*Metamorphosis Transylvaniae*, adică schimbarea Transilvaniei din vremurile vechi și simple în starea de cerșit, pretențioasă și încrezută de acum, descrisă pentru generațiile viitoare spre veșnică aducere aminte de cineva care n-a cerut nimic în viață, ci a rămas pînă la moarte în simplitatea de altădată a Transilvaniei, de un patriot adevărat — căruia i-e milă de stările răsturnate ale patriei sale — și secuii get-beget baron Petru Apor de Turia în anul 1736, în al 60-lea an al vieții, la casa sa din Turia. Et haec meminisse juvabit (cca. 1687—1736)>

Cuprinde descrierea economică, socială și religioasă a Transilvaniei, în epoca trecerii ei de sub suzeranitatea turcească sub cea habsburgică, cca. 1687 pînă la 1736, lăudînd vechile tradiții transilvane față de noile obiceiuri nemțești.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba-Iulia, ms. nr. III. 3, in-folio, 69 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu puține schimbări nel semnate.

Originalul nu se știe unde se află.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Anexa III (Unitarieni), nr. 1048, in-folio, 32 p. Copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *Metamorphosis Transylvaniae, avagy az erdélyi régi szokások és rendtartások, az kik voltak és múltanak, s újak származtanak* <Metamorphosis Transylvaniae, adică vechile obiceiuri și rîndueli ardelenesti așa cum au fost și au trecut și altele noi s-au născut>.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. magh. nr. 10, in-folio, 66 p. + documente. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, la nr. II.

Documentele nu au nici o legătură cu opera lui Apor.

IV. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Alexandru Mike, Egyveleg gyűjtemény <Colecție miscellaneu>, tom. VI (1), in-folio, p. 1—66. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Ca întregire la *Metamorphosis* sînt considerate următoarele două manuscrise ale lui Apor: *Syntagma et syllabus vivorum et mortuorum aetate mea, qui memoriam non fugerunt* și *Syntagma et syllabus mortuorum ante aetatem meam* <1767>, cu caracter mai mult genealogic.

V. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1281, in-4°, 55 p. Copie din anul 1853, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Copia aceasta pare a fi cea mai bună; ea stă la baza ediției de mai jos.

VI. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 161 (8), in-folio, p. 462—473. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, text cu foarte mari lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu oarecare schimbări nefînseminate.

Ediții: G á b o r K a z i n c z y, *Attorjai B. Apor Péter munkái* <Operele baronului Petru Apor de Turia>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, tom. XI, p. 313—443 <Metamorphosis> și p. 444—484 <Adaosuri și însemnări de cronicarul Mihail Cserei — la Metamorphosis>.

279. Synopsis mutationum notabiliorum aetate mea in Transylvania et progressus vitae meae <1676—1748>

Jurnal cu știri din anii 1676—1748. Între altele se arată sfîrșitul domniei lui Mihail Apafi și cucerirea Transilvaniei de către austrieci, cu amănunte asupra răscoalelor de sub conducerea lui Emeric Thököly și a lui Francisc Rákóczi II. Se insistă asupra divergențelor confesionale în Transilvania, care se catoliciza sub austrieci. Detalii asupra prinderii lui Nicolae Mavrocordat de trupele austriece la București, asupra răscoalei lui Pero (1735—1736), precum și asupra mișcării religioase ortodoxe a călugărului Visarion Sarai (1744).

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 214, in-folio, 225 p. Copie din a doua jumătate a sec. XVIII, traducere în limba maghiară de un anonim, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms.: *Az én idömbé és életemre, Erdély országban történt nevezetesebb változásoknak leírása* <Descrierea schimbărilor mai însemnate din Transilvania în timpul vieții mele>.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 236, in-folio, f. 148–246. Miscelaneu, copie din jumătatea a doua a sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Originalul nu se cunoaşte. Copia aceasta, făcută pentru Emeric Mikó, pare a fi cea mai bună.

III. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 18 f. in-folio, <25> p. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XVIII, în limba latină, text cu foarte mari lipsuri la sfîrşit.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Manuscrisul se opreşte la 1703 inclusiv.

Ediţi: G á b o r K a z i n c z y, *Altörjai B. Apór Péter munkái* <Operele baronului Petru Apór de Turia>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, tom. XI, p. 117–312 <Sinopsis>. Cuprinde textul latin. Trad. maghiară, din ms. nr. 214 de mai sus, e inedită.

Ladislau Vass

(1697–1738)

280. *Diarium az az mindennapon lett dolgairól... írott könyve*
<Jurnal, adică carte despre lucrurile întîmplate zilnic (1714–1739)>

Informaţii transilvane, dar şi muntene şi moldovene asupra perioadei de la 1714 la 1739, privind mai ales atitudinea nobilimii împotriva lui Inocenţiu Micu-Clain în dieta de la 1736 şi ştiri în legătură cu Oltenia sub austriece.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1586, in-8° şi in-12°, 3 vol. Originalul din anii 1714–1738, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, continuînd cu descrierea evenimentelor pe tatăl său, George Vass (vezi la acesta). Partea de la 26 septembrie 1738–18 ianuarie 1739 e scrisă de văduva autorului.

Ediţi: G y u l a N a g y, *Czegei Vass László naplói* <Jurnalcele lui Ladislau Vass de Ţaga>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*; vol. XXXV, p. 469–608.

Ştefan Bethlen

(cca. prima jumătate a sec. XVIII — după 1739)

281. *Diarium campestre pro campania A. <1> 738 <et 1739> quo ex parte Transylvania sub commanda serenissimi Principis de Lobkoviz cum hono Deo instituitur*
<22 mai 1738–8 dec. 1739>

Însemnări scurte de jurnal privind campania împotriva turcilor din 1738–1739, cu ştiri transilvane şi bănăţene, dar şi pentru Ţara Românească şi Moldova.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 972, in-12°, 38 f. Originalul de la mijlocul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Manuscrisul e *inedit* și necunoscut istoriografiei transilvane și bănățene.

George Haner

(1672—1740)

282. *Chronicon templi Etselensis sinistro parieti supra sacristium et parochi... scriptum*
<1386—1577>

Cronică scurtă, scrisă pe pereții bisericii din Așel — lângă Mediaș — cuprinzînd știri privitoare la trecutul Transilvaniei din anii 1386—1577 și o știre moldovenească din 1542, în legătura cu apariția lăcustelor în Moldova și în Transilvania.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Fabritius Sammlung, tom. XI, 5. b. J. 2.5. 6, in-8°, <4> p. Miscelaneu, copie din anul 1862, în limba latină, scrisă de mîna lui Carol Fabritius, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Cronica a fost copiată de Fabritius, la anul pomenit, din opera mai mare a lui George Haner, rămasă inedită pînă azi, intitulată: *Nota bene Majus pastoris saxo-transilvani et Aug. conf. invariatae ore et corde addicti in III partes divisum* și anume din tom. II, p. 717—720. G. Haner a fost episcop al bisericii săsești din Transilvania în anii 1736—1740.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Thomas Tartler

(1700—1770)

283. *Diarium seu Ephemerides ab A. M. 1700. Et mibi et posteritati* <1701—1740>

Jurnal cu știri locale brașovene, privitoare la romîni și la sași, cărora li se adaugă o serie de informații în legătură cu luptele curuților lui Francisc Rákóczi II și apoi consolidarea puterii austriece în Transilvania, cu repercusiuni și asupra Țării Românești și a Moldovei. Se mai notează încercările de catolicizare a romînilor din Șcheii Brașovului de către episcopul Inocențiu Micu-Clain (1732—1733) și cearta „vamală” între Țara Românească și Transilvania. Mențiuni despre „Popa Petru din Șchei” care a inventat o tipografie etc.

I. Arh. Stat., Braşov., ms. Honterus, necatal., in-8°, 34 f. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text cu lipsuri mari.

Titlul în ms. : *Diarium a Thoma Tartlero consignatum*, cu evenimentele numai din anii 1716—1733.

Copia e deteriorată de umezeală, textul e greu de citit şi cu numeroase lipsuri.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, nr. 270 (după *Quellen*, VII, p. LXI), in-8°. Originalul probabil din sec. XVIII, în limba germană, puţin şi în limba latină, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice şi latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 106 (după *Quellen*, VII, p. LX LXII), in-4°. Copie de pe la sfîrşitul sec. XVIII, în limba germană, puţin şi în limba latină, scrisă de mîna lui Mihail Enyeter, cu litere neo-gotice şi latine, text cu lipsuri.

Titlul în ms. : *Diarium rerum memorabilium Barcensium ab anno 1716 ad annum 1750*.

Evenimentele nu încep cu 1716 şi nu se termină cu 1750, cum se spune în titlu, manuscrisul azi nefiind complet. Această copie, împreună cu originalul, stau la baza tipăriturii lui Gross din *Quellen* (vezi la ediţii). Lipsurile de la începutul manuscrisului au fost completate de Trausch după manuscrisul lui L. I. Marienburg, aflător la Biblioteca Naţională Széchenyi din Budapesta, în care sfîrşitul se termină tot cu 1740 şi deci nu merge pînă la 1750, dată pe care o admite însă şi Benkő (*Transilvania*, II, p. 428), sau cum susţin alţii : jurnalul s-ar fi extins chiar pînă la 1761. Unele adaosuri scurte la acest jurnal, publicate de Julius Gross tot în *Quellen* cu titlul : *Zusätze zu Thomas Tartlers Diarium <1717—1749>*, pledează tot pentru un jurnal, care a depăşit în textul lui integral anul 1740.

Ediţii : Julius Gross, *Diarium des Thomas Tartler <1701—1740>*, în *Quellen*, 1918, VII, p. 103—242, cu un studiu introductiv, p. LX-LXII. Asupra valorii originalului şi a copiei mai noi, de pe un alt original, a se vedea cele spuse de Gross în studiul introductiv. În textul acestui jurnal se pomenesc des un jurnal al lui Rhein, care azi nu mai există, dar al cărui conţinut măcar fragmentar s-a păstrat aci la Tartler.

284. *Collectanea zu einer Particulär-Historie von Cronstadt aus unterschiedlichen Documenten zusammengebracht von Thomas Tartler Anno 1741, Fortgesetzt und vermehrt mit einem zweiten Bande von Joseph Franz Trausch <—1827>*

Compilaţie de ştiri din cronici şi din alte izvoare privitoare la trecutul oraşului Braşov, la trecutul Transilvaniei, Moldovei şi al Ţării Româneşti, pînă la 1741 şi cu continuarea lui I. F. Trausch pînă la 1827. Informaţiile nu sînt totdeauna strict cronologice.

I. Arh. Stat., Braşov, Bibl. Inv. nr. 960, in-4°, 3 vol. XII + 656 p. (I); 859 p. (II); 154 p. (III), ultimul volum cuprinzînd indicele de nume. Copie din anul 1886, în limba germană, scrisă de mîna lui Andrei Gutsch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*.

**285. Tartlauer Chronica oder Historie von dem königlichen Markt Tartlau
in dem Burzenländischen Distrikte <997 1754>**

Cronică privind trecutul comunei Prejmer (Tartlau) din Țara Bîrsei, din anii 997—1754, dar mai ales în anii 1278—1754, între care multe informații despre domnii Moldovei și ai Țării Românești, în legătură cu istoricul comunei, ca de ex.: la 1342 e amintit voievodul Moldovei, la 1600 Mihai Viteazul, la 1602 Radu Șerban etc. și acțiunile săvârșite de ei. Partea „istorică” e partea a III-a din cronică. Partea I cuprinde: „Der Anfang, Erbauung und Wachstum”; Partea a II-a: „Der Grund, Situation und Hatert”.

I. Arh. Stat., Brașov, Inv. nr. 1428, in-8°, 99 p. Copie din anul 1796, în limba germană, scrisă de mîna lui Mihail Kauffmes, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *Tartelauer Chronica oder Historie von dem königlichen Marckt Tartlau in dem Burzenländischen Distrikte, aus wahrhaften Schriften kürzlich verfasst von Thomas Tartlero, Past. Tarteloviens, in An<n>o 1755. Geschrieben von Michael Kauffmes in Jahr Anno 1796 <997 1754>*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Friedrich Philippi, nr. III (după *Quellen*, IV, p. XLVIII), in-4°. Miscelaneu, copie din sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Acest manuscris a ajuns în colecția Philippi prin donația fostului rector al liceului Honterus și preot în Prejmer, Iosif Christian Fabritius.

III. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, IV, p. XLVII), in-folio, p. 845—895. Miscelaneu, copie din sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu adaosuri de Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu adaosurile lui Trausch privitoare la anii 1699, 1704—1706 și 1822.

Manuscrisul pare a fi o copie de pe originalul din 1755, așa cum o altă copie de pe original e și exemplarul găsit la Arhivele Statului din Brașov, pomenit mai sus la I.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 42. b. (după *Quellen*, IV, p. XLII), in-4, p. 289 sqq. Miscelaneu, copie din sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Ediții: Manuscrisul în cea mai mare parte e *inedit*. Extrase, privind trecutul comunei Prejmer, a Țării Bîrsei, a Transilvaniei, Moldovei și a Țării Românești din anii 1278—1754, se află tipărite de Friedrich Stenner, cu titlul: *Auszug aus der „Tartlauer Chronik” von Thomas Tartler, mit Nachträgen von Jos. Trausch, in Quellen*, IV, p. 65—73, însoțite de un studiu introductiv al lui Julius Gross, p. XLIV—XLVIII. Extrasele s-au selecționat lăsîndu-se la o parte știrile mai vechi: 997 1278, care se află și în alte cronici, și în general s-au înlăturat știrile din cronicarii precedenți, cunoscuți.

Spicuiri și traduceri în limba română cu titlul: *Cronica comunei Prejmer după un manuscris al pastorului Thomas Tartler din Prejmer de la anul 1750 și continuat de alți pastori*

evangelicii <ptnă la 1849>, cu însemnări și note de preotul I o a n L u d u, din Prejmer, în *Țara Btrsei*, Brașov, 1930, an. II, p. 444–448; 1932, an IV, p. 52–59, 526–532; 1933, an. V, p. 523–526; 1934, an. VI, p. 457–461; 1935, an. VII, p. 476–481; 1936, an. VIII, p. 256–262, 328–338.

Radu Tempea

(1691–1742)

286. Istoria sfintei beserecei a Șcheilor Brașovului

<Cronica, 1392–1742>

Avînd în frunte cronica protopopului Vasilie din Brașov, cu neînsemnate modificări — care conține știri locale brașovene de la anii 1392 pînă la 1633 —, Radu Tempea o *continuă* pe aceasta pînă la 1742, cu știri locale privitoare mai ales la problema unirii religioase din 1700, la „Istoria Vlădicăi Atanasie”, la „relațiile brașovenilor cu Constantin Brîncoveanu după primirea unirii”, apoi activitatea de convertire religioasă a episcopilor Patachi și Inocențiu Micu-Clain și atitudinea plină de curaj a protopopilor romîni față de magistratul săsesc local.

I. Arh. Bis. sf. Nicolae, Brașov, ms. necatal., in-8, 100 f. Originalul din cca. 1716–1742, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text cu mici lipsuri.

Titlul în ms.: *Istoria sfintei beserecei a Șcheilor Brașovului. Anul 1392 (6900) au venit bolgarii într-acesta loc, care să zice Bolgarsec.*

Manuscrisul are mai multe lipsuri: f. 13–21, 53, 79–80 și la urmă, după f. 100, mai multe foi rupte. În față se află două foi nenumerate, cu însemnări istorice de după 1742, dar și iscălitura autografă a autorului cronicii. În text sînt intercalate alte două foi, de alt format, cu documente.

Ediții: Sterie Stinghe, *Istoria beserecei Șcheilor Brașovului (Manuscript de la Radu Tempea)*, Brașov, Tip. Ciurcu et Comp, 1899, in-8°, VI+219 + 7 p.; I. Lupaș *Cronicari și istorici*, p. 40–60. Sînt reproduse numai unele părți.

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, vol. III-1, p. 160–163; Cădăd C. Mușlea, *O dinastie de preoți și protopopi: Radu Tempea, șase generații din aceeași familie*, Brașov, „Astra”, 1939, in-8, 119 p., cu o biografie și aprecieri asupra cronicii; I. Crăciun, *Cronicele romînști*, p. 8–9.

Mihail Teleki-Nepotul

(cca. sfîrșitul sec. XVII–1745)

287. *Diarium comitis Michaelis Teleki de actis Comitiorum Cibiniensium anni 1741 et itinerationibus deputatorum S. S. et O. O. Transylvaniae Viennam missorum*

<febr. 1741–21 august 1742>

Jurnal cu informații mai ales asupra legăturilor Transilvaniei cu Austria în anii 1741–1742.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. maior, tom. XXV, A. 25, in-folio, 583 p. Originalul din anii 1741—1742, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *Diarium*.

Cu tot titlul latinesc, jurnalul e scris în limba maghiară. Anexa jurnalului o formează documentele, în limba latină, cu informații asupra aceluiași eveniment, scrise de mai multe mîini; nu sînt toate paginate.

II. Acad. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Samuil Kemény, Chartophylaceum Transylvanicum, Tom. IX (34), in-folio, p. 447—518. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text fără documente la sfîrșit.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Și aci textul jurnalului e în limba maghiară. Paginile sînt puține din lipsa documentelor de la sfîrșit. Textul jurnalului e întreg. Autorul e *nepotul* cancelarului Mihail Teleki.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Christel Königes și alții

(cca. a doua jumătate a sec. XVII—1746)

288. *Annales Czeidinenses* <1576—1746 (—1840)>

Anale cu informații locale din Codlea, 1576—1746, și cu continuări pînă la 1840, avînd și oarecare informații ce trec peste interesul local. Între acestea : menționarea mai multor bresle, în comuna Codlea, la 1597, aprovizionarea armatei austriece de către codleni la 1732 ; intrarea trupelor imperiale prin pasurile Brețcu și Buzău în Moldova și Țara Romînească în 1737 ; la 1788 intrarea altor trupe imperiale în Țara Romînească ; grănicerii romîni din districtul Bistriței se disting în luptele contra turcilor (1789). Se notează bătăliile de la Focșani și Martinești și apoi la Vădeni în Țara Romînească (1789) ; în iunie 1800 se menționează trecerea lui Mihail Suțu al Țării Rominești, cu familia, prin Codlea spre Sighișoara, refugiindu-se dinaintea atacurilor lui Pazvantoglu, iar în septembrie 1806 sosește la Codlea Constantin Ipsilanti, cu familia, trecînd prin Bistrița și Bucovina, în Rusia.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. fără indicarea numărului (după *Quellen*, V, p. LIV), in-4°. Originalul contemporan, în limba germană, scris de mîinile mai multor autori, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul e legat în carton, cu cotorul din piele, pe copertă cineva, cu un scris din sec. XIX, probabil Iosif Dück, a pus acest titlu : „Historische Notizen und dgl. von 1495”, iar de altă mînă în continuare : „angefangen bis in die Gegenwart, genannt Gedenkbuch”. Cronica propriu-zisă începe însă la p. 1 cu titlul de mai sus, scris de cineva mai tîrziu : *Annales Czei-*

dinenses, cuprinzând anii 1576–1746, aceasta fiind opera lui C. Königes; de la 1747–1751 e continuată de un Anonim; apoi urmează un gol, iar de la 1768–1840 e scrisă consecutiv de preoții mai însemnați ai Codlei, menționați cu numele, în total șapte. Există o continuare și după 1840–1904, când s-a început un nou „Gedenkbuch”. De pe la sfârșitul sec. XVII și până la capăt însemnările au valoarea unor evenimente văzute și trăite de martori oculari. În fruntea analelor se află o listă a preoților sași ai Codlei, începând cu anul 1495 — când însemnarea e în limba latină — și continuă până la anul 1900 inclusiv, până la preotul contemporan al ultimelor însemnări.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, V, LIV), in-folio, p. 897–943. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *Zeidner Annalen von 1596–1821*, fiind vorba deci numai despre evenimentele din anii 1596–1821.

Ediții : J u l i u s G r o s s , în extrase alese cu titlul : *Auszug aus „Annales Czeidinenses” <1597–1840>*, în *Quellen*, vol. V, p. 382–416, cu un studiu introductiv, p. LIV–LXV. Are la bază manuscrisul original. Trebuie reținut că aceste „Anale din Codlea” stau la baza cronicilor lui George Draudt (vezi acolo) și Iosif Dück, ale cărui *Zeidner Denkwürdigkeiten* — tipărite în extras în *Quellen*, vol. IV, p. 293–341, cu un studiu introductiv, p. LXXVIII–LXXIX — nu le-am prelucrat, fiindcă nu au menționat depozitul de *manuscrise* în care au fost găsite, ci s-au tipărit în *Quellen*, IV, de-a dreptul după *tipăritura* lui Dück din 1877. Dar atât la Draudt, cât și la Dück, „Analele din Codlea” sînt numai în text prescurtat, cu limba modernizată și chiar cu greșeli. În tipăritura lui Iulius Gross se află numai părțile care lipsesc la cei doi cronicari pomeniți, au fost prescurtate, sau li s-a schimbat sensul. Deosebirile între textul original și cel din Draudt sau Dück se arată și în note.

Martin Schmeitzel

(1679–1747)

289. Entwurf derer vornehmsten Begebenheiten die sich in Siebenbürgen vom Jahr 1700 bis 1746 zugetragen haben

Cronică a evenimentelor din anii 1700–1746, cu știri mai mult săsești din această epocă de trecere a Transilvaniei sub stăpînirea habsburgică.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 5, în G. I. Haner, *Sylloge historico-politica sive scriptorum historiam Hungariae et Transilvaniae civilem tractantiam collectio*, tom. I.2, în-8°, 305 p. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, în parte și în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere neo-gotice și latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 79, în-4°, 348 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *Entwurf derer vornehmsten Begebenheiten die sich in Siebenbürgen vom 1700 bis 1747 zugetragen haben einigen Landsleuten mitgetheilet zu Halle 1746.*

La urmă sînt documente contemporane în limba latină.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B.3. vol. CXXVIII.10, in-8, p. 516-687. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *Auszug aus... M. Schmeitzels Entwurf der vornehmsten Begebenheiten des Fürstentums Siebenbürgen von anno 1700 bis 1746 und folgende (1700—1768).*

În acest manuscris e vorba numai despre extrase, iar completările pînă la 1768 sînt făcute de alții, Schmeitzel nemaifiind în viață (mort 1747).

IV. Bibl. „St. Gheorghiu”, Sibiu, ms. dulap 3, necatal., in-8°, 485 p. Copie din anul 1752, în limba germană, scrisă de mîna lui Joh. Andr. Leonhardt din Sibiu, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

I. A. Leonhardt din Sibiu, care a putut fi un student sas la cursurile lui Schmeitzel la Universitatea din Halle, și-a adus probabil notițele sale acasă în Transilvania, iar aici, prin ce împrejurări nu se știe, au trecut în mîna unui român, care a dăruit apoi manuscrisul Bibliotecii „Astra” din Sibiu.

V. Bibl. „St. Gheorghiu”, Sibiu, ms. dulap 3, necatal. in-8°, 366 p. Copie din anul 1746, în limba germană, scrisă de mîna lui Daniel de Seeberg, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. II, cu oarecare adaosuri : *Entwurf derer vornehmsten Begebenheiten die sich im Fürstenthum Siebenbürgen von Anno 1700 bis Anno 1746 incl. zugetragen haben, einigen Landsleuten mitgetheilet zu Halle in 1746.*

Și aici există la sfîrșit documente contemporane în limba latină. Copistul de mai sus ar putea fi și el un student la cursurile universitare ale lui Schmeitzel.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Laurențiu Veidenfelder

(1693—1755)

290. *Historlea narratio quorundam gestorum Sigismundi Báthori fatalis olim Transylvaniae principis auctore Boltinio (quod ex stylo harlolandum) exscripta ex schedis vetustis, Opera et manu (quod ad maximam partem) Laurentii Veidenfelderii ecclesiae Michaelis Montanae Deo propitio pastoris. Anno reparationis salutis 1747 mense Julio <1594>*

Știri în legătură cu înjgheizarea Ligii sfinte de Sigismund Báthori împotriva turcilor la 1594, în care au intrat și voievozii Moldovei și Țării Românești.

I. Bibl. Bolyai (Col. Ref.), Tîrgu-Mureș, ms. nr. 85, in-8, 255 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*. Manuscrisul e trecut în registrul bibliotecii la *Boitinus*, pe cînd manuscrisul următor de la Telekianum e pus la Veidenfelder.

II. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 89, in-folio, <140> p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Andrei Bogner

(1678—1749)

291. <Chronik, 1557 1699>

Scurte știri familiale și locale brașovene și privitoare la Țara Bîrsei, dar unele și pentru trecutul Transilvaniei și al Țării Românești : mai ales pentru vremurile lui Sigismund Báthori, Mihai Viteazul și Radu Șerban în 1602 și victoria acestuia asupra lui Gabriel Báthori în 1611 lîngă Braşov.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, Fol. 38 (după *Quellen*, V, p. XXVII), in-folio, p. 627 sqq. Miscelaneu, copie probabil de la începutul sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*.

Originalul e pierdut ; există numai această singură copie.

Ediții : Julius Gross, *Annotata ex manuscripto Andreae Bogner, pastoris Mariae-burgensis <1557—1699>*, în *Quellen*, 1909, vol. V, p. 134 136, cu o notă introductivă asupra manuscrisului, p. XXVII.

Anonim

292. <Sächsische Chronik des XVIII-ten Jahrhunderts, 1701—1750>

Cuprinde evenimente privitoare la Transilvania de la 1701 pînă la mișcarea de răzvrătire a lui Visarion Sarai de pe la mijlocul veacului al XVIII-lea.

I. Bibl. Bis. Evang., Mediaş, ms. necatal., in-8°, p. 211—311. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîinile a cel puțin doi copişti anonimi, avînd note marginale de altă mîină, cu litere neo-gotice, text complet,

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului.

Ediții : Manuscrisul e *inedit* și pe cît știm necunoscut.

Caterina Bethlen

(1700—1759)

293. **Gróf Bethlen Kata életének rövid leírása melyet leírt tulajdon maga kezével**
 <Viața pe scurt a contesei Caterina Bethlen, scrisă de ea însăși (1700—1751)>

Informații pentru Transilvania din anii 1700—1751, privitoare în special la silniciile catolice introduse de noii ocupanți austrieci ai Transilvaniei împotriva necatolicilor și împotriva familiei autoarei.

I. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 643, in-8°, 185 p. Copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text fragmentar.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, conținând numai partea întâi a autobiografiei.

Ediții : Prima ediție, *Életének maga által való rövid leírása* <Viața pe scurt scrisă de ea însăși>, Cluj, Tip. Páldi, 1762 ; *M i k l ó s K. P a p p*, *Gróf bethleni Bethlen Kata életének maga által való leírása. Az eredeti kiadás után újra kiadta... Új Kiadás* <Viața contesei Caterina Bethlen de Beclean scrisă de ea însăși. Publicată din nou, după ediția originală de... Ed.nouă>, Cluj, Stein János, 1892, in-8°, 248 p. ; *L a j o s K a r d o s S z á d e c z k i*, *Széki gróf Teleki József özvegye, bethleni Bethlen Kata grófnő írásai és levelezése, 1700—1759. Kisérő szóval ellátta...* <Operele și corespondența vād. lui Iosif Teleki de Sic, contesa Caterina Bethlen de Beclean, 1700—1759. Cu o introducere de...>, Budapesta, Grill testvérek, 1922—1923, in-8°, 2 vol. III - 644 p. (I—II) ; *T. K o h l*, *Bethlen Kata önéletrésának első kiadása* <Ediția primă a autobiografiei Caterinei Bethlen>, în *Irodalomtörténeti Közlemények* <Comunicări de istorie literară>, Budapesta, 1960, LXIV, p. 70.

Anonim

294. **De principibus et statu publico <1542—1755>**

Compilație cu însemnări cronicărești privind trecutul Transilvaniei pentru anii 1542—1755, pînă la vremurile Mariei Tereza, și luptele religioase din acest timp.

I. Arh. Stat., Năsăud, ms. fond Marțian, B. CXLI, in-folio, 230 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Manuscrisul e *inedit* și necunoscut.

Mihail Binder

(cca. prima jumătate a sec. XVIII — după 1758)

295. *Handschriftliche Aufzeichnungen des Filzmachers Michael Binder zur Geschichte der Stadt Schäßburg v. 1758 f.*

Însemnări cu știri locale, mai ales săsești, sighișorene, din anii 1758 și următorii, făcute de un muncitor pîslar.

I. Bibl. Raion. Sighișoara, ms. necatal., in-4°. Originalul din sec. XVIII, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Manuscrisul provine de la Biblioteca fostului liceu „Teutsch” din același oraș.

Ediții: Manuscrisul e *inedit* și necunoscut.

Iosif Hermányi (Dienes)

(1699—1763)

296. *Continuatioja Bethlen Farkas históriájára, 1601—1660 incl*
 <Continuarea la istoria lui Wolfgang Bethlen, 1601—1660 inclusiv>.

O completare la „istoria” lui Wolfgang Bethlen, în limba maghiară însă, cu povestirea unor întîmplări în stil anecdotic de la 1601—1609 —după Bethlen —, iar apoi, pînă la 1660, independent de el.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XVII, A. 17 (2), in-4°, 86 p. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, de pe o copie după originalul aparținător lui Iosif Benkő, text probabil complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Iosif Hermányi alături de Samuil Barabás și de Ștefan Kovács (Bagosi) sînt traducătorii în limba maghiară ai operei latine a lui Wolfgang Bethlen.

II. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 161 (9), in-folio, p. 474—501. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba maghiară, text probabil complet.

Titlul în ms.: *Toldalék Bethlen Farkas históriájához* <Adaosuri la istoria lui Wolfgang Bethlen (1629—1690)>.

Aci adaosurile încep abia la 1629, vremurile Ecaterinei de Brandenburg, și merg pînă la 1690 inclusiv. Sînt adnotări și pentru anii mai vechi ai operei lui Wolfgang Bethlen.

Ediții: Manuscrisul e *inedit* și necunoscut bibliografiilor lui Szinnyei, Kosáry și Trausch.

297. Nagyenyedi Democritus

<Democritul de la Aiud (prima jumătate a sec. XVIII)>

Conține informații privind viața socială și culturală a Transilvaniei din prima jumătate a sec. XVIII, sub formă de anecdote. În 339 descrieri anecdotice e înfățișată viața clasei suprapuse (principi, nobilime, clerul înalt), a orașenimii (meșteșugari, negustori) și în multe cazuri a țărănimii iobage.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 336, in-4°, 296 p. Copie din 1845, în limba maghiară, scrisă de mîna lui George Ercsei, text complet.

Titlul în ms. : *Nagyenyedi siró Heraclitus és hol mosolygó s hol kaczagó Democritus* <Heraclitul care plînge și Democritul care uneori zîmbește, alteori rîde, de la Aiud>. Numele autorului lipsește.

Copia aceasta stă la baza ediției ce urmează, din care lipsesc însă unele părți. Originalul, scris în anii 1759—1762, a dispărut pe la 1778.

Ediții : L a j o s G y ö r g y, cu *titlul copiei de mai sus*, Cluj, Minerva, 1943, in-8°, vol. 1—2; 182 p. (1); 196 p. (2); la început are o introducere asupra manuscrisului și a valorii lui.

Martin Felmer

(1720—1767)

298. Kurtgefasste historische Nachricht von der Wallachischen Völkerschaft überhaupt und denjenigen insonderheit die heut zu Tage in dem kayserl. — königl. Erbfürstenthum Siebenbürgen anzutreffen ist

Scurtă cronică despre originea și numărul mare al poporului român din Transilvania și despre romîni în general. Basarab cel Bătrîn e menționat la 1320. Despre Moldova se spune foarte puțin. Mai dezvoltată e chestiunea unirii religioase a unei părți a romînilor din Transilvania cu biserica Romei la 1700.

I. Arh. Stat. Sibiu, ms. Varia, II. 225, in-4°, p. 455—491. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A.4. vol. L. a. 2, in-4, p. 391—437. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Această lucrare a lui Felmer, deși cu destule greșeli și inegalități, a circulat în multe copii.

III. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 4, vol. L. b.2., în -4 , <50> p. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Autorul a scris și alte lucrări privitoare la trecutul poporului român, rămase în manuscris, nedescoperite, care sînt însă menționate în Trausch : *Schriftsteller-Lexikon*, I, p. 297—301.

IV. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, Verschiedene Manuscripte, P. 9. II.2, în-8 , 1b p. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Aci lipsește numele autorului.

Ediții : Martin Felmer, cu titlul *de mai sus*, în *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, N. F. VII, Sibiu, 1870, p. 414—428.

George Matthiae

(1719—1768)

299. Historische Notizen <1685—1705>

Însemnări locale brașovene, dar unele privind și trecutul Transilvaniei de la sfîrșitul sec. XVII și începutul sec. XVIII : apariția Diplomei Leopoldine la 1691 și mai multe atacuri ale curuților lui Francisc Rákóczi II în Țara Birsei, în 1704.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 105 (după *Quellen*, VI, p. XXV), în-4°, p. 462 sqq. Miscelaneu, originalul contemporan, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Julius Gross, cu titlul *de mai sus*, dar numai extrase, în *Quellen*, 1915, vol. VI, p. 295—296, cu o notă introductivă, p. XXV.

Anonim

300. Plîngerea sîntei mănăstiri a Silvașului din eparhia Hațegului din Prislop
<Cronica rimată de la Prislop, cca. 1400—1762>

Știrile încep cu Nicodim, fondatorul mănăstirii Prislopului, trec la vremurile lui Mihai Viteazul, apoi la Zamfira lui Moise Vodă din Țara Romînească, care a refăcut mănăstirea „la 1520” și cronicarul înșiră

(plînge) în cele din urmă prigonirile îndreptate împotriva Prislopului, după „Unire”, de episcopii Atanasie, Patachi, Inochentie Micu-Clain și mai ales de Petru Pavel Aron, în timpul căruia s-a distrus mănăstirea, la 1762.

I. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 415, in-8°, 24 f. Copie din a doua jumătate a sec. XVIII. În limba română, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Incipit :

„Ia aminte ceriule și voiu grăi
Plîngînd cu amar mă voiu tîngui...”

Finit :

„... Și de sfinții părinți afurisit
Cela ce m-au pustit,
Partea cu dreptii să nu-i fie,
La cereasca împărăție!”

Manuscrisul mai cuprinde, între f. 27 și 34, o copie a aceleiași cronici scrisă de Al. Papiu-Ilarian, cu îndreptări în text și cu lipsuri la sfîrșit. Ms. a aparținut lui Papiu-Ilarian.

II. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 1359, in-8°, f. 121—133 v. Miscelaneu, copie din anul 1824, în limba română, scrisă de mîna lui erei David protopop, cu litere chirilice, text cu lipsuri mici.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Incipit :

„Ia aminte ceriule și voiu grăi
Plîngîndu cu amar mă voiu tîngui,
Auzi-mi pămîntule, cuvintele
Și să-m cuprinzi lacrimile...”

Finit :

„Partea lui cu dreptii să nu fie
La cereasca împărăție”.

Manuscrisul provine de la prof. I. Crețu.

III. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 4400, in-8°, f. 117—119 v. Copie din anul 1834 în limba română, scrisă la mănăstirea Sinaia de mîna unui copist al cărui nume se află în criptogramă, cu litere chirilice, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms. : *lipsește*, manuscrisul fiind acefal.

Incipit :

„Ca de tot să-l prăpădească
Prin Ardeal să nu să mai pomenească.
Monastirile cele de piatră le-au surpat,
Schiturilor de lemn foc le-au dat...”

Finit :

Partea lui cu dreptii să nu fie
La cereasca împărăție
Mută să fie gura păgînilor
În viața ce va să fie, amin!”

Manuscrisul mai cuprinde documente și însemnări diverse. A aparținut mitropolitului Iosif Naniescu; provine de la Administrația Casei Bisericii (1915).

IV. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 4831, in-8°, 20 f. Copie de pe la sfârșitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba română, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Incipit :

„Ia aminte ceriule și voi grăi
plângînd, cu amar mă voi tîngu...”

Finit :

„... Mută să fie gura păgînilor
În viața ce va să fie, amin !”

Manuscrisul a aparținut bibliotecii lui Ștefan Sîhleanu.

V. Arh. Stat., Brașov, ms. nr. A.b. VII. 1. (1), in-8°, p. 1—44. Miscelaneu, copie din 1867, în limba română, scrisă de mîna schimonahului Theodosie de la Chela pe Teleajen, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu adaosul : *Alecdutită prin stihuri <1>867 August 29 s-au pre-scris de shimonacul Theodosie din s<t>ntul schit Cheia pe Teleajen.*

Ediții : C e s a r B o l l i a c, în *Buciumul*, București, 1863, I, nr. 3, p. 11—12, 16, 19—20, după un manuscris asupra provenienței căruia nu spune nimic ; G h e n a d i e E n ă c e a n u, în *Bis. Ort. Rom.*, 1878, mai IV, nr. 8, p. 496—507, după un manuscris găsit la mănăstirea Căldărușani, care diferă puțin de cel al lui Bolliac ; din acesta, reproduceri ulterioare în *Telegraful Romîn*, Sibiu, 1898, nr. 24 și urm., *Foaia Diecezană*, Caransebeș, 1898, nr. 13 și urm. ; I a c o b R a d u, în *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, Tip. Gutenberg, 1913, p. 351—367 ; I. L u p a ș, *Cronici și istorii*, p. 61—81.

Studii : I. C r ă c i u n, *Cronicele romînești*, p. 12—13.

Petru Bod

(1712—1769)

301. *Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia... <—1764>*

Istoria romînilor din Transilvania, în două părți, cuprinzînd în partea I : știri privitoare la trecutul și obiceiurile romînilor din Transilvania în general ; 1. Originea, 2. Religia, 3. Episcopii, 4. Mănăstirile, 5. Bisericele și îndeplinirea ritului religios, 6. Sărbătorile, 7. Posturile, 8. Nunțile, 9. Botezul, 10. Cuminecătura, 11. Pocăința, 12. Înმormîntările, 13. Pomenile ; partea a II-a : istoria unirii religioase a romînilor din Transilvania ; 1. cu reformatii sub Principi, 2. cu catolicii, începînd cu an. 1431—1764, 3. sub Carol IV, 4. sub Maria Tereza, 5. Răscoala romînilor sub conducerea călugărului Sofronie, 6. despre comisia de reprimare condusă de generalul Buccow, pînă la moartea acestuia, 1764.

I. Acad. R.P.R., ms. latine, nr. 10, in-folio, 79 f. Copie de pe la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms. : *ca mai jos*, la nr. III, dar numai cel latinesc.

Evenimentele sînt povestite numai pînă la 1761, pînă la mișcarea călugărului Sofronie inclusiv.

II. Acad. R.P.R., ms. latine, nr. 87, in-4, 285 foi. Copie din a doua jumătate a sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai jos*, la nr. III, tot numai cel latinesc.

La început se află o pagină scrisă de mîna lui Gheorghe Barițiu, în care se arată importanța acestei „Istории a romînilor din Transilvania” și amănunte asupra copiei făcută „la rugarea mea” la Cluj după un exemplar al comitelui Emeric Mikó de la Muzeul Ardelean (nr. VII, mai jos), copie revăzută și corectată de prof. Grigorie Silași. La sfîrșit datarea și inițialele lui Barițiu : „Sibiu 6 18 dec. 1887. G.B.”.

III. Arh. Muz. Raion. Arad, ms. nr. 463, in-8°, 558 p. + o listă de documente. Copie litografică din anul 1890, în limba latină, scrisă de mîna mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia in qua populi valachici in Transylvania status civilis et ecclesiasticus, profani item, ac sacri ritus; praecipue vero Unionis cum romano-catholicis — inde ab anno 1698 adtentatae et ad praesens usque tempus magni nisus — variis modis procuratae. Momenta enarrantur ac exhibentur. Istoria romînilor din Transilvania și părțile anecse, scrisă de Petru Bod la anul 1764. <Copiă făcută de pe manuscriptul aflător în Biblioteca Museului din Cluș>. 1890.*

Manuscrisul e la fel cu celelalte manuscrise litografiate, de mai jos, nu are însă tablă de materii.

IV. Bibl. Episc. Ort. Arad, ms. necatal., in-8, 558 p. + o listă de documente. Copie litografică din anul 1890, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia in qua populi valachici in Transylvania status civilis et ecclesiasticus, profani item, ac sacri ritus... Istoria romînilor din Transilvania și părțile anecse, scrisă de Petru Bod la anul 1764. <Copiă făcută de pe manuscrisul aflător în Biblioteca Museului din Cluș>. 1890.*

Acest manuscris litografiat, care, după cele spuse în prefața romînească, s-a multiplicat în 25 exemplare, are și foaie de titlu specială în limba romînă, așa cum am reprodus-o mai sus. Manuscrisul a aparținut lui G. Ciuhandu — care i-a întocmit și o tablă de materii — apoi Episcopiei Ortodoxe din Arad.

V. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Anexa III (Unitarieni), nr. 495, in-4°, 603 p. Copie în sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia, in qua populi valachici in Transylvania status civilis et ecclesiasticus, profani item ac sacri ritus, praecipue vero Unionis cum romano-catholicis — inde ab anno 1698 adtentatae et ad praesens usque tempus magni nisus — variis modis procuratae, momenta enarrantur ac exhibentur. Liber primus : De Valachorum in Transylvania statu, modernisque ritibus, praecipue religionis; Liber secundus : Complectitur historiam unionis Valachorum cum aliis in Transylvania religionibus. Lib. I, p. 1—120, Lib. II, p. 121—603.*

VI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, fond Blaj, ms. latine nr. 23, in-8° mare, 558 p. + listă de documente. Copie litografică din anul 1890, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, la nr. III, cu completarea numelui autorului : *Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia in qua populi Valachici in Transylvania status civilis et*

ecclesiasticus, profani item, ac sacri ritus; praecipue vero Unionis cum romano-catholicis inde ab anno 1698 adtentatae et ad praesens usque tempus magno nisu, variis modis procuratae, momenta enarrantur ac exhibentur. Auctore Petro Bod de Felső-Tsernaton verbi d. ministro. Istoria românilor din Transilvania și părțile anecse scrisă de Petru Bod la anul 1764. <Copie făcută de pe manuscrisul aflat în Biblioteca Muzeului din Cluș, 1890>, adică de pe cel următor.

La acest manuscris există două fol de titlu și două prefețe: în limba latină și în limba română, în frunte fiind cele în *limba română*. Manuscrisul a aparținut lui Augustin Bunea. Pe foaia de titlu romnesc, în subsol, se află o notă, în limba română, în legătură cu litograficrea manuscrisului.

VII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 569, in-4°, 561 p. (și indice). Copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus* la nr. V, fără adaosul *Liber primus etc.*

VIII. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 586, in-4°, 142 p. Copie din 1845, în limba maghiară, scrisă de mîna lui G. Ercsey, text în extras.

Titlul în ms.: *Az Erdélyi oláhok uniáltatásokról való rövid história* <Istorie scurtă despre „unirea” românilor din Transilvania (1700—1745).

E un extras în limba maghiară din lucrarea în limba latină de mai sus.

IX. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eugen Friedenfels Sammlung, F. F. 4, in-4°, 530 p. Copie din sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus* la nr. V și VII, după cea din urmă făcîndu-se probabil copia aceasta.

Ediții: Manuscrisul, important pentru trecutul poporului român din Transilvania, e *inedit*. Lib. I, cu originea și obiceiurile românilor din Ardeal, p. 1—115; Lib. II, cu istoria unirii religioase, p. 117—557 (după ms. nr. VII de mai sus) + indicele.

302. Némelly Erdélybe történt dolgok 1676 esztendőől fogva való feljegyzetése (1718-19)

<Însemnări despre întîmplări din Transilvania de la anul 1676 pînă la 1718>.

Însemnări răzlețe despre întîmplări din anii 1676—1718, vremurile lui Mihail Apafi, pătrunderea imperialilor austrieci în Transilvania și puține știri în legătură cu „unirea” religioasă a unei părți a romînilor din Ardeal.

I. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 859, in-8°, f. 85—97. Mîscelancu, originalul din sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Manuscrisul e *inedit* și necunoscut.

303. Narratio de vita Petri Bod ab ipsomet instituta <1712—1767>

Autobiografie cuprinzînd oarecare date asupra vieții sociale, religioase și culturale din Transilvania anilor 1712—1767, pe lîngă date strict familiale.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 634, in-8°, 102 p. Originalul, în limba latină și maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *Petri Bod de Felső-Tsernáton, vitae propriae descriptio.*

Ediții: E l e m é r J a n c s ó, *Felsőcsernátoni Bod Péter önéletrása* <Autobiografia lui Petru Bod din Cernatu de Sus, 1712—1767>, Cluj, Minerva, 1940, in-12°, p.79—149, cu un studiu introductiv, și note, p. 1—78 și 150—170; S z a b ó-M a k k a l, *Erd. öröksége*, vol. VIII, p. 1—43.

Alexandru Kovásznai (Tóth) (1730—1792)

304. Életének rövid leírása

<Descrierea vieții sale, pe scurt, 1730—1760>

Știri despre viața socială și culturală a Transilvaniei, mai ales la Tîrgu-Mureș, în anii 1730 — probabil 1790, autobiografia întrerupîndu-se brusc la 1760.

1. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 1519, in-8°, 80 p. Originalul de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text fragmentar.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, iar manuscrisul e întrerupt la mijlocul unei fraze, restul fiind pierdut.

Ediții: Manuscrisul e *inedit* și necunoscut.

Mihai Popovici (cca. prima jumătate a sec. XVIII — după 1771)

305. Narațiuni istorică, 1770—1771

Cuprinde știri ruso-romîne din anii 1770—1771 privind luptele religioase din Banat și Transilvania împotriva „unirii” cu biserica Romei, ajutoarele Rusiei din acel timp pentru biserica ortodoxă romînă de aci și informații asupra războiului ruso-turc desfășurat atunci pe pămîntul Moldovei și al Țării Romînești.

I. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 1331, in-8°, p. 38—50 (textul romînesc). Originalul din februarie 1771, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *lipsește.*

Incipit: „În Țara Lășască, în orașul Leticeva...”

Finis: „Eu netrebnicul Hagi popa Mihailă Popovici din cetate Temișvarului, 1771 Fev.25”.

Manuscrisul, redactat în limbile romînă, rusă, greacă și slavonă, e legat împreună cu mai multe texte religioase tipărite. Provine de la episcopul Dionisie Romano de Buzău.

Ediții: N. I o r g a, *Un căldor bândășean în Rusia (1770—1771)*, în *Tribuna poporului*, Arad, 1901, V, nr. 102—103, 113—115, 124—125, 127—128.

Studii: N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, ed. a II-a, vol. III/1, p. 116, cu știri despre Mihai Popovici și mențiuni asupra lucrărilor lui, înșirată de N. Iorga în cadrul istoriografiei transilvane și bănățene, I. Crăciun, *Cronicele românești*, p. 9–10.

Silvius Tannoli (Antonio Cosimelli)

(cca. prima jumătate a sec. XVIII — după 1785)

306. *Poëmation de secunda legione valachica sub Carolo Barone Erzenbergio*. Cîntec despre al doilea regiment român sub Carol baron Erzenberg. Compus de căpitanul Anton Cosimelli în Năsăud 1765–1766. E dat în traducere română cu notițe explicative de Dr. Nestor Șimon, secretar și controlor al fondurilor grănițerești Năsăud, 1909

Cuprinde un poem în versuri, cîntîndu-se soarta poporului român în general și a celui de pe Valea Rodnei în special, dîndu-se și istoricul regimentului II grăniceresc înființat la anul 1763 de Maria Tereza cu românii de pe Valea Rodnei. Notele explicative ale traducătorului sînt ele însele o scurtă cronică asupra trecutului romînilor năsăudeni.

I. Arh. Stat. Năsăud, ms. fond Marțian, nr. B. I (1), in-folio, p. 1–41. Miscelaneu, trad. originală din 1909, în limba română, scrisă de mîna lui Nestor Șimon, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*. După *Poëmation* urmează alte texte.

Ediții: Comes Silvius Tannoli, *Poëmation de secunda legione Valachica sub Carolo Barone Erzenbergio*, Cibinii Transylvaniae, Tip. Samuel Sárdi, 1768, in-8°, <23> p.; *idem*, *cu același titlu*, Magno Varadin, Tip. Joannis Tichy, 1830, in-8°, 120 p. Aci sînt și reflexiuni istorice asupra trecutului poporului român, care nu sînt ale lui, ci ale lui Vasile Vaida (1780–1834); Iuliu Moisiu, *Biografia căpitanului Anton Cosimelli și opera sa Poëmation de secunda legione valachica. Poema regimentului al II-lea grăniceresc năsăudean tipărită pentru întâia dată în limba latină în anul 1768 sub pseudonimul Comes Silvius Tannoli*. Traducere în limba română (în 1925) de Vasile Bichigean, în *Arhiva Someșană*, Năsăud, 1938–1939, nr. 25, p. 447–481 (textul original și trad. românească paralel). În prefață se amintesc și edițiile mai vechi, dar nu se pomenește de loc manuscrisul lui N. Șimon de mai sus și nu sînt utilizate nici notele lui explicative.

Studii: I. Crăciun, *Cronicele românești*, p. 13–14.

George Cserei

(cca. prima jumătate a sec. XVIII–1774)

307. *Diarium vitae aerumnosae Georgii Cserei senioris de Nagyajta 1756 consignari ceptum (1756–1767)*

Știri privitoare la Transilvania din anii 1756–1767, notînd și unele nemulțumiri ale grănicerilor năsăudeni împotriva generalului Buccow și împotriva episcopului unit Petru Pavel Aron.

I. Bibl. Centr. Univ. Cluj, ms. nr. 660, in-8°, 698 f. + indice. Originalul din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Povestirea evenimentelor e în limba maghiară, deși titlul e în limba latină.

Ediții: Miklós K. Papp, *Diarium vitae aerumnosae Georgii Cserei senioris de Nagyajta 1756 consignari ceptum*, în *Történeti Lapok* <File istorice>, Cluj, 1874–1875, I, nr. 19, p. 292–296, nr. 28, p. 436–439.

George Körösi

(cca. începutul sec. XVIII — 1779)

308. <Historia Hungariae et Transylvaniae — 1607>

Compilație — ca a lui Wolfgang Bethlen — care folosește operele cronicarilor Bonfini, Forgách, Istvánfy, Szamosközi, W. Bethlen etc. și privește trecutul Ungariei și al Transilvaniei, din cele mai vechi timpuri pînă la 1607, adică pînă la începuturile domniei lui Sigismund Rákóczi ca principe al Transilvaniei. Are știri și pentru Moldova și Țara Românească.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1033, in-4°, 9 vol. Copie din sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile a doi-trei copişti anonimi, text cu lip-suri la sfîrșit.

Titlul în ms.: *lipsește*, iar în catalogul arhivei i se zice *Historia patriae*, cu evenimentele pînă la 1607, unde textul se întrerupe la jumătate de frază.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Dimitrie Eustatievici

(prima jumătate a sec. XVIII — 1796)

309. <Însemnări de cronică ale clericii din Șcheii Brașovului, 1512–1785>

Cuprinde însemnări compilate după cronică protopopului Vasile din Brașov și după a lui Radu Tempea, cu adaosuri privitoare la Neagoe Basarab (1512–1521) și la Mihai Viteazul (1593–1601), precum și știri în legătură cu „unirea” religioasă de la 1700, tratată polemic, și consecințele ei. De asemenea însemnări scurte de istorie transilvană din 1696–1785.

I. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 1416, in-8°, f. 4–87. Miscelaneu, originalul probabil din anii 1780–1784, în limba română, scris probabil de mîna autorului, cu litere chirlice, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului, cronica fiind atribuită lui Dimitrie Eustatievici.

Incipit : „Înștiințare de cînd s-au început unația la această țară a Ardealului și care vîlăd<ică> au fost în vremea aceia și din ce pricină s-au început...”.

Finit : „Județii și fânogii care au fost la cetatea Brașovului”.

Manuscrisul mai cuprinde și *Letopiseșul țării Moldovei de la zidirea lumii*, scris de Nicolae Costin (vezi la acesta). A aparținut lui Antonie Constantin din Brașov (pe la 1813), apoi lui Andrei Birseanu, care l-a dăruit prof. Nicolae Iorga.

Ediții : N. Iorga, *Insemnări de cronică ale clericilor din Șcheii Brașovului*, în *Buletinul Comisiei istorice a României*, Buc., 1933, XII, p. 59—99. În studiul introductiv, de la p. 59—64, Iorga atribuie „această cronică” lui Dimitrie Eustatievici, iar la p. 65—99 reproduce textul cronicii după un manuscris provenit de la Andrei Birseanu din Brașov, rămas apoi în proprietatea lui N. Iorga ; I. Lupăș, *Cronicari și istorici*, p. XVI—XVII un scurt studiu asupra cronicii, iar la p. 82—84 reproducerea unui fragment din acest „cronicar brașovean”, privind *Domnia lui Neagoe Basarab*.

Studii : N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, vol. III—1, p. 275—278, scurtă biografie și caracterizarea operei lui Eustatievici ; G. Iorga Pascu, *Ist. lit. rom. sec. XVIII*, part. III, p. 285—288 biografia, activitatea ca „directorul școalelor” din Transilvania și operele lui Eustatievici ; Nicolae Albu, *Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800*, Blaj, Tip. „Lumina” Miron Roșu, 1944, in-8°, 368 p., cu biografia dezvoltată și activitatea multilaterală a lui Eustatievici, la p. 280—289, și indicele de la sfîrșit ; I. Crăciun, *Cronicele românești*, p. 14 ; Iosif Pervain, *Dimitrie Eustatievici*, în *Studia Univ. Babeș—Bolyai*, Cluj, 1958, III, nr. 6, fasc. IV, p. 27—47, cu considerații și asupra conținutului cronicii.

Ștefan Halmágyi

(1719—1785)

310. *Naplója*

<Jurnalul său, 1752—1769>

Conține știri privitoare la Transilvania, din anii 1752—1769, din vremea guvernatorilor Bucow, Hadik și O'Donnell. Se notează înființarea regimentelor grănicerești din nordul și sudul Transilvaniei, luptele religioase ale romînilor din a doua jumătate a sec. XVIII și mișcările iobăgești din anii 1762—1768. Are și informații economice, mai ales comerciale, pentru Transilvania contemporană.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 215, in-folio, 790 p. Copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 599, in-4°, 3 vol. cu un total de 1146 p. Originalul din a doua jumătate a sec. XVIII (vol. III, copii vol. I și II), în limba maghiară, scris de mîna autorului (copiile de un anonim), text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

La jurnal sînt adăugate și acte din anii ce depășesc jurnalul 1769—1785, privitoare la răscoala curuță de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II și la răscoala de sub conducerea lui Horea la 1784, autorul fiind în toamna acelui an comisar imperial al județului Alba.

III. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 635, in-8°, 3 vol., 308 p. (I); 339 p. (II); 292 p. (III). Copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

IV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1247, in-8°, 876 p. Copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri la urmă.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cu evenimentele numai de la 1752—1766, lipsind restul pînă la 1769.

V. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureș, ms. nr. 25, in-8°, <488> p. Copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, text cu lipsuri la sfîrșit.

Titlul în ms. : *Nevezetes jegyezgetései* <Însemnări importante, 1752 mai — 1764>, cu povestirea evenimentelor numai pînă în noiembrie 1764, lipsind continuarea din 1764 pînă la 1769 inclusiv.

Manuscrisul a aparținut Caterinei Wesselényi și apoi soției lui Samuil Teleki, fondatorul bibliotecii din Tîrgu-Mureș.

Ediții : L a j o s S z á d e c z k y, *Halmágyi István naplói, 1752—1753, 1762—1769 és iratai, 1769—1785* <Jurnalele lui Ștefan Halmágyi, 1752—1753, 1762—1769 și scriptele sale, 1769—1785>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXXVIII, XL+771 p.

Iosif Teutsch și Iosif Trausch

(1702—1770) (1795—1871)

311. Besondere Nachricht von Burzenland <1238—1770 (—1867)>

Scurte informații cronicărești, în cea mai mare parte locale, pentru Țara Bîrsei și satele ei, dar și scurte știri pentru Transilvania, Moldova și Țara Românească din vremurile lui Petru Rareș (1529) și Ștefan Rareș, apoi Mircea Ciobanul (1552), Sigismund Báthori (1585—1586), Mihai Viteazul (1599—1600), Basta (1602—1603), Gabriel Báthori (1611—1612), Radu Șerban (1611), Gheorghe Ghica (1658), răscoala curuților (1690—1704) și despre o fabrică de sticlă la Rîșnov (1793). Știrile de la 1238 la 1770 sînt scrise de Teutsch, iar cele de la 1772 la 1867 sînt întregirile lui Trausch. Pe lângă informațiile istorice, știri geografice, statistice, obiceiuri, îmbrăcăminte etc.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. nr. 42 (după *Quellen*, IV, p. XXXIV), in-4°. Copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, Manuscripta ad historiam patriam pertinentia, nr. 5, II (după *Quellen*, IV, p. XXXIV), in-folio, p. 339–416. Miscelaneu, copie din anul 1767, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

În manuscris expunerea e puţin mai amplă decât în alte manuscrise. Introducerea manuscrisului e datată : „Honigberg (= Härman), 1767”.

III. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Philippi, nr. IV (după *Quellen*, IV, p. XXXIV), in-4°, p. 143–342. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

IV. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, nr. 68 (după *Quellen*, IV, p. XXXIV), in-4°, p. 1–110 (Teutsch) şi p. 112–183 (Intregirile lui Trausch). Miscelaneu, copie din anul 1770, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Originalul lui Teutsch nu mai există. Copia aceasta stă la baza tipăriturii din *Quellen* (vezi la edi(ii)). Pe ea adnotaţia cu data copierii : „Honigberg (= Härman), 14 Februar 1770”.

Edi(ii) : J o h a n n K l e i n k a u f f, cu titlul *de mai sus*, în *Siebenbürgische Quartalschrift*, vol. IV, Sibiu, <1794>, p. 105 sqq., părţi alese; H. N e u g e b o r e n, cu titlul *de mai sus*, în *Kronstädter Zeitung*, Braşov, 1868, nr. 107–111, tot părţi alese; ceea mai utilizabilă ediţie, deşi şi aci sînt numai extrase selecţionate : F r. W. S e r a p h i n, cu titlul *Auszug aus „Besondere Nachricht vom Burzenland”* <1238–1867>, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 52–65, cu un studiu introductiv, p. XXXII–XXXV. Selecţionările s-au făcut, lăsîndu-se la o parte informaţiile care se află în alte cronici, dîndu-se numai cele „noi”.

312. Kurzgefasste Jahr-Geschichte von Siebenbürgen, besonders Burzenland <–1748>

Ştiri ale lui Iosif Teutsch privitoare la Ţara Bîrsei şi la Braşov, cu extinderi sumare şi asupra Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Romîneşti. Istoria începe de la facerea lumii – 1345, mai sistematic de la 1345 la 1748. Informaţiile dintre 1700 şi 1748 sînt văzute şi trăite de autor. Răscoala curuţilor şi luptele religioase ale romînilor din Transilvania după unirea cu biserica Romei sînt descrise amplu.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. XIV. 1 (după *Quellen*, IV, p. XXXIX) in-folio, 343 p. + indice. Originalul din sec. XVIII, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul a început să fie scris în 1743.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. Trausch, Fol. XIV.2. (după *Quellen*, IV, p. XXXIX), in-folio, 433 p. Copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna unui copist anonim, cu notiţe intercalate probabil de mîna lui I. Trausch, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Materialul acestei copii e împărțit în trei părți : — 1603 (p. 1—345), 1603—1700 (p. 346—352), ca „Nachträge” scrise de mina lui Iosif Trausch, și 1701—1748 (p. 358—433), ca „Fortsetzung der Jahrgerichten”. La p. 31 se află o figură în peniță a lui „Lucas Hirscher, judex Brashoviensis 1235”.

Ediții : F r . W . S e r a p h i n, extrase selecționate, cu titlul *Auszug aus „Kurzfassle Jahr Geschichte von Siebenbürgen, besonders Burzenland” <1345—1748>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 98—153, însoțite de un studiu introductiv, p. XXXV—XL. Știrile vechi ale cronicii plină în sec. XIV, luate din istoricii greci, latini și din cronicile medievale, cunoscute, au fost omise la publicare. Selecționarea s-a practicat și după 1345, dându-se însă toate știrile neaflalte în alte cronici — privitoare la Brașov și Țara Bîrsei și știrile care se află numai la Teutsch. Din totalul cronicii originale s-a tipărit abia a zecea parte. La sfârșitul studiului introductiv se reproduc completări la cronică pentru anii : „1750, 1756 și 1757”, conținând știri locale brașovene (p. XL).

313. Historische Zugabe <—1770>

Conține informații locale brașovene și pentru Țara Bîrsei ale lui Iosif Teutsch, dar și ardelenene, moldovene și muntene, pe larg prezentate de la 1762 la 1770. Cronica începe cu zidirea lumii; istorisirea e mai sistematică de la 1467 până la 1770 (moartea cronicarului). Mai cuprinde știri în legătură cu mișcările curuților, cu grănicerii născuțeni (1763), cu răscoala de la Madefalău în secuime (1764), emigrări de români din Transilvania în Țara Românească (1766), precum și o statistică a sașilor și românilor transilvăni la 8 iunie 1861, și o alta a iobagilor din trei sate săsești la 1769.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. nr. 16 (după *Quellen*, IV, p. XLII), in-folio, 271 p. Originalul din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, scris de mina autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, nr. 68 (după *Quellen*, IV, p. XLII, nota), in 4, p. 264 sqq. Miscelaneu, copie din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : F r . W . S e r a p h i n, extrase selecționate, cu titlul *Auszug aus „Historische Zugabe” von Joseph Teutsch <1467—1770>*, în *Quellen*, 1903, IV, p. 343—403, cu o notă introductivă, p. XLI—XLII. Știrile privind epoca mai veche până în sec. XV, luate din scriitorii greci, latini, bizantini și cronici medievale, cunoscute, au fost omise la publicare. Selecționarea s-a practicat ca mai sus la : *Kurzfassle Jahr-Geschichte von Siebenbürgen, besonders Burzenland <1748>*, a cărei continuare poate fi socotit acest manuscris. S-a selecționat și tipărit în orice caz materialul din cronicile azi dispărute ale lui : Antoniu Czelg, a cărui operă a cuprins cel puțin evenimentele dintre 1621 și 1699 ; Iacob Jeckel, citat de Teutsch pentru anii 1672—1673, și George Sutoris, folosit de Teutsch izvor pentru evenimentele din 1713—1754 inclusiv,

314. *Nachlese zu den Kurzgefassten Jahrgeschlechten von Ungarn und Siebenbürgen* < 1761 >

Știri ale lui I. Teutsch, mai mult locale brașovene și pentru Țara Bîrsei. Cronica începe de la zidirea lumii. Istorisirea sistematică începe abia de la 1507. Însemnările dintre 1749—1761 sînt văzute și trăite de autor. Se înregistrează aproape an de an schimbarea judeului și a magistratului orașului Brașov, a preoților sași din regiune, dijina cuvenită acestor preoți. Se mai înregistrează frămîntările religioase, efectele reformelor Mariei Tereza în Țara Bîrsei (1753), o statistică demografică și economică la Hărman în 1756 cuprinzînd sași și romîni etc.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. nr. 15 (după *Quellen*, IV, p. XLIV), in-folio, 388 p. + indice. Originalul din anii 1754—1761, în limba germană, scris de mîna autorului cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

În cronică sînt intercalate și documente.

Ediții : F r . W . S e r a p h i n , în extrase alese, cu titlul : *Auszug aus „Nachlese zu den Kurzgefassten Jahrgeschlechten von Ungarn und Siebenbürgen”* <1507—1761>, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 403—489, cu o notă introductivă, p. XLII—XLIV. Selecționarea folosită la editare e identică cu cea de la *Kurzgefasste Jahr-Geschichte von Siebenbürgen, besonders Burzenland* <— 1748>, pomenită mai sus. Există și materialul unui cronicar transilvan neidentificabil : T.Ht. (1739), azi dispărut.

315. *Nebenarbeit von sonderbaren Begebenheiten in Burzenland* <1420—1765>

Iosif Teutsch culege din alte cronici o serie de „întîmplări ciudate” din Țara Bîrsei între anii 1420 și 1765, ca inundații, ploi cu ghiață, lăcuste, zăpadă în luna mai etc., care au avut urmări economice și sociale. Începînd de pe la 1720 evenimentele au fost cunoscute de autorul însuși.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 17.II (după *Quellen*, IV, p. XL), in-folio. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, copiată de mîna autorului însuși, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. nr. 241 (după *Quellen*, IV, p. XL), in-folio, p. 1—9. Miscelaneu, originalul din anul 1768, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Din introducerea manuscrisului reiese că a fost scris la 1768 în Hărman. Materialul grupat în original pe probleme e așezat de editorul Seraphin, la tipar, în ordinea cronologică.

Ediții : F r . W . S e r a p h i n , în extrase, cu titlul *Auszug aus „Nebenarbeit von sonderbaren Begebenheiten in Burzenland”* <1420—1765>, în *Quellen*, 1903, IV, p. 176—180, cu o scurtă notiță introductivă, p. XL.

316. *Vorstellung wohlfeiler und teurer Zeiten* <1534–1768>

Informații scurte asupra anilor cu recolte abundente și slabe în Transilvania și în Țara Birsei, deci privitoare la anii „ieftini” și „scumpi” dintre 1534 și 1768. Cele din sec. XVIII sînt văzute și trăite de autorul însuși, mai ales de prin anii 1718–1768.

I. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. nr. II (după *Quellen*, IV, p. XLIV), in-folio. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, scrisă de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

II. Bibl. Lic. Honterus, Brașov, ms. Trausch, Fol. 241 (după *Quellen*, IV, p. XLIV), in-folio, p. 10–14. Miscelaneu, originalul din 1768, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Nu e o cronică propriu-zisă și știrile în manuscrisul original nici nu sînt grupate cronologic, ci pe probleme; numai editorul Seraphin le-a dat forma cronologică.

Ediții: F. R. W. S e r a p h i n, în extrase și numai pentru anii 1534, 1536, 1538, 1553, 1566, 1569, 1608, 1622, 1685, 1691, 1703, 1718, 1719, 1720, 1739, 1755 și 1766 inclusiv, cu titlul *Auszug aus „Vorstellung wohlfeiler und teurer Zeiten” von Josef Teutsch <1534-1768>*, în *Quellen*, 1903, IV, p. 534–535, cu o scurtă notă introductivă, p. XLIV.

Anonim

317. <Cronica anonimă a Brașovului pentru trecutul romînilor din Șchei, 1392–1790>

Cuprinde știri în legătură cu istoria bisericii sf. Nicolae din Șcheii Brașovului și a romînilor din Brașov de la venirea „bulgarilor” în 1392 pînă la ultimele frămîntări religioase privind „unirea” cu biserica papală (cca. 1780). Se amintesc și juzii orașului, neamurile cele vechi, zidirea bisericii sf. Nicolae de Neagoe Basarab, protopopii și preoții bisericii, scurte știri despre Mihai Viteazul și soarta mitropoliei înființată de el la Alba Iulia. Știrile s-au păstrat răsleț, sub titlul de *Înștiințare*, formînd manuscrise separate, după cum urmează mai jos, care toate împreună au făcut parte probabil din o cronică.

I. Arh. Stat., Brașov, ms. nr. A. b. VII. 2 (5), in-4, f. 71–78. Miscelaneu, copie din 1780, în limba romînă, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Înștiințare din ce vreme au venit bolgarii la Brașov și din ce pricină și cum s-au așezat lîngă această cetate, ce s-a numește Bolgarszeg, adecă unghiul bolgarilor, la anul 1392<–1675>*.

Acest manuscris, care formează o parte mică din cronica anonimă, are știri privitoare la istoria românilor din Brașov și a bisericii din Șchei de la 1392, când începe și cronica protopopului Vasile, cu care are știri comune dar și știri noi, și pe care o depășește de la 1633 până la 1675.

II. Arh. Stat., Brașov, ms. nr. A. b. VII. 2 (8), in-4°, f. 85—91. Miscelaneu, copie din 1780, în limba română, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Înștiințare pentru județii și funogii care au fost la cetatea Brașovului <1238—1785>.*

Cronologie a juzilor și a altor membri ai Sfatului orașului Brașov, pomenindu-se numele lor, de la 1238 la 1785. Într-o notă N. Sulică, editorul acestei *Cronici Anonime* (vezi la ediții), spune: „Această consemnare (cronologie) cronicarul nostru a împrumutat-o <o are> de la vreun cronicar sas, probabil de la cronicarul Ioseph Teutsch (1702—1770). Vezi și *Quellen*, vol. IV, p. XXXVII, unde e vorba despre această cronologie, care însă nu a fost tipărită în materialul reprodus în *Quellen*.

III. Arh. Stat., Brașov, ms. nr. A. b. VII. 2 (6), in-4°, f. 79—81. Miscelaneu, copie din 1780, în limba română, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Înștiințare pentru neamurile cele vechi de când au fost venirea bolgarilor la Brașov <—1780>.*

Cuprinde lista neamurilor brașovene românești de la sfârșitul sec. XIV până în sec. XVIII, căreia îi urmează scurte însemnări despre stările sociale locale brașovene din ultima sută de ani: 1687—1780.

IV. Arh. Stat., Brașov., ms. nr. A. b. VII. 2 (7), in-4°, f. 81—84. Miscelaneu, copie din 1780, în limba română, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Înștiințare pentru Neagoe Basarab vodă ce au fost domn Țării Muntenestei <1512—1536—1782>.*

Știri din domnia lui Neagoe Basarab (1512—1521), mai ales în legătură cu zidirea bisericii de la Curtea de Argeș și a bisericii sf. Nicolae din Șchei. Știrile depășesc însă domnia lui Neagoe, ajungând până la 1536 — vremurile lui Radu Paisie — și cu oarecare adaosuri ulterioare până la 1782.

V. Arh. Stat., Brașov, ms. nr. A. b. VII. 2. (9), in-4°, f. 94—96. Miscelaneu, copie din 1780, în limba română, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Înștiințare pentru protopopii, care au fost mai 'nainte vremi la această sf<t>ntă biserică din Bolgarszeg, ce iaste hramul sf<t>ntului Nicolae făcătorul de minuni <1659—1780>.*

Conține lista cronologică a protopopilor Brașovului, cu faptele lor mai însemnate, urmată de un istoric scurt al bisericii sf. Nicolae din Șchei, al populației românești din Brașov și Țării Birsei.

VI. Arh. Stat., Brașov, ms. nr. A. b. VII. 2 (4), in-4°, f. 67—70. Miscelaneu, copie din 1780, în limba română, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Înștiințare pentru preoții, care au fost la această biserică mai'nainte vreme, care au fost cu mai multă ostrdie a să înfrumuseța și a să îndrepta norodul întru fapte bune și cuvioase, precum D(umne)zeu iubește <1569—1779>.*

Cuprinde scurte știri privind istoria locală brașoveană și a Țării Birsei și privind pe preoții bisericii sf. Nicolae din Șchei de la 1569 la 1779. Acest manuscris nu are titlul cu litere mari, ca toate celelalte „Înștiințări”, ci e cu litere mici, ca o continuare a „Înștiințărilor” despre Dionisie Novacoviciu, de mai jos.

VII. Arh. Stat., Braşov, ms. nr. A. b. VII. 2 (10), in-4°, f. 97. Miscelaneu, copie din 1780, în limba română, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Înştiinţare <despre înfiinţarea mitropoliei la „Beligrad” de Mihai Viteazul în 1595 şi despre strămutarea reşedinţei vlădiceşti de episcopii uniţi de la Alba-Iulia la Făgăraş şi apoi la Blaj, 1595—1737>*.

Scurtă însemnare despre întemeierea mitropoliei de Mihai Viteazul la Alba Iulia în 1595 şi soarta acestei mitropolii după unirea din 1700, de asemenea dărlmarea clădirii mitropoliei de către împăratul Carol VI, cu ocazia zidirii fortificaţiilor.

VIII. Arh. Stat., Braşov, ms. nr. A. b. VII. 2 (2), in-4°, f. 57—62 şi f. 97. Miscelaneu, copie din 1780, în limba română, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Înştiinţare de ctnd s-au început unaşia la această ţară a Ardealului şi care vlădică au fost în vremea aceia şi din ce pricină s-au făcut <1700—decembrie 1780>*.

Ştiri scurte despre problema unirii unei părţi a românilor din Transilvania cu biserica Romei şi frământările politice şi religioase din sec. XVIII în această provincie pînă la venirea episcopului Grigorie Maior, decembrie 1780. Ceea ce se află la fila 97 e un capitol special intitulat: „Înştiinţare pentru protopopul Vasilie, ce au fost protopop la Făgăraş”, trecut la unaşie.

IX. Arh. Stat., Braşov, ms. nr. A. b. VII. 2 (3), in-4°, f. 65—67. Miscelaneu, copie din 1780, în limba română, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *lipşeşte*; editorul N. Sulică (vezi la ediţii) îi dă însă acest titlu: *Înştiinţare de ctnd au venit vlădica Dionisie Novacovici la Braşov şi care vlădică neunit au fost după aceia la ţara Ardealului, 1761—1780*.

Cuprinde ştiri scurte, locale, în legătură cu frământările unirii la Braşov şi în Ţara Birsei. Se înregistrează special nemulţumirile ortodocşilor şi o statistică contemporană asupra ortodocşilor din Braşov şi Ţara Birsei.

Manuscrisul mai cuprinde *Letopiseşul de la zidirea lumii*, scris de Nicolae Costin (vezi la acesta). El a aparţinut prof. Nicolae Sulică.

Ediţii: N. N. Statie (= N. Sulică), *Înştiinţări. Cîteva capitole din trecutul românilor din Ţara Braşovului* (Reproducere după un codex manuscris de la finele veacului al XVIII-lea). Braşov, Tip. Ciurecu & Co., 1906, ni-8°, 62 p. Editorul spune că „Înştiinţările” cuprinse în broşura sa au format o *Cronică anonimă* în legătură cu biserica din Ţara Birsei. Unele părţi, atribuite lui Radu Duma, şi la E. M. E. Kretzulescu, *Codex Kretzulescus*, în *R. ist. arh. şi Fil.*, 1910, XI, p. 265—281.

Studii: I. Crăciun, *Cronicele româneşti*, p. 10—12.

Anonim

318. Bareenser Memorabilien <1335—1782>

Scurte notiţe istorice locale braşovene privind mai ales întăriturile cetăţii — bastioane, ziduri, valuri etc., — dar şi informaţii asupra cuceririi bătrînului „Bastion de veghe” de Petru Rareş la 1529 şi asupra clădirii fundamentului zidurilor exterioare ale cetăţii Braşovului de „romîni din Zărneşti, Tohan” etc. „ca supuşi ai oraşului”, între 1639 şi 1641.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, nr. 68 (după *Quellen*, IV, p. LXV), în-4°, p. 296—302. Miscclaneu, originalul de pe la sfârşitul sec. XVIII, în limba germană, scris de mîna unui autor anonim, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediţii: Friedrich Stenner, în extrase selecţionate, *Auszug aus „Barcenser Memorabilien” (1415—1782)*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 174—176, însoţite de un studiu introductiv scris de Fr. Wilhelm Seraphin, p. LXV—LXVI. Extrasele privesc numai trecutul Braşovului şi numai anii 1415—1782.

George Rettegi (1718—1786)

319. Emlékirata
«Memorialul său (1718—1785)»

Ştiri privitoare la Transilvania din anii 1718—1785, în special privitoare la viaţa nobilimii mijlocii, consecinţele „unirii” religioase de la 1700 şi intervenţia Rusiei în sprijinul romînilor ortodocşi; trecerile masive de ardeleni în Moldova şi Ţara Romînească în acest timp, amănunte despre grănicerii romîni şi secui; se termină cu evenimentele răscoalei condusă de Horea.

I. Bibl. Batthyaneum, Alba Iulia, ms. nr. XI—260, in-folio, 276 p. Originalul din 1785, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *Anno 1770 G. Retteghy*.

Cuprinde anii 1770—1785, necunoscuţi şi inediţi.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 241, in-folio, 110 f. Originalul din a doua jumătate a sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal, cu anii 1718—1767, publicaţi de Torma.

Însemnările anilor 1768—1769 lipsesc.

Ediţii: Károly Torma, *Rettegi György emlékiratai, 1718—1767* «Memoriile lui George Rettegi, 1718—1767», în *Hazánk*, 1884, I, p. 126—147, 212—227, 281—302, 362—383; 1884, II, p. 54—61, 226—239, 315—320, 373—385; 1885, III, p. 65—75, 119—129, 206—216, 283—292, 345—354.

Iosif Benkő (1740—1814)

320. Erdélyi oláh nemzet képe. Lefestő III könyvekben
«Icoana naţiei romîne din Transilvania zugrăvită în III cărţi (1784)»

Manuscrisul original cu titlul acesta nu mai există. El a cuprins—după unele indicaţii—*trei* cărţi (fiecare carte avînd cîte cinci părţi), din care cartea I dădea: o descriere generală asupra numelui, originii, ca-

racterului și răscoalelor din trecut ale poporului român din Transilvania; cartea II: începuturile și descrierea răscoalei conduse de Horea, până la apa iția oștilor nobiliare și secuiești; cartea III: luptele dintre răsculați și armata regulată, prinderea capilor răscoalei, judecarea și execuția lor.

Manuscrisul *întreg* a fost pregătit pentru tipar de Benkő însuși, dar cenzura n-a admis la 1785 tipărirea lui în întregime, ci a admis numai tipărirea părții a 2-a din cartea a III-a (vezi la Ediții).

Azi nu cunoaștem decât aceste manuscrise parțiale

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond. Iosif Kemény, Col. Minor, tom. XXX, A. 30 (17), in-4, (28) p. Miscelaneu, copie parțială din 1836, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Iosif Kemény de pe originalul aflător atunci în posesia prof. Abel Kerekes la Liceul reformat din Orăștie.

Titlul în acest ms. e: *Az 1784-ben támadott oláh zenebonának leírása. Praefatio I. Kemény* <Descrierea răscoalei românești din 1784. Prefață de Iosif Kemény>.

Manuscrisul conține numai unele părți din cartea a II-a și partea a 2-a din cartea a III-a.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 613, in-8°, 16 p. Copie din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în limba maghiară, scrisă de mîna lui Emeric Mikó, text cu lipsuri.

Acest text reprezintă numai un fragment din partea a 2-a a cărții a III-a, întrerupt la jumătate de frază. Copia e după tipărirea din 1785.

Ediții: J ó z s e f B e n k ő, *Erdélyi oláh nemzet képe. Lejészté III könyvekben... Első könyv* <Icoana națiunii romîne din Transilvania zugrăvită în III cărți... Cartea întâi>, Pozsony, Tip. Pátzko Ferencz Ágoston, 1785, in-8°, 16 p. Conține în realitate numai unele părți din cartea a II-a și partea a 2-a din cartea a III-a, cu titlul: *Az 1784-ben támadott oláh zenebonának leírása* <Descrierea răscoalei românești din 1784>, în *Kolozsvári Nagy Naplár* <Calendarul mare de la Cluj>, Cluj, 1865, I, p. 104–113, aci fiind tipărit primul manuscris, cel cu prefața lui Iosif Kemény.

Studii: Pentru problema manuscriselor a se vedea J ó z s e f K e m é n y, *Tudományos levelek Mike Sándorhoz, Benkő József és Horavilág irodalmát illetők* <Scrisori științifice către Alexandru Mike, privitoare la Iosif Benkő și la literatura vremurilor lui Horea>, în *Új Magyar Múzeum* <Noul Muzeu maghiar>, Pesta, 1856, VI. 1, p. 334–341.

Anonim

321. <Hóra vllág>

<Vremurile lui Horea (1784)>

Amănunte asupra desfășurării răscoalei până la 8 noiembrie 1784, în deosebi în comitatul Hunedoara.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj., ms. nr. 1022, in-4°, p. 1–11. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *lipsește*. Evenimentele sînt aci numai pînă la 4 noiembrie 1784.

Originalul pare a fi de la sfîrșitul sec. XVIII.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1022, in-4°, p. 12—40. Miscelaneu, copie de la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*. Evenimentele sînt pînă la 8 noiembrie 1784.

Ediții : Manuscrisele par a fi *inedite*. O cercetare comparativă mai aprofundată între ms. II de sus și între ms. I Iosif Benkő de la nr. 354 (al cărui original a fost în posesia lui Abel Kerekes) ar putea să arate oarecare legături între ele.

Samuël Bölöni

(cca. prima jumătate a sec. XVIII — după 1784)

322. A nemes Erdély országl magyar nemzetnek közönségesen de nevezetesebben egy néhány szép nemes famillának, még a kemény ért szivet is felindlító keserves jással és egy néhány nevezetesebb helyek egészen hamuba fetrengések esekély versekbe foglalva...

<Versuri despre nenorocirile, ce pot mișca inimile cele mai împietrite, și distrugerile pînă la cenușă ale unor locuri însemnate, întîmplate îndeobște nobilei națiuni maghiare din Transilvania, dar mai ales unor alese familii nobile...(1784)>

Cronică rimată, în versuri alexandrine, cu descrierea zi de zi a răscoalei celor „7 000 de țărani”, conduși de Horea, Cloșca, Crișan și Horea cel Tânăr, la 1784.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XV, A. 15 (4), in-4°, 50 p. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, lipsind numele autorului.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Miscellanea R., tom. XVIII, in-4°, p. 121—150. Miscelaneu, originalul de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul miscelaneu are titlul general : *A Hóra világról* <Despre vremurile lui Horea> și conține la început scrisori și rapoarte contemporane asupra răscoalei, cărora le urmează cronică rimată a lui I. *Enyedí* (vezi la acesta) și la urmă Bölöni.

III. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Alexandru Mike, Egyveleg gyűjtemény <Colecție miscell.>, tom. III, in-folio, p. 68—88. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Versurile sînt dedicate contelui Ioan Csáky, comitele suprem al comitatului Cluj.

Ediții : István Szilágyi, *Sok nemes erdélyországi urok s magyarok romlásának keserves gyászja* <Doliul amar al nimicirii multor domni nobili transilvani și maghiari>, în *Házánk*, 1885, IV, p. 425—441 (parțial); Kálmán Dékány, *Egykorú vers a Hóra-lázadásról* <Versuri contemporane despre răscoala lui Horea>, în *A Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat évkönyve* <Anuarul Societății istorice și arheologice a jud. Hunedoara>, Deva, 1907, XVII, fasc. III, p. 93—124 (în întregime).

Mihail Brutz

(cca. mijlocul sec. XVIII — după 1784)

323. *Progressus tumultuationis Vallachor<um> a 28-a p<rae>teriti mensis Octobr. Inchoati, ad 10 mum usque p<rae>sentis <1784>, per... medicum Saxopolitanum descriptus*

Însemnarea pe scurt, zi de zi, asupra răscoalei lui Horea în comitatul Hunedoara, de la 28 octombrie la 10 noiembrie 1784, de medicul orașului Orăștie, al cărui nume e scris uneori Burutz.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Mike, Egyveleg gyűjtemény <Colect. miscelance>, tom. III, in-folio, p. 148—150. Miscelaneu, copie de pe la sfârșitul sec. XVIII, în limba latină, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

324. *Carmina valuchlea Horae et Kloskæ <1784—1785>*

Versuri în legătură cu răscoala țărănească din 1784—1785 de sub conducerea lui Horea și Cloșca.

I. Arh. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Blaj, nr. 66, in-8, p. 14 r.-14 v. Miscelaneu, copie de pe la mijlocul sec. XIX, în limba română, scrisă de mîna lui Timotei Cipariu, cu litere latine, text fragmentar.

Titlul în ms. : *Origo tumultus Horiani sequentibus versiculis describitur*.

Titlul e dat de T. Cipariu. Manuscrisul original nu se știe unde se află. Versuri asupra răscoalei au circulat destul de multe. Textul e în limba română, însă cu ortografie ungurească.

II. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 921, in-8°, 16 p. Copie de pe la sfârșitul sec. XVIII, în limba română, cu litere latine, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*, cel principal.

Ediții : G. Popa - Lisséanu, cu titlul principal de mai sus, în *R. ist. arh. și fil.*, 1910, XI (I), p. 202—207; D. Prodan, în *Anuarul Arhivei de Folklor*, Buc., 1942, VI, p. 22—26; Ioșif Naghiu, *O poezie despre Horea* <ms. fragmentar al lui T. Cipariu>, în *Pagini Literare*, Turda, 1943, IX, p. 251—253.

Studii : D. Prodan, *Versuri contemporane despre răscoala lui Horea*, în *Anuarul Arhivei de Folklor*, VI, p. 5—32.

Josif Cseke Homorodszentpéteri

(cca. mijlocul sec. XVIII — cca. începutul sec. XIX)

325. Az oláh nemzetről
<Despre națiunea română (1784)>

În partea întâi știri despre originea, numele, moravurile, educația etc. poporului român; în partea a doua, informații despre răscoala țărănească de sub conducerea lui Horea.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 556, in-4, 39 f. Originalul de pe la sfârșitul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, cu litere latine, text cu lipsuri.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Lipsurile sînt din partea întâia; știrile despre răscoală, f. 17–39, există în întregime

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

326. Egerek kláltó keserves jajja Abrudbányának, írta egy keserdett Magyar
<Vaicetele amarnice, strigătoare la ceruri ale Abrudului, scrise de un maghiar
îndurerat — (1784)>

Cronică în versuri cu amănunte despre pustiirea Abrudului în răscoala de la 1784, conținînd 408 versuri ungurești, grupate în strofe de cîte patru versuri.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Kornis, Pachet 87, Appendix 1, VII, in-folio, <1> p. Miscelaneu, copie de pe la sfârșitul sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Ioan Enyedi

(cca. prima jumătate a sec. XVIII — după 1784)

327. 1784. A zarándi veszedelemnek leírása
<1784. Descrierea nenorocirii din Zarand>

Cronică rimată asupra răscoalei țăranilor de sub conducerea lui Horea la 1784, în regiunea Zarandului, mai ales.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Col. minor, tom. XVI, A.16 (3), in-4°, p. 183—248. Miscelaneu, copie din anul 1833, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Iosif Kemény, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Autorul nu poate fi identificat, bibliografiile maghiare (Szinnyei, Gulyás, Kosáry), nu-l cunosc. În vremea răscoalei, Szinnyei (în *Magyar írók*, II, p. 1333) cunoaște pe un Ioan Enyedí, medic chirurg, care n-a trăit însă în regiunile Zarandului.

II. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Iosif Kemény, Miscellanea R., tom. XVIII, in-4°, p. 79—116. Miscelaneu, originalul de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Manuscrisul miscelaneu are la început scrisori și rapoarte contemporane asupra răscoalei, iar la sfîrșit cronica rimată a lui *Samuil Bölöni* (vezi la acesta).

III. Arh. Ist. Acad. Fil. Cluj, ms. fond Alexandru Mike, Egyveleg gyűjtemény <Colecție miscell.>, tom. III, in-folio, p. 37—67. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

La sfîrșit se află datarea și semnătura „Károlyfejeérvár <Alba Iulia>, die 30 Novembr. 1784. Enyedí”.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

328. Epistola poetica. Lucretia matrona ungara <Csizsár> caesis nupero tumultu marito et liberis in potestatem Valachorum redacta opem Junii viri militaris implorat <1784>

Conține 122 versuri latinești cu un episod din răscoala de la 1784, în care Caterina Csizsár, soția unui nobil, a scăpat de la moarte căsătorindu-se cu un iobag.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten A. 4. vol. XLVII, 8, in-4°, 7 p. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

329. Hora panaszos éneke
<Cîntecul de tînguire al lui Horea (1785)>

Versuri despre arestarea și tînguirea lui Horea în închisoarea din Alba Iulia, scrise cu puțin înainte de condamnare.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1679, in-8°, p. <19—20>. Miscelaneu, copie probabil din anul 1785, în limba maghiară, două strofe însă în limba română, text complet. Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Cîntecul face parte din colecția miscelaneă intitulată *Világi nóták* <Cîntece de lume> și versurile imediat premergătoare sînt datate „8-a Aprillio A<nn>o 1785”.

Ediții : Onisifor Ghibu, cu titlul de mai sus, în *Contribuții la istoria poeziei noastre populare și culte*, Buc., Academia Română, 1934, in-8°, p. 35—36. (Academia Română, Memoriile Secțiunii literare, ser. III, tom. VII, mem. 1).

330. <Hóra lázadásáról szóló históriás ének>
<Versuri istorice despre răscoala lui Horea (1784)>

Cuprinde amănunte asupra unor faze ale luptelor.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1577, in-8 , <24> p. Copie din sec. XIX, în limba maghiară, scrisă de mîna unui copist anonim pentru Samuil Pataki, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, cel de sus fiind luat după catalogul manuscris de la bibliotecă respectivă.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

331. Die Hora-schen Unruhen 1784—1785 und die Lage der Unterthanen in Siebenbürgen im Allgemeinen

Informații detaliate asupra răscoalei țăranilor de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan și asupra stării iobagilor din Transilvania în acel timp.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 207, in-4°, p. 158—180. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

La sfîrșitul manuscrisului se află cîteva file *lipărite*, cu alt conținut, de format mai mic, fără precizarea tipografiei.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*. Neavînd numele autorului, nu putem urmări soarta manuscrisului după bio-bibliografiile lui Szinnyi, Trausch-Schuller etc.

Stihuitori maghiari anonimi

332. **Mokány Hora király szándéka és annak füstbe menése**
 <Gîndul craiului mocan Horea și spulberarea aceluia în vînt (1784)>

Cronică în 54 versuri privind pe conducătorul răscoalei țărănești din 1784.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 316, in-4, f. 113 v.-115. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Aci se află și versurile intitulate *Horának rabi-mivolta* <Horea în robie> și *Hora epiaphiuma* <Epitaful lui Horea>.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

333. **Nemes Erdély Ország az ... Oláhok által okozott siralmas Veszedelmének hiteles igazságos leírátása**

<Descrierea adevărată și dreaptă a jahniceii nenorociri, pricinuită nobilei țări a Transilvaniei ... de romîni (1784)>

Cronică, în 512 versuri, grupate cîte patru prin alineate, despre răscoala țăranilor din 1784.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Kornis, Pachet 87, Appendix 1, VII, in-folio, <11> p. Miscelaneu, copie de pe la sfîrșitul sec. XVIII, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

334. **Paraszthad leírása**
 <Descrierea oastei țărănești (1784)>

Scurtă cronică cu descrierea evenimentelor în legătură cu răscoala țărănească de sub conducerea lui Horea, de la 28 octombrie la 13 noiembrie 1784, cînd s-a trimis „ultimatul” lui Horea „Nobilei Table a Comitatului Hunedoara”. Cronică conține și ultimatul.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, Collectanea (ms. 15), necatal., in-folio, 4 1/2, foi. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Manuscrisul original, scris se pare îndată după evenimente, nu știm unde se află. După o altă copie, aflată în „Arhiva unei familii maghiare din Dej”, s-a făcut următoarea ediție, în traducere românească.

Ediții: Cornel Pop, *Ultimatul lui Horea. O cronică necunoscută a răscoalei din 1784*, în *Societatea de mîne*, Cluj, 1933, X, p. 72–73.

Adam Rhédei

(cca. a doua jumătate a sec. XVIII — 1849)

335. *Rerum memorabilium liber 1784*

Scurte informații din anii 1782–1788, cele mai multe din anul 1784. Vorbind despre răscoala țărănească de sub conducerea lui Horea desenează, la p. 6, cunoscutele medalioane cu inscripția „Hora Rex Daciae 1784”.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 676, in-16°, 21 p. Originalul de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu descrierea evenimentelor în limba maghiară, deși titlul e în limba latină.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

<Ioan Friedrich Seivert>

(1755 — 1832)

336. Tagbuch über alles, was der wallachischen Volksunruhen wegen im Jahre 1784 in den Monaten November und Dezember von ihrer ersten Ausbruch an bis zu ihrer gänzlichen Dämpfung von Tag zu Tag an das K. Gubernium eingebracht sowie was hierauf theils von ihm zur Wiederherstellung der Ruhe verhandelt, veranlasst und an die Unterbehörden verfügt. theils von Allerhöchsten Orten allergnädigst verordnet worden

Jurnal cu relatarea zi de zi a tot ce s-a raportat guberniului Transilvaniei asupra răscoalei condusă de Horea, Cloșca și Crișan, pînă la înăbușirea ei, scris de autor ca secretar al guberniului.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. „Der Bauerntumult” Q. 1. D., fasc. XIV, in-folio, 81 f. Miscelaneu, originalul din anul 1784, în limba germană, scris de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*. În fruntea lucrării se află scris de altă mînă, cu creionul, numele autorului Joh. Fr. Seivert.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Paul Szabó

(cca. mijlocul sec. XVIII — după 1784)

337. Abrudbánya elpusztulásának csekély leírása

<Scurta descriere a pieirii Abrudului (1784)>

Însemnări contemporane asupra răscoalei de sub conducerea lui Horea, ale preotului reformat din Abrud.

I. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj., ms. fond Mike, Egyveleg gyűjtemény (Colect. miscellanee), tom. III, in-folio, p. 11—13. Miscelaneu, copie din prima jumătate a sec. XIX, în limba maghiară, text complet.

Titlul în ms. : *Abrudbánya pusztulásának leírása* (Descrierea pieirii Abrudului (1784). Această copie e necunoscută.

Manuscrisul probabil original, cu titlul principal de mai sus, se afla în Arhiva proto-popiatului reformat al Tîrnavelor, după care s-a publicat ediția lui Samuel ce urmează; după o copie din 1823, care a fost în 1894 în posesia lui Alexiu Váy, din Chintelnic (raion Bistrița), s-a tipărit ediția lui Veress de mai jos.

Ediții : *Endre Veress, Naplójegyzetek a Hóra-lázadás pusztulásáról* <Însemnări de jurnal despre pustiirile răscoalei lui Horea>, în *Erd. Műz.*, 1895, XII, p. 166—168; *Aladár Samuel, Adalékok a Hóra világ történeléhez* (Adaosuri la istoria vremurilor lui Horea (1784)», în *Tört. Társ.*, 1908, IX, p. 460—462.

Anonim

338. Szomorú új esztendő

<An nou trist, 1785>

Cronică rimată despre răscoala țărănească de sub conducerea lui Horea în 1784—1785.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa III (Unitarieni), nr. 905, in-4°, p. 127—133. Miscelaneu, originalul din 1785, în limba maghiară, scris de mîna unui autor care semnează B., text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

339. A valóságos... Hóráról és Kloskáról készült két énekek
 <Două cîntece despre adevărații... Horea și Cloșca (1784—1785)>

Versuri românești, cu ortografie ungurească, despre conducătorii răscoalei țărănești din 1784—1785.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 1742, in-8°, f. 56—58 și 150—151, 153. Miscelaneu, copie de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba română, scrisă de mîinile a trei copîști anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Originalul e datat „Szász Város <Orăștie>, 6. Ianuarii 1785”. Cîntecele sînt copiate, cu mici deosebiri, de două ori, variind și titlurile.

Ediții: D. Prodan, cu titlurile *Cîntecul Horii și al Cloșchii* și apoi *Cîntec despre Horea și Cloșca, hoții cei mari de codru, vrednici de cele mai netnchipuite chinuri*, în *Anuarul Arhivei de Folklor*, Buc., 1942, VI, p. 26.

340. Versek a Hóra világból
 <Versuri din vremurile lui Horea (1784)>

Cronică rimată în limbile maghiară și română privitoare la răscoala țărănească de sub conducerea lui Horea.

I. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2876, in-folio, 21 p. Copie din sec. XVIII, în limbile maghiară și română, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Originalul nu știm unde se află.

Ediții: D. Prodan, o parte din ele, cu titlul: *Cîntec despre împăratul Horea și craiul Cloșca* și apoi: *Versul popii Rotogol*, în *Anuarul Arhivei de Folklor*, VI, p. 31—32.

Studii: D. Prodan, *Versuri contemporane despre răscoala lui Horea*, în *Anuarul Arhivei de Folklor*, VI, p. 5—32, amintindu-se aici manuscrisele din Cluj, Sibiu etc., care cuprind cronici rimate asupra răscoalei; pentru cronicile rimate românește asupra răscoalei vezi și I. Crăciun, *Cronicele românești*, p. 14—15.

Mihail Conrad

(cca. mijlocul sec. XVIII — după 1784)

341. Primae lineae factorum civitatis Sabesi (1150—1551)

Scurte însemnări din trecutul orașului Sebeș, de la fondarea orașului pînă în vremurile Isabellei și ale lui Martinuzzi, 1551. Compilația are mai ales știri locale, în special săsești.

I. Bibl. Teleki, Tîrgu-Mureş, ms. nr. 161 (18), in folio, p. 587—598. Miscelaneu, probabil originalul din anul 1784, în limba latină, scris probabil de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Autorul şi opera sa sînt necunoscute istoriografiei săseşti din Transilvania. Autorul a fost la 1784 senator al oraşului Sebeş.

Ediţii : Manuscrisul e *inedit*. Mihail Conrad de mai sus nu trebuie confundat cu Mihail Conrad v. Heydendorff, cronicar şi fost primar al oraşului Mediaş.

George Draudt

(1729—1798)

342. <Diejenige Schrift, welche im Jahr 1794 in den neuen Turmknopf des Marktes Zeiden gelegt worden ist, und eine Chronik von Zeiden enthält, 1189—1794>

Scurte ştiri locale privitoare la Codlea <Zeiden> şi Țara Bîrsei, mai ales din anii 1335—1794, între ele şi ştiri privind legăturile Țării Româneşti cu Țara Bîrsei : Mihai Viteazul 1599—1601, Gabriel Báthori 1612, Gheorghe Rákóczi I 1633, trecerea Transilvaniei sub habsburgi 1 87, efectele răscoalei curuţilor în Țara Bîrsei 1704—1706, atacul imperialilor asupra Țării Româneşti la 1 noiembrie 1789.

I. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. nr. 280 (după *Quellen* IV, p. LVIII), in-folio. Miscelaneu, copie din sec. XVIII de pe originalul aşezat în turnul bisericii din Codlea, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*, iar noi l-am luat după Iosif Trausch, *Schriftsteller-Lexikon*, vol. I, p. 260.

II. Bibl. Lic. Honterus, Braşov, ms. fond Trausch, fol. 38 (după *Quellen*, IV, p. LVIII), in-folio, p. 945 sqq. Miscelaneu, copie din sec. XVIII, în limba germană, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms. : *lipseşte*. Această copie e făcută tot după originalul aşezat în globul din vîrfurile turnului bisericii săseşti din Codlea.

Ediţii : Friedrich Stenner, *Diejenige Schrift, welche in August 1794 in den Turmknopf der evangelischen Kirche des Marktes Zeiden gelegt worden ist und den Herrn Georg Draudt, damaligen Zeidner Pfarrer, zum Verfasser hat <1335—1794>*, în *Quellen*, 1903, vol. IV, p. 86—98, însoţit de un studiu introductiv de Julius Gross, p. LIV—LVIII. Fîdiorul a lăsat la o parte părţile mai vechi, publicînd numai anii 1335—1794.

Ioan Mihail Ballmann

(1765—1804)

343. Siebenbürgische Annalen des XV-ten Jahrhunderts <1401 1526>

Știri privitoare la trecutul Transilvaniei din anii 1401—1526, compilate din anale și cronici mai vechi.

I. Arh. Stat., Sibiu, ms. Varia, II. 191/I, in-4, p. 1—94. Miscelaneu, probabil originalul din sec. XVIII, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cu povestirea evenimentelor ce depășesc sec. XV, pînă la 1526.

Ediții: Manuscrisul acesta, cuprinzînd analele sec. XV, e *inedit*. Analele sec. XIV și analele sec. XVI ale lui Ballmann au fost publicate în diverse periodice săsești. A se vedea amănunte la Joseph Trausch, *Schriftsteller-Lexikon*, vol. I, p. 47—55.

George Mihail Gottlieb Herrmann

(1737 — 1807)

344. Das alte und neue Kronstadt (1800)

Știri cronologice, an de an, asupra trecutului Transilvaniei și mai ales al orașului Brașov, începînd cu Ordinul teutonic în Țara Birsei, pînă la anul 1800 inclusiv. Multe știri privesc Țara Romînească. La baza lucrării stau cronicile și memoriile mai vechi.

I. Arh. Stat., Brașov, ms. Honterus, Necatal., in-folio, 236 p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Plecker, cu litere neo-gotice, text în extras.

Titlul în ms.: *Auszüge aus dem vom Königl. Rath und gewesener Kronstädter Stadtpfarer Georg von Herrmann verfassten Werke. Das alte und neue Kronstadt. Drey Theile (—1800). Inhalt: I. Theil, Geschichte Kronstadts aus den ältesten Zeiten bis 1688. II. Theil, Geschichte Kronstadts von 1688—1780. III. Theil, Geschichte Kronstadts von 1780—1800.*

II. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Alte Sammlung, Kasten B. 5. vol. CXLI, in-8°, 4 vol.: vol. I (1688), 227 p. + indice; vol. II (1688—1780), 806 p. + indice; vol. III (1780—1792), 626 p. + indice; vol. IV (1792—1800), 506 p. + indiec. Originalul probabil din 1801—1802, în limba germană, scris probabil de mîna autorului, cu litere neo-gotice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Ediții: Georg Michael Gottlieb v. Herrmann: *Das alte und neue Kronstadt. Ein Beitrag zur Geschichte Siebenbürgens im 18. Jahrhundert* bearbeitet von Oscar v. Meltzl, I—II Band, Sibiu, Franz Michaelis, 1885—1887, in-8, XLVI + 476 p. (I), 664 p. (II) cu indice. S-au prelucrat și editat, pe probleme, numai anii 1688—1800.

345. Auszug aus der Selbst-Biographie des Königl. Raths und ehemalligen Kronstädter Stadtparrer Georg v. Herrmann, geboren den 29-ten September 1737, gestorben den 31 Julius 1807

Părți de autobiografie, cu știri pentru Transilvania din anii 1737—1807.

I. Arh. Stat, Brașov, ms. Honterus, necatal., in-folio, <135> p. Copie de la începutul sec. XIX, în limba germană, scrisă de mîna lui Iosif Plecker, cu litere gotice, text în extras. Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Samuil Köpeczi (Bedos)

(cca. 1743 — cca. 1800)

346. Nevezetes változások melyeket életem folyása s viszontagságai leírásában maradékom kedvére feljegyezgettem

<Schimbări însemnate, întimplate în cursul vieții și vicisitudinilor mele pe care le-am însemnat ca să rămînă, (1743—1800)>

Conține știri privind învățămîntul și viața intelectualității din Transilvania. Are și mențiuni generale asupra răscoalei țăranilor de sub conducerea lui Horea.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Anexa II (Reformați), nr. 1554, in-folio, <38> f. Miscelaneu, originalul din anii 1771—1800, în limba maghiară, scris de mîna autorului, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Manuscrisul e necunoscut istoriografiei transilvane.

Ediții: Manuscrisul e *inedit*.

Anonim

347. Die Moldaulschen Woyvoden <1524—1553>

Însemnări răzlețe, fără succesiune cronologică, privind Moldova din răstimpul 1524—1553, majoritatea relativ la Petru Rareș. Sînt scoase din diverse cronici.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. fond Weinrich-Schuller Sammlung, Z. I. 2. Misc. II. 7, in-4°, <46> p. Originalul probabil de pe la începutul sec. XIX, în limbile latină, germană și maghiară, scris de mînile mai multor autori anonimi, cu litere latine și neogotice, text fragmentar, cu întreruperi.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Samuil Micu-Clain

(1745—1806)

348. *Brevis historica notitia originis et progressus nationis Daco-Romanæ, seu ut quidam barbaro vocabulo appellant Valachorum ab initio usque ad seculum XVIII <—1773>*

Cuprinde istoria poporului român din Transilvania, Țara Românească și Moldova, începînd cu originea romană și continuitatea în Dacia (partea cea mai extinsă a lucrării) pînă la primii ani în scaunul episcopesc al Transilvaniei, la Blaj, a lui Grigorie Maior, 1773. E cea mai veche sinteză de istorie românească a autorului, scrisă la 1778, în limba latină.

I. Bibl. Muz. Brukenthal, Sibiu, ms. Eug. Friedenfels, F. F. 3, in-folio, 410 p. Copie de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim, cu corectări în text de altă mînă, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Aci titlul e *altul*, decît titlurile știute pînă acum ale lucrării în limba latină a lui Micu care variază : *Brevis notitia historiae Valachorum*, sau *Notitia historiae nationis Daco-Romanæ*, sau *Historia Daco-Romanorum sive Valachorum* etc. etc., de aceea e necesar să se urmărească comparativ, dacă e vorba de mai multe lucrări sau de una singură. În orice caz manuscrisul acesta de la Sibiu, descoperit în iunie 1953 cu ocazia cercetărilor ce am făcut la secția de manuscrise de la Muzeul Brukenthal, e o operă mare, in-folio, de 410 pagini, care poate fi redacția latină a viitoarei mari lucrări în romînește a autorului (ce urmează mai jos, în patru volume). N. Iorga, în *Ist. lit. rom.*, ed. a II-a, vol. III-1, p. 185—187, vorbește despre o versiune latină mai amplă, redactată pe la 1796 (în realitate, cum s-a văzut mai sus, la 1778), scrisă pentru străini, din care „s-a păstrat numai un fragment al părții a doua și un altul al părții a treia”, tipărite de Engel și de Laurian în publicațiile lor respective. Manuscrisul de mai sus e acum „versiunea” *întreagă* a operei latine.

Ediții : Manuscrisul, în întregimea lui, e *inedit*. Fragmentul cunoscut de A. Treboniu Laurian a fost publicat de acesta cu titlul *Historia Daco-Romanorum sive Valachorum*, în *Foaia pentru minte*, 1862, p. 81—85, 89—93, 97—99, 108—111, 113—115, 121—124, 129—132, 137—138, 144—148, 153—156, 161—163, 169—171, 176—180, 184—188; 193—195, 200—204, 225—227, 235—236.

349. *Scurtă cunoștință a Istoriei romînilor <—1800>*

E o altă lucrare, distinctă de cea precedentă, cuprinzînd istoria pe scurt a poporului nostru pînă aproape de 1800, cu capitole în care se „arată că rumîinii din Dacia de neam sînt de la Roma”, iar în alte capitole e vorba despre „obiceiauri”, „limbă”, „nume” etc.

I. Acad. R.P.R., ms. rom. nr. 1307, in-8°, 90 f. Copie din anul 1801, în limba română, cu litere chirilice, text complet. Originalul a fost scris pe la 1792.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: „Cătră rumâni. Socotind cu mintea mea zisa aceia a filosofului...”

Finit: „... de le-ar da D<u>mnezeu cît de puțintică rază să-și cunoască căderea și să se scoale, și mai mult în ticăloșie și în prostie să nu să tăvălească”.

II. Acad. R.P.R., ms. rom., nr. 3056, in-folio, f. 210 v — 283 v. Miscelaneu, copie din anul 1825, în limba română, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, între ei și Dumitrache Cepescu în Braşov, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: „De unde și cum s-au înălțat neamul rumînilor. În anul de la zidirea lumii 4314, adec<ă>, înaintea de venirea Domnului nostru Is. Hs. cu 1194 de ani...”

Finit: „... să-ș cunoască căderea și să să scoale, și mai mult în ticăloșie și prostie să nu să tăvălească”.

Manuscrisul mai cuprinde *Letopiseșul de la zidirea lumii*, scris de Nicolae Costin (vezi la acesta) și apoi alte însemnări istorice și stihuri. El a aparținut familiei Virgil Onițiu din Braşov (1905).

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. rom., fond Blaj, nr. 71, in-8°, 120 f. Copie din anul 1800, în limba română, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: cu o predoslovie, „Cătră rumâni”.

Finit: cu capitolul despre „Episcopii neuniți din Țara Ungurească ai romînilor”...

Pentru precizarea că manuscrisul acesta e o copie după original, vezi cele spuse de Timotei Cipariu în al său *Arch. fil. ist.*, 1868, nr. 14, p. 276.

IV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 163 b., in-8°, 262 p. Originalul de la sfîrșitul sec. XVIII, în limba română, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text cu lipsuri la început.

Titlul în ms.: *lipsește*, manuscrisul fiind acefal. Pe învelișul manuscrisului e pus însă, de altă mîna, cu litere latine, acest titlu: *Scurta istorie a romînilor din Transilvania, România și Moldova, Împreună cu un tractat despre istoria literaturii romîne și despre episcopii romînilor din Transilvania și Ungaria*. Cuprinde istoria pe scurt a romînilor de la Traian pînă în zilele autorului (1800).

Incipit: abia la cap. 7 din partea a doua, § 3, astfel: „Cetățile celea de Traian în Dacia făcute. Împăratul Traian și cetăți și orașe au zidit în Dacia și în partea aceea a Daciei, care acum se chiamă țara Ardealului”.

Finit: la p. 261—262 cu § 4 despre „Episcopii neuniți din Ungaria. Romîni cei neuniți din Țara Ungurească, carii sînt foarte mulți”... și cu acest citat latin: „Atque equidem Romano nasci sanguine multum est”.

Iacob Radu în cartea sa: *Manuscriptele Bibliotecii episcopiei greco-catolice romîne din Oradea Mare*, Buc., Cultura Națională, 1923, in-8 , p. 30, crede că acest manuscris este „originalul” manuscrisului citat de către T. Cipariu în *Archivul* său la p. 276, dînd și justificările necesare pentru întărirea afirmației sale. Manuscrisul de mai sus de la Blaj, nr. 71, ar fi deci o copie a acestui manuscris.

Ediții: „Scurta cunoștință a Istoriei romînilor” e și ea *inedită*. La I. Lupaș, *Cronici și istorici*, p. 103—118, se reproduc cîteva fragmente, între care și prefața; la E.

Boldan, *Școala Ardeleană*, Buc., Ed. Tineretului, 1959, in-8, p. 49—62, prefața și câteva părți din partea ultimă a lucrării.

Studii : Pentru studiile asupra acestei cronici vezi tot lucrările de la cronica precedentă. Pentru întreaga activitate a autorului, mai nou I. Lungu, *Gîndirea social-politică și filozofică a lui Samoil Micu*, Buc., Ed. Academiei, 1958, in-8°, 46 p. (Extr. : *Din istoria filozofiei în România*, vol. II) și I. Crăciun, *Cronicele românești*, p. 18.

350. *Istoria și lucrurile și întîmplările romînilor. Acum într-acest chip așezată și din mulți și vechi și noi scriitori culeasă și scrisă de Samuil Clain de Sad, ieromonahul din mănăstirea S.S.S. Troiță din Blajiu, Tom. I—IV, în Blajiu, 1801 1805*

Istoria celor trei provincii locuite de poporul romîn : Transilvania, Țara Romînească și Moldova din cele mai vechi timpuri, de la „stricarea Troei”, pînă la anul 1800. E opera cea mare a lui Samuil Micu Clain, în patru volume.

Tom. I, pe lîngă titlul general de mai sus, are și următorul titlu al volumului : *Istoria romînilor din Dacia*. Aci se arată originea romană și continuitatea poporului romîn în Dacia, trecîndu-se apoi la *Istoria Transilvaniei* pînă aproape de 1800.

Tom. II : *Istoriia domnilor Țerii Romînești* pornește de la Asănești și se oprește la domnia a doua a lui Nicolae Mavrocordat (1724). Folosește Cronologia tabelară, Cronica Anonimă a Țării Romînești, Del Chiaro etc.

Tom. III : *Istoriia domnilor Țerii Moldovei* începe cu retragerea tătarilor și se oprește la 1595, Aron Vodă Tiranul, cu adaosuri sumare pînă la 1795. Utilizează cronicile lui Ureche și Miron Costin, precum și cîteva cronici polone.

Tom. IV : *Istoriia besericească a Episcopiei romînești din Ardeal* cuprinde știri despre creștinarea poporului romîn, influențe străine asupra limbii, biografiile episcopilor înainte de unire, „Unirea” religioasă de la 1700 și consecințele ei și bogate informații asupra unchiului său Inochentie Micu-Clain. Se oprește la alegerea lui Bob, 1782.

I. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 67, in-8, 680 p. Originalul terminat în anul 1801, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : cuprinzînd tom. I : *ca mai sus*. În josul titlului romînesc se repetă numele autorului și titlul lucrării și în limba latină : Samuel Klein, *Historia Valachorum*, Tomus I.

Incipit : „Part. 1. De unde și cum s-au început și s-au înălțat neamul romînilor. § 1. Stricarea Troei”.

Finit : cu partea a 5-a din cap. „Domnii romînilor, adică a Țării Romînești”, capitol peste care s-a tras cu condeiul, fiindcă autorul a scris apoi un volum întreg despre domnii Țării Romînești (vezi manuscrisul următor).

După titlu urmează tabla de materii a „părților” și a „paragrafelor”, apoi „Cuvînt înainte”, nescris, pentru care sînt lăsate foi albe.

II. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 68, in-8, 538 p. Originalul terminat în anul 1802, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *Istoria domnilor Țării Românești din mulți vechi și noi scriitori culeasă și scrisă de Samuil Clain de Sad, ieromonahul din mănăstirea S.S.S. Troiță din Blajiu. Tomul II.* În josul foi de titlu se repetă numele și titlul lucrării și în latinește : Samuel Klein, *Historia Valachorum*, Tomus II.

Incipit : „Partea 5. Domnii Țării Munteneste. § 1. Începutul domniei Țării Românești. Ioan crailul Vlahiei și al Bulgariel, după ce multe biruințe au avutu...”

Finis : cu domnia a doua a lui Nicolae vodă Mavrocordat.

După titlu urmează „Scara celor ce să află întru acest tom”, apoi „Cuvînt înainte”, nescris, pentru care s-au lăsat foi albe. La sfîrșit, după text, sînt cîteva foi albe, cu numerotarea în continuare a autorului, cu indicarea „Partea 5” și „Domnii muntenești”, ca pentru a se continua scrierea.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 69, in-8°, 481 p. Originalul terminat cca. 1802—1803, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *Istoria domnilor țării Moldovei, din vechi și noi scriitori culeasă și scrisă de Samuil Clain de la Sad, ieromonah din mănăstirea Sfintei Troiță din Blajiu, Tomul III.* În josul foi de titlu se repetă numele și titlul lucrării și în latinește : Samuel Klein, *Histor. Valachor.* Tom. III.

Incipit : „Domnia Moldovei. Partea 6. Domnii și prințipii Moldovei. § 1. Începutul domniei moldoveneste. Groaza lui Batie hanului tătăresc, carele pe la anul 1226 au prădat nu numai Dacia ci și Țara Ungurească...”

Finis : „... și au pus domn Moldovei pe un Ștefan Răzvan, carele fusese agă mare la Aron vodă”, iar adaosurile sumare se încheie cu „și în anul 1795 au urmat Alexandru Ioan Calimah voevod”.

După titlul operei urmează „Scara celor ce să cuprindă într-acest tom”, apoi „Cuvînt înainte”, care nu s-a scris, dar pentru care s-au lăsat foi albe. La sfîrșitul volumului, după p. 481, urmează o mulțime de foi albe, pentru continuarea „Istoriei”.

IV. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 70, in-8°, 740 p. Originalul terminat cca. 1805, în limba romînă, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *Istoria besericească a Episcopiei romînești din Ardeal acum înțitu culeasă și scrisă de Samuil Clain de Sad, ieromonahul din mănăstirea Sfintei Troiță din Blajiu, Tom. IV.* În josul foi de titlu se repetă numele și titlul lucrării și în latinește : Samuel Klein, *Historia Valachor.* Tom. IV.

Incipit : „Partea 7. Despre creștinătatea romînilor. § I. Începutul creștinătății romînilor. Credința creștinească de la propovăduirea apostolilor în toate țările, provinciile și cetățile împărăției romanilor au străbătut...”

Finis : cu venirea episcopului Grigorie „Maer, carele după ce au venit în scaun bun părinte și cătră toți blînd și cu voie bună s-au arătat, cu toții bucurosi vorbind, ușa lui tuturor era deschisă”. Lipsesc ultimele foi, manuscrisul se oprește la anul 1782.

După titlul operei urmează „Scara celor ce să află într-acest tom”, apoi „Cuvînt înainte”, care nu s-a scris, dar s-au lăsat foi albe. La sfîrșitul volumului, după folie tăiate din manuscris, urmează o mulțime de foi albe, pentru continuarea operei.

V. Bibl. Inst. Istorie, Cluj, ms. rom. nr. cat. 2758, in-8°, p. 1—68. Miscelaneu, copie din 5 mai 1862, în limba romînă, scrisă de mîna lui I. Crăciun, text prescurtat.

Titlul în ms. : *Istoria romanilor despre toate lucrurile și înțmplările pre scurtu asadiata de Samuilu Clainu. Descrisa de I. Crăciunu.* Cuprinde istoria strămoșilor noștri, în două părți,

de la „stricarea Troei” pînă la ocuparea Daciei de Traian și ocărnuirea ei de către romani. Partea I e intitulată : „De unde și cum s-au început și s-au înălțat neamul românesc”, iar Partea a II-a poartă titlul : „Bătăile romanilor cu dacii. Descalcaria și asediarea romanilor în Dacia”. Copia pare să fie după textul publicat în *Calendariul de Buda*.

Incipit : cu „Stricarea Troei”.

Finis : cu § 12 „Despre ocărnuirea coloniilor celor din Dacia veche”.

Manuscrisul mai cuprinde „Notițe istorice din Cronica lui Șincai”, de la început pînă la 1384 inclusiv — înșirarea evenimentelor mai importante (p. 107—125) — și se termină cu o „Însemnare epigrafică” privitoare la „Pecetea lui Mihai Viteazul” (p. 126). La urmă tabla de materii, care se numește „Văzuta cărții”.

Ediții : Opera aceasta a lui Samuil Micu Clain e *inedită*. Parțial s-au tipărit : primele 32 pagini în *Calendariul de Buda*, 1806, in-8°, 3 f. + 34 p. ; apoi partea despre *Începutul Unirii de la 1697 pînă la 1773*, din tom. IV : *Istoria bisericească a Episcopiei românești din Ardeal*, (ms. nr. 70 din fond Oradea), de Timotei Cipariu, în *Acte și Fragmente*, Blasiu, 1855, p. 79—129 ; vezi însă I. Verbină, *Paternitatea unui text atribuit lui Samuil Micu Clain*, în *Steaua*, Cluj, 1960, nr. 3, p. 79—80, unde se arată că textul publicat de Cipariu e o prelucrare a lui Al. Gavra, după Samuil Micu ; un fragment din această *Istorie bisericească...*, cap. XVIII, cu titlul *Păstorința episcopului Făgărașului, Ioan Inocențiu L. Micul, baron de Sad (1729—1751)*, de N. Bălășescu, în *Lepturariu Romnesc*, Viena, 1864, IV, p. 21—31, cu o scurtă introducere bio-bibliografică.

Studii : N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, vol. III-1, p. 167—200 ; George Pascu, *Ist. lit. rom. sec. XVIII*, Partea a II-a, p. 105—145 ; D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, Cartea Românească din Cluj, 1945, in-8°, p. 187—202 (vezi și indicele de la sfîrșitul cărții) ; I. Crăciun, *Cronicele românești*, p. 16—17.

George Șincai

(1754—1816)

351. *Hronica romînilor și a mai multor neamuri înelt au fost lale așa de amestecate cu romîni cît lucrurile, întîmplările și faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pe înțeles din mai multe mii de auctori în cursul de 34 de ani culeasă și după anii de la nașterea Domnului nostru Is. Hs. alcătuită de Georgle Șincai din Șinea, doctorul filosofiei și al teologiei, fostul director al școalelor naționale în toată Țara Ardealului și diortositorul cărților în Crălasca Tipografie a Universității ungurești*

Cronica romînilor de la 86 la 1739 inclusiv, cu înșirarea evenimentelor pe ani. Susține „romanitatea” pură a poporului român și continuitatea lui în Dacia. Are admirații pentru vremurile lui Ștefan cel Mare, nu și pentru vremurile lui Mihai Viteazul și critică „unirea” religioasă de la 1700, care „a înșelat pre romîni”.

Tom. I : *cu titlul de mai sus*, cuprinde evenimentele de la 86 la 1439.

Tom. II : *fără titlu*, cuprinde evenimentele de la 1440 la 1613.

Tom. III : *fără titlu*, cuprinde evenimentele de la 1614 la 1739 inclusiv. Volumele sînt împărțite astfel de autorul însuși.

I. Acad. R.P.R. ms. rom., nr. 5521, in-4 , f. 7—413v. Cople de pe la sfârșitul sec. XVIII sau începutul sec. XIX, în limba română, cu litere chirilice, text cuprinzând numai vol. I. Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului.

Cuprinde numai evenimentele din anii 86—1439.

Incipit : cu titlul „Războiele dacilor asupra romanilor. Războiul dachicesc I. Anul 8. Decheval craiul Dachici cei vechi...”

Finit : „... că l-au astrucat (pe Albert I) în Alba crăiască, remlind muerea grecoae”.

Înainte de cronică se află o scurtă Istorie a romanilor, din care lipsesc primele opt foi, textul începîndu-se la f. 9 (— 1 numerotarea actuală) : „La anul 145 Războiul punicesc al III-lea”, continuîndu-se cu „Tiberie Grălu”, apoi la f. 10 (—2) cu „Războiul Jugurtei”, terminîndu-se la f. 14 (6) cu „Împăratul Domițian Tiranul”. Cronică propriu-zisă începe la f. 15 (7) cu titlul arătat la *incipit* și apare ca o continuare firească a istoriei romane. La sfârșitul manuscrisului cronicii se află „Scara sau arătarea numelor și a lucrurilor”.

II. Bibl. Episc. Ort. Arad, ms. fără număr, in-folio, tom. I—III, 774 p. + Scara (I) ; 769 p. (II) ; XVI + 492 p. (III). Copie de pe la începutul sec. XIX, în limba română, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *lipsește*, neavînd foaie de titlu. Copia pare a fi după ms. Al. Gavra. Manuscrisul a aparținut Bibliotecii Academice Teologice din Arad.

III. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 83—85, in-4 , tom. I—III, 762 p. (I) ; 655 p. (II) ; 365 p. (III). Copie (primele două tomuri) și originalul (al treilea tom) de la începutul sec. XIX, în limba română, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi și de George Șincai, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Incipit : „Hronica rominilor, carea începe din anul 86 după nașterea Domnului Hristos și se va sfîrși în anul 1808 în carele au început a se tipări Anul 86. Decheval craiul Daciei”...

Finit : la sfârșitul tom. III, cu notele : „Engel în recent. Historia Moldaviae, p. 301 (12), Andreas Wolf în Historia Moldaviae, tom. II ; p. 77 sq”.

Pe verso foi de titlu se află două însemnări, identice cu cele de la manuscrisul original (vezi nr. IV ce urmează). Acest manuscris a servit lui *Alexandru Gavra* pentru tipărirea cronicii, cu litere chirilice, dar numai anii 86—832. Cele spuse de Iacob Radu în cartea sa : *Manuscriptele din Biblioteca Episcopiei unite din Oradea Mare*, Buc., Cultura Națională, 1923, in-8°, p. 16, despre acest manuscris, că „textul este identic cu cel publicat în cronică tipărită la Iași în anul 1853”, trebuie rectificate astfel : la baza tipăriturii de la Iași stă manuscrisul lui *G. Vida*, nu al lui *Al. Gavra*. Din cele trei tomuri, primele două sînt scrise de mîinile străine, al treilea însă e scris de G. Șincai însuși. „Scara sau arătarea numelor și a locurilor, care se află în Hronica rominilor”, de la sfârșitul tom. I, e scrisă tot de Șincai.

IV. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 592, in-4 , tom. I—III, 596 p. + cîteva foi albe pentru Scara I (Indice) la urmă (I) ; 443 p. + Scara II (II) ; 394 p. fără Scară (III). Originalul de la 1782—1816, în limba română, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Originalul acesta de la Cluj n-a fost întrebuintat la nici una din edițiile tipărite pînă azi.

V. Bibl. Centr. Univ., Cluj, ms. nr. 2324, in-4 , 288 p. Originalul de la începutul sec. XIX, în limba latină, scris de mîna autorului, text incomplet.

Titlul în ms. : *Chronicon Daco-Romanorum sive Valachorum et plurium aliarum nationum in quantum eae ita commixtae vixerunt, ut fata et res gestae unius absque alterius factis*

et rebus gestis rite deduci et exarari nequeant, intra multorum annorum curricula magno cum labore et fatigio e pluribus auctoribus editis, diplomatibus, manuscriptis et inscriptionibus collectum et ad annos aerae Christianae digestum per Georgium Sincai de Eadem, a. a. t. l. philosophiae et s. s. theologiae doctorem, emeritum primumque per Magnum Transylvaniae Principatum scholarum nationatium graeco-catholicorum directorem, emeritumque in regia Universitatis hungaricae typographia typi correctorem et interimalem censorem valachicum. Cuprinde istoria românilor de la 86 la 1183 numai, în traducerea latină făcută de autorul însuși, după cronica scrisă anterior în limba română.

Îndată după titlu însemnarea de altă mână: „N. B. Reflexiones in Chronicon domini Georgii Sinkai, sub nr. 2832. <1>814, lectu dignae:”, iar la sfârșitul cronicii însemnarea de aprobare a censorului din Ungaria — cel din Transilvania o refuzase — cu aceste cuvinte: „Retento manuscripto et 4 impressis exemplaribus ad typum admittitur. Sign. M. Varadini, 6 mai 1812. Antonius Szerdahelyi m. p. Distr. librorum revizor regius. (L. S.)”.

VI. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 235, in-4, p. 1 29. Miscelaneu, originalul de la începutul sec. XIX, în limba latină, scris de mîna autorului, text fragmentar.

Titlul în ms.: *Continuatio Chronici Daco-Romanorum* <1440—1448>. Cuprinde un fragment din *Cronica latină* cu evenimentele din anii 1440—1448.

Incipit: „Ann. 1440. Elisabetha, filia imperatoris et regis Sigismundi, uxorque Alberti Austriaci...”

Finit: „Kiliam vide etiam annum 1465, quod vero formam Diplomatis per Ioannem Huniadem familiae Csonokasi dati confer Diploma Ladislai II principis Valachiae, quod ego ad annum 1372 retuli”.

Miscelaneul mai cuprinde o mulțime de documente extrase de autor din diferite publicații, privind anii 1727—1803 (p. 1—99). Din cronica latină a lui Șincai nu ni s-au păstrat decît două fragmente (—1183 și 1440—1448).

VII. Arh. Ist. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Gál-Hilibi, vol. XIX (22), in-folio, <12> p. Miscelaneu, copie de pe la începutul sec. XIX, în limba latină, scrisă de mîna unui copist anonim, cu adnotații de Gál-Hilibi, text prescurtat și incomplet.

Titlul în ms.: *Extractus Sinkai György Chronica Daco-Romanorum* <101—1080>. Cuprinde în extrase sumare istoria românilor de la anul 101 la 1080 inclusiv.

După titlu se află însemnarea: „Inter libros prohibitos. Archiv Gub<erna>lis osservator sub nr. 2832/814. Memorabiliter”. La sfârșit are lista izvoarelor folosite de autor în cronică, în ordinea alfabetică a cronicarilor și a istoricilor. Ca încheiere, însemnarea în limba maghiară a lui Ladislau Gál-Hilibi, pe care o dăm în traducerea românească: „Această carte a lui Șincai de ce e interzisă? Nu știu, dar atest că e munca unui om învățat și nu lipsită de date. Cluj, 15 septembrie 1843, Gál László”. Într-o notă imediată cineva răspunde, tot în limba maghiară, cu aceste cuvinte, pe care le traducem în limba românească: „Motivul interzicerii le dă Mártonffy în critica ce i-a făcut la 4 martie 1814”.

VIII. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 169 <partea 1>, in-folio, <86> f. Originalul de la începutul sec. XIX, în limba latină, scris de mîna autorului, text complet (partea 1).

Titlul în ms.: *Index in Tomum I Chronici Daco-Romani seu Valachici*. Formează indicele la tom. I al *Cronicii latine*, pentru anii 86—1439.

Incipit: „Aba fit rex Hungariae...”

Finit: „Zumbor nepos Tuhutumi ejusque posterii”.

Din acest indice ar reieși un lucru: *Cronica latină* a fost plănuită tot pentru trei tomuri, tomul întâi avînd anii 86—1439, ca și la cronica românească, iar din tomul al doilea ni s-au

păstrat numai anii 1440—1448, adică începutul. Indice pentru tom. II și III al cronicii *latine* nu am găsit.

IX. Acad. R.P.R., Fil. Cluj, ms. fond Oradea, nr. 169 (partea 2,3 și 4), in-folio, 56 f., 16 f., 22 f. Originalul de la începutul sec. XIX, în limba română, scris de mîna autorului, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *Scara I sau ardărea numelor și a lucrurilor care se află în Cronica Romnilor, ce începe de la anul 86 și merge pînă la anul 1439. Numărul după nume și lucruri puse înseamnă la ce an să le cauți* <Cu continuare și pentru anii 1440—1613 și 1614—1739>. Formează indicele la cele trei tomuri (I—II—III) ale *Cronicii în limba română*, cuprinzînd anii 86—1739.

X. Bibl. Centr. Univ., Iași, ms. nr. IV—1, in-4°, vol. 1-IV, 4 vol. Copie din prima jumătate a sec. XIX (cca. 1821), în limba română, scrisă de mîna lui Petru Marcuția în comuna Rostoci? comitatul Bihariei, cu litere chirilice, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*, cel principal.

Vol. I cuprinde evenimentele din anii 86—1188, 680 p.

Vol. II cuprinde evenimentele din anii 1189—1439, p. 681—1216 + 22 p. (indice).

Vol. III cuprinde evenimentele din anii 1440—1613, 1096 p.

Vol. IV cuprinde evenimentele din anii 1614—1739, 693 p.

Incipit: „Anul 86. Decheval, craiul Dachiei ceii vechi, carele și Diurpaneu s-au numit...” (vol. I).

Finit: „... și locul lui iarăși s-au pus Constantin Mavrocordat cu a doaoa domnie” (vol. IV).

Manuscrisele au aparținut arhimandritului Gherman Vida, cumpărate la o licitație al Viena, și apoi lui Grigorie vodă Ghica (1852), care le-a dăruit Bibliotecii Naționale din Iași.

Ediții: 1) *Gheorghe Șincai, Hronica romnilor și a mai multor neamuri în elți au fost tale așa de amestecate cu romnii, elți lucrurile, întâmplările și faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pre înțeles, din mai multe mii de autori în cursul de 34 de ani culeasă și după anii de la nașterea Domnului nostru Is. Hs. alcătuită de...* În Buda, cu cheltuiala mai sus numitei tipografii <a Universității ungurești>, a se tipări au început la anul 1808, in-8°, 80 p. Tipărită de Șincai pe cînd era în viață ca adaos la *Calendarul de Buda*, 1808, p. 1—40; 1809, p. 41—80; cuprinzînd anii 86—169 (1808), 174—264 (1809). Text chirilic. Edițiile următoare, parțiale sau integrale, au fost tipărite după moartea autorului: 2) *Cu titlul de mai sus*, cel principal, Iași, în Tipografia S. Mitropoliei, la anul 1843, in-8°, I, 1 f. + 504 p. („Cu toată cheltuiala și osteneala prea cuvioșiei sale D. Ghermano Vida, arhimandrit și inspector tipogra. S. Mitrop”). După manuscrisul cumpărat de Vida la o licitație în Viena, conținînd anii; 86—999, text chirilic; 3) cu titlul de *mai sus*, cel principal. În Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității științifice ungurești, 1844, in-8°, 20 + 708 p. (Tipărită de Alexandru Gavra după manuscrisul nr. III de mai sus). Conține anii 86—1383, text chirilic; 4) cu titlul *de mai sus*, cel principal. Iași, Tip. Romîno-Franceză, 1853—1854, in-8°, tom. I—III, VIII + 398 p. (I), 332 p. (II), 296 p. (III). Tipărită de pe manuscrisul cumpărat <de la G. Vida> de „cătore înălțimea sa Grigorie Alexandru Ghica voevod, domnitorul Moldovei, și hărăzit Bibliotecii Școalelor din Iași”. E prima ediție completă, cu litere chirilice, îngrijită de Mihail Kogălniceanu, Anastasie Panu și August Treboniu Laurian, după materialul repartizat de Șincai însuși, în 3 volume; 5) cu titlul puțin schimbat, la început: *Chronica* <fusese Hronica> *romnilor...* Edițiunea a doua tipărită de Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, tom. I—III, Buc., Tip. Academiei Romîne (Laboratorii romîni), 1886, in-8°, 3 vol. XXXVI + 633 p. (I), 524 p. (II), 463 p. (III). Ed. a II-a, cu

litere latine, îngrijită de Grigorie Tocilescu, are aceeași repartizare a materialului în 3 volume, ca și ed. I, cuprinzând în plus o schiță biografică de A. I. Papiu Ilarian, lista izvoarelor cronicii și un indice de nume proprii. La bază a stat tot manuscrisul lui Vida; reproduceri fragmentare de I. Lupăș, *Cronicari și istorici*, p. 119–126. <Fragment din anul 1714: *Sfârșitul lui Constantin Brâncoveanu*>. Cronica latină e inedită.

Studii: A. I. Papiu Ilarian, *Viștia, operele și ideile lui Georgiu Șincai din Șinca*. Discursul de recepțiune... în ședința publică a Societății Academice Române din 14 septembrie 1869, București, Tip. Națională, 1869, în-8°, 156 p.; N. Iorga; *Ist. lit. rom.* vol. III—1, p. 200–237; G. Pascu: *Ist. lit. rom. sec. XVIII*, part. III, p. 146–184, cu seria cărților tipărite, a manuscriselor și aprecieri asupra cronicii; D. Popovici: *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, Cartea Românească din Cluj, 1945, în-8°, p. 202–222 și 293–298, cu considerații asupra operei istorice întregi, asupra cronicii și date biografice. A se vedea și indicele de la sfârșit: I. Crăciun, *Cronicele românești*, p. 18–20.

Ioan Budai-Deleanu

(1760—1820)

352. De originibus Dacorum, Valachorum, Gothorum, Hunnorum, Bulgarorum, Siavenorum, Ungrorum <et Sleulorum>, tunc Saxonum Transylvaniae incolarum

Știri istorico-filologice asupra originii dacilor, românilor, goților, hunilor, bulgarilor, slavilor, ungarilor, secuilor și sașilor, locuitori ai Transilvaniei.

I. Acad. R.P.R., ms. lat. nr. 113, în-folio, 132 f. Copie de pe la sfârșitul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mînile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms.: *ca mai sus*.

Incipit: „De origine Dacorum...”

Finit: „De origine Hungarorum”, urmată de o tabelă de cuvinte paralele în limba maghiară, finică, dialectală și latină (cînd au corespondențe latine).

Numele autorului lipsește. Manuscrisul provine de la Muzeul de Antichități din București.

Ediții: Manuscrisul e inedit.

Studii: A. I. Ciorănescu, *Opera istorică a lui Budai-Deleanu*, publ. în *Cercetări literare*, Buc., 1936, II, p. 102–128; I. Crăciun, *Cronicele românești*, p. 20.

353. De originibus populorum Transylvaniae, commentatio cum notis et observationibus historico-criticis <—1691>

Istoria Daciei și apoi a Transilvaniei, pînă la 1691, avînd intercalate, la început, considerații despre originea agatirșilor, geților, dacilor, sciților, hunilor, slavilor și românilor.

I. Acad. R.P.R., ms. lat. nr. 114, in-folio, 158 f. Copie de pe la sfârșitul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text complet.

Titlul în ms. : *ca mai sus*.

Incipit : „Periodum a Diluvio, atque ad Darie Histaspie in Scythas expeditionem”.

Finit : cu problema religioasă a romnilor din Transilvania și Diploma Leopoldină ca izvor juridic de organizare a țării.

Manuscrisul e scris de obicei numai pe jumătatea de sus a paginii, jos lăsîndu-se loc liber pentru note critice, care pe unele pagini există. Numele autorului lipsește.

II. Acad. R.P.R., ms. lat., nr. 115, in-folio, 255 f. Copie de pe la sfârșitul sec. XVIII, în limba latină, scrisă de mîinile mai multor copişti anonimi, text fragmentar.

Titlul în ms. : *lipsește*, de asemenea și numele autorului.

Incipit : *ca mai sus*, la numărul precedent.

Finit : „Consignatio actorum”, o însemnare diversă.

Aci notele critice sînt mai bogate, la istoria Daciei, nu și la a Transilvaniei. Partea privind istoria Transilvaniei e separată și acesteia i se adaugă cîteva fragmente privind istoria Moldovei pînă la vremurile lui Ștefan cel Mare inclusiv. Manuscrisul provine de la Muzeul de Antichități din București.

Ediții : Manuscrisul e *inedit*.

Studii : Manuscrisele lui I. Budai-Deleanu au fost descrise de Al. Papiu Ilarian. *Despre manuscriptele lui I. Budai aflătoare la Biblioteca Centrală din București*, în *Arch. fil. ist.*, 1870, nr. XXXVI, p. 706—708; *idem*, *Relațiune prezentată în ședința plenară a Societății Academice Romne din 9 septembrie 1870, despre manuscriptele lui Ioan Budai-Deleanu aflătoare în Biblioteca Centrală din București* (= Biblioteca Academiei), în *Anal. Soc. Acad. Rom.*, Ser. I, tom. III, p. 105—116; pentru școala ardeleană în general și pentru Budai-Deleanu în special : G. Călinescu și alții, *Ist. lit. rom.*, I. Volum alcătuit de către Institutul de istorie literară și folclor al Academiei R.P.R. Buc., Ed. de stat pentru literatură și artă, 1954, in-8°, p. 72—93. Recent, cu aprecieri și asupra activității istorice a lui Ioan Budai-Deleanu, I. Lungu, *Idei iluministe în „Țiganiada” lui Ioan Budai-Deleanu*, Buc., Ed. Acad. R.P.R., 1958, in-8°, 25 p. (Extr. : *Din istoria filozofiei în Romlnia*, vol. II); I. Crăciun, *Cronicele romlnești*, p. 20—21.

ANEXĂ

CUPRINZÎND CRONICILE INTERNE

SEC. XV—XVIII

PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI
ALE CĂROR MANUSCRISE NU SE GĂDESC PE TERITORIUL
ȚĂRII, SAU SÎNT PIERDUTE

P A R T E A 1

MOLDOVA

Anonim

354. <Fragment de cronică moldovenească scrisă pe un tetraevanghel 1413 și 1481>

În catalogul Iațimirski, p. 631, se indică următorul fragment de cronică: Къ лѣтъ хсѣца ꙗвѣхъ андрѣ въиждѣа Молдавскагѣо ста на гѣо сѣпо дѣстѣо и гѣо сѣпо дѣстѣо ва лѣтъ лѣ и мѣсѣсѣнѣи ѿ. Къ лѣтъ хсѣца прѣѣт Бѣзѣнт цѣа рѣ градъ Кнѣж и Бѣлградъ гѣо лѣта царѣства гѣо. <În anul 6921 <1413>, Alexandru Voevod al Moldovei a venit la domnie și a domnit ani 32 și luni 8. În anul 6989 <1481> a luat împăratul Baiazid cetatea Chilia și Cetatea Albă, în al 3-lea an al împărăției lui>.

Manuscrisul, în limba slavă, scris în sec. XVI, de un anonim, cu litere chirilice semi-unciale, a fost copiat în Moldova, probabil la mănăstirea Neamț; se găsește în prezent la Acad. R.P.R., ms. slav nr. 90; azi nu se mai păstrează acea filă din ms. pe care era scrisă cronica.

Anonim

355. Letopisețul de la Putna. Сказаніе Къ кратцѣ о молдавскыѣ господарѣхъ
<Povestire pe scurt despre domnii Moldovei (1359–1526)>

Cuprinde, cu oarecare întreruperi, istoria Moldovei de la întemeiere, (1359), până la anul 1526. Acest codice este denumit Putna I, spre deosebire de manuscrisul Putna II (vezi la Repertoriu), care se oprește la 1518.

Copie în limba slavă, scrisă pe la anul 1561, cu litere semiunciale, a aparținut mănăstirii Poceaev, apoi Bibliotecii Academiei Teologice din Kiev (Sbornic nr. 116), după care s-au publicat edițiile ce urmează.

Ediții: I o a n B o g d a n, *Vechile cronici*, p. 23—41 (studiu), p. 143—148 (text slavon), p. 193—198 (traducerea românească), p. 243—267 (note la Letopisețul Putna I); P. P. P a n a i t e s c u, *Cronicele slavo-române*, p. 41—43 (introducere), p. 43—47 (text slavon), p. 48—52 (traducerea românească).

Eftimie Egumen

(cca. sfârșit sec. XV — după 1554)

356. Cronica Moldovei <1541—1554>

Cuprinde istoria Moldovei de la Petru Rareș în a doua domnie, 1541, pînă la al doilea an al domniei lui Alexandru Lăpușneanu, 1554, scrisă din porunca acestuia. Continuă cronica lui Macarie.

Manuscrisul în limba slavă, scris pe la anul 1561, se afla la Biblioteca Academiei Teologice de la Kiev (Sbornic nr. 116), după care s-au publicat edițiile ce urmează.

Ediții: I. B o g d a n, *Vechile cronici*, p. 92—103 (studiu), p. 162—171 (text slavon), p. 212—222 (trad. românească), p. 280—283 (note la cronica lui Eftimie); P. P. P a n a i t e s c u, *Cronicele slavo-române*, p. 106—125.

Anonim

357. Στίχοι εἰς τὸν ἐντιμώτατον καὶ εὐγενέστατον κύριον Ἰωάννην βιστιέρην πάσης Μολδοβλαχίας
<Versuri către prea cinstitul și prea nobilul domn Ioan, vistier a toată Moldo-Vlahia (1589)>

Poem în 62 de versuri scris în limba greacă vulgară, în care Iani, mare vistier al Moldovei, fratele Tudorei, mama lui Mihai Viteazul, este proslăvit pentru că a salvat la Poartă viața și domnia lui Petru Șchiopul în 1589.

Manuscrisul, în limba greacă, scris în sec. XVII, se află la mănăstirea Ivron sub nr. Cod. Athous 5097 (977); după el s-au publicat edițiile ce urmează.

Ediții: S p . L a m b r o s, Στίχοι εἰς Ἰωάννην Πέτρον βοεβόδα Μολδαβίας <Stihuri către Io Petru, voievodul Moldovei>, în Νέος Ἑλληνομνήμων, Atena, 1914, XI, p. 417—419

(textul grecesc); reeditat și cu trad. românească la N. Iorga, Στίχοι εἰς τὸν ἐντιμώτατον καὶ εὐγενέστατον κύριον Ἰωάννην βιστιζήρη πάσης Μολδοβλαχίας <Versuri către prea cinstitul și prea nobilul domn Ioan, vistier a toată Moldo-Vlahia>, în *R. Ist.*, 1933, XIX, p. 6–9.

Studii: D. Russo, cu titlul *Versuri către Ioan vel vistier al Moldovlahiei*, în *idem*, *Stud. ist. greco-rom.*, vol. I, p. 45–49.

Miron Costin

(1633–1691)

358. Istoria de crălia ungurească <1383–1662>

Cuprinde pe scurt istoria Ungariei, de la Ludovic I, pus greșit la 1383, dar mai ales istoria Transilvaniei pînă la începuturile domniei lui Mihail Apafi I, 1663; e o prelucrare după *Origines et occasus Transylvaniae* a lui Laurențiu Toppeltinus din Mediaș (vezi mai jos, la „anexa” Transilvaniei).

Manuscrisul original, în limba română, scris de Miron Costin, probabil între 1672 și 1674, cu litere chirilice, s-a pierdut; o copie din 1753, scrisă de Ioan Cosma, a fost în posesia lui V. A. Urechia, azi pierdută și aceasta, după care s-a publicat prima ediție ce urmează.

Ediții: V. A. Urechea, *Miron Costin, Opere complete*, vol. II, Buc., 1888, p. 3–16 (studiu), p. 17–71 (textul *Istoriei de crălia ungurească*); P. P. Panaitescu, *Miron Costin, Opere*, Buc., Ed. de stat pentru literatură și artă, 1958, p. 277–314 (textul), p. 418–428 (comentarii).

Studii: P. P. Panaitescu, *O istorie a Ardealului tradusă de Miron Costin*, Buc., 1936, 13 p. (Extr. din: Anal. Acad. Rom. Mem. secț. ist., ser. III, tom. XVII.)

Dosoftei, Mitropolitul Moldovei

(1624–1693)

359. Cronologia domnilor Moldovei, 1359–1683

Poem cronologic cuprinzînd trecutul pe scurt al Moldovei, de la Dragoș Vodă la Gheorghe Duca, cu aluzii la originea „romană”, și cu aprecieri asupra domnilor mai însemnați, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș.

Manuscrisul original, în limba română, scris înainte de anul 1681, cu litere chirilice, text complet, azi nu mai există, dar el a fost tipărit în prefața *Molitvelnicului* din 1681; cu mici adaosuri și modificări și în ed. *Parimiilor* ce urmează.

Ediții: Mitropolit Dosoftei, *Parimiile preste an*, <Iași>, Tiparnița țării, 1683, p. 2-4. Reprod. la I. Bîanu, N. Hodoș, *Bibliografia românească veche*, tom. I, Buc., I. V. Socec, 1903, p. 264–268.

Dimitrie Cantemir

(1673–1723)

360. *Vita Constantinii Cantemirii, cognomento senis, Moldaviae principis <1612–1693>*

Lucrarea cuprinde întreaga biografie a lui Constantin Cantemir, începînd cu tinerețea și cariera lui ca boier și sfîrșind cu domnia în Moldova (1685–1693).

Manuscrisul original, în limba latină, scris de autor în anii 1716–1718, în Rusia. nu mai există, ci numai o copie defectuoasă a lui T. S. Bayer, neterminată, care se păstrează astăzi la Institutul de orientalică a Acad. de Științe din U.R.S.S., secția din Leningrad, sub cota: fond 25, unitatea de păstrare ed. hr. 9. Mai există și o prelucrare a lui Bayer după original.

Ediții: D. Cantemir, *Vita Constantini Cantemirii* (În: *Opere*, vol. VII, Buc., Academia Română, 1883, 88 p.); N. Iorga, cu titlul de mai sus și cu trad. în limba română: *Viața lui Constantin Cantemir*, Buc., Tip. Cărților Bisericești, 1924, 92 p. (text latin); XV + 128 p. (traducerea românească); prelucrarea în limba rusă, T. S. Bayer, *История о жизни и делах молдавского господаря Константина Кантемира*, Moscova, Tip. Universit., 1783, XXXII + 407 p.

Studii: P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir, Viața și opera*, Buc., Ed. Acad. R.P.R., 1958, 265 p.

Constantin Caragea Banul

(cca. mijlocul sec. XVIII — după 1811)

361. Ἐφημερίδες ἰδιόχειροι Κωνσταντίνου Καρχατῆ τοῦ μπάνου.
<Efemeride scrise cu mîna sa de banul Constantin Caragea (1777–1811)>

Cuprinde știri privind istoria Moldovei și a Țării Românești din anii 1777–1811; lipsesc informațiile pentru anii 1781–1787 și 1791–1807. E lucrarea cea mare a autorului.

Efemeridele în limba greacă, scrise de autor în anii pomeniți, se păstrează în trei codice, din care două la Leningrad (Cod. grec. 201 a și 201 b la Biblioteca publică de stat Saltikov-Șcedrin), iar al treilea la Constantinopol (cod. 768 al Bibliotecii Sf. Mormînt); după acestea s-a publicat ediția ce urmează în traducere românească.

Ediții: *Cu titlul de mai sus*, publ. de A. Papadopoulos-Kerameus și trad. de G. Murnu, în *Hurmuzachi*, vol. XIII, p. 77—158, 537—551 (text grecesc); și p. 69—142 și 483—493 (trad. românească) în vol. anexă din 1914.

N.B. Pentru *Efemeridele* lui Constantin Caragea vezi și mai sus la *Repertoriu*.

Daniil Dimitrie Philippide

(cca. 1770—1820)

362. Ἱστορία τῆς Ῥουμανίας ἢ ἐκθεσις τῶν ἀξιολογωτέρων μνημονευομένων συμβάντων ἐν τοῖς ἀριστεροῖς κάτω παριστροῖς, ἀπὸ τῆς ἐσβολῆς τῶν Αἰγυπτίων μέχρι τῆς καταστάσεως τῶν Ῥουμουνκῶν ἀρχηγεμονιῶν τοῦ Ῥουμουνικοῦ ἀγροῦ καὶ τῆς Μολδόβης <Istoria Romîniei sau expunerea celor mai însemnate fapte ce se amintesc ca întimplate în țările din stînga Dunării de jos, de la năvălirea Egiptenilor pînă la înființarea Principatelor romînești, Țara Romînească și Moldova>

Cuprinde trecutul poporului român, scoțînd în evidență vechimea și continuitatea lui pe teritoriul țării, pînă la înjghebarea statelor feudale, Țara Romînească cu Negru Vodă și Moldova cu Bogdan.

Manuscrisul original, în limba greacă, scris înainte de 1816, stă la baza publicației de mai jos, tipărită de autorul însuși.

Ediții: *Cu titlul de mai sus*, tom. I, partea 1, Leipzig, Tip. Tauchnitz, 1816, 2 f. + 471 p. Partea a 2-a e *Geografia Romîniei*.

Studii: N. Bănescu, *Viața și opera lui Daniel (Dimitrie) Philippide*, în *An. Inst. Ist. Naf.*, 1923, II, p. 119—155 și trad. în limba romînă a unei părți din *Geografia Romîniei*, p. 156—204. În studiu se cuprinde întreaga bibliografie de pînă atunci privind pe autor și opera sa.

P A R T E A A II-A

ȚARA ROMÎNEASCĂ

Stavrinos Vistierul

(cca. a doua jumătate a sec. XVI—cca. 1630)

363. Ἀνδραγαθίης τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἀνδρειοτάτου Μιχαῆλ βοεβόδα <Vitejiile prea evlaviosului și prea viteazului Mihai Voevod (1593—1601)>

Poem în versuri cuprinzînd istoria întregii domnii a lui Mihai Viteazul, insistîndu-se asupra luptei de la Călugăreni, a cuceririi Transilvaniei și a Moldovei și a uciderii voievodului la Turda.

Manuscrisul original, în limba greacă, scris în februarie 1602 în Bistrița Transilvaniei, curînd după uciderea voievodului, nu mai există, dar el stă la baza edițiilor de la Veneția din 1638 (nepăstrată) și 1672 (păstrată în întregime).

Ediții: După ediția din 1672, de la Veneția, la E. L e g r a n d cu titlul de mai sus, în *Recueil de poèmes historiques en grec vulgaire relatifs à la Turquie et aux Principautés Danubiennes*, Paris, Ernest Leroux, 1877, p. 16—127. (Publication de l'École des langues orientales vivantes), textul grecesc și trad. în limba franceză; înainte de aceasta, T e o d o r E l i a t, *Vestitele vitejii ale lui Mihaiu Vodă...* tradusă... de ... 1837, 39 p., apoi tot în traducerea românească, E u g e n i e P r e d e s c u, *Memorialul Vistierului Stavrinos*, după o ediție din 1742, în *Mag. Ist. Dacia*, 1845, I, p. 251—276, numai fragmente; A l. P a p i u - I l a r i a n, cu titlul principal de mai sus, după ediția de la Veneția din 1785, în *Tezaur*, 1862, I, p. 273—326, text grecesc și trad. românească; G. D e m. T e o d o r e s c u, în unele părți prescurtată după traducerea românească în versuri a lui Teodor M. Eliat din 1837, în *Lit. și artă rom.*, 1897—1898, II, p. 307—327 (vezi de același și cele spuse despre edițiile anterioare, *ibidem*, 1896, I, p. 280—291); I u l i a n Ș t e f ă n e s c u, în trad. românească, după un rezumat în limba slavo-rusă aflat în ms. nr. 609 de la biblioteca Schottenkloster din Viena, cu titlul *Epopeea lui Mihai Viteazul în lumea greco-rusească în secolii 17 și 18*, în *R. Ist. Rom.*, 1934, IV, p. 141—174; N. S i m a c h e și T r. C r i s t e s c u, *Doi cîntăreți greci ai lui Mihai Viteazul: Stavrinos și Palamed*, Ploiești, 1943, 87 p.

Studii: D. R u s s o, *Poema lui Stavrinos*, în *idem*, *Stud. ist. greco-rom.*, vol. I, p. 114—121; *idem*, *Modelele și imitatorii lui Stavrinos...*, p. 121—144.

Matei al Mirelor

(cca. 1550—1624)

364. Διήγησις σύντομος περί τε τοῦ Σερμπάνου βοεβόδα τοῦ καὶ Ῥάδουλου παρ'ἐλπίδα τῆς ἡγεμονίας ἐκπεσόντος, καὶ Ῥάδουλου βοεβόδα, υἱοῦ Μίχνα βοεβόδα ἐν τῇ Οὐγγροβλαχίᾳ εἰσελθόντος.

<Povestire pe scurt despre neașteptata cădere din domnie a lui Șerban-Vodă zis și Radu și despre venirea în Țara Românească a lui Radu Voevod, fiul lui Mihnea (1611—1613)>

Cronica în proză a lui Matei al Mirelor, cuprinzînd amănunte asupra năvălirii lui Gabriel Báthori în Țara Românească, fuga și reîntoarcerea lui Radu Șerban, apoi începuturile domniei lui Radu Mihnea, 1611—1613.

O copie, în limba greacă, scrisă în 1728 în București, se afla la Biblioteca metohului sf. Mormînt din Constantinopol, sub nr. 502, o alta la mănăstirea Cutlumus (Cod. Athous nr. 250), iar un alt manuscris, necomplet, la Biblioteca Națională din Viena, nr. 90.

Ediții: N. I o r g a, cu titlul de mai sus, în *Manuscripte din biblioteci străine*, în *Anal. Acad. Rom., mem. secf. ist.*, ser. II, tom. XX, p. 240—247, XXI, p. 7—27, text grecesc și trad. românească.

Studii: D. R u s s o, *Matei al Mirelor și operele lui*, în *idem*, *Stud. ist. greco-rom.*, vol. I, p. 157—179; *Preotul Sinadinos și Matei al Mirelor*, *ibidem*, vol. II, p. 401—408.

N. B. Pentru cronica lui Matei al Mirelor vezi *Istoria paralelă a Țării Românești și a Moldovei*.

365. Ἱστορία τῶν κατὰ τῆς Οὐγγροβλαχίας τελεσθέντων, ἀρξαμένη ἀπὸ Σερμπάνου βοηβόνδα μέχρι Γαβριήλ τοῦ ἐνεστῶτος δουκὸς...

<Istoria celor petrecute în Țara Românească începînd de la Șerban Vodă pînă la Gavriil-Vodă, care domnește acum... (1602–1618)>

Cronică rimată, cu cele întîmplate în Țara Românească în timpul domniilor lui Radu Șerban, Radu Mihnea, Alexandru Iliăș, Gavriil Movilă și răscoala lui Lupu Mehedințeanu, 1602–1618. Sînt arătate și incursiunile lui Moise Székely și ale lui Gabriel Báthori în acest timp. *Istoria* lui Matei al Mirelor e o continuare a poemului lui Stavrinos.

Manuscrisul în limba greacă, scris de Matei în iarna anului 1618–1619, se află la baza ediției de la Veneția din 1672 și a altor ediții mai vechi (nepăstrate) și mai noi, publicate de obicei împreună cu opera lui Stavrinos despre Mihai Viteazul.

Ediții: După cea din 1672, E. L e g r a n d, cu titlul de mai sus, în *Bibliothèque grecque vulgaire*, vol. II, Paris, Maisonneuve et Cie, 1881, p. 231–333, numai textul grecesc, cu un scurt studiu introductiv, p. LXXXIII–LXXXV; după ed. din 1785, A l. P a p i u - I l a r i a n, cu titlul de mai sus, în *Tezaur*, 1862, I, p. 327–352, text grecesc și trad. românească.

Studii: G. D e m. T e o d o r e s c u, *Scrieri neogrece despre Romîni. Visierul Stavrinos și Mitropolitul Matei al Mirelor*, în *Lit. și artă rom.*, 1896–1897, I, p. 280–291; M. T. B e r z a, *Matei al Mirelor și Cronica Cantacuzinească*, în *Cercel. Ist.*, 1928, IV, part. 2, p. 117–125; D. R u s s o, *Matei al Mirelor și operele lui*, cit. la nr. precedent.

Constantin Cantacuzino Stolnicul

(cca. 1650–1716)

366. *Catalogo dei principi della Wallachia <1290–1694> (et) Catalogo dei principi di Moldavia <1395–1694>*

Două liste cronologice, în unele locuri cu explicații, ale domnilor Țării Românești de la Negru Vodă la Constantin Brîncoveanu (1290–1694) și ale domnilor Moldovei de la Dragoș la Constantin Duca (1395–1694), întocmită pentru italianul Marsigli.

Manuscrisul original, în limba italiană, scris în anul 1694 la București, se păstrează la Biblioteca Universității din Bologna (ms. Marsigli, nr. 57), după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: N. I o r g a, *Manuscripte din Biblioteci străine relative la istoria Romînilor*, în *Anal. Acad. Rom., mem. secf. ist.*, ser. II, tom. XXI, p. 73–78; i d e m, *Operele lui Constantin Cantacuzino*, Buc., Minerva, 1901, p. 50–59.

Mitrofan Grigoras

(cca. 1630 — după 1730)

367. Ἱστορία σύντομος
<Istoria pe scurt (a Țării Românești)> <1714—1716>

Cuprinde evenimentele de la uciderea lui Constantin Brîncoveanu pînă la începutul domniei lui Ioan Mavrocordat, autorul fiind martor ocular.

Manuscrisul original, în limba greacă, scris în primele luni ale anului 1717 la București, se află în Biblioteca școlii din orașul Zagora în Tesalia (nr. 40), după care s-a publicat ediția ce urmează. Un ms. necomplet se afla la mănăstirea Sf. Ecaterina (Mt. Sinai, nr. 1731).

Ediții: D. Russo, *Mitrofan Grigoras*, Ἱστορία σύντομος περὶ τῶν προφανῶν αἰτιῶν, δι' ἧς ἡ Βλαχία πᾶσα ὀργῆς Θεοῦ ἐπειράθη, καὶ περὶ τῶν ἡγεμόνων Στεφάνου τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ Νικολάου τοῦ σοφοῦ καὶ τῶν συμβεβηκυῶν αὐτοῖς τε καὶ τῇ Βλαχίᾳ συμφορῶν καὶ κακώσεων, καὶ τελευταῖον περὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ χαριτω-νύμου Ἰωάννου καὶ τῆς δι' αὐτοῦ γενομένης ἀνακλήσεως καὶ οἰκισμοῦ τῆς Βλαχίας <Istoria pe scurt despre pricinile vădite pentru care toată Țara Românească a încercat urgia lui Dumnezeu și despre domnii Ștefan Cantacuzino și Nicolae cel Înțelept și despre nenorocirile și suferințele ce li s-au întîmplat atît lor, cît și Țării Românești, și în sfîrșit despre domnia lui Ioan cel cu nume de grație și rechemarea poporului în țară și despre întemeierea Țării Românești>, în *R. Ist. Rom.*, 1934, IV, p. 1—43, textul grecesc și traducerea românească, împreună cu un studiu introductiv; idem, cu titlul de mai sus, în *Stud. Ist. greco-rom.*, vol. II, p. 409—461, cu un rezumat în limba franceză.

Constantin (Chesarie) Daponte

(1714—1784)

368. Cronica <1648—1704>

Cuprinde știrile privitoare la Țara Românească, Moldova și Transilvania din acești ani, încadrate în istoria turcească a vremii.

Manuscrisul original, în limba greacă, scris în a doua jumătate a sec. XVIII, stă la baza ediției lui C. N. Sathas din 1872.

Ediții: C. N. Sathas, cu titlul Ἱστορία τῶν συμβαντων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάν Μεχμέτη ἐπιτροπεύοντος τοῦ Κιπρουλῆ γέροντος Μεχμέτ πασᾶ μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάν Ἀχμέτη υἱοῦ τοῦ αὐτοῦ σουλτάν Μεχμέτη ἐπιτροπεύοντος τοῦ τηνικαῦτα Δαμάτ Χασάν πασᾶ <Istoria întîmplărilor pe timpul împărăției lui sultan Mehmet, pe cînd era mare vizir bătrînul Chiprului Mehmet pașa, pînă la înpărăția lui sultan Ahmet, fiul acestui sultan

Mehmet, pe cînd era mare vizir atuncea Damat Hasan pașa», în Μεσαιωνική βιβλιοθήκη, Veneția, 1872, vol. III; *Cronica lui Cezariu Daponte. Istoria evenimentelor din timpul sultanului Mehmet, sub viziratul bătrînului Kôprili-Mehmet-Pașa, pînă în zilele sultanului Ahmet, fiul acestui sultan Mehmet, vizir fiind atunci Damad Hasan-Pașa. Tradus din grecește de P. Georgescu, după ediția lui Sathas, în Col. Traian, 1876, VII, p. 481—498, 548—555, 1877, VII, p. 91—95, 148—152 (vezi și studiul traducătorului, ibidem, 1876, VII, p. 441—447). Constantin Erbiceanu, cu titlul grecesc și cu trad. de mai sus, după o copie proprie, în *Cronicarii greci*, p. 5—63, textul grecesc și trad. romînească.*

Studii: Constant Erbiceanu, *Constantin Daponte, numit Chesarie din călugărie, în Bis. Ort. Rom., 1887—1888, XI, p. 332—342, 410—423, 1890—1891, XIV, p. 356—360, 361—366, 1891—1892, XV, p. 124—126, 1895—1896, XIX, p. 72—76; N. Iorga, Ist. lit. rom., ed. a II-a, vol. II, p. 509—512.*

369. Δακικαὶ Ἐφημερίδες
<Efemeridele dacice (1736—1739)>

Însemnări privind războiul dintre turci, nemți și ruși din acești ani, cu știri pentru Țara Romînească, în special pentru Oltenia, dar și pentru Moldova și Banat.

Manuscrisul, în limba greacă, scris în anii 1736—1739, stă la baza ediției ce urmează.

Ediții: Constantin Dapontes, Δακικαὶ Ἐφημερίδες, *Éphémérides Daces ou chronique de la guerre de quatre ans (1736—1739)*. Publiée, traduite et annotée par Émile Legrand, vol. I-II, Paris, Ernest Leroux, 1880—1881, p. 1—333 (I), text grecesc, 470 p. (II), trad. franceză. Amîndouă volumele au studii introductive asupra manuscrisului, iar vol. III, Paris, E. Leroux, 1888, p. I-LXXXIV, un studiu bio-bibliografic asupra autorului.

Manolachi Persiano Căminarul

(cca. prima jumătate a sec. XVIII—1807)

370. Συνοπτική περίληψις τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων τοῦ ὑψηλοτάτου εὐσεβεστάτου τε καὶ τροπαιοῦχου αὐθέντου ἡγεμόνος πάσης οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Ἰωάννου Νικολάου Πέτρου Μαυρογένη βοεβόδα...

<Scurtă expunere a faptelor vitejești ale prea înălțatului, prea cucernicului și biruitorului nostru domn și stăpîn a toată Ungro-vlahia, domnul domn Io Nicolae Petru Mavrogheni Voevod... (1786—1789)>

Povestire elogioasă în versuri, la adresa domnitorului Nicolae Mavrogheni, cu date istorice asupra întîmplărilor anilor 1786—1789 în Țara Romînească.

Manuscrisul în limba greacă, scris probabil în anul 1789, stă la baza tipăriturii făcute de autorul însuși în același an.

Ediții: **M a n o l a c h e P e r s i a n o**, *cu titlul grecesc de mai sus*, Buc., Tip. Dimitrie de la Cișmea, 1789, 47 p., cuprinde și alte povestiri în versuri; **É m i l e L e g r a n d**, *cu același titlu de mai sus*, în *Bibliothèque grecque vulgaire*, t. VII, Paris, 1895, p. 365—414. Să se vadă, d e a c e l a ș i , și *Recueil de Documents grecs concernant les relations du Patriarcat de Jérusalem avec la Roumanie (1569—1728)*... Paris, 1895, 478 p.

Studii: **N. I o r g a**, *Ist. lit. rom.*, vol. III, p. 106—108.

Anonim

371. Povestire în versuri despre domnia lui Mavrogheni <1786—1789>

Cronică rimată cu știri privind domnia lui Nicolae Mavrogheni în Țara Românească și războiul turco-austriac de atunci, desfășurat pe teritoriul țării, terminându-se cu ocuparea Bucureștilor de către austrieci. Povestirea a servit de model și cronicii pitarului Hristache.

Manuscrisul în limba română, scris prin anii 90 ai sec. al XVIII-lea, din care lipsesc titlul, autorul și mai multe foi de la început, a aparținut lui N. Docan și stă la baza ediției ce urmează. S-au păstrat 1328 versuri, domnia lui Mavrogheni fiind întreagă.

Ediții: **N. D o c a n**, *O povestire în versuri încă necunoscută despre domnia lui Mavrogheni*, în *Anal. Acad. Rom., mem. secț. isl.*, 1910—1911, ser. II, tom. XXXIII, p. 417—516, cu un studiu introductiv asupra manuscrisului.

Naum Rîmniceanu

(cca. a doua jumătate a sec. XVIII—cca. 1839)

372. Despre originea romînilor

Considerații privind originea daco-romană a poporului român, scoțînd în evidență importanța elementului dac.

Manuscrisul în limba greacă, scris pe la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, a fost în posesia lui Const. Erbiceanu și stă la baza ediției de mai jos.

Ediții: **C o n s t a n t i n E r b i c e a n u**, *Prolosinghelul Naum Rîmniceanu, Despre originea romînilor*, la i d e m , *Cronicarii greci...*, p. 235—258.

P A R T E A A III-A

TRANSILVANIA

Captivus Septemcastrensis

(cca. 1422 — cca. 1482)

373. Tractatus de ritu, moribus, nequitia et multiplicatione Turcorum <1438—1458>

Povestirea începe cu anul 1438 — când autorul anonim sas din Transilvania a căzut prizonier în mâinile turcilor la asediul Sebeșului — și se oprește la 1458, anul când s-a întors din captivitate. Partea întâi — Prologul — cuprinde știri privitoare la expediția împotriva Transilvaniei a sultanului Murat II, însoțit de Vlad Dracul cu oștile Țării Românești, și atitudinea voievodului român la asediul cetății Sebeșului.

Manuscrisul original, în limba latină, scris de autor în 1475—1480, a fost publicat pe când autorul era încă probabil în viață, la 1482.

Ediții: Cu titlul de mai sus, Urach, Tip. Konrad Fyner, 1482, 72 f.; după acestea, alte vreo 25 ediții, în limba latină și în traducere germană. O ediție în trad. germană, intitulată *Cronica — Abconterfayung und Entwerffung der Turkey... von einem Sybenbürger... im Latein beschrieben, durch Sebastian Franck verteutscht*, Augsburg, 1530, a stat la baza lucrării. Informațiile istorice ale lui *Captivus Septemcastrensis*, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1936—1938, VII, p. 685—693, unde se reproduce textul în limba germană privitor la trecutul nostru, și se dau relații asupra manuscrisului și a edițiilor.

Studii: C. G ö l l n e r, *Der „Tractatus de ritu et moribus Turcorum” des Ungenannten Mühlbüchers*, în *Deutsche Forschungen im Südosten*, 1943, II, p. 600—643.

Anonimul românesc din Chronicon Dubnicense, 1474—1479

374. <Despre întâmplări transilvane și moldave în anii 1474—1479>

Cronica conține pe scurt povestirea evenimentelor din anii 1474—1479, cu atacuri îndreptate împotriva regelui Matia Corvin și cu elogii la adresa lui Ștefan cel Mare, amintindu-se și biruința de la Vaslui din 1475 asupra turcilor. Ștefan e arătat ca un bun părinte al patriei și al poporului său, iar regele Ungariei ca strângător fără milă de dări. Are laude pentru voievodul Bartolomeu Dragfi și Pavel Chinezul cu prilejul victoriei de pe Cîmpul Piinii (1479). Ținînd seama de spiritul și conținutul cronicii, ea poate fi considerată ca o cronică a familiei Dragfiștilor.

Manuscrisul original, în limba latină, scris la anul 1480, se păstrează la Muzeul Național din Budapesta, ms. lat. 165—14; după el s-a publicat ediția lui Florianus ce urmează.

Ediții: M. Florianus, *Chronicon Dubnicense*, în *Hist. Hung. Fontes. Domest.*, vol. III-1, p. 1—207, cu textul latin întreg al cronicii, la sfârșitul căreia se află Anonimul românesc; I. Lupăș, „*Chronicon Dubnicense*” despre Ștefan cel Mare. Comunicare la Academia Română. Buc., Cultura Națională, 1929, în-8°, 12 p. (Academia Română, Mem. Secți. Istorice, ser. III, Tom. X), cu un studiu asupra Anonimului, textul original latinesc și traducerea românească; idem, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1928—1930, V, p. 341—353; I. Lupăș, *Cronicari și istorici*, XLIII+551 p. La p. VI—VIII studiu asupra cronicii, iar la p. 1—4 trad. românească.

Studii: Partea finală, *originală*, a cronicii de la Dubnič a fost observată ca ceva distinct de restul cronicii încă la 1899 de Sándor Dománovszky, în: *A dubniczi krónika* <Cronica de la Dubnič>, publ. în *Századok*, 1899, XXXIII, p. 226—256, 342—355, 411—451 și de Ion Lupăș. Vezi și I. Crăciun, *Cronicele românești*, p. 2—3.

Nicolae Olahus

(1493—1568)

375. *Hungaria, sive de originibus gentis, regionis situ, divisione, habitu atque opportunitatibus <1479—1536>*

Conține date autobiografice și știri istorice, geografice, etnografice despre Ungaria, apoi despre Țara Românească, Moldova, Transilvania și Banat — cele din urmă în această ordine — între anii 1479 și 1536. E cel dintâi istoriograf de origine română, care vorbește despre originea comună, romană, a poporului român.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în 1536 la Bruxelles, se păstrează la Biblioteca Națională (fosta Bibliotecă Imperială) de la Viena, Codex d, după care s-a publicat ediția lui Bél ce urmează.

Ediții: Nicolaus Olahus, *Hungaria, sive de originibus gentis, regionis situ, divisione, habitu atque opportunitatibus*, publicată de Matthias Bél, în *Adparatus ad Hist. Hung.*, vol. I, Poseni, Tip. Joannis Pauli Royer 1735, în-4°, p. 1—41; o altă ediție, împreună cu lucrarea lui Olahus despre *Attila*, publ. de Á. F. Kollár. *Nicolai Olahi metropolitae Strigoniensis Hungaria et Attila sive de originibus gentis, regni Hungariae situ, habitu, opportunitatibus et rebus bello paceque ab Attila gentis libri duo nunc primum ex codice Caesareo Olahi manu emendato coniunctim editi*, Vindobonae, Tip. Ioannis Thomae Trattner, 1763, în-8°, 258 p.; tot amândouă lucrările, publ. de K. Eperjessy și L. Juhasz, în *Biblioth. Script. Medii Recentis Aevorum*, Budapesta, 1938, în-8°, 108 p.; pentru alte lucrări ale lui Nicolae Olahus și despre ele, vezi Kosáry, *Bevezetés*, vol. I, p. 224—225 și vol. III, indicele; apoi Timotei Cipariu, *Nicolau A—Episcopul Strigonului, Excerpte din opulul istoric al lui sub titlu Hungaria*, în *Arch. fil. ist.*, 1870, nr. XXXVI—XXXVIII,

p. 711—714, 726—733, 753—756, textul latin și traducerea românească; I. Lupaș, *Cronicari și istorici*, p. VIII—X studiu asupra lucrării, p. 5—15 textul românesc reproduș după traducerea lui T. Cipariu.

Studii: I. Lupaș. *Doi umaniști români în secolul al XVI-lea <Nicolae Olahul și Mihail Valahul>*. Comunicare făcută în ședința Academiei Române la 11 noiembrie 1927. Buc., Cultura Națională, 1928, în-8°, 29 p. (Academia Română, Mem. Secț. Ist., Ser. III, Tom.VIII); idem, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1926—1927, IV, p. 337—353; Ștefan Bezdechi, *Familia lui Nicolae Olahus*, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1928—1930, V, p. 63—85; Șt. Bezdechi, *Nicolae Olahus, primul umanist de origine română*. Aninoasa-Gorj, Ram, <1939>, în-8°, 126 p.; I. Lupaș, *Der erste Humanist aus rumänischen Geblüt, Nicolaus Olahus aus Hermannstadt (1493—1568)*, în *Siebenb. Viertelj.*, Sibiu, 1940, și în vol. I. Lupaș, *Zur Geschichte der Rumänen, Aufsätze und Vorträge*, Sibiu, Kraftt & Drotleff, 1943, în-8°, p. 186—198. În toate aceste studii e valorificată și opera sa de mai sus; mai nou I. Crăciun, *Cronicele românești*, p. 3—5.

George Szerémi

(cca. 1490 — după 1548)

376. Epistola de perdielone regni Hungarorum <1484—1543>

Cuprinde știri privitoare la Ungaria și Transilvania: răscoala iobagilor sub conducerea lui Gheorghe Doja în 1514, epoca Zapolia-Martinuzzi și amestecul lui Gritti și Mailath în treburile Transilvaniei. Autorul, de origine iobagă, dușman al nobilimii, a scris cu dragoste despre poporul oproșit.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în anii 1544—1546 în Transilvania, s-a aflat la fosta Bibliotecă a Curții imperiale din Viena, după care s-a publicat ediția lui G. Wenczel ce urmează.

Ediții: Gusztáv Wenczel, cu titlul de mai sus, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. I, XXXIV + 410 p. Trad. parțială, în limba maghiară, János Mogyoróssy, *Történelmi adatok Szerémi György emlékirataiból* <Date istorice din memorialul lui George Szerémi>, Békés-Gyulán, Tip. Dobay János, 1882, în-4°, 44 p.; trad. maghiară integrală de László Erdélyi, *Szerémi György. A mohácsi vész kora* <George Szerémi, Vremurile dezastrelui de la Mohács, 1484—1543>, Szeged-Budapesta, Eggenberger, 1941, în-8°, 310 p.

Studii: László Erdélyi, *Szerémi György és emlékirata. Történelmi forrástanulmány* <Memorialul lui George Szerémi. Studiu privind izv. istoric>, Budapesta, Franklin Társulat, 1892, în-8°, 136 p., cu amănunte noi asupra autenticității și conținutului manuscrisului; Lajos Szádeczky, *Szerémi György élete és emlékirata* <Viața și memorialul lui George Szerémi>, Budapesta, Magyar Tud. Akadémia, 1892, în-8°, 82 p.; idem, *Szerémi emlékirata kiadásának hiányai, a Bécsi codex alapján* <Lipsurile ediției memorialului lui Szerémi pe baza codicelui de la Viena>, Budapesta, Magyar Tud. Akadémia, 1892, în-8°, 42 p. (*Értekezések a történelmi tudományok köréből* <Comunicări din domeniul științelor istorice>, vol. XV, nr. 7 și 8); pentru alte publ. vezi Kosáry, *Bevezetés*, vol. I, p. 188—189.

Anonim

377. *Historiás ének a kenyérmezei viadalról 1568-ból*
 <Cîntec istoric despre lupta de pe Cîmpul Plinii din 1568 (—1479)>

Descrierea amănunțită a luptei arătîndu-se rolul romînilor și al lui Paul Chinezul. Anul luptei e dat greșit, 1568, în loc de 1479.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în ianuarie 1568 de un secul anonim în pribegie la Nikolsburg în Moravia, nu știm unde se află, dar există o copie la Biblioteca Liceului evanghelic din Kásmarok (Késmárk) în Slovacia (nr. 40), după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: K. P e k á r, *Históriás ének a kenyérmezei viadalról 1568-ból* <Cîntec istoric despre lupta de pe Cîmpul Plinii din 1568>, Budapesta, Tip. Hornyánsky Viktor, 1905, in-8° 19 p.; după o copie de la Academia Maghiară, L a j o s D é z a i, *Nikolsburgi névtelen, 1568* <Anonimul de la Nikolsburg>, în *Régi magyar költők tára* <Arhiva vechilor poeți maghiari>, vol. VIII, Budapesta, 1930, p. 36–50.

Studii: A n d r e i V e r e s s, *Cîntece istorice*, p. 18, cu un scurt rezumat.

Gaspar Heltai

(cca. începutul sec. XVI—1574)

378. *Historia az vitéz Hunyadi János vajdának...*
 <Istorie despre viteazul Ioan Huniade voievod...>

Poem istoric, intercalat în poemul cu același titlu al lui Matia Nagybánkai din Slovacia, îndată după prima strofă. Versurile lui Heltai cuprind legenda *originii* lui Iancu de Hunedoara. Autorul a auzit legenda de la descendenții ostașilor veterani ai lui Iancu, numit în poem „Iancula”.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris probabil în anul 1574, a fost tipărit de autor în tipografia sa din Cluj în același an.

Ediții: G a s p a r H e l t a i, în: *Cancionale, az az históriás énekes könyv...* <Cancionale, adică carte de cîntece istorice>, Cluj, Heltai Gáspár, 1574, in-4°, interpolat în *Historia* lui M. Nagybánkai; Á r o n S z i l á d i, *XVI. századbeli magyar költők művei* <Operele poezilor maghiari din sec. XVI>, vol. III, Budapesta, 1883, p. 273—278, în note.

Ștefan Temesváry

(cca. prima jumătate a sec. XVI — după 1569)

379. *Históriás ének az jeles győzedelemről... Erdélybe a Kenyérmezőjén, mikoron irnának 1479*
 <Cîntec istoric despre strălucita biruință... în Transilvania pe Cîmpul Pîinii, la anul 1479>.

Știri despre lupta de pe Cîmpul Pîinii, cu precizarea zilei, luni și anului, în rest fiind asemănător cu Anonimul de mai sus.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anul 1569, avînd 96 foi, a servit ediției tipărite de G. Heltai la Cluj în 1574.

Ediții: G a s p a r H e l t a i, în *Cancionale, az az históriás énekes könyv...* <Cancionale, adică carte de cîntece istorice>, Cluj, Heltai Gáspár, 1574, în-4°, partea a IV-a, nr. 1; K á l m á n T h a l y, *Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok* <Cîntece vitejești vechi maghiare și alte cîntece>, vol. I, Pesta, 1864, p. 56—84; cu *tîlul de mai sus*, în *Régi magyar köllők tára* <Arhiva vechilor poeți maghiari>, vol. VIII, Budapesta, 1930, p. 120—134.

Ambrosie Görcsönyi

(cca. prima jumătate a sec. XVI — cca. 1576)

380. *Históriás ének az felséges Mátyás királynak az nagyságos Hunyadi János fiának jeles viselt dolgairól, életiről, vitézségeiről, végre az ő ez világból való kimulásáról*
 <Cîntec istoric despre faptele mărețe ale m.s. regelui Matia, fiul măriei sale Ioan Huniade, despre viața, vitejiile și la urmă despre săvîrșirea lui din viață>

Autorul cîntă în versuri—inspirate de cronica lui Ioan Thuróczy—originea și faptele săvîrșite de Iancu de Hunedoara și de fiul său Matia Corvin. Cîntecul istoric are numai patru părți și se oprește la 1485 (ocuparea Vienei), sfîrșitul, adică partea a cincea, fiind scris de Nicolae Bogáti Fazekas.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris înainte de anul 1576, a fost tipărit în 1577 la Cluj, cînd autorul nu mai era în viață.

Ediții: Cu *tîlul de mai sus*, Cluj, Tip. Heltai Gáspárné, 1577, in-4, <52> f.; ed. a II-a revăzută și corectată, Cluj, aceeași tip., 1581, in-4, <53> f.; ed. a III-a, Levoča <Leutschau> Tip. Brewer Samuel, 1683, in-8, <40> f.

Studii: A n d r e i V e r e s s, *Cîntece istorice*, p. 14 17, cu analiza conținutului poemului.

Nicolae Bogáti Fazekas

<1548 — cca. 1598>

381. Az ötödik része Mátyás király dolgainak mint haláláig

<Partea a cincea din faptele săvârșite de regele Matia, pînă la moartea lui>

Stihurile povestesc faptele întîmplate în ultimii ani ai domniei lui Matia Corvin și în anii următori (răscoala condusă de Doja), pînă la lupta de la Mohács din 1526. E vorba de asemenea de voievozii din Țara Românească și din Moldova în acest timp și mai ales de atitudinea domnului din Țara Românească privind lupta de la Mohács.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1576 la Turda, a fost tipărit de autor în anul următor la Cluj.

Ediții: Cu titlul *de mai sus*, Cluj, Heltai Gáspárné, 1577, in-4, (40) f.; ed. a II-a, *cu același titlu*, la Cluj, în aceeași tip., 1580, același format și foi.

Studii: Lajos Dézsi, *Bogáti Fazekas Miklós élete és költői működése* (Viața și activitatea poetică a lui Nicolae Bogáti Fazekas), Budapesta, Tip. Athenaeum, 1895, n-8, 33p., cu analiza izvoarelor.

Dimitrie Csanádi

(cca. prima jumătate a sec. XVI — după 1571)

382. Vita Ioannis Secundi <1540 — 1571>

Cronică rimată, în 216 versuri, cuprinzînd viața principelui Ioan Sigismund al Transilvaniei, 1540 — 1571.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anul 1571 la Turda, a fost tipărit pe cînd autorul era în viață la 1571, dar nu s-a păstrat foaia de titlu.

Ediții: Vita Ioannis Secundi electi Hungariae regis, scitico sermone a Demetrio Chanadi, eiusdem principis secretario miserabiliter decantata <Debreczen, 1571 și apoi 1577>; după ediția din 1571, Lajos Dézsi, *cu titlul de mai sus*, în *Régi magyar költők tára* <Arhiva vechilor poeți maghiari>, vol. VIII, Budapesta, 1930, p. 213 — 219.

Andrei Valkai

(cca. prima jumătate a sec. XVI — după 1576)

383. Genealogia historica regum Hungariae... ad serenissimum usque Johannem Secundum <— 1567>

Poemul istoric cuprinde, între altele, informații despre Carol Robert și înfrîngerea lui de Basarab I la Posada, despre luptele dintre Ludovic I

și voievozii Țării Românești, Nicolae Alexandru și Vlaicu, apoi despre Sigismund de Luxemburg, Ștefan I Mușat al Moldovei, Mircea cel Bătrîn și Dan II și despre Iancu de Hunedoara și Vlad Dracul. Se încheie cu lupta dintre Matia Corvin și Ștefan cel Mare la Baia.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anul 1567, a fost tipărit de autor la Cluj în 1576.

Ediții : Cu titlul de mai sus, Cluj, Tip. Heltai Gáspárné, 1576, în-8°, <66> foi.

Mihail Sigler

(cca. prima jumătate a sec. XVI — 1585)

384. *Chronologiae rerum hungaricarum, transylvanicarum et vicinarum regionum libri duo <—1563>*

Cronologie privitoare la Transilvania, Țara Românească și Moldova (1550—1563), în special pentru vremurile lui Despot.

Manuscrisul original, în limba latină, scris între 1563 și 1572, a fost publicat de Matthias Bél în 1735 la Bratislava.

Ediții : Cu titlul de mai sus, în Matthias Bél, *Adparatus ad historiam Hungariae*, vol. I, Pozsony, 1735, p. 43—88; părțile privitoare la trecutul poporului român publicate de Alexandru Lapedatu. *Știri privitoare la istoria Țărilor Române din Cronologia lui Siglerus*, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1923, II, p. 365—371. Știrile sînt în limba latină, fără traducerea românească.

Ștefan Báthori

(1533—1586)

385. *Reminiscențiae de rebus bellicis circa arcem Szatmár gestis <1562—1567>*

Însemnări despre luptele din jurul Sătmărilor, 1562—1567, între oștile împăratului habsburgic și ale principelui Transilvaniei Ioan Sigismund Zăpolia, la care a participat și autorul, viitorul principe transilvan și rege al Poloniei.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în anul 1586, se află în Arhivele Statului din Florența, după care s-a făcut ediția următoare.

Ediții : Endre Veress, *Reminiscențiae regis Stephani Bathori de rebus bellicis circa arcem Szatmár gestis*, în *Erd. Műz.*, 1933, IV, p. 405—412, cu un studiu introductiv asupra manuscrisului și a operei istorice a lui Ștefan Báthori, p. 377—404.

Anonim

386. <Székely krónika>
<Cronica secuiască (1526—1606)>

Conține știri privitoare la trecutul Transilvaniei, Moldovei și al Țării Românești; povestirea începe după lupta de la Mohács și se oprește la pacea de la Viena încheiată între împărat și Ștefan Bocskai (1526—1606). A fost găsită printre colecțiile cronicarului Ștefan Szamosközy și ale altora.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris probabil în a doua jumătate a sec. XVI și primii ani ai sec. XVII, nu se știe ce soartă a avut, iar copiile, fragmentare și imprăștiolate în mai multe colecții, au servit la publicarea ediției ce urmează.

Ediții: István Kultsár, *Krónika a' mohácsi veszedelemlől a'bétsi békülésig Magyar-országban, Erdélyben, Havasalföldön és Moldvában történt dolgokról <1526—1606> = Székely krónika* <Cronică despre cele întâmplate în Ungaria, Transilvania, Țara Românească și Moldova, de la dezastrul de la Mohács pînă la pacea de la Viena (1526—1606) = Cronica secuiască>, Pesten, Tip. M. Trattner, 1805, in-8°, 136 p., fragmentar și cu greșeli; oarecare completări, după colecția Szamosközy, unde titlul e: „Annales ex quodam manuscripto ex Sicilia” și are și adnotația lui Szamosközy: „Ezeket közölte velem Petki János uram ő nagysága A. 1607” <Acestea mi le-a comunicat măriia sa domnul Ioan Petki în anul 1607>, publicate de Samu Barabás, *A székely krónika* <Cronica secuiască, 1529—1596>, în *Tört. Tár*, 1880, p. 633—648.

Anonim

387. Sybenbürgische Chronica und Kriegshündel... nicht allein von den Geschichten Johannis Valvoda in Sybenbürgen anno 1528, sondern auch... bis auf den Aprilen dieses 1596 Jahrs

Cuprinde descrierea Transilvaniei, Moldovei și a Țării Românești, locuitorii și bogățiile lor și știri dintre anii 1528 și 1596, privind luptele împotriva turcilor.

Manuscrisul original, în limba germană, scris probabil în cursul anului 1596, a stat la baza ediției ce urmează.

Ediții: Cu titlul de mai sus, Wallstatt, 1596; în trad. românească, *Cronica Transilvaniei și resbellele pe apă și pe uscat în care se vorbește despre origina românilor, moldavilor și a podolienilor, precum și despre moravurile, obiceiurile domniei și bogățiile lor în care se tratează nu numai despre istoria voievodului Transilvaniei pe la anul 1528, ci și despre Sigismund, principele actual al Transilvaniei și despre resbellele eroice, ce a purlat cu succes contra turcilor, inimicul cel mai comun... pînă în aprilie al acestui an, 1596, în Buciumul, Buc., 1863, nr. 7—12.*

Petru Pellérđi

(cca. mijlocul sec. XVI — după 1600)

388. Báthori Zsigmondnak, Erdély ország fejedelmének győzhetetlen nyereségéről, Tergovlstya, Bukares<t> és Glrgio alatt s azoknak megvételéről Istennek akaratjából, mlként az vltézlő Pellérđi Péter által megíratott az egész Hlstoria egy Magyarországi főurhoz levele által.

<Despre biruința lui Sigismund Báthori principele Țării Ardealului, la Țirgoviste, București și Giurgiu și despre luarea acestor cetăți cu ajutorul lui Dumnezeu. Istoria întreagă așa cum a fost scrisă de luptătorul Petru Pellérđi în scrisoarea adresată unui nobil din Ungaria>

Autorul, martor ocular al evenimentelor, descrie ajutorul dat de transilvăneni lui Mihai Viteazul, pentru scoaterea lui Sinan Pașa din Țara Românească (6 august — 30 octombrie 1595). Are amănunte asupra Țirgovistei și aprecieri elogioase asupra oștilor române.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în oct. nov. 1595 îndată după luarea cetății Giurgiului, se află la Biblioteca Abației din Pannonhalma (Panonia), după care s-a publicat ediția lui P. Sörös ce urmează.

Ediții: Prima ediție, pe când autorul era încă în viață, s-a publicat cu titlul de *mai sus*, Nemetújvár, Tip. I. Manlius, 1596, in-4, <6> f.; ed. a II-a, după original, cu oarecare deosebiri față de ed. I, P o n g r á c z S ö r ö s, *Pellérđi Péter levele Báthory Zsigmondnak Szinán basán aratolt győzelméről* <Scrisoarea lui Petru Pellérđi privitoare la biruința lui Sigismund Báthori asupra lui Sinan Pașa>, în *A Pannonhalmi főapátsági főiskola évkönyve az 1913—1914-iki tanévre* <Anuarul școlii superioare a Abației din Pannonhalma pentru anul școlar 1913—1914>, Pannonhalma, 1914, p. 136—156; I. Crăciun, *Scrisoarea lui Petru Pellérđi privitoare la ajutorul dat de Sigismund Báthorő lui Mihai Viteazul în campania din 1595*, Cluj, Tip. Cartea Românească, 1935, in-8°, 11 p. (Extr. din *An. Inst. Ist. Naț.*, 1931—1935, VI), cu un studiu asupra manuscrisului, a conținutului și traducerea în românește a părților privitoare la trecutul nostru.

Mihail Szerdahelyi

(cca. mijlocul sec. XVI — după 1595)

389. Igen szép hlstoria
<Istorie prea frumoasă (din 1595)>

Cronică rimată, în 110 versuri, despre conspirația lui Balthazar Báthori — Alexandru Kendy îndreptată împotriva principelui Sigismund Báthori, din cauza politicii sale pro-habsburgice. Conspirația a fost înăbușită în toamna anului 1594.

Manuscrisul original, în limba maghiară, datat intenționat cu un an mai devreme și scris la Cluj, azi nu mai există, dar se păstrează o copie din anii 1609–1613 în Cod. Decsy, nr. 24, la Biblioteca Academiei Maghiare din Budapesta, după care s-a publicat ediția de mai jos.

Ediții: K á l m á n T h a l y, *A Báthory-Kendyféle összeesküvés Báthory Zsigmond ellen* <Conspirația Báthori-Kendy împotriva lui Sigismund Báthori>, în *Századok*, 1871, V, p. 257–271.

Studii: M. A s z t a l o s, *Szerdahelyi Mihály históriás éneknek vélt politikai éneke* <Cîntecul politic al lui Mihail Szerdahelyi, crezut cîntec istoric>, Pécs, Dunántuli könyvkiadó, 1925, în-8°, 22 p., cu o privire critică asupra importanței manuscrisului și a conținutului.

Ioan Iacobinus

(1573–1603)

390. *Brevis enarratio rerum a serenissimo Transylvaniae Principe Sigismundo Anno MDXCV gestarum*

Cuprinde evenimentele petrecute în Transilvania în 1595, apoi lupta lui Mihai Viteazul la Călugăreni și campania transilvănenilor din 1595 în Țara Românească sub conducerea lui Sigismund Báthori, descrise de secretarul principelui, ca martor ocular.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în 1596, a fost tipărit de autorul însuși tot atunci.

Ediții: Cu titlul *de mai sus*... Authore I o a n n e I a c o b i n o, notario urbis Claudio-politanae. Claudiopoli, Typis Heltanis, 1596, în-8°, <16> f. Singurul exemplar, din biblioteca Todorescu, e azi la Bibl. Muzeului Național din Budapesta; I a c o b B o n g a r s i u s, cu titlul *de mai sus*, în *Rerum Hung. Script. Varii*, Francofurti, 1600, p. 536–547; N i c o l a u s R h u s n e r u s, *Rerum in Transylvania a Sigismundo Bathoreo Principe anno MDXCV gestarum*. Narratio auctore Ioanne Iacobino Claudiopolitano, în *Rerum memorabilium in Pannonia... gestarum*, Francofurti, 1603, p. 221–227; cu titlul *Rerum in Transylvania...*, în *Syndromus rerum Turcico-Pannonicarum...*, Francofurti, 1627, p. 211–227; cele mai accesibile ediții, I. G. S c h w a n d t n e r, cu titlul *Brevis enarratio...*, în *Script. Rerum Hung.* 1746, I, p. 742–756; *ibidem*, Tirnaviae, 1765, III, p. 141–166; *ibidem*, Vindobonae, 1768, III, p. 27–46; mai nou, cu note și comentarii, G. B i s z t r a y, T. K l a n i c z a y etc., în *Régi magyar költők tára, XVII század* <Arhiva vechilor poeți maghiari sec. XVII>, vol. I, Budapesta, 1959, p. 511–519.

Anonim

391. Historia melyben az Felséges Báthori Zsigmondnak erdélyi fejedelemnek 1595 esztendőben való viselt hadai irattattanak meg

<Istoria, în care s-au scris luptele mării sale Sigismund Báthori, principele Transilvaniei săvârșite în anul 1595>

Povestirea în versuri a luptelor din 1595 împotriva turcilor în Banat, apoi a luptei lui Mihai Viteazul la Călugăreni și cuvîntarea voievodului înainte de atac. Ajutorul dat de Sigismund Báthori lipsește. Izvorul după care s-au scris versurile e Iacobinus (acesta în proză) de la nr. precedent, dar are și alte informații. Partea care lipsește aci se află la Ștefan Szöllősi (vezi mai jos).

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1596, a fost tipărit în același an la Cluj.

Ediții: cu titlul de mai sus, Cluj, Tip. Heltai Gáspárné, 1596, in-4, <7> f.; G. Bistray, T. Klaniczay etc., în *Régi magyar költők tára, XVII század* <Arhiva vechilor poezi maghiari sec. XVII>, vol. 1, Budapesta, 1959, p. 48–56.

Ioan Baranyai Decsi (Barovius)

(cca. 1560–1601)

392. Commentariorum de rebus Ungaricis libri qui extant <1592–1598>

Cronică cu știri din vremea lui Sigismund Báthori al Transilvaniei, Aron Tiranul al Moldovei și Mihai Viteazul al Țării Românești, mai ales privitoare la luptele lui Mihai împotriva turcilor.

Manuscrisul original, în limba latină, scris înainte de 1601, se află la Biblioteca Universității din Budapesta, după care s-a făcut ediția ce urmează. Numele autorului variază: Barovius, Decius Barovius, Baranyai Decsi János și chiar Baronyai.

Ediții: Ferencz Toldy, *Baronyai Decsi János Magyar históriája, 1592–1598* <Istoria maghiară a lui Ioan Baronyai Decsi, 1592–1598>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XVII, întreg., LXXX + 328 p.

Ștefan Szamosközy

(cca. 1565 — cca. 1612)

393. Vegyes följegyzések

<Însemnări diverse (1542–1608)>

Cronica în limba maghiară a lui Ștefan Szamosközy, păstrată împrăștiată în nouă codice, reconstituită fragmentar. Conține știri referitoare la trecutul Transilvaniei, al Țării Românești și al Moldovei dintre anii 1542 și 1608; mai ample sînt cele care privesc pe Mihai Viteazul și Radu Șerban.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris după 1594, e împrăștiat în mai multe codice originale și copii răslețe, la Budapesta și în alte localități, care stau la baza ediției ce urmează.

Ediții: Sándor Szilágyi, *Szamosközy István történeti maradványai* <Însemnările istorice ale lui Ștefan Szamosközy>, vol. IV, *Vegyes följegyzések, 1542–1608* <Însemnări diverse, 1542–1608>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXX, XXI + 403 p. Cf. I. Crăciun, *op. cit.*, la materialul din *Repertoriu* al cronicarului. Vezi și Kosáry, *Bevezetés*, vol. I, p. 228 și vol. III, p. 82, pentru „adaosurile” descoperite ulterior.

Eustațiu Gyulafi

(1557–1607)

394. Gyulafi Lestár följegyzésel, 1565–1605

<Însemnările lui Eustațiu Gyulafi, 1565–1605>

Scurte însemnări, fragmentare, privitoare la evenimentele din Transilvania și Țara Românească din anii 1565–1605: Báthoreștii și Bocskai în Transilvania, Petru Cercel, Mihai Viteazul și Radu Șerban în Țara Românească; ele provin dintr-o cronică mai mare, probabil în limba latină, care nu s-a păstrat.

Manuscrisul original, în limba maghiară și puțin și în limba latină, scris spre sfîrșitul sec. XVI și începutul sec. XVII, altfel cît s-a păstrat, se află în două volume din Colecția Pray, vol. LVIII și LIX, la Biblioteca Universității din Budapesta, provenite de la cronicarul Ștefan Szamosközy.

Ediții: Károly Szabó, cu titlul *de mai sus*, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXXI, p. 3–124; material descoperit ulterior, Sándor Szilágyi, cu același titlu, *ibidem*, vol. XXXIII, p. 3–80; acesta din urmă a apărut și în *Tört. Tár*, 1893, p. 109–145 și 193–231.

Anonim

395. Történeti énekek a XVI század végétől (1593–1600)

<Cîntece istorice de la sfîrșitul sec. XVI (1593–1600)>

Cîntece istorice din anii pomeniți, privind și întîmplări transilvane contemporane, unele scrise de autori din Transilvania, aflate în diverse manuscrise.

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise la sfîrșitul sec. XVI, se păstrează în diferite arhive; după ele s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: G. Bisztray, T. Klaniczay, L. Nagy, B. Stoll, *A tizenöt éves háború, Bocskay és Báthori Gábor korának költészete* <Poezia epocii războiului de cincisprezece ani, Bocskai și Gabriel Báthori (1593–1613)>, Budapesta, Akadémia Kiadó, 1959, in-8°, p. 17–108 și 498–530 (note). (*Régi magyar költők tára. XVII század* <Arhiva vechilor poeți maghiari, sec. XVII>, 1).

Andrei Egrespataki

(cca. a doua jumătate a sec. XVI — după 1604)

396. <Bocskay Istvánt dicsőítő versek>

<Versuri de preamărire a lui Ștefan Bocskai (1604)>

Versuri istorice despre începuturile răscoalei lui Bocskai în toamna anului 1604.

Manuscrisul original, în limba latină și maghiară, scris îndată după 15 octombrie 1604. se afla, la începutul sec. XX, în posesia lui Victor Wasylkievicz din Șumuleu-Ciuc, după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: Viktor Wasylkievicz, *Bocskay Istvánt dicsőítő versek* <Versuri de preamărire a lui Ștefan Bocskai>, în *Erd. Múz.*, 1902, XIX, p. 33–37, cu un scurt studiu introductiv.

Anonim

397. <Históriás ének Bocskay Istvánról>

<Cîntec istoric despre Ștefan Bocskai (1604–1606)>

Povestirea în versuri, păstrată fragmentar, a vieții lui Ștefan Bocskai, insistîndu-se mai ales asupra tacticii militare, obiceiurilor și moravurilor vremii și asupra morții principelui.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris curînd după 1606, se păstrează în Arhivele Statului din Budapesta, după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții : Sándor Kozocsa, cu titlul de mai sus. în *Erd. Műz.*, 1936, VII, p. 61—69, + 1 facsimil.

Stihuitori anonimi

398. *Az Erdélynek siralmas éneke, a haldokló Boeskey, etc.*

«Cîntecul de jale al Transilvaniei, Bocskai pe moarte etc. (1605—1607)»

O colecție de patru cîntece istorice despre vremurile principelui Ștefan Bocskai al Transilvaniei și otrăvirea lui (1605—1606).

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise în anii 1605—1607 de un stihuitor anonim, nu se cunosc, dar există cîte o copie din anii 1609—1613 în Cod. Decsy, nr. 26, 27, 29 și 40, la Biblioteca Academiei Maghiare din Budapesta, după care s-a făcut ediția ce urmează.

Ediții : Kálmán Thaly, *Ismeretlen históriás énekek a XVI és XVII-ik századból* «Cîntece istorice necunoscute din sec. XVI și XVII», în *Századok*, 1871, V, p. 310—324, cu un studiu introductiv asupra manuscriselor și valoarea lor istorică; G. Bisztray, T. Klaniczay etc., în *Régi magyar költők tára, XVII század* «Arhiva vechilor poezi maghiari, sec. XVII», vol. 1, Budapesta, 1959, p. 369—371, 378—379 și 620—621, 624 (note).

Anonim

399. *Historia Báthori Gáboré* «Conspirația Kendiana (1610)»

Versuri istorice cu amănunte privind conspirația cancelarului transilvan Ștefan Kendi împotriva principelui Gabriel Báthori, în 1610, atribuite greșit cronicarului Ștefan Szamosközy.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris curînd după conspirația din 24 mai 1610 de un versificator anonim, azi e necunoscut. Au existat însă două copii, una în limba maghiară, transcrisă de George Tatrosy la 1618, care se afla pe la sfîrșitul sec. XIX în Biblioteca lui Ștefan Apor la Abuș (Tîrnava Mică); după ea s-au publicat edițiile Szádeczky și Bisztray-Klaniczay de mai jos, și o copie cu traducerea făcută în limba latină de Albert Szenzi Molnár, care se află la Biblioteca municipală din Berna (Bongarsiche Sammlung, ms. 148), după care s-au făcut edițiile lui Szilágyi și Pettkó ce urmează.

Ediții: Sándor Szilágyi, *Conspiratio Kendiana*, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXX (Pótlék) <Adaosuri>, p. 506–541; Béla Pettkő, *A Kendy-féle összeesküvés*. (Latin históriás ének Szamosközy Istvántól) <Conspirația Kendy-ănă (Cîntec istoric în limba latină de Ștefan Szamosközy)>, în *Tört. Társ.*, 1888, p. 754–789. Există o versiune și în limba maghiară publicată de Lajos Szádeczky, *Szamosközy magyar históriás éneke az 1610-iki Kendy-féle összeesküvésről* <Cîntecul istoric maghiar al lui Szamosközy despre conspirația Kendy-ănă din 1610>, în *Századok*, 1899, p. 211–225 (studiu), p. 310–341 (textul); G. Bisztray, T. Klaniczay etc., în *Régi magyar költők lára, XVII század* <Arhiva vechilor poeți maghiari, sec. XVII>, vol. 1, Budapesta, 1959, p. 398–428 și 629–637 (note).

Studii: Versurile istorice nu sînt ale lui Szamosközy, cf. și I. Crăciun, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români, 1566–1608*, Cluj, 1928, p. 10, nota 4.

Anonim

400. Cantio de Transylvania... <1611>

Cîntec istoric, în 42 versuri, despre stările interne ale Transilvaniei în 1611 în vremea stăpînirii lui Gabriel Báthori.

Manuscrisul original, în limba maghiară, deși titlul e în limba latină, e scris în 1611, dar nu s-a păstrat decît într-o copie din 1613 în Cod. Decsy, nr. 39, la Biblioteca Academiei Maghiare din Budapesta, după care s-a publicat ediția de mai jos.

Ediții: Kálmán Thaly, *Ismeretlen históriás énekek a XVI és XVII-ik századból* <Cîntece istorice necunoscute din sec. XVI și XVII>, în *Századok*, 1871, V, p. 324–329; G. Bisztray, T. Klaniczay etc., în *Régi magyar költők lára, XVII század* <Arhiva vechilor poeți maghiari, sec. XVII>, vol. 1, Budapesta, 1959, p. 428–432 și 637–638 (note).

Anonimi

401. <Történeti énekek, 1601–1613> <Cîntece istorice din anii 1601–1613>

Cîntece istorice din anii pomeniți privitoare la evenimentele ungare și transilvane, scrise unele de autori din Transilvania, aflate în diverse manuscrise. Cîteva privesc domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania.

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise în anii 1601—1613, se păstrează în diferite arhive; după ele s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: G. Bisztray, T. Klaniczay, L. Nagy, B. Stoll, *A tizenöt éves háború, Bocskay és Báthori Gábor korának költészete* <Poezia epocii războiului de cinci-sprezece ani, Bocskai și Gabriel Báthori (1593—1613)>, Budapesta, Akadémia Kiadó, 1959, în-8°, p. 343—459 și 606—642 (note). (*Régi magyar költők tára, XVII század* <Arhiva vechilor poeți maghiari, sec. XVII>, 1).

Toma Borsos

(1566 — cca. 1633)

402. Memoriale, 1630 január 22—28

<Memorial, 22—28 ianuarie 1630>

Cuprinde știri de la sfârșitul lunii ianuarie 1630 asupra problemelor transilvane contemporane și înlăturarea Ecaterinei de Brandenburg de la tronul Transilvaniei.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anul 1630, nu știm unde se află. După el s-a făcut ediția ce urmează.

Ediții: Samu Gergely, *Borsos Tamás emlékirata 1630 ian. 20—20-iki Budai követségeiről* <Memorialul lui Toma Borsos despre solia sa la Buda din 20—28 ianuarie 1630>. în *Tört. Tár*, 1884, p. 694—708, cu anexe documentare.

Mihail Tholdalagi

(cca. 1580—1642)

403. <Évkönyve, 1613—1615>

<Analele lui din 1613—1615>

Cuprinde oarecare știri despre ultimele luni ale domniei lui Gabriel Báthori și începuturile domniei lui Gabriel Bethlen în Transilvania; mențiuni despre voievozii Radu Mihnea al Țării Românești și Ștefan Tomșa al Moldovei aflați cu oștile lor în tabăra turcească din Țara Birsei, apoi descrierea drumului și rezultatele soliei autorului la Constantinopol în acel timp.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris pe la 1615, se află în colecția Khuen Hédervári, fără titlu și fără numele autorului, identificate de Alexandru Szilágyi, care-l editează mai jos.

Ediții: Sándor Szilágyi, *Tholdalagi Mihály Évkönyve 1613 15-ből* <Analele lui Mihail Tholdalagi din 1613–1615>, în *Tört. Tár*, 1881, p. 1–11.

404. Naplója

<Jurnalul său (1619–1620)>

Fragmente din jurnal despre ambasada autorului de la sfârșitul anului 1619 și anul 1620 la Constantinopol, în care se află știri despre Transilvania sub Gabriel Bethlen și despre Țara Românească în timpul schimbării domniei lui Gavriil Movilă cu Radu Mihnea. Se anexează și instrucțiunile lui Bethlen pentru ambasador și alte însemnări.

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise în 1619–1620, se află la Academia din Budapesta, după care s-a făcut ediția ce urmează.

Ediții: Sándor Szilágyi, *Tholdalagi Mihály 1619-iki követjárásának történetéhez* <Contribuții la istoricul soliei lui Mihail Tholdalagi din 1619>, în *Tört. Tár*, 1882, p. 470–475.

Ioan T. Redmecz

(cca. jumătatea a doua a sec. XVI — după 1622)

405. Az felséges Bethlen Gábornak ... erdélyi fejedelemnek ... öt rendbeli Isten anyaszentegyházával eszelekedett jótéteményéről...

<Despre cinci binefaceri... ale mării sale Gabriel Bethlen principele Transilvaniei... privind biserica... (1619–1620)>

Știri despre Gabriel Bethlen în campania din 1619 și ca ocrotitor al învățămîntului și bisericii, inițiind traducerea bibliei în limba română și sprijinind biserica ortodoxă a românilor din Transilvania.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris pe la 1621, a fost publicat de autorul însuși la Cașovia în anul următor.

Ediții: Cu titlul de mai sus, Cassán, Festus János, 1622, in-4, 70 p., fragmentar; produs aproape în întregime la Szabó-Makkai, *Erd. öröksége*, vol. IV, p. 24–46.

Anonim

406. *Naplókönyv 1632-ből*

<Jurnal din 1632>

Fragment de jurnal cu însemnări zilnice despre cele întâmplate la curtea lui Gheorghe Rákóczi I din 16 aprilie — 23 iulie 1632 (anul nu e precizat, dar reiese din succesiunea evenimentelor), menționându-se deseale solii venite de la voievodul Țării Românești, poștele trimise în Țara Românească și Moldova etc.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris probabil în 1632, urma să fie depus în Arhiva Colegiului reformat din Cluj de Iosif Benkő, după care a existat o copie din 1780, ce stă la baza ediției ce urmează.

Ediții: Lajos Abafi, *Naplókönyv 1632-ből (Benkő József írományai közül)* <Jurnal din 1632. Din scrierile lui Iosif Benkő>, în *Tört. Tár*, 1883, p. 519 — 542, 645—655.

Gheorghe Rákóczi I

(1591—1648)

407. *Naplója <1633>*

<Jurnalul lui (1 ianuarie — 22 august 1633)>

Cuprinde însemnări zilnice mărunte, din care reies însă frământările politice din Transilvania din acel timp și legăturile cu Țara Românească și cu Moldova.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1633, a fost la Bibl. Teleki din Tîrgu-Mureș — ms. 1479 b. — după care s-a făcut ediția ce urmează.

Ediții: József Koncz, *I. Rákóczi György naplója* <Jurnalul lui Gheorghe Rákóczi I>, în *Erd. Múz.*, 1900, XVII, p. 466—472, 524—528.

Ștefan Szöllösi

(cca. a doua jumătate a sec. XVI — după 1635)

408. *Rövid história, melyben megíratik Szenán bassának török esászárr erejével Havasalföldének és Erdély országának pusztítására való kijövetele 1595 esztendőben...*

<Istorie scurtă, în care se scrie cum a pornit la 1595 Sinan Pașa cu puterea împăratului turcesc spre nimicirea Țării Românești și a Transilvaniei...>

Relatarea în versuri a trecerii oștilor transilvane în Țara Românească și izgonirea turcilor din Tîrgoviște, din București și din Giurgiu în 1595, după însemnările, în proză, ale lui Ioan Iacobinus (pomenit mai sus).

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în jurul anului 1635, a fost tipărit de autor în acel an la Cluj.

Ediții: Cu titlul de mai sus, <Cluj>, Tip. Abrugyi György, 1635, in-4°, <9> f.; G. Bisztray, T. Klaniczay, în *Régi magyar költők tára, XVII század* <Arhiva vechilor poeți maghiari, sec. XVII>, vol. 1. Budapesta, 1959, p. 57–77 și p. 519–520 (note).

Studii: Andrei Veress, *Versuri istorice*, p. 22–23, cu prezentarea operei, foarte rară, și analiza conținutului.

Anonim

409. <Lupuj és Máthé vajda harcáról való ének>
<Cîntec despre bătălia dintre Lupul și Matei voievod (1653)>

Cronică rimată, fragmentară, în 98 strofe de cîte patru rînduri, despre lupta dintre Matei Basarab și Vasile Lupu la Finta, înfringerea și apoi izgonirea lui Vasile Lupu din scaunul domnesc al Moldovei.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1653, de un anonim, a fost tipărit se pare în 1657 la Brașov, dar lipsindu-i începutul și sfîrșitul, nu avem nici numele autorului, nici foaia de titlu.

Ediții: ... <Brașov, Tip. M. Hermann, 1657>, in-8, 98 strofe de la mijloc; József Koncz, *Lupuj vajdáról ismeretlen XVII. sz. magyar ének* <Cîntec maghiar necunoscut din sec. XVII despre Lupu vodă>, în *Magyar Könyvszemle*, 1880, I, p. 284–297. Pentru prima tipăritură, la Brașov, și pentru descoperirea unor fragmente din această tipăritură de Koncz și conținutul ei, a se vedea Andrei Veress, *Cîntece istorice*, p. 28–30 și idem, *Bibl. rom. ung.*, vol. I, p. 93–94.

Ioan Köröspataki

(cca. prima jumătate a sec. XVII — după 1656)

410. *Lupuj vajdáról való ének. Midőn maga fel – fuvalkodottságában, Havas-alföldi Máthé vajdára mentébe Isten esodálatosképpen megbüntette és nagy szégyenbe hozta, Máthé vajda és az erdélyi fejedelem által, etc...*

<Cîntec despre Lupu vodă, cînd în înălțarea lui mergînd asupra lui Matei vodă din Țara Românească fu pedepsit în mod miraculos de Dumnezeu și adus la mare rușine prin Matei vodă și prin principele Transilvaniei etc... (1653)>

Cronică rimată, în 67 strofe de cîte patru rînduri, despre lupta dintre Matei Basarab și Vasile Lupu la Finta (1653) și urmărirea și scoaterea din domnia Moldovei a lui Vasile Lupu.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1653 îndată după întâmplările descrise, a fost tipărit de autor în 1655 pe cînd era în viață.

Ediții : Cu titlul de mai sus și cu finalul, „a Johanne B. Köröspataki, pastor Mező-eszékiensis” <= Ceașu de Cîmpie>, <Lőcse>, 1655, in-4, <4> f.; Ernő Mátray, în *Reform*, 1870 nov. 18, p. 337 sqq; idem, *Figyelő*, 1876, I, p. 296-300.

411. A Havasalföldi hareról való hīstorla. Ez Havasalföldi ének...

<Istorie despre războiul din Țara Românească. Cîntec din Țara Românească... (1655)>

Cronică rimată, cuprinzînd amănunte asupra ajutorului dat de Gheorghe Rákóczi II în 1655 lui Constantin Basarab Cîrnu în lupta de la Șoplea cu seimenii răsculați. Se aduc elogii vitejiei domnului decedat, Matei Basarab.

Manuscrisul, original, în limba maghiară, scris în 1655, a fost tipărit în 1656 pe cînd autorul era în viață.

Ediții : Cu titlul de mai sus și cu finalul, „Author Joannes B. Köröspataki, minister Mező-Csávásiensis”. F. 1, f. tip., 1656, in-8, <8> f. (incomplet).

Andrei Scherer, Andrei Oltardus și alții

(cca. sfîrșitul sec. XV — cca. 1552) (1611—1660)

412. Album Oltardianum (1526—1659)

Scurte însemnări cronicărești pentru evenimentele din Transilvania, începînd cu lupta de la Mohács pînă la Gheorghe Rákóczi II.

Manuscrisul original, în limbile germană și latină, scris începînd cu mijlocul sec. XVI pînă pe la 1660 de nîmîle a cinci autori la Sibiu și Mediaș, nu știm unde se află. O copie din 1831, făcută de Iosif Kemény, e azi necunoscută.

Cei cinci autori, sași transilvăni, sînt : Andrei Scherer (m. pe la 1552), care a început „Albumul” și a scris întâmplările pînă la 1552 ; Paul Scherer (m. 1576) a scris pînă la 1576 ; Martin Oltardus (m. la 1591) a scris pînă la 1591 mai mult date familiale ; Ioan Oltardus (1576-1630) a scris pînă la 1629, și Andrei Oltardus (1611—1660), care a notat evenimentele pînă la 1659 inclusiv.

Ediții : Josef Kemény, *Album Oltardianum (1526—1659)*, în *Deutsche Fundgruben*, 1860, vol. III, p. 1-49. Vezi și observațiile de la opera lui Andrei Oltardus din *Repertoriul de mai sus*.

Ioan Simonius

(1622 1669)

413. *Relationes dietales Johannis Simonii provincialis notarii nationis saxonicae*
(1651 1657)

Jurnal cu însemnări despre cele întâmplate în dietele Transilvaniei din anii pomeniți precum și alte informații.

Manuscrisul original, în limba latină și germană, scris în anii întâmplărilor, a fost în Arhiva orașului Sibiu; el stă la baza ediției ce urmează.

Ediții: Sándor Szilágyi, cu titlul de mai sus, Budapesta, Tip. Athenaeum, 1888, în-8°, 138 p. (Extr. din *Mon. Com. Regni Transylv.*, vol. XIII).

Stihuitor anonim

414. *Erdély romlása, 1657*
«Deciderea Transilvaniei, 1657»

Două cîntece istorice despre cele întâmplate în Transilvania după dezastrul oștilor lui Gheorghe Rákóczi II în campania din Polonia, 1657. Primul e intitulat, ca mai sus, iar al doilea: *Tatár rabok éneke* «Cîntecul robilor la tătari», între care se afla și Ioan Kemény.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris probabil îndată după 1657, nu se știe unde se află, dar există o copie din anii 1716—1730 făcută de Ioan Boeskor, aflătoare în 1870 în posesia contelui Nicolae Lázár, după care s-a publicat ediția următoare.

Ediții: Kálmán Thaly, *Ismeretlen históriás énekek a XVI és XVII-ik századból* «Cîntece istorice necunoscute din sec. XVI și XVII», în *Századok*, 1871, V, p. 479 484.

«Isac Basirius»

(1607—1676)

415. *Vindictae honoris hungarici, sive manifestum... Domini Georgii Rákóczi... sive Annales rerum gestarum Transylvanico-Hungaricarum ab anno Domini 1653 ad hunc usque annum 1659*

Gheorghe Rákóczi II, invinuit de Ioan Bethlen în memorialul său intitulat „Innocentia Transylvaniae” de dezastrul țării, răspunde în scris prin Basirius, arătînd cele făptuite în Transilvania în vremea stăpînirii sale «1653—1659».

Manuscrisul original, în limba latină, scris în 1659, nu se știe unde se află, dar există o copie cu numeroase corecturi de mîna lui Basirius la Arhiva Capitulului din Durham (Anglia), după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: **Lajos Kropf**, *Basire védtrata. Válasz az „Innocentia Transylvaniae” című röpiratra* <Apărarea scrisă de Basire. Răspuns la manifestul intitulat „Innocentia Transylvaniae”>, în *Tört. Társ.*, 1888, p. 509—565, 667—706.

Acațiu Barcsai

(1619—1661)

416. <Gúnyírata II Rákóczi György ellen>
<Pamflet împotriva lui Gheorghe Rákóczi II (1659)>

Cuvinte aspre, polemice, în proză, ale principelui Transilvaniei Acațiu Barcsai la adresa predecesorului său Gheorghe Rákóczi II, ca răspuns la un manifest — probabil — al acestuia din urmă.

Manuscrisul probabil original, în limba maghiară, amestecată cu oarecare cuvinte latinești, scris în 1659, se afla prin anii 1870 în Arhiva Rakocziană din Vörösvár (Cehoslovacia) după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: **Kálmán Thaly**, *Barcsay Ákos gúnyírata II Rákóczi György ellen. Replica* <Pamfletul lui Acațiu Barcsai împotriva lui Gheorghe Rákóczi II. Replică>, în *Századok*, 1871, V, p. 412—417.

Andrei Frank

(cca. începutul sec. XVII — după 1661)

417. <Diarium historicum de rebus gestis a die 25 Octobris anni 1657 usque ad diem 1 Novembr. anni 1661>

Jurnal cu știri amănunțite și precise asupra evenimentelor întîmplate în dietele Transilvaniei dintre anii 1657 și 1661, scrise de un partizan al principelui Acațiu Barcsai și dușman al lui Gheorghe Rákóczi II.

Manuscrisul original în limba latină și germană scris în anii 1657—1661, a fost cîndva în Arhiva săsească de la Sibiu. O copie, cu greșeli, se păstrează în Arhiva arhiepiscopiei romano-catolice din Kalocsa. Ediția ce urmează are la bază, se pare, amîndouă manuscrisele.

Ediții : Sándor Szilágyi, *Frank András országgyűlési tudósításai és naplójegyzetei 1657–1661 közt* <Informațiile dietale și însemnările de jurnal ale lui Andrei Frank din 1657–1661>, în *Tört. Társ.*, 1888, p. 35–63. Titlul original al jurnalului e luat după Kovachich. Cuprinde și unele părți ale jurnalului lui Dimitrie Kereszturi, amintit în *Repertoriu*, mai sus. *Dezbaterile dietale*, propriu-zise, notate de Frank, sînt publicate de Szilágyi în *Mon. Com. Regni Transilv.*, vol. XI.

Cosma Horváth (Petrityvity)

(1634 — după 1668)

418. *Önéletírása, 1634–1660*
<Autobiografia 1634–1660>

Însemnări privind epoca lui Gheorghe Rákóczi II, Vasile Lupu și Constantin Basarab Cîrnul, dar mai ales pentru ultimii ani din domnia lui Gheorghe Rákóczi II, 1657–1659, campania sa din Polonia, stăpînirea scurtă a lui Francisc Rhédei și a lui Acațiu Barcsai, scrise de un partizan al acestuia din urmă.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anul 1668, a fost în proprietatea familiei Gabriel Daniel (Vargyasi) în secuime, după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții : Kálmán Thaly, *Petrityvity-Horváth Kozma önéletírása 1634–1660* <Autobiografia lui Cosma Petrityvity-Horváth, 1634–1660>, în *Történelmi Kalászkok* <Spicuri istorice>, Pesta, 1862, p. 1–83; partea cea mai importantă și la Szabó-Makkai, *Erd. öröksége*, vol. V, p. 105–153.

Ioan Nadányi

(cca. 1643–1707)

419. *Florus Hungaricus, sive Rerum Hungaricarum ab ipso exordio ad Ignatium Leopoldum deductarum compendium* < 1653>

Compilație după mai mulți cronicari : Thuroczy, Ranzanus, Bonfini, Istvánffy, Thuanus (de Thou) etc., privind istoria Ungariei, Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești pînă la 1653, cu aprecieri elogioase asupra lui Ștefan cel Mare, multe știri despre epoca lui Mihai Viteazul și amănunte despre Despot vodă.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în jurul anului 1660, a fost tipărit de autor însuși la 1663.

Ediții : cu titlul de mai sus, Amsterdam, Joannes Weesberge, 1663, in-12°, 11 f. + 380 p. + index ; trad. în limba engleză, cu continuarea evenimentelor pînă la 1664, *Florus Hungaricus or the History of Hungaria and Transylvania deduced from the original of that nation, and their selling in Europe in the year of our Lord 461, to this, dangerous and suspectful period of that Kingdome by the present Turkish invasion, anno 1664*, London, W. G. for Hen. Marsh, 1664, in-8°, f. + 302 p.

Ioan Bethlen

(1613—1678)

420. *Rerum Transylvanicarum libri quatuor, continentes res gestas Principum ejusdem ab anno 1629 usque ad annum 1663*

Cuprinde istoria Transilvaniei din vremurile Rákóczi-eștilor pînă la începuturile stăpînirii lui Mihail Apafi I și știri pentru istoria Țării Românești din vremurile lui Matei Basarab, Constantin Basarab Cîrnul (și răscoala seimenilor), Mihnea III și Gheorghe Ghica ; iar pentru istoria Moldovei din timpurile lui Vasile Lupu și ale urmașilor lui.

Manuscrisul original, în limba latină, scris după mijlocul sec. XVII 1663, a fost tipărit de autor însuși, la Sibiu probabil, în 1663.

Ediții : Cu titlul de mai sus <Cibinium, Szenczi Kertész Ábrahám>, 1663, in-8 , 447 p. + index et corrigenda ; I d e m, Amsterdam, Ioannes Blaeu, 1664, in-12°, 12 f. + 447 p. + index ; trad. în limba germană de J o h a n n T r ö s t e r, *Das bedrängte Dacia. Das ist Siebenbürgische Geschichten so sich vom Tode des Durchläuchtigsten Fürsten und Herrn H. Bethlen Gabor, 1629, bis auf den jetzt Regierenden Fürsten und Herrn H. Michael Apafi, 1663...*, Nürnberg, Johann Kramers, 1666, in-12 , 11 f. + 506 p. + Register ; cu titlul *Commentarii de Rebus Transilvanicis proximis ab obitu Gabrielis Bellenii triginta quatuor annis gestis (1629 1663). Editio nova. Pars. I-II*, Vienna, Joseph Kurzböck, 1779 1780, in-8 , XVIII + 132 p. (I), 244 p. + Index (II) ; cu titlul *Rerum Transylvanicarum libri quatuor, ab anno 1629 usque ad an. 1663*, Claudiopoli, Tip. Coll. Ref., 1789, in-12 , 8 + 447 p. + index, cu multe greșeli de tipar ; fragment trad. în limba maghiară (despre „Domnia lui Ioan Kemény”), Sz a b ó - M a k k a i, *Erd. öröksége*, vol. V, p. 204—238.

Paul Lisznyai

(1630—1695)

421. *Magyarok Chronleája... 268 1464*

<Cronica maghiară... 268—1464>

Pe lângă știrile privind istoria Ungariei, „Introducerea” tratează despre originea daco-romană și despre continuitatea poporului român pe teritoriul în care locuiește azi, arătîndu-se că aci l-au găsit goții, hunii etc. Apoi se vorbește despre originea românească a lui Iancu de Hunedoara.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în a doua jumătate a sec. XVII, a fost tipărit de autor pe când era în viață.

Ediții : Cu titlul *de mai sus*, Debreczenben, Tip. Kassai Pál, 1692, in-12 , 338 p.

Ioan Tröster

(prima jumătate a sec. XVII — 1670)

422. Das Alt-und Neue Teutsche Dacia, das ist : Neue Beschreibung des Landes Siebenbürgen, darinnen dessen Alter und jetziger Einwohner wahres Herkommen, Religion, Sprachen, Schrifften, Kleider, Gesetz und Sitten, nach historischer Wahrheit von zwey tausend Jahren her erörtert...

Se descrie originea, limba, obiceiurile etc. popoarelor din Transilvania. Despre români spune că sînt atît de mulți, încît ei întrec prin mulțimea lor pe maghiari și sași împreună; vorbește și despre portul românesc, despre opinci etc. și spune că romînii au origine comună, romană, dar despre sași prezintă unele etimologii fanteziste.

Manuscrisul original, în limba germană, scris înainte de 1666, a fost tipărit de autor însuși pe când era în viață.

Ediții : Cu titlul *de mai sus*, Nürnberg, Johann Krammers, 1666, in-12 , 480 p.

Matei Miles

(1639—1686)

423. Siebenbürgischer Würg Engel, oder Chronicalscher Anhang des 15. seculi nach Christi Geburt, aller theils in Siebenbürgen theils Ungarn und sonst Siebenbürgen angränzenden Ländern für gelauffener Geschichten

Cronica cuprinde povestirea evenimentelor din cursul sec. XVI, 1500—1600, nu sec. XV, cum se spune în titlu, cu multe știri privitoare la Moldova și Țara Românească, pe lângă știrile privitoare la Transilvania. A folosit între alte izvoare pe Schesaeus și pe Șt. Szamosközy.

Manuscrisul original, în limba germană, scris în a doua jumătate a sec. XVII, a fost tipărit de autor la 1670 pe când era în viață.

Ediții : Cu titlul *de mai sus*, Sibiu, Andreas Fleischer, 1670, in-4 , 259 f. 11 f. indice.

424. *Diarium expeditionis anno 1682 cum principe Michaele Apafi in Ungariam susceptae <1682>*

Jurnal cu însemnări aproape zi de zi (2 iulie — 23 octombrie 1682), despre expediția lui Mihail Apafi I în Ungaria, despre rivalitatea Apafi-Thököly, descrise de autor ca martor ocular.

Manuscrisul original, în limba germană, scris în 1682, se păstrează la Muzeul Național din Budapesta, colecț. Eder, nr. 38, după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: *Miles Mátyás naplója* <Jurnalul lui Matei Miles>, în anexa din *Mon. Com. Regni Transylv.*, vol. XVII, p. 341—388.

Laurențiu Toppeltinus

(1641—1670)

425. *Origines et occasus Transylvanorum, seu erutae nationes Transylvaniae, earumque ultimi temporis revolutiones, historiae narratione breviter comprehensae <—1662>*

Cuprinde pe scurt istoria Ungariei, dar mai ales istoria Transilvaniei pînă la 1662 cu referiri și la istoria Moldovei și a Țării Românești. Cîteva capitole sînt consacrate originii, limbii și obiceiurilor popoarelor din Transilvania, ca și la Tröster, mai sus.

Manuscrisul original, în limba latină, scris după 1662, a fost tipărit pe cînd autorul era în viață, în Franța, la 1667.

Ediții: Cu titlul de mai sus, Lugduni <Lyon>, Hor. Boissat et George Remens, 1667, in-8, 22 + 242 p. + indice; ed. a II-a, cu același titlu, Viennae Austriae, Hermann Joseph Krüchten, 1762, in-8°, XVI + 235 p. + index; o prelucrare de Miron Costin, cu titlul *Istoria de crăia ungurească (1383—1662)*, publ. de V. A. Ureche, *Costin, Opere complete*, vol. II, p. 17—71 și P. P. Panaitescu, *Miron Costin, Opere*, Buc., E.S.P.L.A., 1958, in-8, p. 277—314. Vezi și mai sus, la Anexa Moldovei.

Cristofor Paskó

(1634—1678)

426. A nemes és régentei híres Erdély országnak keserves és szomorú pusztításáról írt sralom, melyet 1658—1660 esztendőken a... pogány Tatár Hám, sok kborló Kozáksággal s Erdély végső romlására régen igyekező Török nemzettel, Havasalföldi és Moldval sok kurtány hadakkal kegyetlenül minden lrgalmasság nélkül elkövettenek; ezek után történt változás! Erdélynek rövideden meg mondgya, Rákoezi György a Törökökkel tött két hartzalval, egynehány Váradnak Erdélytől el esésekkel egygyütt... s pogány kézbe való esését írja le...

«Plîngere despre pustiirea amară și tristă a nobilei și de mult vestitei țări a Transilvaniei, săvîrșită în anii 1658—1660 de ... păgînul han al tătarilor de mulți cazaci rătăcitori, împreună cu neamul de mult doritor să strice cu totul Transilvania al turcilor și cu mulți curteni din Țara Românească și din Moldova, cumplit și fără nici o milă; arătînd apoi pe scurt schimbările întîmplate în Transilvania, cele două războaie ale lui Gheorghe Rákóczi cu turcii, împreună cu despărțirea Orăzii de Transilvania... descriind și căderea ei în mîini păgîne...»

Poem istoric despre evenimentele din Transilvania în ultimii ani ai domniei lui Gheorghe Rákóczi II și nenorocirile venite asupra provinciei după campania polonă a acestuia.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1662, a fost tipărit de autor în anul următor.

Ediții: Christoph Paskó, cu titlul de mai sus, <Sibiu>, f. tip., 1663, in-4°, <26> f.

Studii: Andrei Veress, *Cîntece istorice*, p. 34—37, cu spicuirea știrilor românești.

427. Emlékórata 1668-ből <1665—1668>

<Memorialul său din 1668 (1665—1668)>

Știri despre întîmplările din Transilvania la începuturile domniei lui Mihail Apafi I scrise de solul țării la Constantinopol.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anul 1668, care nu știm unde se află, stă la baza ediției ce urmează.

Ediții: Sándor Szilágyi, *Naplók és emlékiratok a XVII-ik század második feléből. I. Paskó Kristóf emlékirata 1668-ból* <Jurnale și memorii din a doua jumătate a sec. al XVII-lea, I. Memorialul lui Cristofor Paskó din 1668>, în *Tört. Társ.*, 1890, f. 25—38.

Versificator anonim

428. Gúnyvers az erdélyiekéről (1674)

<Pamflet în versuri despre ardeleni, 1674>. *Imago veritas*

Pamflet în versuri la adresa locuitorilor din Transilvania în epoca lui Mihail Apafi I: „Allocutio ad Hungaros; ad Siculos; ad Saxones; ad Valachos”, și apoi la adresa religiilor, la adresa principelui (Mihail Apafi), principesei, cancelarului și a altor funcționari superiori ai țării.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anii 1673–1674, azi e necunoscut, dar există trei copii trunchiate ce se păstrează în diferite colecții, după care s-a publicat ediția ce urmează. Autorul pare a fi un nobil unitarian, religia aceasta fiind preamărită.

Ediții: Lajos Szádeczky, *Br. Apor Péter verses művei és levelei (1676–1752)* <Scrierile poetice și scrisorile baronului Petru Apor, 1676–1752>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXXVI, p. 429–479 la anexe; versurile la adresa lui Apafi, a principesei și a demnitarilor publicate de Andor Komáromy mai întâi în *Tört. Tár*, 1888, p. 273–284.

Ioan Óvári

(cca. mijlocul sec. XVII–1705)

429. Peregrinatio Johannis Owari <ad fulgidam Portam, 1678–1679>

Memorial cu însemnări privind solia autorului la Poartă și a drumului parcurs de la Alba Iulia, prin Sibiu, Brașov, Cîmpulung și București pînă la Constantinopol. Între altele notează la 28 nov. 1678 vizita făcută lui Gheorghe Duca la palatul din București, iar la 1 ianuarie 1679 căftănirea la Constantinopol a voievodului Țării Românești Șerban Cantacuzino.

Manuscrisul original, în limba latină, scris pe la sfîrșitul sec. XVII, se afla prin anii 1880 la Sect. istorică a Academiei Maghiare din Budapesta; după acest ms. s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: Béla Pettkő, *Egy érdekes emlékkönyv a XVII-ik századból* <Un memorial interesant din sec. XVII>, în *Tört. Tár*, 1882, p. 499–506.

Ioan Mikó (Zsögödi)

(1656–1705)

430. Naplójegyzetel

<Însemnările lui de jurnal (1682–1687)>

Scurte însemnări de jurnal, scrise pe foi de calendar, cuprinzînd epoca dintre 20 iunie 1682 și 28 ianuarie 1687, privitoare la sfîrșitul Principatului transilvan și la Mihail Apafi I.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris între 1682 și 1687, a fost la Bibl. Univ. din Cluj, după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: Károly Torma, *Zs. Mikó János naplójegyzetei* <Însemnările de jurnal ale lui Ioan Zs. Mikó>, Cluj, Ev. Ref. fîtanoda betőivel, 1863, în-16, 20 p., cu o scurtă introducere privind manuscrisul; adaosuri din 11 aprilie 1678–6 aprilie 1686, idem, în *Századok*, 1888, p. 355–356.

Ana Bornemisza

(prima jumătate a sec. XVII—1688)

431. Gazdasági naplója

«Jurnalul său economic, 1667—1690»

Însemnări asupra veniturilor și cheltuielilor gospodărești de la curtea principelui Mihail Apafi I între anii 1667 și 1690, scrise de soția sa și de alții. Lipsesc primii șase ani. Sînt mențiuni și asupra boierilor făgărășeni și asupra funcționarilor romîni pe domeniul Făgărașului.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris și dictat de autoare în cursul anilor pomeniți, se află la Arhivele Statului din Budapesta (Secția Arh. fise. Transilvania), în 2 vol., în-folio, titlul la „cartea” a IV-a fiind acesta: „Az méltóságos Bornemisza Anna erdélyi fejedelem asszony mindennapi proventusinak s rendelésinek Diariuma méltóságos Apafi Mihály fejedelem ségekben való életeknek 25 esztendejében 1 jan. 1686”. «Jurnalul măriei sale Anna Bornemisza principesa Transilvaniei, cu cheltuielile și comenzile zilnice în timpul celor 25 ani de domnie ai măriei sale Mihail Apafi în Transilvania, 1 ianuarie 1686».

Ediții: Jurnalul e menționat întâi de L a j o s T h a l l ó c z y, *Bornemisza Anna gazdasági naplója* «Jurnalul economic al Anei Bornemisza», în *Századok*, 1877, p. 882—883; editat în întregime de B é l a S z á d e c z k y, *I Apafi Mihály fejedelem udvartartása. I. kötet, Bornemisza Anna gazdasági naplója (1667—1690)* «Curtea principelui Mihail Apafi I și gospodărirea ei, vol. I, Jurnalele economice ale Anei Bornemisza, 1667—1690», Budapesta, M Tud. Akadémia, 1911, în-8°, XX + 722 p.

432. Történelmi emlékek

«Memorii istorice (1667 și 1682—1687)»

Memorii cu însemnări privind haraciul Transilvaniei pentru împăratul turcesc și alte cheltuieli pentru pași, soli și poște în anul 1667, de asemenea cheltuielile curții princiare în acest an și cheltuielile principelui și principesei pentru Poarta otomană în intervalul de la 9 septembrie la 21 decembrie 1685 și cheltuieli pentru oști și demnitari ai curții din 1682—1684 și 1686—1687.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris și dictat în anii de mai sus, se află la Arhiva Academiei din Budapesta și la Arhivele Statului de acolo (Secț. Transilvania), după care s-a făcut ediția fragmentară ce urmează.

Ediții: E l e k J a k a b, *Történelmi emlékek Bornemisza Anna fejedelemnő trásai közől* «Memorii istorice din scriptele principesei Ana Bornemisza», în *Tört. Tár*, 1892, p. 737—746; 1893, p. 161—171, cu anexe documentare.

Gheorghe Brancovici

(1645—1711)

433. <Cronica sîrbească — 1690>

Cuprinde informații privitoare la istoria sîrbilor, dar și privitoare la istoria Țării Românești, a Moldovei și a Transilvaniei, ca în *Cronica romînească* (vezi acolo), însă mult dezvoltate, mai ales capitolul privitor la vremurile lui Mihai Viteazul — unde are cuvinte de admirație — și capitolele despre viața și păstorirea fratelui său, a mitropolitului Sava Brancovici în Transilvania. De la sec. XVI încoace cuprinde numai istoria romînilor.

Manuscrisul original, în limba sîrbească, scris în anii 1690—1711 în închisoarea din Viena și Eger, cu litere chirilice, se păstrează la Biblioteca Mitropoliei din Carlovitz, după care s-au publicat edițiile fragmentare ce urmează.

Ediții: Manuscrisul, în cinci cărți, e *inedit*. Părți, în traducere romînească, s-au publicat mai multe: Din cap. privind viața mitropolitului Sava Brancovici, cu titlul *Biografia mitropolitului Sava și istoricii serbesci*, în *Speranția*, Arad, 1869, nr. 17—19; idem, în *Lumina*, Arad, 1874, nr. 51—56; dar mai ales Silviu Dragomir, *Fragmente din Cronica sîrbească a lui Gheorghe Brancovici*, în *An. Inst. Ist. Naț.*, 1923, II, p. 1—70, cu o biografie a lui Gh. Brancovici, caracterizări asupra celor cinci cărți în manuscris ale *Cronicii sîrbești*, apoi textul *sîrlesc* și traducerea *romînească* a fragmentelor privind viața fratelui său, a mitropolitului Sava, din cartea 5, p. 1499—1532 și 1562—1632, adică ceva peste 100 pagini; ceea ce a publicat N. Iorga cu titlul: *Chronica serbica despotae Georgii Brancovici e codice serbico latine reddita*, operante L. B. Francisco Xav. Pejačević, în *Studii și doc.*, vol. III, I—LXV și p. 1—8, nu e din cronica sîrbească a lui Brancovici, ci e un codex care a servit lui Brancovici la scrierea cronicii sîrbești, azi pierdută; I. Lupăș, *Cronicari și istorici*, p. XIII—XV studiu asupra cronicii *romînești* și asupra *cronicii sîrbești*, p. 30—39 spicui din textul *cronicii sîrbești*, după originalul tradus de S. Dragomir în *An. Inst. pomenit*.

Studii: Pentru studiile asupra cronicii sîrbești vezi mai sus, la sfîrșitul cronicii romînești, la *Repertoriu*.

Emeric Thököly

(1657—1705)

434. *Naplója*, 1689 jun. 17 — sept. 25; 1693—1694 években <és> kiegészítések Thököly naplójához 1685—1686 és 1689

<Jurnalul său din anii 1689 iunie 17—septembrie 25; 1693—1694 (și) completări la jurnalele lui Thököly, 1685—1686 și 1689>

Fragmente de jurnal cu știri privitoare la relațiile autorului, principe al Transilvaniei, cu Constantin Brîncoveanu și Const. Stolnicul Cantacuzino (Țara Romînească), cu Constantin Cantemir și Constantin Duca

(Moldova), în anii 1689 și 1693—1694 ; și informații privitoare la Ungaria de nord și la Transilvania, în anii 1685—1686 și 1689.

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise în anii respectivi, se află în Arhivele din Vörösvár, Esztergom și Buda, după care s-au publicat ed. ce urmează.

Ediții : Cu *titlul de mai sus*, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXIII, p. 5—59 (1689 iun. 17 — sept. 25); vol. XV, VIII + 701 p. (1693—1694), și vol. XXIV, p. 257—315 (completările din 1685—1686 și 1689). Jurnalul din 1676—1678 e mai sus, la *Repertoriu*.

Ștefan Lakatos

(cca. mijlocul sec. XVII—după 1702)

435. **Thököly Imre beütéséről Erdélybe és hadalnak pusztításáról főképp a Székelyföldön...**
Egykorú följegyzések 1690 aug. 20 nov. 3

<Însemnări contemporane despre invazia lui Emeric Thököly în Transilvania și despre pustiirile ostașilor săi mai ales în secuime, 20 aug. — 3 nov. 1690>

Însemnări cronicărești despre răscoala curuță de sub conducerea lui Emeric Thököly în 1690 și luptele din secuime.

Manuscrisul original, în limba latină, și unele părți răzlețe în limba maghiară, scris în anul 1690, se afla la parohia romano-catolică din Cozmeni (Ciuc); după acest ms. s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții : Cu *titlul de mai sus*, în *Székely Okt.*, 1897, VI, p. 416—430, cuprinzând și unele documente.

Paul Sándor

(cca. mijlocul sec. XVII—cca. 1710)

436. <**Konstantinápolyi naplója**>
<Jurnalul său din Constantinopol (1687 1689)>

Fragment de jurnal cu informații din anii 1687—1689, pe care autorul i-a petrecut în Constantinopol ca reprezentant (capucehaia) al lui Mihail Apafi I. Între altele descrie cele văzute la curtea sultanului și precizează sumele haraciului și „plocoanelor” datorate de Transilvania împăratului turcesc și slujitorilor lui etc.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anii 1687–1689, a fost în posesia lui Alexiu Jakab; după el s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: F l e k J a k a b, *Sándor Pál kapitánya az erdélyi nemzeti fejedelemség utolsó évei* <Capucheniul Paul Sándor și ultimii ani ai principatului transilvan>, în *Magy. Tört. Társ.*, 1874, XIX, p. 162–207; studiul introductiv și despre autor și scrierile lui p. 123–161; 1875, XX, p. 3–95.

Ștefan Almády

(cca. mijlocul sec. XVII – după 1708)

437. *Naplója* (1687–1694)

<Jurnalul său, 1687–1694>

Conține știri privitoare la răscoala curuților de sub conducerea lui Emeric Thököly în Transilvania și refugiul răsculaților în Țara Românească; bogate informații pentru anii 1690–1692.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris spre sfârșitul sec. XVII, se află la Academia din Budapesta; după el s-a făcut ediția ce urmează.

Ediții: K á l m á n T h a l y, *Késmárki Thököly Imre és némely főbb híveinek naplói és emlékezeses írásai, 1686–1705* <Jurnalele și scrierile mai importante ale lui Emeric Thököly de Késmárk și ale unor adepți mai însemnați, 1686–1705>, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXIII, part. II, p. 709–767, numai părți alese.

Stihuitori anonimi

438. <A kuruczvilág éneke>

<Cîntece din vremea curuților (1670–1700)>

Cîntece istorice curuțe din vremurile răscoalei de sub conducerea lui Emeric Thököly, 1670–1700, după diverse manuscrise transilvane.

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise pe la sfârșitul sec. XVIII, se păstrează în diferite arhive, după care s-au publicat edițiile de mai jos.

Ediții: K á l m á n T h a l y, *Adalékok a Thököly-és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. I. kötet. A bűjdösök és Thököly kora, 1670–1700* <Contribuții la istoria literaturii din vremurile lui Thököly și Rákóczi, vol. I, Emigranții și epoca lui Thököly, 1670–1700>. Pesta, Ráth Mór, 1872, in-16, XXXII+336 p., cu un studiu introductiv și cu cîntece transilvane și netransilvane; P á l E r d é l y i, *Kurucz költészet* <Versuri curuțe>, Budapesta, Franklin Társulat, 1903, in-16, 286 p. (Magyar remekfrók <Clasicii maghiari>, IV).

George Lázár (Gyalakuti)

(cca. mijlocul sec. XVII—după 1704)

439. *Napló a Rákóczi forradalom idejéből (1704 júl. 1—okt. 31)*

«Jurnal din vremea răscoalei lui Rákóczi, 1 iulie — 31 octombrie 1704»

Conține știri despre răscoala curuților în Transilvania din acest timp și despre cele întâmplate la Sibiu în dieta care a dezbătut procesul de înaltă trădare al cancelarului cronicar Nicolae Bethlen.

Manuscrisul probabil original, în limba latină, scris în 1704 și următorii (păstrându-se numai fragmentul de mai sus), se afla în arhiva familiei Apor din Turia; după acest ms. s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: L a j o s S z á d e c k y, *Br. Apor Péter verses művei és levelei (1676–1762)* «Scrierile poetice și scrisorile baronului Petru Apor, 1676—1752», în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXXVII, p. 521—568, la anexe.

Toma Scharsius

(cca. 1670—după 1708)

440. «Însemnări de Jurnal din anii 1704–1705»

Despre răscoala curuță din anii amintiți, mai ales în regiunea Mediașului și Șeica-Mare, unde autorul a fost preotul bisericii săsești.

Manuscrisul original, în limba germană, scris între 1705 și 1708, a stat la baza ediției ce urmează, pe care n-am găsit-o ca să-i pot stabili titlul german.

Ediții: M. M ü l l e r, în *Kirchliche Blätter*, 1915, VII, nr. 23.

Gaspar Beniczky

(cca. a doua jumătate a sec. XVII—după 1711)

441. *Diarium negotiorum apud Excelsam Suae Serenitatis Principis ne Ducalis Domini Domini Francisci II Rákóczi... <1707–1710>*

Însemnări zilnice cuprinzând evenimentele întâmplate în preajma lui Francisc Rákóczi II, din 24 mai 1707 până la 1 martie 1710, scrise de secretarul său.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anii 1706—1710 (aci se întrerupe), a fost în Arhiva Stefan Nagy (Hidaskürthi); după el s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: K á l m á n T h a l y, *Beniczky Gáspár naplója, 1707—1710* <Jurnalul lui Gaspar Beniczky, 1707—1710>, în *Rákóczi Tár* <Arhiva Rákóczi-ana>, vol. I, Pesta, 1866, p. 1—232.

Anonim

442. <Udvarhely városának nyomorúságairól>
<Despre nenorocirile orașului Odorhei (1600—1711)>

Scurte însemnări despre cele întâmplate în orașul și împrejurimile orașului Odorhei, începînd cu vremurile lui Mihai Viteazul și George Basta, dar mai ales în vremurile războaielor curuțe de sub conducerea lui Thököly și Francisc Rákóczi II.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris pe la începutul sec. XVIII, nu mai există, o copie însă era prin anii 1874 în Arhiva familiei Mihail Sebestyén la Cluj, după care s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: M i k l ó s K. P a p p, *Udvarhely mult századi monographiájához* <Pentru monografia din veacul trecut a Odorheiului>, în *Történeti Lapok* <Pagini istorice>, Cluj, 1874, I, p. 149—152, 166—168, 180—181 (părțile care interesează).

Mihail Teleki - Fiul

(cca. 1660—după 1720)

443. <Gróf Teleki Mihály és Pápai János Nádorfejevári követség naplója>
<Jurnalul de solie al contelui Mihail Teleki și Ioan Pápai la Belgrad (în 1709)>

Informații asupra relațiilor dintre răsculații curuți (Francisc Rákóczi II) și turci în 1709 și misiunea lui Teleki la serdarul de la Belgrad. Rákóczi cere permisiunea de a ocupa Moldova, plătind haraciu.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris prin 1709, a fost în anul 1866 în Arhiva Rákóczi din Vörösvár; după el s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: K á l m á n T h a l y, cu titlul de mai sus, în *Mon. Hung. Hist. Script.*, vol. XXVII, p. 177—256, cuprinzînd și instrucțiunile etc. ambasadei. Mihail Teleki de mai sus e fiul cancelarului Transilvaniei.

Sigismund Szaniszló

(cca. mijlocul sec. XVII — după 1711)

444. *Naplói (1682—1711)*

<Jurnalele lui, 1682—1711>

Informații familiale, politice și economice privind epoca sfârșitului Principatului Transilvaniei. Între altele notează răscoalele curuțe de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II și înaintarea Habsburgilor în această provincie. Jurnalul se întrerupe brusc la 27 aprilie 1711.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris între 1682 și 1711, nu știm unde se află. După el s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: Károly Torma, *Szaniszló Zsigmond naplói (1682—1711)* <Jurnalele lui Sigismund Szaniszló, 1682—1711>, în *Tört. Társ.*, 1889, p. 230—269, 503—523, 708—727; 1890, p. 77—101, 307—327, 493—510, 757—770; 1891, p. 267—295.

Stihuitori anonimi

445. <A kuruczvilág énekei>

<Cîntece din vremea curuților (1703—1735)>

Cîntece istorice din vremurile răscoalei de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II, 1703—1735, după diverse manuscrise ardeleni, cu amănunte asupra celor întîmplate în cursul răscoalei, pînă la 1735 (răscoala lui Pero).

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise în prima jumătate a sec. XVIII, se păstrează în diferite arhive; după ele s-au publicat edițiile ce urmează.

Ediții: Kálmán Thaly, *Adalékok a Thököly-és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. II. kötet. Rákóczi kora, 1703—1735* <Contribuții la istoria literaturii din vremurile lui Thököly și Rákóczi, vol. II, Epoca lui Rákóczi, 1703—1735>, Pesta, Ráth Mór, 1872, in-16, 445 p., cu cîntece transilvane și netransilvane; Pál Erdélyi, *Kurucz költészet* <Versuri curuțe>, Budapesta, Franklin Társulat, 1903, in-16, 286 p. (Magyar remekírók <Clasicii maghiari>, IV).

<Ladislau Haller>

(1697—1719)

446. *Az 1717-iki Nagyszombati országgyűlés naplója*

<Jurnalul dietei de la Sibiu din 1717>

Fragment de jurnal cu informații amănunțite despre lucrurile întîmplate la Sibiu cu ocazia dietei din 20 ianuarie — 11 februarie 1717 privi-

toare la soarta emigranților curuți, dările grele austriece etc., și în afara dietei, până la 16 februarie, privind viața socială și religioasă din Transilvania.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în 1717 (atât cât s-a descoperit), a fost publicat la 1885 în ediția ce urmează.

Ediții: L a j o s S z á d e c z k y, cu titlul de mai sus. În *Hazánk* <Patria>, Budapesta, 1885, IV, p. 141–458.

Ladislau Bánffy

1671 după 1740

447. Jegyzetel

<Însemnările sale (1671–1740)>

Scurte însemnări autobiografice din 1671–1740, anii stabilirii puterii habsburgice și a răzcoalelor curuțe conduse de Thököly și Fr. Rákóczi II în Transilvania.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în prima jumătate a sec. XVIII, se afla la Biblioteca Colegiului Reformat din Tîrgu-Mureș; după el s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: J ó z s e f K o n c z, *Bánffy László jegyzetei* <Însemnările lui Ladislau Bánffy, 1671–1740>, în *Tört. Társ.*, 1882, p. 342–347; însemnări din 1687–1732, *ibidem*, 1881, p. 398–399.

Alexandru Károlyi

(1669–1743)

148. *Magán életének s azalatt történt állapotoknak emlékezetes folyási*
<Autobiografie și fapte memorabile întinplate în acest timp, 1669–1740>

Însemnări autobiografice și de jurnal, cuprinzînd știri din anii 1669–1740 privitoare la trecutul Transilvaniei, cu unele lipsuri (1705–1711, 1724, 1736–1739), mai ales privitoare la răscoala curuță de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II — autorul fiind comandantul suprem al oștilor —, la încheierea păcii de la Satu Mare din 1711 și la stăpînirea habsburgică în Transilvania pînă în vremurile Mariei Tereza.

Manuserisul original, în limba maghiară, scris de pe la sfârșitul sec. XVII pînă la 1740, se păstrează în Arhiva familiei Károlyi din Budapesta; după el s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: L á s z l ó S z a l a y, *Gróf Károlyi Sándor önéletrása és naplójegyzetei <1669 1740>* <Autobiografia și însemnările de jurnal ale contelui Alexandru Károlyi, 1669–1740>, vol. I–II, Pesta, Heckenast Gusztáv, 1865, in-8°, XXIV + 390 p. (I); 506 p. (II) (*Magyar Történelmi Emlékek <Monumente istorice maghiare> IV–V*); fragmente descoperite ulterior, Imre W a l t h e r r, *Károlyi Sándor naplójának töredéke 1703-ból* <Fragment din jurnalul lui Alexandru Károlyi din 1703>, în *Századok*, 1872, p. 713–716; i d e m, *Károlyi Sándor emlékiratai a Rákóczi háború kezdetéről* <Memoriile lui Alexandru Károlyi despre începuturile războiului lui Rákóczi (1703)>, i b i d e m, 1874, p. 312–330; G á b o r E b l e, *Gróf Károlyi Sándor naplójegyzetei 1752-ből* <Însemnările de jurnal ale contelui Alexandru Károlyi din 1725>, în *Tört. Tár*, 1902, II, p. 89–108, 264–275; L a j o s P á s z t o r, *Károlyi Sándor önéletrásának ismeretlen részlete, 1698–1703* <Fragment necunoscut din autobiografia lui Alexandru Károlyi, 1698–1703>, în *Magyar Könyvszemle*, 1945, LXIX, p. 99–121.

Clement Mikes

(1690–1762)

449. Törökországi levelek

<Scrisori din Țara Turcească (1717–1758)>

Informații în formă de „scrisori” (trimise unei mătuși fictive)—după obiceiul francez contemporan—privitoare la viața răsculaților curuți de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II în exilul din Turcia. Mai cuprinde însemnări privitoare la istoria Țării Românești și a Moldovei din anii 1738–1740, când autorul le-a vizitat cu ocazia încercării unei răscoale împotriva guvernării austriece în Transilvania inițiată pe pămîntul Moldovei în 1738, sub conducerea lui Iosif Rákóczi, fiul lui Francisc Rákóczi II. Are știri amănunțite asupra lui Nicolae Mavrocordat și asupra retragerii austrieșilor din Oltenia în 1740.

Manuserisul original, în limba maghiară, scris între 1730 și 1758, se păstrează la Bibl. liceului din Eger; după el a fost publicată ediția lui Șt. Kulesár la 1794.

Ediții: K e l e m e n M i k e s, *Török országi levelek melyekben a II Rákoczi Ferentz fejedelemmel bujdosó magyarok története, más egyéb emlékezesek dolgokkal együtt barátságosan eládatnak*. Irla Mikes Kelemen az említett fejedelemnek néhány barátja. Most pedig az eredetképpen való magyar kézírásokból kiadta Kullár István... <Scrisori din Țara Turcească, în care se arată istoria ungarilor pribegi în frunte cu Francisc Rákóczi II și alte lucruri memorabile. Serise de Clement Mikes, camaristul amintitului principe. Iar acum editate după manuserisele maghiare originale de Ștefan Kultár>, Szombathely, Tip. Siess Antal József, 1794, in-8°, 490 p.; edițiile următoare în 1861 (I. T o l d y) și 1880 (L. A b a f i); ediția comemorativă din 1906, cu studii și bibliografie, F. M i k l ó s, cu titlul de mai sus, Budapesta, Franklin Társulat, 1906, in-4°, LXIII + 233 p.; I. S z i g e t i, *Mikes Kelemen Törökországi le-*

velek, Buc., Állami Irod. és Művészeti Kiadó, (1955), in-16, 517 p. (Haladó hagyományaink <Moștenirea noastră progresistă>, 18).

Studii : Pentru numeroasele studii vezi K o s á r y, *Bevezetés*, vol. I, p. 442 și indicele de la vol. III, din care reiese seriozitatea informației asupra unor amănunte, cu toată haina literară, în care le-a îmbrăcat Mikes.

Ștefan Dániel (Vargyasi)

(1684—1774)

450. Descriptio vitae... 1703 1764

Știri autobiografice despre întâmplări din Transilvania, Țara Românească și Moldova în anii 1703—1764, cu amănunte asupra răscoalei curuților de sub conducerea lui Francisc Rákóczi II, solia autorului la Constantin Brincoveanu, vizita făcută stolnicului Constantin Cantacuzino, refugiul curuților în Țara Românească și în Moldova după 1711 și alte amănunte despre maghiarii calvini și despre românii din Transilvania.

Manuscrisul original, în limba latină, scris în anul 1764, a fost tipărit de autor pe cînd era în viață.

Ediții : cu titlul *de mai sus* (Sibiu), ed. autorului, 1764, in-4°, 156 p. cu anexe; în trad. maghiară, G á b o r D á n i e l, *A vargyasi Dániel-család eredete* <Originea familiei Dániel de Vargyas>, Budapesta, 1896, in-8, p. 341—397; tot în limba maghiară la S z a b ó - M a k k a i, *Erd. öröksége*, vol. VII, p. 178 214.

Ladislau Székely

(1716—1772)

451. Élete... s ez idők alatt lőtt világi viszontagságainak leírása <Viața sa... și descrierea celor întîmplate în acest timp în lume (1716—1772)>

Autobiografie cuprinzînd date familiale, dar și politice din Transilvania, precum și amănunte asupra fugii iobagilor, mai ales între 1763 și 1772.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris între anii 1763 și 1772, se află la Budapesta în posesie particulară; după el s-a făcut ediția fragmentară din cadrul studiului lui Paul Király.

Ediții : P á l K i r á l y, *Gróf Székely László élete* <Viața contelui Ladislau Székely>, în *Budap. Sz.*, 1887, LI, p. 224—258.

Balthazar Horváth (Petrichevich) (1714—1778)

452. *Naplója, 1714—1773*
〈Jurnalul său, 1714—1773〉

Însemnări scurte din anii 1714—1773, privitoare mai ales la chestiuni economice, bisericești (unitariene) și la călătoria viitorului împărat Iosif II prin Transilvania.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris începând cu anul 1745, se afla prin 1888 în posesia familiei Horváth; după el s-a făcut copia, ce stă la baza ediției ce urmează.

Ediții: *Miklós Lázár, P<etrichevich> Horváth Boldizsár naplója a XVIII-ik száz. 1714—1773* 〈Jurnalul lui Balthazar Horváth Petrichevich din sec. XVIII, 1714—1773〉, în *Keresztény Magvető* 〈Semănătorul creștin〉, Cluj, 1886, XXI, p. 89—98; *Házánk*, 1888, IX, p. 213—224.

Radu Duma (cca. mijlocul sec. XVIII — după 1790)

453. *Istorie. Din ce pricină au început împăratul turcesc asupra împărăției moscalilor oaste*
〈1768—1774〉

Știri despre războiul ruso-turc din 1768—1774 desfășurat pe pământul Moldovei și al Țării Românești, după informațiile unor boieri refugiați la Brașov.

Manuscrisul original, în limba română, scris se pare de Radu Duma la Brașov, curând după întimplări, nu știm unde se află; o copie făcută spre sfârșitul sec. XVIII de Simeon Hiară stă la baza ediției ce urmează.

Ediții: *E. M. E. Kretzulescu, Codex Kretzulescus, în R. Ist. arh. fil.*, 1910, XI, p. 17—36.

George Preidt (1726—1806)

454. *Kurze Nachricht von denjenigen, was sich bey der Gegenwart Ihro Majestät des Röm. Kayzers Joseph des II-ten in Kronstadt... Merkwürdiges zugetragen hat (6. und 7 Junii 1773)*

Însemnări asupra vizitei la Brașov, la 6—7 iunie 1773, a împăratului Iosif II și amănunte asupra audienței cetățenilor sași, descrise de autor ca martor ocular.

Manuscrisul original, în limba germană, scris în 1773, a fost în Arhiva Capitulului bisericii Țării Bîrsci din Brașov; după el s-a făcut ediția ce urmează.

Ediții: G u s t a v S c h i e l, cu *titlul de mai sus*, în *Archiv des Vereins siebenb. Landesk.*, 1880, XV, p. 653–662.

Anonim

455. *Siebenbürgische Annalen unter der Kaiserin Königin Maria Theresia <1740–1780>*

Anale cu însemnarea întâmplărilor mai importante din Transilvania în anii de mai sus, mai ales hotărârile dietelor, guvernatorii și probleme ale bisericilor.

Manuscrisul original, în limba germană, scris probabil curînd după 1780, nu știm unde se află; după el se pare că s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: cu *titlul de mai sus*, în *Siebenbürgische Quartalschrift*, Sibiu, 1795, IV, p. 1–58.

Francisc Bartók

(1722—după 1782)

456. <Egy XVIII századi torockói napló>
Jurnal din Rimetea din sec. XVIII (1714–1782)>

Jurnal cu însemnări scurte privind trecutul comunei Rimetea (Turda), încercări de exploatare a minelor de argint de acolo, viața socială, administrativă, bisericească etc. și unele întâmplări transilvane din anii arătați mai sus.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris de autor și puțin și de fiul său Alexandru în a doua jumătate a sec. XVIII, nu știm unde se află, o copie mai nouă a existat în posesia familiei Nicolae Lázár (Rimetea); după ea s-a publicat ediția ce urmează.

Ediții: G y u l a Z s a k ó, cu *titlul de mai sus*, în *Erd. Múz.*, 1944, XLIX, p. 157–173, cu un scurt studiu introductiv privind manuscrisul și autorii.

Borbala Göttfy

(1770—după 1823)

457. *Néhai Mátisfalvi Göttfy László háznépének Hóra pórhada miatt esett romlása...*
 <Peirca familiei răposatului Ladislau Göttfy de Mătișeni prin oastea țărănească a lui Horea (1784)>

Episod din istoria răscoalei de sub conducerea lui Horea în noiembrie 1784, descris de soția lui Ladislau Göttfy, scăpată de la moarte.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris pe la 1800, a fost publicat la 1823, pe cînd autoarea era încă în viață.

Ediții : cu *titlul de mai sus*, Pesta, Szubuly György, 1823, in-8 , 72 p. ; *S z a b ó-M a k k a i, Erd. öröksége*, vol. VIII, p. 149—183.

<Ioan Gyöngyösi>

(1741—1818)

458. *Sok nemes erdélyországi urak s magyarok romlásának keserves gyúszsa*
 <Doliul trist pricinuit de nimicirea multor domni nobili și unguri din țara Transilvaniei (1784)>

Cronică rimată cu amănunte aproape zi de zi și cu numele multor nobili uciși în răscoala de sub conducerea lui Horea în 1784.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în timpul evenimentelor, nu știm unde se află, dar a existat o copie contemporană în posesia lui Ștefan Szilágyi, după care s-a făcut ediția ce urmează. Opera e atribuită lui Ioan Gyöngyösi, al cărui nume lipsește, copia neavînd partea finală, cu numele autorului.

Ediții : *I s t v á n S z i l á g y i, Adalékok a Hóra-támadás történetéhez. I. Egy verses krónika* <Contribuții la istoria răscoalei lui Horea. I. O cronică rimată>, *Hazánk*, în 1885, IV, p. 424—441, cu o notă introductivă asupra manuscrisului.

Anonim

459. *Krisán Zurgy példás epitaflumja*
 <Epitaful pilduitor al lui Gheorghe Crișan (1785)>

Cronică rimată cu date amănunțite asupra sinuciderii în arestul fortăreței din Alba Iulia a lui Crișan, conducător alături de Horea și Cloșca în răscoala țărănească din 1784—1785.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris îndată după evenimente, nu ştim unde se află, dar după o copie contemporană s-a făcut ediția următoare.

Ediții: S a m u e l B o r b é l y, *Egy gúnyvers a Hóra-világból* <Un vers-pamflet din vremurile lui Horea>, în *Hazánk*, 1884, II, p. 390—391, cu o notă introductivă în care se spune că autorul acestor versuri și al altora (din ms. nr. 2876 de la Bibl. Centr. Univ. Cluj, văzute și în parte publicate de D a v i d P r o d a n în studiul său din *Anuarul Arhivei de Folklor* 1942, VI) ar fi Iosif Hidi.

Anonim

460. Megjegyzésre méltó siralmas állapotja n. Erdély országában ns. Zaránd, Hunyad és Fejér vármegye magyar úrl és nemesl rendeknek
<Însemnări despre situația jalnică a domnilor maghiari și a nobilimii din comitatele Zarand, Hunedoara și Alba din țara Transilvaniei (1784)>

Însemnări zi de zi ale celor întâmplăte în lunile octombrie-noiembrie 1784 în județele pomenite, cu ocazia răscoalei lui Horea.

Originalul probabil, în limba maghiară, scris spre sfârșitul anului 1784, se afla în Arhiva protopopiatului reformat al Tîrnavelor, după care s-a publicat ediția lui Sámuel de mai jos; o copie din 1823, cu textul identic cu al originalului, înglobată de Samuil Fogarasi în jurnalul său, era în 1894 în posesia lui Alexiu Váy din Chintelnice (raion Bistrița), care e la baza ediției lui Veress.

Ediții: E n d r e V e r e s s, *Naplójegyzetek a Hóra-lázadás pusztításáról* <Însemnări de jurnal despre pustiirile răscoalei lui Horea>, în *Erd. Múz.*, 1895, XII, p. 162—168; A l a d á r S á m u e l, *Adalékok a Hóra-világ történetéhez* <Adaosuri la istoria vremurilor lui Horea (1784)>, în *Tört. Társ.*, 1908, IX, p. 462—465.

Stihuitori anonimi

461. <Gúnyversek Hóráról és Klosskáról>
<Pamflete în versuri despre Horea și Cloșca (1785)>

Versuri din 1785 despre Horea și Cloșca.

Manuscrisele originale, în limba maghiară, scrise curînd după uciderea eroilor răscoalei, au fost la Săcărîmb și în Arhiva Colegiului reformat din Odorhei; după ele s-a tipărit ediția ce urmează.

Ediții: *Gúnyversek Hóráról és Klosskáról* <Pamflete în versuri despre Horea și Cloșca>, în *Erd. Múz.*, 1904, XXI, p. 476—478.

Alexandru Vitán (Bajesdi)

(cca. mijlocul sec. XVIII — după 1784)

462. **A Dévai mezőn a Horákkal történt esetáknak rövid de igaz leírása**
 <Descrierea scurtă dar adevărată a luptelor cu oamenii lui Horea în câmpia Devei (1784)>

Memorial asupra luptelor din 6 noiembrie 1784 la Deva scris de un martor care a luat parte la bătălie.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris curînd după răscoală, a fost tipărit la 1821 și la 1825, cum se arată în edițiile ce urmează.

Ediții: **Sándor Vitán Bajesdi**, cu titlul de mai sus, în *Tudományos Gyűjtemény* <Colecție științifică>, Pesta, 1821, vol. XII, p. 81—91, fără permisiunea autorului, cu greșeli; **idem**, cu titlul: *Csaták Hóra követőjével a Dévai mezőn. Leírta... tekintetes Hunyad vármegye táblabírája* <Luptele cu oamenii lui Horea pe câmpia Devei. Descrise de... judecător al comitatului Hunedoara>, Pesta, Tip. F. Landerer Lajos, 1825, în-8°, 30 p.; în traducerea românească, **Iosif Vulcan**, *Descrierea scurtă dar adevărată a bătăliilor cu horeni în tîmplă pe cîmpul Devei*, în *Concordia*, Pesta, 1862, II, p. 360—361, 364—365; *Kolozsvári Nagy Naptár* <Marele calendar din Cluj>, 1866, p. 120—124; **Szabó — Makka**, *Erd. öröksége*, vol. VIII, p. 142—148.

Francisc Gyulai

(1714—1778)

463. **Emlékiratai**
 <Memoriile sale (1714—1787)>

Însemnări cu caracter militar și social privind Transilvania. Între altele se dau amănunte asupra exploatarei miniere de pe moșia Trestia (Hunedoara) aflată în stăpînirea autorului, apoi asupra călătoriei împăratului Iosif II în Transilvania (1773 și 1783) și știri scurte despre răscoala condusă de Horea.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris în anii 1766—1787, se afla în Arhiva familiei Alex. Apponyi, după el a publicat C. Torma ediția ce urmează.

Ediții: **Károly Torma**, *Gróf Gyulai Ferenc tábornok emlékiratai 1714—1787* <Memoriile generalului conte Francisc Gyulai, 1714—1787>, în *Hazánk*, 1886, VI, p. 403—413, 509—522, 590—603, 681—692, 740—752; 1888, X, p. 54—66.

Iosif Keresztési

(1748—1812)

464. *Krónika Magyarország polgári és egyházi közéletéből a XVIII-dik század végén.*
Keresztési József egykorú eredeti naplója

<Cronică despre viața civilă și ecleziastică din Ungaria la sfârșitul sec. XVIII. Jurnalul original contemporan al lui Iosif Keresztési (1748—1809)>

Conține știri despre evenimentele din a doua jumătate a sec. XVIII și mai ales despre deceniul stăpînirii lui Iosif II și despre răscoala condusă de Horea. De asemenea are informații despre ocuparea țărilor române în 1789 de către austrieci.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris la sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX, se păstrează la Muzeul Național din Budapesta, după care publică Andrei Hoffer în 1868 ediția de mai jos.

Ediții: András Hoffer, cu titlul de mai sus, Pesta, Ráth Mór, 1868, în-8°, 411 p.; ed. a II-a, idem, Budapesta, 1882.

Ioan Mihelyes

(cca. prima jumătate a sec. XVIII—după 1794)

465. *Napló*

<Jurnal (1784—1794)>

Cuprinde știri din Transilvania în vremurile lui Iosif II, reorganizarea administrativă a provinciei și războaiele cu turcii.

Manuscrisul original, în limba maghiară, scris pe la sfârșitul sec. XVIII, se afla prin anul 1857 în posesia fiului autorului; după el s-au publicat două fragmente în ediția de mai jos, restul fiind inedit.

Ediții: Sándor Szilágyi, *Mihelyes János naplója* <Jurnalul lui Ioan Mihelyes>, în *Új Magyar Múzeum* <Noul Muzeu maghiar>, Pesta, 1857, VII (1), p. 260—273, dar numai fragmente din 1786 despre reorganizarea administrativă a Transilvaniei și din 1789 despre războaiele cu turcii.

Francisc Iosif Sulzer

(cca. prima jumătate a sec. XVIII—1791)

466. *Geschichte des transalpinischen Daciens d.i. der Walachey, Moldau ... im Zusammenhang mit der Geschichte des übrigen Daciens als ein Versuch einer allgemeinen daciischen Geschichte* (1789)

Deși conține *istoria* Țării Românești și a Moldovei de la primele începuturi (pînă la plecarea lui Manoli Giani-Ruset vodă din Galați, 1789), partea ultimă, privind războaiele ruso-turc și austro-turc din 1787—1788, de peste 250 p., e o cronică contemporană amănunțită a evenimentelor.

Manuscrisul original, în limba germană, scris de mîna autorului spre sfîrșitul sec. XVIII, se afla la Biblioteca Liceului săsesc din Sibiu. Autorul e înșirat între istoriografii sași ai Transilvaniei.

Ediții: Manuscrisul cuprinzînd partea *istorică* e *inedit*; s-a tipărit numai partea *geografică*, Viena, 1781—1782, în 3 vol.

Sava Popovici din Rășinar

(cca. prima jumătate a sec. XVIII—1808)

467. *Istoria romînilor din țara Ardealului*

Tratează despre originea romană și continuitatea poporului român în Dacia.

Manuscrisul original, în limba romînă, scris în august 1792, cu litere chirilice, nu se știe unde se află. O copie a fost în păstrarea lui Emilian Cioran la Sibiu, după care s-au publicat edițiile ce urmează.

Ediții: I. Lupaș, *Chestiunea originii și continuității romnilor într-o predică de la 1792*, în *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. I, Buc., Casa Școalelor, 1928, in-8°, p. 375—388, cu un studiu asupra „istoriei” și a autorului ei, chestiunea manuscrisului miscelaneu în care se află *Istoria romnilor din țara Ardealului* și publicarea textului; p. 375—379, 387—388 studiu; p. 380—387 textul istoriei, cu menționarea titlului; I d e m, în *Revista Teologică*, Sibiu, 1928, XVIII, p. 7—18. Aci se publică textul *istoriei* — fără menționarea titlului — după manuscrisul provenit de la Emilian Cioran de la Sibiu, p. 11—18, însoțit de un studiu asupra „istoriei” și a autorului ei, cu lămuriri despre manuscrisul miscelaneu respectiv, p. 7—11 și 18; I. Lupaș, *Cronicari și istorici*, p. XXI-XXII studiu scurt asupra istoriei, p. 85—91 textul.

Studii: Emilian Cioran, *O familie de preoți în Rășinari, 1740—1879*, în *Revista Teologică*, 1912, VI, p. 124—130, cu date biografice și mențiuni asupra manuscrisului: I. Crăciun, *Cronicele romnești*, p. 15 16.

TABLA DE MATERII ANALITICĂ¹

	<u>Pag.</u>
<i>Cuvânt înainte</i>	5
<i>Introducere</i>	7
<i>Введение</i>	17
<i>Introduction</i>	27
<i>Depozitele cercelate</i>	37
<i>Bibliografie generală și abrevieri</i>	39

REPERTORIUL MANUSCRISELOR DE CRONICI INTERNE, SEC. XV–XVIII, PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI	43

Partea I. MOLDOVA

1. ANONIM, Letopisețul Moldovei zis de la Bistrița (1359–1507)	45
2. ANONIM, Cronica moldo-germană sau Cronica lui Ștefan cel Mare. Cronica breuiter scripta Stephani Dei gracia voyvoda Terrarum Moldannensium necnon Valachyensium (1457–1499)	45
3. ANONIM, Letopisețul de la Putna. Сказаніе въ кратцѣхъ молдавскыхъ роцѣахъ <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei> (1359–1518)	46
4. ANONIM, Cronică scurtă a Moldovei (1352–1451)	47
5. ANONIM, Cronica moldo-rusă. Сказаніе в кратцѣхъ молдавскыхъ роцѣахъ <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei> (1359–1504)	47
6. ANONIM, Cronica moldo-polonă. Spissanie kroniki o ziemi Wolosskyey <Descrierea cronicii despre țara Moldovei> (1352–1564)	48
7. ANONIM, Cronica sârbo-moldovenească (1359–1512)	49
8. MACARIE, EPISCOPUL ROMANULUI, Cronica Moldovei (1504–1551)	50

¹ La unele cronică, pe lângă titlul din manuscris, s-a păstrat și titlul cu care au fost consacrate în istoriografie. În unele cazuri titlurile au fost prescurtate.

	Pag.
9. AZARIE CĂLUGĂRUL, Cronica Moldovei (1551–1574)	50
10. GRIGORE URECHE, Letopisetul țării Moldovei (1359–1594)	51
11. NICOLAE MILESCU SPĂATARUL și MITROPOLITUL GHEORGHE AL MOLDOVEI, Înștiințare pentru obiceiul Moldovei	56
12. MIRON COSTIN, Letopisețul țării Moldovei de la Aron Vodă (1595–1661) . .	58
13. — Chronika ziem mołdawskich y multanskich <Cronica țărilor Mol- dovei și a Munteniei>	70
14. Poema polonă despre Moldova și Țara Românească. Opisanie ziemie Mołdawskiej wierszem <Descriere în versuri a țării Moldovei>	71
15. De neamul moldovenilor, din ce țară au eșit strămoșii lor	72
16. NICOLAE COSTIN, Letopisețul țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601	80
17. De domnia lui Nicolae Alexandru vodă în țara Moldovei (1710 1712)	96
18. PSEUDO-TUDOSIE DUBĂU, Letopiset al țării Moldovei de la Dabița vodă înainte (1661–1693)	100
19. DIMITRIE CANTEMIR, Întimplările Cantacuzinilor și ale Brîncovenilor (1678–1716)	100
20. Istoria ieroglifică (1685–1705)	101
21. Hronicul vechinei a Romano-Moldo-Vlahilor	102
22. ANONIM, Cronica Racovițeauă-Buhușească (1661–1705)	104
23. PSEUDO-NICOLAE COSTIN, Cronică a Moldovei dintre anii 1661–1709 . .	105
24. AXINTE URICARIUL, De a doua domnie a lui Nicolae Alexandru Mavrocordat (1710–1716)	107
25. NICOLAE CHIPARISSA, Istoria primejdiilor și a războaielor ce s-au întîmplat în Țara Moldovii (1716–1717)	110
26. ION NECULCE, Letopisețul Țării Moldovei (1661–1743)	110
27. PSEUDO ALEXANDRU AMIRAS, Cronică anonimă a Țării Moldovei (1661 1733)	115
28. ANONIM, Istorie paralelă a Țării Românești și a Moldovei (1290–1724) . .	117
29. VASILE BUIĂESCU, CĂMĂRAȘUL, Istoriile domnilor Țării Românești și a țării Moldovei (1733)	119
30. ANONIM, Cronica Ghiculeștilor (1695–1754)	120
31. ANONIM, Cronologie a Moldovei în limba greacă. Ἱστορικὴ περιληψὶς τῆς Μολδαβίας <Istorie pe scurt a Moldovei> (1352–1802)	120
32. ANONIM, Stiluri despre feldmareșalul Rumianțev și războiul ruso-turc (1768–1774)	121
33. IOAN CANTA, Letopisețul Țării Moldovei de la a doua pînă la a patra domnie a lui Constantin vodă Mavrocordat (1741–1769)	121
34. PSEUDO ENACHE KOGĂLNICEANU, Letopisețul Țării Moldovei de la domnia dintăi și pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voevod (1733–1774)	123
35. ANONIM, Istorie de patima Galaților (1769)	124
36. ANONIM, Stiluri asupra Hotinului, cînd s-au luat de moscali de la turci (1769)	124
37. VARTHOLOMEI MĂZĂREANU, Istorie pentru sînta mănăstire Putna (1466– 1761)	126

	Pag.
38. PETRU DEPASTA, Κωνσταντῖνος βοεβόδας ἤτοι δακικῶν ἀπομνημονευμάτων Ξυγγραφή <Constantin voievod sau scrieri de amintiri dacice> (1711—1761)	127
39. ANONIM, Stihuri despre uciderea voievodului Grigore Ghica al Moldovei (1777)	127
40. ANONIM, Stihuri despre uciderea boierilor Bogdan și Cuza (1778)	135
41. ANONIM, Stihurile grecilor (a doua jumătate a sec. XVIII)	138
42. ANONIM, Stihuri privind războiul ruso-austro-ture (1788)	138
43. IORDACHI și ANTOHI SION, Însemnări de cronică (1758—1821)	139
44. CONSTANTIN CARAGEA BANUL, Ἐφημερίδες <Efemeride> (1775 1808) .	139
45. ANONIM, Stihuri pentru moartea generalului Potemkin (1791)	140

Partea a II-a. ȚARA ROMÎNEASCĂ

46. ANONIM, Povestire germană despre Vlad Tepeș	143
47. ANONIM, ΚΑΚΑΝΗΕ Ο ΔΡΑΚΛΕΙ ΚΟΕΚΟΛΕ <Povestire despre Dracula voievod> .	143
48. GAVRIL PROTUL, Viața și traiul lui Nifon, patriarhul Țarigradului (1495— 1517)	145
49. GHEORGHE PALAMADES, Ἱστορία περιέχουσα πάσας τὰς πράξεις καὶ ἀνδραγαθείας καὶ πολέμους τοῦ ἐκλαμπρωτάτου Μιχαήλ βοιβόδα, αὐθέντη Οὐγκροβλαχίας, Τρανσυλβανίας, Μολδούας <Poveste cu- prinzând toate faptele și vitejiile și războaiele prea luminatului Mihail voievod, domnul Țării Românești, al Transilvaniei, al Moldovei> (1593 1601)	148
50. ANONIM, Letopisețul cantacuzinense sau Istoria Țării Rumânești de cînd au deseîlecat pravoslavnicii creștini (—1690)	148
51. ANONIM, Stihuri privind uciderea postelnicului Constantin Cantacuzino (1663)	161
52. CONSTANTIN CANTACUZINO STOLNICUL, Istoria Țării Românești dintru început (pînă la stăpînirea hunilor în veac. VI)	162
53. RADU POPESCU, Istoriile domnilor Țării Românești (1290—1728)	164
54. CONSTANTIN BRÎNCOVEANU, Însemnări de taină	172
55. RADU GRECEANU, Istoria domniei lui Constantin vodă Brîncoveanu (1688— 1714)	172
56. ANONIM, Cronica Brîncovenească sau Cronica anonimă a Țării Românești de la 1688 înainte (1688—1717).	178
57. ANONIM, Stihurile despre uciderea lui Constantin Brîncoveanu (1714) . .	179
58. CONSTANTIN DIICHITI, Istoria oștirii ce s-au făcut asupra Moreii (1715) . .	182
59. ANONIM, Cronică a Țării Românești (1688—1733)	184
60. ANONIM, Cronica mănăstirii catolice din Tîrgoviște (1738)	184
61. NICOLAE ROSET, VEL LOGOFĂT, Genealogia (vița) lui Nicolae Mavrocordat voievod (1709 1730)	185
62. CONSTANTIN VĂCĂRESCU, VEL VISTIER, Genealogia (vița) lui Nicolae Ma- vrocordat voievod (1709 1730).	186
63. ANONIM, Cronologie a domnilor Țării Românești începînd de la Radu vodă Negru (1290 sec. XVIII)	187

	<u>Pag.</u>
64. DUMITRACHE MEDELNICERUL, Cronologia tabelară (1215 – sec. XVII) . . .	188
65. MIHAI CANTACUZINO BANUL, Istoria Țării Românești (1215–1776) . . .	189
66. — Genealogia familiei Cantacuzinilor (1341–1787)	191
67. ANONIM, 'Ιστορία τοῦ Σταυρακού ὀγλοῦ <Istoria lui Stavracoglu> (1765) . .	192
68. NICOLAE RUSINESCU VISTIER, Istoria Țării Românești de la leat 1769 . .	193
69. DUMITRACHE MEDELNICERUL, Istoria războiului ruso-turc (1768–1775) . .	194
70. DIONISIE ECLESIARHUL, Hronograf al Țării Românești de la 1764 1815 . .	196
71. IOAN AGAPIE, 'Ιστορία τοῦ αὐθέντου Μαυρογένου διὰ στήχων <Istoria în stihuri a domnitorului Mavrogheni> (1786–1790)	196
72. NAUM RIMNICEANU, Catagrafie de istoria Țării Românești (1290 1834) .	197
73. — Cronica Țării Românești (1768–1810)	198
74. ANONIM, Cronica despre fuga fiilor lui Alexandru vodă Ipsilanti la Viena (1781)	199
75. TEODOR FOTINO, 'Ιστορία τῆς Δακίας <Istoria Daciei> (cca. 2000 î.e.n. – sec. XIII)	199
76. ANONIM, Cronică despre maziirea lui Alexandru Moruzi (1796)	200
77. ANONIM, Stihuri pentru Constantin Hangerli (1799)	201
78. DIONISIE FOTINO, Istoria vechii Daciei, a Transilvaniei, a Valahiei și a Moldovei (–1818)	202
79. ȘERBAN și GRIGORE ANDRONESCU, Însemnări de cronică (1290–1848) . .	204

Partea a III-a. TRANSILVANIA

80. ANONIM, Chronologia rerum hungarico-transilvanicarum (9–1500)	205
81. ANONIM, Chronicon Varadiense (1095–1342)	205
82. LUCA GRÜNGRASS, Scheda memorialis (1526–1528)	206
83. GABRIEL MINDSZENTI, Első Zápolya János király utolsó napjai <Ultimele zile ale regelui Ioan I Zapolia> (1540)	207
84. GASPAR HELTAI, Magyar krónika <Cronica maghiară> (1526)	208
85. DOMINICUS LUCILLUS și ALTH, Chronistische Aufzeichnungen aus der Matritel des Honterus Gymnasiums (1544–1548, –1851)	209
86. IOAN MIHAIL BRUTUS, Ungaricarum rerum libri qui exstant (1490–1552)	210
87. ȘTEFAN SZÉKELY, Magyar krónikája <Cronica maghiară> (1330–1557) . .	211
88. Krónikájának folytatása <Continuarea cronicii lui> (1558–1601) . .	211
89. TOMA BOMEL, Chronologia Rerum Hungaricarum, Reges et res gestae Pannonum (1556)	212
90. IOAN LEBEL (LEBELIUS), Elegia de oppido Thalmuc 1542 et 1559 . . .	212
91. JERONIM OSTERMAYER, Historien (1520–1561)	213
92. ANONIMUL CONTINUTOR AL LUI OSTERMAYER, Fortsetzung der „Historien” (1562 1670)	215
93. GRIGORIE BÁNFFI, Protectionis serenissimi principis Joannis Secundi electi regis Hungariae ad caesarem Turcarum modus (1565–1566) . . .	216
94. ANONIM, Erzählung wie sich die ungrische Nation wieder die deutsche Nation zu Klausenburg emport hat (1568)	217

	<u>Pag.</u>
95. ANONIM, Breve Chronicon Daciae scu Annales templi Coronensis (1143—1571)	218
96. CHRISTIAN SCHESAEUS, Ruinae Pannonicae libri quator (1556—1571) . . .	220
97. FRANCIS FORGÁCH, De statu reipublicae hungaricae (1540—1572) . . .	222
98. SEBASTIAN BORSOS, Krónika a világnak lett dolgairól <Cronică despre Intimplările lumii> (1490—1583)	224
99. IOAN GÁLFI, Historia suae actatis (1540—1585)	225
100. CHRISTIAN THOBIAE, Kalenderaufzeichnungen (1514 1588, 1592) . . .	225
101. ANONIM, Inscriptiones chronologicae parietum templi olim coronensis et cibiniensis, cum continuatione Martini Oltardi (1143—1590) . . .	226
102. ANONIM, Series vajvodarum Transylvaniae (1500—1594)	227
103. ANONIM, Diarium regiminis principis et cardinalis Andreae Báthori (1598 1599)	227
104. IOAN BORS, Krónikája <Cronica lui> (1595 1600,—1619)	228
105. SIMEON CZACK, Ephemeris libellus, in quo acta quotidiana perscribuntur (1590—1602)	228
106. — Diarium in welchem etliche verstorbene gute und fromme Herzen und Freud verzeichnet sind sampt angehängten Grabschriften (1549— 1603, —1810)	229
107. ȘTEFAN DECANI, Kurz gefasster Bericht, von der Belägerung der Stadt Bistritz (1602)	230
108. TOMA BORDAN, Expeditio Schirmeriana (1601—1603)	231
109. ANONIM, Diarium obsidionis Claudiopolitanae per Moysen Székely pertentatae anno 1603 a 21 Aprilis usque 9 Junii	232
110. MARCUS SCHUNCKABUNCK, Chronik (1597 1603)	232
111. ȘTEFAN SZAMOSKÖZY, Historiae Rerum Hungaricarum (1558 1586) . .	233
112. — Rerum Transylvanarum pentades et hebdomades (1598 1599 et 1603)	234
113. PAUL ENYEDI, Az Erdélyi veszedeleniről <Despre nenorocirea Transilvaniei> (1598 1605)	235
114. ANONIM, Historia principis Sigismundi Báthori (1581 1605)	236
115. AMBROSIE SOMOGYI (SIMIGIANUS), Historia rerum Hungaricarum et Transilvanicarum (1490—1606)	236
116. ANONIM, Fragmenta historica rerum inde a nativitate sua in Transilvania gestarum 1554 1607	238
117. ANONIM, Beschreibung wie Hermannstadt in Siebenbürgen von dem mörderischen Bluthund Gabriel Báthori anno 1610 eingenommen ist . . .	230
118. IOAN URSINUS, Chronologia rerum Hungaricarum (366 1610)	239
119. MIHAIL SEYBRIGER, Kurze historische Anmerkungen (1599 1611) . . .	240
120. MARTIN BÁNYI-TATÁL, Excerpta ex M. Bányi calendario (1590 1612) . . .	242
121. SIMEON BRENNER, Wie sich der Tyrann Gabriel Báthori gegen die Hermannstädter Bürgerschaft verhalten hat (1609 1612)	242
122. PAUL FENESCHER, Chronik (1611 1612)	243
123. MIHAIL WEISS, Liber annalium raptim scriptus... (1569 1612) . . .	243
124. FRANCISC MIKÓ, Históriaja <Istoria sa> (1594 1613)	247
125. SIMEON PAULINUS, Eine Historie von dem Báthori Gábor (1608 1613) .	249

	<u>Pag.</u>
126. GASPAR VERES BOJTI (BOITHINUS), De rebus gestis magni Gabriclis Bethlen (1595 1614)	250
127. VALENTIN GOCKESCH, Chronik (1611 1614)	252
128. TOMA BORSOS, Vita, vel potius peregrinatio totius vitae Thomae Borsos de Maros Székely-ásárlhelyi scripta in Constantinopoli (1584–1612)	253
129. — Itinerarium ad fulgidam portam (1613)	253
130. — Második portára való járásának közönséges históriája <Istoria celei de a doua solii la Poartă> (1618 1620)	254
131. PETRU BÁNFI, Tagebuch (1599 1616)	254
132. ANONIM, Kalender-Chronik (1423 1616)	256
133. ANDREI ILEGYES, Diarium (1603 21 mai 1617)	256
134. SIMEON MASSA, MARCU FUCHS, Chronica rerum ab Ungariae regibus, Transilvaniae Valachiae, Moldaviae principibus atque vayvodis (990 1619)	259
135. MARCU FUCHS, Notatio historica rerum gestarum in Hungaria et Transilvania (1586 1619)	260
136. SIMEON NÖSNER, Res actae quaedam in partibus Hungariae et Transilvaniae consignatae (774–1619)	261
137. PAUL SUTORIS, Auzsug aus einer alten Chronik	263
138. MIHAIL BAYER, Excerpta quaedam ex annalibus (1625–1627, 1674)	264
139. MIHAIL THOLDALAGI, Emlékezetül hagyott írása <Memorialul lui> (1613–1630)	264
140. — Követségi naplója és jelentései <Jurnalul de solie și relatările lui> (1627)	265
141. — Követségi naplója <Jurnalul de solie> (1630)	265
142. 1636-ból naplója <Jurnalul lui din 1636>	266
143. MIHAIL FORGÁTSCH, Chronik (1203–1694)	266
144. GEORGE TATROSY, Önéletrása <Autobiografia> (1560–1645)	267
145. DAVID BÖHM și ALTI, Kalenderaufzeichnungen (1655–1805)	268
146. FRANCISC KORNIS, Naplója <Jurnalul său> (1629, 1630 și 1632)	268
147. VASILE, PROTOPOPUL DIN BRAȘOV, Cronica (1392–1633)	269
148. IOAN SIGERUS, Ἀμνημονεύτοις (1615–1642)	270
149. ANONIM, Bellum religionarium Gabriclis Bethlen cum Ferdinando II (1623–1644)	271
150. GEORGE BÁNFFY, Naplója <Jurnalul său> (1644)	271
151. GABRIEL HALLER, Napló könyve <Jurnalul său> (1630–1644)	272
152. ȘTEFAN KÁLNOKI, Napló könyve <Jurnalul său> (8 mai–23 sept. 1645)	273
153. TOMA BORSOS (JUNIOR), Diarium (163? 1647)	273
154. VALENTIN SEGESVÁRI, Krónikája <Cronica sa> (1606–1654)	274
155. IOAN KEMÉNY, Önéletrása <Autobiografia> (1607 1655)	274
156. ANONIM, Kemény Jánosnak Erdély országban való bemenetele <Venirea în țara Transilvaniei a lui Ioan Kemény> (1660)	278
157. ANONIM, Fragmentum Diarii rerum per principem Joannem Kemény mense Aprili 1661 gestarum	278
158. FRANCIS NAGY SZABÓ, Memoriáleja <Memoriile lui> (1580 1658)	279

	<u>Pag</u>
159. ȘTEFAN SZALÓ (DIPSFI), Erdélynek és N. Enyed városának históriája <Istoria Transilvaniei și a orașului Aiud> (1657–1740)	280
160. MARTIN ALBRICH, Fragmenta (1648 1659)	281
161. IOAN CAIONI, Lupulj vajdának romlásáról <Despre căderea voievodului Lupu>	282
162. PAUL BRÖLFFT, Beschreibung was sich in der in Siebenbürgen liegenden Hermannstadt zugetragen im Jahr 1659	283
163. ȘTEFAN ENYEDI, Occasio suscepti itineris et belli principis Rákoczi II in Poloniam (1657–1660)	284
164. ANONIM, Primejdîia cea rea și căderea oștei ț<ă>răi Ardealului (1657) . .	285
165. IOAN GRAFFIUS, Siebenbürgische Ruin, 1658 1659	285
166. TROSTFRIED HEGENITIUS, Chronik (1660)	286
167. DAVID HERRMANN, Annales rerum politicarum in Transilvania (1520– 1648)	287
168. — Ruina Transilvaniae (1648–1659)	287
169. MIHAIL HERMANN, Historische Anmerkungen (1631–1660)	289
170. DIMITRIE KERESZTURI DE DOBO, Acta dierum (1659 Nov. 21-anno (1660 Jan. 31)	290
171. MIHAIL MOSES, Merkliche Geschichten so in Ungarn und Siebenbürgen gescheen sind (373–1600)	290
172. IOAN KREMPES, Grosse Chronik (vom Jahre 1606 bis zum 12 October 1660)	291
173. ANDREI OLTARDUS, Chronologia rerum Transilvanicarum (1002–1667)	291
174. LAURENTIU KÜSCH, Diarium (1653–1661)	292
175. IOAN LUTSCH, Diarium (1607–1661)	292
176. DANIEL HENRICI BIRTHELMER, Diarium (1646–1662)	293
177. LADISLAU RHÉDEI, Napló <Jurnal> (1653–1657, 1658–1663)	294
178. IOAN GOEBEL, GEORGE WACHSMANN, Chronica civitatis Schäsburgensis (1514–1663)	295
179. IOAN SZALÁNDI, Siralmas magyar•krónika <Cronica de jale maghiară> (1562–1626)	295
180. DANIEL NEKESCH-SCHULLER, Chronik (–1664)	295
181. GEORGE KRAUS, Siebenbürgische Chronik (1608–1665)	298
182. — Beschreibung des Elendes welche von anno 1599 bis 1606 Schässburg erlitten	298
183. — Memorial und kurzer wahrer Bericht (1191–1676)	299
184. IOAN BETHLEN, Historia Rerum Transilvanicarum ab anno 1662 usque ad annum 1673	300
185. WOLFGANG BETHLEN, Historia de rebus Transsylvanicis (1526 1609) . .	302
186. NICOLAE BETHLEN, Emlékiratai <Memorii> (1659 1690)	307
187. — Önéletírás <Autobiografie> (1624–1710)	308
188. ANONIM, Fragmenta historiae Transylvanicae ad annum 1647	310
189. MARTIN ENYEDI, Emlékezésnek könyve <Cartea amintirilor> 1601 august –1675 martie	311

	Pag.
190. IOAN LINTZIGH, Életének diaryuma <Jurnalul vieții sale> (1660–1675) . .	312
191. PSEUDO-SIMION NIGER, Diarium (1678)	313
192. DAVID ROZSNYAI, Történt dolgok <Lucruri întimplate> (1500 1544–1660)	314
193. Naplója <Jurnalul lui> (1660 1670)	315
194. Apafi Mihály Érsekújvár alá menetele <Plecarea lui Mihail Apafi la Érsekújvár în 1663>	315
195. Diarium (1663 1673)	316
196. EMERIC THÖKÖLY, Naplója <Jurnalul său> (1676 1678)	317
197. GEORGE JACKEL, Kurze Beschreibung derjenigen Händel, so sich bei dem Heereszug zugetragen (1681)	317
198. FRANCISC TÖRÖK, Apafi Mihály fejedelem tábori utazásáról <Despre expediția lui Mihail Apafi I> (1681)	318
199. GASPAR KORNIS, Famiiliájának viszontagságairól és történeteiről <Despre vicisitudinile și istoriile familiei sale> (1594–1683)	318
200. IOAN NEMES SEN. DE HÁGHIG, Jegyzőkönyve <Caietul său de însemnări> (16 februarie 1651 4 decembrie 1686)	319
201. ANONIM, Originalbericht (1688)	320
202. IOAN ALZNER, Diarium (1687 1689)	320
203. ANDREI GUNESCH, Continuatio Historiae Pethlenianae (1687 1689) . .	321
204. — Annales Sabesienses, 1544–1602	321
205. — Das Siebenbürgischen würgengels Fortsetzung (1601–1648) . . .	322
206. Supplementum in Ruinam Transilvaniae (1580 1654)	322
207. ASARELA MEDERUS, Fragmenta (1687–21 april. 1689)	323
208. MIHAIL APAFI I, Vehiculum vitae screnissimi principis Transilvaniae Michaelis Apafi (1632–1689)	324
209. GHEORGHE BRANCOVICI, Cronica românească (–1686)	325
210. ȘTEFAN FILSTICH, Beschreibung der Kronstädter Begebenheiten (1685–1690)	327
211. ANONIM, Fragmenta historica. Rerum Transylvanicarum ad annum 1690 .	328
212. ANONIM, Annotata quaedam (113 1691)	328
213. ANONIM, Chronik „Saeculum decimum septimum” (1600–1691)	329
214. FRANCISC PÁRIZ-PÁPAI, Vitae meae cursus (1649–1691)	330
215. MARTIN SCHÜLLER, Diarium (1642–1691)	330
216. ANONIM, Tökölis Einfall in Burzenland (1690–1691)	331
217. LADISLAU BALOG, Excerpta quaedam ex vita Ladislai Balog (1690 Apr. 15 1692 Apr. 9)	332
218. PAUL BENCKNER CEL BĂTRÂN, Diarium (774–1693)	333
219. — Consignation aller der Sachen (1682 1698)	334
220. ANONIM, Alte und neue siebenbürgische Chronik (1652–1694)	334
221. IOAN STAMM, Tagbuch (1658 1697)	335
222. MARCU FUCHS, CHRISTIAN LUPINUS, I. OLTARDUS, Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum (990 1699)	336
223. ANONIM, Annales ecclesiastici ac politici (1410–1700)	337
224. MIHAIL APAFI II, Diarium de anno 1690 1694	337
225. IOAN ZABANIUS (SACHS VON HARTENECK), Diarium (1692)	338

	Pag.
226. IOAN ZABANIUS (SACHS VON HARTENECK), Referat was bei meiner M. Joh. Zabanii Expedition merkwürdiges passiert und vorgegangen (1692—1693)	338
227. ALBERT GULÁCSI, Második Apafi Mihály fejedelem secretariussának diariuma <Jurnalul secretarului principelui Mihail Apafi II> (1691 1696)	339
228. ANONIM, Fragmenta historica Transilvaniae (1670 1697).	339
229. ANONIM, Fragmenta historica rerum transilvanicarum (1690 1697).	340
230. PAUL INCZÉDI, Feljegyzései <Ínsennári> (1660—1697)	340
231. ȘTEFAN APOK, Diarium Viennense, a<nn>o 1697 (19 mai 1698).	341
232. BALTHAZAR BYDESKUTI, Napló <Jurnal> (1696 1698)	341
233. ANONIM, Fragmenta historica rerum Transilvanicarum (1670 1675 et 1690—1698)	342
234. IOAN IRTHELL, SEN., Tagebuch, vom Jahre 1638—1700(1710)	342
235. ANONIM, Miscellanea ad historiam Saxonum pertinentia (1420 1704)	343
236. VALENTIN IGEL, Ephemeris (1704)	343
237. GEORGE VASS, Diarium (1659—1705)	343
238. ANONIM, Kurze Beschreibung derer notablen Sachen vom Jahre 1704 Januar bis 1706 den 18 Juni	344
239. MARCUS FRONIUS, Fatalis urbis exustio anno 1689 (14 aprilie 1691).	345
240. — Kuruzo-Labonzologia (1704 martie 17—1706 februarie 3)	345
241. ANONIM, Fogarascher Cronik (104—1707)	346
242. ȘTEFAN WESSELENYI, Naplója <Jurnalul său> (1703—1708)	346
243. MARTIN SEEWALDT, Kirchturmknopfschrift (1689 1694)	347
244. — Turmknopfschrift (1687—1709)	349
245. MIHAIL FRONIUS, Continuatio der Kirchturmknopfschrift (1687 1705).	349
246. — Fragmentum diarii (1702—1703).	350
247. SIMEON CHRISTOPHORI GAITZER, Unparteilicher Bericht von denjenigen Dingen, welche durch das malcontenten Fürstens Franzisci Rakoczi veranlassete Unruhe in Siebenbürgen sich begeben (1699 1711)	350
248. — Tagebuch des am 18 Okt. 1726 verstorbenen Kronstädter Markt-Richters von 1 März 1712 bis Febr. 1716	351
249. — Bericht von einem unseligen Handel darinnen sich etliche unruhige Mitgenossen aus der ehrbaren Schuster-Zunft arno 1638 unbädächtig geflochten	353
250. MIHAIL CSEREI, Historia transilvanica (1661—1711)	335
251. — Autobiographia. Actis, scriptis et documentis eius illustrata (1685—1722)	359
252. FRANCISC RÁKÓCZI II, Napló <Jurnal> (1703 1711)	359
253. DANIEL WOLFF, Hydra Transylvanica, das ist die durch den Rakotzischen Aufstand in Siebenbürgen entstandene Rebellions Schlange, anno 1708	360
254. GEORGE BRICCIUS (BERECZK), Napló könyve <Jurnalul său> (1693—1715)	361
255. MIHAIL TELEKI-FIUL, Életéről való maga írása <Autobiografia> (1690 1720 iulie 28)	362
256. MARCU TARTLER, Diarium oder Kurtze Verzeichnis einiger Sachen (1648 1694)	363
257. DANIEL FRONIUS, Diarium (1701—1716)	363
258. MARTIN ZIEGLER, Calendarium historicum (591 f.e.n.—1716 e.n.).	364

	<u>Pag.</u>
259. MARTIN ZIEGLER, Annotata historica (1678—1718).	364
260. — Virorum Coronae eximiorum atque illustrium vita, honores et mors (1549 1750—1870)	365
261. SIMEON SCHEIPNER, Landtagsdiarien (1692—1717)	365
262. RUŠTI'UŠ PRASMARIENSIS, Historische Anmerkungen (1599 1603 u. 1688 1718)	366
263. FRANCISC SZAKÁL, Naplója a kuruczvilág korából <Jurnalul său din vremea curuților> (1698—1718)	367
264. IOAN STANISLAUS GROTOVSKY, Tagebuch seiner Reisen und erlebten Bege- benheiten von 1715—1720	367
265. GEORGE SCHULLER, Particularia anno<tata> historico-chronologica ab anno 1700 ad....1720	368
266. GEORGE SOTERIUS, Bellum Transilvanorum turcicum (1396 1658)	368
267. — Bibliotheca Hungarorum et Transilvanorum rerumque Hungari- carum et Transilvanicarum (~1700)	369
268. — Cibinium (1700)	369
269. — De ducibus Vallachiae (1330—1722)	370
270. LUCA SEYBERGER, SIMEON BLASIUS, Haus-Diarium oder Kron-Städtische Zeit-Beschreibung (1688—1725)	371
271. IOAN FILSTICH, Historica Transilvaniae, Hungariae, Valachiae et Moldaviae (—1727)	371
272. — Kurtze historische, geographische u. politische Anmerkungen von Siebenbürgen (—1737)	372
273. — Oratio de Historia Valachorum	373
274. — Moldavorum reguli (1357—1607)	373
275. GERZSON VERES DÁLNOKI, Krónikája a kurucz világról és versei <Cronică și versuri din vremea curuților> (1704—1729)	373
276. ANONIM, Cantio Pero lázadásáról <Cântec despre răsccoală lui Pero> (30 septembrie 1735)	374
277. MIHAIL THOLDALAGI CEL ORB, Diarium (1714—1730, ianuarie 1734—12 martie 1735)	374
278. PETRU APOR, Metamorphosis Transylvaniae (1687—1736)	375
279. — Synopsis mutationum notabiliorum in Transylvania (1676—1748) .	376
280. LADISLAU VASS, Diarium (1714—1739)	377
281. ȘTEFAN BETHLEN, Diarium (1738—1739)	377
282. GEORGE HANER, Chronicon templi Etselensis sinistro parieti supra sacris- tium et parochi... scriptum (1386 —1577)	378
283. THOMA TARTLER, Diarium seu Ephemerides ab A. M. 1700. Et mihi poste- ritati (1701 1740)	378
284. Collectanea zu einer Particulär-Historie von Cronstadt (1827) .	379
285. — Historie von dem königlichen Markt Tartlau in dem Burzenländi- schen Distrikte (997 1754)	380
286. RADU TEMPEA, Istoria sfintei beséreci a Șchéilor Brașovului (1392 1742)	381
287. MIHAIL TELEKI-NEPOTUL, Diarium de actis Comitiorum Cibiniensium Vien- nam missorum (febr. 1741 21 august 1742)	381

	Pag.
288. CHRISTEL KÖNIGES și ALTI, Annales Czeidinenses (1576 1746 1840) . . .	382
289. MARTIN SCHEFFITZEL, Entwurf derer vornehmsten Begebenheiten die sich in Siebenbürgen von Jahr 1700 bis 1746 zugetragen haben. . . .	383
290. LAURENȚIU VEIDENFELDER, Historica narratio quorundam gestorum Sigis mundi Báthori (1594)	384
291. ANDREI BOGNER, Chronik (1557–1699)	385
292. ANONIM, Sächsishe Chronik des XVIII-ten Jahrhunderts (1701 1750) .	385
293. CATERINA BETHLEN, Életének rövid leírása <Scrierea pe scurt a vieții sale> (1700 1751)	386
294. ANONIM, De principibus et statu publico (1542–1755).	386
295. MIHAIL BINDER, Handschriftliche Aufzeichnungen zur Geschichte der Stadt Schäßburg (1758)	387
296. IOSIF HERMÁNYI (DIENES), Continuatioja Bethlen Farkas históriájára <Con tinuarea la istoria lui Wolfgang Bethlen> (1601 1660)	387
297. Nagyenyedi Democritus <Democritul de la Aiud> (prima jumătate a sec. XVIII)	388
298. MARTIN FELMER, Kurtzgefasste historische Nachricht von der Wallachi schen Völkerschaft	388
299. GEORGE MATTHIAE, Historische Notizen (1685–1705)	389
300. ANONIM, Plîngerea sfintei mănăstiri a Silvașului din eparhia Hațegului din Prislop (1400 1762)	389
301. PETRU BOD, Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia (1764)	391
302. Némelly Erdélybe történt dolgok feljegyzetése <Înseninări despre întimplări din Transilvania> (1676 1718)	393
303. Narratio de vita ab ipsomet instituta (1712 1767)	393
304. ALEXANDRU KOVÁCSZNAI (TÓTH), Életének leírása <Descrierea vieții sale> (1730–1760)	394
305. MIHAI POPOVICI, Narațiune istorică (1770 1771)	394
306. SILVIUS TANNOLI (ANTONIO COSIMELLI), Poëmaticon de secunda legione valachica sub Carolo Barone Erzenbergio (1765 1766)	395
307. GEORGE CSERKI, Diarium (1756 1767)	395
308. GEORGE KÖRÖSI, Historia Hungariae et Transylvaniae (–1607)	396
309. DIMITRIE EUSTATIEVICI, Înseninări de cronică ale clerleilor din Șcheii Bra șovului (1512 1785)	396
310. ȘTEFAN HALMÁGYI, Naplója <Jurnalul său> (1752 1769)	397
311. IOSIF TEUTSCH și IOSIF TRAU SCH, Besondere Nachricht von Burzenland (1238 1770 1867)	398
312. Kurtzgefasste Jahr-Geschichte von Siebenbürgen, besonders Bur zenland (1748).	399
313. Historische Zugabe (–1770)	400
314. Nachlese zu den Kurtzgefassten Jahrgeschichten von Ungarn und Siebenbürgen (1761)	401
315. Nebenarbeit von sonderbaren Begebenheiten in Burzenland (1420 1765)	401
316. Vorstellung wohlfeiler und teurer Zeiten (1534 1768)	402

	<u>Pag.</u>
317. ANONIM, Cronica anonimă a Braşovului pentru trecutul romnilor din Şchei (1392 1790)	402
318. ANONIM, Barcenser Memorabilien (1335—1782)	404
319. GEORGE RETTEGI, Emlékirata <Memorialul său> (1718—1785)	405
320. IOSIF BENKŐ, Erdélyi olah nemzet képe <Icoana naţiei romne din Transilvania> (1784)	405
321. ANONIM, Hóra-világ <Vremurile lui Horea> (1784)	406
322. SAMUIL BÖLÖNI, Versek <Versuri> despre Horea (1784).	407
323. MIHAIL BRUTZ, Progressus tumultuationis Vallachorum (1784)	408
324. ANONIM, Carmina valachica Horae et Kloscae (1784—1785)	408
325. JOSEF CSEKE HOMORODSZENTPÉTERI, Az oláh nemzetről <Despre naţiunea română> (1784)	409
326. ANONIM, Keserves jajja Abrudbányának <Vaielele amarnice ale Abrudului> (1784)	409
327. IOAN ENYEDI, A zarándi veszedelemnek leírása <Descrierea nenorocirii din Zarand> (1784)	409
328. ANONIM, Epistola poetica (1784)	410
329. ANONIM, Hóra panaszos éneke <Cîntecul de tînguire a lui Horea> (1785)	410
330. Hóra lázadásról szóló históriás ének <Versuri istorice despre răscoala lui Horea> (1784)	411
331. ANONIM, Die Hora-schen Unruhen (1784 1795)	411
332. STIHITŐRI MAGHIARI ANONIMI, Hóra király szándéka <Gîndul craiului Horea> (1784)	412
333. Erdély Ország siralmas veszedelmének leírása <Descrierea jaluiciei nenorocirii a Transilvaniei> (1784)	412
334. ANONIM, Paraszthad leírása <Descrierea oastei ţărăneşti> (1784).	412
335. ADAM RHÉDEI, Rerum memorabilium liber (1784).	413
336. IOAN FRIEDRICH SEIVERT, Tagbuch (1784).	413
337. PAUL SZABÓ, Abrudbánya elpusztulásának leírása <Descrierea pieirii Abrudului> (1784)	414
338. ANONIM, Szomorú új esztendő <An nou trist > (1785)	414
339. Hóráról és Kloskáról énekek <Cîntece despre Horea şi Cloşca> (1784 1785)	415
340. Versek a Hóra világból <Versuri din vremurile lui Horea> (1784).	415
341. MIHAIL CONRAD, Primae lineae factorum civitatis Sabesi (1150—1551)	415
342. GEORGE DRAUDT, Chronik von Zeiden (1189—1794)	416
343. IOAN MIHAIL BALLMANN, Siebenbürgische Annalen des XV-ten Jahrhunderts (1401—1526)	417
344. GEORGE MIHAIL GOTTLIEB HERRMANN, Das alte und neue Kronstadt (—1800)	417
345. Auszug aus der Selbst-Biographie	418
346. SAMUIL KÖPECZI (BEDOS), Változások <Întîmplări> (1743—1800)	418
347. ANONIM, Die Moldauischen Woyvoden (1524 1553)	418
348. SAMUIL MICU-CLAIN, Brevis historia notitia originis nationis Daco-Romanae	419
349. Seurtă cunoştinţă a istoriei romnilor (1800)	419
350. Istoria şi lucrurile şi întîmplările romnilor	421

Pag.

351. GEORGE ȘINCAI, Hronica rominilor și a mai multor neamuri	423
352. IOAN BUDAI-DELEANU, De originibus Dacorum, Valachorum	427
353. De originibus populorum Transylvaniae (1691).	427

ANEXA, CUPRINZÎND CRONICILE INTERNE, SEC. XV XVIII, PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI, ALE CĂROR MANUSCRISE NU SE GĂSESC PE TERITORIUL ȚĂRII, SAU SÎNT PIERDUTE	429

Partea I. MOLDOVA

354. ANONIM, Fragment de cronică moldovenească scrisa pe un tetraevanghel (1413 și 1481)	431
355. ANONIM, Letopiseșul de la Putna nr. I. Γκαζανίε κα κρατικ ο Μολδαβικω ροσηλαρεκα <Povestire pe scurt despre domnii Moldovei> (1359 1526)	431
356. EFTIMIE EGUMEN, Cronica Moldovei (1511 1551)	432
357. ANONIM, Στίχοι εις τὸν ἐντιμώτατον καὶ εὐγενέστατον κύριον Ἰωάννην βιστιάρην πάσης Μολδοβλαχίας <Versuri către Ioan, marele vistiier a toată Moldo-Vlahia> (1589).	432
358. MIRON COSTIN, Istoria de crăiia ungurească (1383 1662)	433
359. DOSOFTEI, MITROPOLITUL MOLDOVEI, Cronologia domnilor Moldovei (1359 1683)	433
360. DIMITRIE CANTEMIR, Vita Constantini Cantemirii (1612 1693)	434
361. CONSTANTIN CARAGEA BANUL, Ἐφημερίδες <Efemeride> (1777 1811).	434
362. DANIL DIMITRIE PHILIPIDE, Ἱστορία τῆς Ῥουμανίας <Istoria României>.	435

Partea a II-a. ȚARA ROMÎNEASCĂ

363. STAVRINOS VISTIERUL, Ἀνδραγαθίες τοῦ Μιχαῆλ Βοεβόδα <Vitejiile lui Mihai voievod> (1593 1601)	435
364. ΜΑΤΕΙ ΑΙ. ΜΙΡΚΛΟΡ, Διήγησις σύντομος περὶ τοῦ Σερμπάνου Βοεβόδα καὶ Ράδουλου Βοεβόδα, υἱοῦ Μίχνα Βοεβόδα <Povestire pe scurt despre Șerban vodă și Radul vodă, fiul lui Milnea vodă> (1611 1613)	436
365. Ἱστορία τῶν κατὰ τῆς Οὐγγροβλαχίας τελεσθέντων, ἀρξαμένη ἀπὸ Σερμπάνου Βοηβόνδα μέχρι Γαβριῆλ δουκός <Istoria celor petrecute în Țara Românească începînd de la Șerban vodă pînă la Gavril vodă. . . .> (1602—1618)	437
366. CONSTANTIN CANTACUZINO STOILNIKUL, Catalogo dei principi della Wallahia (1290 1694) e di Moldavia (1395 1694).	437
367. MITROPAN GRIGORAS, Ἱστορία σύντομος <Istoria pe scurt> a Țării Românești (1714 1716)	438
368. CONSTANTIN (CHESARIE) DAPONTE. Cronica (1648 1704)	438

	Pag.
369. CONSTANTIN (CESARIE) DAPONTE, Δακικαὶ Ἐφημερίδες <Efemeridele dacice> (1736 1739)	163
370. MANOLACHİ PERSIANO CĂMINARUL, Συνοπτικὴ περίληψις τῶν ἡρωῶν κῶν καπορθωμάτων τοῦ Νικολάου Πέτρου Μαυρογένη Βοεβόδου <Scurtă expunere a faptelor vitejesti ale domnului Nicolae Petru Mavro gheni> (1786 1789)	439
371. ANONIM, Povestire în versuri despre domnia lui Mavrogheni (1786 1789)	440
372. NAUM RÎMNICANU, Despre originea românilor	440

Partea a III a. TRANSILVANIA

373. CAPTIVUS SEPTEMACASTRENSIS, Tractatus de ritu, moribus, nequitia et multiplicatione Turcorum (1438 1458).	411
374. ANONIMUL ROMÎNESC DIN CHRONICON DUBNICENSE, Despre înălțări transilvane și moldave în anii 1474 1479	411
375. NICOLAE OLADUS, Hungaria (1479 1536)	412
376. GEORGE SZEREMI, Epistola de perdicione regni Hungarorum (1484 1543)	413
377. ANONIM, Históriás ének a Kenyérmezei viadalról <Cîntec istoric despre lupta de pe Cîmpul Pîinii> (1479)	414
378. GASPAR HELTAL, Historia az vitéz Hunyadi János vajdának <Istorie despre viteazul Ioan Huniade voievod>.	414
379. ȘTEFAN TEMESVÁRY, Históriás ének a győzedelméről a Kenyérmezőjén <Cîntec istoric despre biruința de pe Cîmpul Pîinii> (1479)	415
380. AMBROSIEI GÖRCSÖNYI, Históriás ének az Mátyás királynak dolgairól <Cîntec istoric despre faptele regelui Matia>	415
381. NICOLAE BOGÁTI FAZEKAS, A Mátyás Király dolgairól <Despre faptele regelui Matia>	416
382. DIMITRIE CSÁNÁDI, Vita Ioannis Secundi (1540–1571)	416
383. ANDREI VALKAI, Genealogia historica regum Hungariae (1567)	416
384. MIHAIL SIGLER, Chronologiae rerum hungaricarum, transylvanicarum libri duo (1563)	417
385. ȘTEFAN BÁTHORI, Reminiscentiae de rebus bellicis circa arcem Szatmar gestis (1562 1567)	417
386. ANONIM, Székely krónika <Cronica secuiască> (1526 1606).	418
387. ANONIM, Sybenbürgische Chronica (1528 1596)	418
388. PETRU PELLÉRDI, Báthori Zsigmondnak nyereségéről <Despre biruința lui Sigismund Báthori>	419
389. MIHAIL SZERDAHELYI, Igen szép historia <Istorie prea frumoasă> (din 1595)	419
390. IOAN IACOBINUS, Brevis enarratio rerum a serenissimo Principe Sigismundo gestarum (1595)	450
391. ANONIM, Historia Báthori Zsigmondnak viselt hadai-ról <Istoria luptelor lui Sigismund Báthori> (1595)	451
392. IOAN BARANYAI DECSI (BAROVIUS), Commentatorium de rebus Ungaricis libri qui extant (1592 1598)	451
393. ȘTEFAN SZAMOSKÓZY, Vegyes följegyzések <Însemnări diverse> (1542 1608)	452

Pag

394. EUSTATIU GYULAFI, Főljegyzései <Însemnările lui> (1565 1605)	452
395. ANONIM, Történeti énekek a XVI század végétől <Cîntece istorice de la sfîrșitul sec. XVI> (1593 1600)	453
396. ANDREI EGRI SPATAKI, Boeskey Istvánt dicsőítő versek <Versuri de preamărire a lui Ștefan Boeskaï> (1604)	453
397. ANONIM, Históriai ének Boeskey Istvánról <Cîntec istoric despre Ștefan Boeskaï> (1604 1606)	453
398. STIHUITORI ANONIMI, Az Erdélynek siralmas éneke <Cîntecul de jale al Transilvaniei> (1605 1607)	454
399. ANONIM, Historia Báthori Gáboré (Conspiratio Këndiana 1610).	454
400. ANONIM, Cantio de Transylvania . . . (1611)	455
401. ANONIM, Történeti énekek <Cîntece istorice> (1601 1613)	455
402. TOMA BOROS, Memorial (22 28 ianuarie 1630)	456
403. MIHAIL THOLDALAGI, Évkönyve <Analele lui> (1613 1615)	456
404. Naplója <Jurnalul său> (1619 1620)	457
405. IOAN T. RÉDMECZI, Bethlen Gábornak jótéteményéről <Despre binefacerile lui Gabriel Bethlen> (1619 1620)	457
406. ANONIM, Napló könyv <Jurnal> (1632)	458
407. GEORGE RÁKÓCZI I, Naplója <Jurnalul lui> (1 ianuarie 22 august 1633)	458
408. ȘTEFAN SZÖLLŐSI, Rövid história 1595-ről <Istoria scurtă despre anul 1595>	458
409. ANONIM, Lupuj és Máthé vajda harcáról való ének <Cîntec despre bătălia dintre Lupu și Matei voievod> (1653)	459
410. IOAN KÖRÖSPATAKI, Lupuj vajdáról való ének <Cîntec despre Lupu vodă> (1653)	459
411. A Havasalföldi hareről való história <Istorie despre războiul din Țara Românească> (1655).	460
412. ANDREI SCHERER, ANDREI OLTARDUS și ALFII, Album Oltardianum (1526 1659)	460
413. IOAN SIMONIUS, Relationes diaetales (1651 1657).	461
414. STIHUTOR ANONIM, Erdély romlása <Decăderea Transilvaniei> (1657).	461
415. ISAC BASIRIUS, Manifestum... domini Georgii Rákóczi	461
416. ACTIU BARCSAI, Günyirata II Rákóczi György ellen <Pamflet împotriva lui Gheorghe Rákóczi II> (1659)	462
417. ANDREI FRANK, Diarium historicum (1657 1661)	462
418. COSMA HORVÁTH (PETRITYVITY), Őnéletrása <Autobiografia> (1631 1660)	463
419. IOAN NADÁNYI, Florus Hungaricus (1653)	463
420. IOAN BETHLEN, Rerum Transylvanicarum libri quatuor (1629 1663)	464
421. PAUL LISZNYAI, Magyarok Chrónicája <Cronica maghiară> (268 1464)	464
422. IOAN TRÖSTER, Neue Beschreibung des Landes Siebenbürgen	465
423. MATEI MILES, Siebenbürgischer Würg Engel.	465
424. Diarium expeditionis anno 1682	466
425. LAURENTIU TOPPILITINUS, Origines et occasus Transylvanorum (1662)	466
426. CRISTOFOR PASKÓ, Az Erdély országnak pusztításáról <Despre pustiirea țării Transilvaniei> (1658 1660)	466

	<u>Pag.</u>
427. CRISTOFOR PASKÓ, Emlékirata 1668-ból <Memorialul său din 1668> (1665 1668)	467
128. VERSIFICATOR ANONIM, Gúnyvers az erdélyiekről <Pamflet în versuri despre ardeleni> (1674)	467
129. IOAN OVÁRI, Peregrinatio ad fulgidam Portam (1678—1679)	468
130. IOAN MIKÓ (ZSÓGÖDI), Naplőjegyzetei <Însemnările lui de jurnal> (1682 1687)	468
131. ANA BORNEMISZA, Gazdasági naplója <Jurnalul său economic> (1667 1690)	469
132. Torténelmi emlékek <Memorii istorice> (1667 și 1682 1687)	469
133. GHEORGHE BRANCOVICI, Cronica sërbească (—1690)	470
134. EMERIC THÖKÖLY, Naplója <Jurnalul său>	470
135. ŠTEFAN LAKATOS, Thököly Imre beütéséről Erdélybe <Despre invazia lui Emeric Thököly în Transilvania> (20 aug — 3 nov. 1690)	471
136. PAUL SÁNDOR, Konstantinápolyi naplója <Jurnalul său din Constantinopol> (1687 1689)	471
137. STEFAN ALMOI, Naplója <Jurnalul său> (1687 1694)	472
138. STIHUITORI ANONIMI, A kuruczvilág énekei <Cîntece din vremea curuților> (1670 1700)	472
139. GEORGE LÁZAR (GYALAKUTI), Napló a Rákóczi forradalom idejéből <Jurnal din vremea răscoalei lui Rákóczi> (1 iulie — 31 octombrie 1704)	473
440. TOMA SCHARSIUS, Însemnări de jurnal din anii 1704 1705	473
441. GASPAR BENICZKY, Diarium (1707 1710)	473
442. ANONIM, Udvarhely városának nyomorúságairól <Despre nenorocirile orașului Odorhei> (1600 1711)	474
443. MIHAIL TELEKI FIUL, Követségi naplója <Jurnalul de solie> (1709)	474
444. SIGISMUND SZANISZLÓ, Naplói <Jurnalele lui> (1682—1711)	475
445. STIHUITORI ANONIMI, Kuruczvilág énekei <Cîntece din vremea curuților> (1703 1735)	475
446. LADISLAU HALLER, Az 1717-iki Nagyszebeni országgyűlés naplója <Jurnalul dietei de la Sibiu din 1717>	475
447. LADISLAU BÁNFFY, Jegyzetei <Însemnările sale> (1671—1740)	476
448. ALFAXANDRU KÁROLYI, Magán életének folyásai <Autobiografie> (1669 —1740)	476
449. CLEMENT MIKJ, Törökországi levelek <Scrisori din Țara Turcească> (1717 1758)	477
450. ŠTEFAN DÁNIEL (VARGYAS), Descriptio vitae (1703—1764)	478
451. LADISLAU SZÉKELY, Élete <Viața sa> (1716 1772)	478
452. BALTHAZAR HORVÁTH (PETRICHEVICH), Naplója <Jurnalul său> (1714 1773)	479
453. RADU DUMA, Istorie (1768 1774)	479
454. GEORGE PREDIT, Kurze Nachricht (6. und 7. Junii 1773)	479
455. ANONIM, Siebenbürgische Annalen unter der Kaiserin Königin Maria Theresia (1740 1780)	480
456. FRANCISC BARTÓK, Egy XVIII századi torockói napló <Jurnalul din Rimetea din sec. XVIII> (1714 1782)	480
457. BORBALA GÖTTFFY, Göttfy László háznépének romlása <Pieirea familiei lui Ladislau Göttfy> (1784)	481

	<u>Pag.</u>
458. IOAN GYÖNGYÖSI, Erdélyországi magyarok romlásának gyásza <Doliul pricinuit de nimicirea unguilor din țara Transilvaniei> (1784) . .	481
459. ANONIM, Krisán Zurgy epitafiumja <Epitaful pilduitor al lui Gheorghe Crișan> (1785)	481
460. ANONIM, Siralmas állapotja Zaránd, Hunyad és Fejér vármegye magyar úri és nemesi rendeknek <Situația jalnică a domnilor maghiari și a nobilimii din comitatele Zarand, Hunedoara și Alba> (1784) . . .	482
461. STIHUITORI ANONIMI, Günyversek Hóráról és Kloskáról <Pamflete în versuri despre Horea și Cloșca> (1785)	482
462. ALEXANDRU VITÁN (BAJESDI), A Devai mezőn a Hórákkal történt csatáknak leírása <Descrierea luptelor cu oamenii lui Horea în cîmpia Devei> (1784)	483
463. FRANCISC GYULAI, Emlékiratai <Memoriile sale> (1714–1787)	483
464. JOSIF KERESZTESI, Magyarországi krónika a XVIII-ik század végén <Cronică maghiară la sfîrșitul sec. XVIII>	484
465. IOAN MIHALYES, Napló <Jurnal> (1784–1794)	484
466. FRANCISC IOSIF SULZER, Geschichte des transalpinischen Daciens	485
467. SAVA POPOVICI DIN RĂȘINAR, Istoria romînilor din țara Ardealului . . .	486

Redactor responsabil: NEONILA PEATNIȚHI
Tehnoredactor: ION GHICĂ

Dat la cules 01.08.1962. Bun de tipar 17.06.1963. Apărut 1963. Tiraj 1120 ex. Hârtie velină de 63 g m² 700×1000/16. Coli editoriale 41,98. Coli de tipar 31,50. A 009/6/1962 C.Z. pentru biblioteci mari 9 (498) 14: 17 (0031-3) C.Z. pentru bibliotecile mici 9 (R)2 (193).

Întreprinderea poligrafică nr. 2, str. Brezoianu nr. 23 – 25
București, R.P.R. comandă nr 3461

